ՀԱՅՐԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86 - 60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար· 50 Ֆ· Վեցամսեայ՝ 27 Ֆ·
Արտասահման՝ Տար· 60 Ֆ· Հատը 0·30 Ֆ·

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
1
ՕԳՈՍՏՈՍ
JEUDI
1 AOUT
1963

39րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9671

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

39e ANNÉE — N° 9671

ՈՎ ԱՒԱԶ ՊԻՏԻ ԱՆՑՆԻ...

—o—

Կարելի չէ՞ մշակութային եւ ղեկար – ուծական կեանք ստեղծել այս ափե – րան վրայ, — ղոնէ Հայութեամբ հոծ քաղաքներու մէջ։

Հարցումը ուղղած առեն՝ չենք մոռ – նար արդէն իսկ դոյութիւն ունեցող նրբախումբերը, պատահական թատե – րախաղաց խումբերն ու անհատ արուես – տագէտները, որոնք պարբերաբար «կ'ո – ղողմին» մեզի, մեր ծարաւը չափով մը գոհացնելու համար։

Մեր խօսքը՝ մնայուն ու տեւական աշ – խատանքի մասին է։ «Շարժուն» դառնա – լու ընդունակ հետաքրքրութեան եւ դոր – ձունէութեան մասին։

Ոչ ոք կ'անգիտանայ այլեւս, թէ մշա – կոյթ եւ ղեկարուեստ «վայելք»ներ չեն միայն՝ այսօր։

Ֆառասուն կամ յիսուն տարի առաջ, «արուեստ»ները էին երգը, թատրոնը, գրականութիւնը, երաժշտութիւնն ու նկարչութիւնը։

Այսօր՝ զոյութեան կռուանիներ են ա – ռանձակս. ամբոցներ՝ հայապահպա – նման ճակատին վրայ։

Բոլոր զաղութներուն մէջ ալ, օտար կամ տեղական արժէքներ չա՞ս կան։ Աչքառնչակ համբաւներ. միջազգա – յին վարկի եւ հեղինակութեան տէր համբաւներ։

Եթէ պահանջը հոգեկան ըլլար եւ ու – ժինք վայելել, — ոչ մէկ դժուարութիւն կամ արգելք։

Նարաւ՝ ազգային է. թելադրուած է մեր հայրենաշունչ ու տոհմիկ հարստու – թիւններու հաղորդութեան կարօտէն, ու նաեւ՝ մշակոյթի արուեստի ճամբով մեր հայութիւնը կենդանի պահելու մտահո – գութենէն։

Կը խոնարհինք ու կը չորնանք, արդա – եւ, եթէ հայ չունէը, Թրթռումն ու ապ – րումը չծագի՞ն մեր վրայ՝ հայ խօսքէն, երգէն ու բեմէն։

Արդ, կը կրկնենք հարցումը։ — կա – րելի է՞, իսկապէս, յարաբերական ճանք ու չարժում առեղծել՝ այս տեսա – կետով։

Չենք ամասպարեր, անվերապահօրէն պրկան հաստատում մը ընելու համար, պրպտենք ծանօթ ենք դժուարութիւն – ներուն։

Յատկապէս խմբական նկարագիր ու – նեցող գործունէութիւն մը (երգչա – խումբ, թատերախումբ, եւայլն)՝ «հե – րասկան» ճիղերու կը կարօտի։

Ցաջ հոգի քով քովի բերելու համար՝ տասը կաղ» պիտի ըլլաս։ Եւ եթէ յա – ջողի՞ բերել, պէտք է տատապիս՝ պահելու համար։ Ո՞վ կը տակայ փորձե – րուն, վարժութեանց, երթեւեկներուն, որ ժամանակը ոսկի՞ է, ու պէտք է հե – ռաւ ապրելու կամ յաջողելու համար ենթակայի մէջ...

Եւ նիթակա՞ն դժուարութիւնները։

Չենք մանրամասներ, որովհետեւ քիչ ու ամէն մարդ պիտէ, թէ ամէն քայլիդ մասնական մտահոգութիւններն են որ մասին կուտան. մա՛նաւանդ՝ երբ սկզբ – նական փորձերուն մէջ ես։

Նուաստութիւնները՝ տարբեր չարիք։

Ներգաւած ես ամէն չրջանի մէջ տեղա – ցի ուժերու մէկտեղում մը ստեղծել, համ յանձնառու ըլլալ ծանրածանր ծախ – սերու՝ եթէ խումբը պիտի տանիս քա – ջալագ։

Նոստատելով հանդերձ «տաժանքի» մը պիտի ո՛րեւէ նախափորձի, երբեք չենք պատկուսիր, սակայն, որ կարելի է եւ ցանկալի եւ համակերպիլ յոգնու – թեան՝ եթէ իսկապէս հայապահպանումի գործօնին կը հաւատանք։

Այս մարդին վրայ եւս՝ տասը պիտի ընենք, մէկ հնձելու համար։ Սակայն, պիտի չյուսահատիս ու դասալիք պիտի չդառնաս։

Եթէ անհատական նախաձեռնութիւնը բաւարար չէ, ապա ուրեմն հաւաքական գործակցութիւնը կրնայ աղդու նպաստ դառնալ մէկուն ու միւսին։

Տեղեակ ենք, օրինակ, թէ Հայ Օդնու – թեան Միութիւնը 1962ի իր Պատգամ. ժո – ղովին մէջ նման բաղձանք մը բանաձե – ւեց։ Եւ եթէ մինչեւ այսօր չկրցաւ գործ – նական որեւէ քայլ առնել, ատիկա չի նշանակեր թէ նահանջեց կամ հրաժարե – ցաւ։

Մշակութային կամ գեղարուեստական առումով որեւէ լուրջ նախաձեռնութիւն, որուն իրագործումը կ'իյնայ Միութեան նիւթական եւ բարոյական կարելիու – թիւններու սահմանին մէջ, անպայման կը գտնէ ՀՕՄի քաջալերութիւնը։

Կարեւորը, ինչպէս ըսինք, գործին լրջութիւնն է՝ երբ մանաւանդ թատե – րական արուեստի հետ կապ ունի որեւէ նախաձեռնութիւն։

Գիտենք, թէ քիչ մը ամէն տեղ «ճա – չակներու հարց» կայ եւ նախասիրու – թիւններու խնդիր։ Սակայն, ժամանա – կին հետ ու տարիներու ընթացքին կա – րելի է «մարզել» այդ ճաշակն ալ։ Ամէն բան վարժութեամբ կը սկսի։ Երբ կը դասախարակես՝ ինքնաբերաբար կը նրբ – բանան նաեւ ըմբռնումներն ու պահանջ – ները...

Հիմնական ստիպողութիւնը՝ սթա – փումն է, մանաւանդ հայաչատ կեդրոն – ներու մէջ. եւ՝ անվերապահ գործակ – ցութիւնը։ Մասնակի վերապահութիւն – ները կրնա՞նք մէկդի դնել, — ինքնաբե – րաբար կը հարթուի ամէն խոչընդոտ։

Համեստ ու սահմանափակ տարողու – թեամբ, սակայն ապրումո՛վ եւ հաւատա – քո՛վ պէտք է սկսիլ գործի։ Եւ կը տես – նէք՝ թէ Միութիւններ ու ժողովուրդ կը կանգնին նախաձեռնողներու կողքին։

Բերքի հոդ ունինք այս երկրին մէջ։ Պէտք է դիտնանք մշակել։ — Մեր ժո – ղովուրդը չի սակարկեր՝ երբ ղրական արդիւնք կը տեսնէ։

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՏԸ ԿՈԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԷՆ ԵՏՔ

—o—

ՔԵՆԸՏԻ – ՏԸ ԿՈՂ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՄԸ ՕԳՏԱԿԱՐ Է

ԿԸՍԷ ՆԻՔՍԸՆ

Ամերիկացիք եւ Անգլիացիք հաչտա – բար ոճ մը կը գործածեն տը կոլի նոր յարաբերութիւններուն առթիւ եւ կ'ա – ռաջարկեն նոյնիսկ որ Ֆրանսայի հա – զորդուին ջրածին ռումբին գաղտնիք – ները։ Այս առընչութեամբ, լորտ Հիւմ պատկերասփիւռէն չեչտած է թէ տը կոլի «ոչ»ը Մոսկուայի դաչնադրին, չի դար – մացներ, բայց բան մըն ալ չի պակա – ցներ Մոսկուայի համաձայնութեան տր – ժէքէն։ Բրիտանացի Արտաքին նախարա – րը աւելցուց նաեւ թէ Անգլիա եւ Ամե – րիկա Ֆրանսայի հետ պէտք է խորհըր – դակցին եւ լուծում մը գտնեն որպէսզի Ֆրանսա ի վիճակի ըլլայ այդ դաչնա – գիրը ստորագրելու։ Նախարարը աւելի բան մը չըսաւ, բայց մամուլը աւելի հա – մարձակ է իր արտայայտութիւններուն մէջ։ Կուարտիըն կը գրէ թէ տը կոլ ա – ւելի քան երբեք կոլիսթ է եւ կ'եղրակա – ցնէ թէ բոլոր հարցերու չուրջ միւսները կրնան իրաւունք ունենալ միայն այն ա – տեն երբ համակարծիք ըլլան տը կոլին։ Յատկանշական կը նկատուի Եորքշայր Փոսթին արտայայտութիւնը։ Արդարեւ այս ապդեցիկ թերթը կը գրէ թէ տը կոլ միշտ պատրաստ եղած է «լաւ դինակիցի մը ըլլալու» բայց, ինչպէս Մաք–Միլլըն, կ'ուզէ «միջանկախութիւն մը եւ ոչ ո – ղորմութիւնը որ կընայ յետպատերազմեան ջրջանին ջնջուիլ»։ Եւ թերթը կ'աւելցնէ.— « Եթէ միայն կարենար պատրիլ իր հիւանդա – դին թշնամութենէն Մեծն Բրիտանիոյ դէմ, աւելի մօտ կ'ըլլար լուծումին։ Եթէ Նախագահ տը կոլ տարհամոզման եւրո – պական ուժ մը կ'ուզէ, պէտք է համա – ձայնի Մեծն Բրիտանիոյ հետ»։

Ամերիկայի մէջ, Ուշինկթըն Փոսթն է որ նոյն լեզուն կը գործածէ եւ կը գրէ թէ Միացեալ Նահանգները պէտք է հա – ղորդեն Ֆրանսայի հիւլէական ծանօթու – թիւնները որոնք կը պակսին իրեն։

Գերմանական մամուլին կարծիքն այն է որ զօր· տը կոլ կ'ուզէ իր տեսակէտ – ները պարտադրել։ Նոյը Ռուր Ցայ – թունիկը որ ընդհանրապէս ընդդիմու – թեան կարծիքը կ'արտայայտէ, կը գրէ· «Այն խօսքերով զոհս արտասանեց հոգա – գործական քաղաքականութեան մասին, տը կոլ նոր վէրք մը բացաւ»։

Նիքսընն, որ Փարիզ կը գտնուի քանի մը օրէ, յայտարարեց թէ Քենըտի – տը կոլ հանդիպում մը օգտակար կ'ըլլար ե – թէ տեղի ունենար Քենըտի – Խրուչչեւ հանդիպումէ մը առաջ։ Երեքշաբթի օր, Միացեալ Նահանգներու նախկին փոխ – նախարտը ճաշի հիւրն ըլլալէ ետք տը կոլի, յայտարարեց թէ հակառակ կարգ մը տարակարծութիւններու, Ամերիկա ուրախ է որ իրրեւ խօսակից ունի, զօր· տը կոլի անձով, անկախ մտքի տէր մեծ ղեկավար մը»։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ Գեղարուեստից պատաս – խանատուն Անտրէ Մալրօ Լը Քորպիւ – զիէի յանձնեց Ի· դարու թանգարանին չինութիւնը Ռոն–Փուէն տը լա Տէֆանս։ Տարիներէ ի վեր արդէն, ճարտարապե – տը կը մտածէր այդ մասին եւ մասնա – ւոր ու ինքնատիպ ծրագիրներ ունէր։ Միւս կողմէ, հանրային չէնքերու կար – դին Օփերան ալ կը «լուացուի» եւ ճեր – մակ երես պիտի ներկայանայ ժողովուր – դին, Սեպտեմբերին։

ԻՏԱԼԻՈՑ Հանրապետութեան նախա – գահը պաշտօնական այցելութեան դնաց Դաչնակցային Հանրապետութիւն։ Այս այցելութիւնը կը սկսի Միւնիխէն եւ կը չարունակուի ու կը վերջանայ՝ Պոն։

ԵՄԷՆի մէջ մահափորձ մը ձախողած է նախագահ Սալալի դէմ։ Նախարար մը սպաննուած է։

ՄԱՕ–ՅԷ·ԹՈՒՆԳ կ'ուզէ փաստել Քէ – նըտիի որ չի բաւեր Խրուչչեւի հետ հա – մաձայնիլ խաղաղութեամբ ապրելու հա – մար։ Այս նպատակաւ առջի օր բռնարա – րել տուած է Նօ–մէնս–լանտը որ կը բաժ – նէ երկու Քորէաները։

ՆԵՀՐՈՒ ճառ մը խօսեցաւ եւ կոչ ը – րաւ Հնդիկներուն որ միշտ աչալուրջ մը – նան չինական վտանգին դէմ։ Հնդիկ վարչապետը աւելցուց թէ Զինացիք ա – ւելցուցած են իրենց ուժերը չին–հնդիկ սահմանին վրայ։ Միւս կողմէ Լոնտոն հասած լուրերու համաձայն Խորհ· Մի – ութիւնը որոշած է աւելցնել իր օգնու – թիւնը Հնդկաստանի։

ՉԻՆԱՑիԻ սպառնալիքներ սկսած են ընել ձայնասփիւռէն.— «Ամերիկացի աշ – խարհակալները պէտք է հեռանան հա – րաւային Քորէայէն, առանց պայմանա – ժամի»։

ԵՄԷՆի միապետական ուժերու պետը՝

«ՅԱՌԱՋ» 30 ՍԱՆԹԻՄ ԱՅՍՕՐՈՒՐՆԷ ՍԿՍԵԱԼ

—o—

Ինչպէս գրած էինք, Փարիզեան Մա – մուլի Ընկերակցութեան որոշումով, օ – րաթերթերու գիները կը բարձրանան այսօրուընէ սկսեալ։ Մինչեւ տարւոյն վերջ սակայն անփոփոխ պիտի պահենք բաժանորդագրութեան մեր պայմանները։

×

COMMUNIQUE

★

Le Syndicat de la Presse Parisienne communique :

Les journaux quotidiens ont dû supporter depuis le 1er Février 1959, date de la précédente fixation de leur prix de vente, une aggravation considérable de leurs dépenses d'exploitation.

La hausse de celles-ci durant les cinq années, due notamment à l'augmentation des salaires, des charges sociales, du coût des transports et des moyens de transmission, dépasse 30 %.

La Presse Quotidienne a retardé autant qu'il lui a été possible, le moment de répercuter sur ses prix de vente, cette majoration de son prix de revient.

Il lui faut assurer l'équilibre de ses recettes et de ses dépenses, gage de son indépendance et du maintien de la diversité des journaux, expression de la liberté d'opinion.

Par décision du Ministère des Finances et des Affaires Economiques, tous les journaux quotidiens ont été autorisés à relever leur prix de vente. En application de cette décision, les quotidiens de Paris et les quotidiens de province seront mis en vente au prix de 30 centimes à partir du Jeudi 1er Août.

Իմամ էլ Պատր յաղթական զեկոյցով մը կը յայտնէ թէ վերջին չաբաթներու ըն – թացքին 333 եղիպտացիներ սպաննուած են եւ երեք ռմբաձիգ օդանաւեր վար առնուած են։

ՑՈՒՆԱՍՏԱՆի վարչապետը յայտարա – րեց թէ երեսփոխանական ընտրութիւն – ները տեղի պիտի ունենան Նոյեմբ· 3ին։

ՄԱՐՈՔի թագաւորական ընտրու – թեանց մէջ, կառավարական կուսակցու – թիւնը կրկնակ յաղթանակ մը տարած է, քուէներուն հարիւրին 85ը չահելով։ –

ՔՈՒՑԷԹ եւ Սէուտական Արաբիա հա – մաձայնութիւն մը կնքած են բաժնելու համար «չէզոք գօտին» որ վիրնք կը բաժնէ Պարսից Ծոցին երկայնքը։

ՓՐԱՒՏԱ կը գրէ թէ տը կոլ «կատ – ղածներու կողմը անցած է» այսպէս բա – ցատրելով նախագահին մերժումը Մոս – կուայի համաձայնագիրը ստորագրելու։

ՆԱՍՐ որոշած է միանալ Մոսկուայի համաձայնութեան, հիւլէական փորձերը արգիլելու համար։

ՓՈՐԹՈՒԿԱԼ ընդունած է ներքին ան – կախութիւն չնորհել փորթուկալեան կի – նէին։

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆի երկու փոքրիկ գիւղա – քաղաքներու երկրաչարժը 5 մեռեալ եւ ութ վիրաւոր պատճառած է։ Սկիւպի մէջ որոշուեցաւ օդը հանել վլատակները որոնց տակ թաղուած գոհեր կը մնան։ Նոր բայց թեթեւ ցնցում մը եղաւ առջի օր։ Տեղական մամուլը մասնաւոր պո – վեստով կը խօսի Ֆրանսացիներուն մա – սին որոնք մեծ աշխատանք կը տանին կեանքեր փրկելու համար աւերակներու տակը։

Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ ՎԱՆՔԸ

Կեսարիոյ շրջանը, Էֆքէրէի Սուրբ Կարապետ (Քրիստոսը մկրտող Յովհաննէս – Կարապետ) համբաւաւոր վանքին վերաբերեալ վաւերական գրութիւններու մէջ կը տեսնենք ու կը կարդանք, ականատեսի վկայութեամբ, մենք ալ կը հաստատենք թէ վանքի գերեզմանին մէջ կը գտնուէր տապանաքար մը, որ երկու տարի առաջ (մեր պաշտօնավարութեան միջոցին) երեւան հանուած է վանքը փլցուած ատեն: Տապանաքարին վրայ հետեւեալ արձանագրութիւնը կար երեք տարի առաջ·

Որք ջերմեռանդ ըղձիւ սիրոյ առ իս դիմեն
Եւ որք իբրեւ մտօք լրբին զուրկ ելանեն
Տէր Յովհաննէս Ս· Բաղիշեցի քաջի մօտ զենման
Եւ իմ պարտոյս սեղ եւ չոր նպաստ
Համայն ախտից շնորհիւ Փրկչին դեղ գտանեն
Զի չարաչար խնդրեն եւ ոչ առնեն
Ընդ Զիմառացի Յակոբ պետին նոր նուաստ
Որ Ս· Որդւոյն լիցին վառ առագաստ:

Լքեալ վանքը ծախու առած, փլցուցած եւ տապանաքարը փլատակներուն տակէն գտած է ներկայիս Կեսարիոյ Սէնայի Պէօլ Կէսի կոչուած վայրը քար ծախող Օսման անուն մէկը: Որչափ որ վճարում ընելով տապանաքարը առնել փափաքած ենք, բայց շատ բարձր գին պահանջելուն՝ չենք կրցած առնել: Այժմ փլատակ վանքին տէր կանգնած է տեղւոյն Թանգարանի տնօրէնութիւնը: Մութ գոյն մարմարէ շինուած այս շիրմաքարին երկայնութիւնն է մէկուկէս մեթր, իսկ լայնութիւնը 30 սանթիմեթր:

Ս· Կարապետի Ժառանգաւորաց նշանաւոր վանքը, որ ժամանակին իր յարակից Թաղերու սենեակներով ուխտաւորներու բնակութեան կը յատկացուէր, երկու տարի առաջ մթերանոցի վերածուած էր: Սակայն շահագրգռուողներու կողմէ ծախուելէ եւ փլցուելէ ետքը, ներկայիս քարակոյտի վիճակ մը կը պարզէ: Երբեմնի պաղ ու յստակ աղբիւրներու ջուրերը, իրենց ընթացքը կորսնցնելով, օձապտոյտ ճամբաներէ կը յառաջանան:

Կը պատմուի թէ վանքը 250 տարի առաջ մատակարարութեան հետեւանքով աճաւոր եւ անվճարելի պարտքերու մէջ մնացած ըլլալով, նոյն ատենի վանահայր Մատթէոս եպիսկոպոս Պոլիս կը ղրկէ իր օգնական Ստեփան Վարդապետը, որպէսզի սրտցաւ ազգայիններէ եւ Ամիրաներէ հանգանակութիւն կատարէ վանքին բացը գոցելու համար: Սակայն նկատելով որ այդ ատենները պատրիարքական ընտրութիւն կը կատարուէր, Կեսարացի ազգայիններու ազդեցութիւնը ի դերեւ հանելու համար՝ կը տարածայնուի թէ Ս·Կարապետի վանքին մէջ այդպիսի Մասունք մը գոյութիւն չունի, թէ Ս· Յովհաննէս Կարապետ Մկրտիչ ամբողջութեամբ ամփոփուած է Մշոյ Սուլթան Ս· Կարապետ վանքին մէջ: Այս կերպով հանգանակութեան գործը կը կաղայ եւ իր նպատակին չի ծառայեր:

1733 Թուականին, վանքին վանահայր Յովհաննէս Կոլոտ պատրիարքին կողմէ Յակոբ վարդապետ Նալեանը Էֆքէրէի Ս· Կարապետ վանքը կը ղրկուի Մասունքի գոյութիւնը ստուգելու համար: Յակոբ վարդապետ բանալ տալով Ս· Կարապետի գերեզմանը, երկաթէ պզտիկ արկղի մը մէջ կը գտնէ Մասունքը: Ոմանք կ'ըսեն թէ ատիկա թեւի ոսկոր էր, իսկ ուրիշներ կը պնդեն թէ կոնքի ոսկոր էր: Կը կարծուի նաեւ թէ արկղիկը կնքուած է նոյն ատեն Կեսարիոյ պատրիարք Ղեւոնդիանոսի եւ իր ձեռնադրած Ս· Գրիգոր Լուսաւորչի կնիքներով: Յակոբ վարդապետ ալ իր կնիքով կնքելէ ետք արկղիկը, դարձեալ կ'ամփոփէ իր տեղը եւ վրան ալ կը զետեղէ տապանաքարը, որու վրայ գրել կու տայ վերոյիշեալ ութ տողնոց ոտանաւորը:

Օսման, թէեւ կ'ըսէ թէ գերեզմանը մասամբ փորուած է, բայց ինք արկղը տեսած չէ, այլ վրայի տապանաքարը միայն առած է: Իսկ մեր վկայութեամբ իբրեւ ականատես, միայն ծեփուած մասը փորուած է, իսկ բազմաթիւ վկաներու հաւաստիքով՝ փոքրիկ սնտուկը երկու մեթրի չափ խորունկ թաղուած է:

1962 Նոյեմբեր 20ին աղերսագրով մը պաշտօնապէս դիմում կատարեցինք, որպէսզի փլատակներու տակէն հանել տանք մեզի համար բարոյական եւ կրօնական կարեւոր նշանակութիւն ունեցող Մասունքը եւ այս նպատակով նոյնիսկ պետական պաշտօնեաներու արտօնութեամբ եւ ներկայութեամբ՝ գերեզմանի յատակագիծը գծել եւ նկարներ հանել տալով եւ Թանգարանի Տնօրէնութենէն ալ տրուած գրութիւն մը կցելով՝ ղրկեցինք Անգարա, Պետական Խորհուրդին, պեղումի հրաման ստանալու համար: Սակայն, 1963 Մարտ 23ին պաշտօնապէս հաղորդուեցաւ մեզի պեղումի արգելքը, զանազան պատճառներով:

Այժմ ապահով ձեռքերու մէջ ի պահ կը մնայ փլատակներու ներքեւ գտնուող Կեսարիոյ նախկին Առաջնորդ Տրդատ Եպիսկոպոս Պալեանի կատարած շինարար գործերը ի յայտ բերող եւ 1889ին Յարութիւն Թաճիրեանի կողմէ իրեն նուիրուած կիտուածաւոր հողէ աման մը: Վրան իր ձեռամբ գրուած է Թալաս եւ Գայսէրի Թաղերու հաստատման թուականը՝ 1900:

Այս սրուակաձեւ ամանին մէջ կայ ու կը մնայ Ժառանգաւորաց վարժարանի ծրագիր – կանոնագիրը, 1897ին գրուած, նոյնպէս իր համառօտ կենսագրութիւնը, իր ձեռքով գրուած, վանքի շինութեան թուականները, իր գործածած հին թուրքերէն արծաթէ կնիքը, նոյնպէս արծաթեայ ձեռք մը, առանց մասունքի:

Տրդատ եպիսկոպոս իր կենսագրականին մէջ կը գրէ թէ 1887ին, որպէս վարդապետ, առաջնորդ կ'ընտրուի Կեսարիոյ վիճակին եւ վանահայր՝ Ս· Կարապետ վանքին: 1888ին կը հիմնէ Ժառանգաւորաց բարձրագոյն վարժարանը եւ զայն կ'օժտէ դասարաններով, թանգարանով ու ննջասենեակներով: 1897ին յարակից բաժանումներու մէջ կը հաստատէ որբանոց մը, գործագործութեան եւ կահագործութեան արհեստանոցներով, որոնք կը շարունակուին մինչեւ 1930: Միեւնոյն ատեն, վանքը կ'օժտէ հասութաբեր կալուածներով, Սարմըսաքլը գետակին վրայ կառուցանել կու տայ «Հէօնքէլի» կոչուած կրկնակի քարերով ջաղացքը, որ այժմ փոխանցուած է այլոց եւ մեծ դեր կը կատարէ:

Տրդատ եպիսկոպոս իր գրութեան մէջ կը յայտնէ թէ իրմէ առաջ պաշտօնավարող վանահայր Եղիա եպիսկոպոսի օրով անհոգ մնացած եւ աւերուած է նշանաւոր Խաս–Պաղչէն կամ Պաղչէի վերածուած է: Սակայն իր տքնաջան աշխատութեանց արդիւնքով՝ դարձեալ Խաս – Պաղչէի վերածուած է այդ գեղածիծաղ ծաղկազարդ պարտէզը, որ կը մնայ տակաւին: Նոյնպէս կանգուն կը մնան դուրս գտնուող Սիւալիկի շէնքերը, որոնց թափուր արձանագրութիւնները վերջերս մասնաւոր արտօնութեամբ քննել տալով, տեղեկացանք թէ վանքին ընդհանուր տարածութիւնը 900 քառ· մեթր է: Այս շէնքերը ժամանակին ամուր քարերով կառուցուած կատարեալ բերդ մը կը կազմէին: Վերջապէս, շրջակայ Էֆքէրէ եւ Կէսի գիւղերով՝ այստեղ ամէն առաւելութիւններով օժտուած դրախտանման ու զբօսաշրջիկային վայր մըն է եղեր, որու ներկայ վիճակը տեսնողներ ալ կը վկայեն այս պարագան:

ՀԱՅԿԱԶՈՒՆ Ա· ՔՀՆՅ· ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

ԽԱՔԱՆԻ

ԺԲ· դարու պարսկական գրականութեան մեծագոյն դէմքերէն մէկն է Խաքանի: Կը նկատուի ներբողական սեռի անգերազանցելի վարպետ մը: Երգիծանքով քննադատած է իր հայրենիքին աւատապետական կարգերը: Գերութենէ ազատուելու համար կատարած է փախուստի փորձ մը, որուն համար ձերբակալուած է: Բանտարկուած ժամանակ գրած է «Բանտային երգեր» բանաստեղծութիւններուն շարքը, ուր արտայայտուած են մեծ բանաստեղծին մարդասիրական գաղափարները եւ ծաղրանքը՝ տգեղ բարքերուն դէմ: Բանտէն ազատուելէն ետք կը մեռնին անոր տղան, աղջիկը, այնուհետեւ՝ կինը: Հիասթափ՝ կը հեռանայ հայրենիքէն՝ Շիրուանէն, եւ կը ճամբորդէ զանազան երկիրներ ու ի մէջ այլոց Հայաստան, որուն մասին գովասանքով կ'արտայայտուի:

ՄԷԿ ՖՐԱՆՍԱ՝
ՀԱՐԻՒՐ ՄԻԼԻՈՆ ՖՐԱՆՍԱՑԻ

Փարիզցիները ամառը դիմաւորեցին աւանդական ձեւով: Երիտասարդ զոյգեր [illegible] Պուլոնի ծառերուն տակ, [illegible] Մեթրոյի [illegible] ղումներուն գլուխը, Սէն գետափի կողք կողքի հանգստացան: Այս բոլորի մէջ սակայն, կար դժբախտ կէտ մը, հաւանական ցայտուն սիրաբանութեան, Փարիզեցիները պէտք եղած չափով երախաներու ծնունդ չէին տար: Ազգային խորհրդարանին մէջ, նախկին վարչապետ Միշէլ Տըպրէ, ներկայացնելով նոր օրէնքի նախագիծ մը, որուն նպատակն է բարելաւել այս կացութիւնը, ազդարարեց– Շեշտուած եւ անմիջական կապ մը կայ մեր ժողովուրդին աճումին եւ մեր ազգային [illegible] միջեւ, Եւրոպայի եւ աշխարհի մէջ:

Նախկին վարչապետը կրնար օրինակ բերել պատմական անցեալը: Երբ Նափոլէոնի բանակները տարածուեցան Եւրոպայի բոլոր կողմերը, ասկէ 160 տարի առաջ, Ֆրանսա Եւրոպայի բնակչութեան մէկ հինգերորդը ունէր: Այսօր ունի մէկ քսաներորդը եւ միայն դուրսէն եկած գաղթականներն են, որ թոյլ չեն տար, որպէսզի Ֆրանսա բնակչութեան թիւի անկում ունենայ: 1946էն ի վեր, Ֆրանսայի տարեկան ծնունդի աճումը 18-19 առ հազար եղած է: Թէեւ Միացեալ Նահանգներու ծնունդներու տոկոսէն (23.4) նուազ է, այսուհանդերձ, Ֆրանսա իր դրացիներէն աւելի լաւ վիճակի մը մէջ կը գտնուի ներկայիս:

Վերջին տասը տարիներուն, Արեւմտեան Եւրոպա արձանագրեց ծնունդներու թիւի յարատեւ անկում մը, հաւանաբար յետ–պատերազմեան անապահովութեան, նոր բնակարաններու պակասին, որ զգալի է, հակառակ արձանագրուած տնտեսական մեծ յառաջդիմութեան եւ վերջապէս՝ նորապսակներուն քիչ թիւով զաւակ ունենալու նախասիրութեան: Ծնունդներու անկումը շատ աւելի շեշտուած է համայնավար երկիրներու մէջ, մասնաւորաբար Լեհաստան եւ Հունգարիա, ուր նոյն ժամանակաշրջանին մէջ ծնունդներու տոկոսը 28էն իջած է [illegible] առ հազարի: Այս երեւոյթին պատճառներէն մէկը՝ համայնավար կառավարութիւններուն վաւերացումն է վիժումները: Այս ձեւով, մինչ Ափրիկէ եւ Հարաւային Ամերիկա ենթակայ կը մնան բնակչութեան յարաճուն բազմացումի վտանգին, Եւրոպա ընդհակառակն, կը մտահոգուի բնակչութեան թիւին անկումէն:

Ֆրանսա երկար տարիներէ ի վեր կ'աշխատի առաջքը առնել այս դժբախտ երեւոյթին, բազմամարդ ընտանիքներու [illegible]

ԶԱՂԱՑՔԻՆ ՃԱՌԸ

« Ընկերներ, գաղափարական պայքարը անհաշտ եւ ոչ – կոմպրոմիսային պայքար է: Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան կենտկոմը այսուհետեւ եւս համբերատար կերպով կը պարզաբանի այն ընկերներին, ովքեր սխալւում եւ մոլորւում են: Բայց միաժամանակ մենք խիստ կը լինենք նրանց նկատմամբ, ովքեր կը յամառին իրենց սխալների մէջ, ըստ էութեան կը դառնան մեր դասակարգային թշնամիների գաղափարական ենթակուլակները եւ նրանց ապականիչ գաղափարների տարածողները »:

Այնուհետեւ, Յ· Զարոբեան իրենց անուններով քննադատած է « Հայաստանի աշխատաւորուհի » պարբերաթերթը՝ « ցածր մակարդակի ստեղծագործութիւններ» հրատարակած ըլլալուն համար: Այս առթիւ յայտարարած է նաեւ· — « Մեր մամուլի, ռատիոյի եւ հեռուստատեսութեան գործունէութեան մէջ լուրջ թերութիւններ կան: Շատ թերթեր եւ ժուռնալներ դեռեւս հրատարակում են ցածր մակարդակով եւ չեն համապատասխանում պարտիայի նոր պահանջներին: Դրանք բաւարար օրակով ու մատչելի կերպով չեն լուսաբանում էկոնոմիկայի եւ կուլտուրայի հարցերը: Քննադատական նիւթերը մի շարք դէպքերում մակերեսային բնոյթ են կրում: Թերթերը, ժուռնալները եւ մանաւանդ գրական մամուլը յաճախ իներտ վերաբերմունք են ցուցաբերում գաղափարապէս ու գեղարուեստօրէն թոյլ ու գորշ առանձին ստեղծագործութիւնների նկատմամբ եւ դրանք սկզբունքային քննադատութեան չեն ենթարկում, իսկ երբեմն գովաբանում են թոյլ ստեղծագործութիւնները »:

Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան կեդր· կոմիտէի առաջին քարտուղարը խիստ կերպով քննադատած է « Հայֆիլմ»ի արուեստանոցին եւ մշակութային նախարարութեան ղեկավարութիւնը:

Անդրադառնալով սփիւռքահայութեան հետ ստեղծուած մշակութային եւ այլ կապերուն, Զարոբեան բացատրած է այդ կապերուն բուն նպատակը·— « Վերջին տարիներս ուժեղացել է կապն արտասահմանի առաջադիմական հայկական կազմակերպութիւնների հետ, գրականութեան, արուեստի եւ սպորտային կազմակերպութիւնների ներկայացուցիչներն աւելի յաճախ են մեկնում բուրժուական գաղութները, որը նպաստել է արտասահմանի առաջադիմական կազմակերպութիւնների համախմբմանը Դաշնակների և նրանց հակասովետական պրոպագանդայի դէմ մղուող պայքարում»:

Խօսելով ներգաղթի մասին, Զարոբեան դիտել տուած է, թէ «արդէն բազմաթիւ Հայեր են հայրենիք եկել Կիպրոսից, Միացեալ Արաբ Հանրապետութիւնից եւ Իրանից, եւ շատ հազարներ անհամբերութեամբ են վերադառնալու Սով· Հայաստան, որը սփիւռքահայութեան միակ հայրենիքն է: Մենք այսուհետեւ եւս հոգատարութիւն կը ցուցաբերենք օտարութեան մէջ ապրող մեր հայրենակիցների նկատմամբ եւ կը շարունակենք նրանց հայրենադարձութեան կազմակերպումը»:

Շարունակութեան մէջ, Զարոբեան շեշտը դրած է ազգայնականութեան դէմ պայքարը ուժեղացնելու անհրաժեշտութեան վրայ·— Մենք պէտք է էլ աւելի ուժեղացնենք աշխատաւորներին սոցիալիստական ինտերնացիոնալիզմի եւ ժողովուրդների բարեկամութեան ոգով դաստիարակելու աշխատանքը, անհաշտ պայքար մղենք տեղայնութեան ազգային սահմանափակուածութեան կամ բացառիկութեան ամէն տեսակ դրսեւորումների դէմ, անցեալի իտէալականացման, ռէակցիոն տրադիցիաների ու սովորութիւնների գովաբանման դէմ:

« Միշտ պէտք է յիշենք, որ սոցիալական տարբեր կարգ ունեցող պետութիւնների խաղաղ գոյակցութիւնը, որի գաղափարը հաստատ ու հետեւողականօրէն պաշտպանում է մեր լենինեան պարտիան, ամենեւին չի նշանակում թուլացնել դասակարգային պայքարը միջազգային ասպարէզում: Մենք մեզ հաշիւ ենք տալիս որ արտասահմանեան ռէակցիոն ուժերը, այդ թւում Դաշնակները փորձում են զանազան ուղիներով տարածել թշնամական գաղափարախօսութիւնը եւ մասնաւորապէս նացիոնալիզմը, որը կապիտալիզմի առաւել կենսունակ մնացուկն է »:

Յ· Զարոբեանի զեկուցումէն ետք խօսք առած են ժողովականներէն շատեր: Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան Երեւանի կոմիտէին առաջին քարտուղարը՝ Բ· Մուրադեան քննադատած է « Գրական Թերթը» «անբաւարար է պայքարում գրականութեան զարգացման համար», իսկ կուսակցութեան Լենինականի ներկայացուցիչը՝ Գ· Ղարիբջանեան շատ բուռն ճակումներ ըրած է Դաշնակցութեան դէմ եւ շեշտած « Հայ ժողովրդի թշնամիների՝ Դաշնակների դէմ պայքարն ուժեղացնելու անհրաժեշտութիւնը: Դաշնակները ոչ մի կեղտոտ միջոցի առաջ կանգ չեն առնում զրպարտելու Սով· Հայաստանին, նսեմացնելու հայ ժողովրդի հոյակապ նուաճումները»:

(2 Շար·)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

Երեւանի մէջ, վերջերս, տեղի ունեցաւ Հայաստանի եօթներորդ «սպարտակ» մարզական ընդհանուր ժողովը, այլ խօսքով ողիմպիականը: Ներկայացուցիչները քննելով, Ս. Բագրատեան նախագահութեամբ, «Հայաստան»ի մէջ դիտել կուտայ թէ թէեւ մարմնամարզութիւնը, որ ամբողջ կը նկատուի մարմնամարզի «ֆոյեան», տարիներէ ի վեր չարու – նակ խիստ ետ կը մնայ: Անբաւարար ներկայացնեն նաեւ պատակներ մը կը ներկայացնեն նաեւ պատակներ մը կը ներկայացնեն նաեւ պատ– ձիավազքը, վոլէյ–պոլը, ջրաղնդակը, ֆութպոլը, վոլէյ–պոլը, ջրաղնդակը, թենիսը եւ մասամբ նաեւ հեծե – լախաղացութիւնը:

Վերջին ժամանակ, երբ մեր մարմնա – մարզիկները իրենց փայլուն ելոյթներով միջազգային ասպարէզներու վրայ ուշադրութիւն էին պատճառում խորհրդա – յին եւ արտասահմանեան խաղավարներուն, եւ նրանցից սովորում էին շատերը: Անցան տարիները, նը– մանեական օժանդակութիւնները սահ – մանելով եւ խիստ պայքար մղելով եւ ոչինչ դուրս հանելով վիժումը: Նոյնպէս արգիլելով ծնունդները կասե – ցնել դիզերու եւ տեղեկութիւններու հա– ղորդումը:

Իրագործելու համար մեջին հաշուով ամէն ընտանիքի առնուազն երեք զաւակ ունենալու ծրագիրը, Տըպրէ առաջար – կից, առաջին՝ բնակարան ունենալու հարցին մէջ, նախապատուութիւնը տալ զաւակ ունեցող զոյգերուն, երկրորդ՝ չորրորդ զաւկին ծննդեան տարին՝ տուր– կել գերծ կացուցանել այդ ընտանիքնե– րը, երրորդ՝ « կառավարական աւելի խնայողի վերաբերում չամուսնացած մար– դոց հանդէպ »: Կ'ուզէ նաեւ, որ ծը– նողացին հրաժարի ալքոլէն, որովհե – տեւ ամէն սերունդ կը կորնչնէ կէս միլիոն հոգի»:

Ընդհանրութիւնը եկաւ ընկերվարական– ներէն եւ համայնավարներէն, որոնք ան– գործադրելի գտան այս ծրագիրը, որ– ոնք ժողովուրդը կը տառապի բնակա – րանի չղոյութենէն: Սակայն Տըպրէ կը գիտէ որ Կողի քաջալերութիւնը, քանի որ իր յուսայ թէ Ֆրանսայի ներկայ 47 միլիոն բնակչութիւնը 100 միլիոնի պի– տի բարձրանայ դարաշրջանի վերջաւո – րութեան:

Թ. Ա. Թ.

ԵՐԻՏԶԻ ՊՕՄՊԱՆ

ՀԱՋԱՐ ԻՆԸ ՀԱՐԻՒՐ ՁՈՐՍ

Քննութեամբ հաստատուեցաւ թէ յիշ– եալ երեսուն եւ թաղւոր մեծ դումար – ներ ղրկած են Պոլիս այս տեղի յեղա – փոխական մասնաճիւղին զործերն ու ծը– րագիրները յաջողցնելու համար :

Քննութեամբ հաստատուած է նաեւ որ Նիկա Բիփս, իր կինը եւ թաղուած Տի – ին Սօֆի Բիփս եւ Ռուպինա Ֆայն հիմա իր գտնուին Զուիցերիոյ Օնքա գիւղաքա– ղաքը, Ասկէ Պէշիկէի մօտ: Թրասա Եու– նովիչ Թորգոմ կամ Արտաչ Գաբու – նեան ալ Ռուսճուգ, Հայկ Մալաքեա– նի քով կը գտնուի, ինչ որ վերջերս իր ընտանիքին ղրկած եւ ձեռք անցուցած տոմսակ մը հաստատած է:

Ժօրիսի կինը Աննա Նէլլէնս, ինչպէս ծանօթ կը խոստովանի, Փիլիպպէ Ան– դրէա ալ կը խոստովանի, Փիլիպպէ Ան– դրէա ալ կը գտնուի :

Կառապան Մկրտիչ Ամերիկա փախած է, ինչպէս հաստատուած է իր կողմէ ամ – բաստանեալ Յովսէփեանի ղրկուած մէկ նամակէն :

Իսը ձիապարման երեսնդ Ֆրանկիւլ – եան հիմա Վառնա սափրիչ Մկրտիչ Տէր– Յակոբեանի քով կը գտնուի, ինչպէս հաստատուած է մօրը ղրկած մէկ նամա– կէն :

Սիլվիօ Բիչչի, այսինքն Վահան, դէպ– քէն օր մը առաջ Պոլսէն Պիրէոն փախած ու յետոյ իր ծննդավայրը Փիլիպպէ գա – յած է :

Անտոն Քոչ եւ երեսնդ Ալամաճեան Փիլիպպէ՝ իսկ Թաղւոր Յակոբեան Սօ – ֆիա կը գտնուին :

Տիկին Անչքօվա, այսինքն Անճօվա, Օաեսա կը գտնուի, ինչ որ հաստատուած է իր մէկ նամակէն:

Փախստականներէն կօշիկակը Արշակ Գարեգին եւ Յովակիմ ալ Պուլկարիա փախած են: Արշակի՝ իր ընտանիքին ղրկած մէկ նամակէն հասկցուած է որ անիկա վերջերս Պուքրէշ զացած է: Քառ. Եուվանովիչ Աչոտ, այսինքն բուն անու– նով Յովհաննէս Եղիկեանի որդին կարապետ ալ Պուլկարիա կը գտնուի:

Այս ամբաստանեալներէն՝ Պոլսոյ մէջ կազմած յեղափոխական մասնախումբին մէջոցաւ հետապնդել ծրագրած եղեռնա– կան արարքներուն ու անիծապարտ ո – ճիրներուն ծաղումն ու զործադրութեան եղանակը ամբողջ մանրամասնութեամբը պարզեցի ու վերլուծեցի: Այժմ կը մնայ դիտնալ եւ ճշդել իւրաքանչիւրին այս եղեռնական զործին մէջ ունեցած մաս– նակցութեան չափը:

ՈՏՆԱԳՆԴԱԿ

Մոսկուայի «Սպարտակ» ոտնագնդակի խումբը 3–0ով պարտութեան մատնած է Երեւանի ամէնէն զօրաւոր «Արարատ» խումբը: Երեւանցիները տակաւ խաղ մը խաղացած են: Յորհ. Մխիթեան ոտնա– գնդակի ախոյենական մրցաշարքին ար – դիւնքները, մինչեւ Յուլիս 16, ցոյց կու– տան Հայաստանի խումբին աննախանձելի վիճակը: Քոան խումբերու մէջ, Հայաս– տանի «Արարատ»ը 17րդ դիրքը զրա – ւած է:

ՇԻՇԵՐՈՒ ՆԴԻՐ...

Երեւանի մէջ տարեկան կը ծախուին 10–11 միլիոն չիշ հանքային ջուրեր: Ակէ զատ նաեւ գինի, գոնեակ եւայլն: Այս բոլոր չիշերը, ըստ օրէնքի, պէտք է ետ վերադարձուին փոխարժէքը ստանա– լու պայմանով: Դժբախտաբար, առանց այլեւայլի բոլոր զործարաններն ալ զըժ– կամակութեամբ կ'ընդունին ետ վերա – զարձուած չիշերը:

«Այդ ամէնի հետեւանքով առեւտրա – կան կազմակերպութիւնների համար ըս– տեղծուում են լուրջ դժուարութիւններ... այժմ կուտակուած են մօտ երեք միլիոն զատարկ չիշեր»:

ՇԱՐԺԱՐՈՒԵՍՏԸ ԲԱՐԵԼԱՒԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Տարիներէ ի վեր բուռն քննադատու – թեան առարկայ կը զառնան «Հայֆիլմ»ի արտադրութիւնները: Դեռ վերջերս նման խիստ քննադատութիւններ եղան «Հայ – ֆիլմ»ի հասցէին, Հայաստանի համայ – նավար կուսակցութեան կեդր. կոմիտէի լիակատար նիստին մէջ:

Հայաստանի շարժարուեստը բարելա – ւելու մտադրութեամբ, պետական մար – մինները պաշտօնական հրամանագիրով մը որոշած են կազմել «Հայկական Ս. Ս. Ռ. Միութեան սովետի կինեմատո– գրաֆիայի պետական կոմիտէ» մը, ո – րուն նախագահ նշանակուած է Ս. Գաս– պարեան:

ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒՄՆԵՐ ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

Շիրվանզադէի «Քառս»ը, Յ. Պարոն – եանի «Պաղտասար Աղբար»ը եւ Շիլլէրի «Սէր եւ խարդաւանք» թատերգութիւն – ները ներկայացուած են Լենինական մի մէջ, Թիֆլիսի հայ թատերախումբին կողմէ:

Ա. ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ ԿԸ ՄԵԾԱՐՈՒԻ

Վարշաւայի մէջ, ուր, ինչպէս գրած էինք գացած էր իր «Սպարտակ» բեմա – պարը ղեկավարելու, Արամ Խաչատրեան արժանացած է մեծ պատուի: Իր ծնընդ – եան 60ամեակին առթիւ կազմակեր – պուած է երեկոյ մը, որու ընթացքին խօսած է լեհ ծանօթ երաժշտագէտ մը՝ Եան Վեպէր:

ԱՇՏԱՐԱԿԻ ՄԷՋ

Լեռնային Ղարաբաղի (Ադրբէյճան) հայկական երգի եւ պարի խումբը Աչ – տարակի մէջ համերգ մը տուած է: Այս առթիւ ներկայացուած է Բ. Ուլուբաբ – եանի «Ղարաբաղեան հարսանիք»ը:

ԳՐԱԽԱՆՈՒԹՆԵՐ

«Գրական Թերթ»ի մէջ երեւցած յոդ– ուածէ մը կը տեղեկանանք, որ Երեւանի մէջ կան 30է աւելի դրախանութներ: Ծրագրուած է չինել երկյարկանի չէնք մը՝ իբրեւ դրախանութ:

ԹԱՏՐՈՆ

Յուլիս 15ին, խորհրդակցական ժողով մը գումարուած է Երեւանի Թատրոնին ղեկավարներուն, դերասաններուն եւ Թատերապիրներուն մասնակցութեամբ: Քննութեան առնուած է Հայաստանի Թատերական կեանքին վիճակը, որ ար– դէն «սկսել է անհանդուրժութիւն պատ – ճառել» պատասխանատուներուն, քանի որ երկու տարիէ ի վեր հետաքրքրական նոր գործեր չեն հրատարակուած եւ ներ– կայացուած: Ժողովականները անհրա– ժեշտ գտած են ժամանակակից, դաղա – փարական ամուր հիմերու վրայ դրուած Թատերգութիւններու ներկայացումը:

ՕՏԱՐ ԳԻՏՆԱԿԱՆԻ ՄԸ ԿԱՐԾԻՔԸ

— Հայ ժողովուրդը կրնայ հպարտա – նալ իր բնախօսներով, ինչպէս Լեւոն Օրբելի, Խաչատուր Կոշտոյեանց, Էդգար Հասրաթեան, Սիմէոն Սարգիսով, յայ – տարարած է Հայաստան իր այցելութեան առթիւ Նիւ Եորքի համալսարանի վրա – ֆեսէօր Կրեկըրի Ռաղրան:

×

Երեւան ժամանած է անղլիացի աստ – ղագէտ՝ Սըր Պեռնարտ Լովել, որ վա – րիչն է Մանչեսթըրի Ճոտրըլ–Պէնք մեծ ռատիօաստղադիտարանին:

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

ՅՈՒՅԱՍԱՐԱՀ ՖՐԱՄՈՆ

Շնորհիւ իր այժմու տէր եւ տնօրէն Պ. Գրիգոր Համբարձումեանի «գոյնի եւ դծի հոտառութեան», Փարիզի ճաս ա– փին ամէնէն կենսունակ եւ առաւելաբար արդիական վրձիններ հովանաւորող նը– կարչական ցուցասրահներէն մէկն է կա– ղբի Ֆրամոն:

Իր հիմնարկութեան ժե. տարեդար – ձին առթիւ, ան կազմակերպած է իր նկարիչներուն « ձգտումը » բնորոշող՝ պատառաներու որակով ու քանակով կա– րեւոր ցուցադրութիւն մը:

Փարիզի մամուլը՝ ծանօթ քննադատ – ներու գրիչով մօտէն հետաքրքրուած եւ դնահատական տողերով արտայայտուած է այնտեղ երեւան եկող « ձգտումին » մասին, դոր «Թելադրական» կ'անուանէ Պ. Գր. Համբարձումեան, իր հովանա – ւորեալներուն դործին եւ արուեստի մը– տայնութեան նուիրած նկարագրուցակ դրքոյկին ներածութեան մէջ:

Հաղորդական համոզումով եւ արուես– տասուր խորհրդածութիւններով, ներա– ծականին հեղինակը կը պաշտպանէ իր ընտրեալներուն, իր նկարիչներու խում– բին վրձինախօսութիւնը, անոնց անհաշտ եւ ըմբոստ դիծերուն թաքուն իմաստը, անոնց նախասիրած գոյներուն գործա – ծութեան պատճառը եւ տարողութիւնը: Մէկ խօսքով, անոնց «ձգտումը»՝ ոչ մի– այն չեշտելու տարբերութիւնը, այլեւ փաստելու թէ անցեալն ու ապագան միա– տեղ եւ միաժամանակ համադրելու կոչ– ուած վրձինագիրը «Արուեստի Գործը» անչափելի պէտք է հանդիսանայ՝ ներ– կան միայն ամփոփող «Արուեստի Առար– կային» հետ:

Այս առթիւ, Ռէյմոն Շարմէ եւ Փիէռ Քապան (Առ), Ժան Շապանոն (Լը Փէն– քրը), Ժորժ Պեսոն (Լէքրը Ֆրանսէզ), Ժան Ռուլէն (Իւմանիթէ), ինչպէս եւ Քումպա, Լա Քրուա, Նուվել Լիթերեր Թերթերու նկարչական քննադատները նպաստաւոր մօտեցում եւ թեր կարծիք յոյժ կուտան Ֆրամոն Յուցասրահին մէջ ընդգծուող «Թելադրական» ձգտումին, որու ջաղացքին իրենց արուեստին ջուրը կը բերեն Զաւարօ, Օթթավիանօ, Ռոժէ տը Քոնինկ, Բիւզանդ Թօփալեան եւ Փօլ Կիրաման:

Ուուրսիկ եւ աման նախատեսութիւն մը չէ մտածելը, թէ վաղուան դասական նկարչութիւնը կրնայ բան մը պարտիլ՝ Ֆրամոն ցուցասրահին այսօրուան «Թե– լադրական» դռնբացէքին:

***

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Ոսկիան Նալպանտեան, Տէր և Տիկ. Յովհաննէս Նալպանտեան, Տէր եւ Տիկին Աչոտ Նալպանտեան, Տէր եւ Տիկին Նշան Քօրդոչեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարեն իրենց կնոջ, մօր եւ զոքանչին

ՏԻԿԻՆ ԽԱԹՈՒՆ ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆԻ

եւ իրենց քրոջ ու հօրաքրոջ

ՏԻԿԻՆ ԹԱԳՈՒՀԻ ՃԱՒԱՑԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, այս կիրակի առաւօտ (Օգոստ 4) Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցիին մէջ։

Կը հրաւիրուին ողբացեալներուն յարգոյ ազգականները։

... ՓՐԱՆՍ 1... ՕԳՈՍՏՈՍ 7...

FRANCE - I

« LES HEURES ARMENIENNES »

ՌՈՒԲԷՆ ՄԵԼԻՔ – ԵՒԱ ԿՐԻԼԻՔԷՋ

պատրաստած են

« Հայկական կէս ժամը »

Ձորեքշաբթի՝ Օգոստոս 7, ժ.ը 22.20

Յայտագրին գրական բաժինն մէջ՝ Սայաթ – Նովա, Վարուժան, Զա – րենց, Թէքէեան...։

Ֆրանսերէն կ'արտասանէ՝

ՍԵՐԺ ՌԵՃԻԱՆ

ԺԱՄԸ 22.20... ՕԳՈՍՏՈՍ 7

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Տիկ. Մխուէեան Որբերու Օգնութեան Մարմինը տրամադիր ըլլալով քանի մը անպաշտպան տղոց հայեցի դաստիարակութիւնը հոգալու, հարկ կը համարի ծանուցանել, որ չհագեցուողները այժմէն դիմեն իրեն գրաւոր իր կեդրոնատեղին, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆր. կապոյտ Խաչի Տէսինի դպրոցի կրթ. Մարմինը շնորհակալութեամբ լսած է Տէր եւ Տիկ. Արապեանէ 10 Ֆր. Տիկ. Վարսենիկ Պասմաճեանի (Ծընեալ Թուլումպաճեան) դառն մահուան առթիւ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Լիոն.— Ֆր. կապ. Խաչի Որբը կը տօնուի մեծ պատրաստութեամբ, 27 Հոկտ. Մոլիըէի չքեղ սրահին մէջ։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Դպրոցասէրը Տիկնանց վարժարանին 1963 – 1964 տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են։ Անոնք որոնք կը փափաքին ղրկել իրենց զաւակները պէտք է այժմէն իսկ դիմում կատարեն հաստատութեան տնօրէնութեան։

Ա.— ՖՐԱՆՍԱԿԱՆԸ, որ տառացի կերպով կը հետեւի պետական լիսէներու արդիական բաժնի պաշտօնական ծրագրին — անգլերէն եւ սպաներէն լեզուներով — ։

Բ.— ՀԱՅԿԱԿԱՆԸ, որ կ'օժտէ սանուհիները հայագիտական ծանօթութիւններով, հայ լեզուի, գրականութեան, հայ կրօնքի եւ պատմութեան, Հայաստանի աշխարհագրութեան մարզերուն մէջ։

Աշակերտուհիներ կ'ընդունուին ութ տարեկանէն սկսեալ։ Մանրամասնութեանց համար դիմել հաստատութեան տնօրէնութեան։

1, Bd. du Nord, LE RAINCY (S. et O.)
Tél : 927-01-72

Դպրոցասէրը ուսման ծրագիրը կ'ընդդրկէ երկու ուրոյն բաժիններ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ

Մատենաշար — ՅԱՌԱՋ — կեդրոնավայր գին
Ֆրանսա՝ 15 Ֆր.
— Առաւել առաքումի ծախքը —

« ՅԱՌԱՋ »

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

ԲԱՑՈՒԱԾ ԵՆ
ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ուսումնական 1963–1964 Տարեշրջան

Կ'ընդունուին 10–12 տարեկան բարեկիրթ եւ ուսումնասէր աշակերտներ, որոնք ունին իրենց տարիքին համապատասխան նաեւ ուսումնական ստիճան։

Արձանագրութեան եւ լուսաբանութեանց համար դիմել՝

Direction du Petit Séminaire Arménien
3, Av. de Grandchamp, LE PECQ (S. et O.)
Tél. 963.01.72

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

ՎԵՐԱԴԱՐՁ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Օգափոխութեան կայանի մանուկներու առաջին խումբի վերադարձը, Օգոստոս չորսին, առաւօտուն ժամը 6.15ին, կառը Լիոնի մէջ հանդիպում ծնողքներու եւ մանուկներու։

×

ՄԵԿՆՈՒՄ

Լիոն.— Ֆր. Կապ. Խաչի օգափոխութեան կայանի մանուկները կը մեկնին Օգոստոս 4ի կիրակի օր, հաւաքոյթ ժամը 16ին ՓԷՌՃ, կայարանի մուտքի մեծ ժամացոյցին տակ։

×

Մարսէյլի *խումբերը կը մեկնին Օգոստոս 4ին։ Հաւաքատեղի՝ ԿԱՌ ՍԷՆ–ՇԱՐԼ*

Լիոնի խումբը կը միանայ նոյն դնացքին՝ իր քաղաքէն։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Տիկնանց յանձնախումբը կը խնդրէ կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ հետեւեալ թուականները.—

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1, Երեքշաբթի երեկոյ Տիկնանց յանձնախումբի կազմութեան Գ. տարեդարձին առթիւ դեղարուեստական երեկոյթ։

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 19, ցուցահանդէս հայ արուեստագէտներու նկարիչ, արձանագործ եւ փորագրիչներու գործերուն։

Հայկական թանգարանը, 52 Ավընիւ Ֆոշ, (Փարիզ 16)։

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7, 8, 9, 10, «Բարեկեցատակ վաճառք»։

Ցառաջիկայ պիտի տրուին մանրամասնութիւններ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան յինամեայ յոբելեանը կը տօնուի Հոկտեմբեր 13ին, Սալ տը լա Շիմի։

ԴԷՊԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ...

Նկատի ունենալով Յուլիս 21ի եւ Օգոստոս 5ի մեկնումներուն յաջողութիւնը եւ համաձայնելէ ետք ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ եւ ԵՐԵՒԱՆԻ ԻՆԹՈՒՐԻՍԹԻՆ հետ, ուրախ ենք յայտարարելու թէ երրորդ մեկնում մը տեղի պիտի ունենայ Սեպտեմբեր 1ին։

Այս ճամբորդութիւնը պիտի կատարուի օդանաւով, ՓԱՐԻԶԷՆ ՓԱՐԻԶ, ՄՈՍԿՈՒԱ – ԵՐԵՒԱՆ ճամբով։ Տեւողութիւնն է 15 օր եւ դինը՝ 2.500 Ֆրանք մարդ դլուխ։

Տեղերը սահմանափակ թիւով ըլլալով, կը թելադրուի ժամ առաջ արձանագրուիլ։

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

„VOYAZUR"

SECTION ARMENIE

23, Galerie Vivienne (entrée 5, rue de la Banque) - PARIS (2e)

Tél. : CEN. 94-52 Métro : BOURSE

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal : 1278-35

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷ, Երկերի ժողովածու, 10 *հատոր լթ.*	70 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Երկերի ժողովածու, 7 *հատոր, լթ.*	56 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Պապ թագաւոր, լթ.	10 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Հայոց բերդը, *լթ.*	8 Ֆր.
ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆ, Երկերի ժողովածու, 2 *հատոր լթ.*	14 Ֆր.
ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ, *մեծադիր, գունաւոր նկարներով, լթ.*	10 Ֆր.
Վ. ԱՆԱՆԵԱՆ, Հայաստանի կենդանական աշխարհը, Բ.	8 Ֆր.
ԱՐՍԷՆ ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ, Երկեր (*Արուէեան Պռօշեան, Պարոնեան*)	17 Ֆր.
ՄՈՒՐԱՑԱՆ, Պատմուածքներ, գունաւոր նկարներով	5 Ֆր.
ԵՂԻՇԷ ԶԱՐԵՆՑԻ մասին յիշողութիւններ. *լթ.*	7.50 Ֆր.
ՄԻՒՐ. ՇԱԹԻՐԵԱՆ. Գարունը ետրից եկաւ. 296 էջ.	5 Ֆր.
ԱՐԳԱՐԵԱՆ. Մատենադարան(*անգլ.*) 18 *գունաւոր մանրանկարներ*	3 Ֆր.
ՀԵՆՐԻԿ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ. Երգի ծնունդը. բանաստեղծութիւններ	3.85 Ֆր.
Մ. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ. Տաղեր, 200 էջ. *լթ.*	3.50 Ֆր.
ՍՈՎԵՏԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ. Ա. 800 էջ. *լթ.*	16 Ֆր.
ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ, Անդրելի զանգակատուն, *պէյրութ*, 1963	10 Ֆր.

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ԳՐԱՏՈՒՆՍ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵԼԻՆ Է
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՁԱՅՆԱԳՐԵԱԼ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԵՐՈՒՆ
ՃՈՒԽ ՄԹԵՐՈՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք
Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e

Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր։ Բնական եւ արուեստական բազմերանգ դոյներու մեծ ընտրութիւն։ Նորոյթ իւղաներկեր, պատի դեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն։ Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէում եւ փլաստիք — ծածկոցներ.—

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը։

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ։

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

IMPRIMERIE SPECIALE DU JOURNAL « HARATCH »

32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86 - 60 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար· 50 Ֆ· Վեցամսեայ՝ 27 Ֆ·

Արտասահման՝ Տար· 60 Ֆ· Հատը 0·30 Ֆ·

ՈՒՐԲԱԹ 2 ՕԳՈՍՏՈՍ // VENDREDI 2 AOUT 1963

39րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9672 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 39e ANNÉE — Nº 9672

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՄԻ՛ՇՏ ՊԱՏՆԷՇԻՆ ՎՐԱՅ

—o—

Երեսունեւուէ տարեկան է այսօր Յա–

տառ:

1925 Օգոստոսի սկիզբն է, որ անիկա *յա*ւ ախաբէ կուգար այս լոյս–քաղաքին *հէ*ր իրեւ յառաջապահն ու առաջնոր*դը* նոյ տարագիր բազմութեանց, որոնց *մ*իջը չուրջ յիսուն հազարի կը հասնէր: Զարդէ ու բռնադատիչ ապատած հա*յ*րենիքի Զինադադարի խանդավառ օրե*ր*ուն հալիւ տուն–տեղ եղած եւ նոր բոյ*ն* մը փնտռած՝ կրկին ձեռք էին առեր դաղ*թ*ականի ցուցքը եւ օտար ափերու վրայ *կ*ատաղած, ազատ չունչ առնելու եւ իրենց *ֆ*իզիքական գոյութիւնը ապահովելու *հ*ամար անելիքներով բաբախուն:

Ազգասեան Ֆրանսա լայն էր բացած իր դուռները Հայերուն առջեւ, որոնք Բարքիոյ դանազան չրջաններէն կը *հ*ոծէին, լքելով իրենց հայրենի տու*ն*–տեղը, անշարժ կալուածներն ու չարժուն *գ*ոյքերը, օր մը կրկին դառնալու եւ ա*ն*ոնց ալ դառնալու միամիտ յոյսով:

Օտար, հիւրընկալ հողերու վրայ հաս*տ*ատած հայկական դաղութները կը *կ*ազմէին հանդրուաններ դէպի հայրե*ն*ի ճամբուն վրայ: Ուստի ան*հ*րաժեշտ էր կազմակերպել դանոնք՝ *պ*ահելու համար անոնց հայկական դի*մ*ագիծը:

Եկեղեցի, Հայրենակցական Միութիւն, *գ*ոյքային, քաղաքական, բարեսիրական, *հ*ոգեւոր, պատանեկան եւ երիտա*ս*արդական կազմակերպութիւնները կը *հ*ոգին այդ նպատակին:

Իր պակսէր թերթ մը, որ Ֆրանսայի *հ*այ դաղութի կեանքին հայելին ըլլար, *ո*ւր ձեռնարկներուն արձագանգ դառ*նա*ր, միութեան կապ մը հանդիսանար *զ*ար երկրի մեծ ու փոքր քաղաքներուն, *գ*իւղերուն եւ ագարակներուն մէջ տար*ա*ծուած ցիրուցան Հայերուն միջեւ:

Յառաջ հասաւ ճիշդ իր ժամուն՝ լրա*ց*նելու համար այդ պակասը ու լիովին *հ*ոդեկցաւ իր առաքելութեան մէջ, ան*ո*ւն գոհոդութեանց գնով:

Անկէ ի վեր փոխուած է 38 տարիէ ի վեր: *Տ*պագրատունէն տպագրատուն, Պարիզէն հետ փոխուած է նաեւ դիմա*գ*իծը, հայերէն կարդալու եւ հայրենի լու*ս*ը ճանչալու կարօտով տոչորուն: Ու*ր*ոյ անապատներէն ազատած եւ որ*ո*ջներէն նոր ելած որբերու եւ որ *գ*իներու սերունդ մը, հայաչունչ *գ*իտցրի մէջ ապրելու եւ զարդանալու *պ*ատրաստ վերոյ:

Յառաջ գոհացուց բոլորը: Դարձաւ *ո*ղջոյց ուսումը կիսատ ձդելու ստիպ*ո*ւած դժբախտ սերունդի մեր տղոց ու *գ*իներուն համար, որոնք հայերէն *տ*պագրեան անոր չնորհիւ:

Ոչորշ հայախօս հին սերունդի չարքա*շ*ութիւն կ'ընէին Աթիւրիններու հանքերու *բ*անուորներուն մօտ:

ՆԱԽԱՐԱՐԱՑ Խորհուրդին մէջ քըն*նո*ւած է հանքագործներու վիճակին վե*ր*աբերեալ տեղեկագիրներուն ուսումնա*սի*րութիւնը: Վճռաբեկ Ատեանին ընդ*հ*անուր դատախաղը կառավարութեան մօտ խորհրդատու նչանակուեցաւ դատա*կ*ան հարցերու համար:

ԵՐՈՒՍԱղԷՄԷն կը հաղորդեն որ Իս*րա*էլի կառավարութիւնը որոչած է ըս*տ*որագրել Մոսկուայի համաձայնութիւ*ն*ը հիւլէական փորձերու վերաբերեալ:

ՔՈՒՊԱՅի մէջ չորս հոգի դնդակա*հ*արուած է Միացեալ Նահանդներու ի նպաստ լրտեսութեան յանցանքով:

ՀԱՒԻՄԸն յայտարարեց Մոսկուայէն վերադարձին որ հոն ստորագրուած հա*մ*աձայնագրին մէջ ոչ մէկ յօդուած կայ որ արգիլէ Ֆրանսայի հաղորդել հիւլէա*կ*ան դաղտնիքները:

ՄՈՍԿՈՒԱՅի ակնոցով աչխարհ երեք *մ*ասերու կարելի է բաժնել: Նախ ըն*կ*երվարական պլոքը զոր կը ղեկավարէ համայնավար կուսակցութիւնը որմէ ա*կ*այն իրենք զիրենք դուրս կը ձդեն Չի*ն*աստիք, Ալպանացիք, Հիւսիսային Կո*ր*էացիք եւ դուցէ Հիւսիսային Վիէթնամ*ց*իները: Ասոնց մէջ կարելի է հաչուել նաեւ «երրորդ – աչխարհի» ուժերը: Ցեղոյ կուգան արեւմտեան «խելօք» ու*ժ*երը եւ առաջին կարգին վրայ՝ Միաց*եալ* Նահանդները եւ Անգլիա: Եւ վերջա*պէս* «ոչդմապաչտերը» Փեքինի եւ Փա*ր*իզի, եւ Պոնի վրէժխնդիրները, որոնք *թ*չնամի խաղալ համակեցութեան:

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ ուժ *ձ*այնով (ոչ մէկ դէմ բայց երեք ձեռն*պ*ահ՝ Ամերիկա, Անգլիա, Ֆրանսա) ափրեւասիական բանաձեւ մը քուէար*կ*ել «անմիջական կերպով» խնդրելով Փորթուկալէն որ անյապաղ սկսի իր ա*պ*աղաղթականացումը անդրծովեան իր հողամասերէն: Լիզպոնի Արտաքին նա*խ*արարը խիստ կերպով բողոքեց ձեռք առնուած այս միջոցներուն դէմ:

ՎԱՏԻԿԱՆի կիսապաչտօնաթերթը՝ Os*սեռվաթոռէ* Ռոմանօ կը դրուչագնէ Փա*ր*իզը եւ Փեքինը այն բացառական դիրքին համար զոր որդեգրած են Մոսկուայի համաձայնագրին նկատմամբ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՊԱԶԻՆՄԱՆ ԺՈՂՈՎ

Կ'ՈՒԶԵՆ ՉԻՆԱՑԻՔ

—o—

Չինացիք կառավարական յայտարա–
րութիւն մը հրատարակեցին առջի օր, 3
կէտերու մէջ կը բացատրեն իրենց տե–
սակէտը հիւլէական ապազինման մասին:
Այս յայտարարութիւնը մեծ արձագանգ
դտած է թէեւ, բայց չինական տեսակէտ–
ները ինքնին նորութիւն մը չեն բերեր,
այլ պարզապէս կը կրկնեն Սորվրդային
Միութեան տեսակէտը, յայտնուած 1960–
ին: Ինչ որ նորութիւն կը նկատուի այն
է որ առաջին անգամ ըլլալով, այս յայ–
տարարութիւնը կը խախտէ չին–խորհր–
դային համախոհութիւնը, վասնզի ա–
ռաջին անգամն է որ չին կառավարու–
թիւնը նկատի չառնելով գաղափարական
հարցերը, Մոսկուայի հետ իր տարա–
կարծութիւնը կը տանի դէպքերու եւ
ընդհանուր քաղաքականութեան դեմնին
վրայ:

Այս յայտարարութեան երկրորդ մասը,
մանաւանդ բանաձրանքի թուղթ մըն է
հերձուածող Խրուչչեւի դէմ, որ կ'ամ–
բաստանուի գաւաճանութեամբ իր իսկ
ժողովուրդին, ընկերվարական պլոքին եւ
աչխարհի բոլոր ժողովուրդներուն դէմ:
Եւ վերջապէս, համաչխարհային ապա–
զինման կոչ մը ուղղելով ոչ միայն իր
մարքսիստ ընկերներուն այլեւ բարի կա–
մեցողութեան տէր բոլոր մարդոց, Չի–
նաստան այս ձեւով պլուխը կ'անցնի չար–
ժումին, ընդելով պատերազմասէրի իր
համբաւը:

Օտար դէտերու կարծիքով Չինաստան
չատ անկեղծ է ու նաեւ տրամաբանական
իր այս առաջարկին մէջ, նկատի առնելով
որ Չինաստան ինք չունի հիւլէական դէնք
եւ կ'ուզէ որ ունեցողն ալ այլեւս չունե–
նայ: Նոյն կարծիքներուն համաձայն,
այս փափաքը կը բաժնեն նաեւ բոլոր այն
երկիրները որ զուրկ են հիւլէական դէն–
քերէ, ինչ որ կը նչանակէ թէ Փեքինի
դիրքը մեծ արձագանգ կրնայ դտնել աչ–
խարհի մէջ:

Մոսկուայի մէջ հակաչին պայքարը կը
սաստկանայ, տնտեսական եւ քաղաքա–
կան հետեւանքներով:

× *Ուլպրիխթ յայտարարեց թէ Արե–*
ւելեան Գերմանիա պիտի ստորագրէ
Մոսկուայի դաչնադիրը, տրամադիր է
նաեւ դէտեր փոխանակելու Պոնի իչխա–
նութեանց հետ եւ կ'եղրակացնէ թէ պէտք
է հիմա Պերլինի հարցը կարդադրել:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԹԵՖԸՆ ՈՒՍԱՐ յանգատուր հռչակուե–
ցաւ Լոնտոնի դատարանին կողմէ մինչ
ինք հիւանդանոց փոխադրուած էր անձ–
նասպանութեան փորձէն ետք: Վիճակը
ծանր կը նկատուէր եւ կ'ըսուէր թէ նոյն–
իսկ եթէ ազատի, յիչողութիւնը կորսընց–
ուցած պիտի ըլլայ:

ԱՏԸՆԱՒԻՐԸ իր հրաժարականը պիտի
ներկայացնէ Հոկտեմբերի սկիզբը:

ՄԱՏՐԻՏԻ մէջ, ութ համայնավարներ
ձերբակալուած են որովհետեւ քարոզչու–
թիւն կ'ընէին Աթիւրիններու հանքերու
բանուորներուն մօտ:

ՆԱԽԱՐԱՐԱՑ Խորհուրդին մէջ քըն–
նուած է հանքագործներու վիճակին վե–
րաբերեալ տեղեկագիրներուն ուսումնա–
սիրութիւնը: Վճռաբեկ Ատեանին ընդ–
հանուր դատախաղը կառավարութեան
մօտ խորհրդատու նչանակուեցաւ դատա–
կան հարցերու համար:

ԵՐՈՒՍԱղԷՄԷն կը հաղորդեն որ Իս–
րայէլի կառավարութիւնը որոչած է ըս–

Օր ը Օրի՞ն

ՅԱՌԱՋ ԲՈՑԱԹԵԻ ՅԱՌԱՋ ԲՈՑԱԼԵԶՈՒ

—

— *Յառաջի* հրատարակութեան տարե–դարձն է, լուր կուտայ Արփիկ:

— Քանի՞ տարեկան եղաւ *Յառաջը*, կը հարցնեմ:

Ծանօթ ամօթխածութիւնը չունի այս թերթը: Կը յայտնէ իր տարիքը: Նոյնիսկ պարծենալով, արդարօրէն:

— Երեսունեւուէ տարեկան:

Հայելին կ'առնեմ, ինքզինքս կը դի–տեմ:

— Ո՞վ ես դուն, կը հարցնեմ ես ինծի:

Յառաջ երբ եկաւ աշխարհ, Արփիկ դեռ եկած չէր աշխարհ: Իսկ ես ուսանող էի, երիտասարդ: Մազերս առատ, երեսնոսի գոյն, այսօր ալ դեռ սեւ: Բայց, Աստ*ուած–պապա*, ինչի՞ կը ծառայեն այս սեւ մազերը, զիս ամչցնելո՞ւ··· այս տա–րիքիս մէջ, որպէսզի ըսէի՞ թէ կը նախ–ընտրէի ճերմակ մազերով ծածկուած տեսնել գանկս, հաւ տաշած խարի պէս լերկ եւ ողորկ:

Թող մազե՛րս ըլլային միայն պակաս: Հապա աչքե՞րս: Հին օրերու Թրքուհի – ներուն նման՝ խոլի մը մէջէն կը նայիմ կարծես, աղօտ ու մշուշոտ: Է՞ր երբեմն, ծո՛ւխ կ'ելլէր աչքերէս, ներքին կրակի մը գոլը, կամ ինչպէս ամրան շողը, որ կը ծածանի հասուն դաշտերու վրայ, գինեւէտ այգիներու վրայ, նման այն ջերմութեան ալիքներուն, որոնք կը թրր–թռան օդին մէջ՝ ծաղիկներ բանալով, երազներ հիւսելով, յաւերժահարսներու ճեւեր ստեղծելով: Աչքերս էին որ խաղ–ցրութիւն մը կուտային կեանքին, նոյն–իսկ առարկաներուն՝ զորս կը տեսնէի շուրջս, կշտացնող բան մը կուտային հոգւոյս, որ կը լեցուէր յագեցումի զգա–յութեամբ: Աչքերս էին որ *չէֆ ա՛օր – քէսթրի* պէս կը թրթռացնէին ամբողջ զգայարանքները: Կատուի աչքեր որ կը ծակէին՝ խաւարն անգամ: Մութ մա–րագներու մէջ խաղցող աչքեր··· արեւին ասեղներուն դիմացող աչքեր··· հորի – զոնները մօտեցնող աչքեր··· իսկ հիմա՞:

Հիմա աչքերէ՞ս գանգատիմ թէ ծուն–կերէս: Բայց ծունկերս իրե՛նք են որ կը գանգատին ինձմէ: Ճամիներուն շուրջ պառկած համալը դարձուցիր մեզ, կ'ը–սեն, մեր վրայ բեռցնելով փոր մը՝ որ *մուհաճիրի չուվալ* կը նմանի, միևչդեռ, Էր երբեմն, երբ գողութեան կ'երթա–յինք՝ տանձին ծառէն կը ցատկէինք ու ցանկապատներուն վրայէն դուրս կը նետուէինք՝ ինչպէս կատու մը, (այս թերթին մէջ հրատարակուած առաջին գրուքիւնս տանձի գողութեան պատմու–թիւն մըն է,—կը յիշեցնեմ իբրև փաստ):

Է՛հ, սիրելի *Յառաջ*, ի՞նչ էինք, ի՞նչ եղանք:

Նաւարշ կ'ուզէր որ տամս գրէի, յօդ–ուած գրէի (ուսումնասիրութիւն կամ ճնչադատութիւն), թարգմանութիւններ կատարէի (հէքեաթ կամ բանաստեղծու–թիւն): Իսկ ես կը գայթակղէի՝ առաջին օրերուն: Գրագէտը *ենի ճամ*ին բակը նստած *նարղճի*՞ն է, որ գրէ ամէն ժամ, տարաժամ, առանց իր ծունկերուն վրայ գգուելու իր Մուսան: Գրագէ՞տ կ'ըլլայ միթէ այն որ կը գրէ իրեն չվերաբերեալ ճիւթերու մասին, որեւէ գեղարուեստա–կան հետաքրքրութիւն չներկայացնող ե–րեւոյթներու մասին, սոխին ու սխտորին մասին, օրուան անձրեւին մասին, մա–ռախլապատ ձմրան մասին, Աղա խանին կնիկներուն թիւին մասին: Օր մը Նա–ւարշ զիս բանտարկեց խմբագրատան մէկ սենեակին մէջ՝ յայտարարելով որ դուռը կը բանայ այն ատեն միայն, երբ գրած ըլլամ հէքեաթ մը կամ արձակ բանաս–տեղծութիւն մը: Ի՞նչ ամօթ, *չօռով* բան կ'ըլլա՞յ, ըսի ես ինծի: Եւ սակայն գրե–ցի՛, գրեցի ժամանակէ՛ն առաջ:

— Դուն լաւ խմբագիր մը կ'ըլլաս, ը–սաւ յաղթական:

Ապացոյցը տուեր էի՝ գրելով առանց Մուսայի:

Եղայ խմբագիր:

Եւ ապացոյցը տուի ետքէն՝ յաճախ մինակս խմբագրելով ամբողջ թերթը, երբ կը բացակայէր ինքը՝ խմբագրա–պետը:

Սկիզբը, Նաւարշ, Հրանտ – Սամուէլ եւ ես, կազմած էինք *հքիփ* մը: Ցետոյ Հրանտ – Սամուէլ հեռացաւ, եւ ի վեր–ջոյ խմբագրատան մէջ մնացին երկու Շ·ները, (կարդացէ՛ ինչպէս որ կ'ու–զէ), այլ բացատրութեամբ՝ մեծ Շան եւ փոքր Շան, — այս վերջինը կրնաք թարգմանել նաեւ կատու: Արդարեւ, լաւ աշխատեցայ իրրեւ կատու, ճանկերս լայն բացած, խէրն անիծելով բոլոր մու–կերուն:

Այդ սովորութենէս դեռ երբեմն բնազ–դային ելոյթներ կ'արթնանան մէջս, — Է՛յ երիտասարդութիւն:

Հիմա, հայելիին մէջ, ինքզինքիս կը դի–տէ ձեզի ծանօթ կատուն: Ու չի ճանչ–նար ինքզինքիս:

Երեսունեւուէ տարի է անցեր:

Մինչ մենք կը ծերանանք, *Յառաջ* կը *մ*նէ յառաջ, շարունակ կ'ընթանայ յա–ռաջ, կ'աշխատի իր դրօշը պարզած եւ վրան արձանագրած՝ *Յառա՛ջ*:

Ուրեմն, *Յառաջ* բոցաթեւ, յառաջ բո–ցաշունչ, յառաջ բոցալոյս, յառաջ բո–ցավառ, յառաջ բոցափայլ, յառաջ բոց–արձակ, յառաջ բոցանանչ, յառաջ բոցալեզու:

ԱՐԱՋ

ՄԱՐՔՍԻ ԾՆՆԴԵԱՆ ԴԱՐԱԴԱՐՁԸ

Երկաթէ վարագոյրին ետին տօնուեցաւ Մարքսի ծննդեան 145րդ տարեդարձը: Համայնավար մամուլը պանծացուց յեղափոխականը, մարգարէն, նոր դարու Արիստոտելը՝ «Մարքսի յայտնագործած օրէնքները անժխտելի են»: Մոսկուայի մէջ իր անունով կը պայքարին չինեւռուս աշակերտները, իրար կ'ամբաստանեն ուղղափառութենէն հեռացած ըլլալու պնդումով: Համակեցութիւնը հակառակ կ'ընդունուի ուղղափառութեան, տիեզերական յեղափոխութիւն տապալելու համար դրամատէր աշխարհը, փոյթ չէ թէ ահաւոր աղէտի մը առջեւ պիտի գտնուի բովանդակ աշխարհը: «Պատմութեան զարգացման օրէնքը դասակարգային պայքար է, նախատեսեց կապիտալիզմի տապալումը, աշխատաւոր դասակարգի ազատագրումը»:

Հակառակորդ աշակերտները կը հաւատան, թէ՛ համակեցութեամբ թէ՛ յեղափոխութեամբ մարքսիզմը կը տիրապետէ երկրագունդի բնակչութեան մեծամասնութեան գիտակցութեանը:

Թութակները կը կրկնեն, ինչ որ սորված են:

Մարքսի վարդապետութիւնը, գիտական ընկերվարութիւն կոչուած, ընդօրինակութիւն մըն է: Շարլ Անտլէր, ընկերվարական ինքն ալ, ցոյց տուաւ փոխառութիւնները: 1829ին Պազար կը ծանօթացնէր Սէն Սիմոնի վարդապետութիւնը, ուր Ֆրանսացին դասակարգային պայքար, չահագործողներ եւ չահագործուողներ կը տեսնէր ընկերութեան մէջ: Երեք տարի վերջ Պլանքի կը յայտարարէր. «Հարուստները տուրք կը գանձեն աշխատաւոր դասակարգէն: Արդէն 1796ին «Հաւասարներ»ու մանիֆեստը կը յայտարարէր. «Մարդոց մեծամասնութիւնը կ'աշխատի փոքրամասնութեան հաճոյքին համար»: Արհեստաւորներու խումբը կը հրատարակէր 1838ին յայտարարութիւն մը, յար եւ նման Մարքսի հրատարակած մանիֆեստին տասը տարի ետք: Ֆետերասիոն տէ ժիւսթը կը պահանջէր աշխատանքի ընդհանուր պարտաւորութիւն, պարտաւորիչ դաստիարակութիւն ամէն աստիճանի, պրոլետար դասակարգի տիքթաթորութիւն: 1847 թուին Լոնտոնի մէջ կը գումարուի համայնավարներու ժողովը, որ կը տեւէ 10 օր եւ կ'որոշուի հրատարակել մանիֆեստ մը, փոխելով Ֆետերասիոն տէ ժիւսթի «Մարդիկ եղբայրներ են»ը «Պրոլետարներ բոլոր երկիրներու, միացէ՛ք»ի: 22 Փետր. 1846ին Բրաքովի մէջ տեղի կ'ունենար համայնավար առաջին յեղափոխութիւնը, մեծ ուրախութիւն պատճառելով Մարքսի: Համայնավար կառավարութիւնը կը հռչակէր. «Իւրաքանչիւրը պիտի վայելէ երկրին բարիքները իր կարողութեան եւ արժանիքին համաձայն»: Գիւղացիները ջարդեցին լեհ հողատէրերը: Դրամագլուխի կեդրոնացում փոքրամասնութեան ձեռքը, գանգուածներու աղքատացում, ընկերային յեղափոխութիւն նախատեսուած էին Քոստանթին Փեքէորի «Առեւտուրի Շահերը» գործին մէջ, հրատարակուած 1838ին:

Համայնավարները ցնծութեամբ ողջունեցին գերման աստուածաբան Շթրաուսի «Յիսուսի Կեանքը» գործին երեւումը: Ձեռքէ ձեռք կը փոխանցէին յայտնութիւնը ժխտող, քրիստոնէութիւնը հեղնող գործը: Ժխտելու էր քրիստոնէութիւնը նոր կրօնը հաստատելու համար, որ իսկական ափիոն մը պիտի ըլլար գանգուածները օրօրող երկրային դրախտի մը չինութեամբ: Կը քարոզէին, թէ փոքրամասնութիւնը կը չահագործէ գանգուածները եւ իսկապէս համայնավար փոքրամասնութիւնը յեղափոխութեամբ եւ ոճիրներով ծանրաբեռնուած իշխանութեան պիտի հասնէր մեծամասնութիւնը չահագործելու համար, ջնջելով ամէն ազատ արտայայտութիւն:

Մարքսի վարդապետութիւնը հերքուած է:

Գերման ընկերվարական Պերնշթայն 1899ին հրատարակելով «Ընկերվարութեան վարկածները», կը մերժէր հիմնական տարրերը: Ժորժ Սորէլ կը տարբաղդրէր մարքսիզմը, յայտնելով թէ չկայ պատմական բնորոշականութիւն: «Ընկերային քայքայման տրամը հերոսի մը պէտք ունէր եւ հերոսը պիտի ըլլար պրոլետարը»: Մարքս իրողութիւնները կը ձեւէր կանխակալ գաղափարներուն, Սորէլ Պրոկուսի անկողնին վրայ չէր դներ իրողութիւնները: Լենին իրաւունք տուած էր Սորէլի տեսութեան, թէ Ռուսիա պիտի ըլլայ քաղքենի աշխարհը տապալողը, այսպէս աւելի յստակ կը տեսնէր քան Մարքս, որ չէր հաւատար ռուս յեղափոխութեան մը: Սորէլ մեռաւ 1922ին: Մահէն եօթը տարի ետք Փարիզի իտալական դեսպանը, յետոյ խորհ. դեսպանը, առանց մէկը միւսին ծանօթ ըլլալու, գացին յարգանք ընծայելու Սորէլի դամբանին եւ թոնիկին առաջարկեցին յուշարձան մը կանգնելու Ֆաշական եւ սովետ կառավարութեանց ծախքով: Առաջարկը փափկութեամբ մերժուեցաւ:

1926ին լոյս տեսաւ պելժիացի ընկերվարական Հանրի տը Մանի «Ընկերվարութեան Հոգեբանութիւնը»: Իրողութեանց վրայ հիմնուելով ընկերվարականը կը ժխտէր դասակարգային պայքարը: «Մարքս աշխատաւորին տուաւ ճնշումի եւ շահագործումի զգացումը: Մեծ աղմուկ հանեց գործը, 75 տարեկան Քաուցքի, կը զարմանար թէ ինչպէս համոզուած մարքսիստ մը կրնար վարպետին վարդապետութիւնը հիմնական քննադատութեան ենթարկել: Դրամագլուխի կեդրոնացում չկայ, գանգուածներու կենցաղի մակարդակը հետզհետէ կը բարձրանայ, բարեկեցութիւնը կը ծաւալի: Պրոլետարներու միութիւն չկայ, ամերիկեան աշխատաւորները կ'արգիլեն օտար աշխատաւորներու Ամերիկա մուտքը: Ընկերվարական Աւստրալիա կը մերժէ աշխատաւորներ ընդունիլ, թոշակները կախում ունին ճարտարարուեստի զարգացումէն, հում նիւթերու արժէքէն, արտադրութեան սպառումէն: Փաթրոնի եւ բանուորի շահերը հակասական չեն, նոյն շահերն ունին: Բարեկեցութեան ծաւալումը կը հերքէ Մարքսի նախատեսութիւնը. «Դրամատիրութեան դրութեան մէջ գանգուածները հետզհետէ պիտի աղքատանան»:

×

Վարագոյրին երկու կողմերը կը տարբերին բանուորներու կենցաղի մակարդակը: Պրոլետար տիքթաթուրան բռնի, ոճիրներով սեփականացուց երկիր եւ գործարան, հիմնեց պետական դրամատիրութիւն մը:

Համայնավարը կը պահանջէր հողային սեփականութեան ջնջում. «երկիրը ոչ մէկուն կը պատկանի» կ'ըսէր Հաւասարներու մանիֆեստը: Ազատ աշխարհի մէջ սեփականատիրութիւնը ընդհանրացած է, մեծ հողատէրեր չկան, արտադրութիւնը կ'աւելնայ, որովհետեւ երկրագործը հոգածու է մեքենաներուն, ազատ կամքով կ'աշխատի:

Խորհ. Միութեան մէջ հողագործը ստիպուած է աշխատելու պետութեան համար: Լէոնիտ Իլիչեւ Կեդր. Կոմիտէի առջեւ կը խոստովանէր. «Միութեան մէջ դրամ, մեքենայ, գործիքներ կը մսխուին, կը քանդուին, կարծես թէ բարբարոսներու արշաւանք մը տեղի ունեցած է: Ոչ մէկ յարգանք կայ խորհրդային հարստութեան հանդէպ: Արտադրութեանց տեսակը յոռի է: Վրաստանի մէջ այս տարուան սխողը չատ կարեւոր եւ մեծարժէք մեքենաներ կային, որոնք անգործածելի մնացած են որպէս մեռած դրամագլուխ, չուրջ երեսուն միլիոն տոլար արժէքով: Իրողութիւնը նոյնն է ամէն կողմ»:

Վարագոյրէն աւելին վարիչ եւ բանուոր կը գործակցին արտադրութեան համար: Շուէտի մէջ 17 տարիէ ի վեր գործադուլ չկայ թէեւ արգիլուած չէ, ինչպէս վարագոյրէն անդին: Թոշակներու յաւելումը կը կատարուի կարելիութեան սահմանին մէջ: Պետական են երկաթուղի, փոստա, հեռաձայն, մասնաւորին ունի բոլոր ձեռնարկներու մէջ: Տուրքերը ծանր են, կրթութիւնը ձրի է, օրօրոցէն գերեզման անհատին կեանքը ապահովուած է: Նոյն դրութիւնը ամէն կողմ՝ կեանքի ապահովութիւն, վճարուած արձակուրդ, ձրի կրթութիւն, յաջողակներու կրթաթոշակ բարձրագոյն ուսման համար:

Համայնավարութիւնը պատրաստ հող գտաւ յետամնաց երկիրներու մէջ, ուր գիւղացին հողազուրկ էր եւ ճարտարարուեստը խիստ տկար: Համայնավարներ յառաջդիմութեան նպաստելու համար հաստատեցին բռնադատեալ վարչաձեւ: Համայնավարութիւնը միջոց մըն է ճարտարարուեստի զարգացման:

Շարլ Անտլէր կը հարցնէ. «Ո՞րն է Մարքսի ժողովրդականութիւնը»: Շատ քիչերը կարդացած եւ հասկցած են իր գործերը: Դասակարգային ատելութիւն քարոզելով աշխատաւորներու գլուխները չահագործեց: Նոր վարիչներու համար համայնավարութիւնը եղաւ ափիոն, գանգուածները քնացնելու եւ բռնի իշխանութեան վրայ մնալու համար:

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

ՄԵՏԱՂՆԵՐՈՒ ԺԱՆԳԸ

Խոնաւ օդին մէջ, կարգ մը մետաղներ, մանաւանդ երկաթը, կը ծածկուին ժանգի չերտով մը: Առանձնապէս երկաթն է, որ աւելի կը տուժէ ժանգոտումէն: Ըստ կարգ մը հաշիւներու, 33 տարուան ընթացքին (1890–1923) երկաթի ժանգոտումը, ամբողջ աշխարհի մէջ յառաջ բերաւ 720 միլիոն թոն երկաթի կորուստ մը, որ կը ներկայացնէ այդ ժամանակաշրջանի համաշխարհային արտադրութեան 41 առ հարիւրը:

Նախ, տեսնենք թէ որո՛նք են ժանգոտման պատճառները: Երկաթը կը ժանգոտի խոնաւ օդի, ջուրի եւ ածխաթթու կազին հպումով: Ընդհանրապէս, սակայն, ժանգոտումը բաւական բարդ երեւոյթ մըն է, քանի որ անոր պատճառներէն մէկն ալ մթնոլորտային ելեկտրականութիւնն է: Անգամ մը որ սկսի, ժանգոտումը կը չարունակուի մինչեւ որ երկաթին ամբողջութիւնը վերածուի ժանգի: Ժանգոտում պատճառող վերջիչեալ ազդակներէն զատ, կան ուրիշ պատճառներ ալ, որոնք մեծ թափով կ'արագացնեն զայն: Այսպէս են բարձր ջերմութիւնը եւ թթուներու ներկայութիւնը օդին մէջ: Ածխաթթու կազի, բորակածինի (ազոթ) եւ ծծումբի (սուլֆր) թթուխառներու (օքսիտ) ներկայութիւնը օդին մէջ, չատ վնասակար է, որովհետեւ ջուրի գոլորշիներու ներկայութեան այս նիւթերը կը կազմեն համապատասխան թթուները, որոնք իրենց կարգին կ'արագացնեն եւ կը սաստկացնեն ժանգոտումը: Աղերն ալ նոյն ազդեցութիւնը կը գործեն: Երբ մթնոլորտին մէջ գտնուին աղերու մասնիկներ, ժանգոտումը կ'արագանայ: Ահա թէ ինչու ծովափեայ եւ աղի լիճերու չրջաններուն մէջ ժան-

ՃԱՂԱՑՔԻՆ ՃԱՌԸ

Սակայն ճշմարտութեան ուժը շատ աւելի մեծ է, քան Դաշնակների նողկալի յերիւրանքները: Կարաւան – կարաւանի ետեւից դէպի մայր Հայաստան են գալիս հազարաւոր սփիւռքահայեր, որոնք իրենց շնորհակալութեան առաջին խօսքն են ուղղում կոմունիստական պարտիային, սովետական կառավարութեանը եւ անձամբ ընկ. Խրուշչովին»:

Հայաստանի Երգահաններու Միութեան վարչութեան նախագահը՝ է. Միրզոյեան «անբաւարար» գտած է օփերայի սեռին արտադրութիւնը: «Ճիշտ է, դիտել տրուած է ան, որ Ա. Յարութիւնեանն աշխատում է «Սայաթ–Նովա» օփերայի վրայ, բեմադրութեան է պատրաստւում «Արա Գեղեցիկ» մի գործողութեամբ պալէն: Բայց դա մեզ չի կարող բաւարարել: Մենք պէտք է լուծենք մեր գըլխաւոր խնդիրը՝ արդիական թեմատիկայով օփերայի եւ պալէի ստեղծման խնդիրը»:

Համայնավար երիտասարդական կազմակերպութիւններու անունով խօսք առած է Ջ. Հարութեան, որ ի մէջ այլոց յայտարարած է, թէ «մեզանում դեռեւս զգալի թուով երիտասարդներ կոպիտ կերպով խախտում են սոցիալիստական համակեցութեան նորմաները, պարազիտային կեանք են վարում, թոյլ են տալիս զանազան զանցանքներ եւ նոյնիսկ յանցագործութիւններ, նիհիլիստաբար են վերաբերւում մեր իրականութեանը:

Փաստերը ցոյց են տալիս, որ այդ հակահասարակական երեւոյթների համար սնուցիչ հող են հանդիսանում գրագիտութեան պակասը, տգիտութիւնը, անկուլտուրականութիւնը, կոմերիտական կազմակերպութիւնների դաստիարակչական թոյլ աշխատանքը:

Բարձրագոյն եւ միջնակարգ մասնագիտական կրթութեան կոմիտէի նախագահը՝ Գ. Հայրեան, դիտել տալէ ետք, թէ «Հասարակական գիտութիւնների ամպիոնները դեռ անբաւարար մասնակցութիւն են ցոյց տալիս ուսանող երիտասարդութեան կոմունիստական դաստիարակութեան գործին», զարմանալի կը գտնէ, որ «ձմեռային պալատը գրոհով նուաճած եւ այնուհետեւ հին աշխարհի փլատակների վրայ նոր կեանք կառուցած, հայրենիքի փառքը աստղերին հասցրած մարդը յաճախ մնում է իր հոյաշէն գործերի ստուերում»:

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի պատմութեան կաճառի տնօրէնը՝ Գ. Գալոյեան չեշտած է թէ «Բուրժուական գաղափարախօսութեան դէմ մղուող ընդհանուր գոտեմարտում՝ մենք յատուկ ուշադրութիւն պէտք է նուիրենք Դաշնակցութեան դէմ մղուող պայքարին:

«Դաշնակցութիւնը ապրում է իր հոգեվարքի շրջանը եւ վայրենի ջղաձգութիւնների է դիմում, շարունակում է կատաղի պայքար մղել մեր ժողովրդի դէմ: Նրանք քաջալերւում եւ ֆինանսական օգնութիւն են ստանում իմպերիալիստական կառավարութիւնների եւ, ամէնից առաջ, Մ. Նահանգների կողմից: Դաշնակները կատաղի հակասովետական պրոպագանդա են մղում սփիւռքահայ շրջանում, ամէն կերպ աշխատում խոչընդոտել հայրենադարձութիւնը Ս. Հայաստան:

«Այս բոլորից հետեւում է, որ անհրաժեշտ է անողոքաբար մերկացնել Դաշնակցութեան այլանդակ, ազգադաւ քաղաքականութիւնը, նրանց մեքենայութիւնները»:

Հայաստանի Լուսաւորութեան նախարարը՝ Հ. Մարգարեան թոյլ գտած է թատերական գործունէութիւնը Հայաստանի մէջ. «Թատրոնների ռեպերտուարը, ներկայացումների գաղափարագեղարուեստական որակը դեռեւս ետ են մնում հանդիսականի էսթետիկական (գեղագիտական) աճող պահանջներից: Թատերախաղերի զգալի մասը շատ թոյլ է պատկերում կոմունիստական հասարակութեան կառուցման թափը, չեն ստեղծւում խոր, էմոցիոնալ հերոսներ, չեն շեշտւում կեանքում ու աշխատանքում այն նոր, տիպական յատկանիշները, որոնք ունին սովետական մարդիկ: Բեմադրուող թատերախաղերի գերակշռող մասը գաղափարագեղարուեստական արժանիքների տեսակէտից դեռեւս չի բաւարարում այսօրուայ պահանջները:

Նախարարը՝ Հ. Մարգարեան քննադատած է նաեւ «Հայֆիլմ»ի գործունէութիւնը «Ստուդիայի ղեկավարութիւնը, ըստ երեւոյթին, բաւականաչափ լուրջ չի վերաբերուել այն իրաւացի քննադատութեանը, որը բազմիցս արուել է ստուդիայի հասցէին, չի վերակառուցել իր աշխատանքը: Այլապէս ինչո՞վ բացատրել, որ հանգիստ խղճով ծախսելով այն խոշոր գումարները, որոնք յատկացւում են ֆիլմերի թողարկման համար, ստուդիան շարունակում է արտադրել գաղափարական եւ գեղարուեստական տեսակէտից թոյլ, արժէքազուրկ ֆիլմեր»:

(3 եւ վերջ)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԴՈՒՔՈՍ ՎԾՏՆԵՑ

ՀԱՅՈՑ ՀՎՀՀՈՒՆ ՆԿԱ ՅՈՑՈՒ

Ա. Ս. Փ.

Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների հարավային նահանգներում ապրող սևամորթ ստրուկների ազատագրության համար մղված պատերազմի ժամանակ, երբ հյուսիսցիները հաղթանակ տարան հարավցիների նկատմամբ, Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների նախագահ Լինքոլնը հրամանագիր արձակեց, որով ազատ էր հայտարարվում ստրուկների ամբողջ բանակը։ Ստրուկների տերերը, որոնք հարավցի հողատերեր էին, ստիպված էին ազատել իրենց ստրուկներին։ Ստրուկների տերերից մեկը, որ Ջեֆերսոն Դեյվիսն էր անունով, ստրուկներին ազատ արձակելուց հետո, նրանց հավաքեց իր առջև և ասաց.

— Ես ձեզ ազատ եմ արձակում, բայց ինչպե՞ս պիտի ապրեք դուք ազատության մեջ։ Ես ձեզ ոչ հող եմ տալիս, ոչ տուն, ոչ գործիք։ Ինչպե՞ս պիտի ապրեք դուք ազատության մեջ։

Ստրուկները պատասխանեցին.

— Ինչպես որ դուք կապրեք։

Ստրուկների տերը ասաց.

— Ես ձեզ ոչինչ չեմ տալիս, ոչ հող

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Տէր եւ Տիկին Գարեգին Գէորգեան 30 ֆրանք կը նուիրեն Մշակոյթի Տան Ս. Թէհլիրեան սրահին, Տէր եւ Տիկին Հրայր Թորոսեանի երկրորդ զաւկին ծննդեան առթիւ:

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Ոսկեան Նալպանտեան, Տէր և Տիկ. Յովհաննէս Նալպանտեան, Տէր եւ Տիկին Աշոտ Նալպանտեան, Տէր եւ Տիկին Նշան Քօրգոչեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարեն իրենց կնոջ, մօր եւ զոքանչին

ՏԻԿԻՆ ԽԱԹՈՒՆ ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆԻ

եւ իրենց քրոջ ու հօրաքրոջ

ՏԻԿԻՆ ԹԱԳՈՒՀԻ ՃԱՌԱՅԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, այս կիրակի առաւօտ (Օգոստ 4) Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցիին մէջ:

Կը հրաւիրուին ողբացեալներուն յիշատակը յարգողները:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

ՎԵՐԱԴԱՐՁ

՝ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Օդափոխութեան կայանի մանուկներու առաջին խումբի վերադարձը, Օգոստոս չորսին, առաւօտուն ժամը 6·15ին, Կառ տը Լիոնի մէջ հանդիպում ծնողքներու եւ մանուկներու:

×

ՓԱՐԻԶԻ ԽՈՒՄԲԻ ՄԵԿՆՈՒՄԸ

Փարիզի խումբը կը մեկնի թուրիսթիք օթոքառով այս երկուշաբթի առաւօտ, Օգոստոս 5: Ժամադրավայր՝ Սպուառ Մոնթոլոն, Ռիւ Լաֆայէթ ժամը առաւօտեան 6,30ին: Խումբը նոյն իրիկունը կայան կը հասնի:

×

ՄԵԿՆՈՒՄ

ԼԻՈՆ.— Ֆր. Կապ. Խաչի օդափոխութեան կայանի մանուկները կը մեկնին Օգոստոս 4ի կիրակի օր, հաւաքոյթ ժամը 16ին ՓԼՈՒԱԾ, կայարանի մուտքի մեծ ժամացոյցին տակ:

×

Մարսէյլի խումբերը կը մեկնին Օգոստոս 4ին: Հաւաքատեղի՝ ԿԱՌ ՍԷՆ-ՇԱՐԼ

Լիոնի խումբը կը միանայ նոյն կնացքին՝ իր քաղաքէն:

··· ՖՐԱՆՍ 1··· ՕԳՈՍՏՈՍ 7···

FRANCE - I

« LES HEURES ARMENIENNES »

ՌՈՒԲԷՆ ՄԵԼԻՔ – ԵԻԱ. ԿՐԻԼՈՒՔԷՋ

պատրաստած են

« Հայկական կէս ժամը »

Չորեքշաբթի՝ Օգոստոս 7, ժ. ը 22·20

Յայտագրին գրական բաժնին մէջ՝ Սայաթ – Նովա, Վարուժան, Զարենց, Թէքէեան···:

Ֆրանսերէն կ'արտասանէ՝

ՍԵՐԺ ՌԵԺԻԱՆԻ

ԺԱՄԸ 22·20··· ՕԳՈՍՏՈՍ 7

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Փոն տը Շերիի Ազգային Միութեան կողմէ, այս կիրակի, Թրիփլէ դաշտին վրայ, առտուընէ մինչեւ երեկոյ:

Առատ կերուխում: Շամփուրով խորոված:

Մուտքը ազատ է

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼԻՈՆ.— Ֆր. Կապ. Խաչի Օրը կը տօնուի մեծ պատրաստութեամբ, 27 Հոկտ. Մոլիէրի չքեղ սրահին մէջ:

IMPRIMERIE SPECIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Լոյս Տեսաւ

Մատենաշար — ՅԱՌԱՋ — Կեդրոնավայր

ԳԻՆ

Ֆրանսա՝ 15 Ֆր.

— Առանձին առաքումի ծախքը —

« ՅԱՌԱՋ »

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՆՈՐ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Իրենց զաւակները արձանագրել փափաքող ծնողքները պէտք է փութան դիմել տեսչութեան հասցէին:

COLLÊGE ARMÉNIEN SAMUEL MOORAT
26, Rue Troyon, SEVRES (S. et O.)
Tél. : OBS. 18-28

Եւրոպայի մէջ, հայ մանչերու համար հիմնուած, ֆրանսական եւ հայկական ուսումնական կատարեալ ծրագիրներով օժտուած մեծագոյն եւ ծաղկեալ ուսումնարանն է Սեւրի Սամուէլ Մուրատեան վարժարանը, որուն սեմէն ներս հայ մանուկին հոգին, միտքը եւ մարմինը կը մեծնայ, կը ծաղկի եւ կ'ընդլայնի բաղձալի համեմատութիւններով:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Տիկ. Միութեան Որբերու Օգնութեան Մարմինը տրամադիր ըլլալով քանի մը անպաշտպան տղոց հայեցի դաստիարակութիւնը հոգալու, հարկ կը համարի ծանուցանել, որ չահագրգռուողները այժմէն դիմեն իրեն գրասենյակ իր կեդրոնատեղին, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն:

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԱՌԹԻԻ ՑԱՃԱԽԵՑԷՔ

ՃՕՇԿՈՒՆԵԱՆ-ՈՐԴԻ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԾԱՆՕԹ ՃԱՇԱՐԱՆԸ

Ուր պիտի գտնէք արեւելեան համադամ կերակուրներ եւ մասնաւորաբար

ՏԷՕՆԷՐ – ՔԷՊԱՊ

եւ արեւելեան զանազան խմորեղէններ

RESTAURANT DJOCHGOUN
4. Rue de la Butte, MARSEILLE 2e
(Place Jules Guesde)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան յիսնամեայ յոբելեանը կը տօնուի Հոկտեմբեր 13ին, Սալ տը լա Շիմի:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Տիկնանց յանձնախումբը կը խնդրէ կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ հետեւեալ թուականները.—

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1, Երեքշաբթի երեկոյ Տիկնանց յանձնախումբի կազմութեան Գ. տարեդարձին առթիւ գեղարուեստական երեկոյթ:

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 19, ցուցահանդէս հայ արուեստագէտներու նկարիչ, արձանագործ եւ փորագրիչներու գործերուն:

Հայկական Թանգարանը, 52 Ավընիւ Ֆոշ, (Փարիզ 16):

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7, 8, 9, 10, «Բարենպատակ վաճառք»:

Յառաջիկային պիտի տրուին մանրամասնութիւններ:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին 1963 – 1964 տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են: Անոնք որոնք կը փափաքին ղրկել իրենց զաւակները պէտք է այժմէն իսկ դիմում կատարեն հաստատութեան տնօրէնութեան:

Ա.— ՖՐԱՆՍԱԿԱՆԸ, որ տասացի կրթութիւն կը հետեւի պետական լիսէներու արդիական բաժնի պաշտօնական ծրագրին — անգլերէն եւ սպաներէն լեզուներով —:

Բ.— ՀԱՅԿԱԿԱՆԸ, որ կ'օժտէ սանուհիները հայագիտական ծանօթութիւններով, հայ լեզուի, գրականութեան, հայ կրօնքի եւ պատմութեան, Հայաստանի աշխարհագրութեան մարզերուն մէջ:

Աշակերտուհիներ կ'ընդունուին ութ տարեկանէն սկսեալ: Մանրամասնութեանց համար դիմել հաստատութեան տնօրէնութեան:

1, Bd. du Nord, LE RAINCY (S. et O.)
Tél : 927-01-72

Դպրոցասէրի ուսման ծրագիրը կ'ընդգրկէ երկու ուրոյն բաժիններ:

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal : 1278-35

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷ, Երկերի ժողովածու, 10 հատոր լաթակազմ	70 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Երկերի ժողովածու, 7 հատոր, լաթակազմ	56 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Պապ թագաւոր, լաթակազմ	10 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Հայոց բերդը, լաթակազմ	8 Ֆր.
ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆ, Երկերի ժողովածու, 2 հատոր լաթակազմ	14 Ֆր.
ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ, մեծադիր, գունաւոր նկարներով, լաթակազմ	10 Ֆր.
Վ. ԱՆԱՆԵԱՆ, Հայաստանի կենդանական աշխարհը, Բ.	8 Ֆր.
ԱՐՍԷՆ ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ, Երկեր (Արովեան Պռօշեան, Պարոնեան)	17 Ֆր.
ՄՈՒՐԱՑԱՆ, Պատմուածքներ, գունաւոր նկարներով	5 Ֆր.
ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԻ մասին յիշողութիւններ. լաթակազմ	7·50 Ֆր.
ՄԻՔ. ՇԱԹԻՐԵԱՆ. Գարունը նորից եկաւ. 296 էջ.	5 Ֆր.
ԱԲԳԱՐԵԱՆ. Մատենադարան(անգլ.) 18 գունաւոր մանրանկարներ	3 Ֆր.
ՀԵՆՐԻԿ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ. Երգի ծնունդը. բանաստեղծութիւններ	3·85 Ֆր.
Մ. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ. Տաղեր, 200 էջ. լաթակազմ	3·50 Ֆր.
ՍՈՎԵՏԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ. Ա. 800 էջ. լթկզմ.	16 Ֆր.
ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ, Անլռելի զանգակատուն, Պէյրութ, 1963	10 Ֆր.

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ԳՐԱՏՈՒՆՍ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻՆ Է

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՁԱՅՆԱԳՐԵԱԼ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԵՐՈՒՆ

ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է···· ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է

ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ'Ք···· ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ'Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի

եթէ ներսը եւ դուրսը

ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e

Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր: Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ.—

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը:

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ:

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՀԱՐԱՁ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86 - 60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար· 50 Ֆ· Վեցամսեայ՝ 27 Ֆ·
Արտասահման՝ Տար· 60 Ֆ· Հատը 0·30 Ֆ·

ՇԱԲԱԹ
3
ՕԳՈՍՏՈՍ
SAMEDI
3 AOUT
1963

39րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9673

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

LE NUMERO : 0,30 FR.

39e ANNÉE — N° 9673

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԵՆԸՏԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՄԻՏՔ ՁՈՒՆԻ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՂՈՐԴԵԼՈՒ ՀԻՒԼԷԱԿԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐ

—o—

Իր հերթական մամուլի ասուլիսին ընթացքին Քենըտի յայտարարեց թէ Ֆրանսայի հիւլէական պետութիւն կը նկատէ ամէնայն հիւլէական ուժին վերաբերող գործերին: Դէտերը չատ կարեւոր կը նկատեն նախագահին այս ակնարկութիւնը Մաք-Մահոնի օրէնքի, յիշեցնելով թէ առաջին անգամն է որ Միացեալ Նահանգներու Նախագահը նման ակնարկութիւն մը կ'ընէ: Արդարեւ ծանօթ է որ, գործը այնպէս ինչպէս քուէարկեց եւ հաստատագործեց Վաշինկթընի բարեփոխումներով, իրաւունք կուտայ ամերիկեան կառավարութեան հիւլէական տեղեկութիւններ հաղորդելու բարեկամ երկիրներու որոնք իրենց փաստերը տած են, այդ մարզին մէջ: Բայց Նախագահ Քենըտի աւելի քան մը չէ ըսած այս մասին եւ ոչ մէկ բան կրնայ կարծել տալ թէ Քենըտի հիւլէական զաղտնիքներ պիտի տայ Ֆրանսայի: Հակառակ այս ուղղութեամբ եղած հարցումներուն, Քենըտի չատ վերապահ մնաց եւ աւելի տարածութիւն չտուաւ այս մասին:

Քենըտի յայտնեց միայն թէ ղրկան առաքիներ եղած էին Ֆրանսայի Նախագահի խորհրդակցութեան առեն (Մաք-Մահոն - Քենըտի) բայց մերժուած էին Ֆրանսայի կողմէ: Այս առթիւ Ֆիկարոյի թղթակիցը դիտել կուտայ թէ Քենըտի — տարաբախտաբար անդիտակցաբար — փորձած է զօրավարին ոճը առնել երկար եւ ծանրացած նախադասութիւններով ո — րոնք, կարծէք, կը սպառեն նիւթը, առանց յաջողելու, որովհետեւ — կ'ըսէ Ֆիկարոյի թղթակիցը — Քենըտիի միտքը արթուն է եւ աւելի լաւ կը յարմարի պատասխաններու:

Քենըտի ոչ մէկ ակնարկութիւն ըրած է որ կրնայ հետ հանդիպումի մը հետ կապուած նախադասութիւնները: Վերին ժողովի մը պատասխանատուներ ալ կանխահաս կը թուի Քենը — ոեդիի որ չեչտեց — Աչխատանքը չատ լաւ կատարուիլ ներկայիս հետաձգումի կարգադրութիւնները եւ փորձառու կազմակերպողները, ինչպէս եղաւ Մոսկուա — յի մէջ — կը բաւեն:

Քենըտի յոյս յայտնեց նաեւ թէ Խերա — չտուով կը վաւերացնէ Մոսկուայի համաձայնագիրը:

Այլ հարցերու մասին, Քենըտի հաստատեց Ամերիկայի դիրքը: Արեւելեան Գերմանիոյ անդամակցութիւնը Մոսկուայի հիւլէական համաձայնագրին չի նշանակէր որ Միացեալ Նահանգները պիտի ճանչնան Փանքովի կառավարութիւնը: Ինչ կը վերաբերի ոչ-յարձակողական դաշինքի մը վարչապետ եւ Ատլանտեան միութեան միջեւ, խորհրդակցութիւնները կատարուին Ամերիկայի եւ իր դաշնակիցներուն միջեւ:

Քենըտի չի ծածկեր որ Զինաստան ըստ ամենայնի ուժ մըն է իր 700 միլիոն բնակիչներով որ տարեկան 14–15 միլիոն — ով կ'աւելնայ: «Սթալինեան ձեւի թշնամութիւն մըն է, չըջապատուած երկիրներով որոնք բոլորն ալ — բացի Ալպանիան — նուազ տարածուն են եւ պէտք է դնեն քաղաքական եւ ընկերային հարցերու: Մեր աչքին, սպառնալիք պահեստ մը կ'ուզեն իրենց համար, պահեստ մը որ պիտի ծառայէ ապագային համար, սպառնալիք մըն է»:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

—o—

Ամենապատիւ Պատրիարք Հայոց Թուրքիոյ Տ· Շնորհք Արքեպիսկոպոս, Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին ժամանեց չաբաթ 13 Յուլիսի 1963 թ· ժամը 12ին:

Սրբազան Պատրիարքին ուղեկցում էին Տ· Վաղգէն վարդապետ Գալուստեանը եւ պ· Կարապետ Ղազարեանը:

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Տ· Տ· Վազգէն Ա· Վեհափառ Հայրապետը Մայր Տաճարում եղբայրական սիրով դիմաւորեց Սրբազան Պատրիարքին, ջերմ — մտպէս ողջունելով Նորին Ամենապատուութեան պատմական սոյն այցելութիւնը: Փրկչի Իջման Սուրբ Սեղանի առաջ Վեհափառ Հայրապետն ու Սրբազան Պատրիարքը վերանորոգեցին իրենց միասնութեան ուխտը եւ միատեղ աղօթեցին Ս· Եկեղեցւոյ հաստատութեան եւ աշխարհի խաղաղութեան համար:

Վեհափառ Հայրապետը եւ Սրբազան Պատրիարքը ունեցան մտերիմ հանդիպումներ եւ միասին քննարկեցին Հայ Եկեղեցու ներկայ կեանքի եւ գործունէութեան հետ կապուած մի շարք հարցեր, լիակատար համաձայնութեամբ:

Տ· Շնորհք Սրբազան Պատրիարք Սուրբ Պատարագ մատուցեց Մայր Տաճարում Յուլիսի 21ին, Տիրոջ Հրաշալի Այլակերպութեան տօնին, եւ տուաւ իր պատգամը բազմահազար հաւատացեալ ժողովուրդին:

Սրբազան Պատրիարքն այցելեց Էջմիածնի, Ս· Հռիփսիմէի, Ս· Գայիանէի, Ս· Շողակաթի, Ս· Գեղարդայ, Ս· Խորվիրապի, Հաղրատի, Սանահինի, Սեւանի, Մարմաշէնի եւ Հառիճայ պատմական վանքերը, ինչպէս եւ Երեւանի, Կիրովականի եւ Լենինականի եկեղեցիները:

Սրբազան Պատրիարքն այցելեց նաեւ Օշականի Ս· Մեսրոպի դամբարանը, Երեւանի Մատենադարանը, Պատմութեան թանգարանը եւ Բիւրականի աստղադիտարանը:

Հայաստանի Գերագոյն Սովետի Նախագահութեան Նախագահ Դոկտ· –Պրոֆեսոր Նազուչ Յարութիւնեանը Յուլիսի 22ին ընդունեց Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Տ· Տ· Վազգէն Ա· Հայրապետին եւ Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարք Տ· Շնորհք Արքեպիսկոպոսին, որի ընթացքում տեղի ունեցաւ բարեկամական ջերմ զրոյց:

Տ· Շնորհք Պատրիարք եւ իր ընտանեաց խումբը Յուլիսի 23ին հրաժեշտ տուին Նորին Սրբութեան, իրենց վերադարձի ճանապարհին այցելութիւն տալով Թբիլիսիի եւ Մոսկուայի Հայոց եկեղեցիներին:

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻ

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԲԱՆԱԿՈՒՄԸ

—o—

Սպասը ա'Օլոնէն կը հեռաձայնեն թէ Հ· Յ· Դ· Նոր Սերունդի բանակումին մասնակցողները հանդիստ ճամբորդու — թենէ մը եւս հասած են բանակավայրը: Ներկայիս արդէն 110 երիտասարդներ հաւաքուած են եւ ամէն օր նորեր կը հասնին:

Մթնոլորտը արդէն խանդավառ է եւ տղաքն ու աղջիկները գոհ տրամադրութեամբ կ'անցընեն իրենց օրերը: Այսօր իսկ կը սկսին դասախօսական եւ դեղարուեստական երեկոներ որոնք հայկական դրօշ մը կ'ապահովեն բանակումին, ինչպէս ամէն տարի:

Մանրամասնութիւնները յետագային:

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԺԱՄԵՐԸ»

—o—

Սաորեւ, Յուլիս 24ի ՖՐԱՆՍ–1 կայանի յայտագրին մէջ պատահանդէսի համար՝ յաջորդ օրն իսկ մեր դրած նամակին հաւերէն թարգմանութիւնը եւ Ֆ· Զ· Պ·ի Տնօրէնութեան պատասխանին օրինակը.—

Պատուարժան Տնօրէնութիւն
Ֆրանսական Ձայն – Պատկերասփիւռի
Փարիզ

Պարոն Տնօրէն,

Ֆրանսական Ձայն – Պատկերասփիւռը՝ հանրային ազդագրութեամբ եւ մամուլի հաղորդագրութեամբ ծանուցած էր թէ Զորեքշաբթի, Յուլիս 24, ժամը 22,20, *Ֆրանս 1 – Փարի Էնթէր* կայանի յայտագրին կատարումով, պիտի սփռուէր « ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԺԱՄԵՐԸ » փաստագրութիւնը, որով պիտի բացուէր « Հորիզոններ Անցեղներու » խորագրով ուրբերկրեայ մշակութային շարք մը, զոր պատրաստած են Տիկին Եւա Կրիլիքէզ եւ պ· Ռուբէն Մելիք, արտասանութիւն՝ Սերժ Ռեժիանի:

Արդարեւ, որոշեալ ժամուն, յայտագիրը տեղի ունեցաւ· բայց « Հայկական ժամերը» պարզապէս փոխանակուած էին « Թրքական ժամերով », առանց՝ ըստ պատշաճի բացատրութեան կամ ներողամտութեան դոյզն խօսքի մը «գործադրութեան պատահարին» համար, որ պատահած էր նման սխալի մը:

Վստահաբար բացատրութեան չէք կարօտիր թէ ինչո՛ւ, յատկապէս վրդոված են ծագումով Հայ՝ Ֆրանսացի ունկընդիրները, « ժամերու » այդ չարադէպ սխալանիին համար:

Անկէ ի վեր բուռն բողոքներ կը հասնին մեր խմբագրութեան, ծագումով Հայ՝ մեծ թիւով Ֆրանսացիներուն կողմէ, ընդերցող մեր օրաթերթին, որ սիրայօժար եւ ամէնէն ծաւալուն կերպով յայտարարած էր խնդրոյ առարկայ յայտագիրը:

Ուստի՝ մե՛ր ընթերցողներուն, ձե՛ր ունկնդիրներուն, տալու համար պարտադիր բացատրութիւնը, որուն իրաւամբ կը սպասեն անոնք ձեզմէ եւ մեզմէ, ձեր անմիջական պատասխանը երախտապարտ պիտի ըլլանք զմեզ:

Այդ ապասումով եւ կանխայայտ շնորհակալութեամբ, հաճեցէք ընդունիլ, պ· Տնօրէն՝ մեր խորին յարգանաց հաւատիքը:

«ՅԱՌԱՋ»

Փարիզ, 25 Յուլիս 1963

×

DIRECTION DE FRANCE 1
PARIS INTER

Paris, le 30 Juillet 1963

M. le Directeur du Journal
HARATCH
32, Rue de Trévise
PARIS - 9

M. le Directeur,

En réponse à votre lettre du 25 Juillet dernier et en confirmation à notre conversation téléphonique du 26 Juillet, j'ai l'honneur de vous informer que l'émission de Rouben MELIK et Eve GRILIQUEZ consacrée à l'Arménie dans la série « PASSEURS D'HORIZONS » sera diffusée le 7 Août prochain à 22 h. 20.

La diffusion normalement prévue le 24 Juillet n'a pu avoir lieu par suite d'une erreur de manipulation des bandes magnétiques. Vous voudrez bien transmettre à vos lecteurs nos excuses pour cet incident matériel.

Recevez, M. le Directeur, l'assurance de mes sentiments distingués.

ROBERT PROT
Adjoint au Directeur de
France 1 Paris Inter

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԱՍՏԱՍ ՄԻԿՈՅԵԱՆ կրկին հիւանդանոց մտած է, երիկամունքներու անհանգստութեան պատճառաւ: Առաջին անգամ հիւանդանոց մտած էր, անցեալ Ապրիլին, երբ Մուրմանսքէն վերադարձած էր, ուր գացած էր Ֆիտէլ Քասթրօն դիմաւորելու:

ՓՕԼ ԱՈՒԻԼՐ որ Փարիզի Հունդարիոյ նախկին դեսպանն էր, յայտարարեց թէ Խրուչչեւի առաջարկած ոչ – յարձակո – ղական Արեւելք – Արեւմուտք դաշնագիրը կը ձգտի միայն յաւիտենականացնելու Խորհ· Միութեան կողմէ ճնշուած ժողովուրդներու դերութիւնը:

ՓԵՔԻՆի մէջ հակախորհրդային մեծ հանրաժողով մը տեղի ունեցած է ճակատելու համար Մոսկուայի համաձայնութեան «խաբէութիւնը» եւ Խրուչչեւի « անձնատուր » ըլլալը: Փրաւտայի եւ Թաս գործակալութեան թղթակիցները ձգած գացած են: Արդարեւ ճառախօսներէն մէկը ըսած էր նոյնիսկ.— այդ մարդիկը որոնք կը յաւակնին իսկական մարքսիստներ ըլլալ, չե՞ն ամչնար»:

ՏՈՒՐԻ· ՈՒԱՐՏ միշտ ծանր վիճակի մէջ է, հոգեվարքը կը չարունակուի: Արուեստական միջոցներով է որ ողջ կը պահուի:

ԱՐԺԱՆԹինի նախագահ ընտրուեցաւ Տօքթ· Արթուրօ Իլլիա, ծնած գարուս հետ: Գաւառացի բժիշկ մըն է, Քոմոդէն պաղթած իտալացի ծնողքէ: 1962ին Քորտոզայի նահանգին կառավարիչ էր:

ՊԱՂՏԱՏԷՆ հասած լուրերու համաձայն, պնդակահարութիւնները կը չարունակուին նոյն թափով: Քոմպա կը պրէ թէ բացառիկ առեաններ նախնական պնդակահարութիւններու կը դատապարտեն Քիւրտերը եւ բոլոր հոսանքներու դեմոկրատները, որոնք դէմ են Պաասական վարչակարգին: Զինուորական կառավարիչին մէկ դեկոյցը կը յայտարարէ թէ 21 հոգի պնդակահարուած են: Թերթը կ'աւելցնէ.— «Այս արիւնոտ ձեռքեր ունեցող վարչակարգն է զոր Մեծն Բրիտանիա կը պաշտպանէ նոր «Հընթըր» օդանաւեր ղրկելով»:

ԱՐԱԲ Մ· ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ կը վստահեցնէ որ կազ չէ գործածած Եմէնի մէջ:

ՆԻՔՍՐՆ յայտարարեց Ֆրանսական պատկերասփիւռէն որ Միացեալ Նահանգները պէտք է տան իրենց հիւլէական զաղտնիքները Ֆրանսայի:

ՄԱՐՍԷՅԼի նաւահանգիստին մէջ 12 հազար ճամբորդներ մէկտեղ մնացած են նաւաստիներու գործադուլին պատճառաւ, որ հաւանաբար չաբաթ վերջնայ:

ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՀԱՍՏԱՏՈՒՄՆԵՐ

ՀԱՅՈՑ ԱԶԳԻՆ ԴԷՄ ԴԱՒԱԴՐՈՂ

ԶՈՐՍ ՅԵՂԱՍՊԱՆ ՓԱՇԱՆԵՐ

Ա.

Սուլթան Ապտիւլ Համիտի 33 տարուան արիւնոտ բռնակալութեան շրջանին յաջորդող տասնամեակի ընթացքին՝ տիրապետող Թուրք փաշաներն ու պէյերը նո՛յնքան եւ աւելի վայրագ ու արիւնարբու եղան հայ ազգին հանդէպ:

Համիտ «Կարմիր Սուլթան» եւ «Մեծ Մարդասպան» կոչուեցաւ:

Անոր անկումէն ետք սուլթանական գահին ետեւ կար բանակի ուժին կռթնած փաշաներու եւ փոշաներու փաղանգ մը, որ հաւաքաբար շարունակեց իր ոճրագործութիւնները եւ նոյնիսկ գերազանցեց Համիտը՝ հայաջինջ քաղաքականութեան մէջ: Այդ բռնաւորները, քաղաքային թէ զինուորական, Իթթիհատական էին, որոնք գերման նացիներէն շատ աւելի վայրագ, արիւնարբու եւ հակամարդկային եղան:

Այդ մարդակեր ցեղասպաններէն էին, հարիւրաւորներու կարգին, նա՛եւ Խալիլ պէյ կոչուածը, որ յետոյ փաշա դարձաւ, Քեազիմ պէյը, որ յետագային փաշա եղաւ, ինչպէս նաեւ Նուրի եւ Ֆախրի փաշաները: Այս բորենիները իրենց արարքներով նսեմացուցին Ճենկիզ Խաները եւ Լենկթիմուրները:

Եւրոպացի կամ ամերիկացի գնդապետ Տէյվիսները կամ նմանները թող ի զուր հազար ջանք թափեն՝ ըսելու համար, թէ Թուրք բանակը բաժին չէ ունեցած Արեւմտահայերու բնաջնջման եղեռնական արարքներուն մէջ:

Ի՜նչ միամտութիւն եւ տգիտութիւն...

Վերեւ յիշուած Խալիլ փաշան հօրեղբայրն էր Էնվէրի, իսկ Նուրի փաշան՝ Էնվէրի կրտսեր եղբայրը: Էնվէրի եւ Թալաաթի ազգականներն ալ, իրենց նման, եղեռնագործներ էին: Էնվէրի փեսան՝ Վանի Ճեւտէթն էր. իսկ Թալաաթի կնոջ եղբայրը՝ Պիթլիսի, ապա Հալէպի կառավարիչ՝ Մուսթաֆա Ապտիւլ Խալիդ կոչուած հրէշն էր:

«Սոյով – սինճիլէով», եղեռնագործներու վոհմա՛կ մը:

Էնվէրի նախահայրերը Սերպովիչ կը կոչուէին Պոսնա Սերայի մէջ, եւ մահմետականացած Սերպեր էին: Էնվէրը մօր կողմէ ալպանացի էր, իսկ հայրը՝ կամրջագլուխի մը վրայ հասարակ պահապան էր:

Սխալ է կարգ մը պատմագիրներու այն կարծիքը, թէ Էնվէր փաշա մահմետականացած լեհ էր: Այդ մահմետականացած լեհը ուրիշ, տարիքով ալ մեծ Էնվէր փաշա մըն էր:

Էնվէրը, 1908ին, միայն քանի մը ամիս, մակեդոնացի հրոսակներու հետ լեռ բարձրացած էր եւ Թրքական Բ. Սահմանադրութեան օրերուն «ազատութեան հերոս» անունով փառաբանուեցաւ ալպանացի (բեսնէցի) զինուորական Նիազի պէյի հետ:

Առաջին Համաշխարհային պատերազմի նախօրեակին, Էնվէր, ինքն իրեն «զօրավար»ի աստիճան տալով, պատերազմական նախարար դարձաւ, Իթթիհատի Կեդրոնին մէջ, գաղտնի խորհրդակցութենէ մը ետք, այդ պաշտօնը խլելով մառեշալ Ահմէտ Իզզէթ փաշայէն, որ կարող զինուորական մըն էր եւ լաւ ճանչցած էր իթթիհատական ղեկավարներուն բարոյական սնանկութիւնը:

Էնվէր, ցեղասպանութեան նպատակով, հայկական նահանգները ղրկեց իր գործակատարները, ազգականներն ու մտերիմները: Այդ առեն, Վանի շրջանը ղրկուած էր հազարապետ Քէօփրիւլի Քեազիմը, որ յետոյ Քեմալի եւ Իսմէթի օրով փաշա եղած էր եւ նոր անունով կոչուած էր Քեազիմ Էօզալփ: Իսմէթի նախագահութեան օրերուն, եղած էր Անգարայի «Ազգային Մեծ Ժողով»ի նախագահ 1927–35: Քեազիմ փաշա հպարտութեամբ յայտարարած էր, որ իր ձեռքով մեռցուցած էր 500 Հայեր (տես Նոկալէս, էջ 88): Այդ Քեազիմն էր, որ ստոյկանազօրաց զօրաբաժնի ղեկավար Խալիլ պէյի ուժերուն հետ Պիթլիսի, Մուշի եւ Սղերդի սպանդները կատարած էր՝ Յունիս 5–18 (1915), (տե՛ս «Մահիկի տակ», էջ124): Երկու շաբթուան եղեռնագործութեանց ընթացքին, Պիթլիսի շրջանէն 15 հազար եւ Մուշի շրջանի 119 գիւղերէ մօտ 50 հազար Հայեր կոտորուած էին:

Քէօփրիւլի Քեազըմի հրամանին տակ գտնուող ուժերը ջարդերու համար բաւարար չէին, ուստի Էնվէր հրահանգած էր իր հօրեղբօր՝ Խալիլ պէյին, Վան եւ Ուրմիա երթալ: Խալիլ այդ տարին Մուսուլ կը գտնուէր եւ հրամանատարն էր Թրքական 6րդ բանակաթեւին (գոլ օրտու): Խալիլ Ռեւանտուզի վրայով եկած հասած էր Վանի շրջանը, միանալու Քեազըմի ուժերուն՝ 1914ի վերջերը, միասնաբար կազմած էին «արշաւանքի բանակ մը», նախ փճացնելու համար Ուրմիոյ եւ Սալմաստի շրջանի Հայերն ու Ասորիները, ապա՝ ըստ ծրագրի եւ աստիճանաբար կոտորելու Վասպուրականը եւ Տարօնը:

Այդ եղեռնագործութեանց աջակից էին արիւնարբու Ջերքէզ Ահմէտ պէյը, իր չէթէներու հազարեակով (թապուր) եւ «Հարիւրապետ Բեշիտ» կոչուած հրէշը՝ իր Լազերու թապուրով: Այդ Բեշիրը՝ Ճեւտէթի գաղտնի հրահանգները գործադրողն էր: Ասոնցմէ զատ՝ կային նաեւ երկու թապուր (2000) Քիւրտեր եւ յաւելեալ պաշըպոզուքներ, որոնք կ'ընկերանային վերոյիշեալ ուժերուն՝ սպանդի եւ մասնաւորաբար կողոպուտի համար:

Հարիւրապետ Բեշիտի մասնագիտութիւնն էր սպաննել թոյնով, պարանով կամ գնդակով: Վանի շրջանի գիւղերը բնաջնջելու գործը յանձնուած էր Ջերքէզ Ահմէտ պէյի, որ կ'այրէր ու կը փճացնէր գիւղերը՝ 1915 Ապրիլ 6–19 թուականով ղրկուած ծածկագիր հեռագիրներու համաձայն (տե՛ս «Զորս տարի Մահիկին տակ», էջ 60, 75 եւ 80):

Սակայն, Խալիլի եւ Քեազըմի միացեալ ուժերը պարտուեցան Ուրմիոյ հիւսիսը՝ Դիլմանի առջեւ, Նազարբէգեանի եւ Անդրանիկի հերոսական յարձակումներուն հետեւանքով ցրուեցան, կամ սրընթաց նահանջեցին Վանի հարաւը՝ լեռնային շրջանէն դէպի արեւմուտք, եւ մարախի նման մտան Պիթլիս, ուր ձերբակալեցին նախ այրերը, յետոյ՝ յիսունական խումբերով սպաննեցին լճեզերեայ վայրերու մէջ, ոմանց դիակներն ալ նետելով Վանայ լիճը:

Խալիլի եւ Քեազըմի ուժերուն օժանդակած էր նաեւ Վանէն նահանջող Ճեւտէթի ուժերուն մէկ մասը: Պիթլիսի Հայերուն սպանդէն ետք, սկսան աւերել Մուշի, Սղերդի եւ Սասնոյ գիւղերու շրջանները:

Այս եղեռնը կը կատարուէր Թուրք պետական եւ զինուորական բոլոր միջոցներով, թնդանօթներով ու ռազմամթերքով:

Խալիլի եւ Քեազըմի այս արարքներուն ականատես եղած է Ռաֆայէլ Նոկալէս՝ վենեզուելացի սպան, որ զանոնք կը կոչէ «յովազ» կամ «բորենի»:

Խալիլի արեան ծարաւը յագեցած չէր սակայն, եւ համաթուրանական նպատակներու համար կ'ուզէր բնաջնջել նաեւ Կովկասահայութիւնը:

1918ին եւ 1920ին Խալիլ կը գտնուէր Կովկասի ճակատին վրայ:

ՀԱՅԿԱԶՆ Գ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ

ԵՐԿՈՒ ԿՇԻՌ, ԵՐԿՈՒ ՉԱՓ

Քաղաքական աշխարհի միջազգային ներկայ եռուզեռին եւ թոհուբոհին մէջ, երբ մէկ կողմէ գաղափարակից նման ուղղ երկու մեծ պետութիւններու միջեւ խրամատը կը լայննայ, գրեթէ անանցանելի դառնալու աստիճան ու, միւս կողմէ, գաղափարական գետնի վրայ հակոտնեայ երկու ճակատներ խաղաղ գոյակցութեան մը ուղիները կը փնտռեն, գրեթէ աննշմար անցաւ երեւութապէս փոքր, այլ սակայն խորքին մէջ շատ ուշագրաւ դէպք մը, որ ցոյց կու տայ միայն «դարուն ոգին», այլեւ արեւմտեան աշխարհի մտայնութեան մէջ արմատացած հիմնական բարեշրջումը:

Մեքսիկա երբեք չէր ներած հիւսիսի իր մեծ դրացիին, որ Ռիօ Կրանտէ գետի ուղղութեան յանկարծական փոփոխութեամբ՝ 1880ին խլացուցած էր 300 հեկտար տարածութեամբ հողամաս մը՝ կը Շամիզալ:

1911ին՝ վէճը միջազգային իրաւարարութեան յանձնուեցաւ, որուն վճիռը, ի նպաստ Մեքսիկայի, մերժուեցաւ Մ. Նահանգներու կողմէ:

Այս վերջինը, սակայն, անցեալ շաբաթ, իր նախագահին՝ Քենըտիի միջոցաւ պաշտօնապէս ընդունեցաւ ետ վերադարձնել վիճելի հողամասը: Համաձայնագիրը արդէն իսկ ստորագրուած է երկու երկիրներուն միջեւ եւ, շատ հաւանաբար, մինչեւ տարեվերջ վաւերացուած պիտի երկիրներու խորհրդարաններուն կողմէ:

Ուշագրաւ երեւոյթ մըն է այս, երբ նկատի ունենանք, որ հողային զիջումը կատարողը ներկայ դարու երկու հզօրագոյն եւ ուժեղագոյն պետութիւններէն մէկն է, եթէ ոչ ամէնէն հզօրը եւ ուժեղը: Միւսը՝ զինուորական եւ քաղաքական գոյգ տեսակէտներով երրորդական, նոյնիսկ չորրորդական դիրքի վրայ կու գայ: Ուշագրաւ է նաեւ այն իմաստով, որ համաձայնող կողմերը պատկանին հանդերձ քաղաքական եւ գաղափարական նոյն ճակատին, այնուամենայնիւ հեռու են «եղբայրական ռեալութիւններ» կոչուելէ եւ իրարու այլպիսին ալ դառնալէ:

Աշխարհի երկու հզօրներէն մէկուն զիջում թէ դրացին, այլ հպատակ քաղաքացիներ դարձած ենք, ահա աւելի քան քառասնամեակէ մը ի վեր: Հպատակ քաղաքացի բլլալով հանդերձ, հողային պահանջներ ունինք նոյն այդ կայսրութեան հանդէպ երկու այլ պետութիւններէ՝ Վրաստան եւ Ադրբէյջան: Եւ, ինչ որ կարեւոր է, մեր հողային պահանջները չեն հիմնուած գետի մը ուղղութեան յանկարծական փոփոխութեան հետեւանքով կա-

---

ՇԱՌԼ ՊՕՏԼԷՐ

ԵՒ ԻՐ ԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԴՐԱԽՏՆԵՐԸ

—o—

Փոքրիկն Շառլ, որ հազիւ եօթը տարեկան է, չի հասկնար — երբեք ալ պիտի չուզէ հասկնալ — այն ողբերգութիւնը, որ յանկարծ կը պայթի իր դեռատի կեանքին մէջ՝ 1828ի Նոյեմբեր ամսուն: Ո՞վ է խստադէմ այս բարձրահասակ պարոնը, ո՞վ է ուրեմն այս հրամանատարը՝ Օփիք, որ Նէօյիի իրենց սիրուն, սպիտակ փոքրիկ տան մէջ սպրդած է իր ու իր սիրելի մօր միջեւ:

Այդ տան մէջ է, արդարեւ, որ Տիկին Պօտլէր, այրիանալէն ի վեր, ապաստան գտած էր իր զաւկին եւ Մարիէթի — «մեծհօրի սպասուհի»ին հետ:

— Հայրիկը երկինք գացած է... Այլեւս պիտի չտեսնես զինքը... ըսած են Շառլին:

Տղան շատ լաւ հասկցած չէր: Անշուշտ լացած էր սպիտակ մազերով, նորաձեւութենէ դադրած հագուստներով, արծաթեայ զարդօղակներ ունեցող կօշիկներով այդ ծերունիին եւեւէն: Բայց, խորքին մէջ, միշտ ալ զարմանք պատճառած էր իրեն՝ քաղաքավարի, 18րդ դարու ապաժամ շնորհալիութեամբ տարիքոտ այդ մարդուն ներկայութիւնը՝ սիրուն ու երիտասարդ սա կնոջ կողքին, որ իր մայրն էր...

Վաթսունամեայ այդ բարեկեցիկ մարդը, Շուազէօլ-Փրալէն դուքսին տան նախկին դաստիարակը, կնութեան առած էր աղքատիկ երիտասարդ որբուհի մը: Կնոջմէն 35 տարու մեծ, աւելի հայր մըն էր անոր համար, քան ամուսին... Բանաստեղծը, իր կեանքին ամբողջ տեւողութեան, գաղտնաբար պիտի տառապէր, որովհետեւ անսէր զոյգի մը զաւակը եղած էր:

Ամբողջ ժամանակը դծագրութեամբ անցընող եւ իր հայրը եղող քաղաքավարի եւ կիրթ այդ մարդուն «դէպի երկինք երթալէն» վերջ, փոքրիկն Շառլ իր ամբողջ սէրն ու զուրգուրանքը կեդրոնացուցած էր իր երիտասարդ ու սիրուն մօր վրայ:

Խելառ, տենդագին, անսահման կիրք մըն էր, զոր երախան զգացած էր մօրը հանդէպ, որ այժմ մի՛ միայն իրեն կը պատկանէր:

— Ինծի համար թէ՛ կուռք եւ թէ՛ ընկեր մըն էր միեւնոյն ատեն — պիտի ըսէր երեսուն տարի ետք:

Սակայն այդ կուռքը պիտի փլչէր, ընկերը՝ ձեռքէն պիտի խլուէր: Երբ կ'անդրադառնայ, որ հազիւ երկու տարուան այրիութենէ ետք, մայրը պիտի վերամուսնանայ, որ այլեւս վերջացա՛ւ «երկու հոգիով իրենց երջանկութիւնը», Շառլ կ'անէանայ: Ատելութիւն կը զգայ անմիջապէս այդ հրամանատար Օփիքի հանդէպ, բարձրահասակ ու գեղադէմ, պարկեշտ ու բծախնդիր երեսունութ տարեկան այդ մարդուն հանդէպ, որուն մուգ կապոյտ աչքերը յաջողած էին գրաւել իր մայրը, զայն հեռացնել իրմէ՝ խեղճ երախայ, որ այժմ միս մինակ է աշխարհիս երեսին...:

×

— Պէտք է որ Շառլը գիշերօթիկ դընենք: Գոլէճականի առոյգ եւ առնական կեանքը զինք կը կայտառացնէ:

Լիոնի մռայլագոյն մթնոլորտին մէջ, ուր պաշտօնի յառաջացումով կոչուած է աշխատելու, փոխ-գնդապետ Օփիք, որ գէշ մարդ չէ, այլ՝ մէկ կտորէ շինուած զինուորական, որ բնաւ չըմբռներ փոքրիկ Շառլի նկարագիրը, իր խորթ զաւկին բարիքը միայն կը մտածէ:

Քարոլին տրամաբանութեան առջեւ ու նաեւ՝ գեղադէմ զինուորականին իր վըրայ ունեցած ազդեցութեան առջեւ տեղի կու տայ: Բանաստեղծը այս պարագան երբեք պիտի չներէ իր մօրը... «Երբ մէկը ինծի պէս զաւակ ունի, — հպարտօրէն կ'ըսէ յետագային — զայն երեսի վրայ չի՛ թողուր, ու մանաւանդ՝ այլեւս չամուսնանար»:

Եթէ խեղճ ու գեղանի Քարոլին Պօտլէր չէ կրցած հասկնալ թէ իր զաւակը որքան գերզգայուն է, Շառլն ալ, իր կարգին, երբեք չէ ուզած ընդունիլ, թէ իր մօրը առաջին ամուսնութիւնը, որուն պտուղն է ինք, պատշաճից ամուսնութիւն մըն էր, եւ թէ այս երկրորդ ամուսնութիւնն է, որմէ ինք այնքան կը տառապի, որ սիրոյ ամուսնութիւն էր:

Լիոնի տխուր ձմեռն է: Առաւօտեան ժամը հինգուկէսին արթնցած՝ արքայական Գոլէճի թմբուկին ձայնէն, որ գիշերօթիկ է, Պօտլէր, սառն ջուրով լուացուած պահուն չի կրնար չմտածել Նէօյիի երջանիկ օրերուն մասին: Ատ տաղէմ հսկիչի մը փոխարէն՝ այնտեղ կը վայելէր կնոջական անուշ ներկայութիւններ. Մարիէթի ներկայութիւնը, այդ սպասուհիին, զոր պիտի անմահացնէ իր ամէնէն գեղեցիկ քերթուածներէն մէջ. ու մանաւանդ՝ իրմէ առյաւէտ խլուած իր մօրը ներկայութիւնը...:

Բանաստեղծին հիւանդագին եւ որքան համարձակ զգայնութիւնը արդէն իսկ ձեւ առնել սկսած է: Եւ, արքայական Գոլէճին սերտողութեան սրահին մէջ, թերեւս արդէն իսկ սկսած է մտքին մէջ անկարծել առաջին չափածոները, որոնք աւելի ուշ պիտի կազմեն «Չարիքին Ծաղիկները» քերթուածաշարքին առաջին տողերը.

«Երբ գերագոյն ուժերու որոշումովը

Կը յայտնուի բանաստեղծն այս աշխարհի մէջ սիրտ,
Սարսափահար աչքերով, եւ անէծքով բռնուեցին իր

Մայրը կ'ուղղէ առ Աստուած, որ կը խղճայ՝ գթայ:

(Շար. - 1)

ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏ-ԷՋՄԻԱԾԻՆ

—o—

Պարատեան դաշտի կեդրոնը, ղոյղ Մաթեններու հայեացքներուն ներքեւ Հափտարատոս Մեծամորի ափին, փրոած է Հայաստան աշխարհի չէն ոս – տաններէն մէկը, պատմական Վաղար – շապատ, այսօրուան Էջմիածինը:

Ո՛չ, չ՛ա հին է այս քաղաքին պատ – մութիւնը:

Ո՛չ ոք կրնայ վստահ ըսել, թէ առաջին անգամ մարդիկ ե՛րբ բնակութիւն հաստատած են այստեղ: Անյիշատակ ժամանակներէն, այս չէնին երդիքներէն բարձրացած է ծուխը, վկայելով մարդկային

ապրուած անարդարութեան մը վրայ, այլ պատմական, աշխարհագրական եւ, ըստ նախիջեւանի չրջանէն, նաեւ բնակութեան հիմունքներու վրայ:

Միեւնոյն առեն, մեր այս հողային պատանքները զուտ ներբին բնոյթ կը ստանձնեն, երբ նկատի ունենանք, որ վիճելի հիմը, երբ նկատի ունենանք, որ վիճելի հիմը, երբ նկատի ունենանք, որ վիճելի հողերը եւ չհաշտզրուող երեք պետու – թիւնները կը պատկանին ու մաս կը կազ – մեն Արփ. Միութեան: Եւ իրրեւ այդպիսին՝ իրենք կրնան նկատուն «եղբայրական ռեսպուբլիկաներ»:

Այս «եղբայրութիւնը» այնքա՞ն ցայ – տուն է, որ դեռ վերջերս կազմուեցաւ Պետրովգասեան Բիւրօն, զազափարա – բան, տնտեսական եւ մշակութային հա – մագործակցութիւն եւ միատեսակ գործունէութիւն մը ունենալու համար, թէեւ իրականութեան մէջ՝ ճարպիկ ձեւ մըն է երեք հանրապետութիւններուն ունեցած ներքին վէճ թէ չատ իրաւասութիւնները սահմանափակելու եւ կեդրոնի ձայնը աւելի եւս չատ եւ զգալի դարձնելու:

Դառնանք, սակայն, մեր նիւթին: Ահա քառասուն տարիներէ ի վեր, Թրքահայ հոդերու պահանջին առընթեր, սահմանի այսկոյս եւ այնկոյս պահանջ կը գրսի «ներքին» հոդերու հարցը: Դեռ վերջերս, Հայաստանի խորհրդայնացման 40 ամեակին առթիւ հրապարակ գրուեցաւ վերոյիշեալ հարցը եւ, մին – չեւ իսկ՝ յոյսեր կապուեցան Արուշ – չեան երեան այցելութեան հետ:

Ճնանք արդիւնքը:

Հաւատակը զարմանալի պիտի ըլլար:

Բառերը եւ տարազները, մասնաւորա – պէս քաղաքական աշխարհի մէջ, սահմանուած են զառն իրողութիւններ մը – պատկերլու, ժողովուրդները սին յոյսերով գրգռելու եւ քաղաքական չիլ հաշիւները իրագործելու:

Այսպէս, եղբայրական կամ ոչ՝ Հայաստան վարձահատոյց զարձած պիտի ըլլար:

«Զաղատագրուած» Մեքսիկան աւելի խոհեմ եղաւ այս ուղղութեամբ:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

կեանքի մը գոյութիւնը:

Շատ ջուրեր հոսած են Մեծամորի հունէն, բաղում խորշակներ տեսած է Արարատեան դաշտը, ասպատակուած եւ աւերուած են հայկական բոլոր դիւղերը, եւ սակայն վերսին աւերակներուն մէջէն բարձրացած են անոնք, վառած են իրենց օճախները, նորէն ու նորէն կառուցած են կեանքին՝ մշակել հողը, երազել, տենչալ եւ ապրիլ:

Պատմական առաջին տեղեկութիւնները կը հաղորդեն, որ չատ հին առեններէն Վաղարշապատի վայրին մէջ եղած է ուրիշ աւան մը կամ քաղաք մը, որ կոչուած է Արտեմէտ, յունական դիցաբանութեան Արտեմիս կուռքին անունով, որ սկիզբները որսի, իսկ յետագային ողջախոհութեան չատուածն էր, ինչպէս հին Հռոմէացիներուն քով՝ Տիանան:

Պատմաբաններուն դործերուն մէջ հաստատ տեղեկութիւններ չկան, թէ ին – չո՞ւ այդ քաղաքին Արտեմէտ կոչուած է: Խորենացին թէպէտեւ կը յիչատակէ այս քաղաքը, սակայն չըսեր թէ ո՞ւր – տեղէն առնուած է այդ անունը եւ ո՞վ չինած է զայն: Ան Արտեմէտ քաղաքը կապելով Հայոց Վարդգէս իշխանին անունին հետ, կը զրէ «Հզօր աւան Վարդգէսի», որ «հատուած գնացեալ Վարդգէս մանուկն ի Տուհայ գաւառէն, եկեալ նստաւ գՇրէդ բլրով, գԱրտիմէտ քաղաքաւ, գքաստաղ գետով, կոել կոփել զգուռն երուանդայ արքայի» (Բ. գիրք, կե.):

Պատմաբանները կը վկայեն, թէ Վարդգէս իշխանը, որ քեռայրն էր Երուանդ արքային, Քրիստոսէն դեռ հինգուկէս դար առաջ, հիմնադէս կը նորոգէ Արտեմէտը, որ, հաւանաբար, աւերակ վիճակի մը մէջ կը գտնուէր, եւ բնակութիւն կը հաստատէ հոն:

Ըստ մեր պատմաբաններուն, Արտեմէտին տեղը կառուցուած Վարդգէս աւանը Արտաչէս Մեծի եւ Տիդրան Բ.ի օրով կը գառնայ արքունի ձմեռանոց եւ կը մնայ այդպիսին երկար ժամանակ: Ցետագային քաղաքը կը զարգանայ, կը մեծնայ, կը գառնայ վաճառաշահ առեւտրական կեդրոն մը՝ շնորհիւ, մանաւանդ հրեայ դպրթականութեան, որ Տիդրան Մեծ բերել տուած էր Երուսաղէմէն: Այս մասին Խորենացի կը զրէ. «...Յայնժամ եւ զեւ քաղաքագիօղ վաճառօք... Իսկ թագաւորն Հայոց Տիդրան զդերութիւն Հրէից նստուցեալ յԱրմաւիր եւ յատ – նին Վարդգէսի որ ի վերայ Քաստղ գետոյ» (Բ. գիրք, կե, ԺԶ):

Այսպէս, որոշ է, որ հին աւանները Վաղարշապատին տեղը եղած է քաղաք մը կամ աւան մը, որ կրած է տիգրանները Արտեմէտ, իսկ ետքը՝ Վարդգէս անուններ:

Իսկ ե՞րբ առացած է իր բուն անունը՝ Վաղարշապատ:

Մեր Թուադրութեան երկրորդ դարու վերջերուն, 197ին, Տիդրան Մեծի որդին՝ Վաղարշ Աբջարունի թագաւորը՝ կը

ԱԶԳԱԳՐԱԿԱՆ ԲԱՌԱՐԱՆ

—o—

Այս էջերուն մէջ պարբերաբար հրատարակած ենք ազգագրական նօթեր, քաղուած հայ կամ օտար աղբիւրներէ: Այսօր կը հրատարակենք հիշ մը աւելի ընդարձակ տեսակը՝ պատրաստուած՝ աշխարհի շրջած անգլիացի բանաստեղծ Անթընի Ֆորսթի կողմէ, որ չէ մոռցած նաեւ մեզ՝ Հայերս:

×

Մէկ Անգլիացի՝ տիմար մը, երկու Անգլիացի՝ ակումբ մը, երեք Անգլիացի՝ դպրթավայր մը:

×

Մէկ Ամերիկացի՝ դործ մը, երկու Ամերիկացի՝ անանուն ընկերութիւն, երեք Ամերիկացի՝ թրըսթ մը:

×

Մէկ Գերմանացի՝ գինուորական բանակ մը, երկու Գերմանացի՝ դարե –

պարապապատէ Վարդգէս աւանը եւ կը վերամկրտէ՝ Վաղարշապատ:

Պատմահայր Խորենացի այս առթիւ կը դրէ. «Այժմ այս Վաղարշ պատեաց պարսպաւ եւ հզօր պատուարաւ զԱւանն Վարդգէսի որ ի վերայ Քաստղ գետոյ, եւ անուանեաց Վաղարշապատ, որ եւ Նոր քաղաք» (Բ. գիրք, կե.):

Ցետագային Վաղարշապատը կը դառնայ թագաւորանիստ քաղաք եւ այդպէս ալ կը մնայ մինչեւ Արշակունեաց թագաւորութեան անկումը:

Վաղարշապատ հաստատած է իր գահը Հայոց Տրդատ Թագաւորը, որուն օրով քրիստոնէութիւնը պետական կրօնք հռչակուեցաւ Հայաստանի մէջ (301) եւ որ Ս. Գրիգոր Լուսաւորչին թելադրութեամբ չինել տուած է Ս. Էջմիածնի Մայր Տաճարը:

Թագաւորական պալատը չինուած է քաղաքին կեդրոնը, Մայր Տաճարին քով: Ցետագային Սիմէոն կաթողիկոս Երեւանցի այդ վայրին մէջ չինել կուտայ Թուղթի զործարան մը, որուն հիմերը փորած տեն կը յայտնաբերուին պատուհաններու եւ դուռներու մարմարեայ բեկորներ, որոնք, հաւանաբար, եղած են արքայական պալատին մնացորդները:

Այսուհանդերձ, Արշակունեաց այս ոստանը հազիւ թէ անուանի դառնար եւ յիշուէր մեր ամբողջ պատմութեան ընթացքին, եթէ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչին պայծառ տեսիլքով չհիմնուէր Ս. Էջմիածնի Տաճարը (303), հայ ժողովուրդին սրբութեանց սրբոցը եւ անոր աղային գոյատեւութեան խորհրդանիշնե – րէն մէկը:

Քաղուած «Էջմիածին» Ամսագրէն

Ա. Օ.

ջրատուն մը, երեք Գերմանացի... պատերազմ մը:

×

Մէկ Գնչու՝ հաւատարիմ բարեկամ մը, երկու Գնչու՝ երկու չրջուն վաճառական, երեք Գնչու՝ կարաւան մը:

×

Մէկ Եդիպտացի՝ մտածում մը, երկու Եդիպտացի՝ երկու դող, երեք Եդիպտացի՝ յեղափոխութիւն:

×

Մէկ Թուրք՝ խոնարհութիւն մը, երկու Թուրք՝ երկու խոնարհութիւն, երեք Թուրք՝ դաւաղրութիւն մը:

×

Մէկ Իտալացի՝ մէկ երդ, երկու Իտալացի՝ իրար մաղ քաչել, երեք Իտալացի՝ պարտութիւն մը:

×

Մէկ կարմրամորթ Հնդիկ՝ կասկած մը, երկու կարմրամորթ Հնդիկ՝ կասկած մը, երեք կարմրամորթ Հնդիկ՝ մաքրապործում մը:

×

Մէկ Հայ՝ բարեկամ մը, երկու Հայ՝ երկու վաճառական, երեք Հայ՝ ենթարկում մը:

×

Մէկ Հելլէն՝ մէկ Հելլէն, երկու Հելլէն՝ երկու Հելլէն, երեք Հելլէն՝ երեք Հելլէն:

×

Մէկ Հնդիկ՝ մէկ մանուկ, երկու Հնդիկ՝ երկու եղերերդ, երեք Հնդիկ՝ բարեկամութիւն մը:

×

Մէկ Հրեայ՝ տասը վաճառական, երկու Հրեայ՝ հարիւր դաւաղրութիւն, երեք Հրեայ՝ հազար չարիք...

×

Մէկ Ճափոն՝ մէկ լոութիւն, երկու Ճափոն՝ երկու լոութիւն, երեք Ճափոն՝ մէկ պայթում:

×

Մէկ Շուէտացի՝ մէկ երախայ, երկու Շուէտացի՝ մարդանք մը, երեք Շուէտացի՝ խաղաղութիւն մը:

×

Մէկ Չինացի՝ մէկ կասկած, երկու Չինացի՝ ժողով մը, երեք Չինացի՝ անակընկալ յարձակում:

×

Մէկ Ռուս՝ մէկ ժպիտ, երկու Ռուս՝ մէկ երդ, երեք Ռուս՝ պաշտպանութիւն մը:

×

Մէկ Սպանացի՝ մէկ պար, երկու Սպանացի՝ դաշոյն մը, երեք Սպանացի՝ սէր մը:

×

Մէկ Ֆրանսացի՝ մէկ մենախօսութիւն, երկու Ֆրանսացի՝ խորհրդաժողով մը, երեք Ֆրանսացի՝ քաղարէ մը:

Ա. Օ.

ՅԱՒԱՍԱԳ ԹԵՐԹՕՆԸ (195)

ԵՐԿՏԳԻ ՊՕՄՊԱՆ

ՀԱՋԱՐ ԻՆԸ ՀԱՐԻՒՐ ՁՈՐՍ

—o—

Ընդհանրապէս, ասոնց զործած վատութիւնը հասարակ ոճիրներու եւ սարսին հետեւանքներու կարզէն բլլալով, իրենց օրինկ պատասխանութիւն կը հարկադրէին այդ կէտին վրայ հրաւիրել Պատակի Մարմնոյդ ուշադրութիւնը, եւ յանձն հանդարտին իրաւանց, կը պահանջեմ որ ամբաստանեալներուն իւրաքանչիւրը նախ քննութեան, վկաները լսուին, եւ միւս ոտքերուն քննութեամբ դատավարութիւնը կատարուի:

Ժե.

Ընդհանուր դատախազ Նէճմէտտին Պէյին արտասանած ճառը, համիտական տիրապետութեան (՞) արժանի

ԵՐԿՏԳԻ ՊՕՄՊԱՆ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Փոն տը Շերիւի Ազգային Միութեան կողմէ, այս կիրակի, Թրիփլիէ զաշտին վրայ, առտուընէ մինչեւ երեկոյ:

Առատ կերուխում: Շամփուրով խորոված:

Մուտքը ազատ է

ՆՈՒԷՐ

Տէր եւ Տիկին Տոքթ. Նալպաեան իրենց հօր եւ աներհօր Տէր Հայկազուն Քհնյ. Ոսկերիչեանի վախճանման առթիւ 50 ֆ. կը նուիրեն Ցառաջի բարեգործման:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Կոնստանդնուպոլսի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Օր. Անժէլ Պիչաքճեանի ամուսնութեան առիթով հետեւեալ նուէրները՝ զպրոցի Փոնտին.— Տէր եւ Տիկ. Պիչաքճեան, Տէր եւ Տիկին Մխքայէլեան 50ական ֆրանք: Տէր եւ Տիկին Աւագեան 25 ֆր., Այրի Տիկին Նոյեմի Աւագեան, Պ. Մարտիրոս Աւագեան, Պ. Կղեմէս Գասպարեան 10ական ֆր., Տէր եւ Տիկ. Տօլմաճեան 5 ֆ.:

Յուլիս 7ի զաշտահանդէսի զպրոցի մրցանակաբաշխութեան առթիւ եղած նուիրատուութեան մէջ պէտք է աւելցնել ընկերուհի Տիկ. Զարուհի Սպէնճեանի նուէրը զպրոցի Փոնտին՝ 10 ֆրանք:

×

Լիոն.— Ֆր. Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 100 ֆր. Փափազեան ընտանիքէն, փոխան ծաղկեպսակի՝ Գ. Սողոմոնեանի մահուան առթիւ:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ԽՈՒՄԲԻ ՄԵԿՆՈՒՄԸ

Փարիզի խումբը կը մեկնի քուրիսքիճ օթոքառով այս երկուշաբթի առաւօտ, Օգոստոս 5: Ժամադրավայր՝ Սպուտնիք Մոնթրոնի, Ռիւ Լաֆայէթ ժամը առաւօտեան 6,30ին: Խումբը նոյն իրիկունը կայան կը հասնի:

×

ՎԵՐԱԴԱՐՁ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Օդափոխութեան կայանի մանուկներու առաջին խումբի վերադարձը, Օգոստոս չորսին, առաւօտուն ժամը 6·15ին, կառ տը Լիոնի մէջ հանդիպում ծնողքներու եւ մանուկներու:

×

ՄԵԿՆՈՒՄ

Լիոն.— Ֆր. Կապ. Խաչի օդափոխութեան կայանի մանուկները կը մեկնին Օգոստոս 4ի կիրակի օր, հաւաքոյթ ժամը 16ին ՓԷՌԱՇ, կայարանի մուտքի մեծ ժամացոյցին տակ:

×

Մարսէյլի խումբերը կը մեկնին Օգոստոս 4ին: Հաւաքատեղի՝ ԿԱՌ ՍԷՆ–ՇԱՐԼ

Լիոնի խումբը կը միանայ նոյն գնացքին՝ իր քաղաքէն:

... ՖՐԱՆՍ 1... ՕԳՈՍՏՈՍ 7...

FRANCE - I

« LES HEURES ARMENIENNES »

ՌՈՒԲԷՆ ՄԵԼԻՔ – ԵՒԱ ԿՐԻԼԻՔՋ

պատրաստած են

« Հայկական կէս ժամը »

Չորեքշաբթի՝ Օգոստոս 7, ժ·ը 22·20

Ցայտագրին զրական բաժնին մէջ՝ Սայաթ – Նովա, Վարուժան, Զարենց, Թէքէեան...:

Ֆրանսերէն կ'արտասանէ՝

ՍԵՐԺ ՌԵԺԻԱՆԻ

ԺԱՄԸ 22·20... ՕԳՈՍՏՈՍ 7

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Լիոն.— Ֆր. Կապ. Խաչի Օրը կը տօնուի մեծ պատրաստութեամբ, 27 Հոկտ. Մոլիրէի չքեղ սրահին մէջ:

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Այրի Տիկին Արտեմիս Թեւանեան, իր ողբացեալ ամուսնոյն Գրիգոր Թեւանեանի մահուան տարեդարձին առիթով երկու հարիւր ֆրանք կը նուիրէ Փարիզի Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ եկեղեցւոյ, յատկացուելու համար եկեղեցւոյ կրթական ձեռնարկներուն:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան յիսնամեայ յոբելեանը կը տօնուի Հոկտեմբեր 13ին, Սալ տը լա Շիմի:

×

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7, 8, 9, 10, «Բարենպաստակ վաճառք»:

Ցառաջիկային պիտի տրուին մանրամասնութիւնները:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Տիկ. Միութեան Որբերու Օգնութեան Մարմինը տրամադիր ըլլալով քանի մը անպաշտպան տղոց հայեցի դաստիարակութիւնը հոգալու, հարկ կը համարի ծանուցանել, որ չհամպրզռուղները այժմէն դիմեն իրեն գրաւոր իր կեդրոնատեղին, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն:

ՀԱՅ ԲՈՑԺ

ԺՈՂ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

—o—

Խմբագրին երկար բացակայութեան պատճառաւ, լոյս տեսած չեն ՀԱՅՑ–ԲՈՑԺի 1962 եւ 1963 տարիներու թիւերը:

Խմբագիրը, որ նոր վերադարձաւ Ամերիկայէն, դործի ձեռնարկած է արդէն: Ծրագրած է հրատարակել երկու բացառիկ թիւեր, իւրաքանչիւրը 150 էջ: Առաջինը պիտի կրէ 1962 թուականը, երկրորդը՝ 1963 թուականը: Այս երկուքը մէկ տարի հաշուելով՝ անոնք որ վճարած են 1962, վճարած կ'ըլլան նաեւ 1963 տարին:

Այս ձեւով, խմբագիրը կը խորհի ՀԱՅՑ–ԲՈՑԺի հրատարակութիւնը ամբողջացնել եւ կանոնաւորել մինչեւ յառաջիկայ տարի, եւ 1964 տարուան թիւերը լոյս ընծայել ամսէ ամիս՝ Յունուարէն սկսեալ:

Ամերիկայի նոր բաժանորդները եւս, որոնք վճարած են այս տարուան համար (1963), պիտի ստանան ՀԱՅՑ–ԲՈՑԺի 1962 եւ 1963 թիւերը:

Այն բաժանորդները, որոնք յետնեալ պարտք ունին, թող բարի ըլլան իրենց վճարումը հասցնել մինչեւ տարեվերջ: Հին պարտքերուն հետ՝ ներկայ տարին եւս վճարողներն են միայն, որ պիտի ստանան ՀԱՅՑ – ԲՈՑԺի բացառիկները, խմբագրուած բժշկական, զրական, պատմական, չատ հետաքրքրական եւ ճոխ բովանդակութեամբ,— արդէն տըպագրութեան յանձնուած:

Այս առթիւ չնորհակալութիւն այն հաստատիմ բաժանորդներուն, որոնք ՀԱՅՑ–ԲՈՑԺի հրատարակութիւնը ընդհատուած ըլլալով հանդերձ՝ խմբագրին բացակայութեան պատճառաւ, վճարումները կատարած են օրը օրին ի վկայութիւն իրենց բարեկամութեան եւ վստահութեան:

Կը խնդրուի Հայրենիք, Ասպարէզ, Ամենիա, Ազատ Օր, Յուսաբեր, Ազդակ, Այգ, Ալիք թերթերու խմբագրութիւններէն, Ինչպէս և Սիոն, Հասկ, Հայ Կեդրոն, Կիլիկիա, Հայաստանեայց Եկեղեցի պարբերականներէն, որ հրատարակեն այս յայտարարութիւնը գէթ 2 – 3 անգամ:

IMPRIMERIE SPECIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

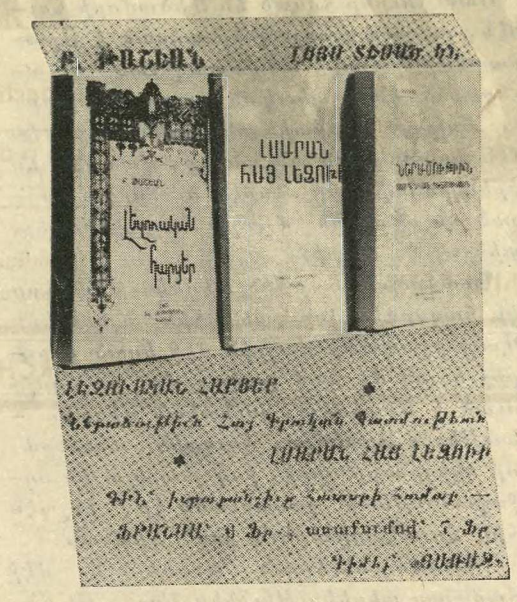

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

ԲԱՑՈՒՄԸ ԵՆ
ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ուսումնական 1963–1964 Տարեշրջան

Կ'ընդունուին 10–12 տարեկան բարեկիրթ եւ ուսումնասէր աշակերտներ, որոնք ունին իրենց տարիքին համապատասխան նաեւ ուսումնական ատիճան:

Արձանագրութեան եւ լուսաբանութեանց համար դիմել՝

Direction du Petit Séminaire Arménien
3, Av. de Grandchamp, LE PECQ (S. et O.)
Tél· 963.01.72

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Դպրոցասէրը Տիկնանց վարժարանին 1963 – 1964 տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են: Անոնք որոնք կը փափաքին ղրկել իրենց զաւակները պէտք է այժմէն իսկ դիմում կատարեն հաստատութեան տնօրէնութեան:

Ա.— ՖՐԱՆՍԱԿԱՆԸ, որ տառացի կերպով կը հետեւի պետական լիսէներու արդիական բաժնի պաշտօնական ծրագրին — անդլերէն եւ սպաներէն լեզուներով —:

Բ.— ՀԱՅԿԱԿԱՆԸ, որ կ'օժտէ տանը հիները հայադիտական ծանօթութիւններով, հայ լեզուի, գրականութեան, հայ կրօնքի եւ պատմութեան, Հայաստանի աշխարհագրութեան մարզերուն մէջ:

Աշակերտուհիներ կ'ընդունուին ութ տարեկանէն սկսեալ: Մանրամասնութեանց համար դիմել հաստատութեան տնօրէնութեան:

1, Bd. du Nord, LE RAINCY (S. et O.)
Tél : 927-01-72

Դպրոցասէրը ուսման ծրագիրը կ'ընդգրկէ երկու ուրոյն բաժիններ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Տիկնանց յանձնախումբի կազմութեան 9. տարեդարձին առթիւ պեղարուեստական երեկոյթ:

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 19, յուցահանդէս հայ արուեստագէտներու նկարիչ, արձանագործ եւ փորագրիչներու գործերուն:

Հայկական Թանդարանը, 52 Ավընիւ Ֆոշ, (Փարիզ 16):

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐՍՏՈՒՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal : 1278-35

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷ, Երկերի ժողովածու, 10 հատոր *լաթակազմ*	70 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Երկերի ժողովածու, 7 հատոր, *լաթակազմ*	56 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Պապ թագաւոր, *լաթակազմ*	10 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Հայոց բերդը, *լաթակազմ*	8 Ֆր.
ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆ, Երկերի ժողովածու, 2 հատոր *լաթակազմ*	14 Ֆր.
ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ, *մեծադիր, գունաւոր նկարներով, լաթակազմ*	10 Ֆր.
Վ. ԱՆԱՆԵԱՆ, Հայաստանի կենդանական աշխարհը, Բ.	8 Ֆր.
ԱՐՍԷՆ ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ, Երկեր (Աբովեան Պռոշեան, Պարոնեան)	17 Ֆր.
ՄՈՒՐԱՑԱՆ, Պատմուածքներ, *գունաւոր նկարներով*	5 Ֆր.
ԵՂԻՇԷ ԶԱՐԵՆՑԻ մասին յիշողութիւններ· *լաթակազմ*	7·50 Ֆր.
ՄԻՒՌ· ՇԱԹԻՐԵԱՆ· Գարունը նորից եկաւ· 296 էջ·	5 Ֆր.
ԱՐԳԱՐԵԱՆ· Մատենադարան(*անգլ·*) 18 *գունաւոր մանրանկարներ*	3 Ֆր.
ՀԵՆՐԻԿ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ· Երգի ծնունդը· *քանաստեղծութիւններ*	3·85 Ֆր.
Մ· ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ· Տաղեր, 200 էջ· *լաթակազմ*	3·50 Ֆր.
ՍՈՎԵՏԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ· Ա· 800 էջ· *լաթկզմ·*	16 Ֆր.
ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ, Անդռելի զանգակատուն, *պէյրութ*, 1963	10 Ֆր.

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ԳՐԱՏՈՒՆՍ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻՆ Է
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՋԱՅՆԱԳՐԵԱԼ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԵՐՈՒՆ
ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

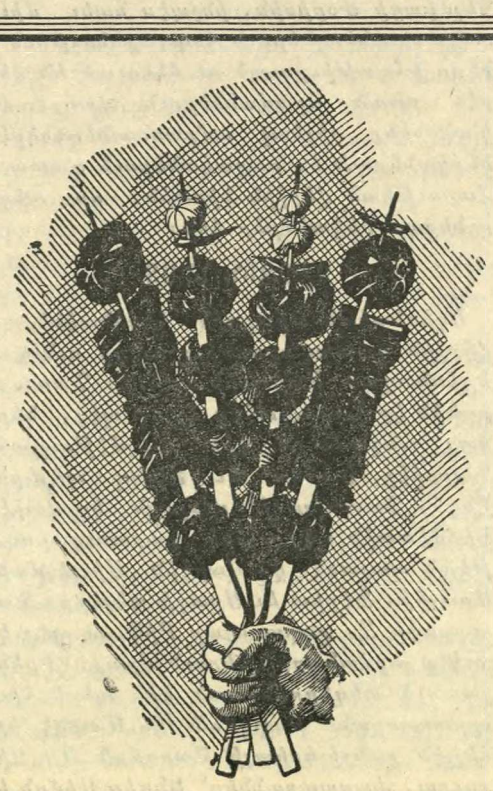

ՃԱՇԱՐԱՆ
ԵԱՐ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԹԵԻԱՆԵԱՆ

Եւրոպական, հայկական եւ կովկասեան ընտիր ճաշեր:

Առաջնակարգ կովկասեան խորովածներ

ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

AU CŒUR MÊME DES CHAMPS-ÉLYSÉES

4, RUE ROBERT-ESTIENNE
(coin Rue Marbeuf) PARIS-8e
Téléph. : BAL. 31-21 et 30-84
Métro : F. D. Roosevelt

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86 - 60 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար· 50 Ֆ· Վեցամսեայ՝ 27 Ֆ·

Արտասահման՝ Տար· 60 Ֆ· Հատը 0·30 Ֆ·

ԿԻՐԱԿԻ 4 ՕԳՈՍՏՈՍ

DIMANCHE 4 AOUT 1963

LE NUMERO : 0,30 FR.

39ԴԱՐԻ — ԹԻՒ 9674

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

39e ANNÉE — N° 9674

Ասք Մաշտոցի Մասին (*)

(Բ· ՄԱՍ)

Մենք վիշտ ունէինք,
Մեծ էր ցաւը մեր,
Խոց ցաւած սիրտը ուզում է խօսել,
Ջրերում բանտուած գետերի նման,
Ուզում է շաչել, ուզում ընդվզել:
Ու քացուած լոյսով fո արեւազուն,
Շատուած հանճարիդ ոսկէ կնիքով,
Բարբառեց, խօսեց,
Ազգ մեր լեզուն
Իր հանճարափայլ ոսկեղենիկով:
Խօսեց, բարբառեց,
Ու թէեւ փոքր ենիք մենք որպէս ածու,
Բայց Հայկն ապստամբ իր զօրքը վարեց
Ու կամքը փշրեց բիրտ Բաբելացու···
Ու թէեւ փոքր ենիք մենք որպէս ածու,
Բայց կորովն ունենիք վահագն աստծու,
Ինչպէս փորձութեան ու դաւի ժամին
Ցմահ արծ լինել նեզոզ Շամիրամին···
Ու թէեւ փոքր ենիք մենք որպէս ածու,
Բայց մեր սխրութեան ոգին թեւածում
Ու Տիգրան Մեծի շառաչիւն սրով
Կարէ պահպանել մեր սուրբ հայրենին
Մեր նահապետեան առաւօտր զով,
Մեր վարդավառը, մեր հացն ու գինին,
Հաղորդութիւնը Արարատ լերան,
Համարհութիւնը մայրացող վազի,
Մեր օջախների կրակն հուրհրան
Ու բոցկռտումը մեր տաք երազի:

Ու այնպէս, ինչպէս լեռները մեր սէգ
ու ձիւնապսակ
Իրենց հասակն են չափում Գեղամայ
կապոյտ հայելում,
Մեր պատմութեան մէջ մեր վեհութիւնը
մենք նորից տեսանք
Ու մեր հասակը տեսանք վայելուչ:
Ու մենք բարձրացանք, շտկեցինք նորից
մէջքերը մեր կոր,
Մեր կամքը նորից սրեցինք որպէս
եռաթեւ մի տէգ,
Ու երբ ոտնքը բարբառեց հեռուից
որոտով մի գոռ,
Ու հարկ է թողնէք լեզու եւ հաւատ
ու իմը պաշտէք,
Ահռելիի լոյսի վարդապետ,
Ու առաւպաճայլ ուխտաւոր բանի,
Սուրբերիդ շուրթով դու ի պատասխան
գոչեցիր՝ երբեք,
Ու յաւիտեանս եւ ոչ էլ մինչեւ մահն
յաւիտեանի···

Ու աւարայրում,
Ուր խօսում էին երկաթ ու արիւն,
Ուր պարտքում բախտը Հայոց աշխարհի,
Ուր բանի, լոյսի վարդապետ արի,
Ուր վարդանի հետ, Վարդանի կողքին,
Ուր կռում էիր, սուրբում անկապան,
Ուր անձնիքական fո սրի շողից
Ուր ոտնքում էին պարսիկ ու բարբառ:
Ու Աւարայրում,
Ուր խօսում էին երկաթ ու արիւն,
Ուր վարդանը մահով իմացաւ,
Ուր մահ fաջերը մահով գեղեցիկ,
Ուր ազգն ապրեց լեզուն մեր պայծառ,
Ուր մենք ապրեցինք:

Ազգ մեր լեզուն,
Որ հոգեկանն են մեր մեսրոպագուն,
Ազգ ոսկեղէն այն ծաղկի կեանքով
Որ կեանք է fաղում ապառաժ fարից,
Ազգ արմատների, նուրբ արմատների
խոր տառապանքով
Ուր է fամու, հողմի հետ վայրի,
Ազգ յաղթանօրէն փշրում է ժայռը, փշրում
ու ձեւում,
Ազգ ջուրն ու հող ու սերմ է տալիս
ու յարատեւում:
Ազգ մեր լեզուն,
Ազգ ճամբարներ այն վազի նման,
Ազգ ոգեկոչների կոխան է դառնում,
Ազգ յարատեւելուց լալիս է կամաց,
Ազգ այն լացով,

Ա՜Հ, ԱՅՍ ՄԱՍԻՍԸ...

Ա՜Հ, այս Մասիսը···
Որից փափկո՞ւմ են սրտերը բոլոր՝
Երբ ինքը··· fար է:

Որ չերմացնո՞ւմ է սրտերը մոլոր՝
Երբ ինքը··· սա՜ռն է:

Որ աշխարհներից, հեռուռը-հեռու,
Բոլոր Հայերին այստե՛ղ է բերում
Երբ ինքն··· այստեղ չէ:

Որ միասնութեան fարո՛ղ է կարդում
Աշխարհում ցրուած Հայերին անտուն,
Երբ··· երկնեղուած է:

Որ մեծ սիրոյ պէս
Ո՛չ հեռանում է,
Ո՛չ էլ գալիս է···
Ա՜Հ այս Մասիսը:

ԳԷՈՐԳ ԷՄԻՆ

Որից յարութեան ընծայզն է յառնում,
Եւ հրաշագործ գինի պարգեւող ողկոյզ է
դառնում:
Ապրեց մեր լեզուն,
Շողաց, հուրհրաց նա բոցի նման,
Ու երբ շուրջ բոլոր մոայլը մութի շատ
էր խտանում
Բոցն այդ առաւել բորբոք էր դառնում:
Քանզի ցասումի փայլակն էր գալիս
ճուլւում այդ բոցին,
Ատելութիւնն իր շանթերն էր տալիս
նրա հնոցին,
Սէրն իր շիկնաւիճն էր նրա մէջ վառում,
Ցոյսն իր շողերն էր նրան գումարում,
Իր մաքրութիւնն էր տալիս արցունքը,
Քրտինքն՝ իր լոյսը,
Խունկն՝ իր բուրմունքը,
Նետն՝ իր սլացքը,
Եւ սուրն՝ իր շողը,
Խոփն՝ իր ցոլանքը,
Մուրճն՝ իր կորովը
Իսկ մեր արիւնը, իսկ մեր արիւնը
Տալիս էր նրան իր տաք աւիւնը
Եւ անմահութեան գաղտնիքն էր տալիս:
Մենք վիշտ ունէինք,
Բայց եւ ունէինք
Մենք ստեղծումի սրբազան մի հուր,
Որ պիտի խօսէր,
Պիտի ընդվզէր,
Ծառանար պիտի մինչ գահն աստծու,
Մինչ յաւերժութեան ոլորտը մաքուր:
Ու խօսեց լեզուն,
Ոսկեղենիկը մեր ոսկէդրուագ,
Ու մեր վանքերի, դպրանոցների
կամարների տակ,
Այրերն այն ճարտար լոյսի տակ մոմի,
կամովին տրուած պասի ու ծոմի,
Արշալոյսների բոնկում էին սրտերից
հանում
Ու մագաղաթի վրայ սերմանում:
Եւ ի հեռուկս բախտի դժնդակ ու ցուրտ
ձմեռուայ,
Տժգոյն մագաղաթն ասես հրաշիով
դառնում էր այգի,
Զարդագիր դարձած սոխակն էր այնտեղ
գեղգեղում գերուած
Ու սիրամարգն էր ծածանում իր ճոխ
ու շքեղ ագին:
Այնտեղ լեռնային մեր եղնիկների սլացքն
Էր ճկուն,
Ապրիլին ծաղկած դեղձենիների բոցը
շառագոյն,
Արշալոյսների շէկ հրախաղը երկնքում
ծաւի,
Աստծու հետ խօսող Գեղամայ ծովի
լաջվարդը թաւիշ,
Այնտեղ լոյս, լոյսի անմահ երազանք:
Այնտեղ լոյս, լոյսի անմահ երազանք:

ՎԱՀԱԳՆ ԴԱՒԹԵԱՆ

1) Ա· մասը տես «Յառաջ», Յունիս 23:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՄՏԱՀՈԳ

ՎԱՅ ԿԱՅ ՈՐ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՁԱՆՁՅՈՒԻ

Դաշնակցային Հանրապետութիւնը խորհրդակցութեան մէջ է Անգլիոյ եւ Ամերիկայի հետ որպէսզի յայտարարու – թեան բանաձեւ մը դնուի, որով Ուս – չինկթըն եւ Լոնտոն վճռական կերպով ապահովութիւն տան որ Արեւելեան Գեր – մանիոյ անդամակցութիւնը Մոսկուայի հիւլէական համաձայնութեան պէտք չէ նշանակէ թէ Ամերիկա ու Անգլիա տրա – մադիր են ճանչնալու Փանքովի կառա – վարութիւնը իրաւական կերպով:

Այս ուղղութեամբ խօսակցութիւնները կը չարունակուին Պոնի մէջ, Արտաքին նախարարին եւ Անգլիոյ եւ Ամերիկայի դեսպաններուն միջեւ: Այս վերջիններուն ներկայացուցած բանաձեւերը անբաւա – րար նկատուեցան Գերմանացիներուն կողմէ, բայց զերմանական թելադրանք – ներն ալ մերժուած են Անգլիացիներուն եւ Ամերիկացիներուն կողմէ:

Մամուլի ասուլիսին ընթացքին, Քե – նըտի կարգ մը ապահովութիւններ տը – ուաւ անշուշտ, բայց զոհացուցիչ չեն նը – կատուիլը:

Պոնի կառավարութեան համար միայն վարկի հարց չէ: Կ'ուզեն չատ ճշդրիտ կերպով կարգադրել Ժողովրդավար Գեր – մանիոյ յետպատերազմեան կանոնադիրը, իբրեւ ատորակրող Մոսկուայի Դաշինքին: Գա – լով Փանքովի կառավարութեան, միայն վարկի հարց չէ իրեն համար քանի որ այս համաձայնութիւնը ատորակրողները բաւական լայն իրաւասութիւններ կը ատանան: Այս խնդիրը բաւական վէճի նիւթ դարձած է որովհետեւ հարց է թէ, Անգլիացիք եւ Ամերիկացի խորհ՞դ էին այս մասին երբ կը նշանագրէին համա – ձայնութիւնը:

Ոմանց կարծիքն այն է թէ Հաուիմըն եւ Լորտ Հէյլշըմ անմիջապէս չեն անդրա – դարձած համաձայնագրի բնագրին ծու – ղակներուն: Ըստ ուրիչներու Անգլիացին եւ Ամերիկացին դիտակցաբար որոշած են նման «ճկուն» քաղաքականութիւն մը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏՈՔԹ. ՈՒՄՐՏ մինչ հոգեվարքի մէջ է: Իր վերջին բարեկամուհին՝ Ճուլի Կը – լիվըր յայտարարեց թէ դաղթակղու – թենէն դուրս մնացող մարդոց անունները պիտի տայ եթէ Ուարթ մեռնի:

ԻՏԱԼԻՈՑ Հանրապետութեան Նախա – գահը՝ Սկնելի վերջացուց իր զերմանա – կան ճամբորդութիւնը եւ Հռոմ վերա – դարձաւ:

ՓՐԱԿԱՑԻ կառավարութիւնը խիստ կերպով կը դատապարտէ չինական դիր – քը Մոսկուայի համաձայնութեան նը – կատմամբ:

ԱԼԺԵՐԻՈՑ պիւտճէին բացը 770 միլիոն ֆրանքի հասած է:

ԼՀՐԸՆՊՈՒՐԿ պաշտօնական պատուի – րակներէն մէկը պիտի ըլլայ եւրոպացի պրպտէտներու համագումարին որ չուտով կը բացուի Լէնինկրատի մէջ: 60 դրա – դէտներ եւ քննադատներ պիտի մասնակ – ցին այդ համագումարին:

ԻԶՎԵՍՏԻԱ խիստ յարձակում մը կ'ը – նէ տը Կոլի եւ Ֆրանսական քաղաքակա – նութեան վրայ: Անհաւատալի կը նկատէ նախատինքները Խրտ· Միութեան դէմ «մարդու մը բերնին մէջ, որ ուրիշ ժա – մանակներ չէր խնայեր իր գովեստները Խ· Միութեան հանդէպ որ փրկեց Ֆրան – սան եւ Եւրոպան հիթլերական լուծէն»:

Օր ըն Օրին

ՏՂՄՈՒՏԻ ՓԻԼԻՍՈՓԱԿՈՒԹԻՒՆ

Սովետերէն լեզուով գրողներու մօտ վէճ է ծագած այն մասին թէ «ե՞րբ է գետը կոչուում ազատ»:

Հետաքրքրական է վէճը, մանաւանդ անոնց համար՝ որոնք կ'ուզէին գիտնալ թէ ազա՞տ է Արաքսը, այս փառաւոր գետը, որ ժամանակին իր ուսերուն վրայ բարձրացուց հայկական արքունական բազմաթիւ պալատներ, եւ խորտակեց բանդեց հռովմէական կամուրջները:

Ի՞նչպէս կը հասկնան, սակայն, գետի մը ազատութիւնը կամ գերութիւնը, ա – նոնք որ, այսօր, կ'ապրին Արաքս գե – տին ափերուն վրայ: Մտիկ ըրա՞ծ են, հասկցա՞ծ են «կամրջընկէց» յաւիտեան – կան եւ հայարժան գետին լեզուն:

Բայց Լենինի տիրացուներուն բարձրա – գոռ ճառընտիրին մէջ կարելի՞ է մինչ լսել գետին յաւերժական ալիքներուն մրմունջը: Ուստի, զարմանալի չէ եթէ նոյն տիրացուները, սովետական իմաս – տութեամբ յաղեցած, պատասխանեն ձեր հարցումին· «Իրօք, գետը ազատ է կոչ – ւում այն ժամանակ, երբ լեռներից իջ – նելուց եւ fարերն իրար խփելուց յետոյ՝ հրաժարւում է իր ազատ վազքից, են – թարկւում է մարդու կամքին, գնում է կարկաչելու այգիներում ու դաշտե – րում»:

Լաւ կ'ըլլար որ մեր սովետաբաններ տարբեր ուղղութիւն մը տային իրենց վէճին, տարբեր դիալեկտիկա մը գործա – ծէին, կամ առնուազն տարբեր պատկեր մը ներկայացնէին՝ պանծացնելու համար սովետական ազատութեան գաղափարը: Իրենց բերած պատկերը կամ տուած բա – ցատրութիւնը կ'առնէ այն իմաստը թէ աւանակը ազատ չէ՝ երբ դեռ ցիռ է, այսինքն վայրի էշ, ընդհակառակն ազատ է՝ երբ «ենթարկւում է մարդուն եւ քեռ է կրում» առտու-իրկուն: Ի՞նչ հարկ խօ – սելու ազատ կամ գերի անասուններուն մասին:

Սովետ բանաստեղծը այսպէս կը բա – ցատրէր գետին ազատութիւնը: « Ազատ է կոչւում գետը »,

Երբ չի մնում իր հին խելքին,
Որ չոր թողած արտն ու այգին՝
Ազատ հոսի ուր ուզենայ,
Ջուր պղտորուի ու լճանայ,
Եւ գոներում օտար ու մութ՝
Դառնայ ճահիճ, դառնայ տղմուտ:

Կը թուի թէ Արաքսի ափերուն վրայ, «արդի մոդեռնիստները ձեռնց այդ «*Տըղ – մուտի Փիլիսոփայութեան* դիրքերից՝ փորձում են ժխտել սոցիալիստական ռէալիզմի գրականութեան հոսանքը: Ա – հա թէ ինչո՛ւ ներողամտութիւնն ամէն արատի, այլանդակի նկատմամբ, կամայ թէ ակամայ, տանում է դէպի արուեստի հոգեւոր լճացում»:

«Տղմուտի փիլիսոփայութեան» դիրքե – րուն կապուած են, կ'ըսեն մեր *պրո – գրեսիստները*, այն գրագէտները՝ որոնք կը պնդեն թէ «այլեւս չկան Պրոմեթէոս – ներ, Faուստներ ու Դաւիթներ, թէ հա – մատարած մի գորշութիւն է իջել աշխար – հին ու մարդկանց, չկան ո՛չ վեհ երա – գաւիթներ, ոչ էլ մեծ երազողներ»:

Այսինքն, խելօքցած է գետը՝ «լեռնե – րից իջնելուց եւ fարերն իրար խփելուց յետոյ», մոռցած իր ազատ վազքը՝ կազ – մեր է ճահիճ, կազմեր է ճախճախուտ, գարշահոտ տղմուտ: Իր փիլիսոփայու – թի՞ւնը, — վերջ դնել բոլոր ազատ գե – տերուն, կամրջընկէց ու փրփրադէզ ջու – րերուն: Ի՞նչ փոյթ թէ կազմուեր է տղմուտ, բորբոսն է ճստեր ջուրերուն վրայ, գարշահոտութիւնն է տարածուեր շրջակայքը ու մինչեւ հեռակայքը:

ԱՐԱՋ

ԱՐՍԷՆԸ ԱՐՍԷՆԻՆ ԴԷՄ

Քաջք ընդ քաջս ելեալ…։
ԵՂԻՇԷ

Գ.

Վերստին սահմանենք վէճը, — անհրաժեշտ՝ արգիլելու համար որեւէ չեղում, մոռացում կամ չփոթութիւն, — որ կը զբաղեցնէ մեզ.—

Արդի հայերէնը, մեր աշխարհաբարը, կ'ընդունի՞ ևչի փոխել է տառը որ փակ կը մնայ բառերու վերջավանկին մէջ, ինչպէս ամէն բառին մէջ, հոլովման պարագային։ Կրնա՞նք գրել ամենէն՝ ընդունելով որ ուղղական հոլովն է ամէն։

Թաշեան վկայութիւն տալու կոչեց Ղազիկեան Հ. Արսէնը։

Մեր ամպրոպագոռ վարդապետը, որ «քրէիքուր ոճիր» կը համարի գրել ամեն, ու կը պարտադրէ գրել ամէն, «ոճիր» կը գործէ ինք իր կարգին՝ երբ կը գրէ ամենէն՝ հոլովման մէջ։

Ընթերցողը տեսաւ թէ ո'ւրկէ ծագում կ'առնէ այդ «ոճիրը». — Շփոթութիւն գրաբար եւ աշխարհաբար հոլովման ձեւերու, ճնշում դասական լեզուի աւանդութեանց, մանաւանդ կոյր հետեւողութիւն ձեռագրական վկայութեանց։

Գիտական, հայկաբանական որեւէ պատճառաբանութիւն չբերաւ Ղազիկեան։

Թաշեան վկայութեան կոչած էր նաեւ միւս Արսէնը, Բագրատունին։ Բայց աշխարհաբարեան չէ եռամեծ այս քերականագէտը, ընդհակառակն կը մնայ հետեւորդ ոչ պակաս եռամեծ հայկաբան երից վարդապետաց աւանդութեան, եւ այն սովորութեամբ որ կը թելադրէ «յաճախել զօրինակսն ի վկայութիւն»՝ կը գրէ ամէն եւ ամեն (Ի պէտս, էջ 354), արդարացումով մը թէ երկու գրչութիւններն ալ կարելի է գտնել հին ձեռագիրներու մէջ։ Այլեւս ի՞նչ կ'արժէ իր վկայութիւնը, երբ կը գրէ ամէնէն կամ ամենէն։

Բայց ասիկա հայկաբանութիւն չէ։ Ասիկա… որձեւէգութիւն է քերականութեան մէջ։ Կարելի չէ, վերջապէս, ըսել թէ ասանկ ալ գրուած է, անանկ ալ գըրուած է։

Անշուշտ Բագրատունին Բագրատունի է, հի՛ն գինի, թանկագին գինի. «գովեզիր զհին գինի» կ'ըսէ Պինդար, զոր թարգմանած է ինքը՝ Արսէնն Բագրատունի։ Բայց սիրելի է ինծի՝ գովել «եւ զնորագոյն երգոց ծաղիկս»։

Ահա թէ ինչո'ւ կը յանդգնիմ ըսել թէ գոհացում չի տար այս Արսէնը եւս, որովհետեւ, գրէ կամ ոչ՝ թէ ամէն բառը, է տառով, հոլովման պարագային կ'առնէ ամենէն ձեւը, ևչի փոխելով է տառը, չի բացատրեր փոփոխման պատճառը։

Վկայութեան կոչելէ առաջ երրորդ Արսէնը, զոր պիտի ներկայացնեմ այս վէճին մէջ իբրեւ ընդդիմամարտ ոսոխ (անթակոնիսթ), մանաւանդ իբրեւ ախոյեան աշխարհաբար լեզուի, հարկ կը համարիմ յիշեցնել թէ «արեւմտահայ աշխարհաբարեան դպրոցը, որ ծնաւ անցած դարու երկրորդ քառորդին, կանոն դրաւ՝ որ արդի լեզուին մէջ բառերն անփոփոխ պահեն իրենց ուղղական ձեւը հոլովման մէջ, եւ ադով ուղեց դիւրացնել անոնց ուղղագրութիւնը»։

Հ. Վարդան Հացունին է որ կը կատարէ այս պատմական հաստատումը, (Ուղղ. էջ 327), իսկ նոյն աշխարհաբարը զայն կը վաւերացնէ հոլովման պարզ ձեւով, որ յատուկ է էն վերջաւորութեամբ հարիւրաւոր գոյականներու, ածականներու, մակբայներու, նոյնիսկ անձնանուններու.— Պարէն – պարէնէ, Արսէն – Արսէնէ, եւ ուրեմն ամէն – ամէնէն։

Արդարեւ, կորուսման եւ ձայնափոխութեան կանոններուն յեղաշրջումով՝ բոլորովին նոր կերպարանք մը ստացաւ արդի հայերէն աշխարհաբարը։ «Ինչպէս ընդհանրապէս ամէն նոր լեզուաց, նոյնպէս նոր հայերէն լեզուին հետզհետէ կազմութեանը մէջ ամենայն ինչ միակերպ պարզութեան եւ որոշ բացայայտութեան դիմած է» (Քնն. Քեր. էջ 69)։

– Սակայն, այս կանոնը, լեզուին այս ընթացքը խոր ընդվզում պատճառած է Հ. Վարդան Հացունիին, միակ հայկաբանը, որ ոչ միայն քաջաբար կը ճակատի աշխարհաբարացումի այս ձեւերուն դէմ, այլեւ կ'աշխատի, գիտական գոյն տալով, բացատրել թէ ինչո'ւ ամէն (ուղղական հոլով է տառով) կանոնադրուած է գրել ամենէն կամ ամենուն (հոլովման հետ՝ ևչի փոխելով է տառը)։

Հացունի ապաւէն չի փնտռեր ձեռագիրներու մէջ, չի կռթնիր եռամեծ կամ քառամեծ հայկաբաններու։ Ծամբայ կ'ելլէ քաջութեամբ, իր սեփական պըրպըտումներուն ապաւինած։ Կը սիրեմ կռիւի երթը ա'յս ձեւով, աղեղն ուսընդկախ, նետն ի ձեռին։ Մինչեւ այժմ մեր հայկաբանները, ամէնքը, ամէն բառն առած հոլոված են ըսելով.— Այսպէս գրած է պարոն Այբը, այսպէս հոլոված է պարոն Բենը։ Ոչ ոք մօտեցած է հարցին՝ Հացունիի քաջութեամբ եւ պատճառաբանութեամբ, չեմ ըսեր հմտութեամբ։ Վերապահութիւնս անոր համար որ Հ. Վարդան Հացունի երբեմն… կը բորբոսի հին հացի պէս։

Արդարեւ, Հացունի այնքան կը խորշի նոր ձեւերէն, այնքան կ'ախորժի հին ձեւերէն, որ հրապարակ կ'իջնէ վերահաստատելու համար, աշխարհաբարի մէջ, ոչ միայն ձայնափոխութեան կանոնը՝ ամենայն խստութեամբ, այլեւ կորուսման կանոնը՝ անողոք ջարդի մը ենթարկելով ձայնաւորները։ Օրինակ.— Գրաբարի մէջ, եան վերջավանկով բառերը կը կորսնցնեն իրենց այբը՝ հոլովման պարագային։ Մատեան կ'ըլլայ մատենի, ուր չկայ այբ, ջարդուած է, կորսուած։ Հացունի այբերու նոյն ջարդը կը կատարէ մեր հայկական միլիոնաւոր (հին ու նոր) եաներուն մէջ եւս, — այսպէս, Զօպանեան, Տէրտէրեան, Մաթոսեան եւ ամէն Հայ՝ առանց բացառութեան՝ զոհ կուտան Հայու քիթը կամ պոչը, հոչակաւոր այբը։ Հ. Արսէն գահավէժ հոլովումէն դուրս կ'ելլէ մականունով անճանաչելի, — Ղազիկենի (մեր գիտցած ձեւով՝ Ղազիկեանի)։ Կամ Մանուկ Աբեղեանը, քիթ-բերանը անյայտ, կը դառնայ Աբեղենի (մեր գիտցած ձեւով՝ Աբեղեանի)։ Բարեբախտաբար, Հացունի նետած է Թրքաբառ Սոմունճեան մականունը, այլապէս պիտի չճանչնար ինքզինք՝ երբ դառնար Սոմունճենի։ Զկարծէք թէ տանձենի, կեռասենի կամ նման ծառանուններ են Ղազիկենին, Աբեղենին կամ Սոմունճենին, այլ հոլովման ձեւեր են՝ ըստ հին հայկական կանոններուն։

Մեր հայկաբանը կրնայ առարկել թէ Խորենացին ալ նման… ծառանուններու վերածած է մեր հին մականունները։

Արդարեւ, Խորենացիի Հայոց Պատմութեան մէջ կը գտնեմ. «Խոյոտեալ ի Մուշեղայ որդւոյ Վասակայ Մամիկոնենի» (Գ. 37)։ «Աշխարհարար Դիմաքսենի զըրեալ ժամ պատեհ» (Գ. 45)։ «Աճապար-եալ Սամելի Մամիկոնենի» (Գ. 46)։

Եթէ չվախնայի երկարելէ, կ'արձանագրէի իմ մէկ դիտողութիւնս, հիմնուած՝ Վահան Առաւեղեան անուան վրայ (Գ. 43), յետոյ Առաւեղինի (Գ. 45), այն չփոթութեամբ որ կը ծագի Առաւեղէն ձեւէն (=Առաւեղեան)։

Հացունի կը չարունակէ իր այս անհաշտ ընթացքը ընդդէմ աշխարհաբարին, կորուսման կանոնէն անցնելով ձայնափոխութեան կանոնին, կերպարանափոխելով մեր ուղղագրութիւնը։ Այսպէս կը հասնի էն վերջաւորութեամբ բառերու հոլովման, որ շատ կը հետաքրքրէ մեր վէճին հետեւողները։ Հացունի հայերէն բառը կը հոլովէ հայերենի, եւ առանց ընկրկելու՝ ամէն-ամենի կամ ամենէն։

Եւ ահա կը չահինք հակառակորդ մը եւս, — դաշնակից՝ Թաշեանի։

Սակայն, ի՞նչ հիմերու վրայ կը դնէ Հացունի՝ քերականական իր այս գիտութիւնը, ա'յդ է կարեւորը կամ հետաքրքականը։

«Այս հիմնական եւ բոլոր լեզուին վերաբերող տարածուող օրէնքը», (ասոնք Այտընեանի բառերն են, զորս փոխ կ'առնէ Հացունի), իր ուժը կը ստանայ… [illegible] կանխէն։

Ա լա պոնէօր։ Վերջապէս հիմա պիտի խօսինք գիտութեա՛ն մասին։ Վերջացան պատճառաբանութիւնները, «պարոն Այբը այսպէս կը գրէ», «հին ձեռագիրները այսպէս կ'աւանդեն» ու նման բանաքաղական պըրլըռճներ։

Ահա թէ ի՛նչ կը գրէ Հացունի.— Ականջը մէկ օրէնք ունի, ոչ երկու»(Ուղղ. էջ 328)։ Ականջը երկու, օրէնքը մէկ։ Ու մեկնելով այս օրէնքէն, իրողութիւն՝ թէ հոլովումներու մէջ (աշխարհաբար) չի գործադրուիր փոփոխման կանոնը՝ կը համարի հետեւանք «արեւմտեան չ… յուն խաթարուած ականջին»։ Այլ խօսքով, երբ կը գրենք ամէն, բայց հոլովման պարագային՝ չենք գրեր ամենէն, հետեւանք է հայ ականջներու խաթարման։

Զիս շատ կը հետաքրքրէ ականջի… Դրօշակի պէս գլխուն աջն ու ձախը բարձրացող այս երկու գործարանները մեծ դեր ունին լեզուներու պատմութեան մէջ։ Գրիչէն օժանդակ, գրագէտին օգնական այս փառաւոր գործիքը այնքան չարժած է հետաքրքրութիւնս, որ միշտ փնտռած եմ այն գիրքերը, որոնք նուիրուած են ականջին հոգեբանախօսական ուսումնասիրութեան։ «Զգայարանք եւ գրականութիւն» երկարաշունչ աշխատութեան մէջ, որու միայն քիթին գլուխը, այն ալ մասամբ, հրատարակած եմ դեռ (… Զուարթնոց), երկա՛ր քննութեան նիւթ ականջին դերը՝ լեզուին կազմութեան, յեղաշրջութեան եւ երաժշտական արտայայտութեան տեսակէտով։ Թէ բանաստեղծութեան գործարանը անուրանալի դեր մը ունի լեզուին կեանքին մէջ, ո՞վ կը պնդէ հակառակը։ Բայց Հացունի կը մոռնայ նաեւ թէ լեզուին կեանքին մէջ ամէնէն էական, ամէնէն վճռական դերը խօսքի գործարա՛նն է որ կը կատարէ, — ըսել կ'ուզեմ՝ ականջը ստորադաս է հագագին։

Ի՞նչ պտուր, ի՞նչ ականջնամական հրատարակութիւններ խօսքի գործարանին մասին, յարաբերաբար լեզուի պատմութեան։

Սակայն, ուսումնասիրել հայկական ականջը, ինչպէս հայկական հագագը, խոստանք մըն է որ մեզ կը տանի… «վէց ծով»։ Լաւ կ'ըլլայ որ կանգ առնենք ծովեզերքը եւ տեսնենք թէ ի՞նչ կը Հացունի, ապարէկ կանչելու համար ամէնէն եռքը՝ աշխարհաբարի ախոյեանը, Այտընեան Հ. Արսէն։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՇԱՌԼ ՊՕՏԸԼԷՐ
ԵՒ ԻՐ
ԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԴՐԱԽՏՆԵՐԸ

—o—

Շառլ, որ տասներեք տարեկան է այժմ, կ'ապաստանի Լամարթինի եւ Հիւկոյի տենդագին ընթերցանութեան մէջ. երկու երիտասարդ բանաստեղծներ, որոնց երկերը գաղտնի կերպով կը շրջին գրասեղանէ գրասեղան։ Արիւնալի դէպք մը զինք պիտի խլէ իր բանաստեղծական երազանքներէն։ 1834ի սկիզբները, Լիոնի բանուորները կ'ապստամբին։ Հինգ օր շարունակ, կատաղի կռիւներ տեղի կ'ունենան Քրուա-Ռուսի թաղամասի փողոցներուն մէջ։ Բնականաբար, Շառլ խռովարարներու կողմը կը բռնէ։ Չէ՞ որ ասոնք կ'ուզեն իրենց շղթաները փշրել. եւ ինքն իսկ շղթայուած մը չէ՞։ Աւելին կայ. դեր-ընդապետ Օփիքն է, որ կը ղեկավարէ ապստամբութիւնը ջախջախելու պաշտօն ունեցող զինուորական ուժերը…

Հեռուէն հրացանաձգութեան աղմուկը լսելով, տղան չի կրնար սա սրբապիղծ ուխտը չընել.— «Աստուած իմ, այնպէս ըրէք որ մեռնի… Աստուած իմ, այնպէս ըրէք որ սպաննեն զայն…»։

Դեր-ընդապետ Օփիք ո'չ միայն ողջառողջ դուրս կուգայ այս բոլորէն, այլ նաեւ, իր ցոյց տուած խստութեան համար կը ստանայ զնդապետի աստիճան։ Ամէն չարիքէ բարիք կը ծնի.— Օփիք պաշտօնի կը կանչուի Փարիզի զինուորական կառավարիչին սպայակոյտին մէջ։ Լուի-լը-Կրան լիսէն քիչ մը նուազ խստամբեր է քան Լիոնի արքայական Գոլէճը։ Բայց, հակառակ 1837ի ընդհանուր Մրցումին մէջ լատիներէն ոտանաւորի երկրորդ մրցանակը շահելուն, Պօտըլէր այնքան անկարգապահ է, որ 1839ի Ապրիլին, երբ տասնըութ տարեկան է, կը վտարուի դպրոցէն։

×

Կարգ-կանոնը սիրող մարդ, զնդապետ Օփիք մինչեւ իսկ կը խօսի «Ուղղիչ տան» մասին։ Բայց, Քարոլին Պօտըլէր, ինչպէս միշտ՝ այս անգամ ալ երկու սուրի մէջ ինկած է, հաւասարապէս սիրած այս երկու անձերուն միջեւ, որոնք զինք երկու կողմէն կը քաշեն։ Շառլի ի նըպաստ կը միջամտէ. տղան ուսումը պիտի շարունակէ փիլիսոփայութեան իր ուսուցչին հսկողութեան տակ։ Բարեբախտաբար, առաջին անգամէն կը յաջողի պաքալորէային։ Այժմ եւ այնուհետեւ ի՞նչ պիտի ընէ։

Զօրավար Օփիք (զարձեալ պաշտօնի բարձրացում ունեցած է), զինուորական ասպարէզը նկատի չունի տղուն համար. բայց կը թելադրէ որ դիւանագէտ ըլլայ։ Նեղը մնացած, որոշում մը տալու պարտաւորուած, Շառլ ի վերջոյ կը խոստովանի անխոստովանելին.— կ'ուզէ գրագէտ ըլլալ, կ'ուզէ բանաստեղծ ըլլալ, կ'ուզէ գրել…

Այս բոլորը՝ դեռ ոչինչ, եթէ Պօտըլէր ընտանեկան յարկէն չնախընտրէր Սէնի ձախ ափի սրճարանները, ուր ճերմակ գինիին հանդէպ ունեցած հակումը կը սկսի վախ պատճառել խեղճ Քարոլինի։ Գրեթէ միշտ բացակայ է տունէն, կամ ալ, եթէ պահ մը երեւայ զօրավարին կազմակերպած ընդունելութեանց (Օփիք նշանակուած է սպայակոյտի Դպրոցի հրամանատար), անպատկառ ու նոյնիսկ անհաճոյ ելոյթներ ունենալու համար է միայն։ Իրիկուն մը, պաշտօնական ճաշի մը ընթացքին, գայթակղութիւնը կը պայթի։ Շառլի անտեղի մէկ խօսքին վրայ, զօրավարը զայն խստօրէն կը յանդիմանէ։ Հիւրերը, շատ անյարմար կացութեան մէջ, կը լռեն։ Պօտըլէր, նուաստացած, ոտքի կ'ելլէ եւ միշտ քաղաքավար՝ նոյնիսկ սաստիկ բարկութեան մէջ.

— Պարո՛ն, կ'ըսէ իր խորթ հօր, զիս ծանր վիրաւորեցիք։ Ասիկա դաս մը կ'արժէ, եւ ձեզ խեղդելու պատիւը պիտի ունենամ։

Սակայն, զօրավարն է որ վերջին խօսքը կ'ըսէ. կ'ապտակէ Պօտըլէրը, որ ջըղային տագնապի մը մէջ գետին կը փռուի՝ վար ինկող աթոռներու աղմուկին մէջ։

Այս դէպքին յաջորդող ընտանեկան ժողովը — ինքահայր, քանի մը հեռաւոր ազգականներ — որոշեց Փարիզէն հեռացնել տղան՝ իր «վատահամբաւ յարաբերութիւններէն» հեռացնելու համար։ Քարոլին Օփիք, սիրտը ճմլուած, համակերպեցաւ։

— Գոնէ լաւ ճամբորդութեան մը կ'երթայ կենք, խնդրեց։ Միտքը կը թարմանայ։

Ծիրդն ըսելով, պատիժը շատ ալ խիստ չէր։ Զօրավար Օփիքը խեղդել ըլլալուն համար, Պօտըլէր, 1841 Յունիս 9ին Հարաւային Ծովերու Նաւով կը մեկնէր դէպի Կալկաթա։

×

Բեռնատար այն նաւերէն էր, որոնք քանի մը ճամբորդի ալ տեղ կ'ունենան։ Բայց բանաստեղծական ոչ մէկ բնազդ ունեցող այլ ճամբորդներէն — մեծ մասամբ բաղկացած առեւտրականներէ և գաղութային բանակի սպաներէ — Պօտըլէր կը նախընտրէ նաւաստիներուն ընկերութիւնը։ Նաւապետ Սօր, որուն զօրավար Օփիք յանձնած է, թէեւ առանց չատ մեծ յոյսի, իր զաւակը խրատելու եւ գաղութային բերքերու առեւտուրին մէջ մտնելու խորհուրդ տալու պաշտօնը, լաւ մարդ մըն է, որ շատ աւելի լաւ գիտէ զսպել ծովու փոթորիկները քան «զաւկի մը փոթորիկները»։

(Շար. – 2)

ՀԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՀԱՍՏԱՏՈՒՄՆԵՐ

ՀԱՅՈՑ ԱԶԳԻՆ ԴԷՄ ԴԱԻԱԴՐՈՂ
ՋՈՐՍ ՅԵՂԱՍՊԱՆ ՓԱՇԱՆԵՐ

Բ.

Քեպիմ Գարապեքիր փաշա նախապէս Մալիլի ծրդ Գոլ օրտուի սպայակոյտին պետը եղած էր եւ գործիք էր Մալիլի ձեռքը: Երբ Գարապեքիր էրզրում կը գտնուէր, Մալիլ Գանճակէն անոր հետ յարաբերութեան մէջ մտած էր:

Մեր ականատես օտար վկան կը յայտնէ, որ Մալիլ եւ Քեպիմ չորս վաշտերէ բաղկացեալ 6000 հայ գործաւոր-զին-ուրբէն, զինուորական միջոցներով եւ նահակուած այդ հայ «գործաւոր-զին-ուրբներուն դիակները տեսած էր՝ փոսերը ուռած վիճակի մէջ:

Մալիլ, Մուսուլ երթալէ առաջ, Պալիս կը գտնուէր: Եղած էր, քանի մը ամիս զինուորական կառավարիչ եւ անդամ էր «Մանաւոր կազմակերպութիւն» կոչուած (թէշքիլաթը Մախսուսէ) յարգա-յար կեդրոնական Մարմնին եւ Պրուսա-յի, Իզմիթի, Ատափազարի, մասամբ նաեւ Քասթեմոնիի եւ Քէօթահիայի չրջանների բանտարկեալներէն կազմած էր չէթէներ եւ 100ական եւ 200ական խումբով, Նոյեմբեր ամսուն (1914ին) դրկած էր գնունք Սամսոն, Տրապիզոն եւ երկրին ներսերը, ուերելու համար հայ գիւղերը:

Հայաստանի Հանրապետութեան յայտարարութենէն ետք, Էնվէրի փոքր եղբայրը՝ Նուրի, եւ հօրեղբայրը՝ Մալիլ կը հրամայէին Կովկասի թուրք եւ թաթար բանակներուն:

1918 Օգոստոսին, թուրք բանակին Պաքու մուտքէն առաջ, խուլ պայքար մը ծագի կ'ունենար զէմման զինուորական իշխանութեան եւ թուրք հրամանատարութեան միջեւ: Թուրք – թաթար խլաժման այդ ուժերուն վերին հրամանատարն էր Նուրի փաշա, իսկ բանակախումբի հրամանատար. Մալիլի զինուրներն ալ ենթակայ էին Նուրիին: Նուրիին կարծիքը կէօրլինկի նման, զարդարուած էր չքնաղանքներով եւ ան սանքալով կ'ուզէր բնաջինջ ընել Պաքուի Հայութիւնը, երբ թուրք բանակը 1918 Սեպտեմբերի սկիզբը մտնէր Պաքու: Նուրիի սպայակոյտին պետն էր զէմման գնդապետ Փոաքուին: Ան լսած էր Մուրատ փաշա-յին՝ թուրքերու չարդի ծրագիրներուն մասին եւ թուրք բանակներուն Պաքու մտնելէն առաջ, ծրագրուած հաւանական չարդերը արգիլելու համար կազմած էր ազգային ծրագիր մը, թրքական զօրաժողը զետեղելու որոշ կէտերու վրայ, հանրային ապահովութեան տեսակէտով: Պաքուի չարդի նախօրեակին՝ սպան-նուած էին քանի մը օտարականներ, — չուէտացի եւ զերմանացի: Եւ գնդապետ Փոաքուին ծանր դիտողութիւններ ը-րած էր այդ մասին Նուրիին եւ Մալիլին: Թուրք երկու չարդարար փաշաները զբաղուր հրամանագրով մը պաշտօնանկ ե-ղան: Չարդարար թաթար խուժանը, քաջալերութեամբը թուրք եւ ազերի զինեալ ուժերուն, երեք օրուան մէջ կոտորած էին 30·000 պաքուցի Հայեր: Նիւթական կորուստը կը հասնէր 470·000·000 տո-լարի:

Բացի տուներու եւ խանութներու կողոպուտէն, բռնաբարութիւնները տեղի կ'ունենային, եւ չարդարար փաշաները, Գուրպան Պայրամի պատրուակով, խըն-ջոյք կը սարքէին չարդի ժամանակ:

1918 Հոկտ. 30ի զինադադարէն ետք, Մալիլ Կ. Պոլսոյ մէջ ձերբակալուած էր:

Գնդապետ Փոաքուին մանրամասն տեղեկագիրը մը ղրկած էր Պաքուի անկուղարձերուն մասին՝ զէմման զինուրական առաքելութեան պետ զօրավար Հանս ֆոն Զէքթի (1918 Մեպտ. 13–26): Ֆոն Զէքթ նախապէս եղած էր ռուսական ճակատին դէմ զործող մառեչալ Ֆոն Մաքենզէնի բանակին մէջ, անոր սպայակոյտի պետն էր, եւ զրաւած էր Ռումանիան: Ֆոն Զէքթ Գերմանիա վերադարձաւ: Էնվէր փաշա վախաւ Գերմանիա. Մալիլ փաշա ժամանակ մը մնաց թրքական պատերազմական նախարարութեան զինուորական բանտին մէջ եւ թուրք բժիշկներու սուտ տեղեկագրով, իբր կեղծ «հիւանդ», փոխադրուեցաւ Կիւլհանէի հիւանդանոցը, ուրկէ Իթթիհատական զեկավարներու հետ անցաւ Ա-նատոլու, 1919 Օգոստ. 14ին, իրեն հետ ունենալով նաեւ ուրիշ ցեղասպան մը՝ Քիւչիւք Թալաաթ կոչուածը, քեմալական ուժերու հետ զործակցելու համար ընդդէմ Հայաստանի Հանրապետութեան:

Մալիլ անցաւ Գանճակ եւ համաձայնեցաւ բոլշեւիկ ուժերուն հետ, միասնաբար կործանելու համար Հայաստանի Հանրապետութիւնը:

Իսկ Նուրի փաշա, զոր Պաթումի մէջ Անգլիացիները ձերբակալած էին, փախաւ (աւելի ճիշդ՝ Անգլիացիները փախցուցին զինք): Լորանս Շօ Մուր կը հաղորդէ, «Էժիա» պարբերաթերթին մէջ (Յունիս, 1922, էջ 476), որ Էնվէրի եղբայրը՝ Նուրի փաշա «Անգարա եկաւ, երդում ըրաւ Քեմալականներուն հետ ազգային դատին ի նպաստ աշխատելու»:

ՀԱՅԿԱԶՆ Գ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ

ՖՐԱՆՍ· ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

LE CARNAVAL DES REGENTS (1)

Ժիւլիէն Շեվէռնի այս գրքով կը ջանայ վերլուծել եւ բացատրել քաղաքական ներկայ կացութեան ամէնէն փափուկ հարցը, որ իշխանութեան տեսակ մը «այլասերում»ն է եւ հեռացումը՝ ժողովրդավար սկզբունքներէ:

Երբ երկրի մը զինուորական ուժերը սա կամ նա ձեւով կը միջամտեն ներքին կառավարական գործերուն, փոխանակ դոհանալու երկրին արտաքին վտանգները դէմ միայն մէջտեղ ելլելու, ար-դիւնքը կ'ըլլայ տեսակ մը բռնատիրու-թիւն: Բազմաթիւ երկիրներու մէջ, ըստ հեղինակին իշխանութեան գլուխ գըտ-նուողները բանակին ուժով կը մնան ի-րենց դիրքերուն վրայ: Պետական հար-ուածները դրեթէ միշտ զինուորական ու-ժին միջամտութեամբ տեղի կ'ունենան:

Մալափառթէի համբաւաւոր «Պետա-կան հարուածի թեքնիքը» գրքէն երեսուն տարի ետք իսկ այս ուսումնասիրութիւնը չհեհկան է միայն նոր ժամանակներէ իր բերած կարգ մը վկայութիւններով: Ա-ռաւելապէս նախագահ որ կոլի կառա-վարչական դրութեան դէմ է հեղինակը, որ ամէնէն ծանր ամբաստանութիւնն ե-րով հրապարակ կ'իջնէ միայն քննադա-տելու համար:

LE GLUAU (2)

Ամերիկացի ճոն Հոքըսի այս դժուա-րամարս վէպը, զոր Աանտա Կոլէմ ֆրան-սերէնի թարգմանած է, պատմութիւնն է երեք «անհատասարակչիռ» մարդոց որոնք ձի մը կը զողնան: Նիւթը ոչինչ է գրե-թէ: Ինչ որ հեղինակը կը փորձէ եւ իրմէ առաջ չատեր փորձած են, պատմելու կերպ մըն է որ կը կայանայ երազը, ե-րեւակայութիւնը եւ իրականութիւնը իրարու խառնելու եւ եզածին պէս ընթերցողին երեսին նետելու մէջ: Աւելորդ է ըսել որ երբ հանճարի կայծ մը ունենայ հեղինակը, այս խառնափնթոր բառա-կոյտերը տարբեր իմաստ մը կը ստա-նան: Այս հանճարի կայծը չի տեսնուիր Հոքըսի այս չորրորդ վէպին մէջ:

Դժուար է կարդալ գիրքը, որովհետեւ երբ ընթերցողը սովորականէն աւելի մեծ ճիգ մը կ'ընէ հետեւելու համար հեղի-նակին խօսքերուն, պատմութեան եւ զա-ռանցանքին, կը փափաքի դրական զոհա-ցում մը ունենալ, մոռնալու համար իր յոգնութիւնը:

Թերեւս ամերիկերէն բնագիրը աւելի ինքնաբուխ եղած ըլլայ, բայց Ֆրանսե-րէն թարգմանութեան մէջ ծանրութիւն, խառնաշփոթութիւն եւ արուեստական ճիգ մը կայ ամէն բան տարբեր ձեւով ըսելու:

Նորութեանց հետեւողները պէտք է կարդան այս գիրքը ճանչնալու համար ամերիկացի երիտասարդ սերունդի մէկ ներկայացուցիչը, որ բազմաթիւ հիա-յոցողներ ունի Նոր Աշխարհին մէջ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆԵՐԳԱՂԹ

Վերջին ինը ամիսներու ընթացքին հայրենիք ներգաղթած են 1936 հոգի, կը հաղորդէ Հայաստանի Հեռագրական Գործակալութիւնը:

ՀԱՇՈՒԱԿԱԼՆԵՐՈՒ ՊԱՀԱՆՋ

Հայաստանի արդիւնաբերական ձեռ-նարկութիւններուն մէջ աշխատող 417 դիմաւոր հաշուապահներէն բարձրագոյն կրթութիւն ունին միայն 41ը, իսկ չինա-բարութեան մէջ աշխատող 207էն՝ 18: Մնացեալները փորձառութեամբ տէր դարձած են իրենց մասնագիտութեան:

Այս պարագան բացասական անդրա-դարձում կ'ունենայ գործարաններու եւ դրասենեակներու հաշուական գործու-նէութեան վրայ, կը գրէ Վ. Սաղաթել-եան «Ս. Հայաստան»ի Յուլիս 19ի թի-ւին մէջ:

PARLE-MOI,
DIS-MOI QUELQUE CHOSE (3)

Մանլիօ Քանջոնեի առանին, ընթացիկ կեանքը զրական վէպի մը պատմուճանով տալու փորձ մը կ'ընէ, ինչպէս հանճա-րեղ իր ազգակիցներէն ոմանք չարժա-նկարի աշխարհին մէջ հիանալի գործեր տուին նոյն ուղղութեամբ: Բայց անոնք հանճարեղ էին, մինչ ինք որոշ տաղան-դով եւ «իմաուր»ով զրող մըն է առանց տպաւորիչ, մեծ անհատականութեան:

Շատ հաճելի է կարդալ այս իտալական վէպը, բայց իրրեւ զուարճալի ժամանց:

Պէտք է ըսել որ չարժանկարի մէջ ալ իտալացիները չմնացին այն բարձրու-թեան վրայ, ուր Վիթթորիօ տէ Սիքայի պէս խորապէս մարդկային երկիծաբան-ներ կը փայլէին տասնեակ մը տարիներ առաջ: Առանին կեանքի մանրամասնու-թիւնները ուրիշ նիւթերու պէս արժանի են անշուշտ զրական չահադրգռութեան, բայց կարեւորը նիւթը չէ միշտ, արուես-տով տալն է:

Մ. ՀԱՃԵՄԵԱՆ

1) Julien Cheverny :

2) John Hawkes :

3) Manlio Cancogni : Editions Julliard, Paris 1963.

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ 196

ԵՐԷՏԸԶԻ
ՊՕՄՊԱՆ

ՀԱՋԱՐ ԻՆԸ ՀԱՐԻՒՐ ՁՈՐՍ

Փախստական Սիլվիօ Բիչչի, այլ անուամբ ճաղատ Ալիսթիսի, այլ անուամբ Ֆրէտ, այլ անուամբ Ալֆոնս Վոկան, բուն անուամբ կարապետ Յովհաննէսեան. Թրասա Եուվանովիչ, այլ անուամբ Թորդան, բուն անուամբ Սրապ Յաչիկ Գաբանեան, կառապան Միքրիչ Ղարիպեան, որդի Սարգիսի՝ նոյն վայրագ դիմագրութեամբ, պատրաստեցին, բերել տուին այն պայթուցիկ եւ քանդիչ նիւթը, որ պատճառ եղան յիշեալ անձերու ապանման եւ վիրաւորման: Յիշեալ Լիփա Բիփսի կինը՝ փախստական Սոֆի Բիփս, այլ անուամբ Մառի Զայց, ձերբակալեալ Խոսրով Ժօրիս, որդի Ժիրայրի, զործակցեցան եղեռնական արարքը կազմակերպող եւ ոճրագործ անձերուն, եւ այս անիծեալ դիտաւորութիւնն ի զործ դրուելու օժանդակելու համար պայթուցիկ եւ քանդիչ նիւթեր հայթայթեցին: Ժօրիսի կինը, փախստական տիկին Աննա Նէլլէնս, ձերբակալեալ Մանուկ Իւմէհեան, սրճարար Նշան Յովհաննէսեան, Առաքել Նահապետեան մասնակցած են այս անիծապարտ ձեռնարկին եւ մարդիկ սպաննելու զործին, Օսմ. երկիրները ուժանակ նեղմուծեցին, ընդունեցան եւ պահեցին՝ խոովարարական դիտումով:

Յովսէփ Թօփալեան, Ֆրօ Պաղտոյեան, Յովհաննէս Ղարիպեան, փախստական Յովակիմ, կօշկակար Արշակ, այլ անուամբ Արտաշ, Գարեգին Միհրանեան, այս անիծապարտ խռովարար անձանց ձեռնարկին մասնակցելու համար՝ զոր-ծեր տեսան եւ պատրաստութիւններ ը-րին, եւ այս կերպով անդամակցեցան խռովարարական կոմիտէին:

Մանուկ Կէչեան, Պօղոս Կէչեան, Մանուկ Օթոյեան թէեւ մասնակցութիւն չունեցան եղեռնական պայթման զործին մէջ, բայց խռովարարական նպատակներու ծառայելու համար պայթուցիկ զործիքներ պատրաստեցին: Փախստական տիկին Անէքովա, այլ անուամբ Անճովա, Աննոն Գոչ, այլ անուամբ Ամուճա Աւետճաճեան, Երուան Աւետճաճեան, Թադեոր Յակոբեան՝ Փիլիպէի եւ Սոֆիայի մէջ խորհրդակցութիւններ ըրին, եւ որոշեցին որ ի զործ դրուի եղեռնական այս արարքը:

Միջնորդ Մաթէօ, Միխայէլ, բերուած կառքը պարզ կառք կարծելով՝ միջնորդեցին եւ մաքսատունէն հանեցին, երկաթագործ Մանոլ եւ Միլթօ, առանց դիտնալու թէ եղեռնական արարքին պիտի զործածուի այն երկաթ անուակը, որուն մէջ զրուեցան պայթուցիկ նիւթերը, ի փոխարէն վարձքի չինեցին զայն եւ նորոգեցին:

Ձերբակալեալները՝ հարցաքննութեան եւ դատավարութեան պահուն իրենց ը-րած խոստովանութիւններով եւ յայտարարութիւններով, հարցաքննութեան թուղթերով եւ քննութեանց եւ վերլուծմանց տեղեկագիրներով, իրենց քովէն գտնուած վնասակար լրագիրներով, նամակներով եւ այլ թուղթերով եւ որոշ ապացոյցներով յանգամարտ հռչակուեցան իրր յիշեալ արարքները զործող եւ կազմակերպող, բացի միջնորդ Մաթէոյէ եւ Միխայէլէ, երկաթագործ Մանոլէ եւ Միլթոյէ, որոնցմէ առաջինները մաքսատունէն հանած են կառքը, իսկ վերջին երկուքը չինած են երկաթ անուակը, անդիտակցաբար:

Գալով ամբաստանեալ Երուանդ Յովհաննեանի, Եղիա Գահուէճեանի եւ Խաչիկ Պլոյեանի, հաստատուած չըլլալով թէ անդամ են խռովարարական ընկերութեան եւ մասնակից անոր զործերուն եւ մտադրութիւններուն, որոշուեցաւ ան-պարտ արձակել զանոնք:

Յանցապարտութեան այս վճիռը կար-դացուելէ վերջ՝ ոտքի ելաւ ընդհ. դա-տախազ Նէճմէտտին պէյ, եւ պահանջեց որ ամբաստանեալները դատապարտուին ըստ պատժական օրէնքի հետեւեալ տար-մատրութեանց.—

Փախստական Լիփա Բիփս, Ռուպինա Ֆայն, Երուանդ Ֆրանկիւլեան, ճորճ Փեթրի Վարչամով, — 53րդ յօդուածին եւ 174րդ յօդուածին վերջին հատուածին:

Փախստական Սիլվիօ Բիչչի, Քարլ Եուվանովիչ, Թրասա Եուվանովիչ եւ Մկրտիչ Ղարիպեան. — 58րդ յօդուածին Ա. յաւելուածին Ա. հատուածին:

Փախստական Սօֆի Բիփս, եւ ձերբակալեալ Խաւար Ժօրիս. — 45 եւ 53րդ յօդուածներուն եւ 58րդ յօդուածին Ա. յաւելուածին Ա. հատուածին:

Փախստական Աննա Նէլլէնս Ժօրիս եւ ձերբակալեալ Մանուկ Իւմէհեան, Նշան Յովհաննէսեան, Առաքել Նահապետեան, 58րդ յօդուածին Բ. յաւելուածին վերջին հատուածին:

ՍՄԲԱՏ ԲԻՒՐԱՏ

(Շար.)

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՇԱՒԻԼ.— Կապ. Խաչի Շաւիլի մաս – նաճիւղի ընկերուհիները ցաւակցութիւն կը յայտնեն ընկերուհի այրի Տիկին Շնորհիկ Փափազեանին եւ իր ընտանեկան պարագաներուն, իրենց եղբօր եւ աղգականին

ՄԻՆԱՍ ՍԷՅԻՍԵԱՆԻ

մահուան առթիւ :

×

Հ. Ց. Դ. Նոր Սերունդի Շաւիլի խումբը ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկ. Սարգիս Սէյիսեանի, ընկերուհի Լիլիան Փափազեանի եւ իրենց ընտանեկան պարագաներուն, իրենց հօր եւ մօրեղբօր

ՄԻՆԱՍ ՍԷՅԻՍԵԱՆԻ

մահուան առթիւ :

ՆՈՒԷՐ

Իրենց թոռնիկի ԱՆՆԱյի ծննդեան առթիւ Տէր եւ Տիկին Ն. Յարէթ – նագովեան Մշակոյթի Տան Ս. Թէհլիր – եան սրահին կը նուիրեն 50 ֆր., «Հայաստան» թերթին՝ 30 ֆր. : (Մշակոյթի Տան դումարը ստանալ «Յառաջ»էն) :

ԼՈՑՍ ՏԵՍԱՒ

ORIENT

Եռամսեայ պարբերական ամբողջովին նուիրուած Միջին Արեւելքի երկիրներու անցուդարձին :

Բ. եռամսեայ 1963 — թիւ 26

Շահեկան բովանդակութիւն

114, Champs-Elysées, PARIS

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕԳԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ԽՈՒՄԲԻ ՄԵԿՆՈՒՄԸ

Փարիզի խումբը կը մեկնի թուրիսթիք օթոքառով այս երկուշաբթի առաւօտ, Օգոստոս 5 : Ժամադրավայրը՝ Սպուաւ Մոնթպոռն, Ռիւ Լաֆայէթ ժամը առաւօտեան 6,30ին : Խումբը նոյն իրիկունը կայան կը հասնի :

×

ՎԵՐԱԴԱՐՁ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Օգափոխութեան կայանի մանուկներու առաջին խումբի վերադարձը, Օգոստոս չորսին, առաւօտուն ժամը 6·15ին, կառ տը Լիոնի մէջ հանդիպում ծնողքներու եւ մանուկներու :

×

ՄԵԿՆՈՒՄ

ԼԻՈՆ.— Ֆր. Կապ. Խաչի օգափոխութեան կայանի մանուկները կը մեկնին Օգոստոս 4ի կիրակի օր, հաւաքոյթ ժամը 16ին ՓԷՌԱՇ, կայարանի մուտքի մեծ ժամացոյցին տակ :

×

Մարսէյլի խումբերը կը մեկնին Օգոստոս 4ին : Հաւաքատեղի՝ ԿԱՌ ՍԷՆ–ՇԱՐԼ

Լիոնի խումբը կը միանայ նոյն գնացքին՝ իր քաղաքէն :

··· ՖՐԱՆՍ 1··· ՕԳՈՍՏՈՍ 7···

FRANCE - I

« LES HEURES ARMENIENNES »

ՌՈՒԲԷՆ ՄԵԼԻՔ – ԵՒԱ ԿՐԻԼԼԷՋ

պատրաստած են

« Հայկական կէս ժամը »

Շորեքշաբթի՝ Օգոստոս 7, ժ·ը 22·20

Յայտագրին ղրական բաժինն մէջ՝ Սայաթ – Նովա, Վարուժան, Չա – րենց, Թէքէեան···:

Ֆրանսերէն կ'արտասանէ՝

ՍԵՐԺ ՌԵԺԻԱՆԻ

ԺԱՄԸ 22·20··· ՕԳՈՍՏՈՍ 7

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼԻՈՆ.— Ֆր. Կապ. Խաչի Օրը կը տօնուի մեծ պատրաստութեամբ, 27 Հոկտ. Մոլիերէի չքեղ սրահին մէջ :

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին 1963 – 1964 տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են : Անոնք որոնք կը փափաքին ղրկել իրենց զաւակները պէտք է այժմէն իսկ դիմում կատարեն հաստատութեան տնօրէնութեան :

Ա.— ՖՐԱՆՍԱԿԱՆԸ, որ տառացի կերպով կը հետեւի պետական լիսէներու արդիական բաժնի պաշտօնական ծրագրին — անգլերէն եւ սպաներէն լեզու – ներով — :

Բ.— ՀԱՅԿԱԿԱՆԸ, որ կ'օժտէ սանուհիները հայադիտական ծանօթութիւններով, հայ լեզուի, ղրականութեան, հայ կրօնքի եւ պատմութեան, Հայաստանի աշխարհագրութեան մարզերուն մէջ :

Աշակերտուհիներ կ'ընդունուին ութ տարեկանէն սկսեալ : Մանրամասնութեանց համար դիմել հաստատութեան տնօրէնութեան :

1, Bd. du Nord, LE RAINCY (S. et O.)

Tél : 927-01-72

Դպրոցասէրի ուսման ծրագիրը կ'ընդգրկէ երկու ուրոյն բաժիններ :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզահայ Տիկնանց Մխիթեան յիսնամեայ յոբելեանը կը տօնուի Հոկտեմբեր 13ին, Սալ տը լա Շիմի :

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Տիկ. Մխիթեան Որբերու Օգնութեան Մարմինը տրամադիր ըլլալով քանի մը անպայմանապէս տղոց հայերէն դաստիարակութիւնը հոգալու, հարկ կը համարի ծանուցանել, որ չհապրդռուողները այժմէն դիմեն իրեն գրաւոր իր կեդրոնատեղին, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն :

ՀԱՅ ԲՈՑԺ

ԺՈՂ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Խմբագրին երկար բացակայութեան պատճառաւ, լոյս տեսած չեն ՀԱՅ – ԲՈՑԺԻ 1962 եւ 1963 տարիներու թիւերը :

Խմբագիրը, որ նոր վերադարձաւ Ամերիկայէն, գործի ձեռնարկած է արդէն : Ծրագրած է հրատարակել երկու բացառիկ թիւեր, իւրաքանչիւրը 150 էջ : Առաջինը պիտի կրէ 1962 Յունուարը, երկրորդը՝ 1963 Յունուարը : Այս երկուքը մէկ տարի հաշուելով՝ անոնք որ վճարած են 1962, վճարած կ'ըլլան նաեւ 1963 տարին :

Այս ձեւով, խմբագիրը կը խորհի ՀԱՅ–ԲՈՑԺԻ հրատարակութիւնը ամբողջացնել եւ կանոնաւորել մինչեւ յառաջիկայ տարի, եւ 1964 տարուան թիւերը լոյս ընծայել ամսէ ամիս՝ Յունուարէն սկսեալ :

Ամերիկայի նոր բաժանորդները եւս, որոնք վճարած են այս տարուան համար (1963), պիտի ստանան ՀԱՅ–ԲՈՑԺԻ 1962 եւ 1963 թիւերը :

Այն բաժանորդները, որոնք յետնեալ պարտք ունին, թող բարի ըլլան իրենց վճարումը հասցնել մինչեւ տարեվերջ : Հին պարտքերուն հետ՝ ներկայ տարին եւս վճարողներն են միայն, որ պիտի ստանան ՀԱՅ – ԲՈՑԺԻ բացառիկները, խմբագրուած բժշկական, ղրական, պատմական, չատ հետաքրքրական եւ ճոխ բովանդակութեամբ ,— արդէն տը–պագրութեան յանձնուած :

Այս առթիւ շնորհակալութիւն այն հաւատարիմ բաժանորդներուն, որոնք ՀԱՅ–ԲՈՑԺԻ հրատարակութիւնը ընդհատուած ըլլալով հանդերձ՝ խմբագրին բացակայութեան պատճառաւ, վճարումները կատարած են օրը օրին ի վկայութիւն իրենց բարեկամութեան եւ վստահութեան :

Կը խնդրուի Հայրենիք, Ասպարէզ, Արմենիա, Ազատ Օր, Յուսաբեր, Ազդակ, Այգ, Ալիք թերթերու խմբագրութիւններէն, ինչպէս և Սիոն, Հասկ, Հայ Կեդրոն, Կիլիկիա, Հայաստանեայց Եկեղեցի պարբերականներէն, որ հրատարակեն այս յայտարարութիւնը դէթ 2 – 3 անգամ :

ԴԷՊԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ...

Նկատի ունենալով Յուլիս 21ի եւ Օգոստոս 5ի մեկնումներուն յաջողութիւնը եւ համաձայնելէ ետք ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ եւ ԵՐԵՒԱՆԻ ԻՆԹՈՒՐԻՍԹԻՆ հետ, ուրախ ենք յայտարարելու թէ երրորդ մեկնում մը տեղի պիտի ունենայ Սեպտեմբեր 1ին :

Այս ճամբորդութիւնը պիտի կատարուի օդանաւով, ՓԱՐԻԶԷՆ ՓԱՐԻԶ, ՄՈՍԿՈՒԱ – ԵՐԵՒԱՆ ճամբով : Տեւողութիւնն է 15 օր եւ դինը՝ 2·500 ֆրանք մարդ գլուխ :

Տեղերը սահմանափակ թիւով ըլլալով, կը թելադրուի ժամ առաջ արձանագրուիլ :

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

„ VOYAZUR ”

SECTION ARMENIE

23, Galerie Vivienne (entrée 5, rue de la Banque) - PARIS (2e)

Tél. : CEN. 94-52 Métro : BOURSE

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal : 1278-35

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷ, երկերի ժողովածու, 10 *հատոր լաթակազմ*	70 ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, երկերի ժողովածու, 7 *հատոր, լաթակազմ*	56 ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Պապ թագաւոր, լաթակազմ	10 ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Հայոց բերդը, *լաթակազմ*	8 ֆր.
ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆ, երկերի ժողովածու, 2 *հատոր լաթակազմ*	14 ֆր.
ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ, *մեծադիր, գունաւոր նկարներով, լաթակազմ*	10 ֆր.
Վ. ԱՆԱՆԵԱՆ, Հայաստանի կենդանական աշխարհը, Բ.	8 ֆր.
ԱՐՍԷՆ ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ, երկեր (*Աբովեան Պռոշեան, Պարոնեան*)	17 ֆր.
ՄՈՒՐԱՑԱՆ, Պատմուածքներ, գունաւոր նկարներով	5 ֆր.
ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԻ մասին յիշողութիւններ· *լաթակազմ*	7·50 ֆր.
ՄԻՒ· ՇԱԹԻՐԵԱՆ· Գարունը ուրից եկաւ· 296 էջ·	5 ֆր.
ԱՐԳԱՐԵԱՆ· Մատենադարան(*անգլ·*) 18 *գունաւոր մանրանկարներ*	3 ֆր.
ՀԵՆՐԻԿ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ· Երգի ծնունդը· բանաստեղծութիւններ	3·85 ֆր.
Մ· ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ· Տադեր, 200 էջ· *լաթակազմ*	3·50 ֆր.
ՍՈՎԵՏԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ· Ա· 800 էջ· *լ/կազմ·*	16 ֆր.
ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ, Անվռելի զանգակատուն, *պէյրութ*, 1963	10 ֆր.

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ԳՐԱՏՈՒՆՆ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵԼԻՆ Է

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՉԱՅՆԱԳՐԵԱԼ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԵՐՈՒՆ

ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

ԼՈՑՍԸ ԳՈՑՆ Է···· ԳՈՑՆԸ ԼՈՑՍ Է

ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՑՍ ՏՈՒԷ՛Ք···· ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՑՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի

Եթէ ներսը եւ դուրսը

ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e

Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)

Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)

Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր : Բնական եւ արուեստական բաղմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն : Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն : Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէում եւ փլասթիք — ծածկոցներ. —

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը :

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ :

ՄԱՄՆԱՃԻԽՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e

166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)

4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)

24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)

48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

IMPRIMERIE SPECIALE DU JOURNAL « HARATCH »

32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ

Օ Ր Ա Թ Ե Ր Թ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86 - 60 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ֆ. — Հատը 0.30 Ֆ.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 6 ՕԳՈՍՏՈՍ

MARDI 6 AOUT 1963

Le Numero : 0,30 Fr.

39րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9675

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

39e ANNÉE — Nº 9675

«ԵՂԲԱՅՐՈՒԹԵԱ՛Ն» ՓԱՍՏԸ...

... Բովանդակ Անդրկովկասի մէջ, բնակչութեան խտութեան տեսակէտէ, առաջին կը հանդիսանայ մեր փոքրիկ Հայրենիքը: Արդարեւ, Հայաստանի մէջ իւրաքանչիւր քառ. քիլոմեթրի վրայ կ'ապրին 58.5 հոգի, մինչ այս համեմատութիւնը 46.6 է Վրաստանի եւ 37.2՝ Ատրպէյճանի մէջ:

Ու նուազ կարեւոր է նաեւ այն փաստը, որ Անդրկովկասի միւս ժողովուրդները գրեթէ սփիւռք չունին ո՛չ ներքը՝ Խ. Միութեան մէջ, ո՛չ ալ մանաւանդ դուրսը՝ արտասահմանի մէջ: Նոյնը չէ պարագան մեզի՝ Հայերուս համար. մենք սփիւռք ունինք թէ ներսը՝ Խ. Միութեան մէջ եւ դուրսը՝ գաղթաշխարհի մէջ: Խորհրդային Մեծ Հանրագիտարանը մէկ միլիոն 200 հազար կը հաշուէ Հայկական «ներքին» սփիւռքը, դարձեալ մէկ միլիոն 200 հազար, «արտաքին» սփիւռքը:

Այս բոլորը իրարու վրայ գումարելով — եւ բացառաբար խորհրդային վիճակագրական թիւերը միայն նկատի առնելով — այսօր, 1963ին, մեր համրանքը կ'ըլլայ շուրջ ՉՈՐՍ ՄԻԼԻՈՆ ՀԱՐԻՒՐ ՎԱԹՍՈՒՆԸՀԻՆԳ ՀԱԶԱՐ: Մօտաւոր հաշուով՝ 1979ին մեր մոլորակին վրայ պիտի ապրին ուրեմն շուրջ ՀԻՆԳՈՒԿԷՍ ՄԻԼԻՈՆ ՀԱՅԵՐ:

Ո՞ւր պիտի երթան բնակիլ այս 4 միլիոն 162.000 Հայերը ԱՅՍՕՐ. իսկ 5.500 հազար Հայերը՝ ՎԱՂԸ, 1979ին: Երեսուն հազար քառ. քիլոմեթրի վրայ: Պէտք պիտի ըլլար, այդ պարագային, Աստուծոյ լինձը ցամաքի վերածել, իսկ լեռները հարթավայրի...

Ի դէպ անցողակի արձանագրենք Խորհրդային Մեծ Համայնագիտարանի վկայութիւնը Հայաստանի հողային տարածութեան մասին՝ ՆԱԽԱԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ շրջանին:

« Դաշնակցական Հայկական Հանրապետութիւնը դաշնակիցներէն ստացաւ Կարսի շրջանը, 1918ին Երեւանէն խլուած Երեւան նահանգի մասերը եւ այլ հողեր, որոնք Հայաստանի հողային տարածութիւնը հասցուցին 17.000 անգլիական մղոնի (աւելի քան 45.000 քառ. քիլոմեթր)՝ մէկ միլիոն 500 հազար բնակիչներով, որոնցմէ 795.000ը՝ հայ» (Հատոր ..., էջ 437):

Այս տարածութեամբ Հայաստան, 1920ին աղէն, մենք այլեւս չունեցանք: Կուգանք կը հասնինք Հայկ. Դատի ո՛չ քաղաքական, այլ իրաւական կէտին:

Ծանօթ է ամէնուս, որ այսօրուան մեր սահմաններուն մէջ ամփոփուած Հայաստանը հողային պահանջներ ունի իր «ներքին» հարեւաններէն: Հարցը կը վերաբերի այն չորս ընդարձակ գաւառներուն, որոնք այլեւս մաս չեն կազմեր մեր Հայրենի հողերուն:

Այս չորս գաւառներն են.

ա) ԱԽԱԼՔԱԼԱՔ, 2400 քառ. քիլմ. տարածութիւն եւ 120 հազար բնակիչ (75 առ հարիւրը՝ Հայ):

բ) ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂ, 4600 քառ. քիլմ. տարածութիւն եւ 165.000 բնակիչ (85 առ հարիւրը՝ Հայ):

գ) ԼԵՌՆԱՅԻՆ ԳԱՆՁԱԿ, 5000 քառ. քիլմ. տարածութիւն եւ 80.000 բնակիչ (98 առ հարիւրը՝ Հայ):

դ) ՆԱԽԻՋԵՒԱՆ, 5400 քառ. քիլմ. տարածութեամբ հողամաս մը, որ 1921ի Մոսկուայի դաշնագրով նոյնպէս անջատուեցաւ Հայաստանէն, իսկ բնակիչները ցիրուցան եղան:

Երբ մը քաշենք հոս եւ գումարենք թիւերը, կը ստացուի 17.400 քառ. քիլմ. տարածութեամբ հայապատկան ու հայաշատ հող՝ 450.000 բնակիչներով: Այս կը նշանակէ՝ մեր երկրի տարածութեան կէսէն աւելի, իսկ բնակչութեան կէսէն քիչ պակաս: Զուտ ազգային ստացուածք՝ ազգագրական «առողջ հիմունք»ով՝ այս չորս գաւառները մեզմէ բռնօրէն խլուած եւ կցուած են այլ Ռեսպուբլիկաներու:

Կը հարցնենք.— Արդա՞ր է այս անջատումը երկրի մը համար, որ կը տառապի հողի սակաւութենէ եւ որ չի կրնար իր մէջ ամփոփել թէ՛ գերաճող բնակչութիւնը եւ թէ՛ իր «ներքին» ու «արտաքին» սփիւռքները:

Զանոնք՝ այդ չորս հայաբնակ ու հայապատկան գաւառները իրենց բուն իրաւատիրոջ վերադարձնելու համար մեծազօր Ռուսաստանը պատերազմելու պէտք չունի, խաղաղ ու անարիւն ձեւով եւ մէկ հատիկ բառով կրնայ վերահաստատել արդարութիւնը եւ դարմանել անիրաւութիւնը:

Մոսկուա այս «մէկ հատիկ բառ»ը ըսաւ անցած տարի.— Մենք չենք խառնուիր Ռեսպուբլիկաներու ներքին գործերուն:

Այս... գործը «ներքին գործ» է այսօր, երբ 17.000 քառ. քիլմ. տարածութեամբ եւ շուրջ 450 հազար բնակիչներով այդ հողերը մաս չեն կազմեր մեր հայրենիքին: Բայց «արտաքին գո՞րծ» էր ուրեմն երէկ, երբ բռնօրէն կը խլուէին մեզմէ (իբր թէ արտախորհրդային երկիր մը ըլլար խլողը) եւ կը կցուէին հարեւան Ռեսպուբլիկաներուն:

Անշուշտ, մենք իրաւունք չունինք ըսպասելու կամ պահանջելու, որ Խորհ. Միութիւնը մեզի համար չզգանակներ հանէ կրակէն, օրինակ՝ գրաւէ Վանը, Մուշը, Կարինը կամ Պիթլիսը եւ նուէր ընէ մեզի. ո՛չ: Բայց իրաւունք ունինք սպասելու, որ մեզ «խորթ զաւակ»ի վիճակի մէջ չդնէ եւ ձեռք զանէ դարմանելու անիրաւութիւն մը, որ գործուած է մեր հայրենիքին հանդէպ՝ անոր հողային սահմանափակուածութիւնը ներկայացնելով իբրեւ... ազգային սահմանափակուածութիւն:

Պարզ է, որ մենք բթաչափ իսկ հող չենք ուզեր հարեւան կամ ոչ-հարեւան Ռեսպուբլիկաներէն, — ո՛չ Կարելօ-Ֆիննական ՍՍՌ.էն, որ իր տարածութեամբ վաթսուն անգամ մեծ է մեր երկրէն եւ երեք անգամ նուազ՝ բնակիչներու թիւով, ո՛չ Վրաստանէն, որ երկուքուկէս անգամն է Հայաստանի, ո՛չ ալ Ատրբէջանէն, որ շուրջ երեք անգամ աւելի ընդարձակ է մեր «փոքր ածու»էն:

Պէտք կա՞յ կրկնելու, որ այս «եղբայրական Ռեսպուբլիկա»ները չեն տառապիր հողային սահմանափակուածութենէ եւ, ինչպէս կը յուսանք, չեն տառապիր նոյնպէս ազգային սահմանափակուածութենէ: Անկէ զատ, — յիշենք ու յիշեցնենք անգամ մը եւս, — ո՛չ «արտաքին», ոչ ալ գրեթէ «ներքին» սփիւռք ունին մեզի պէս:

Առ այժմ խօսք չի կրնար ըլլալ այն մասին, թէ մենք հողային պահանջներ ունինք նաեւ Թուրքիայէն:

Բայց Թուրքիան մաս չի կազմեր Խորհ. Միութեան: Արտաքին հարց է անկէ հողեր պահանջել, մինչ ներքին հարց է Ռեսպուբլիկաներու հողային վէճերը քննել եւ տրամաբանական, արդար լուծում մը գտնել:

Մոսկուա, թէ՛ յանուն Խ. Միութեան եւ թէ յանուն Հայաստանի, պաշտօնապէս հրաժարած է հողային ամէն պահանջէ՝ Թուրքիոյ նկատմամբ: Ո՛չ միայն հրաժարած է, այլեւ նոյնիսկ հողային գիջումներ ըրած է, թէեւ ամէն մարդու պէս մենք ալ գիտենք, թէ 1915ի ռուսեւ-թուրք սահմաններուն վերահաստատումը, թէ զիջուած եւ թէ պահանջուած հողամասերուն վերադարձման հարցը մաս կը կազմէ Խ. Միութեան ազգային ուխտին:

«ՑՈՒՍԱԲԵՐ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՌՈՒՍԵՐԸ ԿԸ ՊԱՏԱՍԽԱՆԵՆ ՉԻՆԱՑԻՆԵՐՈՒՆ

ԵՒ ԲԱՌԵՐԸ ՉԵՆ ԾԱՄԾՄԵՐ

Խորհրդային կառավարութիւնը երկար եւ խիստ պատասխան մը հրատարակեց ուր այլեւս բնաւ չի խնայեր չին ընկերներուն: Նշանակալից կը նկատուի նաեւ որ այս երկար պատասխանը կը հրատարակուի Իզվեստիայի մէջ եւ կը տարածուի նաեւ Թաս գործակալութեան միջոցաւ ճիշդ այն օրը երբ Տին Ռըսք եւ Լորտ Հիւմ Մոսկուա կը ժամանեն ստորագրելու համար հիւլէական երրեակ համաձայնութիւնը: Այս փաստաթուղթին մէջ նախ խորհրդային կառավարութիւնը կը հերքէ Խորհ. Միութեան արտաքին քաղաքականութեան վերաբերեալ Չինացիներուն կողմէ հնարուած մտադրութիւնները: Մոսկուա կ'ըսէ թէ Չինաստանի հրաւէրը հիւլէական զէնքերը արգիլելու կոչուած համաժողովի մը կը ձգտի միայն ծածկելու չին մերժումը Մոսկուայի համաձայնութեան միանալու: «Խորհրդային կառավարութիւնը կը գտնէ որ չին կառավարութեան յայտարարութիւնը աննախընթաց դէպք մըն է, խորապէս ցաւալի: Չին կառավարութեան այս ընթացքը ցայտուն հակասութեան մէջ է ընկերվարական երկիրներու քաղաքականութեան ընթացքին հետ: Չին քաղաքականութիւնը դէմ է խաղաղ համակեցութեան լենինեան քաղաքականութեան»: Քիչ անդին, շարունակելով իր յարձակումները Չինաստանի վրայ, խորհրդային կառավարութիւնը կը շեշտէ թէ Չինաստան — Յուլիս 31ի իր յայտարարութեան մէջ — ընդունելի մէկ հատ պատճառաբանութիւն չի ներկայացներ արդարացնելու համար իր ժխտական դիրքը հիւլէական համաձայնութեան հանդէպ: «Չին կառավարութեան տեսակէտները յուսահատութիւն եւ յոռետեսութիւն կը բուրեն: ... Բացի խաղաղութեան ոխերիմ թշնամիներէն, աշխարհակալ պետութեանց մէջ, ամէն մարդ կ'ընդունի որ այդ համաձայնութիւնը (իմա՛ հիւլէական փորձերու անգիլման) լաւ նշան մըն է ապագինման համար: Եւ յանկարծ Չինաստան հակառակը կը պնդէ, ուրեմն ամբողջ աշխարհ սխալի մէջ է եւ միայն Չինաստա՞նն է որ ճշմարտութեան մէջ է»:

Մոսկուայի համար զարմանալի չէ որ Միացեալ Նահանգներու, Դաշնակցային Գերմանիոյ եւ Ֆրանսայի «կարգ մը ռազմապաշտներ եւ խելագար աշխարհակալներ» դէմ ըլլան այդ քաղաքականութեան «բնական է, բայց երբ համայնավարներ եւ մանաւանդ համայնավարներ որոնք ընկերվարական երկիր մը կը ղեկավարեն, դէմ կ'արտայայտուին հիւլէական փորձերը արգիլող դաշնագրին, ատիկա չի կրնար ընդհանուր զարմանք չպատճառել»:

Խորհրդային փաստաթուղթը կ'աւելցնէ.— «Չինացիներուն դիրքը կը համապատասխանէ հաշւելու որ եթէ հիւլէական զէնքը բաժնուէր ամբողջ աշխարհի մէջ, եթէ արեւմտեան գերմանացի վրէժխնդիրներուն տրուէր զայն ունենալու կարելիութիւնը, եթէ պայթումներու շարք մը միւսին հետեւէր եւ եթէ այդ պայթումները կատարուէին տասնեակ մը կառավարութիւններու կողմէ, այն ատեն պիտի չնշանակէր «անձնատուր ըլլալ աշխարհակալներուն առջեւ»:

«Արդպէս չէ, կ'ըսէ խորհրդային կառավարութիւնը, պէտք է իրականութեանց իմաստը բոլորովին կորսնցուցած ըլլալ մէջտեղ դնելու համար սա երկընտրանքը «ամէն բան կամ ոչինչ», երբ հարցը կը վերաբերի խաղաղութեան եւ միլիոնաւոր կեանքերու ճակատագրին հետ:

Աւելի խիստ ոճ մը գործածելով, խորհրդային կառավարութիւնը կ'աւելցնէ.— «Նոյնիսկ կարելի չէ հասկնալ թէ ի՞նչ բան կը տիրապետէ.— քաղաքական անպատասխանատուութի՞ւնը թէ բարկութիւնը մարդոց որոնց հաշիւները խաղի եկած են իրականութեան առջեւ: Ո՞վ իրաւունք տուաւ չին կառավարութեան խորհրդային ժողովուրդին անունով խօսելու: Ո՞վ խնդրեց իրմէ որ ընկերվարական միւս երկիրներուն անունով խօսի: Կը թուի թէ այս յայտարարութեան հեղինակներուն ջիղերը թուլցած են քանի որ կը փորձեն խորհրդային ժողովուրդը հանել իր կառավարութեան դէմ: Միայն անոնք որոնք մարդկութեան յոյսերէն եւ մտահոգութիւններէն բաժնուած են վարդապետական դրդապատճառներով, կըրնան չնշմարել (կամ փորձել չնշմարել) այն հսկայ փոփոխութիւնները, որոնք տեղի ունեցած են մեր մոլորակին վըրայ... Չին կառավարութիւնը կը փորձէ հակասութիւններ գտնել Խորհ. Միութեան դիրքերուն մէջ, բայց արուեստական մէջբերումներ փնտռելով եւ բառերով խաղալով, մէկ բան կը մոռնայ.— կեանքը դէպի առաջ կ'երթայ, գիտութիւնը եւ թեքնիքը կը յառաջդիմեն: Եւ ինչ որ երէկ անընդունելի կը թուէր, կրնայ այսօր օգտակար ըլլալ, նոյնիսկ շատ օգտակար:

Այս փոխասացութեան մէջ խօսքը կը պատկանի՝ Չինացիներուն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ Քիւրտիստանի մէջ ժանտախտի համաճարակ մը ծագած է եւ արդէն 14 մեռեալ կայ Թրքական սահմանի վրայ: Ապահովութեան բոլոր միջոցները ձեռք առնուած են կ'ըսէ Առողջապահական Նախարարութեան մէկ դեկոյցը:

ՏՈՔԹ. ՈՒԱՐԴ մեռաւ չաբաթ օր: Կը թուի թէ այս ձեւով գոնէ Փրոֆիւմօ գայթակղութեան գլխաւոր մեղաւորը որ իբրեւ շատ ապաբարոյ անձ մը ներկայացուած էր, բոլորովին ալ զուրկ չէ սկզբունքներէ եւ իր մահը գրեթէ ճենթըլմէնի մը մահն է: Ուրիշ յայտնութիւններ մէջտեղ կ'ելլեն եւ կը կարծուի որ կարգ մը վկաներ ստած են: Հարցը փոխանակ փակուելու, կրնայ նոր ծալքեր բանալ:

ՍՈՒՐԻՈՅ վարչապետը՝ Սալահ Պիթար հրաժարեցաւ առջի օր բայց կրկին իրեն յանձնուեցաւ նոր դահլիճը կազմելու պաշտօնը:

... ՖՐԱՆՍ 1 ... ՕԳՈՍՏՈՍ 7 ...

Grandes-Ondes

FRANCE - I

« LES HEURES ARMENIENNES »

ՌՈՒԲԷՆ ՄԵԼԻՔ - ԵՒԱ ԿՐԻԼԻՔԷՉ

պատրաստած են

« Հայկական կէս ժամը »

Չորեքշաբթի՝ Օգոստոս 7, ժ.ը 22.20

Ցայտագրին դրական բաժնին մէջ՝ Սայաթ - Նովա, Վարուժան, Զարենց, Թէքէեան...:

Ֆրանսերէն կ'արտասանէ՝

ՍԵՐԺ ՌԵԺԻԱՆԻ

ԺԱՄԸ 22.20 ... ՕԳՈՍՏՈՍ 7

ՀԱՅԿ. ԱՅԲՈՒԲԵՆԻ

«Պ» ՏԱՌԸ

Մաշտոցի Այբուբենը եւ տառերու ձեւերը

1962 տարին նուիրուած էր Մաշտոցի ծննդեան 1600 ամեակին: Այս առթիւ հանդէսներ տեղի ունեցան եւ յօդուած – ներ ու զրքոյկներ հրատարակուեցան թէ Հայաստանի եւ թէ արտասահմանի մէջ՝ իրաւամբ փառաբանելով Հայոց մեծա– դոյն դիւտարարը մշակութային մարզին մէջ՝ Սուրբ Մաշտոցը:

Վերագնահատման ենթարկելով Մաշ– տոցի գործը, ամէն Հայ եկաւ այն եզ– րակացութեան թէ հայ ազգին ամենա – թանկագին մշակութային հարստութիւն– ներէն մէկն է հայկական այբուբենը, որ գործածութեան մէջ է մօտաւորապէս 1560 տարիէ ի վեր:

Անշուշտ այս երկար ժամանակամիջո– ցին ընթացքին՝ Մաշտոցի մշակած տա – ռերու ձախագիծերը փոփոխութիւններու ենթարկուած են ըստ ժամանակի պրչա – կան առարկաներու եւ ըստ գեղագիտա – կան ըմբռնումներու: Այս փոփոխութիւն– ները երբեմն այնքան հիմնական են որ, եթէ Մաշտոց այսօր ողջնար եւ ձեռք առնէր հայերէն թերթ մը կամ գիրք մը, դժուարութիւն պիտի քաշէր կարդալու զանոնք, բացի գլխագրերէն, որոնք իր հնարած երկաթագրերուն կը նմանին: Իսկ եթէ ձեռք առնէր ձեռագիր նամակ մը, հաւանաբար բոլորովին չկարենար կարդալ զայն:

Հայկական տառերու փոփոխակները, երկաթագիրը, բոլորագիրը եւ նոտրա – գիրը, իրենց փոխանցման մէջ անկել չրջաններով այնքան բազմակողմանի պատկեր մը կը ներկայացնեն, որ մաս– նագիտութիւն դարձած է տառերու ձե – ւերու ուսումնասիրութիւնը եւ կարելի է յաճուկ յօդուածներ գրել իւրաքանչիւր տառի ձեւին ծագման եւ փոփոխման մա– սին, ինչպէս ըրած են արդէն Ա.Տառեան եւ Մարկուարտ:

Սխալագիր Պ տառը

Ինքնին հասկնալի է որ անցած տասնե– հինգուկէս դարերու ընթացքին սխալ գրելակերպեր ալ ստեղծուած են եւ մեր տառերուն նախաձեւերը այլանդակուած:

Ահա՛ այս տեսակ սխալագրութիւն մըն է բոլորագիրը կոչուած պ տառը, որ դո– յութիւն ունի ժ.դարէն ի վեր եւ որ հա– յերէն առաջին տպագրեալ գրքին (1512) բոլորագիր տառերով չարուած ըլլալուն հետեւանքով՝ ընդհանրացած է եւ գոր– ծածութեան մէջ է մինչեւ այսօր:

Պ. տառին ծագումը եւ իսկական ձեւը

Մաշտոց, երբ իր ութնաչեան պրպտում– ներէն եւ երկու տարուան յողնալան բայց անյաջող փորձերէն ետք, որոշեց յունական այբուբենը առնել իբրեւ հիմ, ստիպուեցաւ նոր տառեր ստեղծել յար– մարցնելու համար յունական այբուբենը հայկական առոգանութեան, որ տարբեր է յունականէն:

Պ տառը կը պատկանի բուն յունական այբուբենէն առնուած տառերուն:

Եթէ յունական «պի» տառը գրէք, պի– տի տեսնէք իսկոյն թէ յունական տառին երկու ուղղահայեաց ուղիղ գիծերը մնա– ցած են հայկականին մէջ բայց վրան ա– ւելցուած է երրորդ ուղղահայեաց ուղիղ գիծ մը որ ուրիչ բան չէ՝ եթէ ոչ յունա– կան տառին գործածուած վերեւի ողորկ գծին ձախ ծայրի մասը, որ հայերէնի մէջ ուղիղ գիծ մը դարձած է: Փոփո – խակներու մէջ կը տեսնուի դեռ կոր ձեւն ալ: Տառին այս պատկերը կը գտնենք տպագրեալ գլխագիր Պ տառին մէջ, որ անաղարտ մնացած է մինչեւ այսօր:

Սպասելի էր որ երկաթագիր «Պ»ին բոլորագրի վերածուած տեսն, որուն տառերը հակառակ անունին բոլորակա – ձեւ չեն՝ այլ անկիւնաւոր, երեք ուղղա– հայեաց գիծերը, ըսենք ակռաները, դէ– պի վար նայէին եւ հորիզոնական ուղիղ գիծը վերէն քաչուած ըլլար: Մինչդեռ կը տեսնենք որ բոլորագիրը տպագրական փոքր տառին ակռաները վեր կը նային եւ զանոնք իրար կապող հորիզոնական ուղիղ գիծը տակէն քաչուած է եւ վե – րածուած է պ ձեւին, հաւանաբար նմա– նողութեամբ ա տառին դրչութեան:

Ակներեւ է որ այս ձեւը բացարձակ սխալագրութիւն մըն է:

Առաջարկ

Տպագրական պ փոքր տառը, ըլլայ բո– լորագիր կամ արամեան, պէտք է փոփո– խել այնպէս որ տառին երեք ուղղահայ – եաց գիծերը գագաթներէն իրարու կապ– ուին հորիզոնական ուղիղ գիծով մը կամ արամեան տառաձեւին մէջ՝ երեք ուղիղ գիծերուն կապի բոլորակները, գծերուն գագաթները, իրար կապեն:

Այս փոփոխութիւնը չի փոխեր պ տա– ռին հայկական նկարագիրը, ընդհակա – ռակն կը տանի դէպի Մաշտոցեան հա – րազատ ձեւին:

Տպագրական նոր տառեր գնելու պա– րագային, տպարանատէրերը պէտք է ի– րենց ձուլարանին յայտնեն իրենց պա – հանջը, չնչին վճարումով կամ առանց բացառիկ ծախքի կրնայ դիւրացուիլ: Նոյնը պէտք է ընել դրամեքենաներ գնե– լու ժամանակ:

Ինչ կը վերաբերի ձեռագրին, հասկնա– լի է որ առաջարկուած ձեւով պէտք է գրել սորվեցնել դպրոցներուն մէջ:

ՏԻՐԱՑՐ ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՃԻՒՂ ՄԸ

ՌԱՏԻՈՄԻՆ ՆԵՐԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ

ԲՈՑՍԵՐՈՒ ԵՒ ԿԵՆԴԱՆԻՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

Շողարձակումներու յայտնաբերումը մեծ աղեցութիւն գործեց զանազան գի– տութիւններու վրայ, բանալով նոր հե – ռանկարներ եւ հետազօտական ուղիներ: Այսպէս, յառաջ եկաւ կենսաբանութեան նոր ճիւղ մը, — ռատիօ–սերոզականու – թիւնը (ռատիօճենեթիք), որ կ'ուսումի – նասիրէ շողարձակումներու օգտագործ – ումը բոյսերու եւ կենդանիներու ժա – ռանգականութեան փոփոխութեան հա – մար:

Եթէ բոյսի որեւէ մէկ մասը դնուի շողարձակումներու ազդեցութեան տակ, այդ բոյսին մէջ կը կատարուին փոփո– խութիւններ, որոնք կը փոխանցուին ան– կէ յառաջ եկած բոյսերուն: Այս ուղղու– թեամբ մեծ նշանակութիւն կը ներկայա– ցնէ շողարձակումներու քանակը, եթէ շողարձակ ճառագայթները ըլլան փոքր քանակութեամբ, անոնք կը զրգռեն բոյ– սերու զարգացումը, հետեւաբար բերքը կ'ըլլայ առատ: Բայց եթէ շողարձա – կումներու քանակը մեծ ըլլայ, բոյսը չի կարմեր բազմացման օրգաններ եւ չատ փոքր կը մնայ, ուստի բնական է, որ բոյսերու այս փոփոխութիւնները որեւէ օգտակարութիւն չեն ներկայացներ: Ու– րեմն իւրաքանչիւր բոյսի համար պէտք է հաստատել շողարձակումներու չար – մարադոյն քանակը, որով բոյսերուն մէջ կատարուին անհետութեան համար կա – րեւորութիւն ներկայացնող փոփոխու – թիւններ, որոնք ազդելով բոյսի բջիջնե– րուն եւ հիւսուածքներուն վրայ, ժառան– գական բնոյթ կը ստանան, այսինքն կը փոխանցուին յաջորդ սերունդներուն: Այս ձեւով կարելի է ձեռք բերել աւելի մեծ բերքատուութիւն ունեցող բոյսեր, որոնք տարբրլաբորատորիաներու մէջ ստացուած են արուեստական կերպով:

Այս նպատակով, սովորաբար կ'օգտա– գործուին քոպալթ 60ի արձակած շողար– ձակումները, արագ եւ ջերմային նէյթրոններ եւ իքս ճառագայթներ: Այս ճա– ռագայթներուն քանակը կախում ունի բոյսի տեսակէն: Մինչ բոյսերէն ոմանք կը դիմանան օրական մինչեւ 50–100 ռէօնտգէնի (էքսպոզացիոն, , ծխախո – տը, ոլոռները) ուրիչ բոյսեր կը դիմա – նան օրական մինչեւ 6000 ռէօնտգէնի (վուշը, լուբիան): Շողարձակումներու քանակը կապուած է նաեւ բոյսի տար– բեր մասերուն հետ — օրինակ, սերմը աւելի քիչ զգայուն է քան բոյսին միւս մասերը: Եթէ բոյսի մասերը ազդուած ըլլան յիշեալ ճառագայթներէն, այդ բոյսէն ստացուած սերմերը կը կրեն փո– փոխութիւններ, որոնք կը փոխան – ցուին անոնցմէ յառաջ եկած բոյսերուն:

Այս փորձարկումները կը կատարուին կարգ մը երկիրներու մէջ: Այսպէս Միութեան մէջ սկսած 1935էն, Սվե– դիան, Վավիլով, Կարապետեան եւ ալ– պիտնականներ ստացան տարեկան ամէն մեծ բերք ունեցող մշակելի բոյսեր – լուլիկ, ցորեն, եւայլն: Միացեալ Նա – հանգներու մէջ ստացուած են նոր յատ– կութիւններով բոյսեր, որոնք կը տար – բերին հիւանդութիւններու եւ վնասա – կար միջատներու հանդէպ ցուցաբերած իրենց դիմացկունութեամբ, իրենց մե – ծութեամբ, պտուղներու որակով, ծա – ղիկներու գոյներով (ծաղկամշակութեան մէջ) եւայլն: Շողարձակումներու մեթո– դով ստացուեցան եւ այժմ կը մշակուին ոլոռնի եւ պիստակի նոր տեսակներ: Շուէտի մէջ, մասնագէտները աշխատած են յատկապէս գարնի վրայ, ստանալով նոր տեսակ մը, որուն յատկութիւնները — մեծութիւն, դիմացկունութիւն, բեր– քատուութիւն — չատ աւելի բարձր են: Նման աշխատանքներ կը կատարուին նաեւ Գերմանիոյ, Եուկոսլաւիոյ, Չի– նաստանի, Հնդկաստանի, Ճափոնի եւ ալ երկիրներու մէջ: Ռումանիոյ մէջ այս– պիսի փորձեր կատարուած են եղիպտա– ցորենի եւ արեւածաղիկի վրայ:

Ստացուած արդիւնքները ցոյց կու– տան, թէ օգտագործելով արագ եւ ջեր– մային նէյթրոններ, ինչպէս նաեւ ռա– տիօիզոթոպներ, ձեռք կը բերուին բոյ– սերու փոփոխութիւններ, որմէ եգ, դաման եւ այլ եղանակներու միջոցա– յառաջ կուգան նոր յատկութիւններ ու– նեցող բոյսեր:

Իրենց գործնական կարեւորութենէն զատ, ռատիօսերոզականութեան բնա– գաւառին մէջ կատարուող աշխատանք– ներ մեծ ուշադրութեան արժանի կը դարձնեն նաեւ անոր տեսական նշանակութիւնը: Ներկայիս ուսումնասիրութեան կը ենթարկուին ռատիոզգայուն տեսակներ, որոնց միջոցով հնարաւոր կ'ըլլայ ուսում– նասիրել ճառագայթներու ազդեցութիւնը բջիջներու վրայ: Ռատիոզգայուն տեսակ– ներու ընտրութեան համար կարեւոր են հետեւեալ պայմանները:

1. Ռատիոզգայուն տեսակները պէտք է ունենան մեծ քանակութեամբ քրոմո– սոմներ, որպէսզի ճառագայթներու ազդե– ցութեան տակ ունենան բաւարար թիւով փոփոխութիւններ:

2. Ռատիոզգայուն տեսակները պէտք է ունենան կարճ ժամանակամիջոց մը, որ– պէսզի ճառագայթներու ազդեցութեան տակ ստացուած փոփոխութիւնները կա– րենան արագ ժառանգուիլ:

3. Ռատիոզգայուն տեսակները պէտք է ունենան մեծ քանակութեամբ սերմեր, որպէսզի ճառագայթներու ազդեցութեան տակ ստացուած փոփոխութիւնները կա– րենան ուսումնասիրուիլ:

4. Ռատիոզգայուն տեսակները պէտք է ունենան կարճ ցողունի բարձրութիւն, որպէսզի ճառագայթներու ազդեցութեան տակ ստացուած փոփոխութիւնները կա– րենան ուսումնասիրուիլ:

5. Ռատիոզգայուն տեսակները պէտք է ունենան մեծ քանակութեամբ ծաղիկ– ներ, որպէսզի ճառագայթներու ազդեցու– թեան տակ ստացուած փոփոխութիւնները կարենան ուսումնասիրուիլ:

6. Ռատիոզգայուն տեսակները պէտք է ունենան մեծ քանակութեամբ սերմեր, որպէսզի ճառագայթներու ազդեցութեան տակ ստացուած փոփոխութիւնները կա– րենան ուսումնասիրուիլ:

Ռատիոզգայուն տեսակներու ընտրու– թեան համար կարեւոր են նաեւ հետեւեալ պայմանները:

1. Ռատիոզգայուն տեսակները պէտք է ունենան մեծ քանակութեամբ սերմեր, որպէսզի ճառագայթներու ազդեցութեան տակ ստացուած փոփոխութիւնները կա– րենան ուսումնասիրուիլ:

2. Ռատիոզգայուն տեսակները պէտք է ունենան կարճ ցողունի բարձրութիւն, որպէսզի ճառագայթներու ազդեցութեան տակ ստացուած փոփոխութիւնները կա– րենան ուսումնասիրուիլ:

3. Ռատիոզգայուն տեսակները պէտք է ունենան մեծ քանակութեամբ ծաղիկ– ներ, որպէսզի ճառագայթներու ազդեցու– թեան տակ ստացուած փոփոխութիւնները կարենան ուսումնասիրուիլ:

4. Ռատիոզգայուն տեսակները պէտք է ունենան մեծ քանակութեամբ սերմեր, որպէսզի ճառագայթներու ազդեցութեան տակ ստացուած փոփոխութիւնները կա– րենան ուսումնասիրուիլ:

Ռատիոզգայուն տեսակներու ընտրու– թեան համար կարեւոր են նաեւ հետեւեալ պայմանները:

1. Ռատիոզգայուն տեսակները պէտք է ունենան մեծ քանակութեամբ սերմեր, որպէսզի ճառագայթներու ազդեցութեան տակ ստացուած փոփոխութիւնները կա– րենան ուսումնասիրուիլ:

2. Ռատիոզգայուն տեսակները պէտք է ունենան կարճ ցողունի բարձրութիւն, որպէսզի ճառագայթներու ազդեցութեան տակ ստացուած փոփոխութիւնները կա– րենան ուսումնասիրուիլ:

3. Ռատիոզգայուն տեսակները պէտք է ունենան մեծ քանակութեամբ ծաղիկ– ներ, որպէսզի ճառագայթներու ազդեցու– թեան տակ ստացուած փոփոխութիւնները կարենան ուսումնասիրուիլ:

4. Ռատիոզգայուն տեսակները պէտք է ունենան մեծ քանակութեամբ սերմեր, որպէսզի ճառագայթներու ազդեցութեան տակ ստացուած փոփոխութիւնները կա– րենան ուսումնասիրուիլ:

ՕՐԻՆԸՔ ՕՐԻՆԻՔ Է

Եհաննեսպուրկի թաղերէն մէկուն մէջ դատ կանչուեցաւ մարդ մը որ իր տան մէջ թունաւոր օձեր կը բազմացնէր: Ոս– տիկանութիւնը իր ամբաստանագիրը պատրաստած էր նկատի առնելով Հարա– ւային Աֆրիկէի հանրապետութեան մէջ օրէնքը, որ կ'արգիլէ «վտանգաւոր գա– նաններ» պահել խիտ բնակչութիւն ունե– ցող չրջաններուն մէջ: Սակայն բոլորին համար անակնկալ մը եղաւ, երբ դատա– րանը անպատրաստ արձակեց ամբաստանե– լը: Դատարանը նկատի առած էր, որ օձե– րը սղոցուած էին եւ ոչ թէ դալարներ, եւ օրէնքին մէջ օձերու մասին բան մը չէ ըսուած:

—o—

Իր ճամբորդը զբաղեցնելու համար կէսօրէ վերջ մը անոր ցոյց կուտայ կայ– մերուն բոլորտիքը թռչող մրրկահաւե – րու (պպաթրոս) երամ մը: Կը կրակէ եւ առնցմէ մէկը կամրջակին վրայ կ'իյնայ: Սակայն թռչունը միայն թեւէն վիրաւո– ռած է. եւ նաւասրինները անոր չուրջը կը հաւաքուին, իր երկար թեւերն ու տո– տիկները իրարու մէջ անցած՝ վիրաւոր թռչունին քաչկռտուիլը դիտելու հա – ճոյքին համար: Ամէն մարդ կը խնդայ, բացի Պօտլէրէն: Ի վերջոյ կը սպաննեն վիրաւոր մրրկահաւը: Անով՝ խոհարա – բապետը համեղ ճաշ մը պիտի պատրաս– տէր. իսկ Պօտլէր՝ իր առաջին, իր ա– մէնէն նշանաւոր քերթուածներէն մէկը պիտի գրէր, ուր ինքը՝ քերթողը, ինք– զինք պիտի նմանեցնէր «փոթորիկին ըն– կեր ամպերու իշխանին»:—

«Անկեալ յերկիր եւ ընդ մէջ
հայհուչներու անարգել,
Տիտանական իր թեւերն հիմա
թոյլ չեն տար քալել»

Չակառակ իր քէնին Պօտլէր լաւ գլա– ցած էր, որ չնորհիւ այս նոր հորիզոն – նէրուն, պատկերներու պաշար մը պիտի ամբարէ ապագային համար: Սակայն բանաստեղծին համար, որ չուտով քա– նըմէկ տարեկան պիտի ըլլայ, մօտաւոր ապագան՝ փարիզն է: Բարեյուսոյ Հըր– ուանդանէն վերջ երբ կը հասնին Մօրիս կղզին, ուր նաւը պէտք է ածէն մը կանգ առնէ նորոգութիւններու համար, կը յայտնէ նաւապետ Սօրի, թէ այլեւս չու– զեր ճամբան չարունակել. այնտեղ պի – տի սպասէ վինք Ֆրանսա վերադարձնող առաջին նաւուն: Նաւապետը ի դուր կը ջանայ տարհամոզել վինքը: Երբ, Հոկ – տեմբերին, «Հարաւային Ծովերու Նաւը» կը չարունակէ իր ճամբան դէպի Պէն – կուլ՝ Պօտլէր նաւուն վրայ չէ այլեւս: Դէպի Պոռտօ գացող նաւու մը վրայ կը պտնուի: Իրեն հետ կը տանի խոովիչ, մղձաւանջ դարձած պատկեր մը. պատ – կեր մը, որ դրդռած է դիւրայոյզ երե – ւոտարդի իր դէմպարանքները եւ որ վինք պիտի հետապնդէ իր ամբողջ կեանքը.— եփենոսեաց մարմնով, արձանային կազ – մող սեւամորթուհիի մը պատկերն է, որ հրապարակաւ կը մտրակուէր հողատէրի մը կողմէ՝ ջնջին գողութեան մը համար, հակառակ անոր որ ստրկութիւնը վեր– ցուած էր:

1842 Ապրիլին Շառլ վերադարձը Փա– րիզ, մինչ վինքը Հնդկաստան կը կար –

ծէին, ռումբի ազդեցութիւն կը դործէ Օփիքներու խոտամբեր տան մէջ: Երե – ւակայուածէն չատ աւելի ուժգին, չատ աւելի անապատելի ռումբ մը: Արդարեւ, երիտասարդ բանաստեղծը դիպուածով չէ որ վերադարձած է. քանի մը օրէ ի վեր չափահաս է եւ կը պահանջէ հօրմէն մնացած ժառանգութեան իր բաժինը: Զօրավար Օփիք որ մինչեւ այդ, իր օրի– նաւուր խնամակալն էր, տեղի տալէ զատ ուրիչ ելք չունի: Ահա ուրեմն Պօտլէր, այն տեսնուան 75·000 ֆրանք նախանձե– լի դումարի մը տէր: Հիմակուհիմա, «ա– նիծեալ բանաստեղծը» ուրիչ բան չէ եթէ ոչ բարեկեցիկ ընտանիքի մը զաւակը: Սակայն միտքը զրած է առաւելագոյն չափով օգտուիլ այս նոր հարստութենէն եւ ազատութենէն: Ժառանգութեան տի– րանալուն յաջորդ օրն իսկ, Պօտլէր փա– խուստ կուտայ զօրավար Օփիքի հեղձու– ցիչ բնակարանէն:

×

Թռչունը — պպաթրոսը — փախուստ տուած է: Որպէս բոյն ընտրած է Սէն– Լուի կղզիին մէջ, Պէթիւնի պետեղերեայ փողոցին վրայ, ընդարձակ աչխատանոց մը: Կը խորհի, թէ այնտեղ պիտի կա– րենայ աչխատիլ, դառնալ այն մեծ բա– նաստեղծը, զրչի այն մեծ մարդը, որուն ծննդեան կը զգայ իր մէջ: Քամբմէկ տարեկան է միայն, եւ արդէն իսկ զրած է մի քանին այն չափածոներէն, որոնք

Այս փորձարկումները կը կատարուին կարգ մը երկիրներու մէջ: Այսպէս Միութեան մէջ սկսած 1935էն, Սվե– դիան, Վավիլով, Կարապետեան եւ ալ– պիտնականներ ստացան տարեկան ամէն մեծ բերք ունեցող մշակելի բոյսեր – լուլիկ, ցորեն, եւայլն: Միացեալ Նա – հանգներու մէջ ստացուած են նոր յատ– կութիւններով բոյսեր, որոնք կը տար – բերին հիւանդութիւններու եւ վնասա – կար միջատներու հանդէպ ցուցաբերած իրենց դիմացկունութեամբ, իրենց մե – ծութեամբ, պտուղներու որակով, ծա – ղիկներու գոյներով (ծաղկամշակութեան մէջ) եւայլն: Շողարձակումներու մեթո– դով ստացուեցան եւ այժմ կը մշակուին ոլոռնի եւ պիստակի նոր տեսակներ: Շուէտի մէջ, մասնագէտները աշխատած են յատկապէս գարնի վրայ, ստանալով նոր տեսակ մը, որուն յատկութիւնները — մեծութիւն, դիմացկունութիւն, բեր– քատուութիւն — չատ աւելի բարձր են: Նման աշխատանքներ կը կատարուին նաեւ Գերմանիոյ, Եուկոսլաւիոյ, Չի– նաստանի, Հնդկաստանի, Ճափոնի եւ ալ երկիրներու մէջ: Ռումանիոյ մէջ այս– պիսի փորձեր կատարուած են եղիպտա– ցորենի եւ արեւածաղիկի վրայ:

Ստացուած արդիւնքները ցոյց կու– տան, թէ օգտագործելով արագ եւ ջեր– մային նէյթրոններ, ինչպէս նաեւ ռա– տիօիզոթոպներ, ձեռք կը բերուին բոյ– սերու փոփոխութիւններ, որմէ եգ, դաման եւ այլ եղանակներու միջոցա– յառաջ կուգան նոր յատկութիւններ ու– նեցող բոյսեր:

Իրենց գործնական կարեւորութենէն զատ, ռատիոսերոզականութեան բնա– գաւառին մէջ կատարուող աշխատանք– ներ մեծ ուշադրութեան արժանի կը դարձնեն նաեւ անոր տեսական նշանակութիւնը: Ներկայիս ուսումնասիրութեան կը ենթարկուին ռատիոզգայուն տեսակներ, որոնց միջոցով հնարաւոր կ'ըլլայ ուսում– նասիրել ճառագայթներու ազդեցութիւնը բջիջներու վրայ: Ռատիոզգայուն տեսակ– ներու ընտրութեան համար կարեւոր են հետեւեալ պայմանները:

1. Ռատիոզգայուն տեսակները պէտք է ունենան մեծ քանակութեամբ քրոմո– սոմներ, որպէսզի ճառագայթներու ազդե– ցութեան տակ ունենան բաւարար թիւով փոփոխութիւններ:

2. Ռատիոզգայուն տեսակները պէտք է ունենան կարճ ժամանակամիջոց մը, որ– պէսզի ճառագայթներու ազդեցութեան տակ ստացուած փոփոխութիւնները կա– րենան արագ ժառանգուիլ:

3. Ռատիոզգայուն տեսակները պէտք է ունենան մեծ քանակութեամբ սերմեր, որպէսզի ճառագայթներու ազդեցութեան տակ ստացուած փոփոխութիւնները կա– րենան ուսումնասիրուիլ:

4. Ռատիոզգայուն տեսակները պէտք է ունենան կարճ ցողունի բարձրութիւն, որպէսզի ճառագայթներու ազդեցութեան տակ ստացուած փոփոխութիւնները կա– րենան ուսումնասիրուիլ:

5. Ռատիոզգայուն տեսակները պէտք է ունենան մեծ քանակութեամբ ծաղիկ– ներ, որպէսզի ճառագայթներու ազդեցու– թեան տակ ստացուած փոփոխութիւնները կարենան ուսումնասիրուիլ:

6. Ռատիոզգայուն տեսակները պէտք է ունենան մեծ քանակութեամբ սերմեր, որպէսզի ճառագայթներու ազդեցութեան տակ ստացուած փոփոխութիւնները կա– րենան ուսումնասիրուիլ:

Ռատիոզգայուն տեսակներու ընտրու– թեան համար կարեւոր են նաեւ հետեւեալ պայմանները:

1. Ռատիոզգայուն տեսակները պէտք է ունենան մեծ քանակութեամբ սերմեր, որպէսզի ճառագայթներու ազդեցութեան տակ ստացուած փոփոխութիւնները կա– րենան ուսումնասիրուիլ:

2. Ռատիոզգայուն տեսակները պէտք է ունենան կարճ ցողունի բարձրութիւն, որպէսզի ճառագայթներու ազդեցութեան տակ ստացուած փոփոխութիւնները կա– րենան ուսումնասիրուիլ:

3. Ռատիոզգայուն տեսակները պէտք է ունենան մեծ քանակութեամբ ծաղիկ– ներ, որպէսզի ճառագայթներու ազդեցու– թեան տակ ստացուած փոփոխութիւնները կարենան ուսումնասիրուիլ:

*4

ՏԵՐՈՒՆԻ

ՀԱՅԿԱԶՈՒՆ ԱՒԱԳ ՔՀՅ. ՈՍԿԵՐԻՉԵԱՆ

Յուսաբեր»էն ցաւով կ'իմանանք թէ Պէյքօզի նախկին հոգեւոր հովիւը, Հայկազուն աւագ քհյ. Ոսկերիչեան վախճանած է Յուլիս 26ին, յառաջացեալ տարիքի մէջ:

Ծերունազարդ եւ բազմերախտ քահանան ծնած է Զէյթունի: Աւազանի անուն՝ Գալուստ: Մօրմէ որբ մնացած է դեռատի հասակին մէջ: Դեռ պատանի, դիմած է երուսաղէմ, ուր կ'աւարտէ թառանգատրաց վարժարանը: Ցետոյ Կանգրայի կողմէ կը ղրկուի Փարիզ, ուր կանգնէ՝ նախ էջմիածնի Սիւֆերիէօ – րի, յետոյ Քոլէճ տը Ֆրանսի (1907–1911):

Վերադառնալով երուսաղէմ, մէկ տարի կը դասաւանդէ վանքին մէջ: Ցետոյ կ'ամուսնանայ եւ կը մեկնի Մարաշ, ապա Այնթապ, ուսուցիչ Ֆրանսերէն լեզուի կամ անօրէն հայ վարժարաններու: Տնտեսանութեան շրջանին, կը յաջողի անցնիլ երուսաղէմ, ուր կը դործէ իբրեւ ուսուցիչ եւ դպրապետ Ա. Յակոբ մայրավանքին: Թորգոմ պատրիարք, դնա – հատելով Ոսկերիչեանի արժէքը, քահանայ կը ձեռնադրէ՝ նշանակելով հոգեւոր հովիւ Աղեքսանդրիոյ Պօղոս–Պետրոս եկեղեցիին: Ցետագային՝ առաջնորդական փոխանորդ:

Հայց Ոսկերիչեան ծնած էր ուսուցիչ, այնպէս որ իր հոգեւոր եւ աղգային պաշտօններուն զուգընթաց՝ կը սահմանէ նաեւ ուսուցչական աշխատանքներ տէ – զական հայկական վարժարանին մէջ: 1924ին, մանկավարժ – ուսուցիչի կո – չումբ եւ Հայու հոգին իրեն կը թելա – դրին հիմնել իր սեփական վարժարանը, Հայկազեան Կրթարան, մանկապարտէզ եւ նախակրթարան բաժիններով, — այս – օր իրենց հայեցի դաստիարակութիւնը տացած են հարիւրաւոր Հայորդիներ, ուսուցիչ – քահանային, Զէյթունցի մարտիրոսին, համալսարանական դաստիարակին ջերմ չունէին տակ: Հայկազեան կրթարանը եւ հայրենասէր ուսուցչութիւնը վնասուած է Ալիացս Ֆրանսէզին, Ֆրանսական հիւպատոսարանին, Թրկիոյ եւ եղիպտահայ զաղութին կողմէ: Այսչէս ընտրուած է անդամ թեմական եւ քաղաքական ժողովներու, նա – խագահ դատաստանական Խորհուրդի: Եղիպտահայ զաղութը տօնած է իր ուսուցչական գործունէութեան 40 ամեակը եւ քահանայութեան 25 ամեակը: Իր վարժարանը փակուած է 1953ին՝ առողջական պատճառով:

Օծման եւ թաղման կարգը կատարուած է 27 Յուլիսին, առաւօտուն: Աղգային յուղարկաւորութիւնը՝ նոյն օրը՝ յետ – միջօրէին:

× Ոսկերիչեան քահանայ հեղինակած է նաեւ երեք դիրքեր կրօնա–բարոյական բովանդակութեամբ.—

1) Ամուսնական խոհակ կեանքի խորհուրդն ու բանալին: 2) Աստուածատուիլ մարդը (2 հատոր): 3) Վերընծայում:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

«Ռեսպուբլիկայի պարտիական – տընտեսական ակտիւի խորհրդակցութեան» ընթացքին քննութեան առնուած է երկ – րին տնտեսութեան վիճակը եւ դայն կատարելագործելու միջոցները:

Այս ժողովին խօսք առած են Հայաստանի Նախարարներու Խորհուրդի նախագահը՝ Ա. Քոչինեան, Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէի առաջին քարտուղար՝ Ց. Զաքրեան, ժողովրդական տնտեսութեան նախագահ Գ. Զօլախեան, պետպլանի նախագահը՝ Լ. Ասլանեան եւ ուրիշներ:

Ա. Քոչինեան իր զեկուցումին մէջ քննադատած է Հայաստանի «Պետպլան»ը եւ «Ժողտնտխորհ»ը «որոնք անհրաժեշտ ուշադրութիւն չեն դարձնում հեղաւթեամբ եւ կարճ ժամանակում իրական նացուելիք եւ մեծ ծախսումներ չպահանջող միջոցառումների վրայ»:

«Ժողտնտխորհ»ի նախագահը յայտարած է, թէ սխալ ծրագիրներու եւ նիւթական յատկացումներու թերի օգտագործման պատճառով եան կը մնան չնանիւթերու եւ քիմիական արդիւնաբերութիւնները:

Ծրագիրներու մշակման եւ աշխատանքներու մէջ լուրջ թերութիւններ դրած է նաեւ՝ Ց. Զարոբեան:

ԵՐԵՒԱՆԻ ԿԼԻՄԱՆ

Յուլիս ամսուան ընթացքին համեմատաբար քիչ քանակութեամբ անձրեւ կուգայ: Այսուհանդերձ, այս տարի Երեւանի մէջ Յուլիս ամսուան անձրեւին քանակը 15 միլիմեթր եղած է, իսկ Հայաստանի այլ շրջաններու մէջ՝ միջինէն 200–400 տոկոսով աւելի:

Վերջին օրերու ընթացքին արեւադարձային տաք օդեր խուժած են Հայաստան:

Յուլիս 19ին՝ 37,1 եղած է ջերմութեան աստիճանը Երեւանի մէջ:

Վ. ԲՐՈՒՍՈՎ

Բանաստեղծ Վալէրի Բրուսովի ծնընդեան 90ամեակը Հայաստանի մէջ պատ – ուի առնուի Դեկտեմբեր ամսուան ընթացքին: Այս ուղղութեամբ կազմուած է յանձնախումբ մը:

× Ոսկերիչեան քահանայ հեղինակած է նաեւ երեք դիրքեր կրօնա–բարոյական բովանդակութեամբ.—

1) Ամուսնական խոհակ կեանքի խորհուրդն ու բանալին: 2) Աստուածատուիլ մարդը (2 հատոր): 3) Վերընծայում:

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՆՇԱՆԱՒՈՐ ՀԱՇՄԱՆԴԱՄՆԵՐԸ

Պատմութեան արձանագրած հաչման – դամներուն մէջ ամէնէն հինը աշգուրկ Հոմերոսն է: Հոմերոս, ծերութեան օրերուն, իր բանաստեղծութիւնները արտասանելով կը մուրար:

× Համաչխարհային դրականութեան մէջ հռչակաւոր է անդլիացի բանաստեղծ Միլթընը, որ կոյր էր: Բանաստեղծ Միլթընը, Քրոմուէլի քարտուղարը ըլլալով, անոր մեռնելէն եառքը լքուեցաւ եւ կուրանալով մեռաւ թշուառութեան մէջ, դրեթէ անօթի:

× Միլթընն ունի հիանալի տաղերգու – թիւն մը, «Դրախտ Կորուսեալ», զոր կոյր կոյր վիճակին մէջ դրել տուաւ կընոջը եւ աղջիկներուն:

× Աբու Լալա Մահարի, որ ազատա – խոհ արեւելքցի հին բանաստեղծ մըն էր, եօթը տարեկանին մէջ ծաղկախտի բըռնուելով կուրցաւ: Հակառակ այդ վիճակին, դիտական կեդրոններ այցելեց եւ շատ մեծ ուսում ձեռք բերաւ:

× Կոյրերու ամէնէն մեծ ծառայութիւն ընողը Պրայ անունով Ֆրանսացի մըն է: Այս անձը որ երեք տարեկանին կուրացաւ եւ կոյրերու հիւանդանոցը դրուեցաւ հոն աշխատեցաւ եւ մթութեան մէջ լուսագուրկ իր աչքերով պատրաստեց կոյրերու յատուկ այբենարանը, որ ձեռքի շօշափումով կը կարդացուի:

× Պատմութիւնը կը յիշէ նշանաւոր միականիներու անուններ: Առնցմէ մէկն էր Ֆրանսայի Լուտովիկոս ԺԵ. թագաւորին խնամակալ Օրլէանի դուքսը, որ շատ էր եւ մսխող: Այս նախանձոտ իշխանին պատճառով, մեծ վիշտերու են թաթկուեցաւ Վոլթէր:

—× Աչխարհի մեծագոյն մարդոցմէ մէկը, Խիսըն, խուլ էր: Եւ խուլ ըլլալուն համար զոհ էր, որովհետեւ այդ կերպով ազատած էր անպէտ ու չիմար խօսքեր լսելէ եւ խաղաղ միտքով կ'աշխատէր իր դործերուն վրայ:

— Խիսըն խուլ ըլլալուն պատճառով ձայնագիրը հնարած առեն սկար ձայներէ խարուելու սխալը չդործեց: Բայց մեծ երդահան Պեթհովէնն շատ նեղուեցաւ կրեց իր խլութենէն: Խլութիւնը, որ խորունկ մտածումով զբաղող մարդոց վնաս չի պատճառեր, շատ մեծ զրկանք էր Պեթհովէնի համար, որուն հոդին ականջին միջոցաւ միայն պիտի խօսէր: Այս մեծ երդահանը իր վերջին օրերուն բնաւ չլսեց եւ չկրցաւ վայելել իր խիստ պատրաստած եղանակները ու մեռաւ այդ վիճակին մէջ:

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ԼԸ ՖՈՑԻ ԲԱՆԱԿԱՎԱՅՐԻՆ ՄԷՋ

ԿՈՐՆՈՊԻԼ.— Ծանուցուած էր թէ կիրակի Յուլիս 14ին տեղի պիտի ունենար բացումը Գ. Կիւլպէնկեան ննջարանին՝ Լը Ֆոյի բանակավայրին մէջ: Այդ օրը բացումը տեղի չունեցաւ Պ. Ռ. Կիւլպէնկեանի անհանդստութեան պատճառաւ: Սակայն բանակումին փոքրիկները կազմակերպած էին հետաքրքրական հանդէս մը, որուն ներկայ եղան մօտաւոր կամ հեռաւոր քաղաքներէ եկած Հայեր:

Բանակումին անօրէն Վեր. Ց. Հեկ – վաճեան հակիրճ կերպով բացատրեց իրենց կազմակերպութեան (ՃԷօնիէ Է Ֆսիոն) նպատակը, որ է հայ մանուկները Հայ պահել եւ անոնց աւանդել մեր նախահայրերուն հաւատքը, ըստ եղանակին՝ անոնց ընծայելով բացօթեայ կեանքին բարիքները:

Ուրբաթ, Յուլիս 19ին, Տէր եւ Տիկին Կիւլպէնկեան այցելեցին Լը Ֆո: Ցիշատակի արձանագրութիւնը կրող մարմարեայ քարը ծածկող շղարշը վերցուց Պ. Ռ. Կիւլպէնկեան, իսկ ննջարանի մուտքի դրան ժապաւէնը կտրեց չնորհալի Տիկ. Ռ. Կիւլպէնկեան: Ցետոյ փոքրիկն Լիտիա Գասպարեան դեղեցիկ ծաղկեփունջ մը յանձնեց Տիկ. Կիւլպէնկեանի, մինչ տղաքը կ'երդէին հայկական երդեր:

Այցելուները իրենց զոհունակութիւնը յայտնեցին եւ չնորհաւորեցին բանակումին ղեկավարները:

Վեր. Ց. Հեկվաճեան Միութեան կողմէ չնորհակալութիւն յայտնեց Գ. Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան, որու օժանդակութեամբ չհնուեցաւ այս ննջարանը ուր 50 հայ մանուկներ կը պատկին:

Սեղանի ընդունելութենէն եառք՝ հիւրերը մեկնեցան զոհ սրտով, տղոց գոռ երդերուն եւ ծափահարութիւններուն տակ:

Ա. ԴԱԻԻԹԵԱՆ

× Պատմութեան ամէնէն նշանաւոր կաղը անկասկած Լենկթիմուրն էր: Այս աչխարհակալը իր երիտասարդութեան առեն առացած մէկ հարուածէն կաղ մընաց եւ ասոր հետեւանքով լենկ (կաղ) կոչուեցաւ:

× Անգլիացի բանաստեղծ Պայրըն ի ծնէ կաղ էր, իր ամբողջ կեանքին մէջ առով տառապեցաւ: Օր մը երբ Պայրըն սպասուհիին հետ պտոյտ կ'ընէր, կին մը զայն տեսնելով բսաւ. «Ի՜նչ աղուոր տղեկ է»: Կնոջ այս խօսքին վրայ սպասուհին աւելցուց. «Աղուոր է, բայց մեղք որ կաղ է»:

Պայրըն կ'ըսէ, թէ այդ օրուընէ սկսեալ իր կեանքի ընթացքին ըմբոստ վիճակ մը ունեցաւ:

ԾԱՂԱՋԻ ԹԵՐԹԸ (197)

ԵՂԼՏՂԶԻ ՊՕՄՊԱՆ

ՀԱԶԱՐ ԻՆԸ ՀԱՐԻՒՐ ՁՈՐՍ

Յովսէփ Թօփալեան, Ֆրօ Պաղտոյեան, Յովհաննէս Ղաբիպեան, փախստական Յովակիմ, Գաբեդինի, Արշակ, Անտոն Դոչ, երուանդ Ալաճաճեան, Թադեոս Յակոբեան, Տիկին Անչքուա, 58րդ յօդուածին Ա. հատուածին:

Մանուկ Օթոյեան, Պօղոս Կչչեան, Մանուկ Կչչեան, 58րդ յօդուածին Ա. խնդրոյ առարկայ հատուածին վերջին հատուածին:

Նախագահը հարցուց պաշտպան փաստաբաններուն թէ ուրիշ ըսելիք մը ունի՞ն: Երբ անոնք ո՛չ պատասխանեցին, այն առեն Հիլմի պէյ ըսաւ թէ դատավարութիւնը վերջ գտած է: Դատաւորները դարձեալ քաչուեցան խորհրդակցութեան, եւ ժամը 12ին մօտ վերադառնալով՝ նախագահը մէկիկ մէկիկ կարդաց Պատժական Օրէնքին յիչեալ յօդուածները, եւ հրապարակաւ ծանոյց դատապարտութեան հետեւեալ վճիռները.—

Վ Ճ Ի Ռ

Մահուան դատապարտուեցան՝

Փախստական ամբաստանեալ Լիփա Րիփս, Ռուպինա Ֆային, երուանդ Ֆրանկիւլեան, Ճորճ Փեթրի Վարչամով, այլ անուամբ Գրիգոր Վարչամ, ըստ Պատժ. Օրէնքի 58րդ յօդուածին եւ 174րդ յօդուածին վերջին հատուածին տրամադրութեանց:

Փախստական Սիլվիօ Րիչչի, այլ անուամբ Քէօսէ Արիոդիսի, բուն անուամբ Վահան, Քար Եուվանովիչ, Թրասա Եուվանովիչ, Մկրտիչ Ղարիպեան, ըստ Պատժական Օրէնքի 58րդ յօդուածին Ա. յաւելուածին Ա. հատուածին տրամադրութեանց:

Փախստական Տիկին Սօֆի Րիփս, այլ անուամբ Մաոի Ջայց, ձերբակալեալ իսուաւ Ժօրիս, ըստ Պատժ. Օրէնքի 45րդ եւ 55 յօդուածներուն եւ 58րդ յօդուածին Ա. յաւելուածին Ա. հատուածին տրամադրութեանց:

Փախստական Աննա Նէլլկնս Ժօրիս, ձերբակալեալ Մանուկ Իւմէեան, Նշան Յովհաննէսեան, Առաքել Նահապետեան, ըստ Պատժ. Օրէնքի 174րդ յօդուածին եւ 58րդ յօդուածին Բ. յաւելուածին Ա. հատուածին տրամադրութեանց:

Ցկեանս բերդարգելութեան՝

Ձերբակալեալ Յովսէփ Թօփալեան, Ֆրօ Պաղտոյեան, Յովհաննէս Ղարիպեան, փախստական Յովակիմ, Գաբեդին Արշակ, այլ անուամբ Արտաչ, Անտոն Դոչ, այլ անուամբ Ամուճա Ալաճաճեան, երուանդ Ալաճաճեան, Թադեոս Յակոբեան, Տիկին Անչքուա, այլ անուամբ Անճուա, ըստ Պատժ. Օրէնքի 58րդ յօդուածին Ա. հատուածին տրամադրութեան:

15 *ամեայ թիւապարտութեան՝*

Ձերբակալեալ Մանուկ Օթոյեան, Պօղոս Կչչեան, Մանուկ Կչչեան, ըստ Պատժական Օրէնքի 58րդ յօդուածին Ա. յաւելուածին վերջին հատուածին տրամադրութեան:

Փախստականները զրկուեցան քաղաքացիական իրաւունքներէ, եւ իրենց պատկանող ինչքերը պիտի մատակարարուին ըստ օրինի, ըստ Պատժ. Օրէնքի 31րդ յօդուածին:

Անպատասխանատու հռչակուեցան՝

Յանձնակատար Միխայէլ եւ Մաթէօ, երկաթագործ Միլմօ եւ Մանոլ, ըստ Պատժ. Օրէնքի 298րդ յօդուածին տրամադրութեան:

Անպարտ արձակուեցան՝

Իչխմէճի երուանդ Յովհաննեան, դպրավանեցի Եղիա Գահուէճեան եւ Սէրքիլ տ'Օրիանի ծառայ Յաչիկ Պլոյեան:

ԺՋ

Պէտք է մեր ընթերցողները դիտնան թէ վերեւ յիչուած բոլոր հարցաքննութիւնները, ինչպէս նաեւ ընդհանուր դատախազ Նէմմէտտինի Մոլլա պէյի համառօտ ճառը, դիտումնաւոր խեղաթիւրումներով լեցուն, չեն ներկայացներ իրականութիւնը:

Նախ, երկարդի մէջ, տեղի կ'ունենային քննիչ Բարձրագոյն Յանձնաժողովին դիւանական դումարումները եւ հոն, պետական խոչտանգումներու, ծեծի, չարչարանքի եւ մահուան սպառնալիքի տակ, բանի կը կորզուէին խոստովանութիւնները՝ ձերբակալուածներուն բերնէն, որոնց մեծագոյն մասը տեղեկութիւն իսկ չունէր Դէպքին դոյութենէն:

ՍՄԲԱՏ ԲԻՒՐԱՏ

(Շար.)

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ֆրանսահայ Կապ. Խաչի օղափոխու – թեան կայանին՝ իրենց այցելութեան առթիւ.—

Տէր եւ Տիկին Սուճուքճեան (Փարիզ) 100 ֆր., Տէր եւ Տիկին Թ. Կարապետ – եան (Փարիզ) 70, Տիկին Նոյեմի Մա – թէոսեան (Փարիզ) 25, Տիկին Քիւրէլ – եան (Փարիզ) եւ Տէր եւ Տիկին Խային– եան (Փարիզ) 20ական, Տէր եւ Տիկին Մութաֆեան (Կրընոպլ) 30, Տիկին Գօս– տիքեան (Կրընոպլ) եւ Տիկին Վ. Օնպաշ– եան (Կրընոպլ) 20ական, Տէր եւ Տիկին Միքայէլեան (Կրընոպլ), Տիկին Քիւրէճ– եան (Կրընոպլ), Տիկին Արապեան (Կրը– նոպլ), Պ. Խաչիկ Մուրատեան (Կրընոպլ) 15ական, Տիկին Քիւրքչեան (Կրընոպլ), Պ. Յակոբեան (Կրընոպլ), Տէր եւ Տիկին Սինանեան (Կրընոպլ), Կրընոպլի հայ ուսանողներ, Տիկին Երանոսեան (Կրը – նոպլ), Տիկին Աքաքեան (Կրընոպլ), Տի– կին Եղիսաբէթ Նիքօլա (Կրընոպլ) 10ա– կան, Տիկին Շ. Օհանեան (Կրընոպլ), Տիկին Հալաճեան (Կրընոպլ) 5ական ֆր.: Ջանազաններ (Կրընոպլ) 165 ֆրանք: Գումար 610 ֆրանք:

×

Փոքրիկն Ֆրէտի Մաթոսեան 18,50 ֆր. զբաղարանի ձոխացման:

Կրընոպլի Կապ. Խաչի մասնաճիւղը նուիրած է 5 քիլօ պոնպոն*:*

Տէր եւ Տիկին Մաթոսեան 3 քիլօ լո – խում:

Տէր եւ Տիկին Եղնիկեան (Լա Կարէնէն) 10 քիլօ շաքար:

Տէր եւ Տիկին Տէվէճեան (Անիէռէն) 10 ծրար փէն տ'էփիս *եւ 10* թապլէթ *շոքո– լա:*

Փոքրիկն Աստղիկ Տէվէճեան 7,50 ֆր. զբաղարանի ձոխացման:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ORIENT

Եռամսեայ պարբերական ամբողջովին նուիրուած Միջին Արեւելքի երկիրներու անցուդարձին:

Բ. եռամսեայ 1963 — թիւ 26

Շահեկան բովանդակութիւն

114, Champs-Elysées, PARIS

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Խանասորի 66րդ տարեդարձը կը տօն– ուի նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Գէորգ Ջավուշ խումբին, հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէին, այս կի – րակի ամբողջ օրը Լա Քոլ Սիւր Լու *գե– տեզերքը – անտառին մէջ:*

Հաճելի օր մը (գետի լոգանք կարելի է):

Կը նախագահէ ընկ. Յ. ՇԻՇԼԻԵԱՆ

Կը բանախօսէ ընկ. Յ. ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ

Ծանօթ.— *Մասնաւոր օթօքար մը վար– ձուած է: Առաւօտուն ժամը 8,30ին ճամ– բայ կ'ելլէ* Փլաս Մասէնայէն–Ալպէր Ա. *պարտէզէն* (Քազինօ Մունիսափալին *դի– մացը): Նոյն օթօքարը կը հասնի Մա. տըլէն ժամը 9ին:*

Ժամը 9,30ին կուգայ Մանեան Սթա – տին (քովը աղբիւրին մօտ սպասել) *զայն առնելու համար:*

Իսկ անձնական կառքով եկողներուն համար, երկու քիլոմեթր է Քոլ Սիւր–Լու *գիւղէն –* Կրասի *ճամբուն վրայ: Անկիւնը* Ճաշարան–Պառ–Պաքիւսէն *աջ դառնալ եւ մտնել անտառը գետեզերքը:*

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Տիկ. Միութեան Որբերու Օգնութեան Մարմինը տրամադիր ըլլալով քանի մը անպաշտպան տղոց հայեցի դաստիարա– կութիւնը հոգալու, հարկ կը համարի ծանուցանել, որ շահագրգռուողները այժմէն դիմեն իրեն գրաւոր իր կեդրո – նատեղին, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն:

ՀԱՅ ԲՈՅԺ

ԺՈՂ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ

խմբագիր՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

—o—

Խմբագրին երկար բացակայութեան պատճառաւ, լոյս տեսած չեն ՀԱՅ – ԲՈՅԺի 1962 եւ 1963 տարիներու թիւերը:

Խմբագիրը, որ նոր վերադարձաւ Ամե– րիկայէն, գործի ձեռնարկած է արդէն: Ծրագրած է հրատարակել երկու բացա – ռիկ թիւեր, իւրաքանչիւրը 150 էջ: Ա– ռաջինը պիտի կրէ 1962 թուականը, երկ– րորդը՝ 1963 թուականը: Այս երկուքը մէկ տարի հաշուելով՝ անոնք որ վճա – րած են 1962, վճարած կ'ըլլան նաեւ 1963 տարին:

Այս ձեւով, խմբագիրը կը խորհի ՀԱՅ– ԲՈՅԺի հրատարակութիւնը ամբողջա – ցնել եւ կանոնաւորել մինչեւ յառաջիկայ տարի, եւ 1964 տարուան թիւերը լոյս ընծայել ամսէ ամիս՝ Յունուարէն սկսա – եալ:

Ամերիկայի նոր բաժանորդները եւս, որոնք վճարած են այս տարուան համար (1963), պիտի ստանան ՀԱՅ–ԲՈՅԺի 1962 եւ 1963 թիւերը:

Այն բաժանորդները, որոնք յետնեալ պարտք ունին, թող բարի ըլլան իրենց վճարումը հասցնել մինչեւ տարեվերջ: Հին պարտքերուն հետ՝ ներկայ տարին եւս վճարողներն են միայն, որ պիտի ստանան ՀԱՅ – ԲՈՅԺի բացառիկները, խմբագրուած բժշկական, գրական, պատմական, շատ հետաքրքրական եւ ճոխ բովանդակութեամբ,— արդէն տը– պագրութեան յանձնուած:

Այս առթիւ շնորհակալութիւն այն հա– ւատարիմ բաժանորդներուն, որոնք ՀԱՅ– ԲՈՅԺի հրատարակութիւնը ընդհատուած ըլլալով հանդերձ՝ խմբագրին բացակա – յութեան պատճառաւ, վճարումները կա– տարած են օրը օրին ի վկայութիւն ի – րենց բարեկամութեան եւ վստահու – թեան:

Կը խնդրուի Հայրենիք, Ասպարէզ, Արմենիա, Ազատ Օր, Յուսաբեր, Ազ – դակ, Այգ, Ալիք *թերթերու խմբագրու – թիւններէն, ինչպէս եւ* Սիոն, Հասկ, Հայ կեդրոն, Կիլիկիա, Հայաստանեայց եկե – ղեցի *պարբերականներէն, որ հրատարա– կեն այս յայտարարութիւնը գէթ 2 – 3 անգամ:*

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

ԲԱՑՈՒԱԾ ԵՆ

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ուսումնական 1963–1964 Տարեշրջան

Կ'ընդունուին 10–12 տարեկան բա– րեկիրթ եւ ուսումնասէր աշակերտ– ներ, որոնք ունին իրենց տարիքին համապատասխան նաեւ ուսումնա – կան ստիճան:

Արձանագրութեան եւ լուսաբանու– թեանց համար դիմել՝

Direction du Petit Séminaire Arménien

3, Av. de Grandchamp, LE PECQ (S. et O.)

Tél· 963.01.72

IMPRIMERIE SPECIALE

DU JOURNAL « HARATCH »

32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի 1963 – 1964 տարեշրջանի արձանագրու– թիւնները սկսած են: Անոնք որոնք կը փափաքին ղրկել իրենց զաւակները պէտք է այժմէն իսկ դիմում կատարեն հաստա– տութեան տնօրէնութեան:

Ա.— ՖՐԱՆՍԱԿԱՆԸ, *որ տասացի կը– պով կը հետեւի պետական* լիսէներու *արդիական բաժնի պաշտօնական ծրա– գրին — անգլերէն եւ սպաներէն լեզու– ներով —:*

Բ.— ՀԱՅԿԱԿԱՆԸ, *որ կ'օժտէ սանու– հիները հայագիտական ծանօթութիւննե– րով, հայ լեզուի, գրականութեան, հայ կրօնքի եւ պատմութեան, Հայաստանի աշխարհագրութեան մարզերուն մէջ:*

Աշակերտուհիներ կ'ընդունուին ութ տարեկանէն սկսեալ: Մանրամասնու– թեանց համար դիմել հաստատութեան տնօրէնութեան:

1, Bd. du Nord, LE RAINCY (S. et O.)

Tél : 927-01-72

Դպրոցասէրի ուսման ծրագիրը կ'ըն– դրկէ երկու ուրոյն բաժիններ:

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal : 1278-35

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷ, Երկերի ժողովածու, 10 *հատոր լաթակազմ*	70 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Երկերի ժողովածու, 7 *հատոր, լաթակազմ*	56 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Պապ թագաւոր, լաթակազմ	10 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Հայոց բերդը, *լաթակազմ*	8 Ֆր.
ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆ, Երկերի ժողովածու, 2 *հատոր լաթակազմ*	14 Ֆր.
ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ, *մեծադիր, գունաւոր նկարներով, լաթակազմ*	10 Ֆր.
Վ. ԱՆԱՆԵԱՆ, Հայաստանի կենդանական աշխարհը, Բ.	8 Ֆր.
ԱՐՍԷՆ ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ, Երկեր (*Արովեան Պռոշեան, Պարոնեան*)	17 Ֆր.
ՄՈՒՐԱՑԱՆ, Պատմուածքներ, գունաւոր *նկարներով*	5 Ֆր.
ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԻ մասին յիշողութիւններ. *լաթակազմ*	7·50 Ֆր.
ՄԻՔ. ՇԱԹԻՐԵԱՆ. Գարունը նորից եկաւ. 296 *էջ.*	5 Ֆր.
ԱԲԳԱՐԵԱՆ. Մատենադարան(*անգլ.*) 18 *գունաւոր մանրանկարներ*	3 Ֆր.
ՀԵՆՐԻԿ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ. Երգի ծնունդը. բանաստեղծութիւններ	3·85 Ֆր.
Մ. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ. Տաղեր, 200 էջ. *լաթակազմ*	3·50 Ֆր.
ՍՈՎԵՏԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ. Ա. 800 *էջ. լթկզ.*	16 Ֆր.
ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ, Անլռելի զանգակատուն, *Պէյրութ*, 1963	10 Ֆր.

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ԳՐԱՏՈՒՆՍ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻՆ Է

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՁԱՅՆԱԳՐԵԱԼ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԵՐՈՒՆ

ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է

ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի

Եթէ ներսը եւ դուրսը

ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e

Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)

Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)

Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնա – կարգ ներկեր: Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրու– թիւն: Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: ծածկոցներ.— Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ *եւ* փլասթիք *—*

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը:

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ:

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e

166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)

4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)

24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)

48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Մատենաշար — ՅԱՌԱՋ — Կեդրոնավայր

ԳԻՆ

Ֆրանսա՝ 15 Ֆր.

— Առանձին առաքումի ծախքը —

« ՅԱՌԱՋ »

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼԻՈՆ.— Ֆր. Կապ. Խաչի Օրը կը տօն– ուի մեծ պատրաստութեամբ, 27 Հոկտ. Մոլիէրի շքեղ սրահին մէջ:

×

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան յիս– նամեայ յոբելեանը կը տօնուի Հոկտեմ – բեր 13ին, Սալ տը լա Շիմի:

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86 - 60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար· 50 Ֆ· Վեցամսեայ՝ 27 Ֆ·
Արտասահման՝ Տար· 60 Ֆ· Հատը 0·30 Ֆ·

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
7
ՕԳՈՍՏՈՍ
MERCREDI
7 AOUT
1963

LE NUMERO : 0,30 FR.

39րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9676

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

39e ANNÉE — N° 9676

ՕՐՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԺԱՄԵՐ ԿՐԵՄԼԻՆԻ ՄԷՋ

—o—

ԽՐԻՇՉԵՒԻ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ՇԱՏ ԲԱՐՁՐ Է

—o—

ՀԻՒԼԷԱԿԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐԸ ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԵՑԱԻ

*Մոսկուայի մէջ Տին Ռըսք իր ամերիկեան պատուիրակութեան հետ, Լորա Հիւմ իր բրիտանական պատուիրակութեան ղեկավարը, շատ ժամանակ են կրեմլին ուր իրենց կը սպասէր Նիքիթա Խրուշչեւ: Խորհրդա-յին վարչապետը չատ լաւ տրամադրուած էր եւ իր հիւրերը առաջնորդեց Կրեմլինի պատմական կառոյցներէ սրահը որ կառուցուած է Ք. յայսրուհին կառուցանել տուած էր 1770ին: Ութ մեթր երկարութեամբ սեղանին առջեւ կարգով տեղ գրաւած են՝ Տին Ռըսք, Լորա Հիւմ եւ Խրուշչեւ կրոմիքօ: Խրուշչեւ «բեմին» հոն կը մնայ մինչեւ այն վայրկեանը որ կը գրուի վերջին տողերը: Ապա՝ ծափահարութիւններ եւ կարգով իւրաքանչիւրը կ'առնէն Արտաքին Նախարարները: Խորհրդային նախարարը կը չեշտէ թէ տորագրելով այս համաձայնագիրը կ'ուզէ իր դոհունակութիւնը յայտնել անոնցով որ այս հարցը լուծուած է: Խորհրդային կառավարութիւնը հոն կ'ուզէ անոնել խաղաղութեան եւ խաղաղութեան քաղաքականութեան յաղթանակը: Եւ իր ճառը եզրակացնելով, Կրոմիքօ տակաւ մը կ'առաջարկէ խմել խաղաղութեան եւ բոլոր ժողովուրդներու միջեւ բարեկամութեան կենացը:

Տին Ռըսք իր կարգին յայտնեց թէ առաջին քայլ մըն է միայն, ամբողջական բան մը չէ: Վերջը չէ այն ամէն ինչ որ կրցաւ ապահոված մարդկութեան: Անկրկնելի ալ իրը կ'ընէ Կրոմիքօյի խօսքը եւ կը խմէ խաղաղութեան հա-մար:

Անգլիացի նախարարը աւելի խանդա-ղած է: կը չեշտէ թէ մեծ դէպք մըն է, որ վերհետեւ ամէն ընտանիք պիտի կարե-նայ ալեւոր քնանալ առանց վախի ծնող-քներուն համար: Լորա Հիւմ որ ներկայ էր «ծիծեռնակին որ գարունը կը բերէ», ոգեկոչած է նախագահին եւ կրեայ առակը· «այս ծիծեռնակին որ հասաւ իր նպատակին»:

Ու թոնն ալ քանի մը խօսք ընելու յորդորած ըլլալով, կը յայտնէ թէ այս համաձայնագիրը չի վերցներ պատերազմի վտանգները, բայց կարեւոր քայլ մըն է խաղաղութեան ճամբուն վրայ եւ ՄԱԿի ընդհ· քարտուղարը կը գոչեցնէ — «Այսօր՝ խաղաղութիւնն է տարակարդի վրայ»:

Այս առիթի պաշտօնական ղեկոյց մըն ալ տարածուած է ուր կ'ըսուի թէ Ո-րհ· Միութեան, Մեծն Բրիտանիոյ եւ Միացեալ Նահանգներու Արտաքին նախարարները համաձայնագիր մը ստորագրած են որ կ'արգիլէ հիւլէական զէնքերու փորձա-կան պայթումները օդին մէջ եւ ջուրե-րուն տակ:

Ուշադրութեան կեդրոնացումը մէջ մտաղիր են ներկայիս ստորագրելու այդ համա-ձայնագիրը: Զեն ուզեր որ համաձայնա-գիրը օգտագործուի ամբաստանելու հա-մար Արեւելեան Գերմանիոյ դիրքը:

Խրուշչեւ յայտարարեց, մեծ ընդու-նելութեան մը ընթացքին որ տրուած էր իրեն, որ յաջորդ հանդրուանը պիտի ըլլայ ոչ-յարձակողական դա-շինք:

ՕՐ ԸՍ ՕՐԻՆ

ԼԱ՛Յ ՄԵԾԱՍՓԱՆՋ, ԼԱ՛Յ...

—o—

Քանի մը ձեռքի մատներու վրայ կա-րելի է համրել այսօր, Մեծասփանչի նուիրեալները՝ Հայրենիքի մէջ եւ անկէ դուրս:

Անոնք օրհնեա՜լ պահակներն են մեր լեզուին: Երդուեալ թշնամիները օ-տար բառերու օտա՛ր տարազով մուտ-քին՝ մեր Մայրենիքին մաշտոցափառ պալատին մէջ: Աչալուրջ հսկողները ա-նոր դրան վրայ, անոր պատուհաններուն վրայ, որպէսզի դռնէն աճացիով վտար-ուածը՝ պատուհանէն ներս չմտնէ ժպի-տով:

Անոնք օրն ի բուն կը տեսնեն, որպէսզի չորնալիք գրիչներու կամայ թէ ակամայ մեղքով, առաջնորդութեամբ կամ մեղ-սակցութեամբ չշնայ «Մայր մեր», չնսե-մանայ Մեծասփանչը մեր, չհարճանայ թագուհի բարբառը մեր:

Արեւմտահայ ձայն ափին, մեղաւորը «սովետացած» Հայն է, մամուլը, գիրն ու գրականութիւնը: Ասիոն՝ աշխարհի չորս ծագերուն, «օտարացած» Հայը:

Այսուհանդերձ, երբ բառասնամեայ բաղդատութիւնը ընենք մեր «հզօր» Հայ-րենիքին եւ «հլու» հայ Սփիւռքին միջեւ, մեր լեզուի օտարամուտ բառերու մահա-ցու մեղաւորները՝ անհամեմատ թիւով Արեւմտեան անդին են բան թէ ասդին:

Ժողովրդական իմաստութեամբ եւ ա-սութեամբ, մեղքեր կան որոնք արեւ-մտահայութիւն կը տանին: Անշո՛ւշտ: Բայց ո՛չ Մեծասփանչին արեւմտահայութիւնը:

Հայրենակիցներ, մեղքեր կան որ ներելի են «օտարացած» Հայուն: Ըսե՛նք: Բայց չէ՞ որ օտարացած Հայ չկայ··· «սովե-տացած» Հայաստանի մէջ:

Մե՛նք, Արարատի շուրէն, Արեւմտեան օ-րօրէն, երեւանի ոսկի աշուներէն, հայրենի գիներէն, նայիրեան աղջիկներու սեւ-սպա-չէներէն, մեր աշխարհագրական Հայրե-նիքէն հեռու ծնած Հայերս: Մե՛նք, մեր հօրն ու մօրը լեզուն օտարութեան մէջ ազատ ու ճակատաբաց գրող Հայերս, կ'արգահատինք հայրենի հողին վրայ նոյնը չընող «սովետացած» Հայերուն:

Արեւմտահայ ասդին՝ մե՛նք, եւ ասիոն՝ եայ տարագիր, մեր լեզուին անմահու-թեան հաւատացող «օտարացած» Հա-յերս, մեր հօրն ու մօրը պէս գետնա-խնձոր կ'ուտենք՝ ո՛չ «*կարտոֆիլ*», ոս-կեխնձոր՝ ո՛չ «*պոմիդոր*», թանապուր՝ ո՛չ···

Անդի՞ն: Ճաշակեցէ՛ք եւ տեսէ՛ք զի՛ դառն է··· երեւանի «*Տերմինաբանական*» կոմիտէի կերած ապուրը, զոր նոյնու-թեամբ, իր բացխած ուղղագրութեամբ, կը հրամցնենք մեր ընթերցողներուն՝ օ-տարութեան մէջ եօթը պորտ Հայ մնա-ցողներուն: Որպէսզի տեսնեն թէ Արեւմ-տեան անդին, այդ սրտխաղ ապուրին մէջ ինկած մագերը — «եւրոպական եւ ռուսա-կան փոխառեալ բառերը» — փոխանակ դուրս հանելու եւ նետելու, ինչպէս մենք կ'ընենք ասդին, «կոմիտէն ՈՐՈՇՈՒՄ Է» լենինեաբար դգալելու ձեւը փոխել միայն ··· հայաբար կուլ տալու համար:

Սեւ սրտի կարմիր մխիթարանք: Կրեմ-լինի փողը փչող, երեւանի թմբուկը զարնող բանգէտները կ'ըսեն ու կը կե-նան՝ թէ խորհրդային վերին իշխանու-թիւնը ոչ մէկ կլանիչ ճնշում կը բանեցնէ Միութենական Հանրապետութեանց վը-րայ, անոնց «ազգային» լեզուն եւ մշա-կոյթը ռուսացնելու համար: Մեզ չեն կրնար համոզել: Բարեբախտաբար: Այ-լապէս յուսահատական պիտի ըլլար տես-նել երեւանի «ազատ» եւ կամաւոր լեզ-ուական ստրկութիւնը:

Ո՛չ: Հազար անգամ ո՛չ:

Քառասնամեայ եւ յաւիտեա՛ն պիղծ այդ ուղղագրութիւնը մեր դարաւոր լե-զուն կը յօշոտէ:

Քառասնամեայ եւ յաւիտեա՛ն օտար այդ բառամթերքը մեր մշակոյթը կը խոցէ:

Մէկն ու միւսը քառասնամեայ եւ յա-ւիտեա՛ն անհարազատ, մեր Հայրենիքին ու Մայրենիքին անցեալը կը քանդեն, ներկան կ'այլասերեն, ապագան կը մը-թագնեն:

Մօրենակա՛ն լեզու, հայսերակա՛ն լե-զու, տես թէ կարմիր պատմուճանին ծալքերուն տակ, դաշոյնը ձեռքին մէջ, Արաքսի ո՛ր մէկ ափին վրայ է՝ դարա-նակալ հայրասպանը Բրուտոս:

Վիրաւոր է «սովետացած» մեր լեզուն: Արիւնը վէրքէն կաթի՛լ կաթի՛լ կը հոսի:

Արցունքի կայլակը արեան կաթիլը չի լուար: Գիտե՛նք: Գոնէ վէրքին ցաւը կ'ամոքէ:

Լա՛յ Մեծասփանչ, լա՛յ···

ՇԱՀԷՆ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՂՏԱՏԻ ձայնասփիւռը կը հաղորդէ որ քրտական դիմադրութիւնը բոլորովին փլած է եւ կարեւոր վայրեր գրաւուած են: Մարդկային վնասներու համար բան մը չէ ըսուած:

ՍՈՒՐԻՈՅ նոր դահլիճը կազմուեցաւ Պիթաբի կողմէ: 18 նախարարներու 15ը՝ Պաասական են: Պաշտպանութեան նա-խարար նշանակուած է վինուորական մը՝ զօր· Զիատէհ որ հաւատարիմ կողմնա-կից մըն է Հաֆէզի, Յունիս 18ին նաս-րական չարժումը ճզմողը:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ Նիուզ-Ուիք պարբերա-կանին համաձայն զօր· տը Կոլ կ'ուզէ անձնական ներկայացուցիչ մը ունենալ Պոնի մէջ եւ այդ պաշտօնին համար Մօ-րիս Շումանի մասին կը մտածէ:

ՍՈՖԻԱՅԻ մէջ բացուած է Լափերաւ-թոյի միջազգային 45րդ համագումարը, 3400 հոգի կը մասնակցին եւ առաջին անգամ ըլլալով ափրիկեցի պատուիրակ-ներ ալ եկած են:

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ յորենի, բըր-ինձի եւ ծխախոտի ձեւին տակ փոխա-տուութիւն մը ըրած են Իրաքի: Ոչ մէկ մանրամասնութիւն տրուած է այս փո-խատուութեան արժէքին մասին:

ՏԻԿԻՆ ԺՈՐԺ ՊԻՏՕ ճուլիօ Զեղտէ նաւով դէպի Պրազիլ մեկնեցաւ իր ա-մուսնին մօտ որ իր քաղաքական «աքսո-րը» կ'ապրի Պրազիլի մէջ քանի մը ամի-ակ ի վեր: Տիկին Պիտօ վերջին չարաթ-ները կ'ապրէր իր բարեկամուհիին՝ փաս-տաբան Սիւզան Պլումի մօտ, Նիւկն 20 քիլոմեթր հեռու: Նախկին վարչապետին կինը այլեւս դիւանագիտական անցագիր չունի եւ կը ճամբորդէ իբրեւ սովորա-կան զբօսաշրջիկ:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

—o—

Շրջանային վարչութիւնը կը տեղե-կացնէ թէ Ֆրանսահայ կապ· Խաչի Պէլ-ֆոնթէյնի օդափոխութեան կայանի 2րդ խումբի երախաները որոնք փարիզէն մեկնած էին օթօքարով, չատ հաճելի ճամբորդութիւն մը ընելէ յետոյ, հասած են իրենց տեղը, չատ հանգիստ:

ՏԵՐՄԻՆԱԲԱՆԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԵՈՒՄ

ՀԱՅԵՐԵՆԻՆ ԱՆՑԱԾ ՕՏԱՐ ԲԱՌԵՐՈՒՄ Օ (Ո) ՁԱՅՆԱՎՈՐԻ ԳՐՈՒԹՅԱՆ ՈՒ ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ

Նոր չրջանի եվրոպական եւ ռու-սական փոխառեալ բառերում օ (ո) ձայնաւորի գրութեան եւ արտասա-նութեան մասին տերմինաբանական կոմիտեի դեռեւս 30ական թվականներից գործող որոշման խախտման հետեւանքով հայերենում առաջացել են կոստյում–կաստյում, կոնֆեկանֆետ, պոմիդոր–պամիդոր, միկրոֆոն–միկրաֆոն, դիրեկտոր–դի-րեկտոր, Ռոստով–Ռաստով, Նապո-լեոն–Նապոլիոն, Խարկով–Խարկով արտասանական զուգահեռ ձեւերը: Սրանցում միօրինակութեան սահ-մանելու նպատակով տերմինաբա-նական կոմիտեն ՈՐՈՇՈՒՄ Է՝

Ա· Հայերենի նորագոյն փոխա-ռութիւնների գրութեան ու արտա-սանութեան մէջ միասնականութիւն պահպանելու համար, սրանցում Օ (Ո) ձայնաւորի Ա կամ Ը արտասա-նութիւնը համարելով ընդունված արտասանական կանոնների խախ-տում, այդ բառերում չարունակել գրել եւ արտասանել Օ (Ո), այն է՝ ԱԿՈՐԴԵՈՆ, ԿՈՍՏՅՈՒՄ, ԿՈՆ-ՖԵՏ, ԿՈՆՍՏԻՏՈՒՑԻԱ, ՄԻԿՐՈ-ՖՈՆ, ՄՈՆՏՅՈՐ, ՍՈՐԱԼ, ՊՈՄԻ-ԴՈՐ, ՊՐՈՊԱԳԱՆԴԱ, ՍՈՎԵՏ, ԲՈԼՇԵՎԻԿ, ՍՈՎԽՈՋ, ԴԻՐԵԿՏՈՐ, ՊՐՈՖԵՍՈՐ, ՏՐԱԿՏՈՐ, ՌԵԿՏՈՐ եւ ոչ թէ՝ ակարդեոն, կաստյում, կանֆետ, կանստիտուցիա, միկրա-ֆոն, մանտյոր, մարալ, պամիդոր, պրապագանդա, սավետ, բալշեվիկ, սավխոզ, դիրեկտոր, պրոֆեսոր, տրակտոր ռեկտոր եւայլն:

Բ· Սույն կանոնը պահպանել նաև հատուկ անունների գրութեան ու արտասանութեան մէջ· գրել ու ար-տասանել՝ ՆԱՊՈԼԵՈՆ, ՎԻԿՏՈՐ, ՎԻԼՍՈՆ, ՏՈԼՍՏՈՑ, ՎՈՐՈՇԻԼՈՎ, ԿՈՋԼՈՎ, ԿՈՍԻԳԻՆ, ՄՈՍԿՎԱ, ՌՈՍՏՈՎ, ՎՈՐՈՆԵԺ, ԽԱՐԿՈՎ, ՍԵՎԱՍՏՈՊՈԼ, ԵԼԻԶԱՎԵՏՈՊՈԼ, եւ ոչ թէ՝ Նապալեոն, Վիկտոր, Վիլսըն, Տալստոյ, Վարաշիլով, Կալլով, Կասիպին, Մոսկվա, Ռաս-տով, Վարոնեժ, Խարկով, Սեւաս-տապոլ կամ Սեւաստապոլ, Ելիզա-վետապոլ եւայլն:

14 Յուլիս 1963 «ԵՐԵՒԱՆ»

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ՝ ՄԱԿ-ԻՆ ԱՌՋԵՒ 1965ԻՆ

«ԱՅԳ»ի Յուլիս 28ի թիւին մէջ կը կարդանք·—

Լեհ հայասէր գրող՝ Պոկտան կեն-պարսքի, իր գրչի գործը կեանքի գործի վերածելով, հայկական իրաւունքները պաշտպանելու համար (այսինքն՝ Թրքա-հայ հողերու վերադարձը), դիմած է Որհ· Միութեան Վարչապետ Նիքիթա Խրուշչեւին եւ Հնդկաստանի Վարչապետ Նեհրուին, անոնց գործնական օժանդա-կութիւնը պահանջելով:

Հնդկաստանի Վարչապետ Նեհրու պա-տասխանած է կենպարսքիի, յայտնելով թէ համաձայն է, եւ Հայկական եղեռնի յիսնամեակին առթիւ, 1965 թուին, ան-ձամբ հարցը պիտի ներկայացնէ ՄԱԿին եւ պիտի պաշտպանէ:

ԱՐԱԲ ԳՐՈՂՆԵՐ
ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Արաբները Հայաստանը գրաւեցին շատ հին ժամանակներէն, 640էն սկսած անոնց տիրապետութիւնը մասնակի կերպով շարունակուելով մինչեւ Ժ. դարը: Այնուամենայնիւ 885ին Աշոտ Ա. Բագրատունին յաջողեցաւ միաւորել Հայաստանի կեդրոնական շրջանները եւ հիմնել անկախ Բագրատունեաց Թագաւորութիւնը, զոր ան կազմակերպեց արաբական լուծէն ազատագրելով, այսպէս, Հայաստանի դէթ մէկ մասը: Աշոտ Ա. Բագրատունիի մահէն ետք, անոր յաջորդեց Սմբատ, որ Խալիֆայի տեղակալին՝ Եուսուֆի կողմէ խաբէութեամբ կանչուեցաւ Դուին, ուր եւ սպաննուեցաւ: Սմբատի տղան, Աշոտ Բ. գահ բարձրանալով քալեց Արաբներուն վրայ եւ իր տարած յաղթանակներով ծանր հարուածներ տուաւ Արաբներու զօրութեան, արժանանալով Աշոտ Երկաթ անուանումին: Այնուամենայնիւ մինչեւ անոր մահը Հայաստան աւերումներու բեմ դարձաւ Արաբներու դէմ մղուած պատերազմներուն հետեւանքով: Այդ երեք դարերու ընթացքին, 640էն մինչեւ 928, հայկական մշակոյթը կանգ առաւ: Հայ ժողովուրդը բազմաթիւ անգամներ ոտքի կանգնեցաւ արաբական հարստահարութիւններու դէմ, ըմբոստութիւններ, որոնց կը յաջորդէին պատիժներ, թալան եւ աւերումներ: Այս ժամանակաշրջանի մասին չունինք հայկական աղբիւրներէ պատմագրութիւններ, կամ շատ անբաւարար են մեր ունեցածները: Է. դարուն ունինք միայն հին պատմագիր մը՝ Սեբէոս, իսկ Ը. դարուն՝ Ղեւոն վարդապետը: Այսպէս, մեծ արժէք կը ներկայացնեն արաբ գրողներու տուած տեղեկութիւնները, ուր պատմական եւ աշխարհագրական տուեալներ կը գտնենք Հայաստանի մասին, նոյնիսկ եթէ այդ տեղեկութիւնները հեռու են առարկայական ըլլալէ:

1903–1909ի տարիներուն, հայր Հաւաքիչ «Հանդէս Ամսօրեայ»ի մէջ հրատարակեց շարք մը ուսումնասիրութիւններ Հայաստանի մասին արաբական տեղեկութիւններու վերաբերեալ: Շատերու ծանօթ է գիտնական Բ. Խալաթեանցի 150 էջերով «Արաբացի մատենագրեր Հայաստանի մասին» (Վիէննա, 1919) աշխատութիւնը, ուր հեղինակը կը քննէ արաբ գրողներ Ալ-Պալատուրիի, Իպն Միսքավէյնի, Թապարիի, Ալ-Եաքուպիի, Իպն Ալ-Աթիրի տեղեկութիւնները Հայերու եւ Արաբներու կողմէ Հայաստանի հպատակեցման մասին եւ ուր վերոյիշեալ արաբ հեղինակները կը ներկայացնեն Հայաստանի պատմութենէն որոշ ժամանակաշրջաններ: Այսպէս, օրինակ Ալ-Պալատուրի, իր «Երկիրներու նուաճման գիրք» խորագրած աշխատութեան մէջ կու տայ Հայաստանի պատմական ուրուագիծը արաբական տիրապետութեան նախորդող ժամանակաշրջանի մասին, Իպն Միսքավէյհ մանրամասն կը ներկայացնէ Հայերու պատմութիւնը 851ին, Տարօնի մէջ, մինչ Իպն Ալ-Աթիր Հայաստանի մէջ արաբական տիրապետութեան համառօտ պատկերը կը ներկայացնէ երկու դարու շրջանի մը մէջ: Անտարակոյս արաբ պատմագիրները չէին կրնար իրենց ուշադրութենէն վրիպեցնել Հայերը, որոնք միջնադարին կարեւոր դեր կը խաղային միջազգային առեւտուրին մէջ եւ շփման մէջ մտած էին Արեւելքի բազմաթիւ ժողովուրդներուն հետ, իրողութիւն մը, զոր անշուշտ պիտի նշէին արաբ պատմագիրները:

Վերջերս մեր ձեռքը անցաւ լեհ արեւելագէտ Թադէուս Լեվիցկիի «Սլաւներու պատմութեան վերաբերեալ արաբական աղբիւրները» խորագրուած մէկ գիրքը (Քրաքովիա, 1956), ուր արաբ պատմագիրներու բազմաթիւ տեղեկութիւններ կան Հայաստանի մասին, թէեւ Թ. Լեվիցկի արաբ հեղինակներու գործերէն ընտրած է անոնք, որոնք կը վերաբերին յատկապէս սլաւական երկիրներու: Այս գիրքէն կը ներկայացնենք այն պատմական կամ աշխարհագրական տեղեկութիւնները, որոնք կը վերաբերին Հայաստանին:

Տասներորդ դարու առաջին տարիներու արաբ աշխարհագէտ մը, Իպն Խուրտատպեհ, գրած է «Ճամբորդութիւններու եւ Թագաւորութիւններու գիրք» խորագրով աշխատութիւն մը, ուր նշուած են նաեւ Հայաստանի հողամասերը: Խօսելով Յուստինիանոս կայսեր ժամանակ Հայերու կողմէ բնակուած շրջաններու մասին, որոնք կազմակերպուած էին այսպէս կոչուած Թեմա Արմենիաքոն անուան տակ, ան այդ շրջանները կ'անուանէ Ալ-Արմանիաք եւ կ'ըսէ, թէ ան կը կառավարուի բիւզանդական կայսրութեան 12 կառավարիչներէն մէկին կողմէ: Հայերու դրացիները, Վրացիները, Խուրտատպեհի կողմէ նշուած են Կուրզան կոչուած շրջանին մէջ, զոր ուրիշ արաբ գրող մը, Ալ-Մասուտի, — «Արաբներու Հերոդոտոսը» — կ'անուանէ «Կ. ր. զի-ժա» (Կրուզիա):

Վրաստանը Արաբներու կողմէ գրաւուեցաւ 645 թուականին, բայց Իպն Խուրտատպեհ կը հաւաստէ, թէ ան մաս կը կազմէ Հայաստանի: Ալ-Մասուտի եւս կը գրէ, թէ Արաբներու տիրապետութեան ենթարկուած Հայաստանի մայրաքաղաքն է Թիֆլիսը եւ կը բովանդակէ նաեւ Վրաստանը:

Արաբները Վրաստանի մէջ զօրացան Է. դարու վերջաւորութեան, բայց Ը. դարուն, Հայաստանի, Վրաստանի եւ Աղուաններու երկրին մէջ զօրացաւ ապստամբական շարժումը, որ չդադրեցաւ այլեւս եւ առաւ աւելի վճռական բնոյթ, թէեւ Արաբները անխնայ կը ճնշէին ապստամբ ժողովուրդները: Ինչպէս Իպն Խուրտատպեհ եւ Ալ-Մասուտի, արաբ պատմագիր Իպն Քութայպա եւս Անդրկովկասը կ'անուանէ Հայաստան:

884ին, Իպն Քութայպա, իր «Պատմութեան դասագիրք» աշխատութեան մէջ կը գրէ աշխարհի պատմութիւնը եւ այս առթիւ համառօտ կերպով կը գրէ նաեւ Հայաստանի մասին:

Հայաստանի մասին ամէնէն աւելի շատ տեղեկութիւններ կը գտնենք Ալ-Պալատուրի մօտ, պատմաբան մը, որ ապրած է Իպն Քութայպայի դարաշրջանին: Ան բարեկամն էր Ալ-Մութավաքքիլ խալիֆային, որ Հայաստանի տիրած է Թ. դարուն: Ալ-Պալատուրիի «Երկիրներու նուաճման գիրք»ը կը խօսի Արաբներու կողմէ Փոքր Ասիոյ բոլոր շրջաններու գրաւման մասին, որոնց մաս կը կազմէր նաեւ Հայաստան, բայց ան կը գրէ մանաւանդ Հայաստանի տնտեսական եւ մշակութային բնագաւառներու մասին եւ կու տայ Հայաստանի արաբ վարիչներու լիակատար ցանկը: Ք. Ա. Պեքեր, «Իսլամական Համայնագիտարան»ին մէջ (Ա. էջ 636) կը հաւաստէ, թէ Ալ-Պալատուրիի այս աշխատութիւնը կը ներկայացնէ արաբական արշաւանքներու մասին գրուած ամենակարեւոր աղբիւրներէն մէկը: Տէ Կոէժէի լիակատար հրատարակութիւնը՝ «Հատընտիր արաբ աշխարհագրական գրականութենէն» (Լէյտըն, 1907), կը բովանդակէ աւելի ընդարձակ տեղեկութիւններ, քան Թ. Լեվիցկիի գիրքը, բայց դժբախտաբար մենք մեր ձեռքին տակ չունինք Տէ Կոէժէի այդ գիրքը:

ՓՐՈՖ. ՎԼԱՏ ՊԸՆԸՑԵԱՆՈՒ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԱՀԱՒԱՍԻԿ ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ՌՈՒՍԻԱՆ

Ահաւասիկ այսօրուան Ռուսիան:

Երկիր մը՝ ուր մարդիկ ընտրութեանց ընթացքին կը կաշառուին, հակառակ անոր, որ քուէարկելիք մէկ թեկնածու կայ միայն: Ու նաեւ երկիր մը՝ ուր իշխողները լաւագոյն բաները «կը վերցնեն» իրենց համար եւ կը ստիպեն, որ ռուս տանտիկինները գողնան ինչ որ իրենց անհրաժեշտ է ապրելու համար:

Ռուսական կեանքի այս քօղազերծող պատկերը տուողը ամերիկացի քարոզիչ մը չէ սակայն, այլ ռուս գրագէտ Ֆեոտոր Ապրամովը: Գրութիւնը՝ Պ. Խրուշչեւի գրաքննիչներու հաւանութեամբ հրատարակուած է Լենինկրատի մէկ պարբերականին՝ «Նեվա»յի մէջ: Եւ այս օրերս այդ գրութիւնը, գրքի ձեւով, առաջին անգամ ըլլալով հրապարակ կ'ելլէ Անգլիոյ մէջ, «Ֆլեկոն Փրէս եւ Անքըր Պլոնտ Հրատարակչական»ին կողմէ:

Ահաւասիկ քանի մը հատուածներ, որոնք առաջին անգամ ըլլալով՝ ներկայացնելով կը պարզեն թէ ի՛նչ կեանք ապրելու ստիպուած է ռուս ժողովուրդը:

Ապրամով կը նկարագրէ ամենօրեայ ներութիւնները Անանիա Եկորովիչի, հարաւային Ռուսիոյ մէջ, տեղ մը, հաւաքական ագարակի մը նոր նախագահն է:

«Այնպէս կ'երեւի թէ երկար տարիէ ի վեր, ագարակին մէջ սովորութիւն կար, որ ընտրութեանց նախօրեակին, ամէն մէկ քուէարկուի տասը – տասներկու լիտր ռուպլի բաժնուէր:

Երբ նախագահը գիւղացիներուն կը յայտնէ թէ այնուհետեւ դրամ պիտի չստանան, անոնք իրեն կը յայտարարեն. «Շատ լաւ, եթէ մեզի դրամ չտաս, մենք ալ չենք քուէարկեր»:

Նախագահը հարցը կը լուծէ՝ գիւղին կեդրոնական դրասենեակէն փոխ դրամ առնելով: Եւ Ապրամով կ'աւելցնէ. «Ընտրութիւնները տեղի ունեցան սովորական կերպով»:

Սակայն այնպէս կը թուի թէ Ռուսիոյ մէջ, — ուր կ'ըսեն թէ տէրեր չկան, — տէրերը անոնք են, որ ամէն բանի լաւագոյնը ունին:

«Առաջին ակնարկով կրնաս զանազանել տունը այն մարդուն, որ կառավարութեան մէջ է կամ — գիւղի մէջ ըսուածին պէս — «դրամի վրայ է»: Արդ-պիսի տուն մը՝ միշտ աւելի վայելուչ կ'ըլլայ: Պատուհանները լաւ ներկուած կ'ըլլան եւ բնականաբար, երդիքին վրայ ձայնասփիւռի ձող գոյութիւն կ'ունենայ»:

×

Ուրիշ ռուս գրագէտ մը, Ալեքսանդր Սոլժենիցին, կը պատմէ թէ միջակարգ Ռուսը ինչպէս կը տառապի համայնավար վարչութեան տակ: «Մաթրիոնայի տունը» խորագրով իր նոր պատմուածքին մէջ կը նկարագրէ թէ ռուս տանտիկինները ինչպէս կը ստիպուին գիւղի մթերանոցէն հանքածուխ գողնալ՝ ռուսական երկարատեւ ձմեռը դիմագրաւելու համար: Սակայն, «տէրերը» եւ անոնց բարեկամները իրենց ուզածին չափ հանքածուխ ունին:

×

Ֆեոտոր Ապրամով կ'ըսէ թէ կեանք դժուար է ռուս գիւղացիին համար:
[illegible]
ներ կը ստանան եւ չեն կրնար ... ելլել: Այսպէս, լաւ չվարձատրուող բանուորները իրենց կեանքը տանելի դարձնելու համար կը դիմեն անհատական ձեռնարկի — որ խստօրէն արգիլուած է: Երբ իր արարքին համար համար...

ՇԱՌԼ ՊՕՏԼԷՐ
ԵՒ ԻՐ ԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԴՐԱԽՏՆԵՐԸ

Երգախառն վոտըվիլ մը կը ներկայացնեն. «Հօրեղբօրս սիստեմը» անունով: Մասնաւոր ընելիք մը չունի. ուրեմն ներս կը մտնէ ժամանակ անցընելու համար, ու մանաւանդ զուարճացած՝ կտորին վերնագրին ապուշութենէն: Սրահը կիսով պարապ է: Ներկաները շատ քիչ կը խնդան: Պօտըլէր կը պատրաստուի ներկայացումը կէս ձգել ու մեկնիլ, երբ յանկարծ կարծէք կը շլանայ: Բեմին վըրայ մուտք կը գործէ սուպրէթ մը, որ միայն մէկ-երկու բառ արտասանելիք ունի: Խառնածին կին մըն է: Բանաստեղծին մտքին մէջ մղձաւանջ պատկեր մը կը ցայտէ, Մօրիս կղզիի սեւամորթուհիին պատկերը: Այս մէկը նոյնքան հրապուրիչ է: Բարձրահասակ, մէջքը շատ բարակ, կուրծքերը՝ լայն, տարածուն, լկտի: Աւելի դեղին քան սեւ գոյն մորթ մը. պզտիկ, ուղիղ, հազիւ ծայրը ճըղմուած քիթ մը. մսոտ շրթունքներ, «Հատաչանքներու նման» խորունկ աչքեր. առատ, գանգուր, մուգ կապոյտ մազեր:

Ցայտագրին վրայ Պօտըլէր աճապարանքով կը փնտռէ այս անսպասելի երեւոյթին անունը. Ժաննի Տիւվալ: Անուն մը, որ ամբողջ կեանքին տեւողութեան անբաժան պիտի մնայ իրմէ: Այդ երեկոյ, որպէս տանտի, որ գիտէ կենցաղավարութեան օրէնքները, կը բաւականանար փունջ մը ծաղիկ ուղարկելով եւ երկտողով մը ժամադրութիւն մը կը խնդրէր յաջորդ երեկոյեան համար:

Ժաննի Տիւվալ անմերձենալի դեղուհի մը չէ, ընդհակառակն: Քիթը չտտով հոտ կ'առնէ, թէ այս տարօրինակ երիտասարդը ոչ միայն դրամ ունի, այլ նաեւ առատաձեռն ըլլալ գիտէ. եւ ինքն իսկ է, որ կարճ կապել կու տայ բանաստեղծին շռայլութեան ու բարդ դարպասումը: Երբ առաւօտ մը, բաւական ուշ, Պօտըլէր դուրս կ'ելլէ կնոջ բնակած Սէն Ժորժ փողոցի փոքր սենեակէն, երկաթեայ շղթաներէ աւելի ամուր անտեսանելի կապով մը միացած է այլեւս այս բարբարոս Վէնիւսին:

Պօտըլէր կ'ուզէ որ հմայիչ ու խորհրդաւոր իր դեղուհին աւելի մօտ ըլլայ իրեն: Սէն Լուի կղզիին Ֆամ սան թէթ (Առանց գլխու կինը) փողոցին մէջ փոքր յարկաբաժին մը կը վարձէ անոր համար... Ժաննի Տիւվալ այլեւս բոլորովին կը պատկանի քսաներկու տարեկան այս սուլթանին, որ դրամատան մէջ կարեւոր գումար մը ունի: Ասիկա պատճառ չըլլար, սակայն, որ իր գռեհիկ ախորժակները կորսնցնէ եւ զօրաւոր խմիչքները չսիրէ: Այս կնոջ հետ, Պօտըլէր, որ արդէն բնական հակում ունէր, չափէն աւելի կը սկսի խմել:

×

Ապա, կը սկսի թմրեցուցիչներ ալ առնել, որոնք բացառիկ զգայնութիւններ ու պատկերներ կ'արթնցնեն իր մէջ: Նախ՝ լօտանիում, ապա՝ ափիոն, բայց մանաւանդ երթալով ա՛լ աւելի հաշիշն է որ կը գործածէ հանրածանօթ «Հաշիշեանները Ակումբ»ին մէջ որ, դժբախտ զուգադիպութեամբ, իր բնակարանէն երկու քայլ անդին կը գտնուի: Արդարեւ, որպէս բնակարան ընտրած է հին Փարիզի ամէնէն չքեղ տուներէն մին՝ Փիմոտան ապարանքը (*), զոր կը կահաւորէ շատ նուրբ ճաշակով: Մեծ գումարներ կը մսխէ յայտնի նկարիչներու իւղաներկներ գնելով: Այն մարդը, որմէ կը գնէ իր նկարները, Արոնտէլ, լաւ ծանօթ է իր երիտասարդ յաճախորդին նիւթական վիճակին: Շատ նեղը չի դներ զայն՝ վճարումները ստանալու համար եւ բնականաբար ընդհանուր հաշիւ ալ չի ներկայացներ կատարուած գնումներուն համար: Երբ Պօտըլէրի աչքերը վերջապէս պիտի բացուին, պահ մը գլխապտոյտ պիտի ունենայ իր ոտքերուն տակ իր իսկ ձեռքով բացած փոսին ի տես: Մինչ այդ կը շարունակէ չքեղօրէն ընդունիլ գրական նոր շարժումին՝ «իրապաշտութեան» պարագլուխները եւ սովոր կոչ(?)-ցողները, ինչպէս եւ արդէն իսկ վաւերական հռչակի տիրացածներու խումբին սիրելի Թէոֆիլ Կոթիէէ առաջնորդութեամբ:

— Ինծմէ փախար, տունէն փախուստ տուիր խաղաղութեամբ աշխատելու համար որոնելով, եւ ո՛չ խաղաղութիւն գտար, ո՛չ ալ կ'աշխատիս, — մեղմօրէն կը յանդիմանէ իրեն Քարոլին Օփիք՝ իր զաղտնի տեսակցութիւններէն մէկուն ընթացքին:

Արդարեւ, ինչպէս Շառլ չուզեր տունը երթալ՝ դէմ առ դէմ չգտնուելու համար իր մօր ամուսնին հետ, նոյնպէս ալ մայրը չուզեր զաւկին տունը երթալ քիթ քթի չգալու համար այդ տղուն հոմանուհիին հետ... Ուրեմն, մայրն ու որդին մեծ երախան, զիրար տեսնելու համար ստիպուած են սիրահարներու ձեւով՝ ժամադրութիւն տալ իրարու, ձմեռը՝ եկեղեցիներու սրահներուն մէջ, ամառը՝ հանրային պարտէզներու մէջ...: Ցաճախ փոխադարձ կալի ժամադրութիւններ: Այս կերպ դիմաւորումը պատահած պիտի չըլլար, կը կրկնէ ամուսնացեալ շարունակ, եթէ իր մայրը չըլլար զօրավար Օփիքի հետ:

(*) Այժմու Լօզէօնի ապարանքը:

(Շար. – 4)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ 66ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

—o—

...վիէն (Յառաջ).— Եթէ տարին մէկ ...անգամ կը յիշենք Մեծ Եղեռնի զոհերը, ...բնական է որ յիշենք եւ պանծա-...ցնենք նաեւ մեր հերոսները:

...Տարագիր Հայութեան վզին պարտքն է ...— եւ գրեթէ աւանդութիւն դարձած որ ...Յուլիս ամսուն մէջ դաշտահանդէսով ...տօնէ «Հերոսներու Օր»ը:

...կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Անի կո-...միտէի կողմէ, Յուլիս 28ին, կիրակի օ-...րը, շատ նպաստաւոր օդով, Փոնթէվէքի ...դաշտին վրայ, հոծ բազմութեամբ «յի-...շեցինք նուիրական այս մեծ օրը»:

...վիէնի Հայութիւնը իր պատահական ...հիւրերով եւ ճոխ սեղաններով, շատ գե-...ղեցիկ եւ յիշատակելի օր մը անցուց ...ձայն բարձրախօսի»: Հայկական երգն ...պարը հնչեցին առանց դադարի մին-...եւ ուշ ատեն:

...Ժամը 4,30ին միայն, բարձրախօսին ...շուրջ հաւաքուած, ընկերներ եւ բարե-...կամներ մէկէն թնդացուցին «Կարկուտ տեղաց»ը իբրեւ դաշտահանդէսի պաշտօ-նական քայլերգ, ապա ընկեր Կ. Յովա-կիմեան (Լիոնէն) ընդհանուր ակնարկով մը յիշեց արշաւանքի դրդապատճառները եւ անոր գործած մեծ ազդեցութիւնը մեր ազգային կեանքին վրայ:

Մեր յարգելի նախագահը իր յստակ եւ կորովի ձայնով կրցաւ հասցնել ամէ-նուն ականջին սա իրողութիւնը թէ «Խա-նասորը կարելի է կոչել հայ ազատա-գրութեան աւազանը»:

Եւ այսպէս, բացման խօսքին խանդա-վառ տպաւորութեան վրայ, գործադըր-ուեցաւ գեղարուեստական բաժին մը, ո-րուն մասնակցեցան ընկ. Հ. Զաքարեան (արտասանութիւն), Տիկին Անժէլ Սու-քիասեան (մեներգ), Պ. Յ. Մաթոսեան (արտասանութիւն), Տիկին Ս. Կարա-պետեան (Վալանսէն՝ մեներգ), ընկեր-ներ Աւ. Մաղաքեան եւ Յովհ. Ուզուն-եան (զուգերգ) եւ Տիկին Վ. Ռստիկեան (մեներգ): Բայց ո՞ւր են երիտասարդ-տղաքը, կը հարցնէին շատեր...:

Ներկայ հայրենակիցներէն ոմանք, խանդավառուած արտասանուած կտոր-ներէն եւ երգերէն, Անի կոմիտէին ըրին սրտաբուխ նուէրներ (Մ. Նաճարեան, Ալթուն Մուրատեան, Տիկին Յավակիմ-եան, Յ. Թօփալեան):

Ընկեր Կ. Յովակիմեան վերջացած յայ-տարարելով գեղարուեստական բաժինը, այս անգամ, հրաւիրեց ընկեր Մ. Միր-զէն (Լիոնէն) որ իր խօսքն ըսէ Խանա-սորի արշաւանքի 66րդ տարեդարձի առ-թիւ. «Հայրենակիցներ, գոչեց մեր սի-րելի բանախօսը, Խանասորը պարզապէս կազմակերպուեցաւ ցոյց տալու համար, թէ Հայը գիտէ կռուիլ, զարնել, զար-նուիլ, վրէժ լուծել. եւ այս նպատակով տարին մէկ անգամ կուգանք Խանասորի տարեդարձը տօնելու եւ յիշելու 250 հե-րոսները»: Մեր յարգելի ընկերը, իր խօսքը շարունակելով, յիշեցուց երիտա-սարդներուն, իրենց պարտականութիւն համարիլ, Հայութեան կապուիլ աւելի մօտէն, սերտօրէն եւ գիտակցօրէն: Ազ-դարարեց բարձրաձայն եւ չեչտակի «Վա՜յ այն սերունդին որ իր անցեալը կը մոռնայ: Մեզի համար Խանասորը մէկ իմաստ ունի. ամէն մարդ իր տան տէրն ըլլայ. մենք ալ նոյնը կ'ուզենք. դեռ ա-ւելի, մէ՛կ ժողովուրդ ենք եւ մէ՛կ հայ-րենիք ունինք: Պայման է որ Հայ ըլլանք եւ Հայ մնանք: Փառք մեր հերոսներուն եւ այն երիտասարդներուն որոնք յանձն կ'առնեն հետեւիլ մեր անմահ կտրիճնե-րուն»:

Այս կրակոտ խօսքերը ողջունուեցան խանդավառ ծափերով:

Կազմակերպիչները խորհած էին նաեւ աճուրդի մը մասին. խորոված հաւ մը եւ շիշ մը անուշ գինին դրուած էին սե-ղանին վրայ:

Ներկայ հասարակութիւնը առատա-ձեռն կերպով մասնակցեցաւ, բայց, ի վերջոյ, բախտը ժպտեցաւ նորածին Զա-պէլ Մուրատեանի, մեր ողբացեալ Կարա-պետ Մուրատեանի թոռնիկին:

Աճուրդը ձեռնհասօրէն վարեց ընկեր Յովհ. Ուզունեան, որմէ գոյացաւ 245 ֆրանքի գումարը:

Եւ մինչ սեղանները հետզհետէ կը բաց-ուէին հայրենի առատ կերակուրներով, աղին, ընկ. Հ. Զաքարեան սկսաւ գոր-ծադրել գեղարուեստական երկրորդ բա-ժին մը, որուն սիրայօժար մասնակցե-ցան հիւրեր եւ մեր գաղութէն կարող ուժեր: Իսկ խմբական գեղջկական պա-րերը իրարու յաջորդեցին, անընդհատ, մինչեւ որ բարձրախօսին ուժեղ ձայնը մէկէն լռեց եւ խաղաղութիւն պատեց հովասուն առուակին եւ դաշտին վրայ:

Կ. Տ.

...ծակցական ապարակի նախագահը գինք ...կը յանդիմանէ, կին մը կը պատասխանէ. ...«Ամբողջ ամառը դաշտերը աշխատե-...ցայ եւ ի՜նչ չահեցայ: Տղաք ունիմ որ ...ստով դպրոց պիտի երթան եւ հագուստ ...ու կօշիկ չունին: Գոնէ խանութին մէջ ...ւէթ մարդ սակառ մը սունկ ծախէ, տու-...նը քիչ մը դրամ կ'ունենայ»:

×

Նախագահը երբ ուրիշ զոյգի մը գի-...տակցութեան պակասի մասին կը խօսի, ...տնտեսական պզտիկ ձեռնարկ մը ունե-...նալուն համար, ան կը պատասխանէ. ...«Կառավարութեան մէջ մեր գիտակցութիւնը չեն ...ուզեր — դրամ կ'ուզեն»:

Ի վերջոյ, ագարակին նախագահը գիւ-...ղացիներու թռչակները եռապատկելով՝ ...կրցանք կը համոզէ որ աշխատին:

...Թուս քննադատները, նախապէս թէեւ ...դրուած էին Ապրամովի գիրքը, բայց հի-...մա, իշխանութիւնները զայն կը դատա-...պարտեն:

Ապրամով, որ 43 տարեկան է, Լոն-...տոնի իր հրատարակիչին գրած է որ, ...եթէ գրութիւնը չհրատարակէ, որովհե-...տեւ բաւած է թէ կրկին կոլխոզ մը պիտի ...երթայ, աւելի լաւ ձեւով գրելու համար: ...Լոնտոնի հրատարակիչը՝ Ալեք Ֆլեկոն ...կը կարծէ թէ անոր ստիպած են որ գրէ ...հրատարակութիւնը յետաձգելու մասին: ...Սակայն, վստահ է որ ան կ'ուզէ որ գիր-...քը Անգլիոյ մէջ հրատարակուի եղածին ...պէս:

Քաղեց ՎԱԶՐԻԿ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

—o—

ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻՆ ՆՈՐ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

Երեւանի Մատենադարանը հարստա-ցաւ Ժ.-ԺԹ. դարերուն պատկանող Թուրքիայէն, Արաբ Միացեալ Հանրապե-տութենէն, Սուրիայէն, Ռումանիայէն, Միացեալ Նահանգներէն եւ այլ գաղութ-ներէն ղրկուած ծիսական, գիտական-պատմական, աստուածաբանական նիւ-թեր շօշափող ձեռագիրներով: Ղրկուած ձեռագիրներուն մէջ կան Արիստոտէլի «Բնազանցութիւնը» գործին հայերէն թարգմանութիւնը, որ լատիներէ՝ «Ետ աւելոց բնականաց» վերտառութեամբ 1675ին թարգմանած է Ստեփանոս Լեհա-ցին:

Ներկայիս Մատենադարանը ունի 10 հազար 836 հին ձեռագիրներ, որոնց 10 հազար 103ը՝ հայերէն, 733ը՝ արաբե-րէն, պարսկերէն, յունարէն, վրացերէն, հին սլաւերէն, լատիներէն, եբրայերէն, եւայլն:

ՈՏՆԱԳՆԴԱԿ

Թունուսի ոտնագնդակի ազգ. խումբը Երեւանի մէջ հանդիպում մը ունեցած է Հայաստանի ամէնէն զօրաւոր «Արարատ» խումբին հետ:

Մրցումը վերջացած է հաւասար ար-դիւնքով՝ 2–2:

ՆՈՐԵՐ ՈՐ ԿԸ ՀԱՍՆԻՆ

Աստղիկ – Ժաքլին Փափազեան, Մար-սէյլէն, ստացած է Ընդհանուր Գրական Ուսմանց (արդիական) վկայական, Էքսի Գրականութեան եւ Մարդկային Գիտու-թեանց Համալսարանէն:

Կ'ԱՐԺԷ ԳԻՏՆԱԼ

ԳՐՊԱՆԻ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌ

Ձեխոսլովաքիոյ մէջ շինած են գրպանի ձայնասփիւռ մը, որ գործելու անհրա-ժեշտ իր ելեկտրական ուժը կը ստանայ արեւէն:

×

ԽՈՐՀՈՒՐԴ ՊԱՐՏԻԶՊԱՆԻՆ

Պտղատու ծառերու եւ հատապտուղ-ներու տունկերը ընտրելու ժամանակ, պէտք է նկատի ունենալ, որ բոլոր սոր-տերն ալ ամէն տեղ չեն աճիր: Արդարեւ, այն շրջաններուն մէջ, որոնք իրենց կլի-մայով չեն համապատասխաներ այս կամ այն սորտին տեսակին, տնկիկները կը ցրտահարին: Որով պէտք է սորտերը առնել այն տնկարաններէն, որոնք մօտ են տնկուող պարտէզին վայրին:

Միեւնոյն ատեն պէտք է ուշադրու-թիւն դարձնել սորտին բերքատւու-թեան, պտուղներուն եւ հատապտուղնե-րուն համով, ինչպէս նաեւ անոր դիմաց-կունութեամբ՝ հիւանդութիւններու եւ վնասատուներու դէմ:

×

Գերմանացի ճարտարարուեստագէտ Ֆրետօ Նեսթլէր հնարած է ինքնագործ հեռաձայն – թարգման մը, որուն շնոր-հիւ, մօտ ատենէն, ուեւէ մէկը պիտի կա-րենայ խօսիլ Անգլիացիի մը, Գերմանա-ցիի մը եւ կամ Ռուսի մը հետ, առանց բառ իսկ գիտնալու անգլերէն, գերմա-ներէն կամ ռուսերէն լեզուներէն:

Նեսթլէրի գիւտով՝ կարելի պիտի ըլ-լայ հեռաձայնային խօսակցութիւնները անմիջապէս թարգմանել, հեռաձայնային կեդրոնը գտնուող թարգմանի մը միջո-ցով:

Օրինակի համար, երբ Արեւմտեան Գերմանիոյ մայրաքաղաք Պոնէն բնակիչ մը ուզէ հեռաձայնով խօսակցիլ Լոնտոնի բնակիչներէն մէկուն հետ եւ ինք անգլե-րէն ու միւսն ալ գերմաներէն չգիտնան, հեռաձայնային մասնաւոր կեդրոնին լուր պիտի տայ եւ խօսակցութիւնը անմիջա-պէս տեղի պիտի ունենայ գերմանագէտ եւ անգլիագէտ թարգմանի միջոցով:

×

Կը կարծուէր թէ սլիտակամրջինները (թերմիտ) կը գտնուին միայն արեւա-դարձային շրջանները: Իրականութեան մէջ, սակայն, անոնք տարածուած են Եւրոպայի մէջ եւս: Այսպէս ԺԸ. դարու ընթացքին սլիտակամրջինները կ'ապ-րէին Ֆրանսայի Լուար եւ Կառոն շըր-ջաններուն մէջ: Այստեղ անոնք մեծ վը-նասներ պատճառեցին: Ամբողջ տուներ եւ թաղեր աւերակի վերածուեցան այս միջատներուն պատճառով: Լա Ռոշէլ քա-ղաքին մէջ վնասուած են աւելի 30.000 բնակարաններ: Ռոշֆորի մէջ պանդոկ մը հիմնայատակ քանդուեցաւ, որովհետեւ սլիտակամրջինները ոչնչացուցին չէն-քին փայտէ յատակամասերը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (198)

ԵՐԼՏՐՁԻ ՊՈՄՊԱՆ

●●●

ՀԱԶԱՐ ԻՆԸ ՀԱՐԻՒՐ ՉՈՐՍ

—o—

Սակայն, արդար ըլլալու համար պէտք է յայտարարել թէ ծիծաղելի չափազան-...ցութիւններով եւ նոյնիսկ յերիւրուած ...կցուած էին կարգ մը յօդուածներ, ո-...րոնցմով լեցուեցան թերթերուն սիւնակ-...ները, Յուլիսեան Օսմանեան Սահմանա-...դրութեան հռչակման վաղորդայնին:

...Բարձրագոյն Քննիչ Յանձնաժողովը, ...որուն կը նախագահէր, ինչպէս կը յիշեն ...ընթերցողները, Ապտիւլ Համիտի սիրա-...կան պալատականներէն Նէճիպ Մէլհամէ ...փաշան, զարմանալի հոտառութեամբ եւ ...անվիճելի ձեռնհասութեամբ մը յաջողած ...էր արդէն երեւան հանել դաւանիքներուն ամէնէն կարեւորները, Մահափորձի կառքէն սկսեալ, մինչեւ դաւադիրներուն ինքնութիւնն ու իրենց մութին մէջ գլուխ հանած պատրաստութիւնները, եւ սակայն ինքնին կը բաւէ հաստատելու Նէճիպ Մէլհամէի արտակարգ ընդունակութիւն-ները:

Իրաւ է թէ, ինչպէս Օսմ. Սահմանա-դրութեան առաջին օրերուն մէջ յաճախ խօսուեցաւ ու գրուեցաւ, Երլտըզի Յանձ-նաժողովի քրիստոնեայ նախագահը — Նէճիպ Մէլհամէ — հակամարդկային, բարբարոսային միջոցներ ի գործ դնել տալէ չէ խուսափած՝ խոստովանութիւն-ներ կորզելու համար անմեղ բանտարկ-եալներու բերնէն, եւ նոյնիսկ, — եթէ ամբոխին մէջ մինչեւ ցարդ շրջող զրոյցի մը հաւատք ընծայենք, այդ բանտարկ-եալներէն մէկ քանիները ծեծի ու խոշ-տանգումներու տակ սպաննել տուած եւ մէկ քանիներն ալ ինքնասպանութեան մը-ղած է ան, ինչպէս, օրինակի համար, Սվազցի խոհարար Հաճի Նշան Մինաս-եանի պարագան. սակայն, այսօր հաս-տատուած իրողութիւն մըն է թէ այդ քրիստոնեայ սուրիացի փաշան, գիտակ-ցօրէն թէ անգիտակցօրէն, չենք գիտեր մենք, փութկոտ գործունէութիւն մը ցոյց տուած է Երլտըզի Պոմպայի Դէպ-քին հակահարուածը հեռացնելու, բո-վանդակ հայ ազգին գլխէն, Ապտիւլ Հա-միտի վրէժխնդրութիւնը յագեցնելու սահմանուած քանի մը տասնեակ անմեղ-ներու մահավճիռը միայն ձեռք բերելով, եւ այսպէս, ժամանակի որոշ ընթացքի մը մէջ, յաջողած է պաղեցնել ու փակել խնդիրը:

Գալով ընդհանուր դատախազ Նէճմէտ-տին մոլլա պէյի համբաւաւոր (՛) ճա-ռին, աւելա պիտի մնայ պատմութեան մէջ, ինչպէս ըսինք անգամ մը, համիտ-եան արդարութեան (՛) գլուխ գործոց մը, մանաւանդ որովհետեւ, այդ ընդհա-նուր դատախազը, իր ճառը դատարանին մէջ արտասանելէ ճիշդ չորս տարի վեր-ջը, Նոր Թուրքիոյ Սահմանադրական կա-ռավարութեան Արդարութիւնը պիտի ներկայացնէր, Հագգը փաշայի դահլի-ճին մէջ, գրաւելով Դատական Գործերու նախարարի աթոռը, եւ երբ այն, իր պերճաշուք պաշտօնը պիտի ընէր Արեւ-մուտքի գլխաւոր վարչարաններուն մէջ, ընդունելով այցելութիւնները խմբագիր-ներու, թղթակիցներու, որոնց մէջ ան-իշխանականներ (՛), անիծապարտ արար-քի հեղինակներէն, որոնց մահուան դա-տապարտութիւնը պահանջած էր ինք, ինչպէս քիչ առաջ յիշուեցաւ, Եղեռնա-կան Ատեանէն...:

Ոչ նուազ ծիծաղելի են այն շրջանի սարուկ մամուլին հրատարակութիւննե-րը, Ժորժի եւ միւս բանտարկեալներու խոստովանութիւնները բոլորովին խեղա-թիւրուած, համիտական գրաքննութեան մասնաւոր խնամքով:

Ժորիս, դատավարութեան ընթացքին, մեծ թիւով ունկնդիրներու եւ դեսպա-նական թարգմաններու ներկայութեան, խիստ անուանարկիչ բառեր գործածած է Համիտեան Բռնապետութեան հաս-ցէին, խարանելով անտանելի դարձած վարչակարգը, որ հազարաւոր անմեղնե-րու կեանքին, պատւին եւ ինչքին բըռ-նաբարումովը միայն կ'արդարացնէր իր գոյութիւնը.

— Տէ՛ր նախագահ, գոռաց յանկարծ ցցուելով Հիլմի պէյի դէմ, դուք արդա-րութի՛ւնը կը ծախէք, անմեղութի՛ւնը կը չարչարէք եւ իրաւո՛ւնքը կը ծաղրէք:

Նախագահին սպառնական ազդարա-րութեան վրայ, Ժորիս, փոխանակ լռե-լու, ա՛լ աւելի բռնկած, կը պոռթկայ.

— Դուք լռեցէ՛ք, պարոն նախագահ, դուք եւ ձեր խորհրդական դատաւորնե-րը, ահաւասիկ, տխեղերական խղճմտան-քին առջեւ կը յայտարարեմ, եւ բարձր-աղաղակ կը հռչակեմ իմ դաւանանքս, մտիկ ըրէ՛ք ուրեմն, ո՛վ դուք, բռնա-կալներուն ամէնէն անարգին եւ ամէնէն անգութին քղանցքը համբուրող ու անոր ոտքերը լիզող արբանեակներ...

Եւ ունկնդիր բազմութիւնը, երկիւղած լռութեան եւ պատկառանքոտ դիրքի մը մէջ ելքին կը սպասէր:

ՍՄԲԱՏ ԲԻՒՐԱՏ

(Շար.)

Պ. Յարութիւն Փափազեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փափազեան եւ զաւակը Անի, Տէր եւ Տիկին Արթաքի Գալայճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Պապտիկ Քիւլչէեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Շաւրոթ Քիւլչէեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Շնորհիկ Փափազեան, Այրի Տիկին Ռեբեկա Աճէմեան, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Թիւթիւնճեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Թաթուլ Կիրակոսեան եւ զաւակները (Հայաստան), Տէր եւ Տիկին Ալպէր Կիրակոսեան եւ զաւակները (Հայաստան), Տէր եւ Տիկին Շառլ Ֆըվրիյէ եւ զաւակները, Օր. Լիլիան Փափազեան, Տէր եւ Տիկին Եսայի Եսայեան (Յունաստան), Տէր եւ Տիկին Սահակ Կէնճեան, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Յակոբեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ Եափզարտաշեան, Ուզունեան, Անդրէասեան, Տոտաքեան, Սուճուքեան, Տէր–Մէրկէրեան, Օհանեան, Գույումճեան, Կառավարեան, Պետիկեան, Սէյխեան, Յակոբեան, Զոլաքեան եւ Կատայեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն մահը իրենց կնոջ, մօր, մեծ–մօր, քրոջ, ներոջ, հարսին, զարմուհիին եւ ազգականին

ՏԻԿԻՆ ԱՆՆԻԿ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

որ տեղի ունեցաւ Օգոստոս 4ին, կիրակի օր:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս հինգշաբթի, Օգոստոս 8 ժամը 16ին Շաւիլի Հայոց եկեղեցին, 4 Ռիւ տէ Թռուա Շանքիէ:

Կը խնդրուի ծաղկեպսակ չղրկել:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայ իբր այդ նկատել:

ՅԱՌԱՋ.— Մեր ցաւակցութիւնները:

ԱՆԾԱՆՕԹ ԶԻՆՈՒՈՐԻՆ ԲՈՑԸ

Յաղթական Կամարի Բոցի Կոմիտէն Հայ Նախկին Ռազմիկներու եւ Կամաւորներու Միութեան յանձնած է Անծանօթ Զինուորին բոցը արծարծել այս կիրակի ժամը 18,30ին:

Հաւաքոյթ՝ ժամը 18ին էթուալի Թէռփլէնին վրայ, սովորական մուտքին որ դէպի Յաղթական Կամար կ'առաջնորդէ:

Անդամներն ու բարեկամները իրենց ընտանիքներով կը հրաւիրուին մասնակցելու այս արարողութեան, աւելի հանդիսաւոր փայլ մը տալու համար անոր:

Լոյս Տեսաւ

Մատենաշար — ՅԱՌԱՋ — Կեդրոնավայր

ԳԻՆ

Ֆրանսա՝ 15 Ֆր.

— Առաւել առաքումի ծախքը —

«ՅԱՌԱՋ»

IMPRIMERIE SPECIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Խանասորի 66րդ տարեդարձը կը տօնուի նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Գէորգ Չավուշ խումբին, հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէին, այս կիրակի ամբողջ օրը Լա Քոլ Սիւր Լու գետեզերքը – անտառին մէջ:

Հաճելի օր մը (գետի լոգանք կարելի է):

Կը նախագահէ ընկ. Յ. ՇԻՇԼԻԵԱՆ

Կը բանախօսէ ընկ. Յ. ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ

Ծանօթ.— Մասնաւոր օթօքար մը վարձուած է: Առաւօտուն ժամը 8,30ին ճամբայ կ'ելլէ Փլաս Մասէնայէն–Ալպէր Ա. պարտէզէն (Քազինօ Միւնիսիփալին դիմացը): Նոյն օթօքարը կը հասնի Մատըլէն ժամը 9ին:

Ժամը 9,30ին կուգայ Մանեան Սթատին (քովը ադբիւրին մօտ սպասել) զայն առնելու համար:

Իսկ անձնական կառքով եկողներուն համար, երկու քիլոմեթր է Քոլ Սիւր–Լու գիւղէն – Կրասի ճամբուն վրայ: Անկիւնը Ճաշարան–Պառ–Պաքիւսէն աջ դառնալ եւ մտնել անտառը գետեզերքը:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Տիկ. Միութեան Որբերու Օգնութեան Մարմինը տրամադիր ըլլալով քանի մը անպաշտպան տղոց հայեցի դաստիարակութիւնը հոգալու, հարկ կը համարի ծանուցանել, որ շահագրգռուողները այժմէն դիմեն իրեն գրաւոր իր կեդրոնատեղին, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՆՈՐ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Իրենց զաւակները արձանագրել փափաքող ծնողքները պէտք է փութան դիմել տեսչութեան հասցէին:

COLLÊGE ARMÉNIEN SAMUEL MOORAT
26, Rue Troyon, SEVRES (S. et O.)
Tél. : OBS. 18-28

Եւրոպայի մէջ, հայ մանչերու համար հիմնուած, Ֆրանսական եւ Հայկական ուսումնական կատարեալ ծրագիրներով օժտուած մեծագոյն եւ ծաղկեալ ուսումնարանն է Սեւրի Սամուէլ Մուրատեան վարժարանը, որուն սեմէն ներս հայ մանուկին հոգին, միտքը եւ մարմինը կը մեծնայ, կը ծաղկի եւ կ'ընդլայնի բաղձալի համեմատութիւններով:

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՍԿԻ ՇՔԱՆՇԱՆ

Modèle Deposé

Թանկագին ու Մնայուն

Ամէնէն Սիրուն Նուէրը

Պարզ ձեւ՝ 200 Ն. Ֆ. — Շրջանակով 300 Ն. Ֆ.

Գնելու համար դիմել՝

EDOUARD KHEDERIAN
66, Rue Lafayette.
PARIS (9e)
Tél. : PRO. 11-63

Expédition contre-remboursement

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ORIENT

Եռամսեայ պարբերական ամբողջովին նուիրուած Միջին Արեւելքի երկիրներու անցուդարձին:

Բ. եռամսեայ 1963 — թիւ 26

Շահեկան բովանդակութիւն

114, Champs-Elysées, PARIS

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼԻՈՆ.— Ֆր. Կապ. Խաչի Օրը կը տօնուի մեծ պատրաստութեամբ, 27 Հոկտ. Մոլիէրէի շքեղ սրահին մէջ:

×

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան յիսնամեայ յոբելեանը կը տօնուի Հոկտեմբեր 13ին, Սալ տը լա Շիմի:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին 1963 – 1964 տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են: Անոնք որոնք կը փափաքին ղրկել իրենց զաւակները պէտք է այժմէն իսկ դիմում կատարեն հաստատութեան տնօրէնութեան:

Ա.— ՖՐԱՆՍԱԿԱՆԸ, որ տառացի կերպով կը հետեւի պետական լիսէներու արդիական բաժնի պաշտօնական ծրագրին — անգլերէն եւ սպաներէն լեզուներով —:

Բ.— ՀԱՅԿԱԿԱՆԸ, որ կ'օժտէ սաներու հինէրը հայադիտական ծանօթութիւններով, հայ լեզուի, գրականութեան, հայ կրօնքի եւ պատմութեան, Հայաստանի աշխարհագրութեան մարզերուն մէջ:

Աշակերտուհիներ կ'ընդունուին ութ տարեկանէն սկսեալ: Մանրամասնութեանց համար դիմել հաստատութեան տնօրէնութեան:

1, Bd. du Nord, LE RAINCY (S. et O.)
Tél : 927-01-72

Դպրոցասէրի ուսման ծրագիրը կ'ընդգրկէ երկու ուրոյն բաժիններ:

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal : 1278-35

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷ, Երկերի ժողովածու, 10 հատոր լաթակազմ	70 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Երկերի ժողովածու, 7 հատոր, լաթակազմ	56 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Պապ թագաւոր, լաթակազմ	10 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Հայոց բերդը, լաթակազմ	8 Ֆր.
ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆ, Երկերի ժողովածու, 2 հատոր լաթակազմ	14 Ֆր.
ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ, մեծադիր, գունաւոր նկարներով, լաթակազմ	10 Ֆր.
Վ. ԱՆԱՆԵԱՆ, Հայաստանի կենդանական աշխարհը, Բ.	8 Ֆր.
ԱՐՍԷՆ ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ, Երկեր (Արովեան Պռօշեան, Պարոնեան)	17 Ֆր.
ՄՈՒՐԱՑԱՆ, Պատմուածքներ, գունաւոր նկարներով	5 Ֆր.
ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԻ մասին յիշողութիւններ. լաթակազմ	7.50 Ֆր.
ՄԻՔ. ՇԱԹԻՐԵԱՆ. Գարունը նորից եկաւ. 296 էջ.	5 Ֆր.
ԱԲԳԱՐԵԱՆ. Մատենադարան(անգլ.) 18 գունաւոր մանրանկարներ	3 Ֆր.
ՀԵՆՐԻԿ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ. Երգի ծնունդը. բանաստեղծութիւններ	3.85 Ֆր.
Մ. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ. Տաղեր, 200 էջ. լաթակազմ	3.50 Ֆր.
ՍՈՎԵՏԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ. Ա. 800 էջ. լթկզմ.	16 Ֆր.
ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ, Անլռելի զանգակատուն, Պէյրութ, 1963	10 Ֆր.

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ԳՐԱՏՈՒՆՍ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻՆ Է

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՁԱՅՆԱԳՐԵԱԼ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԵՐՈՒՆ

ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է

ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ'Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ'Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի

Եթէ ներսը եւ դուրսը

ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e

Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր: Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ խղանկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլաստիք — ծածկոցներ. —

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը:

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ:

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e

166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)

4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)

24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)

48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՀԱՄԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86 - 60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար· 50 Ֆ· — Վեցամսեայ՝ 27 Ֆ·
Արտասահման՝ Տար· 60 Ֆ· — Հատը 0·30 Ֆ·

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 8 — ՕԳՈՍՏՈՍ — JEUDI 8 AOUT 1963

LE NUMERO : 0,30 FR.

20ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9677 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 39e ANNÉE — N° 9677

ՅԱՒԱԴԱԿ

ՄԵՆՔ ՄԵՐ ԹԵԻԵՐՈՎ

Հնաւոր լոյսերէն չլացած աչքեր, անշարժութենէ րթացած միտքեր կան որոնք չեն տեսներ, չեն ըմբռներ կարգ մը տարրական ճշմարտութիւններ:

Ան թէ ինչո՛ւ անհրաժեշտ է լայն եւ հետեւակատ մը կազմել: Դիւրք ճշդել: Մինչեւ բանէ առաջ՝ պաշտպանելու համար Հայկական Արտասահմանի մտաւոր վասակը: Ինչպէս եւ տեսակէտները ունենք:

«Արտասահմանեան Հայաստա՞ն»: կամ հակադրութի՞ւն Երեւանի: Մրցո՞ւմ: Ազգութեան պայքա՞ր:

Շարժմիտներ եւ ծանծաղամիտներ կրնան իրենց ուղած մեկնութիւնը տալ, մինչ եւ արիւն պղտորելու համար: Ինչպէս որ կ'ընեն արդէն:

Կարճ է մեր պատասխանը եւ հատու, — ինքնապաշտպանութիւն: Եթէ կ'ուզէք հակատ՝ արժեցնելու համար մեր հիմնական իրաւունքները եւ արդար յաւակնութիւնները: Պարկեշտօրէն: Արիաբար: Ճիշդաբար:

Մանաւանդ որ, «սովետական» կառավարութիւնը ճակատ յարդարած է արդէն, իր իշխանասաստ կարգուսարքով եւ տուէտական ակադեմիաներով, կառոյներով ու «ֆակուլտատ»ներով:

Հարկ հարկաւորաց եւ պատիւս արժանաւորաց»:

Մեր միտքէն չանցնիր թերագնահատել այնտեղ կատարուած աշխատանքը, կամ խանգարել անոր ընթացքը:

Նիլ, սմսեղուկ մարդանքներուն փառքն ու պարծանքը, անձեռնմխելի մենաշնորհը կը թողունք իրենց:

Մենք աշխել, արտադրել, ստեղծագործել կ'ուզենք մեր սեփական թեւերով: Եւ նոյն թեւերով ալ պաշտպանել այն յարմակողմանի, թանկագին ժառանգութիւնը զոր ստացած ենք մեր հայրերէն:

Մենք այդ պարտականութիւնը պիտի կատարենք հակառակ ներսէն եւ դուրսէն ցցուած դաւերու: Հակառակ դաս մը խմաստակներու ճամարտակութեանց, եւ արշինելու անվտառնակ դասալքու – թեան:

Գիտնալով հանդերձ որ, մեր պլուխ – նդը քարերու պիտի զարնուին եւ մեր աքերը պիտի մրկին աւազէն, ցիրուցան ցուած ըլլալով եօթն անգամ եօթանա – ան ցամաքներու վրայ:

Եթէ մեր համբանքը, մեղի պէս մտաղներու բարմութիւնը այնքան պակսի զանական Միաբանութեան մը վե – ածուինք, դարձեալ ոչ մէկ նահանջ կամ պատճառութիւն:

Պիտի մնանք վերջին պահնորդները պատուոր, ինքնուրոյն, անփոխարինելի արժէքներու ամբողջներուն: Աւելի քան ատոր կանչուած՝ պատնէշին վրայ: Ճակատագրայ:

Ոչ թէ հատուածական մոլեռանդութեան մղուած, այլ մեր լուսաղբիւրին վերեւ, անմահական ջուրն ալ հոսեցնելու համար հայրենի ստեղծագործութեան ագանին մէջ:

Այս առաջադրութեամբ ալ, կը հրաւիրենք մեր պաշտօնակիցները, ուղեկիցները եւ տարաձիր մշակոյթին հաւատարիմները՝ համախմբուիլ Միութեան մը շուրջը:

Պատրաստ ենք ծրագիրն ալ մշակելու: Այդ կազմակերպութիւնը պիտի ունենայ մէկ դասանանք.—

Թոյլ չտալ որ քաղաքական – կուսակցական խեղկատակութիւններ անտիրու – թեան մատնեն Հայկ. Արտասահմանի ինքնուրոյն մշակոյթը:

Պաշտպանել, որպէսզի զանազան դպիր – ներ, նորընծաներ եւ հոպլիտներ չհամարձակին մոլորեցնել անոր ստեղծագործութեան բնական ուղին: Կամ անոր եր – կունքը խաթարել կեղծ պիտակներով եւ պատուաստաներով:

Անկարելին փորձել, իրապէս մտաւոր — ոչ թէ դաւանափոխական — յարաբերութիւններ հաստատելու համար Երեւանի հետ:

Մեղքը իրենց ճիտը, եթէ կը նախընտրեն նոր փշաթելեր հաստատել, ականջ դնելով բոչայական զառանցանքներու:

Հայրենիքին օդն ու ջուրը իրաւունք չեն տար Ռէս Մնոյի խաղեր սարքելու տարապիր բարմութեանց դէմուն:

1949 Շ·

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ

ՏԸ ԿՈՂ ԿԸ ՊԱՏԱՍԽԱՆԷ ՔԵՆԸՏԻԻ

«Երեք»ները կը չարունակեն իրենց սիրալիր զրոյցները խորհրդային մայրաքաղաքին մէջ: Այս առթիւ խորհրդային դեկավարները նորոգեցին իրենց առաջարկները ոչ–յարձակողական դաշինք մը առորակրելու համար Ատլանտեան եւ Վարշաւայի Ուխտերուն միջեւ: Մասնաւոր օրակարգ մը չկար, առջի առաւօտեան նիստին իւրաքանչիւր Արտաքին Նախարար իր տեսակէտը պարզեց եւ իրը պարզելու առենն էր որ Անտրէյ Կրոմիքօ կրկնեց խորհրդային առաջարկը:

Կրոմիքօ չէշտած է թէ առաջին համաձայնութենէ մը ետք պէտք է յառաջդիմել: Միացեալ Նահանգներու Արտաքին Նախարարը՝ Տին Ռուսք յայտնած է այս առթիւ թէ ամերիկեան կառավարութիւնը ներկայիս կը խորհրդակցէր իր դինակիցներուն հետ եւ ուրեմն ինք ի վիճակի չէր բանակցութիւններ վարելու այդ ուղղութեամբ: Կը կարծուի թէ Կրոմիքօ այլեւս չէ պնդած: Յաջորդ նիստին ընթացքին, Տին Ռուսք անդամ մը եւս պարզած է արեւմտեան տեսակէտը Պերլինի մասին եւ խօսած նաեւ Լաոսի շուրջ:

Նոյն իրիկունը Միացեալ Նահանգներու Մոսկուայի դեսպանը՝ Ֆօյ Քոհլըր փայլուն ընդունելութիւն մը տուած է իր բնակավայրին մէջ, որու ընթացքին կրնան իրենց մէջ ունեցած են մօտ 20 վայրկեան, հիւրասրահին մէկ անկիւնը: Բոլորին տրամադրութիւնը չատ բարձր էր ըստ արեւմտեան թղթակիցներուն: Ընդունելութեան ներկայ եղած են նաեւ ՈՒ Թան եւ այլ բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ, բայց Խրուշչեւ հոն չէ եղած: Կը թուի թէ արձակուրդի մեկնած է Ղրիմ: Բացակայ եղած է նաեւ Հանրապետութեանց Միութեան Նախագահը՝ Բրեժնեւ: Նոյն օրը Խորհրդային իշխանութիւնները ճաշ մը տուած էին ամերիկեան պատուիրակութեան ի պատիւ Ընդունելութեանց Պալատին մէջ, Լենին բլուրին վրայ:

Տին Ռուսք Մոսկուայէն Լենինկրատ մեկնած է չորեքշաբթի առաւօտ իրրեւ պարզ զբօսաշրջիկ, հինգշաբթի օր պիտի միանայ Խրուշչեւի, Ղրիմի մէջ եւ հանդարտ Մոսկուայէն մեկնի չաբաթ օր:

Միւս կողմէ, բրիտանական եւ խորհրդային պատուիրակութիւնները երկկողմանի խօսակցութիւններ կ'ունենան Մոսկուայի մէջ, տրուած ըլլալով որ երկու երկիրները մասնաւոր պատասխանատուութիւններ ունին Լաոսի նկատմամբ:

× 90 երկիրներ կ'ուզեն ստորագրել հիւլէական համաձայնութիւնը, բայց Պոնի մէջ մթնոլորտը լարուած է եւ արձակուրդները կէս ձգելով Ուոշինկթընի դերման դեսպանը որ Գերմանիա էր, մեկնած է Ուոշինկթըն «բացատրութիւն» ուղելու համար: Հրատապ հարց մը դարձած է Դաշնակցային Գերմանիոյ մասնակցութիւնը Մոսկուայի Համաձայնութեան: Ձեւ մըն ալ կը փնտռուի որ իր անդամակցութեամբ, Արեւելեան Գերմանիա չճանչցուի իրաւական կերպով: Շատ կը խօսուի նաեւ Արեւմտեան Գերմանիոյ անդամակցութեան մասին, բայց քաղաքական բոլոր հոսանքներն ալ անհրաժեշտ չեն նկատեր այդ մասնակցութիւնը:

× Փարիզի մէջ լուր մը տարածուեցաւ ըստ որուն տը Կոլ պատասխանած է Քենըտիի եւ Մաք Միլընի Յուլիս 25ին ղրկած նամակին առթիւ, Մոսկուայի համաձայնութեան չուրջ:

Այս բոլոր դիրերուն բովանդակութիւնը գաղտնի կը մնայ, բայց ըստ ոմանց կարծիքին, տը Կոլ յայտնած է թէ ոչ մէկ պայման կ'ընդունի հիւլէական գաղտնիքներու փոխարէն:

× Հաւիմըն յայտարարեց թէ Ֆրանսա երբեք հիւլէական մեծ պետութիւն մը պիտի չըլլայ, բայց չատ աւելի կարեւոր է տեսնել որ Չինաստան կրնայ հիւլէական պետութիւն մը դառնալ:

× 1945 Օգոստոս 6ին, ժամը 8,15ին հիւլէական ամերիկեան առաջին ռումբը կ'իյնար Հիրոշիմայի վրայ, քանի մը երկվայրկեանի մէջ աւելի քան 260 հազար հոգի սպաննելով:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Վարչապետութիւնը կը հերքէ Նիուզուիք այն լուրը, ըստ որուն տը Կոլ Մօրիս Շումանը պոն պիտի ղրկէ իրրեւ իր անձնական ներկայացուցիչը:

ՍՈՒՐԻՈՅ վարչապետը՝ Սալահ Պիթար Պաղտաս զացած է անսպասելի կերպով: Կը կարծուի թէ երկու կառավարութիւնները պիտի խորհրդակցին միացեալ քաղաքականութիւն մը պատրաստելու համար նասրեան քարոզչութեան դէմ:

ԵՐԿՈՒ ԽԵԼԱՅԻ ԻՏԱԼԱՅԻՆԵՐ Հռոմի հռչակաւոր Քոլիզէն... ծախած են ամերիկացի զբօսաշրջիկի մը որ նման պիզնես մը ձեռքէն չփախցնելու համար 200 հազար լիռ կանխավճար տուած է: Ամերիկացին չատ տրամաբանական գտած է Իտալացիներուն ըսածը՝ Հռոմի թաղպետութիւնը նիւթական նեղ կացութեան մատնուած ըլլալով 30 տարուան համար կ'ուզէ ծախել Քոլիզէն: Ամերիկացին չատ խանդավառուած է, սկսած է արդէն երազել այն սնամբ–պարէն վրայ զոր հոն պիտի չինէ եւայլն, եւայլն: Բայց մարդը միշտ կը սպասէ որ Հռոմի քաղաքապետը ժամադրութեան գայ: Մնաց որ «ծախողներուն» հետքն ալ չկայ...:

ԿԻ ՄՈՒԼԻ կը գրէ Էսփուաո չաբաթաթերթին մէջ թէ տակաւին որքա՞ն ատեն Ֆրանսա պիտի յաւակնի «գերիշխան մնալ իր կղզիացման» մէջ:

ՌՈՊԵՌ ՇՈՒՄԱՆԻ առողջական վիճակը անյոյս կը մնայ: Պապը առաքելական մասնաւոր օրհնութիւն մը ղրկած է:

ՄԱԿ–ի խառն յանձնախումբը կ'ամբաստանէ Իսրայէլը որ բռնաբարած է եգիպտական օդային սահմանը:

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ մէջ ընդհանուր ընտրութիւններ տեղի պիտի ունենան Սեպտեմբեր 17ին: Մանօթ է որ Խորհրդարանը լուծուած է 1961էն ի վեր:

ԹԻԹՈՎ խորհրդային թիւ 2 տիեզերագնացը յայտարարեց թէ հայր պիտի ըլլայ ի մօտոյ: Երկու տարի առաջ կատարեց իր անջրպետային չրջապտոյտը: Այսօր 28 տարեկան է, կինն ալ՝ 25:

Օր ը Օրթն

ՄԱՀԱՋԴ

Տեսակները կան մահազդի: Տխուր յայտարարութիւններ են ատոնք, որ կը դրուին գէթ Յառաջի մէջ, չորրորդ էջը: Այս մէկը այն տարբերութիւնն ունի, որ առաջին էջը կը դրուի:

Այս մէկն ալ կը խօսի մահուան մասին, բայց այս մահը ոչ արկածի հետեւանք, ոչ հիւանդութեան մը վախճանն է:

Բայց աւելի լաւ է, տանք պատմութիւնը:

«Երջանիկ» անունով տարեգիրք մը կը տպուի Պոլսոյ մէջ: Այս տարուան հատորին մէջ կը կարդանք.

«Հինէն մնացած բազմավաստակ հայերէն գրաշար աշխատաւորներու յաջորդական մահերով ու ծերութեամբ, *լուրջ տպագնապ մը կ'անցընէ, ներկայիս, հայ մամուլը:*

Ստիպուեցան դադրիլ Նոր Դար, *Սուրբ Յակոբ, Հանդէս Մշակոյթի* պարբերաթերթերը: Նոյն տխուր կացութեամբ՝ *Սան, Քուլիս, Սուրբ Փրկիչ, Պարտէզ, Արշալոյս, Կաւռօչ* լոյս կը տեսնեն առանձին կամ նուազ յապաղումներով, հակառակ անոր որ անոնցմէ ոմանք կը հրատարակուին 17 տարիներէ ի վեր:

Ամենէն տարեցը, *երջանիկ* տարեգիրքը եւս որ 33 տարիներէ ի վեր կանոնաւոր լոյս կը տեսնէր, այս տարի *վեց ամսուան յապաղումով միայն կրցաւ հրատարակուիլ*, եւ շատ մեծ դժուարութիւններով:

Եթէ մեր 5–6 տպարանատէրերը չմիանան (տագնապը) ըմբռնող ազգայիններու հետ, ու չկարենանք հայթայթել մէկ կամ երկու տողաշար մեքենայ, հաւանական է որ (Պոլսոյ) մեր գոյգ օրաթերթերը միայն ունենանք այլեւս, իբր հայերէն լեզուով հրատարակութիւն:»

Հասկցաք թէ ի՛նչ մահուան, որո՛ւ մահուան մասին է խօսքը:

Հայ մամուլն է որ կը մեռնի:

Քանի մը տարի առաջ, հայերէն գրական պարբերաթերթ մըն էր որ, Ամերիկայի մէջ, հրատարակեց ինքն իր մահազդը: Նոյն տագնապը դեռ կը սարսէ անոնք որ, Ամերիկայի մէջ, դեռ կը փորձեն ոտքի վրայ կանգուն մնալ: Այս տողերը գրողը տեսաւ մահուան դողերը, այնտեղ:

Կ'արժէ ոչ թէ տոմս մը, այլ յօդուած մը նուիրել այս տխուր կացութեան, ոչ մահուն մասին խօսելով՝ սարդոնական ծիծաղ մը ցոյց կուտան, հեգնախառն ուրախութեան կանչ մը կ'արձակեն անոնք, այլ մահուան դիմաց, Երեւանի մէջ:

ԱՐԱՋ

ՄԱՔՄԻԼԸՆ Հելսինքի կը պտնուի, ուր չորս օրուան պաշտօնական այցելութիւն մը պիտի կատարէ:

ԵՄԷՆԻ մէջ եգիպտական յարձակում մը եւս մղուած է Սանաայի չրջանին մէջ: 12 եգիպտացի զինուոր սպաննուած են:

ՀԱՅԻԹիի հիւսիսը ցամաքահանում մը կատարուած է քանի մը հարիւր ընդդիմադիրներու կողմէ:

ՍԱՅԿՈՆի մէջ երկրորդ պոնզ մը ողջ ողջ ինքզինքը այրած է: 40 ուրիշներ, այր թէ կին պատրաստ են նոյն զերազոյն զոհողութեան՝ Պուտտայականութեան դաւին համար:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ համաձայնաւար կուսակցութեան երկու պարագլուխները դիմում կատարած են Մոսկուա, որպէսի Խորհ. Միութիւնը զեղչէ եգիպտոսի տուած զէնքերուն քանակը:

ԱՐԱԲ ԳՐՈՂՆԵՐ
ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Արաբ պատմագիր Ալ-Պալատուրի, արաբական արշաւանքներու մասին գրած իր գիրքով մեզի կը հաղորդէ, թէ սլաւական ծագում ունեցող Սալման Իպն Րապիայի կազմակերպած եւ ղեկավարած այս արշաւանքները ուղղուած էին Իրաքի, Բիւզանդիոնի եւ Հայաստանի դէմ: Սլաւական ծագումով ուրիշ արաբ հրամանատար մըն էր՝ Ջիժատ, որ Հայաստանի մէջ Տիարպեքիրի եւ Մալաթիոյ միջեւ կառուցանեց «Հիշն Ջիժատ» կոչուած բերդը: Ալ-Պալատուր պատմաբան կը գրէ Հայաստանի գրաւման մասին, 640–645 թուականներուն, Հապիպ Իպն Մասլամի կողմէ, Ութման Իպն Աֆֆան Խալիֆայի (644–656) հրամանով: Հապիպ Իպն Մասլամ իր բանակներով հասաւ մինչեւ Էրզրում, ուր մնաց քանի մը ամիս: Այս շրջանին մէջ տեղի ունեցան կռիւներ Բիւզանդական Արմենիաքոն մարզի կառավարիչին բանակներուն դէմ, որոնց կ'օժանդակէին Օսեթները, Ապհազները եւ Քազարներու զօրաբանակները: Պատմագիրը կը խօսի նաեւ Հայաստանի եւ Միջագետքի կառավարիչ Մուհամմէտի մասին, Օմայիտներու գերդաստանին, ինչպէս նաեւ անոր տղուն՝ Մարուան Բ. Խալիֆայի մասին, որ ատեն մը եղած էր Հայաստանի եւ Ատրպէյճանի կառավարիչ (ոստիկան): Ան կը գրէ նաեւ Արաբներու կողմէ հիմնուած քաղաքի մը՝ Պայլաքարի մասին, Արրան նահանգին մէջ, զոր Հայերը կ'անուանէին Փայտակարան: Ըստ Զախաուի, Զ. դարուն այստեղ գոյութիւն ունեցած է հայ եպիսկոպոս մը:

Գիրքին գլուխներէն մէկուն մէջ Ալ-Պալատուրի մանրամասն կը խօսի Պուղա Ալ-Քապիրի մասին, որ Հայաստանի Ատրպէյճանի ոստիկանն էր Ալ-Մութավաքքիլ Խալիֆայի ժամանակ (847–861): Պուղա կառավարիչն էր նաեւ Շիմշատ քաղաքին, հնադարեան Արսամոսաթան, Տիարպէքիրի հիւսիսակողմը: Ան էր, որ 854–855ին վերաշինեց Շամքոր քաղաքը, ուր բնակեցուց Կովկասէն փախած Քազարները, որոնք այնտեղ կը հետապնդուէին իրենց մահմետական կրօնքին պատճառով, ինչ որ կը նշանակէ, թէ Քազարներէն մաս մը իսլամացած էր Թ. դարուն: Շամքոր քաղաքը աւերուած էր մաճառ ցեղախումբի մը կողմէ, զոր բիւզանդացի գրող Կոնստանդին Ծիրանածին Փիրանէնէթ կ'անուանէ Սապարթոյ եւ որու մասին ան կը հաւաստէ, թէ Ը. դարուն ան բաժնուեցաւ մաճառ ժողովուրդէն գանգուածէն եւ հաստատուեցաւ Կովկասի մէջ: Ք. Փորճենէթի այս սարթոյներուն համար կը գտնենք հայկական սեւորդիք անունը (տես նաեւ Յ. Մանանդեանի «Հայաստանի առեւտուրն ու քաղաքները» աշխատութիւնը, Երեւան, 1954, էջ 197): Ալ-Պալատուրի պատմաբանը իր «Երկիրներու նուաճման գիրք» աշխատութեան մէջ ունի մասնաւոր գլուխ մը, ուր կը խօսի Հայաստանի նուաճման» մասին: Այս գլուխին մէջ ան ցոյց կուտայ նաեւ այն աղբիւրները, զորս օգտագործած է, պաշտօնական փաստաթուղթերը, պատմական աշխատութիւնները, ինչպէս նաեւ բերանացի տեղեկութիւնները, զորս ունեցած է իր տրամադրութեան տակ:

Մեծ կարեւորութիւն ունեցող ուրիշ պատմագիր մը եղած է Ալ-Եաքուպի, որ մինչեւ 905 թուականը ապրեցաւ Հայաստանի, Խորասանի, Հնդկաստանի եւ Եգիպտոսի մէջ, ուր մեռաւ: Ան գրեց «Քիթապ ալ-պուլտան»ը (Երկիրներու գիրք) եւ «Թարիհ»ը (Պատմութիւն), որոնք պահուած են, մինչ բիւզանդական կայսրութեան մասին Հայաստանի մէջ գրուած գիրքը կորսուած է: Հետաքրքրական է այն եղելութիւնը, որ Ալ-Եաքուպի, իր «Թարիհ» աշխատութեան մէջ կը զբաղի արեւելեան հնադարեան ժողովուրդներու, Ասորեստանի, Բաբելոնի, Հնդկաստանի, Չինաստանի, Եգիպտոսի, Յունաստանի եւ Բիւզանդիոնի պատմութիւններով: Խօսելով Թոկարմա ժողովուրդին նախահայրերուն մասին, ան կը նշէ Ալ-Արմանը (Հայերը), բայց կը հաւաստէ, թէ Քազարները գրաւեցին Հայաստանի ամբողջ հողամասը, այսինքն Անդրկովկասը, քանի որ Հայաստան ըսելով, ան կը հասկնար նաեւ Կուրանը (Վրաստան): Ան կը խօսի նաեւ Հայաստանի ոստիկան Սայիտ Իպն Սալիմի մասին, որ 789–99 թուականներուն Հարուն էլ Րաշիտ խալիֆային կողմէ կառավարիչ նշանակուեցաւ Հայաստանի հողամասին վրայ: Ան կը գրէ նաեւ Հայաստանի ոստիկան Պուղա Ալ-Քապիրի մասին եւ կը պատմէ անոր մղած կռիւը Տաղստանի դէմ, զոր կ'անուանէ Ալ-Սանարիա եւ որ հայկական աղբիւրներու մէջ անուանուած է Ծանարք:

Այս յօդուածը նպատակ չունի ներկայացնելու Հայաստանի մասին արաբ պատմագիրներու տուած բոլոր տեղեկութիւնները, որոնք դեռ չեն օգտագործուած լիովին: Բ. Խալաթեանց քանի մը նմուշներ միայն ըրաւ հինգ արաբ պատմագիրներէ: Ուրիշ հեղինակներ ալ, որոնք զբաղեցան Հայաստանի պատմութեամբ, ինչպէս Կ. Պասմաճեան (Հայաստանի արդիական պատմութիւն), Ժաք տը Մորկան եւ ուրիշներ, օգտագործեցին արաբական աղբիւրները, թէեւ փոքր համեմատութիւններով: Յ. Մանանդեան իր «Քննական տեսութիւն հայ ժողովրդի պատմութեան», ինչպէս նաեւ «Հայաստանի առեւտրի եւ քաղաքների մասին» աշխատութիւններուն մէջ կ'օգտագործէ արաբական աղբիւրները:

Ներկայ յօդուածով նպատակ ունեցանք հաւաքելու քանի մը մանրամասնութիւններ Հայաստանի մէջ արաբական տիրապետութեան խաւար շրջանէն, որ բարձրացուց հայ ժողովրդի դիմադրական ուժը ընդդէմ հարստահարիչներու եւ չեղաւ անհրաժեշտութիւնը աւելի լայնօրէն օգտագործելու արաբ պատմաբաններու աղբիւրները, ինչ կը վերաբերի արաբական տիրապետութեան շրջանի Հայաստանի պատմութեան, աշխատութիւն մը, զոր կարելի պիտի ըլլայ պատրաստել Հայաստանի արաբագէտներու ջանքերով:

ՓՐՈՖ. ՎԼԱՏ ՊԸՆԸՅԵԱՆՈՒ

ԶՐՈՅՑ
ՓՈԼ ՄԷՕՐԻՍԻ ՀԵՏ

Վերջին երկու տարիներու ընթացքին, բարեպատեհ զուգադիպութեամբ մը ու մանաւանդ բարերար միջամտութեամբ մը մուտք գործեցի ֆրանսական չարժանկարի ասպարէզէն ներս, ուր, հետզհետէ մասնակցեցայ ժապաւէններու, առաջինը՝ «Հորաս 62», երկրորդը՝ «Գաղտնիք Փարիզու», իսկ երրորդն ու վերջինը՝ «Ամէն տեսակէտով լաւ Պարոն մը»:

Բայց նիւթական առաւելութենէն որ կ'ընծայէ «Եօթներորդ արուեստ»ը իր ծառայողներուն, պէտք է խոստովանիմ որ չարժանկարը, ճիշդ հակառակը բեմական արուեստին, երբեք առիթ չեն ծայեր արուեստագէտին ապրելու այն խոր յուզումները զորս չնայլօրէն կը պարգեւէ բեմը դերասաններուն:

Չարժանկարի ասպարէզին մէջ ոեւէ մէկը մէկ օրէն միւսը կը դառնայ վը-տէթ: Մինչ թատրոնը՝ հոն ծառայող դերասանին համար փորձաքար մըն է, ցաւի ու երկունքի, յղացման ու ստեղծագործական թռիչքի վայր մը, ուր բարձունքներու հասնելու համար հարկաւոր են տարիներու անդուլ աշխատանք, վերելք ու անկում, պայքար ու կամք:

Այս խորհրդածութիւնները կ'ընեմ ըսելու համար որ չարժանկարի միջավայրը յուսալքում առաջացուց իմ մէջս ու չկրցաւ երբեք ինծի պարգեւել հոգեկան այն անփոխարինելի հրճուանքն ու հաճոյքը, գեղարուեստական այն անսպառ խռովքներն ու յոյզերը զորս երկար տարիներէ ի վեր տուած է ինծի բեմը:

Տարբերութի՞ւնը բեմին եւ պաստառին միջեւ... այդ չէ այսօրուան իմ յօդուածիս նիւթը: Ընդարձակ է այդ նիւթը եւ արժանի՝ առանձին ուսումնասիրութեան մը: Ինչ որ կ'ուզեմ չեշտել այսօր, այն է թէ չարժանկարը, հակառակ իր անհրապոյր ու խորթ հանգամանքին, առիթը ընծայեց ինծի ծանօթանալու անձերու, որոնց հետ ունեցած եմ մտերմական խօսակցութիւններ, անոնց հետ փոխանակած կարծիքներս անգամ մը եւս արմատացուցին իմ մէջս չարժանկարի հանդէպ սնուցած բացառական կարծիք-

Բազմաթիւ ֆրանսացի դերասաններ ճանչցայ՝ Ռէյմոն Փելըկրէն, Ժան Մ...րէ, Ժան Լըրուլէն, Փիէր Մոնտի: Ասոնցմէ ոմանց հետ ունեցայ մտերմական խօսակցութիւններ ուր խնդրոյ առարկայ եղաւ միշտ բեմին ու պաստառին տարբերութեան հարցը, եւ միշտ ալ բեմին առաւելութիւնը՝ չարժանկարին վրայ, ե...նաց առաջնութեան գծին վրայ:

Արդար ըլլալու համար պէտք է խոստովանիմ թէ ֆրանսացի դերասաններու հետ ունեցած ծանօթութիւններուս ը...ւազոյնը եղաւ մեծանուն դերասան, բեմի ու չարժանկարի ծանօթ աստղ՝ Փոլ Մէօրիս:

Վերջին ժապաւէնիս (որուն գլխաւոր դերակատարն է ինք, Տիկիններ Տանիէլ Տարիոյի եւ Միշէլ Մորկանի կողքին) պատկերահանման ընթացքին, ծանօթացայ անոր հետ:

Փոլ Մէօրիս որքան չարժանկարի փայլուն աստղ, նոյնքան եւ աւելի տաղանդաւոր բեմական ստեղծագործ մըն է: Ֆրանսական թատրոնի անցեալ տարուան շրջանին անուանի դերասանը մեծ նուաճում մը կատարեց «[illegible]» խաղ, իսկ անկէ առաջ կատարեալ յաջողութիւն մը եղած է «Մի ոմն Յուդա» թատերակին մէջ իր ստեղծած տիպարը:

Արտաքին երեւոյթով անշարժ, առաջին իսկ ակնարկէն հակակրելի տպաւորութիւն մը ձգող այս մարդը, մտերմական խօսակցութեան ընթացքին, կարծես հրաշքով իմն, կ'այլափոխուի, կը դառնայ հաճելի, զուարթ, ու իր ներսէն միջուկ մը ունեցող խօսքերը ընկերակցած իր այնքա՜ն քնարական ձայնին կը դիպ... ու խորապէս կը տպաւորեն խօսակիցը:

Այդպէս պատահեցաւ ինծի: Մեր աշխատանքի առաջին օրը, որ անցաւ մեր, իր ու իմ մասնակցութեամբս խաղցուած տեսարանի մը նկարահանումով, դադարի մը պահուն, երբ անկիւն մը ծուարած կը խօսէի, յանկարծ ինծի Փոլ Մէօրիս մօտենալով ինծի, ... տեսարանին մասին բացատրութիւն մը տուաւ, աւելցնելով որ իր այդ ... ցուցմունքը պիտի կրնար դիւրացնել ... խատանքը:

Մեծ հաճոյքով մտիկ ըրի զինք ... ապահովցուցի թէ կէտ առ կէտ պիտի հետեւէի իր ցուցմունքին, եւ աւելցուցի.

— Ներողամիտ եղէք. նորեկ եմ չարժանկարի աշխարհին մէջ, երրորդ ... պաւէնն է որ կը դարձնեմ...

— Իրա՞ւ... սակայն, հակառակ ... նորեկութեան, ինչպէս դուք կ... վարժ կ'երեւիք «արհեստ»ին:

— Որովհետեւ, քսանըստ տարիէ ի վեր թատրոնով կը զբաղիմ:

— Ի՞նչպէս գտաք չարժանկարի աշխարհը: Սիրեցի՞ք:

ՇԱՌԼ ՊՈՏԸԼԷՐ
ԵՒ ԻՐ
ԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԴՐԱԽՏՆԵՐԸ

Երբ լաւ ընտանիքի զաւակ մը անխնայ կը մսխէ ունեցածը, օրինական միջոց մը կայ իր այս մսխումները սանձելու. ի՛ր իսկ շահուն համար՝ դատական խորհրդական մը նշանակել տալն է: 1844 Սեպտեմբերին, Տիկին Օփիքի պահանջին վրայ, անշուշտ դրդուած զօրավարէն, որ իմացած էր թէ երկու տարուան մէջ Շառլի հօրենական ժառանգութեան կէսը հալած էր, դատարանը կ'որոշէ դատական խորհրդական մը նշանակել, որ ճըշտապահութեամբ Շառլին պիտի վճարէ ժառանգութենէն մնացածին եկամուտը, առանց մայր գումարին դպչելու կարելիութեան:

Բանաստեղծը կրցածին չափ կը բողոքէ, կ'աղաչէ, բայց ի զուր: Գերագոյն անարգանքն է, յանցանքը որ պէտք չէր գործել: Անմոռանալի նախատինքը՝ կատարուած յանուն բարի նպատակներուն եւ առաքինի ընկերութեան:

Դրամական տեսակէտով ալ՝ Պոտըլէր մէկ օրէն միւսը նեղութեան մէջ է: Կացութիւնը մտահոգիչ էր, մանաւանդ որ բացի դերձակին, ճաշարանատիրոջ, հաշիշի հայթայթիչին ունեցած պարտքերէն, նկարի վաճառական Արոնտէլին ստորագրած պարտամուրհակներուն ալ վճարումները իրենց ժամկէտին կը հասնէին: Գոնէ յետնեալ պարտքերը պէտք է վճարէ անմիջապէս, որպէսզի կարենայ քիչ մը համբերել տալ պարտատէրերը: Տիկին Օփիք, որպէս կին եւ որպէս մայր, միշտ երկու «պարտականութեանց» միջեւ նեղը մնացած, կը ջանայ դատարան դիմած ըլլալուն հետեւանքները մեղմացնել, եւ զօրավարէն գաղտնի՝ կ'օգնէ Շառլին: Սակայն ասիկա անբաւարար է: Բանաստեղծը յուսահատութեան սեմին է: Իրիկուն մը, Րիշըլիէօ փողոցի գրոսավայրերէն մէկուն մէջ կը փորձէ անձնասպան ըլլալ՝ կուրծքին մէջ դանակ մը մխրճելով: Վէրքը ծանր չէ, եւ լսողներ կան թէ ձեւացուցած է:

Լուր կը տրուի Տիկին Օփիքի: Զաւակը կը տեսնէ դեռ արիւնաթաթախ: Իրար կ'անցնի, ամուսնոյն կը պաղատի՝ որ անհրաժեշտ ընէ: Զօրավարը չար մարդ մը չէ. իր կնոջը պաղատանքին առջեւ տեղի կուտայ: Ամէնէն անյետաձգելի պարտքերը կը վճարուին: Վանտոմ հրապարակի իր գեղեցիկ, քաղքենի յարկաբաժնին մէջ, ուր ապաստան տուած է իր ապաքինող զաւկին, Քարոլին կը պաղատի, որ Շառլ իրենց մօտ ապրի: Բայց իրարմէ այնքան տարբեր այս երեք էակներուն համակեցութիւնը անկարելի է: Նոր վէճեր կը ծագին:

Հազիւ ապաքինած, Պոտըլէր դարձեալ կը փախչի տունէն: Մէկ ելք ունի միայն. Ֆամ-սաճ-թէթ փողոցի տունը, վերագտնել այն ինչ որ տակաւին կը մնայ ազատ կեանքի իր պատրանքէն, որուն գերին է արդէն, եւ որուն թիապարտը պիտի դառնայ շուտով:

— Ընտանիքէս դարձեալ հեռաձայ: Մօրս տան մէջ միայն Պոռտոյի գինի կը խմեն, իսկ ես՝ չեմ կրնար առանց Պուրկոնեըի գինիի ապրիլ — կ'ըսէ պճնամոլ շուրջքայլով մը՝ Թէօֆիլ Կոթիէի:

Բայց այս բոլոր իրադարձութեանց մէջ ի՞նչ վիճակի մէջ է մեծ բանաստեղծը, ստեղծագործողը, յառաջընթացը: Հիւանդագին զգայնութեան տէր՝ այս մըտատանջ մարդուն մէջ, այս անառակ, հաշիշամոլ եւ խաբարարին մէջ, ո՞ւր է յաւիտենական Պոտըլէրը: Կը շարունակէ «գուրս գալ» յամրօրէն, կարելի է ըսել՝ գաղտնօրէն, իր մոլորումներուն եւ անհոգութեանց ընդմէջէն:

1845 Ապրիլին, «Անուղղայ Արուեստագէտը» անունով կիսածանօթ պարբերականի մը մէջ լոյս կը տեսնեն Շ. Պ. սկզբնատառերով ստորագրուած երկու բանաստեղծութիւններ — Տօն Ժուան Դըժոխքաց մէջ եւ Առ Հնդկուհի մը: Ասիկա խայծն է շուտով լոյս տեսնելիք Չարիքի Ծաղիկները հաւաքածոյին: Սկսած է կանոնաւոր աշխատիլ: Առանձին հատորով հետզհետէ լոյս կը տեսնեն 1845 Սալոնը եւ 1846ի Սալոնը, որոնց մէջ յայտ կը բերէ ճաշակի եւ մտքի անսովոր հասունութիւն՝ նկարչութեան մարզին մէջ: Պոտըլէր ոչ միայն արդիական ծագոյն բանաստեղծն է, այլ նաեւ՝ արուեստի առաջին մեծ քննադատը:

1848ի յեղափոխութիւնը զինք ... խլէ իր երազանքներէն ու ոխերէն՝ ... քը գործունէութեան մղելու համար: Մանկութեան օրերուն Լիոնի բանուորներու ապստամբութեան յիշատակը ... միջապէս կը վերակենդանանայ իր մէջ: Արհամարհոտ եւ ազնուապետական ... տաճտին կը բռնէ փողոցներու ... Իր գաղափարներուն յստակ նշան՝ ... րեւնի գոյն փողկապ մը վզին, ... կ'անցընէ հրացան մը եւ փամփուշտակալ մը: Պիւսիի քառուղիին վրայ, ... հանուր աղմուկին մէջ, կը լսուի ... մը, որ յանկերգի մը նման կը կրկնէ...

— Պէտք է երթալ հրացանազարկ ... զօրավար Օփիքը:

Եթէ չի յաջողիր համոզելու իր ըն... ները որ այդ առաջարկը գործադրեն, ... մասնակցի պատնէշներու կռիւներուն ... գոնէ՝ ըստ իր հաստատումին:

(Շար. – 5)

Մեծանուն դերասանին այս հարցումը ցաւագին կը մատնէ դիս։ Ի՞նչպէս թատերական իրեն թէ չեմ սիրեր սիրեն, թէ կը նախընտրեմ թատերարուեստը, թէ այս երկուքին միջեւ ահագին տարբերութիւն մը գոյութիւն ունի։ Վիրաւորած պիտի չըլլա՞մ իր չարժանկարի ստացած արժանապատուութիւնը։ Ծանօթ չեմ իր նախընտրութեան։

Փոլ Մէօրիս կը նկատէ չփոթութիւնս։

— Ձպատասխանեցիք հարցումիս։ Կը սիրէ՞ք սինեման։

— Կ'ուզէ՞ք որ անկեղծ ըլլամ։

— Այո՛։

— Սինեմայի եւ բեմի միջեւ տարբերութիւնը մեծ է։ Երկու արուեստներուն միջեւ համեմատութեան եզր գոյութիւն չունի։ Կը նախընտրեմ թատրոնը ու կը խորհիմ թէ արուեստագէտին համար ըսելիք թէ արուեստագործի համար նոյն է ու արդասաւոր բեմին վրայ, քան թէ սինեմայի սթիւտիօներուն մէջ։

— Իրաւունք ունիք, կը պատասխանէ Փոլ Մէօրիս, արդարեւ մեծ տարբերութիւն կայ երկու արուեստներուն միջեւ։ Եւ ապրին, եթէ կ'ուզէք, թատրոնն ու չարժանկարը երկու հակոտնեայ բեւեռներ են։ Առաջինը պիտի մնայ միշտ իբր գեղարուեստի մը արժանաւոր ներկայացուցիչը, մինչ երկրորդը՝ երբեք պիտի չկրնայ հասնիլ անոր բարձրութեան ու պիտի մնայ ճարտարարուեստի շրջանին մէջ։

Ակնյայտնի կ'երեւէր որ Փոլ Մէօրիս, ֆրանսական չարժանկարի համբաւաւոր այս դերասանը, ինք եւս չէր սիրեր չարժանկարի արուեստը, աւելի յախուռն ու ժանր կարծիքներ պիտի յայտնէր, եւ սակայն, զուսպ եղաւ ան ու այսքանով վերջացուց։ Կը խորհիմ թէ այս կերպով ուզեց չյուսահատեցնել զիս իմ նոր «աս – պրէզ»իս մէջ։

Դադարը վերջացած էր։ Առաջին օրուան մեր խօսակցութիւնը կանգ առաւ այստեղ։ Գոհ էի որ մեծանուն դերասանը կը բաժնէր կարծիքս։

×

Բարեհամբոյր եղած էինք Փոլ Մէօրիսի հետ։ Երկրորդ օրուան մեր խօսակցութիւնը, ցերեկուան ճաշի պահուն, եղաւ աւելի երկար, բոլորովին տարբեր նիւթի մը շուրջ։

Այս անգամ առաջին հարցումը ես ուղղեցի.

— Պ. Մէօրիս, կը ճանչնա՞ք Հայերը, գաղափար ունի՞ք Հայութեան մասին։

— Չեմ կրնար ըսել թէ լայն ծանօթութիւններ ունիմ հայ ժողովուրդի մասին, եւ սակայն, չեմ ալ կրնար ըսել թէ բնաւ չեմ ճանչնար Հայութիւնը։ Գիտեմ որ հինաւուրց քաղաքակրթութեան ու մշակոյթի տէր ազգ մը էք, ամուր փաթած ձեր գարաւոր բարքերուն եւ աւանդութիւններուն։ Գիտեմ թէ հարուստ լեզու մը եւ դրականութիւն ունիք եւ թէ Աստուածաչունչի առաջին թարգմանութիւնը կատարուած է հայերէն լեզուով։ Պիտի զարմանաք թէ ձեր ժողովուրդի մասին լայն ծանօթութիւններ չունեցող մը ուրկէ՞ կրցած է տեղեկանալ այս բոլորին։ Դուք երկրորդ Հայն էք որ ճանչնալու պատիւը կ'ունենամ։ Առաջինը՝ Կրէկուառ Ալլանն էր, տաղանդաւոր դերասան ու աղնիւ մարդ մը, լայն զարգացումի տէր, որուն հետ պատիւը ունեցած եմ խաղընկեր ըլլալու «Մի ոմն Ցուդա» թատերակին մէջ։ Կրէկուառ Ալլանն է որ տուած է ինծի այս ծանօթութիւնները։ Բարեկամս աւելցուցած էր թէ հայ ժողովուրդը բարեպաշտ է ու եկեղեցիի հոգաբարձութեան նախագահն էր եղած երկար տարիներ։

Ու սիրուն ժպիտ մը դէմքին, Փոլ Մէօրիս աւելցուց.

— Հիմա, կարդը ձերն է ինծի յաւել – եալ մանրամասնութիւններ տալու ձեր մասին։ Այնուհետեւ լաւ է որ ձեր ժողովուրդը եկեղեցասէր է, բայց կը խորհիմ թէ հինաւուրց քաղաքակրթութեան ու մշակոյթի տէր ազգ մը պէտք է նաեւ թատերասէր եղած ըլլայ։ Այդպէ՞ս է, Հայերը թատերասէ՞ր են...

— Անշուշտ։ Եւ ուրիշ կերպ չէր կրնար ըլլալ։ Հայոց թատրոնը երկու հազար տարուան կեանք ունի, այն օրերէն սկսեալ, հեթանոսական չրջաններէն, երբ մեր Արտաւազդ թագաւորը իր արքունիքին մէջ կը ներկայացնէր իր իսկ գրած թատերակները։ Հազարամեակներու ժառանգ Հայոց թատրոնը, հարիւր տարի առաջ, 1860ական թուականներուն, խաւարակուռ երկրի մը մէջ, ուր Բարին ու Գեղեցիկը հալածանքի էին ենթարկուած բռնակալ իշխանութեան մը ճիրաններուն ներքեւ, Մոլիէր թարգմանած է ու ներկայացուցած։ Ու զարմեալ, միշտ հաւատարիմ հազարամեայ աւանդութեան, այսօր ալ, Հայոց թատրոնը կը գործէ Փարիզի մէջ, ներկայացնելով ֆրանսական դասական եւ ժամանակակից վարպետներու գործերը, որոնց մէջ Մոլիէրը ի պատուի է միշտ։

Փոլ Մէօրիս ակնյայտնի հրճուանքով մը մտիկ ըրաւ զիս։ Ապա, ձեռքը ուսիս դնելով, մտերմիկ չեշտով մը, աւելցուց.

— Կը տեսնէ՞ք, ամէն տարիքի ու ամէն պայմաններու մէջ, քանի կ'ապրինք ու կը շնչենք, ամէն օր բան մը սորվելու առակ ենք։ Ձեր խօսքերը ինծի նոր ծանօթութիւններ տուին Հայոց մասին, որուն համար շնորհակալ եմ։

Երեք օրուան մեր հաճելի աշխատանքէն եաք, երբ հրաժեշտ առի մեծանուն դերասանէն, վստահ էի թէ մեր ժողովուրդը թանկագին ու նոր բաներով մը պատած էր յանձին ֆրանսացի այս մեծ դերասանին։

ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԻԹԵԱՆ

ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ԳՈՐԾԵՆ...

———o———

Ֆրանսահայ Կապոյտ Ֆաչէ Պելֆոռ – թէնի կազդուրման կայանի առաջին խումբը Փարիզ վերադարձաւ կիրակի առաւօտ, Օգոստոս 4ին, լաւագոյն պայմաններու մէջ։

Կայարան փութացած էին ծնողքները, դիմաւորելու համար իրենց երախաները։ Հոն էին նաեւ Շրջանային Վարչութեան ներկայացուցիչները։

Ուրախալի էր տեսնել կայտառ հայ մանուկներու այս ժամանումը։ Անոնց դէմքերուն վրայ արդէն կարելի էր նըշմարել կայանի թողած կազդուրիչ ազդեցութիւնը։ Բոլորն ալ ուրախ ու գոհարթ, հակառակ անոր որ անքուն դիչեր մը անցուցած էին չոգեկառքին մէջ։

Շնորհաւորելի է իսկապէս Կապ. Ֆաչէի կրթնոցի վարչութիւնը իր այս ձեռնարկին համար, ու գնահատելի ամէն կերպով։

Ծնողքներու չնորհաւորական արտայայտութիւնները որոնց ականջալուր եղայ, իսկական դրատականներ են, որ գործը ինքնին արժանացած է ոչ միայն գնահատութեան, այլեւ հիացումի։

Իսկապէս, դժուարին պայմաններու մէջ եւ հակայ աշխատանքի գնով է որ կը կազմակերպուի կայանի գործը, եւ տարուէ տարի կատարելագործուելով միշտ լաւագոյնին հասնելու կը ձգտի։

Երկու հարիւր հոգիի փոխադրութիւն, սնունդ, կարգապահութիւն, ապահովութիւն, առողջապահութիւն, ապահովագրութիւն, աշխատանքներ են զորս պէտք է գլուխ հանել պահանջուած պայմաններու տակ։

Պելֆոնթէնի կայանը ունի իր տնօրէն – նուհին, բժշկուհին, առաջնորդուհիները, խոհարարը, օգնականները եւ աշխատող տիկիններ։ Բացի այդ, Շրջ. Վարչութեան անդամուհիները պարբերական այցելութիւններով մօտէն կը հետեւին տարուած աշխատանքին։

Մայրիներու անտառներու մաքուր օդը ծծելով եւ առատ սննդառութեամբ եւ բախանները լաւագոյն կերպով կը կազդուրուին այնտեղ, մանաւանդ կ'ապրին հայկական առողջ մթնոլորտի մէջ։

Ցաճախակի են նաեւ ծնողքներու այցելութիւնները, որոնք իրենց աչքերով կ'ուզեն տեսնել կայանի կեանքը, կարգուսարքը եւ գոհ սրտով կը վերադառնան նիւթական նուէր մըն ալ թողլով հաստատութեան։

Ցուլիս ամսոյ մէջ Կապ. Ֆաչէի կրը – նողի մանուհիները պեղեցիկ գաղափարը յղացած էր օթօֆար մը վարձել եւ իր անդամուհիները փոխադրել Պելֆոնթէն, որպէսզի անոնք տեղւոյն վրայ ծանօթանան կայանի գործին ականատեսի աչքերով։ Եւ այս առթիւ իրենց տպաւորութիւնները արտայայտող տեղեկագիր – նամակ մը ուղղած են Շրջ. Վարչութեան, փարիզ, հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

«Անմոռանալի օր մը անցուցինք ան – ցեալ կիրակի, այցելելով խմբովին Պելֆոնթէնի կայանը։ Կատարեալ է ընդունելութիւնը, ամէն կողմ կը ծփար մաքրութեամբ, այցելեցինք յարկաբաժիններ – ը։ Մեզի ի պատիւ կազմակերպեցին հանդէս մը, դեղարուեստական բաժին մը արժանի գովասանքի, ուր նշմարեցինք տղոց հայերէն յատակ առոգանութիւնը»։

«Աւա՜ղ, ժամերը արագ կ'անցնէին, պէտք էր վերադարձի մասին մտածել, ստիպուած էինք բաժնուիլ։ Նկարագրել բոլորին գոհունակութիւնը կարելի չէր մէկ բառով բացատրելու համար, կեցցէ՛ Ֆրանսահայ Կապ. Ֆաչէը»։

Անուրանալի է որ նման այցելութիւն – ներ իրենց որոշ օգուտը կ'ունենան, դործը մօտէն ծանօթացնելու հանրութեան, հետեւաբար չնորհաւորելի է Կապ. Ֆաչէի Կրընոպլի վարչութիւնը իր այս նա – խաձեռնութեան համար։ Լաւ կ'ըլլար որ չրջակայ քաղաքներու մասնաճիւղերը ու աղդայիններ եւս հետեւէին անոնց օրինակին։

Կապոյտ Ֆաչէը ունի մէկ ուրիչ չատ կարեւոր ձեռնարկ եւս։ Պէյրութի ձե – մարանը ուսանողուհիներ ղրկելով զարգացած կարող ուժեր պատրաստել։

Այս մասին Յառաջի մէջ տրուած է յայտարարութիւն եւ թեկնածու օրիորդներ կը փնտռուին, յառաջիկայ Հոկտեմբերին Պէյրութ, Փալանճեան ձեմարան ղրկուելու համար Միութեան ծախքով։

Վստահ ենք որ յարմարագոյն ընտրութիւն մը պիտի կատարուի եւ ի մօտոյ առիթը պիտի տրուի մեզի ծափահարելու նաեւ այս դեղեցիկ ձեռնարկին յաջողութիւնը։

Ապրի՛ ուրեմն Ֆրանսահայ Կապոյտ Ֆաչէը։

Պ. ՉՊՈՒԽՃԵԱՆ–

ԿԱՐԾԻՔ ԳԻՏՆԱԼ

Հոդագէտ էրիխ Կիրլինկ, Պալթիկ Ծովի չրջանին մէջ յայտնաբերեց հանքանիւթեր, որոնք ըստ իր կարծիքին, հինգ միլիառ տարուան հնութիւն ունին։ Եթէ յիշեալ գիտնականին կարծիքը հաստատուի, կը նշանակէ թէ մեր երկրագունդին տարիքը ոչ թէ 3,5 միլիառ, ինչպէս կը կարծուէր ցարդ, այլ 5 միլիառ տարի է։

×

Ցորդանանի մէկ քարայրին մէջ, վեր – ջերս գտնուեցան 300 կմախքներ։ Կ'ենթադրուի, որ անոնք կմախքներն են Սամարիա քաղաքի բնակիչներուն, որոնք Ք. Ա. չորրորդ դարուն գոհ գացին Մեծն Ալեքսանդրի զօրքերուն։

ԵՐԼՏՐՉԻ ՊՕՍՊԱՆ

ՀԱՋՈՂ ԻՆԸ ՀԱՐԻՒՐ ՁՈՐՍ

———o———

— Ահա՛ կը յայտարարեմ, չարունակեց Թոքիս, ես չեզոքասական մըն եմ, եւ բնիկ չեզոքասական մը. այն պէսն է ինձ, երբ Եւրոպական մաքուր եւ անկաշառ դիտակցութիւնները թարգման Քեռքերու մէջ կարդացի Հայկական Ջարչարանքները, այն սեւ թուականն է ինձ երբ ազեխարչ ազգակները ջնջել մարտիրոս ժողովուրդի մը, որ Ազատութեան համար կը մարտնչէր, եւ որ պատճառով կը ղրկուէր իր ինչքին, իր պատիւն ու իր կեանքին, երբ ահաւոր եղեռ չհամոզ Եւրոպայի դիւանագիտական խաղերուն, որ անսիրտ պատռաւի մը պէս կը ծաղրէր եւ յաճախ կը չհաւատարծէր հոգեվարքի գալարումները բնաջնջուող ցեղի մը, որ Արեւելքի մէջ Արեւմուտքը կը ներկայացնէր, ահա՛ կ'ըսեմ, այդ օրէն ի վեր ուխտեցի մարտընչել անանուն ոճիրներու հեղինակներուն դէմ. այո՛, Հայաստանի մէջ հոսած ու հեղեղներ կազմած արիւնը խօսեցաւ, եւ ես անոր ձայնին անսալով է որ մտայ Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան խումբին մէջ եւ գործեցի իրենց հետ, մէկ նպատակի չուրջը.

— Լսէք նայիմ, ի՛նչ նպատակի չուրջ էր որ գործեցիք, հարցուց Հիլմի պէյ ընդմիջելով.

— Նպատակներէն վեհագոյնին, պատասխանեց Խոուառ Ժորիս։

— Պարզ խօսեցէք...

— Ձարիքը վերցնելու մէջտեղէն, պատասխանեց Խոուառ։

— Ո՞ր չարիքը...

— Մեծ չարիքը, յարեց Պելժիացին, Մեծ մարդասպանին դոյութի՛ւնը։

— Ո՞վ է Մեծ Մարդասպանը, հարցուց նախագահը։

— Այս երկրին դահի՛ճը, պատասխանեց Պելժիացին, Կլատսթոնի Մեծ Մարդասպա՛նը։

— Ո՞վ է...

— Ձեր Օգոստափառ տէրը, պատասխանեց Պելժիացին։

Դատարանը պահ մը խորունկ, ահաւոր լռութեան մը մէջ թաղուեցաւ. դատաւորները դեռեւի գործերուն կը սեւեռէին իրենց ապշահար նայուածքները, մինչ ունկնդիրը ամբոխին մէջ փսփսուքը կ'աւելնար։

— Անամօ՛թ, չարագո՛րծ, լի՛րբ անիչխանական, մռնչեց նախագահը, ի՞նչ – պէս կը յանդգնիս ընելու դատարանիս մէջ այդ լեզուագարութիւնները։

Դատավարութեան միջոցին մէկէն աւելի նման միջադէպեր տեղի ունեցան նախագահին եւ ամբաստանեալներուն միջեւ, այնպէս որ նախագահը պարտաւորուեցաւ ի վերջոյ համառօտել հարցաքննութիւնները։

Ինչպէս կը յիշեն ընթերցողները, վերջին նիստին մէջ, ընդհանուր դատախազին պահանջագիրը, նաեւ ամբաստան – եալներուն փոխանորդ փաստաբաններուն պաշտպանողականները, լոկ ձեւակեր – պութեան համար լսուելէ յետոյ, դատաւորները նախագահին առաջնորդութեամբ խորհրդակցութեան առանձնա – սենեակը քաշուեցան, ուր մնացին չորս ժամ։

Եղեռնագործ առեանի անդամներուն միջեւ կարծիքները կը տարբերէին, մէկ քանիները կը պնդէին թէ իսկական յանցաւորները, մահափորձին բուն հեղինակները, որոնք յղացած, պատրաստած ու գործադրած են զայն, յաղողած են փախչիլ եւ արտասահման ապաստանիլ, եւ թէ կղպանքի տակ առնուած բանտարկեալներուն մեծագոյն մասը խեղճ ողորմելի խոհարարներէ, սրճարաններէ եւ կամ խաղող արհեստաւորներէ կը բաղկանայ, որոնք թերեւս երբեք տեղեկութիւն չունին գործէ։ –Սակայն, միւս կողմը, որոնց գլուխը կը գոնուէր նահապետ Հիլմի էֆէնտին, Ընդհանուր Դատախազ Նէճմէտտին մոլլա պէյի կարծիքէն էին, որովհետեւ դիտէին թէ Երզտրզի վեհափառին (՛) կամքը կ'արտայայտէր այն կարծիքը։

— Էֆէնտինե՛ր, կ'ըսէր նախագահը, դառնալով իրեն տարակարծիք անդամներուն, ճիշդ է, բուն յանցաւորները, հեղինակները փախած են, եւ մէկ քանի աննշան, երկրորդական, թերեւս երրորդական կարեւորութիւն ունեցողները միայն կը գոնուին Արդարութեան ձեռքին մէջ, սակայն, վերջապէս, մեր վրայ պարտականութիւն կը ծանրանայ։

— Ի՞նչ պարտականութիւն, կը հարցնէր Նիմյէթուլլահ էֆէնտին։

— Երեւոյթները փրկել, չարունակեց նախագահը, ահա՛ մեր պարտականութիւնը, ինչ որ կը նշանակէ արդէն մեր Սիրեցեալ Վեհափառ Սուլթանին բարձրադոյն կամքին գործադրութիւնը։

ՍՄԲԱՏ ԲԻՒՐԱՏ

(Շար.)

Տէր եւ Տիկին Բաբգէն Պոտոսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Զաւէն Պոտոսեան եւ զաւակները (Պուէնոս Այրէս), Տէր եւ Տիկին Եփրեմ Պոտոսեան եւ զաւակները (Պուէնոս Այրէս) եւ ազգականները սրտի խոր կսկիծով կը ծանուցանեն մահը իրենց հօր եւ ազգականին՝

ՕՆՆԻԿ ՊՈՏՈՍԵԱՆ
(Պարտիզակցի)

որ տեղի ունեցաւ Պուէնոս Այրէս (Արժանթին, Յուլիս 25ին:

ՅԱՌԱՋ.— Մեր ցաւակցութիւնները:

Պ. Յարութիւն Փափազեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փափազեան եւ զաւակը Անի, Տէր եւ Տիկին Արթաքի Գալայճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Պաղտիկ Քիւլչէեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Շաւլոթ Քիւլչէեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Շնորհիկ Փափազեան, Այրի Տիկին Ռեբեկա Աճէմեան, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Թիւթիւնճեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Թաթուլ Կիրակոսեան եւ զաւակները (Հայաստան), Տէր եւ Տիկին Ալպէր Կիրակոսեան եւ զաւակները (Հայաստան), Տէր եւ Տիկին Շաւլ Ֆըվրիյէ եւ զաւակները, Օր. Լիլիան Փափազեան, Տէր եւ Տիկին Եսայի Եսայեան (Յունաստան), Տէր եւ Տիկին Սահակ Կէնճեան, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Յակոբեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ Ետիգարտաշեան, Ուզունեան, Անդրէասեան, Տոտաքեան, Սուճուքեան, Տէր-Մէրկէրեան, Օհանեան, Գույումճեան, Կառավարեան, Պետիկեան, Սէյխեան, Յակոբեան, Զոլաքեան եւ Կատայեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն մահը իրենց կնոջ, մօր, մեծ-մօր, քրոջ, ներոջ, հարսին, զարմուհիին եւ ազգականին

ՏԻԿԻՆ ԱՆՆԻԿ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

որ տեղի ունեցաւ Օգոստոս 4ին, կիրակի օր:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս հինգշաբթի, Օգոստոս 8 ժամը 16ին Շաւիլի Հայոց եկեղեցին, 4 Րիւ տէ Թոռւա Շանթիէ:

Կը խնդրուի ծաղկեպսակ չղրկել:

Մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Պերճ Մավեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Տոքթ. Բարսեղ Խրիմեան եւ զաւակները, Պ. Էտուար Մավեան եւ ընտանեկան պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին իրենց մօր եւ մեծ-մօր

ՍԻՐԱՆՈՅՇ ՄԱՎԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի եւ շրջաններու Հայ Ազգ. Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացաւ հետեւեալ նուէրները, փոխան ծաղկեպսակի, Գարեգին Սողոմոնեանի մահուան առթիւ.—

Տէր եւ Տիկին Մուրատեան 50 ֆրանք, Պ. Աբրահամեան, Պ. Պետրոսեան, Պ. Նշան Պետրոսեան 20ական ֆր., Պ. Հաճեան 50, Պ. Սողոմոնեան 20 ֆրանք:

Տէր եւ Տիկին Զատիկեան, վասն պայծառութեան եկեղեցւոյ, 100 ֆրանք, Տիկին Պզտիկեան եւ Տիկին Եալընըզեան (Փարիզ), վասն պայծառութեան եկեղեցւոյ 50ական ֆրանք:

×

Աղքատախնամ Տիկնանց Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացաւ Տիկին Ալթուն Բարսեղեանէ 20 ֆր. իր ամուսնոյն մահուան քառասունքին առթիւ: Պ. Տօնիկեանէ 10 ֆր. իր փոքրիկին մկրտութեան առթիւ: Պ. Աբրահամեանէ 20 ֆր. իր աներհօր, հանգուցեալ Սողոմոնեանի հոգւոյն ի հանգիստ:

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրեր եւ Ժամեր

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

—o—

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Խանասորի 66րդ տարեդարձը կը տօնուի նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Գէորգ Զաւուշ խումբին, հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէին, այս կիրակի ամբողջ օրը Լա Քոլ Սիւր Լու գետեզերքը – անտառին մէջ:

Հաճելի օր մը (գետի լոգանք կարելի է):

Կը նախագահէ ընկ. Յ. ՇԻՇԼԻԵԱՆ

Կը բանախօսէ ընկ. Յ. ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ

Ծանօթ.— Մասնաւոր օթօքար մը վարձուած է: Առաւօտուն ժամը 8,30ին ճամբայ կ'ելլէ Փլաս Մասէնայէն-Ալպէր Ապարտէզէն (Քազինօ Միւնիսափալին դիմացը): Նոյն օթօքարը կը հասնի Մատըլէն ժամը 9ին:

Ժամը 9,30ին կուգայ Մանեան Սթատին (քովը աղբիւրին մօտ սպասել) զայն առնելու համար:

Իսկ անձնական կառքով եկողներուն համար, երկու քիլոմեթր է Քոլ Սիւր-Լու գիւղէն – Կրասի ճամբուն վրայ: Անկիւնը ճաշարան–Պար–Պաֆիւսէն աջ դառնալ եւ [illegible] անտառը [illegible]:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Տիկ. Միութեան Որբերու Օգնութեան Մարմինը տրամադիր ըլլալով քանի մը անպաշտպան տղոց հայեցի դաստիարակութիւնը հոգալու, հարկ կը համարի ծանուցանել, որ շահագրգռուողները այժմէն դիմեն իրեն գրաւոր իր կեդրոնատեղին, 15 Րիւ Ժան Կուժոն:

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ
ԲԱՑՈՒԱԾ ԷՆ
ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ուսումնական 1963–1964 Տարեշրջան

Կ'ընդունուին 10–12 տարեկան [illegible] եւ ուսումնական [illegible], որոնք ունին իրենց [illegible] համապատասխան նաեւ ուսումնական աստիճան:

Արձանագրութեան եւ լուսաբանութեանց համար դիմել՝

Direction du Petit Séminaire Arménien
3, Av. de Grandchamp, LE PECQ (S. et O.)
Tél· 963.01.72

IMPRIMERIE SPECIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal : 1278-35

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷ, Երկերի ժողովածու, 10 հատոր լաթակազմ	70 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Երկերի ժողովածու, 7 հատոր, լաթակազմ	56 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Պապ թագաւոր, լաթակազմ	10 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Հայոց բերդը, լաթակազմ	8 Ֆր.
ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆ, Երկերի ժողովածու, 2 հատոր լաթակազմ	14 Ֆր.
ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ, մեծադիր, գունաւոր նկարներով, լաթակազմ	10 Ֆր.
Վ. ԱՆԱՆԵԱՆ, Հայաստանի կենդանական աշխարհը, Բ.	8 Ֆր.
ԱՐՍԷՆ ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ, Երկեր (Արովեան Պռօշեան, Պարոնեան)	17 Ֆր.
ՄՈՒՐԱՑԱՆ, Պատմուածքներ, գունաւոր նկարներով	5 Ֆր.
ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԻ մասին յիշողութիւններ. լաթակազմ	7.50 Ֆր.
ՄԻՔ. ՇԱԹԻՐԵԱՆ. Գարունը նորից եկաւ. 296 էջ.	5 Ֆր.
ԱԲԳԱՐԵԱՆ. Մատենադարան (անգլ.) 18 գունաւոր մանրանկարներ	3 Ֆր.
ՀԵՆՐԻԿ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ. Երգի ծնունդը. բանաստեղծութիւններ	3.85 Ֆր.
Մ. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ. Տաղեր, 200 էջ. լաթակազմ	3.50 Ֆր.
ՍՈՎԵՏԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ. Ա. 800 էջ. լթկզմ.	16 Ֆր.
ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ, Անլռելի զանգակատուն, Պէյրութ, 1963	10 Ֆր.

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ԳՐԱՏՈՒՆՍ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻՆ Է
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՁԱՅՆԱԳՐԵԱԼ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԵՐՈՒՆ
ԾՈՒ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

Լոյս Տեսաւ

Մատենաշար — ՅԱՌԱՋ — Կեդրոնավայր

ԳԻՆ
Ֆրանս՝ 15 Ֆր.

— Առանց առաքումի ծախքը —

«ՅԱՌԱՋ»

ԱՆԾԱՆՕԹ ԶԻՆՈՒՈՐԻՆ ԲՈՑԸ

—o—

Յաղթական Կամարի Բոցի Կոմիտէն Հայ Նախկին Ռազմիկներու եւ Կամաւորներու Միութեան յանձնած է Անծանօթ Զինուորին բոցը արծարծել այս կիրակի ժամը 18,30ին:

Հաւաքոյթ՝ ժամը 18ին էթուալի Թէռփլէնին վրայ, սովորական մուտքին որ դէպի Յաղթական Կամար կ'առաջնորդէ:

Անդամներն ու բարեկամները իրենց ընտանիքներով կը հրաւիրուին մասնակցելու այս արարողութեան, աւելի հանդիսաւոր փայլ մը տալու համար անոր:

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է···· ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք···· ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք
Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Երբ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԵՔ – ԶԱՐԴԱՐԵՔ – ՆԵՐԿԵՔ
ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC
16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47
11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր: Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ խաւաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ. —
TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը:

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ:

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e
64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ֆ. — Հատը 0·30 Ֆ.

ՈՒՐԲԱԹ 9 ՕԳՈՍՏՈՍ VENDREDI 9 AOUT 1963

LE NUMERO : 0,30 FR.

39ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9678 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 39e ANNÉE — Nº 9678

ԱՐԱՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՁԵ՛ՆՔ ՀՐԱԺԱՐԻՐ

Ա՛յ Ձե՛նք հրաժարիր երբեք մի՛ջադպրան մը մուրհակէն, որ կը կոչուի Սեւրի դաշնագիր, առորագրուած քառասուն տարի առաջ, 10 Օգոստոս 1920ին, Թուրքիոյ արուարձան Սեւրի յախճապրակներու թանգարանին մէջ։

Ձե՛նք հրաժարիր, որովհետեւ ապագայ պատմութեան բախտորոշ մէկ դարձակէտն է, յաղթական մեծ դաշնակիցները, որ կը գծէին աշխարհի նոր քարտէսը, ինչո՞ւ մը չէ որ կ'ընէին մեզի, այլ կը հաւատացնէին իրենց պարտքը հանդիսպ հայ ժողովուրդին, «փոքրիկ դաշնակիցին, որ իր համբանքին կէսը զոհ էր տուած իրենց դատին համար։ Պարզապէս կը յարգէին մեծ պատերազմի գժնդակ պահուն իրենց ըրած հանդիսաւոր խոստումները։ Արդարութեան գովելի գործ մը կը կատարէին։

Ձախջախիչ պարտութեան ենթարկուած Թուրքիոյ քայքայման գատաւճիռը կը առորագրուէր այդ օրը։ Անհուն տարաբաղձանքով հոգամասեր ընդմիջտ կը խըլուէին ծարպարար ցեղի ձեռքէն։ Օսմանեան կայսրութեան փլատակներուն մէջէն կը կոչուէին ազատագրուած ազգեր։

Արդար էր, որ Հայերն ալ ստանային իրենց բաժինը։ Արդարութիւն կը պահանջէին մեր մէկ միլիոն նահատակները։ Առաջին անգամ ըլլալով 1920 Օգոստոս 10ին Մեծերը ճանչցան մեր իրաւունքը։ Սեւրի դաշնագրի 88րդ յօդուածով Թուրքիոյ ենթարկեցին Հայաստանի անկախութիւնը եւ զայն պարտադրեցին Թուրքիոյ։ 89րդ յօդուածով Թուրքիոյ չորս նահանգներէն հոգամասեր ստանալու իրաւունք տուին մեզի։ Վաւերացուցին Միացեալ Հայաստանը։

Ահաւոր Ահարոնեան, հայկական ազատամարտի անմահ երգիչը, յանուն Հայաստանի Հանրապետութեան ստորագրեց այդ դաշնագիրը՝ մեծ դաշնակիցներու կողքին, արդար հպարտութեամբ կանգնած դիմացը պարտուած Թուրքիոյ երեք պատուիրակներուն, որոնք ամօթահար գլուխները կը համակերպէին միջազգային գատարանի մահավճիռին։

Սեւրէն երեքուկէս ամիս վերջ, 1920 Նոյեմբեր 22ին Միացեալ Նահանգներու նախագահ Ուուտրօ Ուիլսընն, իրեն յանձնուած պարտականութիւնը աւարտելով, դաշնակիցներու ժողովին ներկայացուց իր հաւարարական վճիռը, որով Հայաստանի Հանրապետութեան պէտք է ընդունէին Վանի, Պիթլիսի, Էրզրումի եւ Տրապիզոնի նահանգներէն որոշ մասեր։ Իր բակականաբար Հայուն գարաւոր է — անկախ Հայաստան՝ իր պատմական հողերուն միացումով։ Երկար պիտի չտեւէր երազը։ Նոյն իրականութիւնը անգամ մը պիտի գար հաստատելու թէ գործադրութիւնը ստացի տակ է ծնած հայ ազգը։ Ուիլսընի վճիռէն չաբաթ մը վերջ կարդալի կը հաղնէր Հայաստան։ Թուրքն ու բոլշեւիկը ձեռք ձեռքի տըւած կը խեղդէին մեր նորաստեղծ հայրենիքը։

Ձե՛նք դաշնակիցները կ'օգտուէին առիթէն վաւերացնելու համար Սեւրի դաշնագիրը։

Ձե՛նք ժողովին « փոքր դաշնակից »ը։ Ձէ՛ին յարգեր իրենց ստորագրութիւնը։ Անվճար կը թողուր մեզ մեր դատը։ Ձէ՛ին յարգեր իրենց ստորագրութիւնը։ Անվճար կը թողուր մեզ մեր դատը։

Ա՛յ մենք երբե՛ք չենք դադրիր պահանջելէ անոր վճարումը։

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՌԸՍՔ ՊՈՆՆ Կ'ԵՐԹԱՅ

ՆԱԽԱՊԷՍ ԽՐՈՒՇՁԵՒԸ ՊԻՏԻ ՏԵՄՆԷ

Յանկարծական կերպով, ամերիկացի Արտաքին Նախարարը որոշեց Պոն երթալ չաբաթ օր, ինչպէս կ'երեւի Ատը – նաուրի «սիրտը առնելու» համար։ Տարակոյս չկայ որ Տին Ռըսք կ'ուզէ նախ հանդիսացնել Արեւմտեան Գերմանիոյ բոլոր վարիչները հիւլէական համաձայնագրին առթիւ, զոր ստորագրեցին Արեւելեան Գերմանիոյ ղեկավարները։ Պոնի իշխանութիւնները չեն ուզեր նոյն աստիճանի վրայ դրուիլ Փանքովի իրենց կարմիր հայրենակիցներուն հետ եւ այս մասին Ուաշինկթընի եւ Լոնտոնի տուած ապահովութիւնները բաւարար չեն նկատուիր։ Պոնի կառավարութիւնը քալ գիտէ որ Արեւմուտք – Արեւելք բանակցութեանց դիմաւոր նիւթը կը կազմէ գերմանական հարցը, որու լուծման համար Պոն եւ Ուաշինկթըն տարբեր տեսակէտներ ունին։

Դաշնակցային Հանրապետութիւնը նախ դոհունակութեամբ ընդունեցաւ Մոսկուայի համաձայնագիրը, որուած ըլլալով որ Գերմանիոյ համար ոչ մէկ գործ – ուարութիւն կար զայն գործադրելու, վասնզի Գերմանիա հանդիսաւորապէս հրաժարած էր հիւլէական եւ ջրածին զէնքեր չունենալէ, չատ առաջ։

Ներկայիս մէջտեղ կ'ելլէ որ այս դաշնագիրը ամէնէն խրթին կացութիւնը ստեղծեց նոյնինքն Գերմանիոյ համար։ Յարդ միայն Դաշնակցային Գերմանիան էր որ իրաւունք ունէր խօսելու Գերմանացիներուն անունով եւ Գերմանիոյ վերամիացումը միջազգային քաղաքական նուիթեան մէկ հրամայականն է։ Արդ, Գերմանիոյ ղեկավարներու մտահոգութիւնը կը ծագի Մոսկուայի համաձայնագրին թիւ 2 եւ 3 յօդուածներէն։— Բոլոր ինքնիշխան պետութիւնները կըր – նան անդամակցիլ այս համաձայնութեան, իւրաքանչիւր ստորագրող կրնայ առաջարկել փոփոխութիւններ մտցնել եւ ատ–hոf (այդ նպատակաւ) ժողով մը հրաւիրել եթէ անդամներու մէկ երրորդը համաձայնի։ Ինչպէս կը պարզուի, վեթոյի ոչ մէկ հարց կայ, մինչ ատոր վերայ կոթնած՝ Գերմանացիք որոշ յոյս մը ունէին, որովհետեւ Լոնտոն եւ Ուաշինկթըն քանիցս կրկնած էին թէ պիտի չճանչնան Արեւելեան Գերմանիան։ Իրաց այս կացութեան մէջ, Քենըտիի տուած ապահովութիւնները չեն կրնար բաւարար նկատուիլ։

Ասկէ զատ սակայն, Պոնի բոլոր քաղաքական հոսանքները նոյն տեսակէտը չունին ինչ կը վերաբերի այն ընթացքին զոր Դաշնակցային Գերմանիա պէտք է ընտրէ այս համաձայնագրին նկատմամբ։

Աւելնաուր նախապէս նպաստաւոր կարծիք ունէր, իսկ հիմա սպասողական դիրքի մէջ է։ Կ'ըսուի թէ Արտաքին Նախարարը անդամակցութեան կողմնակից է, իրեն համար նախ եւ առաջ պէտք է պահպանել արեւմտեան համերաշխութիւնը։ Վաղուան վարչապետ՝ Էրհարտին կարծիքը, ցարդ ծանօթ չէ։

Ամէն պարագայի մէջ, Դաշնակցային Հանրապետութեան համար կարեւոր է իրատես կերպով ապահովել դերմանական ներկայութիւնը եւ խուսափիլ որ Գերմանիա խաղի գայ յետադային։

Տին Ռըսք նախքան Պոն երթալը, Սեւ Ծովի ափին պիտի տեսնուի Խրուշչեւի հետ։

ԲԱՆԱԿՈՒՄԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

ԵՒԱԴՈՑՆԸ ԱՏԼԱՆՏԵԱՆԻ ԱՓԻՆ

ՕԼՈՆ (Յառաջ).— Հ. Յ. Դաշնակցութեան Նոր Սերունդի բանակումին պաշտօնական բացումը տեղի ունեցաւ Օգոստոս 6ին։

Բացման այս արարողութեան կը մասնակցէին բոլոր բանակողները, երկու հարիւրէ աւելի երիտասարդ – երիտասարդուհիներ, բանակումի վարիչները, միւս աշխատանքներուն մասնակցողները, վերջապէս՝ բոլորը։

Առաջին հերթին, ինչպէս աւանդութիւն է, պարզուեցան հայկական եւ ֆրանսական դրօշակները։ Երկու եռագոյներու բարձրացման հետ՝ բանակողները արտաբուխ պոռթկումով մը յայտարարեցին «Մարսէյէզ»ը եւ «Մշակ Բան – ուոր»ը։ Ապա խօսք առաւ բանակումին ընդհանուր վարիչ՝ ընկ. Նուպար Նիկողոսեան, որ վարակիչ ապրումով մը անդրադարձաւ մեր դրօշակին խտացուցած իմաստներուն, թափած արեան, անմեռ յոյսին, ստեղծագործ ճիգին եւ այդ ամէնուն չնորհիւ ծնունդ առած մեր պատմական ու մշակութային արժէքները ընդգծելով՝ թելադրեց որ երիտասարդները մտնեն մեր ժողովուրդի ծառայութեան մէջ ու խանդով ու հաւատքով չարունակեն ճամբան։

Ընկ. Նուպար հապիւ աւարտած իր խօսքը, տղաքը իրենց պատրաստակամութիւնը արտայայտող երգով մը պատասխանեցին անոր կոչին, թնդացնելով «Մենք անկեղծ զինուոր ենք»ը։

Խօսք առաւ նոյնպէս Պ. Մնապեան, որ պատմելով Հայոց Արշակ Բ. թագաւորին հետ կապուած հայկական հողի խորհրդանշական հէքեաթը ըսաւ.— Ընենք այնպէս, որ մեր սրբազան դրօշակին հովանիին տակ այս պզտիկ հողի կտորը վերածուի մեզ թարմացնող, մեզ զօրացնող հայկական հողի մը։

Բացման այս հանդէսը վերջ գտաւ «Մեր Հայրենիք»ով։

ԲԱՆԱԿՈՂ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Նախապատիհին կինը որ զաւակ կը սպասէր Սեպտեմբերին համար, կանխահաս կերպով ծնունդ տուաւ մանչու մը որ շնչառութեան դժուարութիւններ ունի։ Երկու քիլօ 100 գրամ կը կշռէ եւ անհրաժեշտ նկատուեցաւ անմիջապէս պոռթկնի մասնագիտական մէկ հիւանդանոցը փոխադրել ուր նորածինը թթուածինի վրանի մը տակ դրուած է։ Ինչպէս իր նախորդ երկու զաւակներուն համար, այս անգամ ալ, Տիկին Քենըտի սեզարիէնի գործողութեամբ ունեցած է զաւակը։

ՊԱՂՏԱՏԷՆ կը հաղորդեն որ 242 փիւրթեր անձնատուր եղած են։

ՀԱՑԻԹԻի կառավարութիւնը կը հաստատէ թէ ըմբոստներու մէկ մասը ձախողութեան մատնուած է։

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՑ վարչապետը յայտարարեց թէ զինի կը ծախեն ամէնուն, նոյնիսկ Ֆրանսայի, որ տեղական անունի տակ կը ծախէ։ Ֆրանսացին զարմանքով պիտի լսէ թէ պուլկարական զինի սկսած է խմել...։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ, Կրոմիքօ եւ Լորտ Հիւմ խօսակցութիւններ ունեցած են ոչ–յարձակողական դաշինքին շուրջ։ Իսկ Ու. Թան Քուիչնհակըն հանելով յայտարարած է թէ լաւատես մթնոլորտ մը կը տիրէ։

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԺԱՄԵՐ»Ը

ԳՆԱՀԱՏԵԼԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔ ՄԸ

Ինչպէս Ֆրանսական Զայնասփիւռի տնօրէնութիւնը պաշտօնական նամակով հաղորդած էր Յառաջի խմբագրութեան, անհամ մի՛ջադէպ մը եթէ, Օգոստ 7ին կրցանք լսել Ռուբէն Մելիքի եւ Էվլիւ Կոլիւճեզդի պատրաստած հայկական կէս ժամը։

Յայտագիրը պատրաստուած էր մաս – նաւոր խնամքով եւ նուրբ ճաշակով։ Դժուար աշխատանք է կէս ժամուան մէջ խտացած ձեւով ներկայացնել հայկական մշակոյթի մէկ պատկերը եւ այդ իսկ պատճառաւ, յայտագրին պատասխանատուները մասնաւոր դնահատանքի արժանի են։ Ռուբէն Մելիքի «Հայկական Հէքեաթը» (ֆրանսերէն) որ բանաստեղծական նուրբ ոճով կը պատմէ հայկ. ողբերգութիւնը, կը կազմէր յայտագրին հիմը եւ մէջ ընդ մէջ կ'ընդմիջուէր հայկական երգերով, պարերով եւ Վարուժանէն, Զարեհնգէն, Իսահակեանէն ու Սայաթ–Նովայէն կատարներով ֆրանսերէնի թարգմանուած։

Սերժ Ռեժիանի եւ միւս մեկնարկուներ ը զգացումով եւ ապրումով արտասանեցին բոլոր քերթուածները։ Լսուեցաւ նաեւ Կ. Ափրիկեան եկեղեցական երաժշտութեան սալին մէկ կարճ մասը։

Որքան փափաքելի պիտի ըլլար որ այս «կէս–ժամը» յաճախ նորոգուէր, լաւագոյն առիթը տալով տեղագիներուն ծանօթանալու՝ հայկական հէքեաթին։

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

ՍՏԵՓԱՆ ԱՐԱԹԵԱՆ ՍՏԱՆՁՆԱԾ Է ՄՁԿԻԹԻՆ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ

Հիւրրիյէթ կը գրէ.—

Հաճը Նիմէթ (Ապլա) որ 32 տարիէ ի վեր վիճակահանութեան տոմս կը ծախէ էսկիշէհիրի մէջ, կը կառուցանէ կեդրոնական ջեռուցումով 1000 հոգինոց մզկիթ մը։

— Ինչո՞ւ մզկիթ եւ ոչ թէ վարժարան։

— Որովհետեւ կը հաւատամ թէ մզկիթը կրթէն ալ վարժարանի չափ օգտակար է քաղաքի մը համար։

Նիմէթ Ապլայի այս մզկիթը կը գրաւէ 2800 քառակուսի մեթր տարածութիւն մը թէեւ ներքնապէս արդիական, բայց արտաքին տեսքով կը յիշեցնէ ճարտարապետ Սինանի Ճընտարքլըի Զէյէպի մզկիթը։ Նոր մզկիթին ճարտարապետն է Հայ մը՝ Ստեփան Արաթան անունով։

Նիմէթ Ապլայի երբ կը հարցնենք թէ ինչո՞ւ մահմետական աղօթատեղի մը Հայու մը կառուցանել կուտայ, ան հետեւեալ կերպով կը բացատրէ.

— Մեր մահմետական ճարտարապետները այդ գործին համար մեծ դումար – ներ պահանջեցին։ Հակառակ անոր որ բան թէ բարեսիրական գործ մըն է, կարեւորութիւն չտուին. մինչդեռ այս անձը ձրի կը կառուցանէ։

Կ'ենթադրուի թէ մզկիթի շինութիւնը պիտի աւարտի երկու տարիէն եւ պիտի արժէ չորս միլիոն ոսկի։

«Մարմարա» կը գրէ այս առթիւ.—

Պ. Ստեփան Արաթան ծանօթ է մեր մէջ իբրեւ մասնագէտ ճարտարապետ եւ բազմաթեղուն ուսուցիչ։

Պ. Արաթան իր մասնակցութիւնը բերած է համայնքի բազմաթիւ շինութիւններու։ Մաս կը կազմէ Ղալաթիոյ եկեղեցւոյ շինութեան յանձնախումբին եւ պատրաստած է եկեղեցւոյ ծրագիրները։

ԲԱԿՈՒՆՑԻ ՀԵՏ

(ՄԱՀՈՒԱՆ 25 ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ)

Կից սենեակում էր աշխատում, «Մաճկալի» խմբագրատանը: Մի պատ էր բաժնում մեզ, մի բարակ միջնորմ. ես «Ասանգարդ»ի դիւղաժին էի զեկավարում, նա՝ «Մաճկալ»ի: Լոյս էին տեսել իր առաջին ակնարկներն ու չքնաղ պատմածքները եւ միանգամից գերել մեզ, ուստի եւ ակնածանքով էինք խօսում հեռը, թէեւ «միջին պաշտօնեայ» էր հաբեւան թերթում:

Յետագայում՝ 1929ին, ինձ տեղափոխեցին պատի միւս կողմը, սկսեցի խմբագրել «Մաճկալը», թէեւ պաշտօնապէս ե. Զուբարն էր խմբագիրը, իսկ ես տեղակալն էի համաբուում:

Ակսելը չարունակում էր վարել թերթի դիւղատնտեսական բաժինը, երկար, կոչտ թղթերի վրայ իր զեղեցիկ ձեռագրով դիւղատնտեսական յօդուածները էր գրում արագ, անճիզ եւ Ալ. Սահեանեան առորագրելով յանձնում էր ինձ:

— Ձրիչին տուր, թող տպարան տանի, ինչի՞ ես ինձ տալիս, — չփոթմունքով բողոքում էի ես:

Դէ՛ ես իսկի կը համարձակուէի՞ նրա մի տառը փոխել. մեծ էր նրա հմայքը:

— Ձէ՛, դու մի դիւղացու աչքով մտիկ արա, — պնդում էր նա:

Իրաւունք ունէր. նոր էի եկել դիւղից, վազուց չէր, որ բաց էի թողել առբօրի մաճը: Իսկ նա սիրում ու յարգում էր հողի մարդկանց:

Երբեմն նստում էր դիմացս ու խօսեցնում մեր սարերից, տաւարածների կեանքից: Ու լսում էր թաքուն համակրանքով, եւ ես զգում էի դա:

— Քեզանից հողի հոտն եմ առնում, — մի օր ասաց ինձ կամաց եւ ես թախիծ նկատեցի նրա աչքերում:

Ես ափսոսում էի նրա ոսկի ժամանակը, որ ծախսում էր կիսագրագէտ թղթակցութիւնների վրայ: Խնդրեցի, որ աշխատանքի դայ չաբաթական միայն երկու օր, քանի ժամով: Համաձայնեց դժկամութեամբ:

— Սա էլ փոքր գործ չի, դիւղասրն – տեսներ չունենք, — պատճառաբանեց նա:

Արագ ուղղում էր թղթակցութիւնները ու խնդրում խմբագրութեան ոճաբան Ա.Թ. Խնկոյեանին.

— Բաժնի համար մի համով լոդունդ հնարիր:

Ու Խնկո-Ապէրը հնարում էր իւրաքանչիւր բաժնին իր յարմար «բնաբան»ը, որոնցից այս մէկն է մնացել յիշողութեանս մէջ՝ «Կովին տուէք ճակնդեղ, որ ստանաք փթով եղ...»:

Այո՛, թէեւ արդէն կամաւորուած էր որպէս մեծ դրող, բայց ժամանակ էր գտնում զբաղուելու վիպի, ճակնդեղի, կորնգանի մշակութեան հարցերով, դիւղատնտեսութեան մէջ մշակոյթ մտցնելու հարցերով: Ախո՛ս, ինձ չվիճակուեց երկար աշխատել այդ համայիչ մարդու հետ:

«Մաճկալ»ի փոխարէն 1931ին սկսեց հրատարակուել ծաւալով աւելի մեծ՝ «Սոցիալիստական Գիւղատնտեսութիւն» թերթը, որի խմբագրութիւնը տեղաւորուած էր Հողժողկոմատում: Ակսելը արդէն արհեստով զբող էր, բայց կապը չէր կտրում գիւղացիական թերթի հետ. կարծում եմ մեզ այցելում էր այն պատճառով, որ մայրաքաղաքի մէջ գիւղը իր բնութեամբ մենք էինք ներկայացնում:

Ապակէ սրուակի փոխարէն կուլայ էին դրել զրասեղանին, իսկ յետոյ, անյարմար գալով, ջրով լիքը այդ կաւէ ամանը թաքցնում էի սեղանիս տակ, ոտքերիս արանքում:

Ներս էր գալիս ամառուայ չոդին, զբաղեցնելիս դուռը յետեւից փակում ու թախանձում էր երեխայի անմիջականութեամբ.

— Ինչ կը լինի մի կլկլալէն խմիր կաթսոս առնեմ... մեր գիւղի կարօտը...

Կուլան գլուխս էի քաշում, կլկլալէն խմում, իսկ նա լուռ թախիծով ինձ էր նայում. երեւի այդ պահերին իր սիրած լեռնաչխարհից պոկուած ու հանդամանքների բերումով քաղաք ընկած մի ժայռաբեկոր էի նրա համար...:

— Օխո՛յ... — սրտանց ասում էր նա ու վեր կենում:

Որսից վերադառնալուց յետոյ սիրով պատմում էի տեսածս, հաղորդում էի իրեն ստացածս տպաւորութիւնները բնութիւնից եւ, կարծում եմ, դա միակ հոգեկան կապն էր մեր մէջ. իրար հասկանում էինք, որովհետեւ բնութեան սիրահար էր նա, եւ սիրտը գեղջկական կեանի կարօտով լի:

Մի րոպէն ժողովից էր եկել զառնացած. իր «Մերանի փողը» պատմուածքի համար «ձախլիկները» դրել էին եւ այդ գործը ազդայնական յայտարարել. «Ո՞նց թէ դու երազես վերադառնալ Սասո՞ւն...

Այդ մասին ոչինչ չասաց, ես էլ չուզեցի վէրքը նորոդել:

— Ա՛խ, ուրիշ բան չեմ ուզում, քեզ հետ ձիերից իջնէինք Իչխանասարի անմահական ալբիւրներից մէկի մօտ, ծաղիկների վրայ փռէինք մեր եափունջի – ներն ու չոքէինք խմէինք քչքչացող զուլալ ջուրը...:

Արցունքներ երեւացին կապոյտ աչքերում: Ես ցնցուած էի. վա՛հ, այսքան էլ կարօ՞տ...:

Երբեմն այնքան յախուռն կերպով էր արտայայտւում հայրենի բնութեան սէրը դէպքերի բերումով քաղաքում ապրող այդ մարդու մէջ, որ նայելով նրան՝ զղացում էի խորասոյս:

Իր «Մթնաձորը» ուռա – յեղափոխա – կաններից ոմանց մէջ այն մակերեսային կարծիքն էր ստեղծել, որ Ակսելը անցնող հնի մասին մորմոքով է խօսում: Մենք, նրան մօտ կանդնած մարդիկս, սակայն, տեսնում էինք, որ նորը, յեղափոխութիւնը նա ընկալում է ողեւորութեամբ:

Մի անգամ հարցրեց.

— Իսկի չութի (արօր) մաճ բռնած կա՞ս...:

— Ինչպէս չէ, — պատասխանեցի. — մենք մի հին չութ ունէինք, նրանով շատ եմ վար արել:

Լռեց, աչքերը կկոցեց ու մի տեսակ վերացաւ, կարծես դնաց Զանգեզուրի լեռնալանջերը զարդարող կարկատանման հողերը, որոնք միայն արօրով էին հերկւում:

— Քա՛կ... քա՛կ... ոնց որ բուի կը-ռինչ... մենաւո՛ր... չարագուշա՛կ...:

— Ի՞նչը, — հարցնում եմ ես:

— Մենակ մարդը... անտառի եղրին իր հողակտորը արօրով վարելիս... Բա բու չի, ինչ է, կռնչում է՝ «քա՛կ, քա՛կ, այ զահրումա՛ր...»:

Նա ողջունեց նորի մուտքը դիւղ, ողեւորուեց դիւղի մեծ յեղաշրջմամբ: Ես մասնակցել էի Փոքր Շարխարի կոլտնտեսութեան կազմակերպմանն ու նկարագրել, թէ ինչպէս այնտեղ հայ, ռուս, ասորի, հրեայ դիւղացիները միասին են հերկում նոր ստեղծուած «Ինտերնացիոնալ» կոլտնտեսութեան հողերը: Ակսելը ողեւորուել էր:

— Ակնարկդ դրի դասագրքիս մէջ... Ա՛յ, հիանալի օրինակ, չորս ազգութեան պատկանող մարդիկ միասին հող են մշակում...

Ակսելը ազգերի համերաշխութեան ջերմ քաւազով էր, որ երեւում է նաեւ նրա «Եղբայրութեան ընկուզենիները» հիանալի գործից:

Նա նաեւ մեծ մարդասէր էր: Ցիշում եմ, հանդիպեց Նալբանդեան փողոցում, կանդնեցրեց: Երեսունմէկ թուականի գարնանն էր:

— Ա՛յ տղայ, փոքր եղբայրս դիշերը չքնեց, դիրքդ էր կարդում: Ախ տեսնեմ ինչի է տարուել երեխան, ես էլ սկսեցի՝ դնա՞յ: Էդուց կը վերջացնեմ: Լաւ է, սրտով ես գրել, բայց...

Խօսքն իմ «Կրակէ օղակի մէջ» վիպակի մասին էր:

Շփոթուած կանդնել եմ առաջը, սպասում եմ դիտողութիւններին:

Ծիծաղեց:

— Ա՛յ տղայ, քո հերոս Ճուտիկը էն դինուորին ինչի՞ է սպանում:

— Դէ դինուորը մաուզերիստների զօրքից էր, թալանել էր մեր դիւղացիներից մէկի մեղուանոցը, — փորձեցի արդարանալ ես:

Ներողամտաբար ժպտաց:

— Գուցէ իրօք այդպիսի դէպք տասնլինը թուին եղել է ձեր դիւղում, բայց դրելու կարիք չկայ:

— Ինչո՞ւ, — զարմացայ ես, քանի որ իմ մէջ թարմ էին քաղաքացիական կռիւների տպաւորութիւնները:

— Ա՛յ տղայ, — ասաց — էն դինուորը դուցէ մի աղքատ կնոջ միակնաման որդին է, դու ինչո՞ւ ես սիրտդ հովացնելով նկարագրում նրա սպանութիւնը... էն էլ մի չրջանակ մեղրի համար...:

Պատրուեցի, մտածմունքի մէջ ընկայ. Եւ երկրորդ վերամշակուած հրատարակութեան մէջ, որ 1936ին լոյս տեսաւ «Քարանձաւի բնակիչները» խորագրով, այդ եզեռնը արդէն տեղի չի ունենում. Ակնհայտաբար ես ազդուած էի ակսելեան մարդասիրութիւնից:

ՎԱՀԹԱՆԳ ԱՆԱՆԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐԸ ՀԱՍԱՆ ՄԱՐԱԹՈՆ

ՁԷՄՊՈՐԻԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Աթինք (Յատկ.). — Ցունաստանի Ձէմպորիին մասնակցող հայկ. խումբը Յուլիս 29ի երեկոյեան հասաւ յունական նաւահանգիստը՝ Բաթրաս, ուր կը սպասէին հայ գաղութին անդամները, բարի գալուստ մաղթելու հայ Արիներուն: Մեր տղաքը հիւրասիրուեցան, եւ պատեցին քաղաքը, վայելելով մեր հայրենակիցներուն սիրալիր ընդունելութիւնը:

Նոյն երեկոյեան հասան Աթէնք կայարանը, ուր կը սպասէին յունական սկաուտներու ընդունելութեան խումբը, հայկական գաղութի եւ կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները, ինչպէս նաեւ հայ սկաուտներ եւ բարեկամներ: Բոլորն ալ ուրախ էին ընդունելու հայկական պատուիրակութիւնը, եւ խանդավառ ցոյցերով ողջագուրեցին մեր տղաքը: Աթէնքի մէջ զիւրերեցին հայ Աթինները եւ յաջորդ առաւօտ առաջնորդութեամբ ընդհ. պետ Բժ. Գ. Մենծասուրեանի, մտան բանակավայր:

14·000 սկաուտներ 86 երկիրներէ, հաւաքուած են հսկայական բանակավայրի մը մէջ: Զարդարուն եւ գունաւոր ամիլեղու կը լսուի: Մանուկներու միջազգային քաղաք մըն է կազմուած:

Ձէմպորիին պաշտօնական բացումը կատարուեցաւ Օգոստոս 1ին, պահապանդ Կոնստանդին իշխանին կողմէ, ներկայութեամբ հազարաւոր այցելուներու, որոնց մէջ կային շատ մը Հայեր:

Հայկական բանակավայրը կազմուեցաւ եւ մեր տղաքը չխնեցին պզտիկ Հայաստան մը, զարդարուած հայկական եւ սկաուտական դրօշակներով:

Օգոստոս 2ին, պահպանդ իշխանը ընդունեցաւ խումբերու պետերը, մանաւանդ հետաքրքրութեամբ տեղեկութիւն-

---

Ա Յ Ժ Ա Մ

ՇԱՒԻԼ ՊՕՏԼԷՐ

ԵՒ ԻՐ

ԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԴՐԱԽՏՆԵՐԸ

—o—

Իր բարեկամին՝ Շանֆլէօրիի հետ կը հիմնէ թերթ մը — «Հանրային Փրկութիւնը», որ միայն երկու թիւ լոյս կ'ընէ: Ինտրը նահանգին մէջ թերթի մը խմբագիր կ'ըլլայ: Բայց իր հակասութիւնները կը զայթակղեցնեն իր պաշտօնակիցները եւ աշխատակցութիւնը կարճ կը տեւէ: Դեկտեմբեր 2ի պետական հարուածը, որ իշխանութեան դլուխը կը բերէ Նափոլէոն Գ.ը, վերջ պիտի դնէ զօրագրեալ լրագրողի իր փորձերուն: «Պոնափարթ մը ե՛ւս: Ի՛նչ ամօթ» — կը նշէ իր զրպանի տետրակին մէջ: Ըստ իր բացատրութեան՝ քաղաքականութենէն ընդմիշտ հեռացած է:

Միշտ իր բարեկամ Շանֆլէօրի հետ է դուր կը փորձէ ձեռնարկել դուտ արուեստագիտական կամ դրական հանդէսներու հրատարակութեան — «Թատերական Շաբաթը», «Փիլիսոփայ Բուն»· հապէ քանի մը չաբթուան կեանք կ'ունենան, եւ կամ ծրագրի վիճակէն դուրս չեն եղլեր: Ոչ ոք կ'ուզէ հրատարակել իր քերթուածները, որոնք չուարուքի կը մատնեն եւ կամ կը զայթակղեցնեն: Զանոնք հրատարակուած տեսնելու եւ քչիկ մը դրամ չահելու համար, դրածները կը յանձնէ քանի մը աննշան թերթերու՝ լոկ «սիւնակի ծակ» դոցելու ակնկալութեամբ: Այսպէս Մարդասպանին Գինին լոյս կը տեսնէ «Գինիի Վաճառականներ – դու Արձագանգ»ին, իսկ Սիրահարներուն մահը՝ «Խորհրդարանի Տեղեկաբեր»ին մէջ: Պարտատէրերուն ձեռքէն օձիքը ազատելու համար ս ութսուած է անվերջ բնակարան փոխել: 1852ի եւ 1853ի միջեւ քսաներկու անգամ կահաւորուած սեն – եակ կամ պանդոկ կը փոխէ: Այլեւս չի կրնար եւ ոչ իսկ ապաւինիլ, իր մօրը նիւթական կամ բարոյական օժանդակութեան. մայրը զոր, հակառակ իրեն հանդիսանալ «դաւաճանութեան», պիտի ուղէր տակաւին սիրել:

×

Ժաննի ներկայութիւնն ալ հետզհետէ աւելի անտանելի կը դառնայ: «Սեւ Վէնիւս»ը, որ տարիներու ընթացքին հասարցած է, ալքոլամոլ սեւամորթուհի մըն է միայն: Բանաստեղծին խիղճը չի նեղեր սակայն, որ կապը խզէ իր ընկերուհիին հետ: Տասը տարուան կենակցութենէ մը եաք, կը մտածէ թէ ա՛լ այդ իրաւունքը չունի: Սովորութեան կապերն ալ, թերեւս, կարծածէն աւելի արդելք կը հանդիսանան բժանմամբ՝ հակառակ իր ընկերուհիին անդարմանելի դեհկուութեան եւ ամէն կարդի դաւաճանու – թեանց:

Ժաննի մէջ ամէնէն աւելի դինք ջղայնացնող կէտերէն մէկն այն է մանաւանդ, որ սեւամորթուհին իր վրայ չի հիա – նար, նոյնիսկ կրակը կը նետէ մէկ քա – նին այն հնչեակներէն, զորս ոչ ոք կ'ուզէ հրատարակել, եւ որոնցմով չի կրնար նոյնիսկ գնել փափաքած զարդարանք – ները: Այո՛, Ժանն ալ զայն կը նկատէ վրիպած մը, եւ մտածածն ալ անխնայ կ'ըսէ անոր, քանի որ ալքոլը, դէմքին նման՝ անոր սիրտն ալ ապեղուցած է: Ծածկամիտ եւ ճարտար չարութեամբ լեցուն կին մըն է: Կը թունաւորէ կատուն, որուն խաղերը կը զուարճեցնէին ու կը ներչնչէին Պօտլէրը: Բայց փոխարէնը՝ տան մէջ ապաստան կուտայ չունեռու, որովհետեւ դիտէ թէ բանաստեղծին համար անտանելի են անոնք: Երբեմն, երկուքն ալ քիչ մը չատ դինի կամ թմրեցուցիչ խմելէ եաք՝ բուռն վէճեր կը ծագին:

— Սատանայի ծնունդ ես... ես գլեղ պիտի մեռցնե՛մ, կը պոռայ Պօտլէր իրիկուն մը:

Զարապոյնը այն է, որ սկսած էր տեղի տալ խելացնորումին. — Ջահ մը խլեցի՝ բազուկը բարձրացուցած եւ ուժգին զարկած էր: Բարձը արիւնով կը ծածկուէր:

Այս դժոխքին մէջ միակ մխիթարութիւն մը — Պօտլէր վերջապէս գտած է դաղափարակից եղբայր մը: Բայց այդ վերջինը Ֆրանսացի չէ եւ արդէն հին տարի կ'ըսէ, որ մեռած է: «Բրվիւ տէօ Մոնտ»ի մէջ հրատարակուած յուշատետրի մը մէջ է, որ Պօտլէր կարդացած էր էնիար պատմուածքներէն: Իր իսկ բացատրութեամբ՝ «տարօրինակ ցնցումէ մը զգացած էր անոնց ընթերցումէն: Ինչպէ՞ս այնքան փնտռած եղբայրը վերջապէս կը գտնէր: Փոյլ կեանքը անբեւեռակայելի նմանութիւններ կը ներկայացնէ իր կեանքին հետ.— թշուառութիւնը, ալքոլը... նաեւ՝ հանճարը, կը մտածէ Պօտլէր:

×

Ի չգոյէ ի՛ր հանճարը պարտադրելու կարելիութեան, փայլուն կերպով պիտի օգտագործէ բանաստեղծութեան մէջ իր երկրորդ եպէն՝ բախտութեան ճարը, որու մարմնացումն է ամերիկացի դրագէտը՝ Էտկար Փօ:

Կրկին կը ձեռնարկէ անգլերէն լրագրութիւնը, զոր բաւական լաւ գիտէր տեսնելու. եւ զայրը ու ցուրտ սենեակին մէջ, Ժանն Տիւվալի կծու յանդիմանութեանց տարափին տակ, ամբողջովին կը թարգմանէ Էտկար Փօյի գործերը:

(Շար. – 6)

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Տարածութիւն՝ 250·966 քառակուսի մղոն, բնակչութիւն 13 միլիոն 800·000, — բիւրթու –60·5 առ հարիւր, 20·7 առ հարիւր, Իւզպէք 5 առ հարիւր, Մոնկոլ եւ այլք 3·8 առ հարիւր։ Խառն — 55·0 իւրաքանչիւր քառ. մղոնի վրայ։

Գաւառներ՝ Մուհամէտ Զահիր Շահ։
Վարչապետ՝ Ալի Մուհամէտ Տաուտ։
Գլխաւոր քաղաքներ՝ Քապուլ (310 հազար) մայրաքաղաք, Գանտահար (195 հազար), — առեւտրական կեդրոն, — Հրատ՝ (150·000), երկրագործական կեդրոն։

Դրամանիշ՝ աֆղանի։
Լեզուներ՝ բաշթօ — պաշտօնական — պարսկերէն։ Կրօնք՝ մահմետական, — տիրանի 90 առ հարիւր, չիի՝ 10 առ հարիւր։

ԴԻՐՔԸ ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԷՋ

Աֆղանիստան կը հետեւի չէզոք քաղաքականութեան Արեւելք – Արեւմուտք յարաբերութեան մէջ եւ այս քաղաքականութիւնը կը հիմնուի հետեւեալ ազդակներուն վրայ.— Աֆղանիստան բազմաթիւ տարիներէ ի վեր կառավարուած դարձած է Անգլիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ, անոր արտաքին դիրքը, Սորհ. Միութեան հետ ունեցած 1250 մղոն սահմանը, փաքիստանի հետ ունեցած սահմանը, նոյն հարցերը։ Ասիոյ մէջ թերահաւատութիւնն նման կը ստանայ ամերիկեան եւ սովետական օժանդակութիւն իր տնտեսական զարգացման համար։ Վերջին դէպքերու համաձայն, Աֆղանիստան մերժեց հայ Արիներու մասին, եւ Բժ. Ֆ. Մենտուրեանին յայտնեց իր ջերմ համակրանքը հայկական սկաուտական շարժումին։ Ցառաջիկայ շաբթուան ընթացքին հրաւիրած է ամէն ազգի պզտիկ սկաուտ մը, որոնց մէջ կայ նաեւ հայ Արի մը։

Ջանադան երկիրներու պատուիրակութիւններ կան չատ մը հայ սկաուտներ Լիբանանէն, Սուրիայէն, Կիպրոսէն, Իրաքէն եւ Յունաստանէն։ Բոլորն ալ լաւ կազմակերպուած, համակրելի եւ սկաուտական ոգիով օժտուած պետեր եւ սկաուտներ։ Շատ սիրալիր յարաբերութիւն ստեղծուեցաւ հայ Արիներուն հետ։

Ուրբաթ երեկոյ Լիբանանի պատուիրակութեան մէջ գտնուող հայկ. սկաուտական խումբը բանակումի կրակ մը պատրաստած էր, ի պատիւ հայ Արիներու Միութեան ընդհանուր պետին, ո՛ր ուղեց հայ սկաուտներուն խօսքեր ուղղել։ Ներկաները ունկնդրեցին հետաքրքրութեամբ։

Յաջորդ օրը, Կիրակի, Ս. Պատարագ մատուցուեցաւ Ս. Յակոբեան տաճարին մէջ, որուն ներկայ եղան բոլոր հայ սկաուտները։ Ս. Պատարագէն ետք, Ս. Խորանի առջեւ, հայ սկաուտները երդում տուին։ Ապա, Ս. Խորանի առջեւ, Աֆղանիստանի հայ սկաուտները իրենց խոստումը տուին։

Ցառաջիկայ շաբթուան ընթացքին պիտի հաւաքուին դարձեալ ճէմպորիին մէջ դտնուող բոլոր հայ սկաուտները։ Այս հաւաքոյթը կը խոստանայ չատ յաջող եւ օգտակար ըլլալ։

Երեքշաբթի օր Յունաստանի թափառիկը պիտի այցելէ ճէմպորիին, եւ յաջորդ օրը իր պալատին մէջ պիտի ընդունի պատուիրակութեանց պետերը։

Իսկ այսօր, կիրակի, Աֆղանի հայ դպրոցը պիտի այցելէ հայկական բանակավայրը։

ճէմպորին լաւ սկսաւ, կազմակերպութիւնը լաւ է, անունդը լաւ, օդը տաք եւ պայծառ, վստահ ենք թէ բոլոր տղաքն ալ ուրախ են եւ երջանիկ։

ՀԱՑ ԱՐԻ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

Աֆղանիստան իր անկախութիւնը ստացաւ միայն 1747ին։ Նախապէս եղած է արաբ իշխանութեան ենթակայ կամ բաժնուած է Հնդկաստանի, Պարսկաստանի եւ Իւզպէքներու միջեւ։

1880ին Մեծն Բրիտանիա ընդունեցաւ Ալտուլ Ռահման Խանը իբրեւ էմիր։ 1919 Օգոստոս 8ին ստորագրուեցաւ դաշինք մը Աֆղանիստանի եւ Մեծն Բրիտանիոյ միջեւ, որուն համաձայն Աֆղանիստան ազատ կը կացուցուէր անդլիական հակիչիհէն։ Համաչխարհային Բ. պատերազմին Աֆղանիստան փարեցաւ չէզոքութեան, ապա՝ 1946ին ընդունուեցաւ ՄԱԿի մէջ։

1932ի Սահմանադրութեան յայտարարութեամբ իշխանութիւնը բաժնուած է ընդմէջ թագաւորին եւ Խորհրդարանին, որ ունի Վերակոյս մը՝ 50 անդամներէ բաղկացեալ, նշանակուած՝ թագաւորին կողմէ ցկեանս, և Ազգային ժողով մը 171 ընտրուած անդամներով։ Գործադիր հեղինակութիւնը կը կիսարկուի թագաւորին եւ դահլիճին կողմէ, դլխաւորութեամբ վարչապետին։

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿ

Տարածութեան միայն հինգ առ հարիւրը մշակուած է, երկրին մեծագոյն մասը ըլլալով լեռնային եւ ժայռոտ։ Երկրագործութիւնը սահմանափակուած է բերրի հովիտներուն եւ դաշտերուն մէջ։ Ընդհանրապէս տարեկան երկու անգամ հունձք կը հասնի։ կարեւոր արտադրութիւնները կը կազմեն պտուղները, ընկոյզը, լուբիան, արմաւիքը, ծխախոտը, մետաքսը եւ բանջարեղէնները։ Ցորենը արտածելի ապրանք է։ Իսկ արջառը կ'ապահովէ միսը եւ դղեստեղէնը։

Ճարտարարուեստը իր նախնականութեամբ կը բնորոշուի։ Կը պատրաստուին մետաքսեայ եւ բրդեղէն դղեստներ, օճառ, լուցկի, ճակնդեղ, չաքար եւ կահկարասի։

Արտածումի դլխաւոր ապրիւր են կաշին, բամպակը, բուրդը, կապերտը, համեմներն ու չորցուած պտուղները։ Վաճառականութիւնը կը կատարուի ընդհանրապէս Փաքիստանի մէջէն։ Բամպակը եւ բուրդը կը դնէ Սորհ. Միութիւնը։ Առեւտուրը 50 առ հարիւրով Սորհ. Միութեան հետ է։ Աֆղանիստան առեւտրական կապեր ունի նաեւ Հնդկաստանի, Միացեալ Նահանգներու, Մեծն Բրիտանիոյ եւ Լեհաստանի հետ։

Աֆղանիստան երկաթուղի չունի, ո՛չ ալ նաւարկելի ջրանցքներ։ Ուղտերը եւ ձիերը կը դործածուին իբրեւ փոխադրութեան միջոց ընդհանրապէս կողմէ։

Հանքային եւ անտառային հարստութիւնները կը մնան չշահագործուած։ Կան Պերիլիումի, Քումիթի, հանքածուխի, պղինձի, ոսկիի, երկաթի, քարիւղի, արծաթի հանքերը։

ԲՆՈՒԹԻՒՆԸ

Աֆղանիստան, դրեթէ Թեքսաս նահանգին մեծութեամբ, արեւելքէն արեւմուտք բաժնուած է Հիմալայեան, Հինտու քուշ լեռնաշղթայով։ Բացի հարաւարեւմտեան չրջանէն, երկիրը ծածկուած է բարձր, ձիւնածածուկ լեռներով եւ խոր ձորերով։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Յ. ՋԱՐՈՐԵԱՆԻ ՃԱՌԸ

«Սով. Հայաստան» Յուլիս 23ի թիւով հրատարակած է Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէի առաջին քարտուղար՝ Յ. Զարոբեանի մէկ ճառը, որ նախապէս լոյս տեսած էր «Փրաւտա»յի Յուլիս 22ի թիւին մէջ։

Հայաստանի, ինչպէս Սորհ. Միութեան բոլոր չրջաններուն մէջ տարիներէ ի վեր կը դործեն կուսակցական – պետական վերահսկողութեան կոմիտէներ, որոնց թիւը Հայաստանի մէջ 35 է։ Այս կոմիտէներուն նպատակն է հսկել դործարաններու, կոլտնտեսութիւններու աշխատանքները եւ ցոյց տալ թերութիւնները, յափշտակութեան երեւոյթները, եւայլն։

Վերահսկողութեան կոմիտէներու «ըստուգումները պարզեցին, որ լուրջ թերութիւններ կան ցանքի, բերքահաւաքի դործին մէջ», յայտարարած է Յ. Զարոբեան։

Մի եւնոյն առեն լուրջ թերութիւններ դտնուած են երկաթուղիներով ապրանքներու փոխադրութեան աշխատանքներուն մէջ։ «Առանձնապէս վատ վիճակումն էր հանքային պարարտանիւթերի, չինանիւթերի եւ որոշ այլ բեռներու փոխադրման դործը»։

ՎԻՃԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Կեդրոնական Վիճակագրական Վարչութիւնը կազմած է այս տարուան առաջին վեցամսեայի տնտեսական վիճակագրութիւնը։

Արդիւնաբերութեան արտադրութիւնը կատարուած է 102,8 տոկոսով եւ ան – դեալ տարուան առաջին վեցամսեային համեմատութեամբ՝ 10,3 տոկոսով աւելի։ Այսուհանդերձ, թերակատարուած են պղինձի, լուսաքուղի, երկաթակազմ կրաղիւսի, հրաչակեղէնի, ձկնի արտադրութեան կիսամեայ ծրագիրը եւն.։

Գիւղատնտեսական բոլոր մշակութիւններու ցանքի տարածութիւնը եղած է 4·127·000 հեկտար, անցեալ տարուան բաղդատմամբ նուազած է 202·000 հեկտարով։ Այս երեւոյթը կը բացատրեն կլիմայական աննպաստ պայմաններով։

Եղկերաւոր անասուններու թիւը աւելցած է 24·000 ով։ Կովերունը՝ 4,900։ Միսի արտադրութիւնը աւելցած է 6 տոկոս, կաթին եւ հաւկիթինը՝ 8 եւ բուրդինը՝ 9 տոկոս։

Վերջին կիսամեակին բանուորներուն եւ պաշտօնեաներուն թիւը եղած է 525 հազար, անցեալ տարուան բաղդատմամբ աւելցած է 43·000ով։

Հայաստանի քնակչութեան թիւը, նախնական տուեալներով, առաջին կիսամեակին բազմացած է 35·000ով եւ 1963 Յուլիս 1ին կազմած՝ աւելի քան 2 միլիոն 42·000։

ԵՐԿՏՐՁԻ ՊՕՄՊԱՆ

ՀԱԶԱՐ ԻՆԸ ՀԱՐԻՒՐ ՁՈՐՍ

— Ինդիրը կը փոխուի ուրեմն, յարեց խորհրդականներէն մէկը, քանի որ կայանական իրատէ մը կայ այդ մասին, աւելորդ է այլեւս ատոր հակառակը պըն – դել։ Ինչ կը հրամայէ Վեհափառը։

— Մտնուան պատապարտել բանտարկեալներուն մեծագոյն մասը, պատասխանեց նախագահը։

— Իսկ փախստականնե՞րը, հարցուց Նիկիթթուլաճ Հիքէնտին։

— Բոլո՛րը, բոլո՛ր դատապարտել կախաղանի, պատասխանեց նախագահը։ Սակայն, եղան մէկ քանի անդամներ, որոնք բաւարար չէին նկատեր նախագահին այս բացատրութիւնները, եւ մինչեւ վերջը կը պնդէին իրենց կարծիքին վրայ։ Ծիծաղելի է, կ'ըսէին ասոնք, հազարակ խոհարարի մը կամ միամիտ արհեստաւորի մը վերագրել, անոր կարողութիւնն ու ընդունակութիւնն վեր դրած ըլլալ այս բացատրութիւններուն, որոնց կը վերաբերին միայն մտաւորականներու, մասնագէտ գիտուններու, եւայլն։

Ի վերջոյ, չորս ժամ անընդհատ վիճաբանութենէ ետք, հաղիւ կարելի եղաւ մեծամասնութիւն մը ղոյացնել, Ապտիւլ Համիտի Վեհապոյն (՛) կամքին համապատասխան դատապարտութիւններ արձակելու համար։

Ժէ։

Երլոզղի բարձրադոյն Քննիչ Յանձնաժողովին ու Եղեռնադատ Ատեանի հետ աղնուած ընթացքին միջեւ ներքին, դաղտնի կապակցութիւն մը կար, ինչպէս որ յայտնուեցաւ վերջին խորհրդակցութեանց միջոցին։

Այս կապակցութեան դոյութեան դրական ապացոյցը ստուգելու համար, Եղեռնադատ Ատեանի վճիռներէն եաքը, որոնց տեղեկացան արդէն մեր ընթերցողները, չահեկան կը դտնենք այս էջերուն մէջ դետեղել նաեւ Երլոզղի Յանձնաժողովին երեսակցութիւնները, որոնց վրայ հիմնուած էր արդէն Ընդհանուր Դատախազ Նէմմէտտին մոլլա պէյի ճառը։

Ահաւասիկ այդ եղրակացութեանց մանրամասնութիւնները կարդով.—

1· Քրիստափոր Միքայէլեան (վախճանեալ), Պաքուցի Հայ մը, ռուս կառավարութենէն աքսորուած, ծանօթ՝ իբրեւ հիմնադիր «Դրօշակ» թերթին, Ժընեւի մէջ, համանուն հայ յեղափոխական կոմիտէին օրկանը. ինք է որ Սամուէլ Ֆայն ծածկանունին տակ, Պոլսոյ եղեռնական ձեռնարկներուն ծրագիրը յղացած եւ պատրաստութիւնները դեկավարած է։

2· Կոստանդին Գապուլեան կամ Տաւրոսեան (փախստական) բնիկ Պաքուցի Հայերէն, այդ քաղաքին մէջ բանտէն փախած, հայ յեղափոխական կոմիտէին մէջ ճանչցուած Սաֆօ անունով, յանցապարտ է, որովհետեւ ինք է որ Լիփա Բիւրօ կեղծանունին տակ, յղացած, ուսումնասիրած եւ կազմակերպած է Կ. Պոլսոյ եղեռնական ձեռնարկներուն ծրագիրը, իր բոլոր մանրամասնութեանց մէջ պատրաստած եւ ի դործ դրած է վերջին 8 Յուլիսի մահափորձը, մասնաւորապէս վարելով Կ. Պոլսոյ կոմիտէի անդամներուն բոլոր նիստերը, երկու անդամ ներկայ գտնուելով Սէլամլըզի արարողութեան, օտարականներուն վերապահուած տաղաւարին մէջ. եւ տասներկու անդամ կառքով հոն երթալով, հանդէսին ամենամօտ պարագաներն ուսումնասիրելու համար. երթալով Սոֆիա, ներկայ ըլլալու համար ռումբեր նետելու փորձերուն. յետոյ այդ դրութիւնը մէկդի ձդելով, որդեդրած է կառքի մը մէջ տեղուած դժոխային մեքենայի մը դործածութիւնը. գացած է Վիէննա ինք անձամբ դնելու համար այդ մասնաւոր կառքը, չինել տուած է երկաթէ արկղը, որ իր պատրաստած պայթուցիկին յատկացուած էր. յետոյ պայթեցնել տուած է դժոխային մեքենան յանցապարտ Ռուպինա Ֆայնի հետ։

Եւ այս ոճիրները նախատեսուած են Պատժական Օրէնքի 55րդ յօդուածով եւ 58րդ յօդուածին երկրորդ յաւելուածին առաջին հատուածովը։

ՍՄԲԱՏ ԲԻՒԲԱՏ

(Շար.)

Կ'ՍՐԺԷ ԳԻՏՆԱԼ

Ըսա կարդ մը հաշիւներու, եթէ 30 լեղուներու ծանօթ բազմալեզուագէտ քի – միագէտ մը, Յունուար մէկին սկսի կարդալ քիմիագիտութեան վերաբերեալ դիրքերը, աշխատելով չաբաթական 40 ժամ, ժամը 4 դիրքեր կարդալով, ան մէկ տարուան ընթացքին պիտի յաջողի կարդալ հրատարակուած աշխատութիւններուն հազիւ տասաներորդ մասը։

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրեր եւ Ժամեր

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Անուշաւան Շըտիկեան, Տիկին Աննիկ Փափազեանի կսկծալի մահուան առթիւ 200 ֆր. կը նուիրեն Մշա – կոյթի Տան։

(Ստանալ «Յառաջ»էն)։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Արամ – Ֆիլիփ Սէմէրճեան, Այրի Տիկին Բ. Պախթիարեան, Տէր եւ Տիկին Յ. Տամլամեան եւ զաւակները, Օր. Ս. Պախթիարեան, իրենց շնորհակալութիւնները կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, նամակով կամ նուիրատուու – թեամբ մասնակցեցան իրենց սիրելի մօր, զաւկին եւ քրոջ՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՅԱԿՈԲ ՍԷՄԷՐՃԵԱՆԻ
(ՖԼՊԻՒՄ)
(Ծնեալ Ալիս Պախթիարեան)

մահուան առիթով։

×

Այրի Տիկին Փարիս Սէյիսեան, Այրի Տիկին Էօժէնի Սէյիսեան, Այրի Տիկին Շնորհիկ Փափազեան եւ ընտանեկան պա – րագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն Կապ. Ֆաչի Շաւիլի մասնաճիւղին եւ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Շաւիլի մասնա – ճիւղին եւ բոլոր անոնց որոնք «Յառաջ»ի միջոցաւ եւ անձամբ կամ նամակով ցա – ւակցութիւն յայտնեցին իրենց զաւկին, ամուսնոյն եւ եղբօր՝

ՄԻՆԱՍ ՍԷՖԻՍԵԱՆԻ

յանկարծական մահուան առթիւ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԿԱՌՏԱՆ.— Այրի Տիկին Նաւոյեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհան – զըստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս երկուշաբթի օր (Օգոստ. 12) Կառտանի եկեղեցւոյ մէջ իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԱՐԱՄ ՆԱՒՈՅԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ։

Կը պատարագէ Գերապայծառ Յովհ. Ծ. Վ. Զուհաճեան։

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Շնորհակալութեամբ ստացած է Սա – մուէլեան – Թարթաքեան ամուսնութեան առթիւ, Տիկին Տէլի–Պօյաճեանէ 50 ֆր. եկեղեցւոյ պայծառութեան։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Տիկնանց յանձ – նախումբը կը խնդրէ կազմակերպութիւն – ներէն նկատի ունենալ հետեւեալ թուա – կանները.—

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1, երեքշաբթի երեկոյ Տիկնանց յանձնախումբի կազմութեան Գ. տարեդարձին առթիւ գեղարուեստական երեկոյթ։

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 19, յուցահանդէս հայ արուեստագէտներու նկարիչ, արձանա – գործ եւ փորագրիչներու գործերուն։

Հայկական թանգարանը, 52 Ավընիւ Ֆոշ, (Փարիզ 16)։

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7, 8, 9, 10, «Խարենպա – տակ վաճառք»։

Յառաջիկային պիտի տրուին մանրա – մասնութիւններ։

ԼՈՑՍ ՏԵՍԱԻ
ORIENT
Եռամսեայ պարբերական ամբողջովին նուիրուած Միջին Արեւելքի երկիրներու անցուդարձին։
Բ. եռամսեայ 1963 — թիւ 26
Շահեկան բովանդակութիւն
114, Champs-Elysées, PARIS

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼԻՈՆ.— Ֆր. Կապ. Ասչի Օրը կը տօնուի մեծ պատրաստութեամբ, 27 Հոկտ. Մոլիրէի հռչակաւոր սրահին մէջ։

×

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան յիսնամեայ յոբելեանը կը տօնուի Հոկտեմբեր 13ին, Սալ տը լա Շիմի։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻԻ

Յանասորի 66րդ տարեդարձը կը տօնուի նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Գէորգ Զաւուշ խումբին, հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէին, այս կի – րակի ամբողջ օրը Լա Գոլ Սիւր Լու դե – տեղերքը – անտառին մէջ։

Հաճելի օր մը (գետի լոգանք կարելի է)։

Կը նախագահէ ընկ. Յ. ՇԻՇԼԻԵԱՆ

Կը բանախօսէ ընկ. Յ. ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ

Ծանօթ.— Մասնաւոր օթօբար մը վար – ձուած է։ Առաւօտուն ժամը 8,30ին ճամ – բայ կ'ելլէ Փլաս Մասենայէն–Ալպէր Ա. պարտէզէն (Քազինօ Միւնիսափալին դի – մացը)։ Նոյն օթօբարը կը հասնի Մա. տըլէն ժամը 9ին։

Ժամը 9,30ին կուգայ Մանեան Սքա – տին (Էովը աղբիւրին մօտ սպասել) զայն առնելու համար։

Իսկ անձնական կառքով եկողներուն համար, երկու քիլոմեթր է հեռ Սիւր–Լու դիւղէն – կրասի ճամբուն վրայ։ Անկիւնը Ճաշարան–Պառ–Պաֆիւսէն ալ դառնալ եւ մտնել անտառը դեպեղերքը։

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Տիկ. Միութեան Որբերու Օգնութեան Մարմինը տրամադիր ըլլալով քանի մը անպաշտպան տղոց հայեցի դաստիարա – կութիւնը հոգալու, հարկ կը համարի ծանուցանել, որ չհաղորդուողները այժմէն դիմեն իրեն դրաւոր իր կեդրո – նատեղին, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն։

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԱՌԹԻԻ
ՅԱՃԱԽԵՑԻՔ

ՃՕՇԿՈՒՆԵԱՆ-ՈՐԴԻ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԾԱՆՕԹ ՃԱՇԱՐԱՆԸ
Ուր պիտի գտնէք արեւելեան համադամ կերակուրներ եւ մասնաւոր – բաբար
ՏԷՕՆԷՐ – ՔԷՊԱՊ
եւ արեւելեան զանազան խմորեղէններ
RESTAURANT DJOCHGOUN
4. Rue de la Butte, MARSEILLE 2e
(Place Jules Guesde)

IMPRIMERIE SPECIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին 1963 – 1964 տարեշրջանի արձանագրու – թիւնները սկսած են։ Անոնք որոնք կը փափաքին ղրկել իրենց զաւակները պէտք է այժմէն իսկ դիմում կատարեն հաստա – տութեան անօրէնութեան։

Ա.— ՖՐԱՆՍԱԿԱՆԸ, որ տառացի կեր – պով կը հետեւի պետական լիսէներու արդիական բաժնի պաշտօնական ծրա – գրին — անգլերէն եւ սպաներէն լեզու – ներով —։

Բ.— ՀԱՅԿԱԿԱՆԸ, որ կ'օժտէ սանու – հիները հայագիտական ծանօթութիւննե – րով, հայ լեզուի, գրականութեան, հայ կրօնքի եւ պատմութեան, Հայաստանի աշխարհագրութեան մարզերուն մէջ։

Աշակերտուհիներ կ'ընդունուին ութ տարեկանէն սկսեալ։ Մանրամասնու – թեանց համար դիմել հաստատութեան անօրէնութեան։

1, Bd. du Nord, LE RAINCY (S. et O.)
Tél : 927-01-72

Դպրոցասէրի ուսման ծրագիրը կ'ընդ – գրկէ երկու ուրոյն բաժիններ։

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
ՆՈՐ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Իրենց զաւակները արձանագրել փափա – գող ծնողքները պէտք է փութան դիմել տեսչութեան հասցէին։

COLLÈGE ARMÉNIEN SAMUEL MOORAT
26, Rue Troyon, SEVRES (S. et O.)
Tél. : OBS. 18-28

Եւրոպայի մէջ, հայ մանչերու համար հիմնուած, ֆրանսական եւ հայկական ուսումնական կատարեալ ծրագիրներով օժտուած մեծագոյն եւ ծագկեալ ուսում – նարանն է Սեւրի Սամուէլ Մուրատեան վարժարանը, որուն սեմէն ներս հայ մա – նուկին հոգին, միտքը եւ մարմինը կը մեծնայ, կը ծաղկի եւ կ'ընդլայնի բազ – մալի համեմատութիւններով։

ԱՆԾԱՆՕԹ ԶԻՆՈՒՈՐԻՆ ԲՈՑԸ

Յաղթական Կամարի Բոցի Կոմիթէն Հայ Նահապետներու եւ Կամա – ւորներու Միութեան յանձնած է Անծա – նօթ Զինուորին բոցը արծարծել այս կի – րակի ժամը 18,30ին։

Հաւաքոյթ՝ ժամը 18ին էքուալի Թէ – փլէնիճ վրայ, սովորական մուտքին որ դէպի Յաղթական Կամար կ'առաջնորդէ։

Անդամներն ու բարեկամները իրենց ընտանիքներով կը հրաւիրուին մասնակ – ցելու այս արարողութեան, աւելի հան – դիսաւոր փայլ մը տալու համար անոր։

ՀԱՅ ԲՈՑԺ
ԺՈՂ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ
Խմբագիր՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Խմբագրին երկար բացակայութեան պատճառաւ, լոյս տեսած չեն ՀԱՅ – ԲՈՑԺի 1962 եւ 1963 տարիներու թիւերը։

Խմբագիրը, որ նոր վերադարձաւ Ամե – րիկայէն, գործի ձեռնարկած է արդէն։ Ծրագրած է հրատարակել երկու բաց – առիկ թիւեր, իւրաքանչիւրը 150 էջ։ Ա – ռաջինը պիտի կրէ 1962 թուականը, եր – րորդը՝ 1963 թուականը։ Այս երկուքը մէկ տարի հաշուելով՝ անոնք որ վճա – րած են 1962, վճարած կ'ըլլան նաեւ 1963 տարին։

Այս ձեւով, խմբագիրը կը խորհի ՀԱՅ – ԲՈՑԺի հրատարակութիւնը ամբողջա – ցնել եւ կանոնաւորել մինչեւ յառաջիկայ տարի, եւ 1964 տարուան թիւերը լոյս ընծայել ամսէ ամիս՝ Յունուարէն սկսե – ալ։

Ամերիկայի նոր բաժանորդները եւս, որոնք վճարած են այս տարուան համար (1963), պիտի ստանան ՀԱՅ–ԲՈՑԺի 1962 եւ 1963 թիւերը։

Այն բաժանորդները, որոնք յանձն պարտք ունին, թող բարի ըլլան իրենց վճարումը հասցնել մինչեւ տարեվերջ։ Հին պարտքերուն հետ՝ ներկայ տարին եւս վճարողներն են միայն, որ պիտի ստանան ՀԱՅ – ԲՈՑԺի բացառիկները, խմբագրուած բժշկական, գրական, պատմական, չատ հետաքրքրական եւ ճոխ բովանդակութեամբ,— արդէն տը – պագրութեան յանձնուած։

Այս առթիւ չնորհակալութիւն այն հա – ւատարիմ բաժանորդներուն, որոնք ՀԱՅ – ԲՈՑԺի հրատարակութիւնը ընդհատուած ըլլալով հանդերձ՝ խմբագրին բացակա – յութեան պատճառաւ, վճարումները կա – տարած են օրը օրին ի վիայութիւն իւ – րենց բարեկամութեան եւ վստահու – թեան։

Կը խնդրուի Հայրենիք, Ասպարէզ, Ամերիկա, Ազատ Օր, Յուսաբեր, Ազ – դակ, Այգ, Ալիք թերթերու խմբագրու – թիւններէն, ինչպէս և Սիոն, Հասկ, Հայ կեդրոն, Կիլիկիա, Հայաստանեայց Եկե – ղեցի պարբերականներէն, որ հրատարա – կեն այս յայտարարութիւնը պէտք 2-3 անգամ։

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal : 1278-35

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷ, երկերի ժողովածու, 10 *հատոր լաթակազմ*	70 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, երկերի ժողովածու, 7 *հատոր, լաթակազմ*	56 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Պապ թագաւոր, լաթակազմ	10 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Հայոց բերդը, *լաթակազմ*	8 Ֆր.
ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆ, երկերի ժողովածու, 2 *հատոր լաթակազմ*	14 Ֆր.
ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ, *մեծագիրք, գունաւոր նկարներով, լաթակազմ*	10 Ֆր.
Վ. ԱՆԱՆԵԱՆ, Հայաստանի կենդանական աշխարհը, Բ.	8 Ֆր.
ԱՐՍԷՆ ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ, երկեր (*Աբովեան Պռոշեան, Պարոնեան*)	17 Ֆր.
ՄՈՒՐԱՑԱՆ, Պատմուածքներ, գունաւոր նկարներով	5 Ֆր.
ԵՂԻՇԷ ԶԱՐԵՆՑԻ մասին յիշողութիւններ. *լաթակազմ*	7.50 Ֆր.
ՄԻՒՐ. ՇԱԹԻՐԵԱՆ. Գարունը նորից եկաւ. 296 *էջ.*	5 Ֆր.
ԱԲԳԱՐԵԱՆ. Մատենադարան (*անդլ.*) 18 *գունաւոր մանրանկարներ*	3 Ֆր.
ՀԵՆՐԻԿ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ. Երգի ծնունդը. բանաստեղծութիւններ	3.85 Ֆր.
Մ. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ. Տաղեր, 200 *էջ. լաթակազմ*	3.50 Ֆր.
ՍՈՎԵՏԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ. Ա. 800 *էջ. լաթկազմ.*	16 Ֆր.
ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ, Անդուլի զանգակատուն, *Պէյրութ*, 1963	10 Ֆր.

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ԳՐԱՏՈՒՆՆ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻՆ Է
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ԶԱՑՆԱԳՐԵԱԼ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԵՐՈՒՆ
ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

ՅԱՌԱՋ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ֆ. — Հատը 0.30 Ֆ.

ՇԱԲԱԹ 10 ՕԳՈՍՏՈՍ
SAMEDI 10 AOUT 1963

LE NUMERO : 0,30 FR.

39րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 9679 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 39e ANNÉE — No 9679

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՊԱՀԱՆՋԱՏԷՐ ԿԸ ՄՆԱՆՔ

Երկու գլխաւոր թշնամի ունէր Սեւրի դաշնագիրը, — Թուրքն ու բոլշեւիկը: Թուրքին համար անհանդուրժելի էր Թուրքին թշնամութիւնը: Կտոր կտոր կ'ըլլար երբեմնի «Մեծազօր» օսմանեան կայսրութիւնը, որուն սահմանները կ'երկարէին Թրակիայէն մինչեւ արաբական Թերակղզին ու Պարսից ծոց:

Ալեքսանտրէթ — Մուսուլ ուղիղ գիծին հարաւը գտնուող արաբախօս հողամասերը ամբողջովին կ'անջատուէին, յետագային ստանձնաբար անկախ պետութիւններ կազմելու համար:

Հայաստանի Հանրապետութեան պիտի կցուէին Վանի, Պիթլիսի, Էրզրումի եւ Տրապիզոնի նահանգներուն որոշ մասեր, ըստ Ուիլսընի իրաւարարական վճիռին:

Դաշնագրի 62 – 64րդ յօդուածներով ինքնավարութիւն կը խոստացուէր Թուրքիոյ Քիւրտերուն, առանց վերջնապէս որոշելու ինքնավար Քիւրտիստանի սահմանները Հայաստանի եւ Թուրքիոյ հետ:

Կրճատեալ Թուրքիան պիտի ամփոփուէր կեդրոնական Անատոլուի նեղ սահմաններուն մէջ:

Յաղթական դաշնակիցները 1918 Հոկտեմբեր 30ին Մուտրոսի զինադադարը կնքելով պարտուած Թուրքիոյ հետ, լրիւ ապահովեր էին իրենց շահերը: Գրաւած էին բացի արաբական երկիրներէն՝ Կիլիկիան, Պոլիսը եւ Պոնտ–Անատոլիա շրջանը: Չէին մտածած զրաւել եւ կամ ազատագրել հայկական վեց նահանգները:

Նոր չանցած հելլէն բանակը կը մղէին գրաւելու Իզմիրը եւ յառաջանալու դէպի Անքարա գետը՝ սպառնալով Անգարայի:

Միաժամանակ Մուսթաֆա Քէմալը կը ... Սամսոն՝ իբրեւ քննիչ բանակի:

Վերջին երկու դէպքերու մղիչ ուժն էր ... Անգլիա, որուն խօսքը վճռական էր կը խաղար այդ օրերուն Զօրս Մեծերու ժողովներուն մէջ:

[illegible] բոլոր ծագերը չէն բաց — ... Օր մը պիտի յայտնուի ... ինչ դեր խաղաց ... քեմալական շարժման ... մէջ:

... եւ Ֆրանսա նոյնպէս աջակցեցան ... Քէմալին: Առաջինը աչք ունէր ... [illegible]

[illegible]

Մուսթաֆա Քէմալ ... [illegible] ... Լենինին հետ ... [illegible]

... Հանրապետութիւնը ... [illegible]

[illegible]

... պատուիրակութեան:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՊԻՏԻ ՍՏՈՐԱԳՐԷ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐԸ

Եթէ նոր անակնկալ մը չպատահի, շատ հաւանական է որ Դաշնակցային Գերմանիա ստորագրէ Մոսկուայի Դաշինքը, որոշ երաշխաւորութիւններով իր անգլեւամերիկեան դաշնակիցներէն: Այլ խօսքով՝ Անգլիա եւ Ամերիկա ամէն ապահովութիւն պիտի տան Ատընաուըրի որ որեւէ վախ չկայ Արեւելեան Գերմանիան իրաւական կերպով ճանչնալու:

Գերմանական դահլիճին այս որոշումը (դաշնագիր ստորագրելու) փաստ մըն է որով Պոն կ'ուզէ ապացուցանել իր բարեկամեցողութիւնը: Ինք որ երբեք չէ ուզած հիւլէական զէնք չինել, կը գտնէ որ Մոսկուայի համաձայնագիրը առաջին քայլ մըն է դէպի ապազինում եւ թէ Արեւմուտքը համերաշխ է: Այս փաստը կ'ուզէ տալ մանաւանդ Տին Ռըսքի ժամանման նախօրեակին իսկ:

Կը կարծուի թէ Գերմանիոյ անդամակցութիւնը կրնայ կատարուիլ մինչեւ ամսոյս վերջ:

× Ամերիկեան Ծերակոյտին վաւերացումը կասկածէ դուրս է եւ քաղաքական շրջանակները մասնաւոր կերպով գնահատեցին Նախագահ Քենըտիի կեցուածքը: Արդարեւ, հակառակ իր նորածին զաւկին պատճառած մտահոգութեանց, Նախագահը իր ճառը արտասանած էր Ծերակոյտին առջեւ եւ թուած այն տասը պատճառաբանութիւնները որոնք կը թելադրեն ծերակուտականներուն ստորագրել համաձայնագիրը: Նախագահը եզրակացուց.— «Կը յանձնարարեմ Ծերակոյտին որ տայ իր ըտվայզ էնտ քոնսէնթ»ը:

× Քենըտիի երրորդ զաւակը՝ Փաթրիք որ կանխահաս ծնունդ մը ունեցած էր, մեռաւ ուրբաթ առաւօտ: Փոքրիկին սիրտը չէր դիմացած այն բոլոր խնամքներուն որոնք կատարուեցան փրկելու համար երախան որ շնչառութեան դժուարութենէ կը տառապէր:

Կրեմլին կը հակառակէր Սեւրի դաշնագրին՝ պարզապէս արգիլելու համար Թուրքիոյ անդամահատումը:

Դաշնակիցները ուրացան Սեւրը եւ իրենց նիւթական ու բարոյական աջակցութեամբ ողջնցուցին մեռած Թուրքիան, առաւելագոյն շահեր ապահովելու յետին նպատակով:

Վայելելով Խ. Միութեան, Մեծն Բրիտանիոյ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ աջակցութիւնը՝ Մ. Քէմալ ծով թափեց Հելլէնները Իզմիրի մէջ 1922 Սեպտեմբերին: Սեւրը փոխարինուեցաւ Լօզանով, ուր յաղթական Թուրքին դարպասեցին բոլորը:

Մինչ Սեւր կը նուիրագործէր Անկախ եւ Միացեալ Հայաստանը, 1923 Յուլիս 24ի Լօզանի դաշնագիրը Հայուն եւ Հայաստանին անունն անգամ չի յիշեր: Թրքահայ դատը բոլորովին ուրացուեցաւ բարեկամին ու թշնամիին կողմէ:

Ազատատենչ Հայութեան համար Սեւրի դաշնագիրը կը շարունակէ մնալ միջազգային մուրհակ մը, որ ենթակայ չէ ժամանցումի:

Պիտի գայ օրը, երբ զայն ստորագրողները պիտի յարգեն իրենց գրաւոր, հանդիսաւոր յանձնառութիւնները:

Մինչ այդ ազգովին պահանջատէր կը մնանք:

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՊՈԼՍՈՅ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ՇՆՈՐՀՔ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՎԻԷՆՆԱՅԻ ՄԷՋ

ՎԻԷՆՆԱ (Յատուկ).— Դէպի Հայաստանըրած այցելութենէ վերադարձին՝ Վիէննա հասաւ ամսոյս 2ին Շնորհք Արք. Գալուստեան, Պատրիարք Թրքահայոց: Երկար ատենէ ի վեր առաջին անգամ է որ Վիէննայի Հայութիւնը բարեբախտ առիթը կ'ունենայ իր մէջ ողջունելու Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարք մը:

Վիէննայի փոքրիկ հայ գաղութը, գլխաւորութեամբ իր վարչական Մարմնին եւ տեղական Առաջնորդ Գեր. Մեսրոպ Վ. Գրիգորեանի՝ դիմաւորեց բարձրաստիճան հիւրը օդակայանի մէջ եւ առաջնորդեց քաղաքին առաջնակարգ պանդոկներէն մին, ուր կարճ հանգիստէ մը վերջ՝ Պատրիարքը փափաք յայտնեց քաղաքին տեսարժան վայրերը այցելել:

Յաջորդ օրը առաջնորդուեցաւ Մխիթարեան Միաբանութեան Վանքը, ուր զինք դիմաւորեց Ընդհ. Աբբայ Արհ. Հ. Մեսրոպ Արք. Հապոզեան՝ շրջապատուած բազմաթիւ միաբան Հայրերէ: Սրբազանը հիւրասիրուեցաւ ըմպելիքով ու սուրճով: Արհ. Հապոզեանի ողջոյնի խօսքերուն պատասխանելով Ս. Պատրիարքը ըսաւ. «Ս. Էջմիածնէն վերադարձիս բախտաւորութիւնը կ'ունենամ այցելելու նաեւ Վիէննական Մխիթարեան այս Տունը եւ վայելելու Գեր. Աբբահօրդ եւ Միաբանութեանդ հիւրասիրութիւնը: Կը մեկնիմ՝ տանելով հետս լաւագոյն տպաւորութիւններ ազգային եւ կրօնական ու մշակութային այս մեծ Հաստատութենէն»:

Պատրիարքը ուզեց տեսնել վանքի եկեղեցին, մատենադարանը եւ Թանգարանը եւ գոհունակ տպաւորութեամբ հրաժեշտ առաւ Գեր. Աբբահօրմէն եւ Հայրերէն:

Իրիկունը (3 Օգոստ.) ի պատիւ Պատրիարքին կոչունք տուաւ գաղութին վարչութիւնը, որուն հրաւիրուած էր նաեւ Գեր. Հապոզեան Աբբահայրը եւ գաղութին մեծ մասը: Պատրիարքը խօսեցաւ մին իր լաւագոյն ճառերէն:

Այսօր (Օգոստ. 4), հայ մատուռին մէջ պատարագեց Մեսրոպ վարդապետ, իսկ Պատրիարքը քարոզեց: Համեմատութիւն մը տեսնելով Քրիստոսի Վերջին Ընթրիքի վերնատունին եւ հայ գաղութին մատուռի վերնատունին միջեւ՝ ըսաւ թէ այս հին վերնատունը միանգամայն վայրը եղած էր, ուր Առաքեալները քրիստոնէական կրակով մկրտեցան եւ դարձան դիւցազնական առաքեալներ քրիստոնէական հաւատքի. «Թո՛ղ, ըսաւ, այս վերնատունն ալ կապը ըլլայ փոքրիկ գաղութիդ, ուր յաճախ միանալով՝ լսէք, տեսնէք եւ ապրիք հայ նուիրական երգերն ու շարականները եւ մնաք Հայ՝ ոգիով, սրտով եւ միութեամբ»: Յետ քարոզին, Պատրիարքը օրհնեց բոլոր ներկաները, որոնք պատարագէն վերջ աջահամբոյրի մօտեցան, մտերմական խօսակցութիւն ունեցաւ անոնց հետ:

Երկուշաբթի, 5 Օգոստոս, կէսօրին Պատրիարքը Պոլիս մեկնեցաւ, իր աթոռը վայելելով համակրանքի եւ մեծարանաց ջերմ զգացումը Վիէննայի հայ գաղութին:

ԹՂԹԱԿԻՑ

×

ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ՊՈԼԻՍ ԺԱՄԱՆԵՑ ՕԳՈՍՏՈՍ 5 ԻՆ

Պոլսոյ Շնորհք Պատրիարքը Պոլիս հասած է անցեալ երկուշաբթի օր եւ օդակայանը դիմաւորուած Եղիպտահայոց առաջնորդ Մամբրէ Արք.ի եւ Պոլսոյ կրօնական ու քաղաքային անձնաւորութեանց կողմէ:

Պատրիարքը կարճ ճառով մը յայտնած է թէ 45 օրուան իր ճամբորդութիւնը շատ լաւ անցած է: Պատմեց թէ նախ յանուն Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութեան ներկայ եղած է Աթոսի հազարամեակի հանդիսութեանց, ապա այցելած է Միլան, Լոնտոն, Մոսկուա, Երեւան, Ժընեւ, Լիզպոն, հուսկ՝ Վիէննա:

Պատրիարքը յայտնած է նաեւ թէ ինչ նպատակաւ Ամենայն Հայոց Վազգէն Կաթողիկոսը քանի մը օր է Փրակա կը գտնուի:

Հայրապետը մօտ երեք շաբաթ պիտի մնայ Փրակա անձամբ զբաղելու համար Էջմիածնի վեհարանի կահաւորման գործով, որուն համար մեծարժէք ապսպրանքներ եղած են չեխ հաստատութիւններուն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՕԺՈՆ հիւանդանոցի ներքին բժիշկները անճոռնի կատակ մը ըրած են առջի գիշեր, հեռաձայնելով Փարի–Էնթէրի եւ Լիւքսէմպուրկի ձայնասփիւռի կայաններուն եւ թղթակիցներու տեղեկացնելով որ շատ մեծ գործողութիւն մը կը կատարուի հիւանդանոցին մէջ: Ճշտած են որ այդ աննախընթաց գործողութիւնը կոչուած է պատմական ըլլալու ֆրանսական վիրաբուժութեան համար: Արդարեւ կը յայտնէին որ մեռած մէկուն ոտքը պիտի պատուաստուի մէկուն վրայ որ անդամահատուած էր: Ամէն ինչ կարգին ընելով երբ թղթակիցները հիւանդանոց ժամանած են, կրցած են տեսնել հիւանդ մը պառկած արիւնոտ սաւանով մը ծածկուած որ կը տքար: Վիրաբուժներ գըլխուն կեցած, ոչ մէկ բան կրնար կարծել տալ թէ ամէն բան կեղծ է...: Այս մասին մանրամասն հաղորդում մը պիտի ըլլար քիչ ետք երկու ձայնասփիւռներու ալիքներուն վրայ եւ հարցաքննուած վիրաբուժն ալ մասնագիտական նկարագրութիւնը պիտի ընէր գործողութեան: Աւելի ուշ պիտի պարզուէր թէ ամէն ինչ սուտ էր եւ թէ Պօժոնի ներքին բժիշկները բեմադրած էին այդ «գործողութիւնը» ծաղրելու համար իրենց վիրաբուժը: Քննութիւն բացուած է թէեւ շատ խիստ ու անմիջական միջոցներ նման «բժիշկներու» նկատմամբ աւելի տեղին կ'ըլլար:

ԱՆԳԼԻՈՅ մէջ իսկական ուեսթերն մը տեղի ունեցած է առջի օր: Ճիշդ ինչպէս ամերիկեան այդ անունը կրող ժապաւէններուն մէջ կը կատարուի: Մօտ երեսուն աւազակներ ծպտուած, յարձակած են Կլազկօ–Լոնտոն թղթատարական ճեպընթացին վրայ եւ արտակարգ արագութեամբ, յաջողած են զայն կեցնել տալէ ետք, կողոպտել: Կը կարծուի թէ մօտ մէկ միլիոն անգլիական ոսկիի կը հասնի եղած գողութիւնը, ըստ Անգլիոյ Թղթատարական Նախարարութեան առաջին զեկոյցին: 1838էն ի վեր այս թղթատարական կառախումբը կը բանի եւ առաջին անգամն է որ նման բան մը կը պատահի:

ԿԱՍԹՈՆ ԺԵԼԻՍ, լրագրող եւ թղթակից, որու կինը երկար տարիներ օտար Մամուլի Ընկերակցութեան քարտուղարուհին եղած է, կառքի արկածի մը զոհ գացած է առջի օր: 58 տարեկան էր:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ, Ուղղափառ Եկեղեցւոյ Սինոդոսը, երկու որոշում տուած է: Նախ Մետրոպոլիտի պատիւին բարձրացուած է Գեր. Նիկոտիմը (Ռոսթովի արքեպիսկոպոս) եւ ստեղծած է տիեզերական յատուկ յանձնախումբ մը անոր նախագահութեան տակ:

ԲԱԿՈՒՆՑԻ ՀԵՏ

(ՄԱՀՈՒԱՆ 25 ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՒԹԻՒ)

(Բ. եւ վերջին մաս)

Մի այլ դէպք։

Համայնացման եւ կուլակաթափման խառն օրերուն մտաւ խմբագրութիւն։ Բաց դոյնի թարթիչներին փոշի էր նըշմարուած, ճամբից էր գալէս՝ էջմիածնի դիւղերից։

— Իսկական յեղաշրջում, — բացա – կանչեց նա։

— Աղքատները ամէն տեղ կուլակների ունեցուածքը խլում, համայնական սե – փականութիւն են դարձնում...

— Իսկ իրենց քչում են դիւղից, — ծի – ծաղելով աւելացրի ես։

— Այո, սայլերի չարանը Սարդարա – բադից ձգւում է մինչեւ Երեւանի տակ...

— Լաւ է, լաւ է, — ձեռքերս չփում էի ես։

Նայեց ինձ յանդիմանանքով ու թա – խիծով։

— Իսկ դիտե՞ս, որ Թացի հետ չորն էլ են վառում... Անմեղներ էլ կան. երե – խաներ... կանայք... Գնամ Աղասու մօտ։

Ու վեր կացաւ։ Գնում էր կենտկոմ, Յանջեանին դանդատուելու, որ «ձախ ֆեալագէօզները» տեղերում «Թացի հետ չորն էլ են վառում...»։

Իր մեծ սրտով սիրում էր յեղափոխու – թեան չնորհիւ յատակից նոր բարձրացող մարդկանց։ Մի անգամ վերադարձել էր Արթիկից ու խմբագրատանն իր տպաւո – րութիւնները էր պատմում.

— Շարքային քար կորողներից մէկը դարձել է Պրոփմիութեան նախագահ։ Գրասենեակում թղթերը կնքելիս ես դրա ձեռքին էի նայում։ Բարձրացնում էր կոշտ բռունցքը պեչատը մէջը հուպ տը – ւած ու ցած էր բերում սեղանին մուրճի նման՝ չր՛իկ, չր՛իկ, — կարծես քար էր կոտրում։ Մուրճի սովոր ձեռք է է՛, հա դու նրա մատների արանքը դրիչ խօթիր։

Ի՞նչ համակրանքով էր խօսում նա, այդ առաջ քաշուած քարհատի մասին։ Մի ուրիշ անգամ այսպիսի մի պատմու – թիւն արաւ ինձ. ասում է՝ Ծարկովում սովորելիս կիսաքաղց էինք։ Ամէն ազգի տղաներ միասին ապրում էինք հանրա – կացարանում, միասին էլ ուտում այն կէս փունտ հացն ու կէս փունտ տառեխը, որ տալիս էին մեզ իւրաքանչիւրիս «ռաբ – մական համայնավարութեան» այդ դըժ – ուարին օրերին։ Քաղցից յուսահատուած ոմանք նոյնիսկ հայհոյում էին իշխա – նութեանը։ Հետներս մի հարուստի տը – դայ էլ կար, որ չէր խանդում վէճերին, ոչնչով չէր արտայայտում իր դժգոհու – թիւնը։ Մի անգամ միայն, երբ մի քանի տաքգլուխներ որոշեցին գնալ քաղաքի Ցեղկոմ եւ բողոքել, այդ տղան եւս մի թոյլ ձայնակցեց նրանց, կարծեմ մի թե – թեւ յիշոց արձակեց։ Այդ ժամանակ մի զարմանալի բան կատարուեց. վրայ թափուեցին ու սկսեցին ծեծել դրան, թէ՝ մեր իշխանութիւնն է՝ կը հայհո – յենք էլ, տեղը նեղացած ժամանակ կը պաշտպանենք էլ... Իսկ դո՞ւ ինչու ես մէջ ընկնում, ա՛յ կուլակի լակոտ...

Մի տեսնէիք, թէ ինչպիսի սրտահո – վութեամբ էր պատմում Ակսելն այդ դէպքը։

Նոյն կերպ իր ջերմ համակրանքը մեր կողմն էր՝ սկսնակ գրողներիս, որ ջանք էինք թափում նոր կարզերի դովքը անել, բայց դեռ կարգին գրագէտ չէինք, չէինք տիրապետում խօսքի մշակոյթին։ Սիրտ ունէինք, յեղափոխութեան հրով վառ – ուած սիրտ, բայց դեռեւս զուրկ էինք գրական վարպետութիւնից։

Իսկ ինքը մեծ մշակոյթի տէր մարդ էր եւ սիրով օգնում էր մեզ իր խորհուրդ – ներով։ Մի անգամ հետս գրուցելիս ա – սաց.

— Կարդում եմ գրածներդ ու հաստատ կ'ասեմ, որ չես թողնում ասելիքդ հա – սունանայ գլխիդ ու սրտիդ մէջ։ Երբ գրիչ ես վերցնում, դեռ նիւթդ լրիւ պատրաստ չի լինում, այն բոլորը, որ գրել ես, եկել է գրելու ընթացքում...

Ես զարմացած էի. այդ ի՞նչպէս է հասկացել, ասր ես ոչ իրեն, ոչ ուրիշի ոչինչ չեմ ասում իմ գրելու մասին, իրը թէ այդ մասին խօսիլն ամօթ է։

Իսկ նա դէմս կանգնած կարծես կար – գում է ներս, նոյնիսկ դիտի, թէ ինչ – պէս եմ գրում։ Առարկութեան չհանդի – պելով, չարունակեց.

— Հիմի իմ գրելու եղանակը տես, դուցէ քեզ պէտք կայ։ Նիւթը իմ մէջ հա – սունանում է օրերի, չաթաթների, եր – բեմն ամիսների ընթացքում։ Թող հա – սունանայ, դեռ գրիչ չեմ վրցնում։ Գծա – գրւում է նիւթը, հետզհետէ պարզւում են կերպարները, նրանց բնաւորութեան մանրուքը։ Մտքումս նոյնիսկ գրւում են այն խօսակցութիւնները, որ տեղի ունեն իմ հերոսների միջեւ։ Եւ երբ իմ մէջ արդէն լրիւ գրուած է պատմուածքը իր բոլոր մանրամասնութիւններով ու երբ էութիւնս լիովին լցուած է նրանով, նոր միայն ես գրիչ եմ վերցնում։ Այդ դէպ – քում, հասկանալի է, գրիչ չվերցնել, նը – չանակում է աշխարհ չբերել այն, որով յղի ես, ուրեմն եւ տառապել, ինչպէս տառապում են այն օրերին, երբ չի ծըն – ւում արդէն ծննդի պատրաստ զաւակը...

Նրա այդ խորհուրդը յետագայում ինձ շատ հարկաւոր եկաւ։

Բակունցը խիստ բծախնդիր էր իր տը – պագիր խօսքի նկատմամբ։ Յիշում եմ այսպիսի մի դէպք։ Զարեհնցը հիւրանոցի իր համարում նստած՝ խմբագրում էր «Հոկտեմբեր – Նոյեմբեր» ստուար ժո – ղովածուն՝ նուիրուած Խորհ. Հայաստա – նի տասնամեակին։ Դա 1930 թուականին էր։ Այն օրը, երբ աշխատում էր Հայաս – տանի պիւդի մասին իմ գրած ակնարկի վրայ, ներս մտաւ Բակունցը եւ սեղանին դրեց ժողովածուի այն մասուլը, ուր իր նկարն էր ու պատմուածքը։

— Եղիչ, խայտառակութիւն — յուզ – ուած ցոյց տուեց նա։ — Տպել են «Մու – րոյի զրոյցը»։

— Ի՞նչ կայ որ, — զարմացաւ Զա – րեհնցը։

— Զրուցը, ոչ թէ զրոյցը։ Հասկա – նո՞ւմ ես տարբերութիւնը։ Տասնեակ զրուց, աւանդութիւն են հնարել Լենինի մասին եւ ոչ թէ զրոյց են արել ինձ հետ։

— Հա՛, — դէմի ընկաւ Զարեհնցը։ — Ես չեմ ուղղել, Ակսել, հաւատա՛, երեւի սրբագրիչն է չակել քեզ։ Ու ժպտաց մը – խիթարող, հանդստացնող։

Բայց Բակունցն այնպէս թեւաթափ դուրս եկաւ հիւրանոցի համարից, որ կարծես պղծել էին իր ստեղծագործու – թիւնը։

Ակսել Բակունցի մասին յիշողութիւն – ներ գրող ընկերները նրան պատկերացրել են դերադանցապէս զգայուն ու թախծոտ մարդ։ Իմ ճանաչած Բակունցը նաեւ ու – րախ էր, կենսախինդ, լաւատես եւ յա – ճախ էր զուարճանում, թէեւ խմիչքները զօրք էր ածում չափաւոր։ Յիշում եմ, կարծեմ դա 1933 թուականի աշնանն էր, — Զարեհնցն ու Բակունցը մի օր «Զգրա – գրին» ինձ, թէ՝

— Որսորդ եմ հա, որսորդ ու մի օր որսդ չտեսանք։

Ասացի՝

— Լաւ, հէնց այս երեկոյ գնում եմ Լոռի, երկու օրից յետոյ թէ որ կխտարը չալակիս քաղաք չմտայ, էն ժամանակ իրաւունք ունէք ինձ ձեռ առնելու...

Ասացի ու ճամբայ ընկայ դէպի Լոռի։

Լուսադէմին ընկերներիս հետ բարձրա – ցայ Լալվարի ծերպերը, եղնիկ խփե – ցինք ու երբ իջնում էինք Սանահին կա – յարան, ձայն տուի այդ օրուայ որսի մասնակիցներին՝ Ամոլի եւ Ուզունլարի որսորդներին.

— Տղե՛րք, գնանք երեւան, ձեզ ծանօ – թացնեմ Ակսել Բակունցի եւ Եղիչէ Զա – րեհնցի հետ։

Շատ ուրախացան, բայց քաշւում էին։

— Այստա, բառբեխներով, փափախ – ներով գնանք էդ մեծ մարդկանց հետ սեղան նստե՞նք։

Ասացի՝

— Գնանք, չատ կ'ուրախանան Թու – մանեանի նկարագրած Լոռեցիներին տես – նելով։

Էլ չմողեցի, որ դիւղ գնան, դրանց կայարան տարայ եւ մօտրի ամենաչքեղ վագոնը։

Յաջորդ օրը մեծ խնջոյք կազմակեր – պեցի մեր տանը եւ լոռեցի որսորդները անմոռանալի մի երեկոյ անցկացրին խոր – հըրդահայ արձակի եւ քերթուածի եր – կու զաղաթների հետ։ Շատ կատակներ արաւ այդ երեկոյ Ակսելը, չատ սրամիտ ու խելացի բաներ ասաց, բայց բնաւո – րութեամբ կազմակերպուած մարդ լինե – լով, չափի զգացումը չէր կորցնում նոյ – նիսկ «կատաղի խնջոյքների» ժամանակ։ Իր այդ բնաւորութեամբ զգում էր Զա – րեհնցի յախուռն բռնկումները եւ նրա համար մի տեսակ սրտակից «դայեակի» դեր էր ստանձնել։ Այսպէս, օրինակ, այդ երեկոյ ես նկատեցի, որ հէնց էկզ սկզբից նա ուշադիր հետեւում է Զարե – ցին, աչքով–ունքով ինձ հասկացնում է, որ չսոխեմ նրան չափից աւելի խմել։ Հասկացնում, որ Զարենցի զաւակը կ'ասա լցնեմ, որովհետեւ մեր սիրելի բ – նաստեղծը թուլակազմ էր եւ շատ չատ դիմանում էր ոգելից խմիչքներից։ Զգ – լով, որ Զարենցը «տաքանում» է, Ակ – սելը ինձ զգալով պատուհանից սեղմ – ելը ինձ զգալով պատուհանից սեղմ – վրայից աննկատելիօրէն հաւաքել է թաքցնել կոնեակի չէրը, — Զարենց միայն կոնեակ էր գործածում։ Ապա ե – կերոյ թեւն ընկաւ, միւս թեւն էլ ես, ա – նկերոջ չափ էր դուրս հիւրանոց։ Ճանապարհին Զարենցը ամէն մինչ էէփը չարունակում էր, նա մեր – զրուցելով ընկերոջը տարաւ հիւրանոց եւ պահակերպեց. ես զգայի, որ նա զ – զում է Զարենցի առողջութեան համար։

Սկսուեցին 1936 – 1937 թուականների «խառն ժամանակները», եւ ես այլեւս չտեսայ նրան։ Մոսկուայում էր, հիւան – դած էր։ Զգալով խորտակ մարդկանց սարքած որոգայթը, Աղտա – մարդկանց սարքած որոգայթը, Աղտա – Ֆայում իջել էր գնացքից, հեռագրել էր նոջը, որ երեխային բերի Դիլիջան։ Ա – տեղ, իմ հայրենիքում մեծ զրոյը վե – ջին անգամ տեսնում է իր ընտանիքն, պատուիրաններ է տալիս իր մեկ ու – դուն՝ Սեւադային։ Պատուիրանները ե – վերջին հրաժեշտը...։

Այլեւս մեզնից ոչ ոք չտեսաւ բիւրեղ եայ հոգու տէր այդ մարդուն։ Մի տարի անց ես միայն նրա ձեռագիրը նմանող բանաի մեկուսացուած սենեակի մէջ անկինոում։

Զոքեցի երեսով դէպի պատը, զգալ առայ ափերիս մէջ եւ լուռ տղերքի ընկերոջ, իմ ուսուցչի տղերքի վախճանը։ Կսկիծայի կախարդական ու – հաւի համար, որ արիւն տալով պահ – թաղուեց անյայտութեան մէջ...։

ՎԱՀԹԱՆԳ ԱՆԱՆԵԱՆ

«Սով. Գրականութիւն»
Թիւ 7

ԵՐԵՔ ՊԱՂ ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐ

ԱՐԵՒԵԼՔ՝ ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԻ,
ԱՐԵՒԵԼՔ՝ ԱՐԵՒԵԼՔԻ
ԱՐԵՒՄՈՒՏՔ՝ ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԻ ԴԷՄ

Տրուած ըլլալով որ աշխարհ պրպած է միաժամանակ մղուող երեք պղ պատե – րամներով եւ տրուած ըլլալով որ, անձ – անքակտելի կերպով կապուած են իրա – րու, անոնցմէ մէկը առաւել կամ նուազ չափով վատթարանալու պարագային, անմիջական հակազդեցութիւն կ'ունենայ միւս երկուքին վրայ։

Բոլորս տհաճօրէն ընտելացած ենք Ա – րեւելք – Արեւմուտքի պղ պատերազ – մին, բայց անով ա՛նքան կը տառապինք որ շատ անգամ թոյլ կուտանք չուքի մէջ ձգել միւս երկու կենսական հակամար – տութիւնները։

Առաջինը՝ Արեւելք – Արեւելքի դէմ պղ պատերազմն է, որուն մէջ Ռուսա – տան եւ Ճինաստան իրարու դէմ կը պա – քարին միջազգային համայնավարութեան հակակշռին համար։

Երկրորդը՝ Արեւմուտք – Արեւմուտքի դէմ պղ պատերազմն է, որուն մէջ Ֆր – անսա կը պայքարի անգլիախօս ազդ – ուն դէմ, Եւրոպայի ապագայ ձեւա – կերպման չուրջ։

Պղ պատերազմը երբեք չդադարիր Ատլանտեան Ուխտը եւ ինչպէս Գուպչի տաղնապի ընթացքին որոշ կերպով հա – կըցուց, թէ տաղնապի մը պարագային,

ղրավար ոը կոլ միշտ պէտք է նկատի ունենալ: Բայց, Քուպայի տագնապէն ի վեր միջազգային լարուածութեան մեղմացումը եւ Նասսուի համաձայնութիւնը, ինչպէս եւ Եւրոպայի մէջ ատոմական զէնքերու թէ Եւրոպայի մէջ ատոմական ազդեցութիւնը պակսելու առնելը եկած է:

ՊՈՍԿՈՒԱ ԵՒ ՓԵՔԻՆ

Արեւելք – Արեւելքի դէմ պաղ պատերազմը երեք տարիէ ի վեր կը սաստկացնայ: իր զապաթնակէտին հասաւ, Մարքսիզմ-Լենինիզմի հետեւող երեք հերձուածներու եւ Ռուսաստանի ղեկավարութեան, իր երեք հարեւաններով.— Կաթոլիկութիւն, Օրթոդոքսութիւն եւ Բողոքականութիւն:

Համայնավարութեան համար, Մոսկուան «Հռոմն» է, Փեքինը՝ Կոստանդնուպոլիսը եւ Պելկրատը՝ Բողոքականութեան կեդրոնը:

Բայց, երբ Խրուշչեւ հաստատեց եւ ինք ալ կատարեցանք թէ Չինաստանի ատոմակործանիչը կը վտանգարեր, արդիւնքը՝ Արեւելք – արեւմուտքի եւ Արեւմուտք – Արեւմուտքի պաղ պատերազմներուն անմիջական մեղմացումը տվաւ: Իսկապէս, արեւմտեան ներքին հակամարտութիւնը իր զապաթնակէտին հասաւ ճիշդ այն պահուն, երբ չինեւ-խորհրդային հերձուածը անդարմանելի դարձաւ: եւ Չինաստանի հետ իր վէճի խորացման պահուն, Ռուսաստան տագնապներ ստեղծեց Պերլինի Պատին ու Քուպայի մէջ:

Այս իրողութիւնները չեն հերքեր երեք պաղ պատերազմներու միջեւ գոյութիւն ունեցող կապը, բայց մեզի կը յիշեցնեն թէ քաղաքական ճակատի վրայ վէճի առարկայ՝ ինքնաբերաբար չեն անդրադառնար միւսներուն վրայ: Խրուշչեւ – ինչպէս Պերլինի եւ Քուպայի մէջ այդ յանդուգնութիւնը ընտրեց, Չինաստանի ցոյց տալու համար թէ Արեւմուտքի հանդէպ մեղմ պիտի չըլլայ:

Այսուհանդերձ, նշաններ կան, թէ Խրուշչեւ ներկայիս անկեղծօրէն կը փափաքի Արեւմուտքի հետ լարուածութիւնը մեղմացնել, Ռուսաստանի սպառազինման մեծ ծախքերը պակսեցնելու, իր տնտեսական վիճակը բարելաւելու եւ համայնավարութեան հակակշռի երկրաներու պայքարին նախապատրաստուելու համար: Այսիկա չի նշանակեր թէ աշխարհի վերջնականապէս տիրելու յոյսը կը լքի: Ոչ ալ կը նշանակէ թէ Կախարդ բան մը պիտի ըլլալու տրամադրիր է: Եթէ չարուհանգուց բանակցութեանց մէջ իրեն ներկայացուած պայմաններուն չհաւնի, կրնայ տանձնել նոր վտանգներ — միշտ ալ կորիզային պատերազմի տեսակի:

Արեւմուտք – Արեւմուտք աւելի պատերազմի զարգացումները կապ ունին Մոսկուայի խօսակցութեանց հետ:

ԱՆՎԱՅՈՒՆՈՒԹԻՒՆ

Երեք պայքարներուն մէջ հաստատակաց ազդակը անկայունութիւնն է: Շողշողուն

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

ՏԷՍԻՆ (Յատաջ).— Յուլիս 28ի կիրակին ողեւորութեան բացառիկ օր մը եղաւ մեր գաղութին համար: Օդը պայծառ, երկինքը կապոյտ, տրամադրութիւնները վառ: Խանասորի արշաւանքին 66րդ տարեդարձն էր որ կը տօնուէր բացօթեայ հանդէսով մը, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. տեղւոյն կոմիտէին ու մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Դրօ» մասնաճիւղին: Որքան հոգեպարար է տեսնել մեր երիտասարդութիւնը երէցներու կողքին, այնքան հաւատաւոր, ձեռներէց ու պիտակից: Պէտք էր դիտել մեր սիրելի տղոց մեղուաջան աշխատանքը:

Առաւօտէն, ձայնասփռուած հայկական երգերն ու եղանակները եթերն ու մեր հողինները կ'ողողէին թովչական ալիքներով: Կարգադիր յանձնախումբը արդէն աշխոյժով գործի լծուած է՝ ապահովելու պատրաստութեան եւ չամփրուած մխը խորովելու:

Երեկոյեան ժամը 4ին, ընկ. Մովսէս կարապետեան պաշտօնապէս բացաւ հանդէսը: Եւ ահա Նոր Սերունդի խումբը ներդաշնակութեամբ երգեց «Կարկուտ տեղաց»ը:

Ընկերը նախագահը իր բացման խօսքով ղրուաւելէ ետք արշաւանքի հերոսներու անձնուիրութիւնը, ոգեկոչեց անոնց քաղցր յիշատակը: Արշաւանքը, ըսաւ, յաղթանակն էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան, որուն գաղափարաբանութիւնը ահա 66 տարիներ ետքն ալ արմատացած է ներկայ սերունդին սրտին մէջ:

Գեղարուեստական պատշամ յայտաղիր մը ղրծադրուեցաւ: Յաջողութեամբ արտասանեցին Գէորգ Պառաւեան, ընկ. Պետրոս Թուրլեան, Լիոնի Նոր Սերունդէն Վարուժան Սարգիսեան եւ փոքրիկն Յակոբեան:

Մեներգեցին Յակոբ Սեւեան, Վալան – սէն Յակոբ Քէչէճեան եւ Տիկին Մաուի Կարապետեան: Բոլորն ալ արժանացան ջերմ դնահատութեան: Կրկնակի ծափեր խլեցին Գ. Պառաւեան, Պ. Թուրլեան եւ Տիկին Մաուի Կարապետեան:

Իսկ սեղաններէն յեղափոխական երգերու դոռ ալիքներ աւելի կը բարձրացնէին տրամադրութիւնները: Աւելորդ է ըսել որ դինին ալ կը ներգործէր ու կը հրահրէր ողեւորութիւնը:

Օրուան բանախօսն էր ընկ. Պօղոս Տէր-Պօղոսեան որ բեմ հրաւիրուեցաւ: Մեր սիրելի ընկերը չատ գեղեցիկ կերպով վերլուծեց օրուան տօնին նշանակութիւնը: Պատմականը ընելով արշաւանքին, ըսաւ թէ իր հիմնադրութենէն միայն եօթը տարի ետքը, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը յաղող կերպով կազմակերպեց արշաւանքը արեւնարբու Շարաֆ պէկի դէմ, ոչ միայն սանձ մը դնելու համար համիտեան հարդաներու վայրագ գործունէութեան, այլ եւ ստեղծելու հոգեկան նը – պաստաւոր տրամադրութիւն մը հայ ժողովուրդին բարոյական ընկճուած վիճակին մէջ, թափ տալով անոր յեղափոխական ոգիին ու ազգային արժանապատուութեան:

Խանասորը, ապացոյց մը եղաւ որ Հայն ալ դիտէ կռուիլ, թօթափել բռնատիրական լուծը ու արհամարհել մահը: Մեր յեղափոխութիւնը, շնորհիւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ հերոսներու անձնուիրութեան նուիրագործուեցաւ Մայիս 28ի Հայաստանի անկախութեամբ:

Անդրադառնալով ներկայ պայմաններուն, յարդելի բանախօսը վերջացուց իր խօսքը, իր գահունակութիւնը յայտնեց որ Նոր Սերունդը նոյն յեղափոխական ոգիով թրծուած՝ դրօշակիրը կը հանդիսանայ Հ. Յ. Դաշնակցութեան գաղափարաբանութեան:

Ապա խօսք տրուեցաւ Լիոնի Ազգ. Մխիթեան նախկին քարտուղար Պ. Յակոբ Վարժապետեանի, որ ջատագովեց հայ ժողովուրդին առաքինութիւնները, անոր տոկունութեան ու յարատեւման ուժը, մշակոյթի բարձր մակարդակը եւ ներկայիս գիտական թէ այլ մարերու մէջ անոր արձանագրած վերելքը: Դրուատելէ յետոյ խօսքը ուղղեց նաեւ Նոր Սերունդին, որ օտար երկիրներու մէջ, հակառակ ազգային աննպաստ պայմաններու, կը ջանայ պահել իր Հայու իւրայատուկ դիմագիծը:

Զգացումով արտասանեց Պ. Բագրատ Յոսեփեան:

Խօսք տրուեցաւ նաեւ Փոն տը Շէրիւի մեր ընկերներէն Աչոտի, որ մաղթեց ազգային խնդիրներու իրականացումը՝ համերաշխութեամբ ու համապարծակցութեամբ:

Վիճակահանութեան պահարաններ չուտով սպառեցան կոկիկ չափ մը ապահովելով: Այս առթիւ չնորհակալութիւններ Տէսինի առեւտրականներուն որոնք իրենց նուիրած առարկաներով նպաստեցին պահարաններու պատրաստութեան:

Այնուհետեւ դարձեալ խրախճանքը չարունակուեցաւ, ազգային ու յեղափոխական երգերով համեմուած, մինչեւ որ մութը եկաւ իր կամքը պարտադրելու եւ վերջ տալու այս յիշատակելի օրուան: Ապրի՛ Նոր Սերունդը որ ահա կանգնած է պատնէշի վրայ: Անոնցմէ կը հրճուին Շաւարշներու ոգիները ի տես այս դաղափարական երիտասարդութեան, որոնց պաշտպանն ու դաստիարակը հանդիսացան:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

×

Ֆ. Կապ. Խաչի Տէսինի Ազգային ղպրոցի ամավերջի հանդէսը տեղի ունեցաւ Յուլիս 7ի կիրակի կէսօրէ ետքը՝ Հ. Յ. Դ. Տան մէջ, ղեկավարութեամբ ուսուցչուհի Պր. Թրապօլի: Հրաւիրուած էր նաեւ տեղւոյն Հովիւ Տէր Վարդ. քհնյ. Աւագեան:

Եղան արտասանութիւններ, խմբերգներ, ինչպէս նաեւ բարոյալից, ազգային ու գաւեշտական թատերախաղեր: Բոլորն ալ յաջող էին ու ջերմօրէն ծափահարուեցան: Դժբախտաբար ներկաներուն թիւը խղճալի էր: Անոնցմէ ամէն ոք իր հաճոյքներուն անձնատուր՝ նախընտրեց բնութեան ծոցը, արահէն: Անտեսելով տարուած աշխատանքը եւ մեր փոքրիկները քաջալերելու անհրաժեշտութիւնը:

Դպրոցին եւ հայեցի դաստիարակութեան կարեւորութեան մասին խօսեցան Պր. Թրապօչ եւ Տէր Հայրը, որոնք կոչ ըրին ծնողքներուն անտարբեր չըլլալ իրենց զաւակներուն մայրենի լեզուի ուսուցման հանդէպ:

Արժան. Տէր Հայրը ղեկուցում մը տուաւ նաեւ դպրոցին աշակերտութեան իր աւանդած կրօնական դասընթացքի մասին: Տէր Հօր պահպանիչով եւ ներկանեըուն մասնակցութեամբ երգուած «Հայր մեր»ով հանդէսը վերջ գտաւ:

ԳԻՄ

մաքսատունէն դուրս հանած եւ առաջնորդած է այս կառքը Շիլլիի ախոռը, պատրաստելով դժոխային մեքենային կազմաւորումը, եւ այս նպատակին համար ձեռք բերած է չոր փիլեր Կ. Պոլսոյ էլեկտրական գործիքներու վաճառատունէն, պայթուցիկ նիւթեր եւ առարկաներ փոխադրած է իր վարձած սենեակին մէջ, իր նշանած Մաուի Սարկոլոկոյի, հօրաքրոջ տունը, ինչպէս նաեւ ամբաստանեալներուն, ինչպէս Ժորիսի, Ձոնս յարկաբաժնի դռնապան Մանուկի, Աւբս – տրիական հիւանդանոցին դռնապան Սառաքելին եւ Յովհաննէս Ղարիպեանի եւ իր քեռորդի Յովսէփ Թօփալեանի քով, ինչպէս նաեւ ուրիշ տեղեր:

Այս ոճիրները նախատեսուած են Պատմական Օրէնքի 55րդ յօդուածով եւ 58րդ յօդուածի երկրորդ մասին –առաջին հատուածովը:

ՍՄԲԱՏ ԲԻՒՐԱՏ

(Շար.)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (201)

ԵՐԷՏՐԱԻ
ՊՕՄՊԱՆ

ՀԱՋԱՐ ԻՆԸ ՀԱՐԻՒՐ ԶՈՐՍ

3- Ռուպինա Ֆայն, նաեւ կը կոչուի Ալիկ Ուօլֆ եւ Նատէժտա Տաթիանան (փախստական), բնիկ Կովկասի Հայուհին, որուն իսկական անունը կարելի չեղաւ գտնել, յանցապարտ է նաեւ գնաց Հաստատել, յանցապարտ է այս ծածկանուններուն տակ մասնակցած ըլլալով Պոլսոյ մէջ, յեղափոխական կոմիտէին եղեռնական ձեռնարկներուն պատրաստութեանը, իր գործած մասնակցած ու գործադրած է վերջին 8 Յուլիսի մահափորձը, մասնաւորապէս ներկայ եղած է կոմիտէի անդամներուն խորհրդը – գործութիւններուն, եւ իրրեւ ներշնչեալ կազմակերպիչներու կողմ մը, ոճիրի կազմակերպիչներու գործիքներուն մէջ ալ նետած է ինքինք, իրեն յարգները չատցնելու, յեղափոխական դաղափարները վերարծարծելու եւ կոմիտէի անդամներուն գործունէութեանը զարկ տալու համար հրանութեան ու փորձերուն անձամբ եւ գործնական – նպէս մասնակցած է, գժոխային մեքենան ուսումնասիրած ու պատրաստած է, ինք է պայթեցուցեր այդ ռումբը՝ մահափորձի կառքին մէջ, նախորդ յանգպարտին ընկերակցութեամբ:

Այս ոճիրները նախատեսուած են Պատմական Օրէնքին 55րդ յօդուածով եւ 58րդ յօդուածին երկրորդ յատելուածին առաջին հատուածովը:

4- Մաուի Զայֆ, նաեւ կոչուած Սոֆի Արաչօ (փախստական), Կովկաս ծնած դերման հօրմէ, յանցապարտ է, որովհետեւ Սոֆի Բրիս կեղծանունին տակ եւ ինքզինք այդ կեղծանունը կրող ոճրա – գործին կինը ցոյց տալով, հայ յեղափոխական կոմիտէի եղեռնական ձեռնարկներուն կազմակերպութեան եւ պատրաստութեան եւ վերջին Յուլիս 8ի մահափորձին զանազան հանդերձանքներուն մասնակցած է, այս նպատակով ինքզինք տրամադրելով կոմիտէին. իր գործօն մասնակցութիւնը դրած է իր կարծեցեալ էրկան բոլոր արարքներուն մէջ, ինք է որ ընտրած եւ իրեն եւեւէն ձգած է այս ձեռնարկներուն ծառայելու համար, ոճրագործուհի Ռուպինա Ֆայնը:

Այս ոճիրները նախատեսուած են Պատժական Օրէնքի 55րդ յօդուածով եւ 58րդ յօդուածի երկրորդ յատելուածին առաջին հատուածովը:

5- Վռամշապուհ Քէնտիրեան (վախճանեալ), բնիկ Կ. Պոլսեցի Հայ մը, Սինկըրի Ընկերութեան զբաղնեակներու պաշտօնեաներէն, հայ յեղափոխական կոմիտէին մէջ Վաղարշակ անունով ծանօթ, ուսումնասիրած եւ կազմակերպած էր Պոլսոյ եղեռնական ձեռնարկներուն ծրագիրը:

6- Վահան (փախստական), բնիկ Ֆիլիպէյի Հայ մը, յանցապարտ ճանչցուած է, Սիլվիօ Բիչէի, Արիսղիեի, Քառլ Բատնէր, Ալֆոնս, Վոկան, Գոչօ եւ Քրիս ծածկանուններուն տակ մասնակցած է Կ. Պոլսոյ եղեռնական ձեռնարկներուն, ծրագրի կազմակերպութեան պատրաստութեան, ինչպէս նաեւ վերջին Յուլիս 8ի մահափորձին զանազան պատրաստութիւններուն, մասնաւորապէս ներկայ ըլլալով Կ. Պոլսոյ կոմիտէի անդամներուն հաւաքոյթներուն. ինք մտցուցած է Ֆրանսա գնուած եւ Բիբէա պրկուած մելինիթը, անկից վառնա եւ այս վերջին քաղաքէն Պոլիս, Ֆրանսական նամակատան մէջ տուփ մը վարձած է Բատնէր ծածկանունով եւ այդ հասցէով ընդունած է եղեռնակատաքին մաքսանթուղթերը,

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

—o—

Ս. ՅԱԿՈԲ (ԼԻՈՆ)

Շաբաթ (17 Օգոստոս), Նախատօնակ երեկոյեան ժամը 5ին: Կիրակի (18 Օգոստ.), սկզբն. ժամերգթ. առաւօտ ժամը 7,30ին: Պատարագ ժամը 10ին: Խաղողօրհնէք 11ին, Հոգեհանգիստ ժամը 11,30ին:

Լիոնի եւ Շրջ. Հայ Ազգային Միութեան Վարչութիւնը կը հրաւիրէ շրջանի բարեպաշտ հայ ժողովուրդը ներկայ ըլլալու 18 Օգոստոսին Ս. Աստուածածնայ տօնի առթիւ կատարուելիք արարողութեանց: Յաւարտ պատարագի տեղի պիտի ունենայ նաեւ խաղողի եւ մատաղի աւանդական օրհնութիւնը:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Տիկին Աննիկ Փափազեանի կսկծալի մահուան առթիւ փոխան, ծաղկեպսակի Հայ Մշակոյթի Տան նուիրած են.

Պ. Ստեփան Էլչիբեկոֆ 25 Ֆր.
Պ. Պետրոս Զպուքճեան 25 Ֆր.

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԿԱՌՏԱՆ.— Այրի Տիկին Նաւոյեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս երկուշաբթի օր (Օգոստ. 12) Կառտանի եկեղեցւոյ մէջ իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԱՐԱՄ ՆԱՒՈՅԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ:

Կը պատարագէ Գերապայծառ Յովհ. Ծ. Վ. Զուհաճեան:

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՆՈՐ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Իրենց զաւակները արձանագրել փափաքող ծնողքները պէտք է փութան դիմել տեսչութեան հասցէին:

COLLÈGE ARMÉNIEN SAMUEL MOORAT
26, Rue Troyon, SEVRES (S. et O.)
Tél.: OBS. 18-28

Եւրոպայի մէջ, հայ մանչերու համար հիմնուած, ֆրանսական եւ հայկական ուսումնական կատարեալ ծրագիրներով օժտուած մեծագոյն եւ ծաղկեալ ուսումնարանն է Սեւրի Սամուէլ Մուրատեան վարժարանը, որուն սեմէն ներս հայ մանուկին հոգին, միտքը եւ մարմինը կը մեծնայ, կը ծաղկի եւ կ'ընդլայնի բաղձալի համեմատութիւններով:

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

ԲԱՑՈՒԱԾ ԵՆ
ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ուսումնական 1963–1964 Տարեշրջան

Կ'ընդունուին 10–12 տարեկան բարեկիրթ եւ ուսումնասէր աշակերտներ, որոնք ունին իրենց տարիքին համապատասխան նաեւ ուսումնական աստիճան:

Արձանագրութեան եւ լուսաբանութեանց համար դիմել՝

Direction du Petit Séminaire Arménien
3, Av. de Grandchamp, LE PECQ (S. et O.)
Tél. 963.01.72

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Տիկնանց յանձնախումբը կը խնդրէ կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ հետեւեալ թուականները.—

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1, Երեքշաբթի երեկոյ Տիկնանց յանձնախումբի կազմութեան Գ. տարեդարձին առթիւ գեղարուեստական երեկոյթ:

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 19, ցուցահանդէս Հայ արուեստագէտներու նկարիչ, արձանագործ եւ փորագրիչներու գործերուն:

Հայկական Թանգարանը, 52 Ավընիւ Ֆոշ, (Փարիզ 16):

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7, 8, 9, 10, «Բարենպատակ վաճառք»:

Յառաջիկային պիտի տրուին մանրամասնութիւններ:

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրեր եւ Ժամեր

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

—o—

Խանասորի 66րդ տարեդարձը կը տօնուի նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Գէորգ Չաւուշ խումբին, հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէին, այս կիրակի ամբողջ օրը Լա Թոլ Սիւր Լու գետեզերքը – անտառին մէջ:

Հաճելի օր մը (գետի լոգանք կարելի է):

Կը նախագահէ ընկ. Յ. ՇԻՇԼԻԵԱՆ

Կը բանախօսէ ընկ. Յ. ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ

Ծանօթ.— Մասնաւոր օթօքար մը վարձուած է: Առաւօտուն ժամը 8,30ին ճամբայ կ'ելլէ Փլաս Մասէնայէն–Ալպէր Ա. պարտէզէն (Քազինօ Մունիսիփալին դիմացը): Նոյն օթօքարը կը հասնի Մա. տըլէն ժամը 9ին:

Ժամը 9,30ին կուգայ Մանեան Սթատին (քովը աղբիւրին մօտ սպասել) զայն առնելու համար:

Իսկ անձնական կառքով եկողներուն համար, երկու քիլոմեթր է Թոլ Սիւր–Լու գիւղէն – Կրասի ճամբուն վրայ: Անկինը Ճաշարան–Պառ–Պաքիւսէն աջ դառնալ եւ մտնել անտառը գետեզերքը:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

—o—

Տիկ. Միութեան Որբերու Օգնութեան Մարմինը տրամադիր ըլլալով քանի մը անպաշտպան տղոց հայեցի դաստիարակութիւնը հոգալու, հարկ կը համարի ծանուցանել, որ շահագրգռուողները այժմէն դիմեն իրեն գրաւոր իր կեդրոնատեղին, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

—o—

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին 1963 – 1964 տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են: Անոնք որոնք կը փափաքին ղրկել իրենց զաւակները պէտք է այժմէն իսկ դիմում կատարեն հաստատութեան տնօրէնութեան:

Ա.— ՖՐԱՆՍԱԿԱՆԸ, որ տասացի կերպով կը հետեւի պետական լիսէներու արդիական բաժնի պաշտօնական ծրագրին — անգլերէն եւ սպաներէն լեզուներով —:

Բ.— ՀԱՅԿԱԿԱՆԸ, որ կ'օժտէ սանուհիները հայագիտական ծանօթութիւններով, հայ լեզուի, գրականութեան, հայ կրօնքի եւ պատմութեան, Հայաստանի աշխարհագրութեան մարզերուն մէջ:

Աշակերտուհիներ կ'ընդունուին ութ տարեկանէն սկսեալ: Մանրամասնութեանց համար դիմել հաստատութեան տնօրէնութեան:

1, Bd. du Nord, LE RAINCY (S. et O.)
Tél: 927-01-72

Դպրոցասէրի ուսման ծրագիրը կ'ընդգրկէ երկու ուրոյն բաժիններ:

IMPRIMERIE SPECIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԱՆԾԱՆՕԹ ԶԻՆՈՒՈՐԻՆ ԲՈՑԸ

Յաղթական Կամարի Բոցի Կոմիտէն Հայ Նախկին Ռազմիկներու եւ Կամաւորներու Միութեան յանձնած է Անծանօթ Զինուորին բոցը արծարծել այս կիրակի ժամը 18,30ին:

Հաւաքոյթ՝ ժամը 18ին Էթուալի Թէափլէնին վրայ, սովորական մուտքին որ դէպի Յաղթական Կամար կ'առաջնորդէ:

Անդամներն ու բարեկամները իրենց ընտանիքներով կը հրաւիրուին մասնակցելու այս արարողութեան, աւելի հանդիսաւոր փայլ մը տալու համար անոր:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼԻՈՆ.— Ֆր. Կապ. Խաչի Օրը կը տօնուի մեծ պատրաստութեամբ, 27 Հոկտ. Մոլիէրի չքեղ սրահին մէջ:

×

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան յիսնամեայ յոբելեանը կը տօնուի Հոկտեմբեր 13ին, Սալ տը լա Շիմի:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ORIENT

Եռամսեայ պարբերական ամբողջովին նուիրուած Միջին Արեւելքի երկիրներու անցուդարձին:

Բ. եռամսեայ 1963 — թիւ 26
Շահեկան բովանդակութիւն
114, Champs-Elysées, PARIS

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal: 1278-35

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷ, Երկերի ժողովածու, 10 հատոր լաթակազմ	70 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Երկերի ժողովածու, 7 հատոր, լաթակազմ	56 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Պապ թագաւոր, լաթակազմ	10 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Հայոց բերդը, լաթակազմ	8 Ֆր.
ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆ, Երկերի ժողովածու, 2 հատոր լաթակազմ	14 Ֆր.
ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ, մեծադիր, գունաւոր նկարներով, լաթակազմ	10 Ֆր.
Վ. ԱՆԱՆԵԱՆ, Հայաստանի կենդանական աշխարհը, Բ.	8 Ֆր.
ԱՐՍԷՆ ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ, Երկեր (Աբովեան Պռօշեան, Պարոնեան)	17 Ֆր.
ՄՈՒՐԱՑԱՆ, Պատմուածքներ, գունաւոր նկարներով	5 Ֆր.
ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԻ մասին յիշողութիւններ. լաթակազմ	7·50 Ֆր.
ՄԻՔ. ՇԱԹԻՐԵԱՆ. Գարունը նորից եկաւ. 296 էջ.	5 Ֆր.
ԱԲԳԱՐԵԱՆ. Մատենադարան(անգլ.) 18 գունաւոր մանրանկարներ	3 Ֆր.
ՀԵՆՐԻԿ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ. Երգի ծնունդը. բանաստեղծութիւններ	3·85 Ֆր.
Մ. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ. Տաղեր, 200 էջ. լաթակազմ	3·50 Ֆր.
ՍՈՎԵՏԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ. Ա. 800 էջ. լթկզմ.	16 Ֆր.
ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ, Անլռելի զանգակատուն, Պէյրութ, 1963	10 Ֆր.

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ԳՐԱՏՈՒՆՍ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻՆ Է
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՁԱՅՆԱԳՐԵԱԼ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԵՐՈՒՆ
ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը

ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e

Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր: Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ խղանկերկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ.—

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը:

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ:

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՀԱՐԱՁ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86 - 60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար· 50 Ֆ· Վեցամսեայ՝ 27 Ֆ·
Արտասահման՝ Տար· 60 Ֆ· Հատը 0·30 Ֆ·

ԿԻՐԱԿԻ
11
ՕԳՈՍՏՈՍ
DIMANCHE
11 AOUT
1963

LE NUMERO : 0,30 FR.

39րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9680

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

39e ANNÉE — N° 9680

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԽՐՈՒՇՉԵՒ - ՏԻՆ ՌԸՍՔ

ՍԻՐԱԼԻՐ ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

———o———

Յաստիճան տաքութեան տակ, Խրուշչեւ եւ Տին Ռըսք քաղաքական հարցերով զրոյցի առաջ, պատմիենք-ըն խաղացած են եւ Խրուշչեւ յաղթած է։

Ընդհանուր մթնոլորտը չատ սիրալիր եւ ընտանեկան եղած է, կակրայի մէջ, ար Սեւ Ծովու կիսիչ արեւին տակ, Ըր– նպաստած իր թոռնիկներով, Նիքիթա Խրուշչեւ արձակուրդը կ'անցընէ, դու – նաւը չապիկներ հագած (ուկրայնական ազգային տարազ)։ Ի տես այս մտերմիկ մթնոլորտին, Տին Ռըսքն ալ բաճկոնը հանած է եւ չապիկով սկսած է խօսիլ խորհրդային վարչապետին հետ։

Այս խօսակցութեանց առթիւ հրատա – րակուած զեկոյցը կը յայտնէ մխայն թէ դրոյցը տեղի ունեցած է անկեղծ եւ սի– րալիր մթնոլորտի մը մէջ։

X Հիւսիսային Վիէթ–Նամը դէմ է հիւկական դաշնագրին։ «Նան Տան»ը որ պատրաստութիւն է հիւսիսային Վիէթ – Նամի բանուորներուն, կը զրէ իր խմբա– գրականին մէջ թէ Մոսկուայի մէջ կըն– քուած համաձայնագիրը չի կրնար ար– դիլք հանդիսանալ որ աշխարհակալները ամրապնդեն Ասլանտեան Պլոքին հիւլէա– կան ուժերը, բայց պիտի խանգարէ ըն– դարձական Պլոքին ուժերու ամրա – պնդումը։

Սպանիա որոշած է անդամակցիլ այս դաշինքին։ Կը հաղորդուի թէ որոշումը պատած է Նախարարաց Խորհուրդին վրայ, որու կը նախագահէր զօրավար Ֆրանքօ։

Ցարդ 45 երկիրներ ստորագրած են հիւկական համաձայնագիրը։

ԶԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՈՒՐՈՒՈՑ եւ Իսրայէլի սահմանին վը– րայ, կացութիւնը յանկարծ ծանրացած է։ Մակն պատուիրակութիւնը, որ Դա – մասկոս զացած էր երեք Իսրայէլացիներ – ու արձակումը ուղելու համար, ձախո– ղած է։ Իսրայէլ սկսած է սպառնալ։ Այս անգամ ձերուզալըմ փոսք կը դրէ։— Ասոր միայն Սուրիա է որ կը չարունա– կէ ահրինը կատարել Իսրայէլի բնակիչ– ներուն եւ ինչքերուն դէմ։ Կասկած չկայ թէ հարիւր մը պիտի ունենայ տալիք»։

ԹՐՈՔ եւ Սուրիա միացեալ զեկոյց մը պատրաստած են ուր կ'ըսեն թէ պէտք է պատժել Պաղեստինը։

ՅԻՆԱՆՏԱՑԻՆ վերադարձին Մաքմի – լեն եւ Լորա Հիւմ պաշտօնական այցե– լութեան մը համար Շուէտ ժամանած են։

ՄՈՍԿՈՒԱՅի մէջ դործատան մը տնօ – րէնք ժամուան դատապարտուած է, ո– րովհետեւ ուրիշ դործատուներէ դինի ստացած է, իբրեւ կաշառք։ Այդ դինին իր գործատուին իր արտադրութեան մէկ մասը ծախած էր որպէսզի միւս դործատուները նմանութիւն չունենան, եւ մնացած ըլլա– յով իրենց արտադրութեան մէջ։

ՖՐԱՆԿՖԻՒՐԹՈՒՆՈՒՉԵԱՆ երեք համա– լսարանները ստորագրուեցան փարիզի մէջ։ Ծրագիրա 190 մլիոն պիտի տայ համալսարանի։

ՊԵՆ ՊԵԼԼԱ Լիսպոնի հասած է ուր– բաթ օր։ Այս այցելութեամբ Ալժիրիոյ նախագահը կը վերջացնէ իր ափրիկեան շրջագայութիւնը։

ՎԱՆԿՈՒՎԵՐԻ երբորդ դաւիին ընդարձակութիւնը կատարուեցաւ չա– փաւոր հանդիսութեամբ։ Նորածինը ծնաւ Պոսթընի մէջ։ Նորածինը երկու օր ապրած է, ճիշդ՝ 39 տարի առաջ։ Եղեռնի անմիջապէս մկրտուած

ԱՍՔ ՄԱՇՏՈՑԻ ՄԱՍԻՆ (*)

———o———

(Գ· եւ վերջին մաս)

Խօսեց մեր լեզուն,
Ոսկեղենիկը մեր ոսկեբարբառ,
Որ Շիրակացի մի կորովամիտ ու ըմբռնող մի այր
Իր խաւար դարի խաւար երկնիքից հրաշքներ պեղի,
Անշէջ հրի պէս մատեանների մէջ յաւէտ անթեղի
Խորհուրդն աստղերի, խորհուրդը նիւթի,
Անմահ խորհուրդը յաւերժ պտոյտի,
Խորհուրդներ, որոնք
Ցած էին բերում աստծուն իր գահից
Ու մարդուն տալիս գահն այդ աստղային:
Խօսեց մեր լեզուն,
Հոգուն թեւ դարձաւ ու հանճարին սիւն,
Խօսեց, որ մի այր խաւար խցի մէջ Նարեկայ վանքի
Իր հոգին բանայ մի աստուածային վսեմ ճախրանքի,
Կապոյտ աղօթքով մրրկի ինչպէս ծովակը վանայ,
Սրբուի, մաքրուի,
Մերձենայ աստծուն,
Ո՛չ··· աստուածանայ:

Մենք վիշտ ունէինք,
Մեր գանգատն էր մեծ,
Լռել չէր կարող
Լեզուն մեր անեղծ,
Նա պիտի խօսէր,
Պիտի ընդվզէր,
Որ մի տառապած ու հէգ ժողովուրդ,
Կանգնած լեռներում բարձրաբերձ ու լուրթ,
«Ֆրկան ասացեալ» շանթակերպ խօսքով
Անարդար աստծու ճակատը խանձի,
Թէ մէկն ինչո՞ւ է ծովանում ոսկով,
Միւսը չունի փող մի պղնձի:
Մենք վիշտ ունէինք,
Բայց եւ ունէինք անարատ մի սէր,
Եւ պիտի ապրէր եւ պիտի խօսէր
Մեր ոսկեղենիկ ու ճարտար լեզուն,
Որ սիրուց գինով մի Աղթամարցի
Աշխարհի առաջ իր սիրտը բացի
Եւ խոստովանի, որ ալ կրակ կայ
Իր վանականի սեւ սեթմի տակ,
Որ մի հանճարեղ, զուարթ մի Քուչակ
Իր սիրեցեալի ճերմակ ծոցիկը ժամատուն անի
Եւ իր սուրբ մեղքերն արդ խորանի դէմ լոկ խոստովանի,
Որ դժբախտ ու մեծ մի Սայաթ–Նովա
Ասի աշխարհին, թէ ի՛նչպէս գիտենք սիրահարուել
Եւ ի՛նչպէս գիտենք սիրոյ մէջ այրուել··

Սակայն մեր սիրոյն միշտ տառապանքի հողմն էր ուղեկից,
Մեր գլխի վրայ միշտ ատելութեան մրրիկն էր վայրում,
Մեր սիրտն էր խոցուել սրից ու տէգից
Ու դժնի, դժնի գիշեր էր իջել Հայոց աշխարհում:
Իջել էր մի սեւ, զարհուրիկ խաւար,
Ու ողջը աւեր ու ողջը աւար,
Հայոց յոյսերը՝ պատառ–պատառիկ,
Հայոց կոյսերը՝ հարէմին գերի,
Կիսալուսինը՝ շիկացած չարիք,
Բարիքն էր հնձում Հայոց արտերի:

Մենք վիշտ ունէինք,
Խորունկ էր այնպէս վէրքն Հայաստանի,
Ու պիտի ապրէր, խօսէր մեր լեզուն,
Որ մի հանճարեղ, ըմբռնօտ պատանի
Արարատ լերան կատարից անեղծ
Արձակէր անգուսպ, խրոխտ մի գոչիւն,
— Այդ ո՞ւմ վրայ էք ձեր սուրը հանել,
Հայոց մեծ ազգին դուք չէ՞ք ճանաչում:

Ու շատրուանեց նորից մեր լեզուն,
Մրրկեց ըմբռնօտ, թախծեց երազուն,
Շողաց, հուրիրաց նա բոցի նման,
Ու երբ շուրջ բոլոր մոայլը մութի շատ էր խտանում,
Բոցն այդ առաւել պայծառ էր դառնում,
Քանզի ցասումի փայլակն էր գալիս, ճուլուում այդ բոցին՝
Արդար բողոքն իր շանթերն էր տալիս նրա հնոցին,
Սէրն իր շիկնաւիճն էր նրա մէջ վառում,
Ցոյսն իր շողերն էր նրան գումարում,
Իսկ մեր արիւնը, իսկ մեր արիւնը
Նրան տալիս էր իր տաք աւիւնը
Եւ անմահութեան գաղտնիքն էր տալիս··

Մենք վիշտ ունէինք,
Մենք դատ ունէինք,
Բայց որ մեր վիշտը չասենք աշխարհին,
Չկարողացանք մենք չարին դատել,
Ոսոխն ուզում էր հատել մեր լեզուն,
Արմատից հատել···
Օ, Տէր–Զօր, Տէր–Զօր, դու Հայոց շիրիմ
Առա՞ջ էլ արդեօք անապատ էիր,
Թէ հայ մայրերի ողբից չորացար:
Զգում է ահա մահապարտների,
Ուրուականների կարաւանն անծայր···
Ու պառաւ մի կին,
Մի մամիկ, մի մայր, մի մայր Հայաստան
Իր թոռնիկներին շուրջը հաւաքած,
Մոռացած անգամ տառապանք ու խաղց,
Սրբազան մի լոյս խորշոմած դէմքին,
Աւազի վրայ գրում է դանդաղ,
Դողդոջ մատներով գրում՝ Այբ–Բեն–Գիմ,
Աւազի՞ վրայ···
Ո՛չ, գրում է նա
Իր թոռնիկների երազի վրայ···

Մենք վիշտ ունէինք,
Ցասում ու բողոք,
Սիրել գիտէինք,
Գիտէինք ատել,
Ու ոչ մի բազուկ
Բիրտ ու անողոք
Չկարողացաւ
Մեր լեզուն հատել:
Եւ անագորոյն իր ճանապարհին
Հերքելով չարը, հաստելով բարին,
Եկաւ նա, հասաւ
Մրրիկով, արեամբ ու լոյսով յղի
Այս ահեղ դարին
Գիշեր է գարնան:
Եթերում երգն է ահեղ դարի,
Եւ ալիքւում է իմ հայրենի ազգ Երեւանը հոծ···
Բայց հրա՞շք է սա···
Հայոց երկնքի կապոյտ պաստառին
Հրէ տառերով գրուած է «Մաշտոց»:
Հրէ՞ տառերով···
Այն նոյն տառերով,
Որ դու, վարդապետ, տեսար պաղ որմին ջո բարէ խցի,
Երբ արարչական այն սուրբ տեսիլքն էր եկել քեզ այցի:
Հրա՞շք է նորից···
Ո՛չ, հրաշք չկայ:
Այն շէնքի վրայ,
Ուր պահ ենք տուել մեր գանձերն անգին,
Դարերից բերած մատեանները հին,
Եւ որին ջո սուրբ անունն ենք ձօնել,
«Մաշտոց» է գրել լոյսը Նէօնէ···
Նէօնէ··· օ, ոչ···
Այդ տառապանքն է վառում դարերի,
Դարեր շառաչող ցասման փայլակն է ճուլուել այդ բոցին,
Արդար բողոքն իր շանթերն է տուել նրա հնոցին,
Սէրն իր շիկնաւիճն է նրա մէջ վառել,
Ցոյսն իր շողերն է նրան գումարել,
Իր մաքրութիւնն է տուել արցունքը,
Քրտինքը՝ իր լոյսը,
Խունկն՝ իր բուրմունքը,
Նեռն՝ իր պացքը
Եւ սուրն՝ իր շողը,
Խոփն՝ իր ցոլաձքը,
Մուրճն՝ իր կորովը,
Մեր երազանքն՝ իր կապոյտ անհունը,
Մեր ալ դրօշը՝ իր շառագոյնը,
Իսկ մեր արիւնը,
Իսկ մեր արիւնը
Նրան տուել է իր տաք աւիւնը
Եւ անմահութեան գաղտնիքն է տուել···:

1962 ՎԱՀԱԳՆ ԴԱՒԹԵԱՆ

(*) Ա· եւ Բ· մասերը տես Յունիս 23 եւ Օգոստոս 4:

———o———

էր եւ կարդինալ Քուչինին է որ տուած է վերջին օծումը։

ԳԱՀԻՐԷի «Ալ Ահրամ»ին համաձայն, նոր մահափորձ մը ձախողած է Ցորդա – նանի Հիւսէյն թագաւորին դէմ։

ՀՌՈՄի մէջ մամուլի ասուլիս մը տա– լով, եմէնի իմամ Էլ Պաւրի հօրեղբայ– րը՝ իշխան Ապտուռաման յայտարարած է թէ հակառակ եղիպտական յարձա – կումներուն, միապետական ուժերը եմէ– նի կէսին տէրն են։

ՍԻՈՒԹԼԱՆՏ ԵԱՐՏԸ զօրաշարժի են – թարկած է անգլիական ամբողջ ոստիկա– նութիւնը կլազկոյի կառախումբին աւա– զակները ձանելու համար։ Ժամէ ժամ կը յայտնուի թէ եղած կողոպուտը չատ ա– ւելի կարեւոր է քան ինչ որ կը կարծուէր նախապէս։ Դրամատուները քննութիւն – ներէ եաք կը հաստատեն թէ իրենց կո – րուստները չատ աւելի մեծ են։ Վերջին թիւերը չորսուկէս միլիառ հին ֆրանքի կը հասնին։ Էնթէրփոլն ալ զործի ան – ցած է, կ'ըսուի թէ աւազակները յատուկ օդանաւով մը Ֆրանսա կամ Սպանիա ան– ցած են իրենց աւարով։

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ճամբաներուն վրայ Յու – լիս 31էն Օգոստս 3, 133 հոգի մեռած են եւ 3704 հոգի վիրաւորուած կառքի ար– կածներու հետեւանքով։

ՕՌԼիի մէջ ձերբակալուած են թմրե – ղուցիչի երկու Քանատացի մաքսանենգ– ներ որոնք 4 քիլօ հեռոյին կը փորձէին անցընել։

ՇԱՒԼ ԹՐԻՆԻ «երգող խնդիը», ինչ – պէս ծանօթ է, միշտ բանտն է։ Ծանօթ է որ Յուլիս 14ին Էքս–ան–Փրովանսի մէկ խցիկին մէջ կ'երդէր Ֆրանսական փառ – երգը փոխանակ Տօվիլի քաղինոյին, վարքի խնդրի մը համար։ Ամբաստան – ուած էր որ անչափահաս տղաք կը հրա– ւիրէր իր ապարանքը յատուկ նպատակ– ներով։ Ցարդ մերժած է վճարել երաշ – խաւորագինը առժամեայ ազատութեան համար, այդ պատճառաւ իր արձակումը յետաձգուած է։

ՀԱՅԻՆ գինը կը բարձրանայ երկու – շաբթի օր։ Պակէքը պիտի արժէ 0,44 փոխանակ 0,42ի եւ «խոշոր հացը» 0,72 փոխանակ 0,69ի։ Այս յաւելումը հետե– ւանքն է ալիւրի գինին յաւելման։

ՀՆԿԱՍՏԱՆԷՆ հասած կարգ մը լուրե– րու համաձայն, Նեհրու կրնայ հրաժա– րիլ եւ բոլորովին նուիրուիլ Խորհրդա – րանի կուսակցութեան վերակազմու – թեան։ Զարմանալի կը թուի սակայն թէ այնպիսի ժամանակ երբ Հնդկաստան սպառնալիքներու տակ է, փանտին նման բան մը մտածէ։ Արդարեւ, իր հեռա – գումը մեծ չփոթութիւն մը կրնայ ստեղ– ծել։

ՏՈՒԹ· ՈՒԱՐՏԻ մարմինը այրուեցաւ Լոնտոնի Քոլոմպարիումին մէջ իր ընտա– նեկան պարագաներու ներկայութեան։

ՀԱՅԻԹիի մէջ կացութիւնը միշտ չը – փոթ է։ Կուիները կը չարունակուին։

ԱՐՍԷՆԸ ԱՐՍԷՆԻՆ ԴԷՄ

—o—

Դ.

Քաջէ ընդ քաջս ելեալ···
ԵՂԻՇԷ

Քերականութի՛ւն մը կար··· քերականութենէն առաջ։

Առիկա ուղղախօսութիւնն էր, այլ անուամբ՝ ուղղասացութիւն։ Երբ եկաւ դիրը, միացուցին այս երկու ուսումները, բայց քերականութիւնը (1), որ տառեր դնելու վարժութիւն մըն էր միայն՝ ըստ առուղաբանութեան, դարձաւ նոյն տառերը կարդալու արուեստը, — այս ձեւով աչքը միջամտեց այն դիտութեան, որ «կոկորդիւ» (Դաւիթ Անյաղթ) կը ծառայէր «ձայներու ընտրութեան»՝ արտա-յայտելու համար մեր մտածումները եւ յուզումները։

Հ. Արսէն Թագրատունի քերականութիւն բառին կուտայ լաւագոյն սահմանումը նումը. «Արուեստ ուղղախօսութեան (2) ձայնիւ կամ գրով՝ ըստ իւրաքանչիւր լեզուի»։ Այս սահմանումը, սակայն, կ'երկմտէ, երկուքի կը բաժնէ լեզուն, «ի ձայնաւոր եւ ի գրաւոր», այնպէս որ «քերականութիւն յերկուս հատանի ընդհանուր մասունս, մին ճառէ գրանէ կամ պիօսից, միւսն զգրութենէ նորին»։

Այս «միւսն» է որ կը կազմէ աչքին կալուածը, — ընդարձա՛կ կալուած, որ-քան ուսումնասիրութիւնը կը հաստատէ թէ ոչ մէկ լեզու կը դիմանար ժամանակին թշնամութեանց՝ առանց աչքին բերած նպաստին։ Մեծ է աչքին դերը, որքան բառերու կրած խաթարումներուն մէջ, նոյնքան անոնց սուղաբանական հետազօտութեանց մէջ։ Բայց միայն ա՞յդքան, — լեզուն ինչե՛ր կը պարտի աչքին՝ ուղղագրութեան համար, որ սոսկ ձայնի խնդիրը չէ։

Նախ քան դիրը, երբ դեռ ուղղասացութիւնն էր լեզուին միակ պահապանը կամ խնամակալը, մարդոց հաղորդը ենթակայ էր կլիմայական եւ աշխարհագրական ներգործութեանց, (պարզ է հարցը, դաշտաբնակը եւ լեռնաբնակը չէին կրնար նոյն առոգանութիւնը)։ Երկար պիտի ըլլար ներկայացնել լեզուի պատմութեան այն չրջանը, ուր մանուածոյաբար քուրմերուն տրուած էր յաւերժացնել կամ արձանացնել ուղղախօսութեան աւանդութիւնները, ձայներուն ընծայելով «աստուածահաճոյ» առաքինութիւններ, բառերուն տալով «սրբազան» դրծածութեան պատմաններ, վերջապէս վանկերուն չնորհելով ամանակի կանոնադրութիւնը, (թէ ժողովուրդն է որ լեզու կը չինէ՝ բորբոսած տեսութիւն է այլեւս, կարզալ Վանտրիէս), սակայն կ'ուզեմ չեշտել թէ ձայնափոխութեան եւ կորուստի հարցը յատկապէս արտաքին ներգործութեանց ժառանգութիւն չէ, լոկ լսողութեան գործարանի պահանջ չէ, ոչ ալ կարելի է ընդունիլ թէ ականջը պահած է մինչեւ մեր օրերը՝ մեզ հասած տառերուն որ կատարած է լեզուին յերչրջման եւ բարեչրջութեան տեսակէտով։

Գիտեմ թէ լեզուներու բաղդատական ուսումնասիրութեանց, մէկ բառով՝ լեզուաբանութեան ամէնէն էական բանալին է որ կը խորտակուի այս տեսութեամբ, բայց տառիկա հետեւութիւնն իսկ է այն իրողութեան թէ լեզուն ուսում է, ու-սուցման առարկայ մըն է, ուրեմն արուեստական հագուստ ունի։

Այսպէս կը հասնինք այն կէտին թէ ինչո՛ւ բերան եւ գերան բառերը, նոյն կազմութիւնն ունենալով հանդերձ (ա-ռաջին տա՛ռը միայն կը տարբերի), կը քալեն հոլովման երկու տարբեր ուղի-ներու մէջ, ստամբակելով ականջին օ-րէնքները դէմ, — բերան կ'ըլլայ բերնի, իսկ գերան կ'ըլլայ գերանի։ Հոլովման այս գանազանութիւնը՝ աչխարհա-բարի մէջ։ Ահա օրինակ եւս գրաբարի մէջ, — ձետ կ'ըլլայ ձետի, իսկ գետ կ'ըլլայ գետոյ։

Ո՞ւր պէտք է փնտռել այս տատամբա-կութեան պատճառը, — միայն ներդաշնակութեան պահանջի՞ն մէջ, թէ նաեւ չփոթութիւն չստեղծելու անհրաժեշտութեան մէջ։ Արդարեւ, որեւէ չփոթութիւն բառնալու եւ ուղղագրութիւնը դիւրացնելու համար է որ Դաւիդ անձնանունը գրուած է Դաւիթ, ինչպէս կը գրուի գաւիթ, ծղրիթ, ձանձախարիթ, եւայլն։ Հնչաբանական պահանջը, ականջին սիրակալութիւնը չէ, ոչ ալ տառե-րու խորհրդաւոր աֆիճիքէն, որ այդպէս կանոնադրել կը հրամայէ։ Դարձեալ, ուղղագրութիւնը դիւրացնելու համար է որ կանոնադրուած է Շ տառէն եաք Տ դրել, — ինչպէս միշտ, հեշտ, դաշտ, տաշտ, աշտարակ, եւայլն։ Վերջապէս, ուղղագրութիւնը դիւրացնելու համար է որ կանոնադրուած է, ականջի պահանջ չէ, դրել էն՝ երբ բառը կը վերջանայ ն տառով ու այսպէս չփոթութիւն կը տիրէ կամ ե տառերու ընտրութեան ժամա-նակ, ինչպէս պարէն, ծուէն, կապէն, ժապաւէն, եւ ամէն։

Այժմ ժամանակ է հարցնելու թէ ինչ պատճառ կայ, որ ամէն բառը ձայնափոխութիւն կատարէ հոլովման ժամանակ եւ դրուի ամենէն։

Գրաբարի մէջ, որուչ է, բառավերջի բա-ղաձայնէ մը առաջ դրուած ամէն ի տառ ձայնափոխութիւն կը կրէ, — ադուէս կ'ըլլայ աղուեսու, երկրորդ՝ պարտէզ կ'ըլլայ պարտիզի, երրորդ՝ հրէշ կ'ըլլայ հրէշի կամ ուղէշ կ'ըլլայ ուղէշի, (բա-ռարանները կը գրեն նաեւ ուղեշ եւ ու-ղեշի, — ո՛չ, բարեբութեամբ ունինք ուղիշաբերձ, ուրեմն չի կրնար գրուիլ ուղեշ)։

Կրնա՞նք գրաբարի այս կանոնին կապել ինչ որ կը պահանջէ Հ. Վարդան Հայգունի, որ կը պնդէ թէ «հայերէնի ներդաշնակութեան համար» պէտք է «ամփոփել ձայնաւորները», այսինքն սղել երկար ձայնաւորները։ Ամէն բառին մէջ երկար է փակ է տառը, զոր պէտք է, ուրեմն, կարճեցնել հոլովման ժամանակ՝ ձայնա-փոխութեամբ, ե դնելով է տառին տեղ, այսպէս ամէն-ամենէն։

Բացատրութիւն.— «Հայ բառից չէչտն ընդհանրապէս կը դնուի վերջին վան-կին վրայ։ Այս պատճառաւ հայ բերանն հեչտաւ կ'անցնի կարճ վանկէն կարճին եւ կարճէն երկարին, որոնք դիւրաւ յա-ջորդելով իրարու, թոյլ կուտան որ բե-րանը չուտով հասնի չեչտին (վերջին վանկին) ու հոն հանդչի։ Ասոր համար կ'ուզէ որ երկար ձայնաւորն եթէ կայ, դնուի վերջին վանկին մէջ, որպէսզի խոչընդոտ չլինի։ Իսկ երբ բառն հոլով-մամբ երկարի, կը տեսնէ որ ներս մնա-ցած նախկին երկար վանկը կարճնայ»։

Ուրեմն, ըստ Հայգունի վարդապետին՝ ամէն բառին մէջ ոչ միայն երկար է վեր-ջին ձայնաւորը, այլ եւ վերջավանկի ա-նանգական չեչտն առնելու ընդունակ։ Այնպէս որ հոլովման ժամանակ՝ երբ վանկի յատկում կ'ըլլայ, վերջավանկի՛ն մէջ փոխադրելու համար երկար ձայնա-ւորը եւ չեչտը, կը հրամանադրէ դրել ամենէն։

Բռնաղբօսիկ բացատրութիւն։

Ինչո՞ւ պարտէզ բառը հոլովել ի տառով՝ որ երկմանակ է, եւ ոչ ե տառով՝ որ սուղ է։ Եւ ինչո՞ւ հրէշ բառը հոլովել ... առանց ձայնափոխութեան։

Եթէ միայն ամէն բա՛ռն ըլլայ, զոր Հայգունի կը հոլովէ ամենէն ձեւով։ Ամէն բառ էն վերջավանկով կը փոխէ ենի եւ այսպէս հայերէն բառը կ'ըլլայ հայե-րենի։

Այս պատգամը, որ անթերի չի դար-ձուիր նոյնիսկ գրաբարի մէջ, կը համարիմ ստամբակութիւն աչխարհա-բարի դէմ։

Անչուշտ, սխալ բացատրութիւններ են աչխարհաբար եւ գրաբար տարբերե-րը (3)։

Աչխարհաբար ըսելով կը հասկնամ լեզուի քերականական օրէնքներու պարզա-յում։ Հոլովներուն մասին խօսելով, (ինչ որ կը կազմէ մեր վէճին առարկան), հե-տեւութեամբ նոր լեզուներու, որոնք բառերու թաւալում չեն կատարեր, ար-խարհաբարը կը պահանջէ բառը պահել իր ուղղական ձեւին մէջ, կանոն եւ ամբողջ, ու հոլովել վերջադիր մասնիկներով կամ անջատ նախադրութիւն-ներով։

Ահա այս ընդհանուր աչխարհաբարեան կանոնով, ամէնն կը հոլովենք ամէնուն։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

---

(1) Հայերէն «քերականութիւն» բառը թարգմանութիւն է յունարէնէ, կը նշանակէ քերել, (գիրը նախապէս կը գրուէր փորագրելու ձեւով, քերոցով)։ Ուրեմն քերականութիւն (կրամմաթիքա) կը նշանակէր միայն գրել (գրականութիւն), յետոյ՝ գրել ու կարդալ։ Անկէ՝ գրամմաթոս=տղէտ, որ չի գիտեր գրել ու կարդալ։

Հիները կը կարծէին թէ Հոմերոսն է որ հնարած է գիրը։ Այսպէս, Թրակացի (իր թարգմանիչը) կը գրէ. «Գրեպղ քերականս ասիւր առ նախնեաւքն որպէս ի Հոմերոսին։— «Եւ գրեալ իմ գոտին՝ այժմ զին գարշապար՝ ունայն պանծաս»։ Թրակացիի հայ թարգմանիչին հետեւողութեամբ, Արսէն Դպիր եւս կը գրէ. «Հոմերոս որ գտողն է քերականութեան զգրելն քերել ասացեր է եւ զքերելն գրել, որպէս թէ ծայր գրչին ի գրելն քերելով ընթանայ գերեսն թղթին»։ Անկէ՝ քերթող (Դաւիթ Անյաղթ կը գրէ՝ գիրթող) կը նշանակէ քերական, այժմ բանաստեղծ։

Թրակացիի բերած օրինակին թարգմանութեան մէջ՝ Արսէն Բագրատունի կը գործածէ, «գրել» բառին փոխարէն, «գծել», (Իլ. ԺԱ. 388)։ Համբարձումեանի թարգմանութիւնը (տպ. երեւան) «քերծել»։ Հոմերոս ունի ուրիշ գործածութիւն մըն ալ (Իլ. Ջ. 168), որ Բագրատունի համապատասխան կը դնէ «դրոշմել», իսկ Համբարձումեան՝ «գրծել»։ Այս վերջին տողն է որ առարկայ դարձած է երկար վիճաբանութեանց ընդմէջ բանասէրներու, որոնք Հոմերոսի կուտան յունական տառերու գիւտը (ինչպէս կ'աւանդեն նաեւ մեր մատենագիրները), այլք կը մերժեն արդարօրէն (ինչպէս Վոլֆ)։

Փիլոն այդ պատիւը կուտայ Կադմոսի, նոյնպէս վիճելի։

(2) Ուղղասացութիւն բառը, ինչպէս եւ ուղղախօսութիւն, կը նշանակէ երբեմն ուղղախօսութիւն՝ մերթ դասական լեզուով։ Քրմական բարբառի մէջ՝ ասացուածք համաձայն ներդաշնակութեան, վայելչութեան, այլ մանաւանդ սրբազան աւանդութեանց։

(3) «Գրաբար բառն, կը գրէ մեծ հե-

ՇԱՒԻԼ ՊՕՏԼԷՐ
ԵՒ ԻՐ ԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԴՐԱԽՏՆԵՐԸ

—o—

Մէկ օրէն միւսը՝ Պօտլէրը « անիծեալ բանաստեղծ », կը դառնայ երիտասարդներու կուռքը, որոնք Տիվանի կամ Թորթոնի սրճարանը իր խօսածները կը լսեն։

Զարիֆի Ծաղիկներուն հրատարակութենէն երեք ամիս առաջ, զօրավար Օ-փիք, որ Մաարիտի դեսպան նշանակուած էր, կը մեռնի։ Վերջապէ՛ս, հին օրերուն նման, իր մայրը՝ լի՛ըն է միայն։

«Նէօյիի օրերը պիտի վերակենդանա-ցնենք», կը գրէ Պօտլէրը իր մօրը, որ Հոնֆլէօրի մէջ քաչուած կեանք մը կ'ապրի։ Այն ամէն ինչ, որ մինչեւ այդ ինքզինքին թոյլ տուած էր ընելու — անհոգութիւն, եսասիրութիւն, անկրթութիւն, բրտութիւն (կը գրէ նոյն ինքն Պօտլէրը), այս բոլորը այլեւս անմատչելի պիտի ըլլան իրեն։ Կը դառնայ դուրգուբոտ գաւակ։ Ինքը, որ չէր կրնար ապրիլ իր սիրելի Փարիզէն հեռու, երկար այ-ցելութիւններ կը կատարէ Հոնֆլէօր։

Զարիֆի Ծաղիկներուն գտած յաջողութիւնը չէ փոխած Պօտլէրի նիւթական վիճակը։ Վաչխառուները դրաւել տուած են դրեթէ իր ամբողջ կահկարասին։ Ժաննի առողջութիւնը («իմ անգամա-լոյծս» կը կոչէ զայն այժմ) հետզհետէ կը վատթարանայ։ Պօտլէրը Ժաննի համար փոքրիկ տուն մը կը վարձէ Նէօյիի մէջ, ուր սեւամօրթուհին բնաւ չի բաժնուիր ոտքի իր յաւերժական չիչէն։

Այժմ՝ Պօտլէրը կ'աչխատի աւելի կա-նոնաւոր կերպով։ 1859ին եւ 1860ին լոյս կը տեսնեն նոր Սալոն մը, Արուեստական Դրախտները եւ առաջին Արձակ Բանաստեղծութիւնները, որոնց կը յաջորդէ Զարիֆի Ծաղիկներու վերհրատարակութիւն մը, ճոխացած՝ երեսունըհինգ նոր քերթուածներով։

Սակայն առողջութիւնը կը վատթարանայ։ Երկար առենէ ի վեր զինք տառապեցնող փսխումներէն զատ, անքնութենէ ալ կը տառապի այժմ։ Լուսածագին, երբ կը յաջողի մրափել քիչ մը, մղձաւան-ջային երազներ կը տեսնէ, շնչահեղձու-թիւն եւ սրտի բաբախումներ ունի։ ընդհատ զարթումներ՝ պաղ քրտինքներու մէջ եւ խոր անձկութիւններով։

« Բայց եւ այնպէս՝ կ'ուզեմ ապրիլ, եւ պիտի ուզէի քիչ մը ապահովութիւն, փառք ու պատիւը, ինքզինքէս գոհ ըլ-լալու գոհունակութիւնը։ Սարսափելի ձայն մը կ'ըսէ՝ երբէ՛ք, բայց ուրիչ ձայն մը կ'ըսէ՝ փորձէ՛», կը գրէ Պօտլէրը իր օրագրութեան մէջ։

Գլուխը դնելիք անկիւն մը իսկ չունի։ Ժաննն հիւանդանոց փոխադրուած է, եւ Ժաննի եղբայրը, Սէն-Տոմինկէն եկած՝ հսկայակազմ խառնածին մը, Նէօյիի բը-նակարանին բոլոր կահկարասիները ծա-խած է։ Շաւալ կը մերժէ նիւթական օ-ժանդակութիւն ստանալ մօրմէն, որ պատրաստ է իր զաւկին համար ամէն զոհողութիւն ընելու։

Այս չրջանին է — իր կեանքին ամէնէն դժուարին չրջանը — որ աչք կը տնկէ Ֆրանսական Ակադեմիային մէջ Հայր Լակորտէրի թափուր ձգած աթոռին։ Սէնթ-Պէօվ կը յաջողի տարհամոզել զինք «Ակադեմիան իր եղած վիճակին ձգե-ցէք», կը գրէ Սէնթ-Պէօվ խոհեմու-թեամբ։

1866ի սկիզբը, Տըլաքրուայի մասին չրջան դասախօսութեանց վերջաւորու-թեան, Պօտլէրը դլխապտոյտ մը կ'ունե-նայ Նամիւրի մէջ, կը տատանի եւ դե-ռին կ'իյնայ։ Զինք կը փոխադրեն Պրիւ-սէլ՝ ալ կոմմը անդամալոյծ վիճակի մէջ։ Արդէն իսկ ըսած խօսքերը անհաս-կրնալի են։

Տիկին Օփիք լուր կը հասցնեն՝ կա-րելի դարմանութեամբ։ Հակառակ իր 73 տարիներուն, անմիջապէս կը մեկնի Պրիւսէլ՝ չոգեկառքով։ Զաւկին վիճակը երբ կը տեսնէ՝ յուսահատութեան կը մատնուի. Պօտլէրը կորսնցուցած է խո-սելու կարողութիւնը։ Սակայն մօրը հա-մար ասիկա մեծագոյն վիշտը չէ։ Կը դգայ, որ իր ներկայութիւնը աւելի եւս կը ծանրացնէ հիւանդին վիճակը։ Բժիչկ-ներն իսկ խորհուրդ կուտան իրեն, որ հեռանայ հիւանդէն. «Բանաստեղծի մը կարմը այնքա՞ն տարբեր է միւս մարդոց կարմէն» մեղմօրէն կը բացատրէ Մալա-սի։ Բանաստեղծ, դերադանց միտք, հան-ճար···։ Տիկին Օփիք այս բառերը մի-այն կը լսէ իր զաւկին անարին մօտ։ Ա-ռաջին անգամն ըլլալով, իր տեսողու-թիւնը կորսնցնող քոյր կը քակուի աչ-քերուն վրայէն։ Զաւակը առյաւէտ կոր-սընցնելու պահուն, ահաւոր յայտնու-թիւնը կ'ունենայ, թէ զայն բնաւ չէ ճանչցած։ Կարծած էր զայն սրտագին սիրել, ճիշդ է, սակայն ամբողջ կեանքը նոր ըլլացած էր նոյնիսկ անկեալ ոճրագործ մարդուն անհրաժեշտ գոյն ապաւէնը. — մօր մը հակացողութիւնը։

Պօտլէրը կը փոխադրեն փարիզ, ուր կ'ընդունուի Շայոյի մէջ՝ Տոքթ. Տիվալի դարմանատունը։ Բարեկամներ, միջամտութեան չնորհիւ, կրթական նպաստ խարարութիւնը կը տանձնէ հոգալ ընդհանուր ծախքերը։ Բարեկամներ զինք երբեք առանձին չեն ձգեր։ Մերթ նկարիչ Մանէի կինը կուգայ վարժեցնելու՝ Պօտլէրի սենեակին մէջ։

Կը թուի թէ Պօտլէրը չի տառապիր այլեւս։ Դադրած է պայքարելէ։ Երբեմն վրայ աքսորեալ բանաստեղծ՝ արդէն իսկ հասած է իր բո՛ւն հայրենիքը, այդ տրօրինակ, անիմանալի, ներկայէն դուրս այդ աչխարհը, որուն ձգտած էր միչտ «Այնտեղ՝ ամէն ինչ կարգուկանոն է, գեղեցկութիւն, ճոխութիւն, հանգստութիւն եւ հեչտանք···»։

Ցամբ եւ լուռ հոգեւարքը դեռ երեք ամիսներ պիտի տեւէ։

Ի վերջոյ, 1867 Օգոստոս 31ին, ցնծութեամբ ողջերու այս աչխարհին կապող կապերը չունչն ալ կը մարի։

Մահուան պահուն, իր վրայ հակուածները կը յուզուին եւ խորապէս կը դողդողան՝ տեսնելով այլակերպութենէ նիհարցած բանաստեղծին» դէմքին, մահուամբ սրբագործուած, խաղաղ եւ յաղթական կ'երեւէր։

Շաւալ Պօտլէր, արուեստական դիրքերու մարդը՝ անմահ քերթողը դառնար։

(8 եւ վերջ)

ՕՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՆՈՐԱՎԷՊ

ՀԱՅ ՖԱՆԹՈՄԱՆ

Եւրոպական ոստիկանութիւնները տենդագին կ'աշխատէին ձերբակալելու համար արտասովոր ղոյղ մը, որ ութ ամիս առիթ է վեր կը կողոպտէր զոհարավաճառներու ցուցափեղկերը եւ արկղները։

Տնարանի փողոցին վրայ գտնուող զոհարավաճառներու կողոպուտէն ետք, ոստիկանութեան տնօրէնը իր մօտ կանչեց իր ամէնէն ճարպիկ գաղտնի ոստիկանը եւ ըսաւ անոր.

— Գիտէ՞ վատահելիք պաշտօնս չատ դժուար է, նուրբ է, սակայն վստահ եմ քու ճարպիկութեանդ վրայ։ Արդ՝ հասած ենք թէ զոհարավաճառներու գողութիւնը կը կատարէ լեհ ղոյղ մը՝ Կորի վէնեսկին եւ իր ստրակարգօրէն գեղեցիկ, զրաւիչ եւ զգլխիչ կինը՝ Օլինկան, որ կը բնակի Մոնթէ Քարլոյի Միրամար պանդոկը, առանց իր ամուսնոյն։ Դուն պաշտօն ունիս փնտռելու եւ գտնելու վէնեսկին, որ կատարեալ Ֆանթոմա մը եղած է։ Եթէ յաջողիս, աստիճանի բարձրացում պիտի ունենաս, դրամական պարգեւով մը։

×

Այս խօսակցութենէն չաբաթ մը վերջը, փարիզի Մոնթէ Քարլօ սուրացող ճէ պրնթացի Ա. կարգի թիւ 3 խցիկին մէջ կը ճամբորդէին երկու վայելուչ անձեր։ Առաջինը՝ հայ հանրածանօթ մեծ առեւտրական Մաքսուտ Լալասեանն էր, թըխդէմ, սեւ աչքերով, աչքառու քիթով

յազետ՝ Ա. Գարագաշեան, եթէ առնուիճ իրրեւ գրաւոր կամ գրոց լեզու, այնչափ կը յարմարի հին որչափ արդի լեզուին՝ որ զարդիս գրաւոր լեզու է համարար հնոյն։ Իսկ աշխարհաբար բառին մէջ աշխարհ բառը չունի ամենեւին ի – մաստ, միթէ բոլոր աշխա՞րհ կը խօսի այս լեզուն։ Ապա եթէ աշխարհ պիտի նշանակէ ռամիկ, դարձեալ չունի ի – մաստ, հանգի հիմա ոչ ռամիկը միայն, այլեւ գիտունիճ կը խօսին եւ կը գրեն այս լեզուաւ։

Հին եւ արդի բառերը կը պատասխանեն երկու եւրոպական *անտիէն* եւ *մոտեռն* բառերուն, որ կը տրուին ոչ միայն հանդէսներէն, այլ եւ ուրիշ լեզուաց՝ որ ունին հին եւ նոր ձեւ, ինչպէս յունարէնն եւ այլք։ Արդի լեզուին տարբերութիւնն ի հնոյն է ի ձեւս ինչ բերականութեան եւ բացատրութեան, որ համեմատութեամբ նոր են, եւ ոչ թէ վասնզի միովն կը գրբոչի եւ միւսովն կը խօսուի, կամ վասնզի մին գիտնոց է եւ միւսը՝ ռամկին»։

Շ. Ն.

ՊԱՐՍԻԿ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԽԵԼԱՑԻ ԳԻՒՂԱՑԻՆ

Ժամանակին մի աղքատ գիւղացի է լինում, որ չատ զաւակներ է ունենում։ Այս գիւղացու ամբողջ հարստութիւնը մի սպիտակ ագռ է լինում, որին գիրա – ցնելու համար լաւ խնամում էին։

Գիւղացին չատ ժուժաւորութեամբ էր իր ընտանիքի ծախսը հանում։ Շատ անգամ էլ նրա երեխաները սոված էին քնում։

Պատահեց, մի օր նրանք ուտելու ո – չինչ չունէին։ Այս կողմ ընկան, այն կողմ ընկան, ուտելու բան չգտան։ Ստիպուած սագը մորթեցին, փետրեցին, կինը կրակի վրայ խորովեց եւ ամէնքով նստեցին սիտուցի չուրջը ուտելու։ Յե – տոյ՝ ոչ միայն հաց չկայ, այլեւ մինչեւ անգամ աղ էլ չունէին, որ մսի վրայ ցանէին։

Խեղճ մարդը կնոջն ասաց.

— Միսը առանց հացի եւ աղի ի՞նչպէս կը լինի ուտել։ Աւելի լաւ է, այս սագը տանեմ Խանին նուէր տամ, վստահ եմ, որ նա ինձ լաւ կը վարձատրի։

— Ա՛յ մարդ, ինչպէս յարմար ես դատում, այնպէս էլ արա, ես ի՞նչ դիտեմ։

Մարդը վերցրեց սագը, գնաց Խանի պալատը եւ ասաց.

— Աղա՛, ես ձեզ համար մի հատ սագ եմ նուէր բերել եւ խնդրում եմ, դուք էլ ինձ, որ չատ զաւակների տէր եմ, մի ողորմութիւն արէք։

— Բարի՛ մարդ, — ասաց աղան, — չնորհակալ եմ քեզանից քո բերած նուէրի համար։ Բայց դու որ այս սագը բերել ես ինձ համար երեւի դրա բաժանելու ձեւն էլ խմանում ես։ Ուրեմն կտրաւիր ու մեր տան անդամների մէջ բաժանիր։ Ինչքան ճիշդ կատարես բաժանումը, այնքան լաւ կը վարձատրուես ինձանից։

Խանը մէկ կին, երկու աղջիկ եւ երկու տղայ ունէր։

Գիւղացին դանակը վերցրեց, մի քիչ մտածեց եւ սագի գլուխը մարմնից բաժանելով տուեց աղային եւ ասաց.

— Աղա ջան, սագի գլուխը ձեզ կը հասնի, որովհետեւ դուք այս տան գլուխն էք եւ տան բոլոր գործերը պէտք է ձեր գլխաւորութեամբ եւ հսկողութեամբ կատարուեն։

Յետոյ սագի տակը կտրեց եւ տուեց տիկնոջն ու ասաց.

— Սա էլ ձեզ կը հասնի, մե՛ծ տիկին, որ տանը նստէք եւ տան աշխատանքները կատարէք։

Թեւերն էլ տուեց աղջիկներին եւ ա – սաց.

— Ամէն մէկ թեւը ձեր ամէն մէկին, որ չուտ թեւ առնէք, թռնէք գնաք ձեր ամուսինների տները։

Վերջապէս սագի ոտները տղաներին եւ ասաց.

— Սրանք էլ ձեզ, որ միշտ աղայի գործերից հեռուից վազէք։ Իսկ ես, որ բաժանողի պաշտօնն եմ կատարել, մնացածն էլ ինձ կը հասնի։

Խանը մի կուշտ ծիծաղեց եւ նրան մէկ պարկ լիքը ցորեն տուեց։ Գիւղացին ուրախ–ուրախ վերադարձաւ տուն։

Այս պիւղացին մի հարուստ գրացի ունէր, երբ սա լսեց այս պատմութիւնը, ասաց.

— Եթէ Խանը մէկ սագի համար մի պարկ ցորեն է նուէր տալիս, հապա ուրեմն հինգ սագի համար նա մի քսակ արծաթ կը տայ. ուստի պատուիրեց, որ կինը հինգ սագ մորթի, տապակի եւ նա տանի Խանի պալատը։

Խանը չնորհակալ եղաւ նրանից իր բերած սագերի համար.

— Հիմա դու պէտք է այս սագերը մեր տնեցիների մէջ հաւասար բաժանես։ Եթէ ճիշդ բաժանես, լաւ կը վարձատրեմ քեզ։

Աղան հոդաւործը մտածեց, մտածեց, խելքը բան չկտրեց։ Իսկ Խանի համբերութիւնը հատել էր. ուղարկեց առաջին հոդաւործի եռեւից։

Երբ խելացի գիւղացին ներկայացաւ Խանին եւ աչքն ընկաւ սագերին, իմացաւ բանն ինչումն է եւ անմիջապէս անցաւ գործի։

Առաջին սագը տուեց Խանին եւ ասաց.

— Այս մէկը քեզ եւ տիկնոջ, այս հաշուով դուք կը դառնաք երեք։

Երկրորդը տուեց աղայի տղաներին եւ ասաց.

— Սա էլ ձեզ, պզտիկ տղաներ, որով դուք էլ դարձաք երեք։

Վերջապէս երրորդն էլ երիտասարդ աղջիկներին տալով ասաց.

— Ուրեմն այս մէկն էլ ձեզ, դուք էլ դարձաք երեք։

Մնացած երկուսն էլ դրեց իր թեւի տակ եւ ասաց.

— Այս հաշուով մենք էլ դարձանք երեք։

Աղան այս տեսնելով լիաթոք ծիծաղեց եւ ասաց.

— Ճշմարիտ որ չատ խելացի եւ ճարպիկ մարդ ես։ Լաւ բաժանեցիր սագերը եւ չմոռցար քո բաժինն էլ վերցնելու։

Յետոյ պատուիրեց, նրան մի քսակ արծաթ տուին։ Իսկ հարուստ գիւղացին, որ ձեռքից տուել էր իր հինգ սագերը, դատարկ ձեռքով, գլուխը քորելով հեռացաւ Խանի պալատից։

Թարգմ. Թ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

«ՁԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (202)

ԵՐԷՏՐԶԻ ՊՕՄՊԱՆ

ՀԱՋԱՐ ԻՆԸ ՀԱՐԻՒՐ ԶՈՐՍ

Տ. Խոտաւ Ժորիս (բանտարկեալ), պէլժիական հպատակ, Անվէրս ծնած, Ինկերըի Ընկերութեան պրասննեակնեբրուն պաշտօնեաներէն, յանցապարտ է, որովհետեւ մասնակցած է պատրաստութեան Կ. Պոլսոյ եղեռնական ձեռնարկներուն, ինչպէս նաեւ վերջին Յուլիս 8ի մահափորձի պանդաղ հանդերձանքներուն. մասնաւորապէս ներկայ եղած է Կ. Պոլսոյ հայկական յեղափոխական կոմիտէի անդամներուն խորհրդակցութեանց. նոյնիսկ իր բնակարանին մէջ այդ անձամներուն հաւաքոյթը կազմակերպած է, եւ իր տունը բնակեցուցած է Քրիս – տափոր Միքայէլեան ու Ռուպինա Ֆայն ամբաստանեալները, անոնց համար, իր հասցէին ընդունած եւ իր սեփական նամակատուփը դրած է կասկածելի նամակներ, խմբագրած է նամակներ եւ հեռագիրներ, որոնք մասնաւորապէս կը վերաբերին մահափորձի կառքին. իբրեւ աւանդ իր տունը պահած է պայթուցիկ առարկաներ ու նիւթեր. դժոխային մեքենային համար յանձնարարած է գլուխ տը բռդեսի գործածութիւնը, մեղիներիքը պայթեցնել տալու հարկաւոր բացատրութիւնը ձեռք բերելու համար, ինչ է որ ընդունել տուած է երկաթէ անտուկի մը գործածութիւնը, ռումբի չինութեան համար իր անցպէրը փոխ տուած է Վռամշապուհ Քէնտիրեանի, ռումբը նետելու փորձերուն համար, ասոր ճամբորդութեան միջոցին դէպի Սոֆիա, ուր գտաւ ան իր մահը, դիւրացուցած է իր կնոջ փախուստը, մահափորձէն տասօր առաջ մեկնած, եւ անոր տուած է իր տան բոլոր թանկագին իրերը. մահափորձին նախօրեակին իսկ այցելած է ռմբաձգութիւններուն, որոնք պիտի պայթեցնէին մեքենան, այս վերջիններուն ալ փախուստը դիւրացուցած է, մէկ խօսքով՝ իր բոլոր միջոցներով աստարած է մահափորձին յաջողութեան եւ այլն։

Այս ոճիրները նախատեսուած են Պատժական Օրէնքի 55րդ յօդուածով եւ 58րդ յօդուածի երկրորդ յաւելուածին առաջին հատուածով։

8. Աննա Նէլլէնս (փախստական), Պելժիացի, Անվէրս ծնած, Ժորիսի կինը, յանցապարտ է մասնակցած ըլլալով Կ. Պոլսոյ հայկական յեղափոխական կոմիտէի եղեռնական արարքներուն պատրաստութեան, ինչպէս նաեւ վերջին Յուլիս 8ի մահափորձին զանազան հանդերձանքներուն, եւ այս եղեռնական գործին մէջ իր էրկան կողմէ ի գործ դրուած դերերուն մեծագոյն մասը լրացուցած է ինք անձամբ։

Այս ոճիրները նախատեսուած են Պատժական Օրէնքի 55րդ յօդուածով եւ 58րդ յօդուածի երկրորդ յաւելուածին առաջին հատուածով։

9. Կարապետ (Աչոտ) Յովհաննէսեան (փախստական), բնիկ Կ. Պոլսեցի Հայ մը, յանցապարտ ճանչցուած է, գործակից Եուվանովիչ եւ Աչոտ ծածկանուններով մասնակցած է Կ. Պոլսոյ հայ յեղափոխական կոմիտէի եղեռնական ձեռնարկներուն, ինչպէս նաեւ վերջին Յուլիս 8ի մահափորձին զանազան պատրաստութեանց։

ՍՄԲԱՏ ԲԻՒՐԱՏ

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Արկածի մը հետեւանքով այրած հայ տարաբախտ աղջնակը Յառաջի միջոցաւ կ'ուզէ շնորհակալութիւն յայտնել բոլոր անոնց՝ կազմակերպութիւն թէ անհատ, որոնք նիւթապէս թէ բարոյապէս օգտակար եղան իրեն։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Եւրոպայի Կեդրոնական Կոմիտէն ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկ. Գրիգոր Փափազեանի և ընտանիքին, իր մօր դառնաղէտ մահուան առթիւ։

×

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդր. Վարչութիւնը ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկ. Գրիգոր Փափազեանի եւ ընտանիքին իր մօր՝ կսկծալի կորուստին առթիւ։

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՆՈՐ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Իրենց զաւակները արձանագրել փափաքող ծնողքները պէտք է փութան դիմել տեսչութեան հասցէին։

COLLÈGE ARMÉNIEN SAMUEL MOORAT
26, Rue Troyon, SEVRES (S. et O.)
Tél. : OBS. 18-28

Եւրոպայի մէջ, հայ մանչերու համար հիմնուած, ֆրանսական եւ հայկական ուսումնական կատարեալ ծրագիրներով օժտուած մեծագոյն եւ ծաղկեալ ուսումնարանն է Սեւրի Սամուէլ Մուրատեան վարժարանը, որուն սեմէն ներս հայ մանուկին հոգին, միտքը եւ մարմինը կը մեծնայ, կը ծաղկի եւ կ'ընդլայնի բաղձալի համեմատութիւններով։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Տիկնանց յանձնախումբը կը խնդրէ կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ հետեւեալ թուականները․—

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1, Երեքշաբթի երեկոյ Տիկնանց յանձնախումբի կազմութեան Գ. տարեդարձին առթիւ գեղարուեստական երեկոյթ։

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 19, ցուցահանդէս հայ արուեստագէտներու նկարիչ, արձանագործ եւ փորագրիչներու գործերուն։

Հայկական Թանգարանը, 52 Ավընիւ Ֆոշ, (Փարիզ 16)։

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7, 8, 9, 10, «Բարենպատակ վաճառք»։

Յառաջիկային պիտի տրուին մանրամասնութիւններ։

Լոյս Տեսաւ

Մատենաշար — ՅԱՌԱՋ — կեդրոնավայր
ԳԻՆ
Ֆրանսա՝ 15 Ֆր.
— Առանձին առաքումի ծախքը —

«ՅԱՌԱՋ»

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրեր եւ Ժամեր

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

—o—

Ս. ՅԱԿՈԲ (ԼԻՈՆ)

Շաբաթ (17 Օգոստոս), Նախատօնակ երեկոյեան ժամը 5ին։ Կիրակի (18 Օգոստ.), սկզբն. ժամերգթ. առաւօտ ժամը 7,30ին։ Պատարագ ժամը 10ին։ Խաղողօրհնէք 11ին, Հոգեհանգիստ ժամը 11,30ին։

Լիոնի եւ Շրջ. Հայ Ազգային Միութեան Վարչութիւնը կը հրաւիրէ շրջանի բարեպաշտ հայ ժողովուրդը ներկայ ըլլալու 18 Օգոստոսին Ս. Աստուածածնայ տօնի առթիւ կատարուելիք արարողութեանց։ Յաւարտ պատարագի տեղի պիտի ունենայ նաեւ խաղողի եւ մատաղի աւանդական օրհնութիւնը։

×

ՏԷՍԻՆ

Ուրբաթ, Այգի օրհնութիւն եւ մատաղի զենում կէսօրէ վերջ ժամը 3ին։

Շաբաթ, Հսկումի արարողութիւն կէսօրէ վերջ ժամը 6ին։

Կիրակի(18 Օգոստ.), Տօն Աստուածածնայ. սկիզբ ժամերգութեան ժ. ը 8,30ին, հանդիսաւոր պատարագ ժ. ը 10ին, մասնակցութեամբ տեղւոյն երկսեռ երգչախումբին, ղեկավարութեամբ Պ. Գ. Մարտիրոսեանի. երգեհոն եւ մեներգ Օր. Անժէլ Կարապետեան, խաղողօրհնէք եւ մատաղի բաշխում։

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

ԲԱՑՈՒԱԾ ԵՆ
ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ուսումնական 1963–1964 Տարեշրջան

Կ'ընդունուին 10–12 տարեկան բարեկիրթ եւ ուսումնասէր աշակերտներ, որոնք ունին իրենց տարիքին համապատասխան նաեւ ուսումնական պատրաստութիւն։

Արձանագրութեան եւ լուսաբանութեանց համար դիմել՝

Direction du Petit Séminaire Arménien
3, Av. de Grandchamp, LE PECQ (S. et O.)
Tél. 963.01.72

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ORIENT

Եռամսեայ պարբերական ամբողջովին նուիրուած Միջին Արեւելքի երկիրներու անցուդարձին։

Բ. եռամսեայ 1963 — թիւ 26
Շահեկան բովանդակութիւն
114, Champs-Elysées, PARIS

FOURRURES
Roger YOPIAN
PRIX INTERESSANTS
NEUF et REPARATION
84, Boulevard de Stalingrad, 84
— CHOISY-LE-ROI (Seine) —
Autobus : de la Porte de Choisy, descendre 3 Communes ou Rue du Docteur-Roux.

IMPRIMERIE SPECIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼԻՈՆ.— Ֆր. Կապ. Խաչի Օրը կը տօնուի մեծ պատրաստութեամբ, 27 Հոկտ. Մոլիէրի շքեղ սրահին մէջ։

×

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան յիսնամեայ յոբելեանը կը տօնուի Հոկտեմբեր 13ին, Սալ տը լա Շիմի։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին 1963 – 1964 տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են։ Անոնք որոնք կը փափաքին ղրկել իրենց զաւակները պէտք է այժմէն իսկ դիմում կատարեն հաստատութեան տնօրէնութեան։

Ա.— ՖՐԱՆՍԱԿԱՆԸ, որ տասացի կերպով կը հետեւի պետական լիսէներու արդիական բաժնի պաշտօնական ծրագրին — անգլերէն եւ սպաներէն լեզուներով —։

Բ.— ՀԱՅԿԱԿԱՆԸ, որ կ'օժտէ սաներները հայագիտական ծանօթութիւններով, հայ լեզուի, գրականութեան, հայ կրօնքի եւ պատմութեան, Հայաստանի աշխարհագրութեան մարզերուն մէջ։

Աշակերտուհիներ կ'ընդունուին ութ տարեկանէն սկսեալ։ Մանրամասնութեանց համար դիմել հաստատութեան տնօրէնութեան։

1, Bd. du Nord, LE RAINCY (S. et O.)
Tél : 927-01-72

Դպրոցասէրի ուսման ծրագիրը կ'ընդգրկէ երկու ուրոյն բաժիններ։

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal : 1278-35

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷ, Երկերի ժողովածու, 10 հատոր լաթակազմ	70 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Երկերի ժողովածու, 7 հատոր, լաթակազմ	56 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Պապ թագաւոր, լաթակազմ	10 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Հայոց բերդը, լաթակազմ	8 Ֆր.
ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆ, Երկերի ժողովածու, 2 հատոր լաթակազմ	14 Ֆր.
ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ, մեծադիր, գունաւոր նկարներով, լաթակազմ	10 Ֆր.
Վ. ԱՆԱՆԵԱՆ, Հայաստանի կենդանական աշխարհը, Բ.	8 Ֆր.
ԱՐՍԷՆ ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ, Երկեր (Արովեան Պռոշեան, Պարոնեան)	17 Ֆր.
ՄՈՒՐԱՑԱՆ, Պատմուածքներ, գունաւոր նկարներով	5 Ֆր.
ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԻ մասին յիշողութիւններ. լաթակազմ	7·50 Ֆր.
ՄԻՔ. ՇԱԹԻՐԵԱՆ. Գարունը նորից եկաւ. 296 էջ.	5 Ֆր.
ԱԲԳԱՐԵԱՆ. Մատենադարան(անգլ.) 18 գունաւոր մանրանկարներ	3 Ֆր.
ՀԵՆՐԻԿ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ. Երգի ծնունդը. բանաստեղծութիւններ	3·85 Ֆր.
Մ. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ. Տաղեր, 200 էջ. լաթակազմ	3·50 Ֆր.
ՍՈՎԵՏԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ. Ա. 800 էջ. լթկզմ.	16 Ֆր.
ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ, Անլռելի զանգակատուն, Պէյրութ, 1963	10 Ֆր.

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ԳՐԱՏՈՒՆՍ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻՆ Է
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՁԱՅՆԱԳՐԵԱԼ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԵՐՈՒՆ
ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը

ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC
16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47
11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր։ Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն։ Նորոյթ խղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն։ — Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ. —
TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը։

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ։

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAYRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՀԱՅՐԱԼՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86 - 60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 27 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ֆ. Հատը 0·30 Ֆ.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
13
ՕԳՈՍՏՈՍ
MARDI
13 AOUT
1963

LE NUMERO : 0,30 FR.

39րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9681

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

39e ANNÉE — N° 9681

ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԻ ՀԱԿԱՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

—o—

Եթէ չըլլար դարաւոր հակասութիւնը Արեւմուտքի խօսքին ու գործին միջեւ, այնքան ու մարդկութիւնը այսօր թեր– ևս զոհուէին աւելի հաշտ ու նախան– ձիի վիճակի մէջ։

Ընդհակառակը, ներկայ միջաղգային չփոթ ու խառ կացութեան միակ պատասխա – նատուն Արեւմուտքը չէ։ Սակայն, որոշ իմաստով, թերեւս ի՛նքն է դէմառոր պա– տասխանատուն։

Արեւելքը եղած է աղբիւրը իմացական – նեաեան, դիտութեան եւ կրօնքներու։

Սակայն, երբ կը մօտենանք պատմու– թեան յետ քրիստոնէական շրջանին, ու– շադրութեան եւ դնահատութեան կեդրո– նը կը փոխադրուի եւրոպական երկիր – ներ, որոնք աստիճանաբար, Հիւսիսային Ամերիկայի հետ միասին, կը դառնան «Արեւմուտք»։

Արդ, անուրանալի է այն դերը, զոր քաղաքակրթութեան — այս բառին ամե– նալայն ու վաւերական իմաստով — պատմութեան մէջ կատարած է Արեւ – մուտքը։

Ան եղած է օրրանը պատմարժէք դիւ– ցազուն։ Այս դիւցերէն շատեր ուղղակի ծագումնած են մարդկային յատկապէս մտքին իրականութիւնը։ Ծնունդ տը– ւած է արուեստի եւ մշակոյթի այնպիսի գործոտ ու բարձր ստեղծագործու – թիւն, որ աւեն մը կը թուէր նոյնիսկ, թէ այս մարդերը իր մենաշնորհը դար– ձուցած է։ Իր հնադոյն փիլիսոփաներէն մինչեւ ներկայ դարու իմաստասէրները՝ զբաղած է մարդկային իմացական աշխար– հի եղակի խորութեամբ եւ բարձրադոյն գաղափարներու հանդող արդիւնքներով։

Այս բոլորէն դուրս — թերեւս այս բո– լորին վե՛ր նոյնիսկ — եղած է սերմնա– ւորը մեծ գաղափարներու, մարդկային ազին իրականութեան հիմքն իսկ հանդի– պացող անմեռ խորհուրդներու։

Յատկապէս ու գիտակցօրէն գլխաւորով ստեղծած ձգմարտութեան, Եղբայրու – թեան, Արդարութեան, Հաւասարու – թեան, Ազատութեան, Խաղաղութեան ի– դեալներուն եթէ ոչ միակ մայրը, ապա գոնէ անոնց ըմբռնումը կատա– րելութեան հասցնողը եղած է Արեւ – մուտքը։

Եւ մեծ, անչափելի կերպով բախտորոշ ազդակ եղած գիտի ըլլար դերը Արեւմուտքին, եթէ փորձած ըլլար այս գաղափարները խօսքէն գործի վերածել ոչ միայն իրեն, այլեւ բոլորին, համայն մարդկութեան համար։

Չենք կրնար ըսել, թէ Արեւմուտքը ամենաբնական անտես առած է իրմէ ստացուած գոնուող աշխարհն ու անոր բնա– կիչները։ Սակայն ինչ որ ըրած է, եթէ ոչ բացառաբար, ապա գերազանցօրէն ինք իրեն համար ըրած է։

Մինչ իր բանաձեւածը արտասանած է գիտցած, կարծես խօսքը կը վերաբերէր ուրիշներ բոլորին, խօսքը գործի վերա – ծած տանը, դուրս եկած է, որ այդպէս ըսած։

Երբ խաղաղութիւն հետապնդած է, ա– նիկա ըրած է իրեն համար միայն։ Այս– պէս, իրենք իրենց համար խաղաղութիւն ապահոված՝ փոյթ ըրած չէ բնաւ, որ ուրիշներ իսկ հոգ ու սուր գործածեն այլ ազգաբնակներու վրայ բնակող ժողո – վուրդներու դէմ։

Նմանապէս, արդարութեան գործա – դիտութիւնը հետապնդող եւրոպական ազ– գեր կատարելագործած են մարդկային յարաբերութեանց օրէնքները, օրէնս – գիտութիւններն ու ուսումնարանական բարձրակէտի հասցուցած են

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՌԸՍՔ ՀԱՄՈԶԵՑ ԱՏԸՆԱՈՒՐԸ

104 ԵՐԿԻՐՆԵՐ ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ԵՆ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Ռուսքին Պոն հասնելէն առաջ ալ յայտ– նի էր որ Դաշնակցային Գերմանիա պի– տի ստորագրէր Մոսկուայի դաշինքը, բայց Միացեալ Նահանգներու Արտաքին նախարարին այցելութիւնը վարկի հարց մըն էր Արեւմուտքին համար։ Արդարեւ, այս ձեւով, Միացեալ Նահանգները ցոյց կուտան թէ մասնաւոր կարեւորութիւն մը կ'ընծայեն Դաշնակցային Գերմանիոյ։

Գերմանիոյ այս ընթացքը ցոյց կուտայ նաեւ, անդամ մը եւս, թէ ֆրանքեւեր– մանական դաշնակիրը ճակատագրական դեր մը չի խաղար Դաշնակցային Հանրա– պետութեան համար։ Այս կէտը կը մատ– նանշուի ֆրանսական բոլոր խմբակիրնե– րուն կողմէ, վանդի նկատի առնելով Ֆրանսայի ժխտական դիրքը Մոսկուայի դաշնակրին նկատմամբ, կը սպասուէր որ Ատլանտեան աւելի կարեւորութիւն տար իր Ֆրանսայի ընկերոջ։ Բայց այս առթիւ չատ յստակ կերպով պարզուեցաւ որ Ուաշինկթընի եւ Փարիզի միջեւ ըն– տրութեան մը պարտաւորութեան պարա– գային, Ատլանտեան կառավարութիւնը չի վարանիր երբեք։ Ճիշդ է որ Ֆրանսա « տեղեակ պահուած է » Դաշնակցային Հանրապետութեան որոշումէն, բայց Ֆը– րանսայի դիրքը ոչ մէկ դեր խաղացած է այդ ուղղութեամբ։ Ռոժէ Մասլի, Ֆի– կարոյի մէջ ցաւով կ'անդրադառնայ այս պարագային եւ կը չեշտէ թէ Մեծն Բրի– տանիոյ Հասարակաց Շուկայի անդա – մակցութեան վերաբերեալ տարակարծու– թիւններէն եաք, ինչ որ կը պատահի Մոս– կուայի դաշնակրին առթիւ, ցոյց կուտայ թէ ո՛րքան դժուար է իսկական եւրոպա– կան հասարակաց քաղաքականութիւն մը մշակել դնել։

Միացեալ Նահանգներու Արտաքին Նա– խարարին տուած պատճառաբանութիւն – ները նոր չէին։ Անդամ մը եւս վստահե– ցուց որ Միացեալ Նահանգները պիտի չճանչնան Արեւելեան Գերմանիան, բայց եթէ Պոն չանդամակցի Մոսկուայի դաշ– նակրին, Գերմանիոյ միակ ներկայացու– ցիչը՝ Արեւելեան Գերմանիան պիտի ըլ– լայ։ Պարզ է որ եթէ Ատլնաուր եւ վեր– մանական կառավարութիւնը դիւրու – թեամբ համոզուած են, պատճառն այն է որ արդէն տրամադիր էին համոզուելու եւ եղածը միայն ձեւական բնոյթ ունէր։ Ռըսք ըսած է նաեւ թէ վաղը Չինաստան ալ կընայ անդամակցիլ այդ դաշնակրին ինչ որ չի նշանակեր թէ Միացեալ Նա– հանգները պիտի ճանչնան համապատասխան Չինաստանը։ Ռըսք ութ ժամ խօսած է Գերմանիոյ ղեկավարներուն հետ, իր մեկնումէն անմիջապէս եաք, Պոնի Ար – տաքին Նախարարութիւնը հեռագրած է Փարիզի իր դեսպանին, որպէսզի այս վերջինը տեղեակ պահէ Ֆրանսական կա– ռավարութիւնը, գերմանեւամերիկեան խօսակցութիւններուն։

Ներկայիս 104 երկիրներ կան որոնք լաւ տրամադրուած են Մոսկուայի դաշ– նակրին հանդէպ։ Յարդ Ֆրանսայէն գատ իրենց ընդդիմութիւնը յայտնած են՝ Հա– մայնավար Չինաստան, Ալպանիա եւ Հիւսիսային Վիէթ–Նամ։

Փեքինի «ժողովուրդի Օրաթերթ»ը կը գրէ նոյնիսկ թէ Մոսկուայի հիւլէական համաձայնագիրը կ'աւելցնէ պատերազմի վտանգները։

Ուաշինկթընի մէջ երկուշաբթի օր ան– դի կ'ունենար Ծերակոյտի նիստը նուի– րուած դաշնագրին վաւերացման։ Նիւ Եորքի կառավարիչը՝ Նելսըն Ռոքֆելլըր նպաստաւոր կարծիք յայտնելով հանդերձ չեշտեց թէ պէտք է զգոյշ ըլլալ եւ միշտ ուշադիր, որպէսզի Խորհ. Միութիւնը նորէն խաղ չերեւի։ Ռոքֆելլըր ասկէ գատ 3000 բառերէ կազմուած յուշագիր մը հրատարակած է ամերիկեան Արտա – քին քաղաքականութեան դլխաւոր հար – ցերուն վերաբերեալ, որու մէջ կը չեշտէ գանագան կէտեր.— ա)Ծերակոյտը պէտք է մատնանշէ թէ դաշնագիրը չարդիլեր հիւլէա– կան պայթումներ խաղաղ նպատակներու համար։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Խորհրդեի Թիթոյի հիւրը պիտի ըլ – լայ Օգոստոս 20էն սկսեալ։ Այս առթիւ հրատարակուած պետոյը կը չեշտէ թէ «արձակուրդի» ճամբորդութիւն մըն է, բայց իրականին մէջ, Խրուշչեւի օրա – կարգը չատ ծանրաբեռնուած է։ Պիտի այցելէ նաեւ՝ Սկիւպ որ խորհրդային լայն օժանդակութիւն մը վայելեց վեր– ջին աղէտին առթիւ։

Ամերիկայի ծերակուտական Քեֆաու– վըր, որ դէմոկրատ թեկնածու եղած էր Միացեալ Նահանգներու նախագահու – թեան, յանկարծամահ եղաւ առջի օր։ 60 տարեկան էր։

Մարաթոնի մէջ վերջացած է ճեմպո– րին որու կը մասնակցէին աւելի քան 13 հազար սկաուտներ՝ աշխարհի բոլոր կողմերէն։

Նիժերէն արտաքսուած է ֆրանսայի լրագրող մը որ Ֆրանս–Փրէս գործակա – լութեան թղթակիցն էր։

Ամերիկայի մէջ ցեղային կռիւները չեն դադրած։ Բազմաթիւ սեւեր ձերբա – կալուած են մինչ 14 տարեկան սեւ աղ– ջկրնակ մը սպանուած է Ճերզի–Սիթիի մէջ։

Դամասկոսէն կը հաղորդեն թէ գօր։ Ամասի միլա Սուրիա կը գտնուի։ Ան լուրը, ըստ որուն երկրէն հեռացած էր, որեւէ հիմ չունի։

Մարոքի մէջ Իսթիքլալ կուսակցու – թիւնը կ'ուզէ որ թագաւորական ըն – տրութիւնները ջնջուին։

Խորհրդային Ռուսաստանի Գերագոյն Ատեանը դատած է 43 հոգի որոնք կեր– պասեղէնի մեքենաներու առուծախի ցանց մը ստեղծած էին, որ կը տարածուէր մինչեւ Կովկաս եւ Ղազախիստան։ Մէկ հոգի մահուան դատապարտուած է, միւսները բանտի գանագան պատիժներու։

Սիհանուքի պետը՝ Տոս Զեպրէ կ'ու– զէ խաղաղութեան ծխափողը ծխել տը կոլի հետ։ Այս ուղղութեամբ նամակ մը դրած է Ֆրանսայի Հանրապետութեան Նախագահին, չեչտելով թէ նման բան մը կրնայ բարելաւել Ֆրանսայի եւ Միացեալ Նահանգներու յարաբերութիւնները։ Տոս Զեպրէ (բուն անունով՝ Ուոլթըր Համիլ– թըն) ընտանիքի մը կը պատկանի որ ծանօթ է նման առաքելութիւններով։ Ար– դարեւ իր մեծ հայրը 1884ին Ֆրանսա ե– կած է 50 Հնդիկներու պատուիրակու – թեան մը գլուխը։ Բայց տը կոլ չի ծը – խեր...։

Ալժերիոն «Ընկերվարական Յեղափո– խութիւն» գաղտնի կուսակցութեան հա – մաձայն, 30 ձերբակալութիւններ կա – տարուած են, որոնց մէջ 10՝ Ֆրանսացի։

Շառլ Թրենէ բանտէն ելաւ առջի օր, վճարելէ եաք երաշխաւորագինը առժամ– եայ ազատութեան համար։

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԱՇԽԱՐՀԻՆ ՄԷՋ

Արեւմուտքի եւ Արեւելքի պաղ պատերազմին կ'ընկերանայ չին–խորհրդային պատերազմը: Մոսկուայի հանդիպումը լուծում մը չգտաւ երկամեայ վէճերուն, որոնք երբեմն բուռն եղան, երբեմն լռելեայն: Խորհ. Միութեան Համայնավար կուսակցութեան Կեդրոնական Կոմիտէն հրատարակեց երկարապատում Նամակ մը, որով կը պնդէր, թէ երկու Համայնավար երկիրները անհամաձայն գտնուեցան 1960 Ապրիլին «երբ չին ընկերները հրապարակով յայտնեցին իրենց տարակարծութիւնները միջազգային Համայնավար շարժումի մասին»:

Տարակարծութիւնը հին էր, 1960 Ապրիլին աւելի սուր հանգամանք ստացաւ: Մաօ կ'ամբաստանէր Խորհ. Միութեան վարիչները իբրեւ մարքսիստ ուղղափառութենէ հեռացողներ, համակեցութեան յարողներ, մինչդեռ պատերազմը անխուսափելի է դրամատիրական եւ Համայնավար աշխարհներու միջեւ: Քանդելու է դրամատէրներու աշխարհը եւ հաստատելու համաշխարհային պրոլետարական տիրապետութիւնը ամէն գնով, «եթէ երեք հարիւր միլիոն Չինացիներ զոհուին, մնացողները կը բաւեն Չինաստանի համար»:

Մաոյի զայրոյթ պատճառեց Խրուշչեւ-Այզընհաուըր հանդիպումը 1959 Սեպտեմբերին: Մոսկուա տեղի տուաւ Ամերիկայի՝ Քուպայի առջեւ, օգնեց Հնդկաստանի, եւ կանչեց մասնագէտներ, որոնց այնքան պէտք ունէր Համայնավար Չինաստան: Մաօ քսանհինգ կէտերէ բաղկացած նամակով կը մերժէր Մոսկուայի ղեկավարութիւնը, կը պահանջէր հաւաքական ղեկավարութիւն, որովհետեւ «ոչ մէկը իրաւունք ունի միւսները ղեկավարելու»: Չինաստանի իշխանապետը կը դատապարտէր Ստալինի դատապարտութիւնը, թէեւ Ստալին միշտ հակառակ գտնուեցաւ չին Համայնավարութեան:

Չիները մարքս – լենինիզմ կը հոլովեն բայց Մարքսի անբաժանելի ընկերը, Էնկելս, կ'առաջարկէր խուսափիլ պատերազմէն, որովհետեւ քանդող պիտի ըլլար, ոչ մէկ պետութիւն կրնար նախատեսել, թէ յաղթական պիտի ըլլար: «Եւրոպա կը խաղաղի, եթէ Ռուսիա հրաժարի երազներէն, միջազգային տիրապետութեան ձգտումէն»: Լենին եւ Ստալին ալ համաձայն էին համակեցութեան, մինչեւ որ Խորհ. Միութիւն պատրաստ ըլլար գիմագրաւելու դրամատէր աշխարհը: Ստալին կը հաւատար, որ Արեւմուտք պիտի քանդուէր ներքին հակամարտութիւններով: Բայց այդ օրերուն հիւլէական ռումբը չկար: Մաոյի համար ատիկա «թուղթէ վագր» մըն է եւ չահաբեկեր Չինաստանը: Խորհրդային եւ ամերիկեան պատերազմ մը փափաքելի է չին ղեկավարին համար, երկու երկիրներն ալ քարուքանդ կ'ըլլան հիւլէական ռումբերով եւ Չինաստան կը մնայ առաջին համայնավար երկիրը, որուն առջեւ խոնարհելու են ասիական պետութիւնները, ենթարկուելով իր ազդեցութեան կազմելու են ասիական միութիւնը՝ ճակատելու համար տկարացած սպիտակ ցեղին:

Խորհ. Միութիւնը ասիական պետութիւն մըն է Սիպերիայով եւ դրացին Չինաստանի: Գաղափարախօսական պայքարները երեւոյթներ են: Ռուսական ամէն յառաջացում դէպի Խաղաղական վրդովում կը պատճառէր չինական շրջանակներուն: Ռուսիա կ'երկարէր դէպի Արեւելք, չինական կայսրութիւնը կը յառաջանար դէպի հիւսիս, Մանչուներու եւ Ռոմանոֆներու հակամարտութիւնն էր Ամուրի ափերուն: Խորհ. Միութիւնը հաւատաց, թէ հարցը լուծուած կը նկատուի Չինաստանի համայնավարացումով: Օժանդակեց ընդարձակածաւալ կայսրութեան ճարտարարուեստի զարգացման: Երբ տարակարծութիւնը սկսաւ, խորհրդային վարիչները տեսան թէ հակառակորդ մը զօրացուցած են, որ կը սպառնայ ոչ միայն ընկերոջ, այլ աշխարհի: Ընկերները համոզուած են համայնավարութեան ծաւալման, խորհրդայինը խաղաղութեան մէջ, Չինը՝ պատերազմով: Չին նամակը կը յուսայ. «Քանդուած դրամատիրական աւերակներուն վրայ յաղթական համայնավարութիւնը պիտի ստեղծէ հազար անգամ բարձր քաղաքակրթութիւն մը»: Խորհ. Միութիւնը կը հարցնէ. «Ի՞նչպիսի աւերակներ պիտի մնան հիւլէական պատերազմէն ետքը»: Չինաստանի Կեդր. Կոմիտէին համար կարեւորութիւն չունի աւերակներուն կուտակուիլը, որքան ահաւոր ըլլայ, այնքան փափաքելի, կարեւորն է դեղին ցեղին համաշխարհային տիրապետութիւնը: Սխալ է կարծել, թէ «հիւլէական պատերազմին իսկական ընոյթին տգիտութիւնն է, որ երկու պլոքներու միջեւ կը ստեղծէ հակառակութիւն»: Քուպայի միջադէպին առիթով Խրուշչեւ Չիներուն ներկայացուց փաստեր, երբ կ'ամբաստանուէր խոնարհող Քենըտիի սպառնալիքին առջեւ, բայց Մաոյի ընկերները համոզիչ չգտան: «Մենք ալ կը փափաքինք համայնավարութեան ծաւալումը, բայց խաղաղ համակեցութեամբ» կը գրէ խորհրդային պատասխանը: Մոսկուայի վարիչները համոզուած են, թէ համայնավարութիւնը ձգողական ուժ ունի եւ հետզհետէ իրեն պիտի ձգէ դրամատիրական աշխարհի բոլոր աշխատաւորները: Արեւմուտքի մէջ ալ վստահ են, թէ արեւմտեան քաղաքակրթութեան մագնիսական ձգողութիւնը պիտի ուժեղանայ հետզհետէ, երբ պատերազմի սպառնալիքը վերջ գտնէ, երկու կողմէն լաւատեսութիւն: Խրուշչեւ արեւելեան Պերլինի մէջ կը հաւաստէր.— «Ծերունի դրամատիրութիւնը պիտի պարտուի երիտասարդ ընկերվարութենէն, դրամատիրութիւնը կը քալէ դէպի գերեզման: Այո՛, պիտի թաղուի դրամատիրութիւնը, միայն թէ դիաթաղները պիտի ըլլան իւրաքանչիւր երկրի աշխատաւոր դասակարգը, իւրաքանչիւր երկիր իր պրոլետարներու ուժով: Հարկ չկայ պատերազմելու ընկերվարութիւնը պարտադրելու համար, ատիկա ներքին գործ մըն է իւրաքանչիւր երկրի համար»:

Խրուշչեւի մտահոգութիւնը չինական յոխորտանքին հանդէպ կը սկսի 1955ին՝ Ատենաուըրի յայտարարութեան համաձայն: Մոսկուայի հանդիպումը համաձայնութեան եզր մը գտնելու համար աւելորդ էր, բայց փորձ մըն էր երեւոյթները փրկելու համար: Արեւելեան վտանգը Խորհ. Միութիւնը կը մղէ Արեւմուտք, համաձայնութեան նախադուռը կը բացուի հիւլէական փորձերու առկախումով: Մոսկուա պէտք ունի նուազեցնելու զինուորական ծախքերը բնակչութեան կենցաղի մակարդակը բարձրացնելու համար:

Մոսկուա առաջարկած էր ոչ–յարձակման դաշինք կնքել Վարշաւայի եւ Ատլանտեան Ուխտի միջեւ: Առաջարկը քննութեան մէջ է եւ մտահոգութիւն կը պատճառէ Արեւմտեան Գերմանիոյ վարիչներուն: Ընդունիլ դաշինքի մը կնքումը կը նշանակէ ճանչնալ անուղղակի Արեւելեան Գերմանիան եւ յետաձգել միութիւնը: Քենըտիի գրաւոր հաւաստիքը վստահութիւն չի ներշնչեր գերման մամուլին: Փանքովի հանրապետութիւնը Հոկտեմբերին պիտի կատարէ ընտրութիւններ եւ կ'ուզէ որ արեւելեան Պերլինի բնակչութիւնն ալ մասնակցի քուէարկութեան, մինչդեռ արեւմտեան Պերլինի բնակիչները չեն մասնակցած Պոնի Հանրապետութեան ընտրութիւններուն, որովհետեւ հակառակ է Փոցտամի համաձայնութեան: Պոնի վարիչները պիտի աշխատին արգիլել համայնավար քուէարկութիւնը եւ բնականօրէն աւելի մերձենալով Ֆրանսայի:

Արեւմտեան Գերմանիա անհրաժեշտ էր որպէս պատնէշ, երբ Խորհ. Միութիւն կը սպառնար: Երբ ամերիկեա-խորհրդային համաձայնութեամբ վտանգը վերջ գտնէ՝ պատնէշը նախկին կարեւորութիւնը կը կորսնցնէ եւ Պոն նոր ուղի մը պիտի փնտռէ:

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ:

ԽՈՏԱՍՊԱՆ ՆԻՒԹԵՐԸ

Անցեալ դարու վերջաւորութեան ... նագէտները նկատեցին, որ կարգ մը ... միական նիւթեր չափազանց վնասակար են բոյսերու համար եւ կը մեռցնեն ... նոնք. այսպէս են՝ պղինձի որոշ բաղադրութիւնները, ծծմբաթթուն, եւայլն. Աւելի ուշ՝ 1932ին, գտնուեցան ... նիւթեր, որոնք սկսան օգտագործուիլ ... ցորենազգի բոյսերով մշակուած ... տերու վրայ: Այս նիւթերը կ'ոչնչացնեն ... միայն այդ դաշտերուն վրայ գտնուող ... մոլախոտերը, ոչ մէկ ազդեցութիւն ... նենալով ցորենի կամ մշակուած այլ բոյ... սի վրայ: 1944ին յայտնագործուեցան ... խոտասպան նիւթերու այլ ընտանիք մը՝ ... կազմուած փենոքսիասեթիք թթուի բա... ղադրութիւններէ, որ շատ աժան եւ արդիւնաւէտ ըլլալով, սկսաւ օգտագործուիլ ... լայնօրէն: Այս խումբին պատկանող նիւթերը կը տարածուին 0,5–2 քիլօ իւրաքանչիւր հեկտարի վրայ եւ կուտան ... տար զլուխ մինչեւ 400 քիլ. բերքի ... մը, շնորհիւ մոլախոտերու ոչնչացման, որ կը հասնի մինչեւ 96 առ հարիւր:

Մոլախոտերու վրայ ազդող նիւթերը կրնանք բաժնել երկու մեծ խումբերու. Այսպէս կան կարգ մը նիւթեր, որոնք կ'ազդեն ուղղակի հպումով, օրինակ ծծմբաթթուն, հանքային իւղերը, որոշ ... դիկի օրկանական բաղադրութիւններ, եւայլն: Այս նիւթերը կ'ազդեն միայն իրենց հպման մասին վրայ (տերեւ, ցօղուն եւայլն) եւ կ'ոչնչացնեն այդ մասը միայն, ձգելով որ բոյսին արմատը շարունակէ աճիլ: Խոտասպան նիւթերու երկրորդ խումբը շատ աւելի ազդեցիկ է. անոնք կը թափանցեն բոյսի անօթներուն մէջ եւ կը շրջին բոլոր մասերուն մէջ, որով ամբողջ բոյսը կ'ենթարկուի ոչնչացման: Այս նիւթերը աւելի շատ կը ... սփռուին օդանաւերու միջոցաւ եւ կ'ա... ցանելով ցանոնք հողին վրայ:

Ի՞նչպէս կը բացատրուի խոտասպան նիւթերու ազդեցութիւնը: Ցայտնի է, որ ըստ իրենց սերմի կազմութեան, բոյսերը կը պատկանին երկու մեծ խումբերու — այն բոյսերը, որոնց սերմը մէկ բլթակ ունի, եւ կը կոչուին միաբլթակ բոյսեր եւ ուրիշներ, որոնց սերմը երկբլթակ են: Առաջին խումբին մաս կը կազմեն ցորենազգի բոյսեր, իսկ երկրորդին՝ լուբիան, ոլոռը, արեւածաղիկը, եւայլն: Երբ կայ տարածութիւն մը, որ մշակուած է ցորենով, անոր վրայ գտնուող մոլախոտերը մեծ մասամբ երկբլթակ բոյսեր են, մինչ ցորենը միաբլթակ է: Հետեւաբար կ'օգտագործուին երկբլթակներ ոչնչացնող խոտասպան նիւթեր:

Կան սակայն բացառութիւններ ... Վերջին տարիներու ընթացքին յայտնաբերուեցան շատ մը նիւթեր, ինչպէս ... մազին եւ ափրազին կոչուածները, ...

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԴԵՐԸ

ՌՈՒՍԵՒԹՈՒՐՔ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆՑ ՄԷՋ

1919–1922

ԽՄԲ.— Կը ներկայացնենք լրիւ թարգմանութիւնը դասախօսութեան մը, զոր Կոթհարտ Եաշքէ տուած է Փարիզի Համալսարանին Թրքական Ուսմանց Կաճառին մէջ՝ 1963 Ապրիլ 26ին: Դասախօսութիւնը ամբողջութեամբ հրատարակուած է ՕՐԻԱՆ (Արեւելք) պարբերաթերթին մէջ (թիւ 26, 1963ի երկրորդ եռամսեայ): «Orient», Revue Trim. II, No 26, 1963, PARIS.

Առաջին աշխարհամարտի պարտեալներուն մէջ են Ռուսիան եւ Թուրքիան: Այս երկու երկիրները, յաղթականներուն կողմէ դասուեցան մարդոց իրաւունքներէն զրկեալներ: Այս անհեռատես քաղաքականութիւնը զանոնք վերածեց «բնական դաշնակիցներ»ու, պատրաստակամ՝ իրենց զարաւոր թշնամութիւնը մոռնալու: Այնպէս կը թուի սակայն, որ ոչ մէկը եւ ոչ միւսը շատ յստակ պատկերացում ունեցած են իրենց բուն նպատակներուն մասին, որոնք բաւականին տարբեր էին իրարմէ: Մինչ Լենին պարզած էր համաշխարհային ընկերվարութեան յեղափոխութեան դրօշը, Մուսթաֆա Քեմալ կը բաւականանար պահանջելով Թուրքիոյ բացարձակ անկախութիւնը, այսինքն՝ քայքայուած օսմանեան կայսրութեան թրքական մասերուն անկախութիւնը: Համայնավարութեան դիմաց էր, որ այս երկու նպատակակէտերուն միջեւ գոյութիւն ունեցած տարբերութիւնը երեւան պիտի գար:

Խորհրդային Ռուսիոյ մէջ Պետութեան եւ Համայնավար կուսակցութեան սերտ միաւորումը յստակ կերպով պարզուեցաւ Գ. Միջազգայինի մէջ, եւ պաշտօնապէս հաստատուեցաւ 1919 Մարտին: Իբրեւ այս Միջազգայինի ականաւոր անդամներ, ռուս պետական մարդիկը, իրենց ջերմ ճառերով եւ հրավառ հրատարակութիւններով, յարմար առիթ գտան քարոզելու համար, թէ մօտալուտ է մեծամասնական (պոլշեւիկ) գաղափարներու յաղթանակը՝ ամբողջ աշխարհի մէջ: Կարելի՞ էր Թուրքիան դուրս ձգել այս ընդհանրացումէն:

Բայց եւ այնպէս, դժուար թէ գտնուէր երկիր մը, որ Թուրքիայէն աւելի անթափանցելի ըլլար համայնավարական քարոզչութեան: Նոյն ինքն Մուսթաֆա Քեմալ կը նշէր այս պարագան՝ ամերիկացի զօրավար Ճէյմս Հարպորտի հետ ունեցած իր մէկ տեսակցութեան ընթացքին (1).— «Ինչ կը վերաբերի Համայնավարութեան, յաջողելու ոչ մէկ հաւանականութիւն ունի այս վարդապետութիւնը՝ մեր երկրին մէջ, տրուած ըլլալով մեր կրօնքն ու բարքերը, ինչպէս նաեւ մեր ընկերային կազմակերպութիւնը. ասոնք արգելք են, որ Համայնավարութիւնը թափանցէ մեր մէջ: Ո՛չ դրամատէրներ կան Թուրքիոյ մէջ, ոչ ալ միլիոնատէր բանուորներ: Հողային հարցն ալ մասնաւոր մտահոգութեան առարկայ չէ: Ընկերային տեսակէտէ, մեր կրօնական սկզբունքները մեզ զերծ կը կացուցանեն Համայնավարութիւնը իւրացնելէ: Թուրք ազգը նոյնիսկ պատրաստ է պայքարելու Համայնավարութեան դէմ, եթէ պէտք ըլլայ»:

Մուսթաֆա Քեմալ, համոզուած, որ այս տեսակէտէն, շատ հաստատուն հողի վրայ կանգնած է, կրնար բաւական առաջ երթալ իր ճարպիկ խաղին մէջ, քանի որ շատ լաւ կը գիտակցէր Համայնավար կուսակցութեան կարեւորութեան՝ Խորհ. Ռուսիոյ հետ բարեկամութիւն հաստատելու նպատակին իրագործման մէջ. բարեկամութիւն, որ անհրաժեշտ կը նկատէր ամէն գնով անկախութեան տիրանալու պայքարին մէջ՝ Եւրոպայի միւս երկիրներէն անջատուած Թուրքիոյ համար:

Միւս կողմէ, Մուսթաֆա Քեմալի ... մասին խօսիլ տալու սկսելէն առաջ ... Մոսկուայի մէջ նկատի առնուած ... Թուրքիան խորհրդային քաղաքական... թեան ռեմին վրայ քաշելու հաւանակա... նութիւնը: Կ'ըսեն նոյնիսկ, որ տակաւին 1919ին, երբ Էնվէր փաշա իբր ... կան Պերլին կը գտնուէր, Րատէք ... առաջարկած էր խորհրդայիններու ... նութիւնը՝ Անգլիացիներու դէմ: Էնվէր ... բայց եւ այնպէս, Մոսկուա գնաց միայն 1920 Օգոստոսի կէսերուն, երբ ... Թուրք յարաբերութիւնները արդէն ... ուղղակի հաստատուած էին:

Եւրոպայի մէջ շատ գերազնահատ... ցաւ Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ ... ծուած կապին առընչութեամբ Էնվէր փաշայի խաղացած դերը:

1920 Օգոստոս 26ին Մուսթաֆա Քեմա... լին գրած իր նամակը, որ վերջերս ... տարակուեցաւ զօրավար Ալի Ֆուատ ... շայի կողմէ, հիմնական նորութիւն ... չէր պարունակեր (2):

(1 – Շար.)

1) Տես «Ամերիկեան Ծերակոյտի ... ւերաթուղթեր», 66րդ Քոնկրէս, ... 15, թիւ 266:

2) Զօր. Ալի Ֆուատ Ճէպէսոյ. Մոսկուա Հաթըրալարը, Պոլիս, 1955, էջ 52–55:

ՎԵՐԱԴԱՐՁ

—o—

ՖԻԳՐՈՍ.— Յուլիս 25ի երեկոյ։ Նի – կոզոս Հայ Երիտասարդաց Միութեան ակումբի դալար տանիքը խմբուած են շրջան երիտասարդներ եւ անիւ հպար – տութեամբ մը ժպտուն ծնողքներ։

Հայ Երիտասարդաց Միութիւնը, որ ունի ջան 29 տարիներ, կիպրահայ երի – տասարդութեան կեդրոնը ըլլալով, եղած է նաեւ ազգային ոգիով տոգորող ա – խոյեանը, իր դռները լայն բացած էր վեց հայ երիտասարդներու.— Աւօ Մանկոյ – եան, Գէորգ Մահտեսեան, Արման Պալ – եան, Յարութիւն Պէտէլեան, Սե – թրակ Տէր–Աւետիսեան եւ Սահեան Գրդ – ոյեան։ Անոնք կ'ապրին թէ երկրլթակ եւ թէ միա – ւոյակ բոյսերու վրայ։ Անոնք կ'օգտա – գործուին եգիպտացորենով մշակուած արաբուիներու վրայ, որովհետեւ այս բոյսը կը պարունակէ հակազդեցիկ այնպիսի նիւթեր, որոնք կը չէզոքացնեն խոտասպան նիւթը, իսկ միւս բոլոր բոյ – սերը ոչնչացման կ'ենթարկուին։ Վերս – կիզակ երկու նիւթերը կը մտնեն բոյսին մէջ արմատէն եւ կամ տերեւներէն եւ իրը հետեւանք՝ տերեւները կը դեղնին, կը թառամին եւ բոյսը կը մեռնի։ Այս նիւթերը կը տարածուին իւրաքանչիւր հինգերի վրայ 2–3 քլ։ քանակութեամբ, ցանքէն առաջ կամ ցանքի ընթացքին։ Իրր հետեւանք՝ բերքը կ'աճի մինչեւ 14 առ հարիւր։ Նկատուած է նաեւ, որ ապացուած ցորենի կամ եգիպտացորենի հատիկները ունին բարելաւուած բաղա – դրութիւն մը, ընդհանրապէս պարունա – կելով օսլայի եւ իւղերու աւելի մեծ քա – նակութիւն մը։

Խոտասպան նիւթերը մոլախոտերու վրայ կը ներգործեն՝ փոփոխութիւններ յառաջելով բոյսի քիմիական, բջիջային, եւ իր բուսական ընդհ. կազմին մէջ։ Ու այս՝ չարք մը բջիջներ կը զարգա – նան արագ եւ անկանոն կերպով, ինչ որ կ'առաջացնէ ուռուցքներ, մինչ ուրիշ բջիջներու զարգացումը կ'ընդհատուի։ Կան տակաւին կարգ մը տուեալներ ալ, զոր պէտք է նկատի առնել խոտասպան նիւթերու օգտագործման մէջ, ինչպէս են հողի բաղադրութիւնը, խոնաւութիւ – նը, տեղացած անձրեւին քանակը եւայլն։ Այսպէս, աւելի չոր հողի վրայ, խոտա – սպան նիւթերը կ'ապրին մինչեւ 18 ամիս, մինչ խոնաւ հողի վրայ միայն 2–9 չա – փաբ։

Խոտասպան նիւթերու միջոցաւ մոլա – խոտերու ոչնչացման եղանակը ունի մեծ առաւելութիւններ։ Անոր շնորհիւ բեր – քատուութիւնը կ'աճի եւ միաժամանակ կը կատարուի ձեռական աշխատանքի մեծ խնայողութիւն։

Դ. Ղ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

—o—

ՆՈՐ–ԱՅՐԻ ՄԷԿ ՑԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Կիրովական քաղաքի համայնավար կուսակցութեան կոմիտէի լիակատար նիստին խօսք առած է նաեւ դրագէտ Նոր–Այր, որ «Սով. Հայաստանի Թղթակիցին համաձայն, «Նա (Նոր–Այրը) միաժամանակ ինքնաքննադատաբար ա – սաց, որ իր «Վերադարձ դէպի կեանք» պատմուածքում իրօք խտացուած են մեր կեանքի սուուերոտ կողմերը եւ ինքը ճիշդ հետեւողութիւն է անում իր հաս – ցէին եղած քննադատութիւնից»։

ԳՈՎԵԼԻ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԻՒՆ

Սոֆիայի մէջ Օգոստոս 3ին բացումը կատարուեցաւ «Էսպերանթոյի» մէջազ – գային 48րդ խորհրդաժողովին, որուն աշխատանքները պիտի տեւեն մինչեւ Օ – գոստոս 10։

Համագումարի ընթացքին, Գուրդէն Սեւակ, որ Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի Թղթակից – անդամ է եւ կը մասնակցի այս խորհրդաժողովին, էսպե – րանթերէն լեզուով գրուած յօդուած մը կարդացած է, յատկապէս Սայաթ–Նովայի կեանքին եւ գործին մասին։

ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ ԽՄԵԼՈՒ ՋՈՒՐԻ ՏԱԳՆԱՊ

«Երեւան մուտք գործող ջուրին քա – նակը չի բաւարարեր բնակչութեան պա – հանջները», դիտել տրուած է Հայաստա – նի համայնավար կուսակցութեան Երե – ւան քաղաքի կոմիտէի նիստին մէջ։ Ջու – րի այս տագնապը ամէն տարի հրատապ բնոյթ մը կը ստանայ ամառուան այս եղանակին։ Այս ուղղութեամբ գարման մը գտնելու համար, 1962ի ընթացքին քաղաքին ջուրին քանակը աւելցուած էր վայրկեանը 610 լիթր։

Այսուհանդերձ, բնակելի չէնքերուն, գործարաններուն, եւ պաշտօնատուներ – ուն ջրամատակարարման ներքին ցան – ցին եւ առողջապահական հանգոյցներուն «անսարքութեան», այլ խօսքով անկազ – մակերպ վիճակին պատճառով ջուրին կորուստը մեծ քանակութեան կը հասնի, որուն հետեւանքով խմելու ջուրին պա – կասը զգալի դարձած է, յատկապէս չէն – քերու վերին յարկերու բնակիչներուն համար։

Մրեւնոյն ատեն, ժողովականները դի – տել տուած են, թէ գործարաններու եւ աշխատանոցներու համար 51 հորեր նա – խատեսուած էր փորել, սակայն դեռ մինչեւ այսօր «30է աւելի հորեր դեռ չեն փորուած, իսկ փորուածներուն կէսէն աւելին ալ՝ դեռ չեն օգտագործուիր»։

Ժողովը կարուկ միջոցներ ձեռք ա – ռած է։

Տ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ՝ ԱԽՈՑԵԱՆ

Լոս–Անճելըսի ութերու մրցաշարքին մէջ, Տիգրան Պետրոսեան յաղթեց իր մրցակից բոլոր ախոյեաններուն եւ առա – ջին հանդիսացաւ, կը դրեն արդար հր – պարտութեամբ երեւանի թերթերը։

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆԻ ՏԵՍԱԿԻՏԸ

Հայաստանի «Գիտելիք» ընկերութեան վարչութեան նախագահի հանդամանքով՝ ակադ. Վ. Համբարձումեան անբաւարար դատած է հակակրօն քարոզչութիւնը։ «Թէեւ անցեալ տարի եւ այս տարուան վեց ամիսներուն ընթացքին Հայաստանի քաղաքներուն եւ գիւղերուն մէջ դիտա – կան եւ հակակրօնական նիւթերով կար – գացուած են աւելի քան 2800 դասախօ – սութիւններ, զրծած են գիտական–հա – կակրօնական 5 համալսարաններ եւ լսա – րաններ, հրատարակուած են 8 գրքոյկ – ներ, բայց այս բոլորը դեռ հեռու են բա – ւարար նկատուելէ»։

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՄԱՀՃԱԿԱԼ ԶԿԱՑ

Կիրովականցի Գ. Անանեան երկար ժա – մանակ մանկական մահճակալ փնտռելէ եւ չգտնելէ ետք, բայ նամակ մը ուղ – ղած է «Սով. Հայաստան» թերթին (Յու – լիս 27)։

ՀԵՏԱՔՐՔՐԱԿԱՆ ՑԱՑՏՆԱԳՈՐԾՈՒՄ ՄԸ

Վերջերս, Կարմիր Բլուրի պեղումնե – րուն ժամանակ գտնուած է անաղապղին – ձէ պատուանդան մը, որուն վրայ գրուշ – մուած է հետեւեալ սեպագիր արձանա – գրութիւնը.— «Ցայգ առածուն, տէրոյն իմ, Մենուայի որդի Արգիշտին պատ – րաստեց այս առարկան, երբ կառուցուե – ցաւ էրեբունին»։ Այս անշուք անագա – պղինձէ պատուանդանը ցոյց կուտայ էրեբունի (իմա՛ Երեւան) հիմնադրու – թեան թուականը, որուն 2750 ամեակը պիտի նշուի 1968ին։

Սուրբը չէշտեց հայ եկեղեցւոյ դերը աղ – ղապահպանման պայքարին մէջ, եւ կոչ ուղղեց երիտասարդութեան որ միշտ կառչած մնան Հայաստանեայց Եկեղեց – ւոյ։

Վարդապետէն ետք Գրիգոր Արքեպս. Տէր–Ղազարեան հիւր երիտասարդներու կողմէ շնորհա – կալութիւն յայտնեց Հայ Երիտասարդաց Միութեան եւ իր վարչութեան։

Հացկերոյթը, որ այլեւս խնջոյքի մը վերածուած էր, վերջ գտաւ երեւանդ վարդապետի օրհնութեամբ։

Իսկապէս հայկական չունչով տոգոր – ուած երեկոյթ մըն էր։

ԳՐԳԵՍՇԱՐԵԱՆ

ԵՐԼՏՐՋԻ ՊՕՄՊԱՆ

●●●

ՀԱՋԱՐ ԻՆԸ ՀԱՐԻՒՐ ՁՈՐՍ

—o—

10· Արտաշ Խաչիկ Գաբուտանեան (փախստական), բնիկ Պոլսեցի Հայ, ծննդավայրը ցանցապարտ ճանչցուած է, Թորգոմ եւ Թագուհի Եուվանովիչ ծածկանուններով մասնակցած է կ. Պոլսոյ հայ յեղափո – խական կոմիտէի եղեռնական ձեռնարկ – ներուն եւ վերջին Յուլիս 8ի մահափոր – ձին պատրաստութեանց։

Ասոնք երկուքն ալ, իրենք դնած են ռումբի կառքին յատկացուած ձիերը. ի – րենք ապսպրած են երկաթագործներուն ռումբին երկաթէ արկղը, երկուքն ալ յեղափոխական քարոզչութեամբ ալ պա – րապած են, «Իրօշակ»ի թիւերը եւ ուրիշ պրպիչ գրուածքներ տարածած են, զա – նազան անձերու պայթուցիկ առարկաներ ու նիւթեր բաշխած են, մէկ խօսքով, ամէն միջոցներով սատարած են կոմի – տէի եղեռնագործ գործին յաջողու – թեանը։

Այս ոճիրները նախատեսուած են Պատ – ժական Օրէնքի 55րդ յօդուածով եւ 58րդի յօդուածի երկրորդ յաւելուածին առաջին համաձայնով։

11· Մկրտիչ Ղարիպեան (փախստա – կան), բնիկ Սվազցի Հայերէն, ցանցա – պարտ ճանչցուած է մասնակցած ըլլալով կ. Պոլսոյ մէջ հայ յեղափոխական կոմի – տէի եղեռնական ձեռնարկներուն եւ վեր – ջին Յուլիս 8ի մահափորձին զանազան պատրաստութեանց, մասնաւորապէս վարձելով կառատուն – ախոռը, ոճիրին կառքին համար, այս կառքը մաքսատու – նէն յիշեալ կառատունը փոխադրելով, կեղծ կառապան Ճորճին սորվեցնելով Համիտիյէ հրապարակը տանող փողոց – ները, սատարելով պայթուցիկ առարկա – ներուն եւ նիւթերուն բաշխումին, նոյն – պէս ալակցելով կառքին մէջ դժոխային մեքենային տեղաւորումին, յատկապէս կառապանութիւն ընել ընդունելով՝ մաս – նակցելու համար մահափորձի պատ – րաստութեան։ Մէկ խօսքով, իր կարո – ղութեան նեղած բոլոր միջոցներովը սա – տարելով կոմիտէին եղեռնական գործին յաջողութեան, ինք ըլլալով անոր ամէնէն գործօն անդամներէն մէկը։

Այս ոճիրներն ալ նախատեսուած են Պատժական Օրէնքի 55րդ յօդուածով եւ 58րդի երկրորդ յաւելուածին առաջին համաձայնով։

12· Գրիգոր Վարշամ (փախստական), բնիկ Կովկասահայ(՞) յանցապարտ ճանչ – ցուած է, մասնակցած ըլլալով Ճորճ եւ Բէթրի Վարշամովիչ կեղծանուններով, կ. Պոլսոյ մէջ հայ յեղափոխական կո – միտէին եղեռնական ձեռնարկներուն, ինչպէս նաեւ վերջին Յուլիս 8ի մահա – փորձին պատրաստութեանց, մասնաւո – րապէս լքած է իր ուսումները, պարզա – պէս երկաթագործութիւն սորվելու եւ իր ստացած արհեստի ծանօթութիւնները կոմիտէի ի սպաս դնելու նպատակով, յե – տոյ կառապանութեան արհեստին ինք – դինքը վարժեցուցած է մահափորձին կառքը վարելու համար. սատարած է ռումբը կառքին մէջ տեղաւորելու. մէկ խօսքով, իր ձեռքի բոլոր միջոցներովը, իր պատկանած կոմիտէին եղեռնական գործին յաջողութեան ալակցած է։

Այս ոճիրներն ալ Պատժական Օրէնքին 55րդ յօդուածով 58րդի երկրորդ յա – ւելուածովը նախատեսուած են։

13· Երուանդ Ֆրանկիւլեան (փախստա – կան), բնիկ կ. Պոլսեցի Հայերէն, յան – ցապարտ ճանչցուած է, մասնակցած ըլ – լալով կ. Պոլսոյ մէջ հայ յեղափոխական կոմիտէի եղեռնական ձեռնարկներուն եւ վերջին Յուլիս 8ի մահափորձի զանազան պատրաստութիւններուն, մասնաւորա – պէս այդ նպատակին համար ձիաղար – մանի արհեստը յանձն առնելով. այդ հանդամանքով բռնած է ոճիրի կառքին կառատուն–ախոռը, Մկրտիչին հետ, այդ կառքը մաքսատունէն տարած է կառա – տունը, սատարած է ռումբը կառքին մէջ տեղաւորելու. մահափորձին օրը, կառքի նստարանին վրայ ընկերացած է անոր, աշխատած է յեղափոխական գրուածք – ները տարածելու, մէկ խօսքով, իր բո – լոր միջոցներով օգնած է իր պատկանած կոմիտէի եղեռնական գործին յաջողու – թեան։

Ոճիրները նախատեսուած են Պատժա – կան Օրէնքի 55րդ յօդուածով եւ 58րդի երկրորդ յաւելուածին առաջին հատ – ուածովը։

14· Մաւի կամ Թերէզ Անչքովա (փա – խստական), Թիֆլիսցի Հայուհի մը, ո – րուն բուն անունը կարելի չեղաւ հաս – տատել, յանցապարտ ճանչցուած է մաս – նակցած ըլլալով իր պատկանած հայ յե – ղափոխական կոմիտէի եղեռնական ձեռ – նարկներուն պատրաստութեան, մասնա – ւորապէս օգնելով կոմիտէի անդամներուն իրենց միջեւ թղթակցութեան։

Ոճիրները նախատեսուած են Պատժա – կան Օրէնքի 65րդ յօդուածով եւ 58րդի երկրորդ յաւելուածին առաջին հատ – ուածովը։

ՍՄԲԱՏ ԲԻՒՐԱՏ

(Շար.)

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրեր եւ Ժամեր

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

—o—

Ս. ՅԱԿՈԲ (ԼԻՈՆ)

Շաբաթ (17 *Օգոստոս*), *Նախատօնակ երեկոյեան ժամը 5ին : Կիրակի* (18 *Օգոստ.*), *սկզբն. ժամերգ. առաւօտ ժամը 7,30ին : Պատարագ ժամը 10ին : Խաղողօրհնէք 11ին, Հոդեհանդիստ ժամը 11,30ին :*

Լիոնի եւ Շրջ. Հայ Ազգային Միութեան Վարչութիւնը կը հրաւիրէ չրջանի բարեպաշտ հայ ժողովուրդը ներկայ ըլլալու 18 Օգոստոսին Ս. Աստուածածնայ տօնի առթիւ կատարուելիք արարողութեանց : Յաւարտ պատարագի տեղի պիտի ունենայ նաեւ խաղողի եւ մատաղի աւանդական օրհնութիւնը :

×

ՇԱԽԻԼԻ ՄԷՋ

Պատարագ եւ աւանդական խաղողօրհնութիւն այս կիրակի առաւօտ :

×

ՏԷՍԻՆ

Ուրբաթ, Ազի օրհնութիւն եւ մատաղի պէնում կէսօրէ վերջ ժամը 3ին :

Շաբաթ, Հոկտմի արարողութիւն կէսօրէ վերջ ժամը 6ին :

Կիրակի(18 Օգոստ.), Տօն Աստուածածնայ. սկիզբ ժամերգութեան ժ.ը 8,30ին, հանդիսաւոր պատարագ ժ.ը 10ին, մաս նակցութեամբ տեղւոյն երկսեռ երգչախումբին, ղեկավարութեամբ Պ. Գ.Մարտիրոսեանի. երգեհոն եւ մեներգ Օր. Անժէլ Կարապետեան, խաղողօրհնէք եւ մատաղի բաշխում :

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ

Մատենաշար — ՅԱՌԱՋ — կեդրոնավայր
ԳԻՆ
Ֆրանսա՝15 Ֆր.
— Առաւել առաքումի ծախքը —

« ՅԱՌԱՋ »

IMPRIMERIE SPECIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Գերյարգելի Տէր Միքայէլ Ծ. Վ. Մումճեան, Այրի Տիկին Մարի Մումճեան, Տէր եւ Տիկին Ժաք Տաքէսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժան Մումճեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Գառնիկ Մումճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գաբրիէլ Մումճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժաք Մումճեան եւ զաւակը եւ բոլոր ազգականները սրտի խոր կսկիծով կը ծանուցանեն մահը իրենց հօրեղբօր – որդւոյն, ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր եւ ազգականին՝

ՅԱԿՈԲ ՄՈՒՄՃԵԱՆ
(Մարաշցի)

որ տեղի ունեցաւ Օգոստոս 10ին, 79 տարեկանին :

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Շորեքշաբթի՝ Օգոստոս 14, ժամը 10,30ին, Փարիզի Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ մէջ (10 պիս, Ռիւ Թուէն) :

Մասնաւոր մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել :

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Տէր եւ Տիկին Սահակ Կէնճեան եւ Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Յակոբեան իրենց սիրելի հօրաքրոջ աղջկան՝ Տիկին Աննիկ Փափազեանի ցաւալի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի 30ական Ֆր. նուիրած են Կապ. Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղին :

×

Այրի Տիկին Շնորհիկ Փափազեան իր ներքոյ՝ Տիկին Աննիկ Փափազեանի ցաւալի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի 25ական Ֆրանք նուիրած է Շաւիլի դպրոցին եւ Կապոյտ Խաչին :

×

Շաւիլէն Տէր եւ Տիկին Պաղտիկ Քիւչէեան իրենց քրոջ՝ Աննիկ Փափազեանի ցաւալի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի 50 Ֆր. կը նուիրեն Փարիզի Մշակոյթի Տան : (Մտանալ «Յառաջ»էն) :

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Շաւիլի Հ. Յ. Դ. «Արղութեան» խումբի ընկերները ցաւակցութիւն կը յայտնեն ընկերներ Գրիգոր Փափազեանի եւ Պաղտասար Քիւլէճեանի, իրենց մօր եւ քրոջ Տիկին Աննիկ Փափազեանի կսկծալի մահուան առթիւ :

×

Կապոյտ Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղի ընկերուհիները կ'ողբան մահը ընկերուհի Աննիկ Փափազեանի, ցաւակցութիւն կը յայտնեն ողբացեալի ընտանեկան պարագաներուն եւ փոխան ծաղկեպսակի 30ական Ֆր. կը նուիրեն Շաւիլի դպրոցին եւ Փարիզի Մշակոյթի Տան (Մշակոյթի Տան դումարը ստանալ «Յառաջ»էն) :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Եսթեր Կարապետեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Առաքելեան եւ զաւակները (Ամերիկա), Այրի Տիկին Սաթենիկ Միքայէլեան եւ զաւակները (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Հ. Քիւրտօղլու (Պոլիս), Տէր և Տիկին Սարգիս Պաղտասարեան եւ զաւակները, Պօղոս Գալուստեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ իրենց բոլոր ընտանեկան պարագաները (Եգիպտոս եւ Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Նշան Պետրոսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Օհաննէսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Կարապետեան եւ զաւակները (Ամերիկա), չնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակներով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր, փեսին և ազգականին՝

ԽԱՉԻԿ ԿԱՐԱՊԱՏԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առթիւ (Օգոստոս 5, Լիոն) :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Տիկնանց յանձնախումբը կը խնդրէ կազմակերպութիւնները նկատի ունենալ հետեւեալ թուականները :—

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1, երեքշաբթի երեկոյ Տիկնանց յանձնախումբի կազմութեան Գ. տարեդարձին առթիւ գեղարուեստական երեկոյթ :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼԻՈՆ.— Ֆր. կապ. Խոչի Օրը կը տօնուի մեծ պատրաստութեամբ, 27 Հոկտ. Մոլիրէի չքեղ սրահին մէջ :

×

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան յիսնամեայ յոբելեանը կը տօնուի Հոկտեմբեր 13ին, Սալ տը լա Շիմի :

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին 1963 – 1964 տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են : Անոնք որոնք կը փափաքին ղրկել իրենց զաւակները պէտք է այժմէն իսկ դիմում կատարեն հաստատութեան տնօրէնութեան :

Ա.— ՓՐԱՆՍԱԿԱՆԸ, որ տառացի կերպով կը հետեւի պետական ծրագիրներու արդիական բաժնի պաշտօնական ծրագրին — անգլերէն եւ սպաներէն լեզուներով — :

Բ.— ՀԱՅԿԱԿԱՆԸ, որ կ'օժտէ սանուհիները հայագիտական ծանօթութիւններով, հայ լեզուի, գրականութեան, հայ կրօնքի եւ պատմութեան, Հայաստանի աշխարհագրութեան մարզերուն մէջ :

Աշակերտուհիներ կ'ընդունուին ութ տարեկանէն սկսեալ : Մանրամասնութեանց համար դիմել հաստատութեան տնօրէնութեան :

1, Bd. du Nord, LE RAINCY (S. et O.)
Tél : 927-01-72

Դպրոցասէրի ուսման ծրագիրը կ'ընդգրկէ երկու ուրոյն բաժիններ :

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal : 1278-35

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷ, երկերի ժողովածու, 10 *հատոր լաթակազմ*	70 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, երկերի ժողովածու, 7 *հատոր, լաթակազմ*	56 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Պապ թագաւոր, լաթակազմ	10 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Հայոց բերդը, *լաթակազմ*	8 Ֆր.
ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆ, երկերի ժողովածու, 2 *հատոր լաթակազմ*	14 Ֆր.
ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ, *մեծադիր, գունաւոր նկարներով, լաթակազմ*	10 Ֆր.
Վ. ԱՆԱՆԵԱՆ, Հայաստանի կենդանական աշխարհը, Բ.	8 Ֆր.
ԱՐՍԷՆ ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ, Երկեր (*Աբովեան Պռոշեան, Պարոնեան*)	17 Ֆր.
ՄՈՒՐԱՑԱՆ, Պատմուածքներ, գունաւոր նկարներով	5 Ֆր.
ԵՂԻՇԷ ԶԱՐԵՆՑԻ մասին յիշողութիւններ· *լաթակազմ*	7·50 Ֆր.
ՄԻՒՌ· ՇԱԹԻՐԵԱՆ· Գարունը ուրից եկաւ· 296 էջ·	5 Ֆր.
ԱՐԴԱՐԵԱՆ· Մատենադարան(*անգլ.*) 18 *գունաւոր մանրանկարներ*	3 Ֆր.
ՀԵՆՐԻԿ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ· Երգի ծնունդը· բանաստեղծութիւններ	3·85 Ֆր.
Մ· ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ· Տաղեր, 200 էջ· *լաթակազմ*	3·50 Ֆր.
ՍՈՎԵՏԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ· Ա· 800 էջ· *լ/կազմ·*	16 Ֆր.
ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ, Անլռելի զանգակատուն, *Պէյրութ*, 1963	10 Ֆր.

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ԳՐԱՏՈՒՆՆ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻՆ Է
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ԶԱՑՆԱԳՐԵԱԼ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԵՐՈՒՆ
ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

ԼՈՅՍԸ ԳՈՑՆ Է···· ԳՈՑՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՑՍ ՏՈՒԷ՛Ք···· ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՑՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e

Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր : Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն : Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն : Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէում եւ փլասթիք — ծածկոցներ. —
TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը :

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր գեղջ ունենալ :

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e
166, AV. ARISTIDE BRIAND
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY – SOUS – BOIS (Seine)
64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)

ՅԱՌԱՋ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ֆ. — Հատը 0.30 Ֆ.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 14 ՕԳՈՍՏՈՍ

MERCREDI 14 AOUT 1963

LE NUMERO : 0,30 FR.

39րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 9682

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

39e ANNÉE — Nº 9682

ՆԵՐԿԱՅ ՀԱՅՐԵՆԱԴԱՐՁՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԻՐ ԱՐԴԻՒՆՔԸ

(Ըստ Հ. Հ. Գործակալութեան տուեալների)

—o—

1962 Թուի Յունուարի առաջին օրը մի ...ի սփիւռքահայ երիտասարդ ուսա- ...ներ, որոնք ընդունուած էին Երեւանի ...ական համալսարանում ուսանելու, ...նդիպեցին վարչապետ Ա. Քոչինեանին ...որ Տարու շնորհաւորանքի համար, ըստ ...յրենասնդ սովորութեան:

...Հայկական ռեսպուբլիկայի » մինս- ...րների սովետի նախագահը մեծ բաւա- ...ութեամբ ընդունեց նրանց: Շնորհա- ...րական փոխանակուող խօսքերի ժա- ...մանակ, ի ներկայութեան այլ այցելու- ...երի, քաջալերանքի նորանոր մաղթանք- ...եր անելուց յետոյ, բացայայտեց լիբա- ...նցի հայ ուսանողներին, թէ ներկայ ...որ Տարին նշանաւորուելու է այն բա- ...ով, որ 1962 թուականը հանդիսանալու ... որպէս մասսայական հայրենադարձու- ...թեան տարի, որ շարունակական պիտի ...ի յետագայ տարիների համար: Մեր ...ռավարութիւնը եւ պարտիան համա- ...ձայն որոշում ունեն այդ մասին եւ սա ... հանդիսանայ լաւագոյն նուէր, որով ...ն պարգեւում ենք այս Նոր Տարին:

...Սա վարչապետ Ա. Քոչինեանի բա- ...յայտած մասսայական հայրենադար- ...ձութեան այս բերկրանք պատճառող լու- ...րն հետեւեցին գործնական միջոցառում- ...ներ. այն է՝ 1962 թուականից սկսեալ ...զանգուածային հայրենադարձութիւնը ...ոլ ներգաղթը եւ այն շարունակական ...դարձնելու գալիք տարիների համար:

...Վարչապետ Քոչինեանի բերնով խօսում ...էր Երեւանի պաշտօնական իշխանութիւ- ...նը եւ պարտիան նմանապէս:

...Նրա հանդիսաւոր կերպով ծանուցած ...տարբեր լուրը կարճ ամիսներից յե- ...տոյ իր արձագանքը գտաւ սփիւռքի հայ ...ժողովուրդի մէջ: Մասնաւորաբար «յառաջ- ...դիմական» ճակատի բերան հանդիսացող ...թերթերը չնդալից աւետիսներով ողջու- ...նեցին լուրը կամ երեւանեան կառավա- ...րութեան առած քայլը, ի մասին հայրե- ...նադարձութեան: Հայու համախմբման ...նպաստելի գործին ի նպաստ, զանգուածօ- ...րէն կատարուելու խրողութեամբ:

...Յետ այնօրիկ որոշ տեղեկութիւններ ...ոճեցին շրջան առնել, որ այս եւ այն ...երկիր արդէն մեկնել են հայրենադար- ...ձութիւնը մասսայօրէն կազմակերպելու ...պատասխանատու կազմեր կամ պատասխանատու ...անձիներ: Շատ պարագաներում յակա- ...յանուանէ նշւում էին այդ առաքե- ...լութեամբ եկողների անունները եւայլն: ...Այս բանին հետեւեցին մի տեսակ ան- ...կրկնելի ցուցադրական համախմբումներ ...ուրիշ կարգի ծանուցումներ կամ լու- ...րաբանութիւններ, միշտ սկսուելիք ներ- ...գաղթի կապակցութեամբ:

...Այնու ամենայնիւ այս անգամուայ ծա- ...նուցած հայրենադարձութիւնը զուրկ ...էր զանգուածային լինելուց նաեւ ժո- ...ղովրդային խոր հետաքրքրութեան խորք ...ունենալուց: Ինչպիսին մասամբ նկատե- ...լի էր 1947 թուին տեղի ունեցած ներ- ...գաղթի ամիսներին, որի արդիւնքով, մէկ ...տարուայ շրջանին 125.000ի մօտ մի համ- ...րանք ներգաղթեց Հայաստան, իր թէ- ...րի կազմակերպութեամբ նոյնքան թե- ...րութեամբ կատարուած տեղաւորման խըն- ...դիրների շուրջ մայր երկրում:

...Ներկայ հայրենադարձութիւնը, իր ի- ...րագործութեան պատկերով, պիտի չհա- ...մարուի զանգուածային: Մասնաւորապէս ...յետեղ եւ այլուրեք տեսնուածները չեն ...համապատասխաներ այն պոռոտ յայտա- ...րարութեանը, ըստ որում Պ. Զարոբեա- ...նը կատարել է իրենց կենտրոնի լիակա- ...տար նիստին, մատնանշելով հայրենա- դարձութեան իրագրութիւնը, որպէս նը- շանակալից երեւոյթի սփիւռքի մէջ:

Ցարդ կատարուած հայրենադարձու- թիւնը իբրեւ թիւ կամ քանակ ճղճիմ է: Իսկ որակական տեսակէտից չափազանց թշուառ ու աղքատիկ:

Այսօր անցել է լրիւ մէկ եւ կէս տարի:

Այժմս եղած արդիւնքը մեր աչքի ա- ռաջ է եւ իւրաքանչիւր բանիմաց հայ մարդ կարող է անկաշկանդօրէն գնահա- տել կատարուածը, որ մի աննշան քանակ լինելով, տկարամտութիւն կը լինի որա- կել այն որպէս զանգուածային կամ մաս- սայական ինչպէս չարաշահում են Երե- ւանցիները պաշտօնական բերաններով:

Ինն ամսուայ ընթացքին, այն է 1962 թիւ Հոկտեմբեր 7ից մինչեւ 1963 թիւ Յուլիս 15ը հայրենադարձութեան գծով Հայաստան են մտել 1936 Հայեր:

Երեւանի հեռագրական գործակալու- թիւնն է, որ պաշտօնականօրէն հաղոր- դում է այն, ինչ որ կասկածի կամ տա- րակուսանքի տեղիք տալ չի կարող:

Այդ կապակցութեամբ հեռ. գործակա- լութեան հաղորդագրութիւնը տպուած կարելի է տեսնել «Սով. Հայաստան» պաշտօնաթերթի թիւ 169 Յուլիս 19 թուի մէջ:

Հարազատօրէն այն ներկայացնենք մեր ընթերցողներին:

« ... Այժմ Սովետական Հայաստան է վերադառնում միջին հաշուով օրական եօթ մարդ:

« 1962 թուականի Հոկտեմբերի 7ին «Գրուզիա» նաւը խարիսխ ձգեց Բաթու- մի նաւահանգստում: Նաւի վրայ էին 336 Կիպրոսահայեր: Դրանով սկսուեց զանգուածային հայրենադարձութիւնը: (Ընդգծումն իմ կողմից):

« Անցած ինն ամսում հայրենիք են վե- րադարձել 1936 Հայեր: Սովետական «կառավարութիւնը հայրենադարձութիւ- նը կատարում է կազմակերպուած» : «Հայրենադարձութիւնը շարունակւում է» եւայլն:

Հաղորդագրութիւնից պարզւում է Հա- յերի հայրենադարձութիւնը կատարւում է Իրանից, Կիպրոսից, Արաբական Մի- ացեալ Ռեսպուբլիկայից եւ Յունաստա- նից: Կատարողն է սովետական կառավա- րութիւնը:

Ըստ նախատեսման՝ արտասահմանից վերադարձող Հայերի ընդունման եւ տե- ղաւորման կոմիտէի նախագահ Գ. Գէորգ- եանի, մինչեւ ներկայ տարուայ Դեկ- տեմբեր 31ը հայրենադարձների թիւը շուրջ 3000 հոգիի կարող է հասնել:

Այս է ահա արդիւնքը մեծ թմբկահա- րութեամբ յայտարարուած հայրենա- դարձութեան: Ինն ամսուայ մէջ 1936 Հայեր են վերադարձել Հայաստան:

Թուական այս փաստը գալիս է ապա- ցուցելու, որ զանգուածային ներգաղթը կարմիր պատրանք է միայն: Շատ եւ շատ հեռո՛ւ իրականութիւնից:

Քանի Հայաստանի դռները պնդօրէն կողպուած կը մնան, քանի ներգաղթը փորձւում է կատարել սովետական մա- ղից անցկացուածներով, ապա արդիւնքը աւելի չի լինելու, քան այն, որ վերեւում տեսնուեց: Քանակական խեղճութիւն միայն:

Ինն ամսում 1936 մարդ:

«Ալիք» — ԱՐԱՄԱՅԻՍ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԷՆ ԱՐԵՒԵԼՔ ԽԱՂԱՂ ՀԱՄԱԿԵՑՈՒԹԻՒՆ

—o—

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՔ ԾՈՒՂԱԿԸ ԿԸ ՎԱԽՆԱՆ

Ծերակոյտը երեք շաբաթ պիտի քննէ Մոսկուայի համաձայնագիրը վաւերա- ցնելէ առաջ: Տին Ռըսք, հաւ Ուոշինկ- թըն հասած, անմիջապէս Ծերակոյտ ժամանած է բանալու համար հիւլէական համաձայնագրին նուիրուած նիստը: Ար- տաքին նախարարը յոգնած է կատարած ճամբորդութենէն՝ Մոսկուայէն Կակրա, ուր «ծեծ կերած է» Խրուշչեւէն պատմին- գըն խաղալով, ապա՝ Պոն Ատընաուըը համոզելու եւ վերջապէս՝ Ուաշինկթըն իր հայրենակիցները համոզելու եւ մա- նաւանդ բացատրելու որ Մոսկուայի հիւ- լէական համաձայնագիրը ծուղակ մը չէ զոր Խրուշչեւ պատրաստած է Ամերիկա- ցիներուն համար: Ամէն պարագայի մէջ, ծերակուտականներու քննութիւնը շատ մանրամասն պիտի կատարուի: Անձնաւո- րութեանց պատկառելի ցանկ մը պատ- րաստուած է: Ասոնք բոլորն ալ հրաւիր- ուած են իրենց կարծիքը տալու: Հար- ցաքննուելիք վկայի դերին մէջ է Տին Ռըսք:

Ծերակուտականները կ'ուզեն ապահով ըլլալ կարգ մը գլխաւոր կէտերու շուրջ. — հիւլէական մարզին մէջ, ամերիկեան գործունէութեան ազատութիւնը պիտի պահպանուի՞: Որեւէ անակնկալի դէմ Ամերիկա պատսպարուա՞ծ է: Կարելի՞ է բոլորովին վստահ ըլլալ որ Ռուսերը ի վիճակի չեն գաղտնի փորձեր ընելու: Եւ վերջապէս, Միացեալ Նահանգներու ձեռք ձգած առաւելութիւնը հաւասա՞ր է թէ նուազ Խորհ. Միութեան առաւելու- թենէն: Մէկ խօսքով Ամերիկացիները, անգամ մը եւս, խորհրդային ծուղակը ինկա՞ծ են թէ ոչ:

× Պոնի մէջ, Նախարարաց Խորհուրդը միաձայնութեամբ որոշած է որ Դաշնակ- ցային Գերմանիա պիտի ստորագրէ Մոս- կուայի համաձայնագիրը: Բայց Դաշնակ- ցային Հանրապետութեան Պատերազմա- կան նախկին նախարարը յայտարարեց թէ Արեւմուտքը ոչ մէկ բան ձեռք ձգած է հիւլէական փորձերու դադարման հա- մար, բայց ընդհակառակն՝ ամէն բան տուած է: «Արեւելք ամէն բան ձեռք ձը- գեց եւ ոչինչ տուաւ»:

× Փրաւտա կը գրէ թէ Չինաստան փափաքելի կը գտնէ հիւլէական պատե- րազմը.— «Չին ղեկավարները համաձայն չեն Խրուշչեւի տեսակէտներուն հետ, բայց մենք եւ բոլոր իրաւ համայնավար- ները, համաձայն են այս վերջինին հետ, որովհետեւ ճիշդ մեկնութիւն մը տուաւ Մարքսիզմ-Լենինիզմի եւ անոր գործադրութեան միջազգային քաղաքա- կանութեան մարզին մէջ, ներկայ իրա- կանութիւնները նկատի առնուած»: Ֆին- լանտիոյ համայնավար կուսակցութեան քաղաքական Բիւրոյի անդամ՝ Տիկին Քուզինէնն է որ կը ստորագրէ վերոյիշ- եալ տողերը Մոսկուայի համայնավար պաշտօնաթերթին մէջ:

× Լոնտոնի Թունուզեան դեսպանը ըս- տորագրած է հիւլէական համաձայնա- գիրը եւ լուր կը տարածուէր որ նոյնը պիտի ընէ Ալժերիա: Այս ուղղութեամբ հարկ եղած հրահանգները տրուած են Պեն Պելլայի կողմէ: Ալժերիոյ անդա- մակցութիւնը Մոսկուայի դաշնագրին, այլապէս շահեկան բնոյթ ունի, որովհե- տեւ տը Կոլի «ոտքին տակ խոտը կը կտրէ» այդ ձեւով: Արդարեւ Ալժերիա ստորագրելով Մոսկուայի համաձայնա- գիրը, արգելք կը հանդիսանայ Ֆրանսա- կան հիւլէական ծրագիրներուն:

Այս համաձայնութեան իր մասնակցու- թիւնը բերելով, Պեն Պելլա կ'ամրապնդէ իր դիրքը ներքին եւ արտաքին ճակատ- ներու վրայ: Այս գործին մէջ Խրուշչեւ ալ նպաստաւոր դիրք մը կը շահի «եր- րորդ-աշխարհին» մէջ ուր միշտ կ'ուզէ դիրք գրաւել ի վնաս Չինաստանի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱ.— Պելկրատ մերձեցումը որ տեղի կ'ունենայ Խրուշչեւի ճամբորդու- թեան նախօրեակին, կատարուած է գըլ- խաւորաբար երեք պատճառներով: Նախ որոշ ազատական յեղաշրջում մը տեղի կ'ունենայ Խորհ. Միութեան մէջ, յետոյ կան խաղաղ համակեցութիւնը եւ չինա- կան տագնապը:

ՊԵՐԼԻՆ հանդիսաւոր լռութեամբ մը ոգեկոչած է «ամօթի պատին» Բ. տարե- դարձը: 1961 Օգոստոս 13ին էր որ արե- ւելեան - Պերլինի կառավարութիւնը 45 քիլոմեթրի վրայ պատ մը կը բարձրա- ցնէր երկուքի բաժնելով Գերմանիոյ նախկին մայրաքաղաքը: Անկէ ի վեր զո- հերու թիւը 200 մեռեալի եւ 2000 վիրա- ւորի կը հասնի:

ՊԱՂՏԱՏԷՆ կը հաղորդեն որ իրաքեան եւ քրտական պատուիրակութեանց մի- ջեւ բանակցութիւնները խզուած են եւ կռիւները կը շարունակուին Քիւրտիս- տանի մէջ: Իրաքի պատուիրակը նոր պայմանաժամ մը տուած է Պարզանիի, որպէսզի զէնքերը վար դնէ: Այս թուա- կանը՝ Օգոստ. 30, մերժուած է քիւրտ պարագլուխին կողմէ որ զայն վերջնա- գիր մը կը նկատէ:

ԻՐԱՔԻ իշխանութիւնները շփումի մէջ մտած են քարիւղային ընկերութեանց հետ: Այս կիսապաշտօնական խօսակցու- թեանց նպատակն է՝ լուծում մը գտնել երկու կողմերու միջեւ առկախ մնացած հարցերուն:

ՍԱԼԱԶԱՐ յայտարարած է Փորթու- կալի ձայնասփիւռէն որ մինչեւ վերջ պիտի պաշտպանեն անդրծովեան իրենց հողամասերը: 1962էն ի վեր, Փորթու- կալի վարչապետին առաջին ճառն է.— «Բարձր-բարձր ձայներով արտասահմա- նի մէջ կը լսուի «անկախութիւն Անկո- լայի», բայց Անկոլա փորթուկալեան ըս- տեղծագործութիւն մըն է եւ գոյութիւն չունի առանց Փորթուկալի: Արմատ նե- տած ազգային գիտակցութիւնը որ կայ՝ փորթուկալեան է ոչ՝ անկոլեան»:

ԼԻԼ-ՆԻՍ օդանաւը փոթորիկի հանդի- պած է երբ կը պատրաստուէր իջնել Լիո- նի օդակայանը: 16 ճամբորդներ մեռած են, ինչպէս նաեւ երիտասարդ մը որ կ'աշխատէր այն ագարակին մէջ որու վրայ ինկած է խո-խնրէոի վիճառւնքը:

ԹՐՔԱԿԱՆ կառավարութիւնը պատաս- խանելով խորհրդային յուշագրին, կ'ըսէ թէ երբեք չէ միջամտած Իրաքի ներքին հարցերուն: Այս ձեւով Անքարա կը պա- տասխանէ խորհրդային այն ամբաստա- նութեան, ըստ որուն Թուրքերը կ'օգ- նէին Իրաքի քրտական ըմբոստութիւնը ճզմելու համար:

ՆԱՍԸ ճառ մը խօսած է Աղեքսան- դրիա, Եմէնէն եգիպտական զօրախումբի մը վերադարձին առթիւ եւ այդ առթիւ նորոգած է իր յարձակումները Սուրիոյ Պաաս կուսակցութեան դէմ: «Այս կու- սակցութիւնը, չեշտած է Ռայիսը, սկը- սած է աշխարհակալութեան եւ յետադի- մութեան ձեռքը գործիք ըլլալ»: —

ՖՐԱՆՍԱՅԻ կառքերու գիները մինչեւ 3 առ հարիւր յաւելում պիտի կրեն աշ- նան: Սիթրոյէնէն ետք՝ Փէօժօ, Ռընօ եւ Սիմքա ընկերութիւնները հրապարակե- ցին իրենց նոր գիները:

ՖՐԱՆՍԱ դժգոհ է Դաշնակցային Գեր- մանիոյ Հանրապետութենէն որ առանց Ֆրանսայի կարծիքն առնելու, համաձայ- նութիւն մը կնքած է Ամերիկայի հետ հրասայլի մը շինութեան համար: Ըստ Ֆրանքեւգերման դաշինքին, Պոնի կառա- վարութիւնը պէտք է տեղեակ պահէր Ֆրանսան, թէեւ Գերմանացիք կ'առար- կեն որ շատ մը կէտերու մէջ, ցարդ ֆրանքեւգերման դաշինքը չի գործա- դրուիր:

ԱՐԴԻ ԳՐԱԿԱՆ ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԵՐԷՆԸ

———o———

Գրական լեզու մը, որուն ճակատագիրը յանձնուած չէ պաշտօնապէս իրաւասու մարմնի մը, դատապարտուած է բազմաթիւ փոփոխութիւններ կրելու՝ հետեւե – լով թէ՛ խօսակցական լեզուին եւ թէ՛ դրողներուն:

Արեւմտահայ աշխարհաբար գրական լեզուն բառացանկով, ուղղագրութեամբ, քերականութեամբ եւ արտայայտութեան ձեւերով յարատեւ փոփոխութիւններ կրած է, կը կրէ եւ պիտի կրէ մինչեւ այն օրը՝ երբ պաշտօնապէս իրաւասու մարմնի մը յանձնուի խնամքը:

Սփիւռքի բազմաթիւ դպրութիւններու պարագան ենթադրել կուտայ թէ անկարելի է այլեւս հիմնել պաշտօնապէս իրաւասու հաստատութիւն մը, որուն որոշումներուն հնազանդին գրական լեզու գործածող Հայերը:

Օր չանցնիր որ մեր մամուլին մէջ չհրատարակուին լեզուական վէճեր ուղղագրական ու քերականական տարբեր – րութիւններու մասին: Հակառակ վէճե – րու եւ վիճաբանողներու առատութեան, հակառակ վկայութեան կանչուած յար – դելի կամ դիտուն անուններու, այս լեզուական վէճերը գրեթէ ոչ մէկ չօչափելի արդիւնքի կը հասնին: Կարելի է լոյսի պէս պայծառ փաստերով ցոյց տալ թէ սա ինչ բառը «է»ով պէտք է գրել փոխանակ «ե»ով գրելու: Գրեթէ ոչ ոք կը փոխէ իր «ե»ը:

Խնդրին ամէնէն աւելի մխիթարական կողմը սա է թէ վիճաբանողները չեն վհատիր, միշտ այն յոյսով որ օր մը իրենց բերած փաստերը ճշմարտապէս բանի մը պիտի ծառայեն:

Ի՞նչ է ուրեմն մեր գրական լեզուին վիճակը:

Ամէն գրող, որ իր գրածը առանց «սրբագրութեան» հրատարակել տալու տեղ մը դատած է, վստահ է թէ իր գրած արեւմտահայերէնն է ճիշդը:

Ամէն խմբագիր, որ իրաւունք ստացած է «սրբագրելու» իրեն յանձնուած ձեռագիրները, վստահ է թէ իր գրածն ու պիտացածը ամէնէն ճիշդն են:

Ամէն գրող, որուն գրածները «սրբագրուած» ձեւով կը հրատարակուին, առեւտրութեամբ կը նայի սրբագրող խմբագրին, «ի՛արհամարհէ» սրբագրութիւնները եւ կը շարունակէ իր պիտացածին պէս գրել, այն վստահութեամբ որ օր մը այլեւս պիտի դադրին սրբագրելէ իր «ճիշդ» հայերէնը:

Ամէն ուսուցիչ որ մեր դպրոցներուն մէջ հայերէն կը դասաւանդէ, համոզուած է թէ անքննելի են իր դասաւանդած ուղղագրութիւնն ու քերականութիւնը, որոնք յաճախ տարբեր են ուրիշ ուսուցչի մը դասաւանդածներէն:

Ամէն Հայ, որ քիչ կամ շատ լեզուա – բանութեան կը հետեւի եւ բանասիրական հրապարակագրութիւն կ'ընէ, յաճախ կը գործածէ ուղղագրական կամ քերականական հին ու մոռցուած ձեւեր:

Երբ այս է կացութիւնը, գրող մը, որքան ալ համեստ ըլլայ, իրաւունք ունի խորհելու թէ չի կրնար յաւիտենապէս սպասել, որպէսզի ամէն Հայ համաձայնի բառի մը ուղղագրութեան շուրջ: Ու կը գրէ այնպէս ինչպէս վարժուած է առանց չուրջը նայելու:

Արդարեւ, վարժութեան պարագան է կարեւորը: Ի վերջոյ վէճի առարկայ բառերը այնքան ալ շատ չեն: Եւ յետոյ, մեր քերականական օրէնքները անքննադատելի մասնագէտներու կողմէ չեն ճշդուած:

×

Լեզուական վէճերու մասնակցողները, որոնց եռանդն ու ջանքերը վեր են ամէն գնահատանքէ, առհասարակ օրինակներ – րով եւ վկայութիւններով կը խօսին: Տրուած օրինակներն ու վկայութիւնները գրեթէ միշտ չափազանց հին են: Անհասկընալի է սա պարագան որ առհասարակ վկայութեան կը կանչուին հին դէմքեր, որոնք մեր այսօրուան գրական եւ խօսակցական լեզուներէն բաւական հեռու եւ տարբեր լեզուով մը կը գրէին: Մեզի ամէնէն մօտիկ դէմքը եթէ Հայր Ա. Ղալիկեանն է, պէտք չէ մոռնալ թէ բոլորովին տարբեր աշխարհաբար մը կը գործածէր: Անկարելի է այսօր գրել այն արուեստական, յերիւրածոյ հայերէնով, զոր գործածած է բազմարդիւն այս Միխիթարեան Հայրը դասական գործերու թարգմանութեանց համար: Հարկ չկայ օրինակներ չարելու:

Պէտք չէ մոռնալ թէ լռին համաձայնութեամբ մը, այսօրուան Սփիւռքի լուսաւոյն գրողները կը գործածեն Վարուժաններու, Մեծարենցներու եւ Թէքէեաններու լեզուներուն վրայ հիմնուած եւ նորութիւններով ճոխացած արեւմտահայերէն մը, որ բոլորովին տարբեր է լեզուական հեղինակութիւն նկատուած դէմքերու հայերէնէն:

Հոս կը ճգնուի հարցը:

Ո՞րը կը նախընտրէք: Արուեստով, գրական շնորհով, բառախուն չունչով առեղծուած գրականութի՞ւնը, թէ ոչ գրաբարապաշտ, հնապաշտ գիտուններու խառնուրդը եւ հրապարակագրական գործունէութիւնը:

Ո՛չ, ժամանակը կը քալէ: Գրական լեզուն չի կրնար միայն հինը շարունակել:

Անիշխանութիւնը երեւութական է յաճախ: Միայն ուղղագրութեամբ ու քերականութեամբ գրական լեզու կարելի չէ ունենալ: Գրական լեզուն արուեստագէտ գրողներու լեզուն է պարզապէս: Մեր արեւմտահայերէն գրական լեզուն Պետրոս Դուրեանով ու Յակոբ Պարոնեանով սկսաւ և ոչ թէ գիտուն լեզուաբաններով, որոնց օգտակարութիւնը չեմ ժխտեր:

Մ. ՀԱՃԵՄԱՆ

ԶՐՈՅՑ ԲԱՐՍԵՂ ԿԱՆԱՉԵԱՆԻ ՀԵՏ

———o———

ԽՄԲ.— «Ազդակ»էն արտատպելով կը հրատարակենք այս զրոյցը, այլապէս շահեկան իր առաջին մասին մէջ ուր Բ. Կանաչեան արդար եւ տեղին դիտողութիւններ կ'ընէ: Մեզի շատ կը զարմացնէ սակայն մեր կողմէ ընդգծուած այն մասը ուր մեծ վարպետը ըսած ըլլայ թէ կոմիտասէն ետք «ամէնէն լաւ երգերը որ կան իր գրածներն են···»: Մեծ վարպետ մը չի կրնար նման բան ըսել իսկ իր մասին, որեւէ ալ գիտակից ըլլայ իր արժէքին եւ փորձէ նոյնիսկ կեղծ համեստութիւն ծախել: Կ'ուզենք խորհիլ որ մեր պաշտօնակիցը սխալ արձանագրած է ծերունի Կանաչեանի ըսածը, վասնզի տաղանդաւոր խմբավարը գիտէ թէ նըմանի վճիռներ միայն պատմութիւնը կրնայ տալ:

ՊԷՅՐՈՒԹ.— Երկուշաբթի, Յուլիս 29ին, մօտ երկու ժամ տեւող տեսակցութիւն մը կ'ունենանք, անմահ կոմիտասը վարդապետի արժանաւոր աշակերտներէն – ըէն երաժիշտ–երգահան եւ մեծանուն խմբավար Բարսեղ Կանաչեանի հետ, իր մեծ ապրկան, Տէր եւ Տիկին Նշան Թիւսիւզեանի բնակարանին մէջ:

Շրջապատուած իր զաւակներով ու թոռներով, իր կեանքին ամէնէն երջանիկ օրերն է որ կ'ապրի: «Եօթը թոռներու հետ նկարեցին», անխառն ապրումով յայտնեց իր հոգեկան անսահման հրճուանքը:

Վարպետը կը պահէ իր համակրելի ու դուարթախօս բնաւորութիւնը, քաջառողջ է ու արամադրութիւնը տեղին: Միայն, դժբախտաբար, տեսողութիւնը աւելի տկարացած է:

Սիրալիր կարճ խօսակցութենէ մը ետք, յարմար անկիւն մը կ'առանձնանանք:

Հետաքրքրութեանս զոհացում տալու համար անհամբեր, անմիջապէս կ'ուղղեմ առաջին հարցումս:

ՀԱՐՑՈՒՄ.— Պ. Կանաչեան, ի՞նչ նոր հեղինակութիւններ գրեցիք Պաղտատ ձեր քնակութեան տարիներուն:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ.— Մասնաւոր նորութիւն մը չունիմ: Սակայն, մանկական ծանօթ երգերէն «Մընկըլը»ն ընդարձակեցի մեծ խմբերգի համար: Երգերուս մէջ կրնամ ըսել, լաւագոյններէն է:

«Պաղտատ հաստատուելուս առաջին տարին, բազմաթիւ դիմումներու դոհա – յում տալու համար, Կարօ Քիւմիւճեանի առած համերգին, յայտարարի երկու մասերը ես վարեցի: Երգչախումբը մեծ յաջողութեամբ երգեց «Մընկըլը»ն:

«Մշակած եմ նաեւ «Կամներպ»ն ու «Ծաղիկ դիչեր»ը: Նոր բան չէի կրնար դրել: Ասոնք արդէն Պէյրութ գտնուած վերջին տարիներուս պատրաստած էի: Պաղտատի մէջ բան չեմ գրած: Չեմ ալ չուզեր:

Հ.— Ի՞նչ կարծիք ունիք մեր երիտասարդ խմբավարներուն մասին:

Պ.— Անոնց ելած է չհասնող: Հիմա – ուան երիտասարդ խմբավարները դժբախտաբար, պատրաստուած մարդիկ չեն: Ինչ որ լսած են անիկա կը սորվեցնեն: Յաճախ, լաւ ալ չեն սորվեցներ:

«Տարիներ առաջ, Պէյրութի մէջ, ներկայ էի համերգի մը: «Զի՛գ դու, քաչիր»ը օրինակ, այնպէս ուժգին երգեցին: Մինչդեռ, պէտք է նախ ըմբռնել, թէ ի՛նչպէս երգելու է: Մեր դեղձակիները միշտ սիրաշահելով, անուշութեամբ մօտեցած են իրենց եզներուն:

Հ.— Լաւատե՞ս էք Սփիւռքի մեր երաժշտութեան նկատմամբ:

Պ.— Սփիւռքի համար լաւատես չեմ: Բոլոր խմբավարներն ալ ընդօրինակողներ են:

Հ.— Ի՞նչ խորհուրդ ունիք տալիք մեր խմբավարներուն:

Պ.— Լաւ երգչախումբ կազմելը անպատճառ բազմամարդ ըլլալուն մէջ պէտք չէ փնտռել: Խմբավարները ուշադրութիւն չեն դարձներ, թէ երգչախումբի մաս կազմել ուզողը կրնա՞յ երգել լաւ ականջ ունի՞: «Գուսան» երգչախումբը երբեք 70 հոգին չեմ անցուցած: Ամէնէն կարեւորը ձայն բռնելն է:

«Երաժշտութիւնը դիտութիւն է: Աւելորդ կը կարծուի, թէ դիտութեան պէտք չունի: Մինչդեռ, երաժշտութիւնը դիտութեան ալ պէտք ունի:

Հ.— Ի՞նչ պիտի ըլլայ ըստ ձեզի մամուլին դերը:

Պ.— Դժբախտաբար, ամէն թերթ իր մարդը կը գովէ: Եթէ քաղաքագիտութիւն է ասիկա, ըստ ինծի քաղաքագիտութիւն չէ: Եթէ պահպանողութիւն մը կայ, պէտք է ըսել, որպէսզի քիչ մը ինքզինքին գոհանայ:

Հ.— Ի՞նչ է ձեր կարծիքը Հայաստանի երգչախումբերուն եւ երգահան – խմբավարներուն մասին:

Պ.— Հակառակ անոր որ շատ երգահաններ կան Հայաստանի մէջ, թերեւս Ալթունեանի երգերն են որ միշտ կը սենք: Գրեթէ հիմա, հոն ալ նոր բան չկայ:

«Հայաստանի մէջ, դժբախտաբար, կը կարծեն թէ արտասահմանի մէջ մարդ չկայ: Մինչդեռ իրենք ալ ընդօրինակողներ են: Կանոնաւոր խումբեր ալ չունին: Ալթունեանի խումբն է միայն լաւը, անոր երգերն ալ գրուած են պարի համար:

«Հայաստանի մէջ ալ լաւ չեն երգեր: Հոն ալ ձայն չեն պահեր: Կոմիտասի երգերը աղաւաղուած են: «Գնա՛, գնա՛, հեռիդ եմ հա՛, հա՛, հա՛»ն, յանկարծ քեհեւօրէն կը վերջացնեն:

Հ.— Որեւէ կապ կը պահէ՞ք Հայաստանի երաժիշտներուն հետ: Ձեզմով կը հետաքրքրուի՞ն:

Պ.— Քանի մը տարիներ առաջ Հայդպրեվանքի մէջ էի, յետոյ եղիպտոս գացի: Պաղտատ վերադարձիս, Հայաստանէն նամակներ

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԴԵՐԸ

ՌՈՒՍԵԽՈՒՐՔ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆՑ ՄԷՋ

1919–1922

———o———

Միւս կողմէ, յայտնի է այն պաղ վերաբերմունքը, որուն արժանացաւ Էնվէր փաշա՝ 1920 Մեպտ. 4ին Պաքուի մէջ կազմակերպուած Արեւելեան ժողովուրդներու Համագումարին մէջ:

Նոյն տարուան Հոկտեմբեր ամսուան վերջը, Էնվէր փաշա դարձեալ Պերլին գնաց՝ Ալի Պէյ ծածկանունին տակ, Ա. – նատոլուի բանակներուն համար զէնք գնելու նպատակաւ (1): Աւելի ուշ, 1920ի աշնան, չկանգ պահումի ճամբով Անատոլու անցնիլ՝ Թրքական ազգային բանակը զէնքի յաղթանակ առաջնորդելու մտադրութեամբ, եթէ, ինչպէս ինք խոստացած էր, Մուսթաֆա Քէմալ պարտուէր Սաքարիայի վրայ: Թիւրքիոտանի մէջ, Պատմաչինութեան մօտ սկսած իր վերջին գործունէութիւնը աւարտեցաւ իր մահով՝ 1922 Օգոստ. 4ին: Ամբողջ իր կեանքը կազմող արկածախնդրութեանց չղթային վերջին օղակը եղաւ ասիկա:

*Աւելի լուրջ են Թուրքիոյ հետ կապ հաստատելու նպատակաւ Մուսթաֆա Սուպհիի կատարած փորձերը: Ինք է, որ 1918 Յուլիս 25ին Մոսկուայի մէջ հիմնեց Թուրք համայնավար կուսակցութիւնը, բաղկացած Թուրք ռազմագերիներէ, որոնց չընանակին մէջ չատ բուռն քարոզչութիւն ըրած էր, տեղի տալով օսմանեան դեսպան Կալիպ Քէմալ փաչայի բաղմիցս կրկնուած բողոքներուն: Համայնավար Էնթէրնասիոնալի առաջին համագումարին համար Աբեւելեան ժողովուրդներու կեդրոնական Բիւրոյի պատգամաւոր ընտրուած, 1919ի Ապրիլին Խրիմի մէջ կազմակերպեց մահմետական Բիւրօ մը, «Միւսքիւրօ» (Միւսլիմանները Բիւրօ). եւ ապարդիւն կերպով չանաց այնտեղէն յարաբերութեան մէջ մտնել Մուսթաֆա Քէմալի հետ: Ասիկա արդելք չեղաւ, որ 1919 Մայիս Մէկի առթիւ հրատարակուած Գ. Միջազգայինի մանիֆեստը հաստատէ, թէ յեղափոխութիւն մը «պայթելու վրայ է Թուրքիոյ մէջ»(2): Իրաւունք ունինք ենթադրելու, որ զարմանք պատճառող այս յարաբերութիւնը, ինչպէս նաեւ 1919 Սեպտեմբեր 13ին «Թուրքիոյ բանուորներուն եւ գիւղացիներուն» ուղղուած Նարքոմինտէլի կոչը, կը բացատրուին այն յայտարով, որոնք այդ չրջանին կը սնուցուէին Մոսկուայի մէջ, եւ որոնք հիմնաւորուած կը նկատուէին Մուսթաֆա Սուպհիի կողմէ Անատոլու ղրկուած համայնավար գործակալներու ստեղծած ղրղուածներու չնորհիւ:

Ատրբէյճանի խորհրդայնացումէն ետք, Սուպհի անցաւ Պաքու, ուրկէ 1920 Յունիս 15ին նամակ մը ղրկեց Մուսթաֆա Քէմալին, որուն մէջ այս վերջինէն կը խնդրէր, որ բարեհաճի դիւրութիւններ ընծայել՝ Անատոլուի մէջ Թուրք համայնավար կուսակցութեան գործունէութեան ծաւալման համար: Շնորհիւ Քեազըմ Քարապէքիր փաչայի յուշերուն, դիտենք այսօր, թէ Անդարա անցնելու առաջնութիւնը չնորհուեցաւ Մուսթաֆա Սուպհիի, ինչպէս, իրմէ առաջ, չնորհուած էր ուրիշ համայնավարներու: Սակայն, Մուսթաֆա Քէմալ զայն զգուշացուց «անտեղի» գործունէութեանց նկատմամբ եւ յանձնարարեց վտանգէն: Մուսթաֆա Սուպհի անտեսեց այս զգուշացումը եւ ինք իր ձեռքով պատճառ դարձաւ Տրապիզոնի ազէտին, որուն մասին պիտի խօսինք քիչ անդին:

Բոլշեւիկներուն հետ չփման մէջ մըտնելու առաջին պաշտօնական հրահանգը տրուեցաւ Մուսթաֆա Քէմալի կողմէ՝ Պոլսոյ իր բանտէն փախած զօրավար Հալիլ փաչայի: Հալիլ փաչա, 1919 Սեպտեմբերի վերջ Սվազէն Պաքու անցաւ՝ «Տէմիր Ալի» կեղծ անունին տակ: Մուսթաֆա Քէմալ հետեւեալ ձեւով սահմանած էր անոր առաքելութիւնը (3)—

«Որոշեցինք օգտուիլ Արեւելքի հարցերուն մէջ ձեր ունեցած փորձառութենէն օրինակի համար՝ բոլշեւիկներուն հետ յարաբերութիւններ ստեղծելու եւ, ապագային ուշ՝ զէնքերու, վինամթերքի և զրահի ուշ՝ գնումներու առընչութեամբ: 1918ի առաքումներու առընչութեամբ, կովկասեան ճակատին վրայ մեր բանակներուն ղործադրութիւնները վարեցիք և ներուն գործադրութիւնները վարեցիք և այդ չրջանին մօտէն ճանչցաք բոլշեւիկները: Որով, այս հարցին վերաբերմամբ Անատոլուի մէջ ձեր բերելիք օժանդակութիւնը աւելի կարեւոր է, քան օրեկուրիչ ծառայութիւն որ կրնայիք մատուցանել: Այս առաքելութիւնը յանձն առնելով, կրնաք մեզ լուսաբանել Աբեւելքի կացութեան մասին, եւ, յարդութեան պարագային, մեզի համար ապահովել ծայր աստիճան կարեւոր օժանդակութիւն մը»:

(2 – Շար.)

---

1) Վիփէրթ փոն Պլիւխեր. Ֆէօլքէրհանտ. Վէկ նախ Ռափալլօ, Վիսպատըն, 1953, էջ 133:

2) Ինթըրնէյշընըլ Քոնսիլիէյշըն, թիւ 149, էջ 180:

3) Ալի Ֆուատ Ճէպէսէօյ, Մոսկուա Հաթըրլարը, էջ 134:

տասչեր էի։ Պատասխանեցի բոլորին ալ։ Շրջանական մեծահատոր հրատարա – կութեան մը համար նոր հեղինակու – թիւններէս ուղեր էին։ Ըսուեցաւ թէ չեն տացած։ Մանաւո՞ր ըսին, չեմ դիտեր։ Մեծի այցելուները ալ եղան։ Բոլորն ալ կ'ըսեն, թէ հայրենիքի վերելքին հա – մար պատճառը Հայերը են, հայրենասէր։ Դժբախտաբար կ'ապ – րին իրաւարարի մը տակ, որ կը կաշ – կռէ իրենց արտայայտութեան ազա – տութիւնը։ Վախ մը ունին։

Վերջերս, երգահաններու ժողովի նա – խագահութեան նամակ մը ստացայ։ Գրած էր, թէ այս տարի, դաշնակի յատուկ շրջանակի յատուկ մեծահատոր մը պիտի հրատարակեն։ Անոնք պիտի կարդան մը, կամ պրուածքներ ուղեր էր։ Ծրիւս կտոր պրկեցի։ Աւելի ճիշդը տուին ինձմէ։ Վատահ չեմ թէ հասա՞ւ։

– Ձեր ամբողջական հեղինակու – թիւնները ատենօք ուղարկուա՞ծ են Հա – յաստան։

– Գարեգին Կաթողիկոսի օրով Հա – յաստան ուղարկուած են երգերս, նոյն – քան վեհափառի կողմէ։ Օր մը սակայն պիտի կրկնեմ։ Կը սպասեմ։ Միայն «Օրօր»ը ղրկուեր եցած են։

Իմ երգերս, կոմիտասէն ետք, ամէնէն յա – ռաջդաւն են որ կան։ Ունին յառաջա – դաւ եւ վերջաբան։

Երաժիշտը նախ երգին մօթիֆը կը ֆնտէ, յետոյ մէջը կը մտնէ եւ վերջա – բանին կը զարգացնէ։ Նոյնն է որ կը տեսնեմ հիմա Հայաստանի մէջ։ Անկաս – կած, կ'օգտագործեն հեղինակութիւն – ները։ (Ընդհատմը մեր կողմէ՝ Յառաջ)։

Այնուհետեւ, մեր խօսակցութիւնը չա – րունակուեցաւ պ. Նշան Թիւֆենկեանի նկարագրութեան։

Հաճելի էր ունկնդրել վարպետը, վա – ստահաւոր երաժիշտը, որ այնքան ապ – րումով կը խօսէր հայ երաժշտութեան, երգահաններու եւ անոնց ստեղծագոր – ծութիւններուն մասին։

Վերյիշեցինք «Գուսան»ի օրերը։ Հա – ճելի յիշատակներ ու չարաբաստիկ պատահարներ։

Իր կարգին պատմեց հետեւեալը։

– Օր մը, կոմիտասի փորձին ուշացեր էի։ Իրրեւ թէ առանց նկատուելու ձա – խակի տեղս՝ անցայ։ Քիչ յետոյ, վարդա – պետ ժամացոյցը հանեց, երկու ձեռքի – ով պլիսն վրայ բռնեց եւ սկսաւ եր – դել։ «Կանաչ-կարմիրը դուն ո՞ւր էիր»։ Ծուլտ, կատակ մը, խօսք մը կ'ուզե – ին իմանալ։ Կարող, դիտակից ու փոր – ձառու խմբավարի մը համար ասոնք ան – տրամելի են։

Յաղնդաւոր վարպետին հետ քանի մը ամ բլալու վայելքը ապրելով, հրա – ժեշտ առնելէ առաջ, չնորհակալութիւն յայտնեցինք իր տուած տեղեկութիւննե – րուն համար։

«ԱԶԴԱԿ»

ՅԱՆՈՒՅՐԻ ՀԱՅԵՐ

Ա.

Թղթակցութեանս հետեւող «Ցառաջ»ի ընթերցողները անշուշտ կը յիշեն նա – խորդ դրութեանս վերջին հանդրուան դիտը, — Ֆէյդէն։ Բայց դեռ չվերջա – ցաւ, սիրելի ընթերցող, ձեռնարկած չըր – ջագայութիւնս։ Այս դիտէն դէպի արե – ւելք կ'ընթանայ նեղ եւ երկրորդական խճուղի մը, դէպի քաղաքներու թագուհին, Կրընոպլը, որ միանգամայն իդէր նահանգի կուսակալանիստ քաղաքն է։

Բանուկ ու մաքուր ճամբայ մը։ Հա – զարաւոր լինքնաշարժեր սրընթաց կը յա – ռաջանան դէպի արձակուրդի օդաւէտ վայրերը, դէպի Էքս–լէ–Պէնի հանքային ջուրերը եւ այլուր։

Ռոն նահանգի սահմանակից փոքր քա – ղաք մըն է Վենիսիէօն, դործարաններու ցանցով շրջապատուած՝ բանուորական ոստան քաղաքը։ Ֆէյդէնէն հազիւ եր – կու քիլոմեթր հեռու։

Պատահական ո՛ր ճամբորդին միտքէն կ'անցնէր թէ այդ աննշան քաղաքին մէջ կան մոռցուած հայ խլեակներ։

Ես, անցորդ մը, հետաքրքրութիւնն ու ցանկութիւնը ունեցայ մանրամասն պըր – պըտում մը կատարել դանելու համար ցրուած հայ հայրենակիցներ։ Բախտը ժպտեցաւ, այցելութիւնս չանցաւ ապար – դիւն։ Պատահաբար հանդիպեցայ վաչե – ան բարեկամի մը, որ հասկնալով մտա – դրութիւնս՝ լիուլի դոհացում տուաւ ինծի։

Ըստ բարեկամիս տուած տեղեկու – թեանց, այստեղ մնայուն ու խոշոր դա – դութ չենք ունեցած։ Բազմաթիւ Հայեր եկեր գացեր են, դէպի մեծ ու վաճառա – շահ քաղաքներ, ուր որ աստղարէդ կայ դրամ շահելու, դիրք շինելու, սեփական դործի եւ տունի տէր դառնալու։

Ներկայիս ունինք 5–6 տուներէ բաղ – կացած փոքրիկ դաղութ մը։ Մեր այս հայրենակիցներուն մէկ մասը դործարա – նային բանուորներ են։ Իսկ մնացածնե – րը, բանուորութենէ շրջանառութ, ա – ռեւտրականներ, շրջուն վաճառորդ – ներ եւայլն։ Ազգային հաւաքական հա – մախմբում չկայ, ոչ ալ եռուղեռ։ Ցրուած են զանազան թաղերու մէջ։ Հազուադէպ պարապմներու մէջ միայն իրար տեսնե – լու, իրար բարեւելու առիթը կ'ունենան։ Ջմռռնամ նշելու թէ առտէր Հայեր ալ կան։ Ժպտող, բարեկեցիկ, համեստ դա – դութ մը վերջապէս։

Այս քաղաքը ունի չատ բանուկ ժօնա – վաճառ մը (մարշէ), ուր կարելի է տես – նել զանազան շրջաններէ եկած հայ ա – ռեւտրականներ, շրջուն վաճառորդ – պտղավաճառներ։

Գոհունակ սրտով կը մեկնիմ այս դիւ – դաքաղաքէն ու կեդրոնական ընդարձակ պողոտան խաչաձեւելով կը յառաջանամ դէպի նոր հորիզոններ։ Ինծուղին կ'անցնի հայաչատ Տէսինէն, ձեղքելով քաղաքը։ Բայց ես չուղեցի մտնել քաղաք, ուր «Ցառաջ» ունի իր թղթակից – աշխատա – կիցը։

Տէսինէն մինչեւ Փոն–տը–Շէրիւ մօտա – ւորապէս քսան քիլոմեթր ճամբայ է։ Մեքենան կը սուրայ։ Կ'անցնիմ դիւղերէ եւ քաղաքներէ, ուր հայ դաղութ չու – նինք, բայց մեծ թիւով հայ առեւտրա – կաններ կը շրջին այս ճամբաներուն վրայ եւ կանգ կ'առնեն ուր ժօնաւաճառ կայ։

Հաճելի է ճամբորդել Տէսինէն մինչեւ Շարվիէօ երկարող խճուղիով։ Ծաղկ ու ամայի է ճամբան։ Այնքան բանուկ չէ։ Ինքնաշարժերու խճողում եւ արկածի վտանգ չկայ։

Երկրորդ հանդրուանս եղաւ Շարվիէօ – Փոն–տը–Շէրիւ միացած դոյդ քաղաք – ները, հարթ դաշտավայրի մը վրայ տա – րածուած։

Առաջինը, Շարվիէօ, գրեթէ հայկական չէն պիւղ մըն է։ Բնակչութեան հարիւրին 80 տոկոսը Հայեր են, Թուրքիոյ զանա – զան շրջաններէն, բայց Սեբաստացիները մեծամասնութիւն կը կազմեն։ Հայ գա – դութը կը բազկանայ 70–80 ընտանիք – ներէ։ Շատերը ունին սեփական դործ ու բնակարան։ Անոնց կոչքին ընդարձակ պարտէդ – բանջարանոցներ, դորս կը փո – րեն, կը ցանեն եւ արդարօրէն կը վայե – լեն իրենց քրտինքին արդիւնքը, սոխն ու լոլիկը, վարունդն ու սոեպղինը, մին – չեւ անդամ դժուարաբոյս պամխան։

Փոն–տը–Շէրիւ.— Նոյնքան հայ գա – դութ մը ունինք այս քաղաքին մէջ։ Եր – կար նկարագրելու պէտք չկայ Հայոց կենցաղը, ամէն կողմ համանման դոր – ծատոր, առեւտրական, արհեստաւոր, խանութպան։ Ջմռռնամ ըսելու թէ հայ դործատէրները կ'աշխատին Կրամոն Քապլը կոչուած ընկերութեան դործա – րաններուն մէջ ու կը բնակին ընկերու – թեան միայարկ ու երկյարկ բնակարան – ներուն մէջ։

Ազգային կեանք.— Այս երկու միացած դաղութները, Շարվիէօ եւ Փոն–տը–Շէ – րիւ, սկիզբէն ի վեր ունեցած են Ազդ. Միութիւն մը, որ կը չարունակէ ազդա – յին եռուղեռ ստեղծել իր կազմակերպած հանդէս – երեկոյթներով։ Երկու տարիէ ի վեր փոխուած է այդ Միութեան վար – չութիւնը նոր անդամներով։ Վարչու – թեան պատասխանատու անդամներէն մէ – կուն տուած տեղեկութեանց համաձայն, իրենց դլխաւոր խոչընդոտը միանակամու – թիւն, համերաշխ դործակցութիւն ամէն մարդի մէջ։ Երբորդ՝ կառուցանել նա – խորդ վարչութենէն ժառանգ մնացած հոդամասին վրայ փոքր մատուռ մը։ Ցե – տոյ, աւելի կարեւորը, ժամանակէ մը ի վեր փակուած ծաղկոցին փակ դռները վերաբանալ, հաւաքելով թաղերուն հայ երկսեռ մանուկները, անոնց սորվեցնել Մեսրոպեան տառերը։

Կրօնական.— Առ այժմ դաղութը սե – փական մատուռ չունի։ Մատուռի տեղ ունին դործարանատիրոջ կողմէ յատ – կացուած փոքր սենեակ մը, որու ճակա – տը խորան մը, վերեւը խաչափայտ մը, երկու կողմը Ցիսուս Մանուկին ու Մայր Աստուածածինին նկարները ու քանի մը այլ նկարներ։ Մատուռ մը, մանաւանդ բա – րեպատ հայ մամիկներու ու պապիկ – ներու համար։

Մամուլ.— Արեւմտեան Եւրոպայի մի – ակ օրաթերթը, «Ցառաջ», ունի իր դոր – ծակալը, տեղայի դրավաճառ մը։ Կան նաեւ անհատ բաժանորդներ։ Այս չէն դաղութը հաղիւ յիսուն օրինակ «Ցառաջ» կը սպառէ։ Մինչդեռ իւրաքանչիւր հա – յու տան սեղանին վրայ կամ դրպանը կը տեսնես տեղական թերթ մը։ Նոյնիսկ բառ մը ֆրանսերէն չդիտցող հայու մը ձեռքը անպայման տեղական թերթ մը կայ։

Մոռացութեան չտանք Տէսինի Հոդեւոր Հովիւը, Աւագեան քահանան, որ իրրեւ այցելու, պարբերաբար կրօնական արա – րողութիւններ կը կատարէ։

Երբորդ հանդրուանս չատ հեռու չէ։ Հաղիւ տասը քիլոմեթր՝ դէպի արեւելք, Իզէր նահանգին հեռուէն դիւղաքաղաք – ներէն մին՝ բլուրի մը չուրին տակ, — Քրեմիէօ։

ԱՆՅՈՐԴ

ԳՐԱԳԷՏԸ՝ ԽՈՀԱՐԱՐ

Ալեքսանդր Տիւմայի (հայր) վերջին դործը հրատարակուած է գրագէտին մա – հէն եառք։ Գիրքին խորագիրն է՝ «Խոհա – րարագիտական մեծ բառարան»։

Ալ. Տիւմա խոհարարական արուեստի մէջ մասնագէտ մը եղած է։ Արդարեւ իր դործին մէջ ներկայացուցած է կերա – կուրներու տեսակներ, խոհարարութեան արուեստը, բազմաթիւ ծիծաղաշարժ մանրամասներ եւ ակնարկներ խոհարա – րութեան պատմութենէ, խոհանոցի ըս – պասներու ցանկեր, դինիներու, դանազան ըմպելիներու եւ բամտեսակ խորտիկնե – րու ցուցակներ։

Տիւմա կը յիշատակէ որ «կորսին մի – սը» դիւրամարս է, օդտակար է տարի – քոտ մարդոց ընդհանրապէս եւ բոլոր կի – ներուն՝ առանձնապէս, որովհետեւ «վարդագոյն կը դարձնէ այտերը» կամ, որ ծիրանը օրամար Լուկուլլոսի միջո – ցաւ բերուած է Հայաստանէն Հռոմ եւ անկէ ալ անցած՝ Ֆրանսա։

Ալ. Տիւմա չատ ճամբորդած է եւ ամէն երկիրներէն նիւթեր հաւաքած է։ 1858ին դացած է Ռուսաստան եւ այցելած Կով – կաս։ Մանրամասն նկարագրելով հայկ. խորովածին պատրաստութիւնը, Տիւմա կը դրէ։—«Խորովածը արժանի է միանա – լու Ֆրանսական խոհանոցին»։

Գրագէտին մահերիմ ընկերը եւ հրատա – րակիչը՝ Ալֆոնս Լըմէռ «Բառարան»ի յառաջաբանին մէջ դրած է. «Ալեքսանդր Տիւմա այս դիրքին մէջ ուտելու արուես – տը ի սպաս կը դնէ մարդու կեանքին եւ առողջութեան»։

ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (204)

ԵՐԷՏԶԻ ՊՕՄՊԱՆ

ՀԱՋԱՐ ԻՆԸ ՀԱՐԻՒՐ ՁՈՐՍ

15· Ամուսա Անտոն, Փիլիպպեցի Հայ մը, կոմիտէին մէջ Անտոն Բօչ անունով հանդչացած, յանդգնաբար է մասնակցած պղալով կ. Պոլսոյ մէջ հայ յեղափոխա – կան կոմիտէին եղեռնական ձեռնարկնե – րուն եւ վերջին Յուլիս 8ի մահափորձին դէպ պատրաստութեան, ներկայ դտնուելով յեղափոխական կոմիտէին, որ անիշխա – նական ձեռնարկները վճռած էր իր բնա – կած անդամներուն համար ամարդասպանի մը վերածելով, ընդու – նելով մահափորձին հեղինակները, որոնք կ. Պոլսէն, ծառայելով իրրեւ ժամադրավայր

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Ֆ· ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆԻՆ

Յովհաննէս եւ Րաֆֆի Էթեմէզեան 50ական ֆր· կը նուիրեն Կապոյտ Խաչի կայանին իրենց քրոջ՝ Սիլվիի ծննդեան առթիւ:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, Rue Thouin, PARIS

Այս կիրակի Վերափոխումն Տիրամօրն: Զայնաւոր պատարագ ժամը 10,30ին եւ Խաղողօրհնէք:

Պիտի պատարագէ

Գերպ· ԿԻՐԵՂ ԵՊՍ· ՉՕՀՐԱՊԵԱՆ

Յունաստանի եւ Ճէզիրէի նախկին Առաջնորդը:

Երկուշաբթի *Մեռելոց: Զայնաւոր պատարագ ժամը 10,30ին համօրէն ննջեցեալներուն հոգիներուն համար:*

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի տարեկան դաշտահանդէսը տեղի կ'ունենայ Սեպտեմբեր 1ին, առաւօտէն մինչեւ երեկոյ «Իւ–Խ–Ա·»ի մարգագետինի վրայ (Թանըրիին քով):

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Բանախօսութիւն, երգ, արտասանութիւն եւ հայկական պարեր:

Ճոխ պիւֆէ· աղանդերներ եւ զմփոփուրով խորոված:

Սիրով կը հրաւիրուի գաղութի Հայութիւնը:

ԿԵԱՆՔԻ ՈՒՂԻՆԵՐՈՎ

Գ· Հատոր

Շուտով լոյս կը տեսնէ Ս· Վրացեանի ԿԵԱՆՔԻ ՈՒՂԻՆԵՐՈՎ *(Գ· Հատորը), շուրջ 300 էջ, պատկերազարդ եւ լաթակազմ:*

Երրորդ հատորը կը բովանդակէ Ս· Վրացեանի յուշերը կամաւորական շարժման, ինչպէս նաեւ դէմքեր, դէպքեր եւ տպաւորութիւններ՝ մօտիկ անցեալէն:

Լոյս Տեսաւ

Մատենաշար — ՅԱՌԱՋ — Կեդրոնավայր

ԳԻՆ

Ֆրանս՝15 Ֆր·

— Առանձին առաքումի ծախսը —

« ՅԱՌԱՋ »

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

Կը փնտռուի հայ տիկին մը Հաստատութեանս մէջ իբր խոհարարի օգնական: Մանրամասն տեղեկութիւններու համար դիմել գրաւոր կամ անձամբ՝

École Apostolique Arménienne
3, Av. de Grandchmp
LE PECQ (S. et O.) Tél. 963-01-72

IMPRIMERIE SPECIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրեր եւ Ժամեր

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՄԿՐՏԻՉ (ՓԱՐԻԶ)

Այս կիրակի, *Տօն Վերափոխման Սուրբ Աստուածածնի: Այս առթիւ Փարիզի Ս· Յովհաննէս–Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ պիտի մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ եւ պիտի տրուի աւուր պատշաճի քարոզ:*

Յաւարտ պատարագի պիտի կատարուի խաղողի օրհնութիւն:

Այս երկուշաբթի, *Մեռելոց: Պիտի մատուցուի պատարագ եւ պիտի կատարուի հոգեհանգիստ մեր ազգի բոլոր ննջեցեալներուն ի հանգիստ: Պատարագը կը սկսի ժամը 10ին:*

×

Ս· ՅԱԿՈԲ (ԼԻՈՆ)

Շաբաթ (17 Օգոստոս), Նախատօնակ երեկոյեան ժամը 5ին: Կիրակի (18 Օգոստ·), սկիզբն· ժամերգթ· առաւօտ ժամը 7,30ին: Պատարագ ժամը 10ին: Խաղողօրհնէք 11ին, Հոգեհանգիստ ժամը 11,30ին:

Լիոնի եւ Շրջ· Հայ Ազգային Միութեան Վարչութիւնը կը հրաւիրէ շրջանի բարեպաշտ հայ ժողովուրդը ներկայ ըլլալու 18 Օգոստոսին Ս· Աստուածածնայ տօնի առթիւ կատարուելիք արարողութեանց: Յաւարտ պատարագի տեղի պիտի ունենայ նաեւ խաղողի եւ մատաղի աւանդական օրհնութիւնը:

×

ՇԱՒԻԼԻ ՄԷՋ

Պատարագ եւ աւանդական խաղողօրհնութիւն այս կիրակի առաւօտ:

×

ՏԷՍԻՆ

Ուրբաթ, *Աղի օրհնութիւն եւ մատաղի զենում կէսօրէ վերջ ժամը 3ին:*

Շաբաթ, *Հսկումի արարողութիւն կէսօրէ վերջ ժամը 6ին:*

Կիրակի(18 *Օգոստ·),Տօն Աստուածածնայ· սկիզբ ժամերգութեան Ժ·ը 8,30ին, հանդիսաւոր պատարագ Ժ·ը 10ին, մասնակցութեամբ տեղւոյն երկսեռ երգչախումբին, ղեկավարութեամբ Պ· Գ·Մարտիրոսեանի· երգեհոն եւ մեներգ Օր· Անժէլ Կարապետեան, խաղողօրհնէք եւ մատաղի բաշխում:*

×

ԱԻԱՆԴԱԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԷՔՍ – ԼԷ – ՊԷՆԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ, Ս· Աստուածածնայ Տօնակատարութեան առթիւ

Օթոքառները *ժամը 9էն սկսեալ կը մեկնին* Փառքին *քովէն եւ կայարանէն:* Իջնել *լարուղիի* (թելեֆերիք) *կայանը, հոն* Լա Շոմիէռ *սրճարանի յարակից դաշտերու վրայ, պաղ Ջուրի մօտ:*

Ժամը 10ին կը սկսի պատարագ եւ խաղողօրհնէք: Ճաշէն ետք՝ բացում դաշտահանդէսի: Օրուան նշանաբան՝ «ՀԱՅԸ ՀԱՅ ՊԱՀԵԼ»:

Օգոստ· 17ին *կը կատարուի Շողակաթի տօնի եւ* Օգոստ· 19ին *Մեռելոցի պատարագներ՝ մատուցմամբ Օշին վարդապետի, մասնակցութեամբ Փարիզի եկեղեցւոյ դպիրներու:*

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼԻՈՆ·— Ֆր· Կապ· Խաչի Օրը կը տօնուի մեծ պատրաստութեամբ, 27 Հոկտ· Մոլիէրի շքեղ սրահին մէջ:

×

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան յիսնամեայ յոբելեանը կը տօնուի Հոկտեմբեր 13ին, Սալ տը լա Շիմի:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին 1963 – 1964 տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են: Անոնք որոնք կը փափաքին ղրկել իրենց զաւակները պէտք է այժմէն իսկ դիմում կատարեն հաստատութեան տնօրէնութեան:

Ա·— ՖՐԱՆՍԱԿԱՆԸ, որ տառացի կերպով կը հետեւի պետական լիսէներու արդիական բաժնի պաշտօնական ծրագրին — անգլերէն եւ սպաներէն լեզուներով —:

Բ·— ՀԱՅԿԱԿԱՆԸ, որ կ'օժտէ սանուհիները հայադիտական ծանօթութիւններով, հայ լեզուի, գրականութեան, հայ կրօնքի եւ պատմութեան, Հայաստանի աշխարհագրութեան մարզերուն մէջ:

Աշակերտուհիներ կ'ընդունուին ութ տարեկանէն սկսեալ: Մանրամասնութեանց համար դիմել հաստատութեան տնօրէնութեան:

1, Bd. du Nord, LE RAINCY (S. et O.)
Tél : 927-01-72

Դպրոցասէրի ուսման ծրագիրը կ'ընդգրկէ երկու ուրոյն բաժիններ:

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal : 1278-35

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷ, Երկերի ժողովածու, 10 *հատոր լաթակազմ*	70 Ֆր·
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Երկերի ժողովածու, 7 *հատոր, լաթակազմ*	56 Ֆր·
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Պապ թագաւոր, լաթակազմ	10 Ֆր·
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Հայոց բերդը, *լաթակազմ*	8 Ֆր·
ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆ, Երկերի ժողովածու, 2 *հատոր լաթակազմ*	14 Ֆր·
ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ, *մեծադիր, գունաւոր նկարներով, լաթակազմ*	10 Ֆր·
Վ· ԱՆԱՆԵԱՆ, Հայաստանի կենդանական աշխարհը, Բ·	8 Ֆր·
ԱՐՍԷՆ ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ, Երկեր (*Արովեան Պռօշեան, Պարոնեան*)	17 Ֆր·
ՄՈՒՐԱՑԱՆ, Պատմուածքներ, գունաւոր *նկարներով*	5 Ֆր·
ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԻ մասին յիշողութիւններ· *լաթակազմ*	7·50 Ֆր·
ՄԻՔ· ՇԱԹԻՐԵԱՆ· Գարունը նորից եկաւ· 296 *էջ·*	5 Ֆր·
ԱԲԳԱՐԵԱՆ· Մատենադարան(*անգլ·*) 18 *գունաւոր մանրանկարներ*	3 Ֆր·
ՀԵՆՐԻԿ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ· Երգի ծնունդը· բանաստեղծութիւններ	3·85 Ֆր·
Մ· ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ· Տաղեր, 200 էջ· *լաթակազմ*	3·50 Ֆր·
ՍՈՎԵՏԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ· Ա· 800 *էջ· լթկզմ·*	16 Ֆր·
ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ, Անլռելի զանգակատուն, *Պէյրութ*, 1963	10 Ֆր·

Առաքման ծախսը գնողին վրայ

ԳՐԱՏՈՒՆՍ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻՆ Է

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՁԱՅՆԱԳՐԵԱԼ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԵՐՈՒՆ

ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է···· ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է

ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք···· ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի

Եթէ ներսը եւ դուրսը

ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e

Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր: Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ·

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը:

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ:

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՀԱՄԱԼՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86 - 60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 27 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ֆ. Հատը 0·30 Ֆ.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
15
ՕԳՈՍՏՈՍ
JEUDI
15 AOUT
1963

LE NUMERO : 0,30 FR.

39րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9683 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 39e ANNÉE — Nº 9683

ՅՕԴՎԱԾՔ

ԵՐԿՈՒ ԱՌԱՋ, ՄԷԿ ԵՏ

—o—

Ժողովրդական պարի մը եղանակը չէ որ կը յիշեցնենք: Ոչ ալ բառախաղ մը կը փորձենք:

Գարշապէս նշանախօսք մը, որ կը բխի օդուան պահանջներէն: Մանաւանդ Հայաստան Արտասահմանի ներկայ պայման-ներէն:

Ակնարկ մը ղէպի եա, եւ երկու քայլ յառաջ:

Ահա ուղեգիծը բոլոր անոնց որ կը յանձին դէմ մը կատարել տարապիր բաղձանքով փրկութեան ճամբուն վրայ:

Այս պիտի ըլլայ ճգտումը մանաւանդ Դաշնակցական երիտասարդութեան, որ կ'ուզէ արդարացնել իր կոչումը:

Ակնարկ մը ղէպի եա՝ իրրեւ ներչընչման աղբիւր: Զափելով ամէհի փոթո-րիկներուն եւ պայքարներուն խորութիւնը: Նիթ եւ ափիշ քաղելով:

Բայց, առանց տարին կառչելու: Միշտ ղայն՝ անցեալ փառքերով թմրելու, լճանալու, քարանալու փորձութենէն:

Նայ կը մաչի, կը սպառի որեւէ ժամանակութիւն, եթէ յաջորդները չկարենան նոյն մը աւելի յառաջ նետուիլ: Արժանիք մը, ապրատանք մը աւելի բարդել եղածին վրայ:

Մենք պիտի կրնար ժխտել թէ՝ ամբողջ ազգային դրամագլուխն է որ կը մաչի, կը ծիւրի օտարութեան մէջ:

Այո, օրինակ, մտաւոր ուժերը:

Անոնց հետ, քանակն ալ պակսեցաւ, — կը պակսի — տարիներու ընթացքին: Անոնց դատանանքի, սեռի եւ տարիքի տարութեան: Եւ բոլոր ճակատներու վրայ:

Տարեւանցի ակնարկով մը, կրնանք առնուազն 150 հաշուել մահացածներուն թիւին վերջին պատերազմէն ի վեր: Ար-ժէքներ, արժանիքներ, որոնք չեզոք եւ կուսակցական հանրային կեանքին: Դէմքեր՝ որոնք ոչ միայն պաշար ունէին, այլեւ կամք եւ եռանդ՝ վարուելակերպը չարունակելու:

Եւ դեռ ուրիշ արժէքներ, արժանիքներ, որոնք թէեւ կանգուն են, բայց դադարած՝ ուժասպառ լինելու:

Այո, քանակին հետ որակն ալ:

Եւ բնականաբար, երբ կը պակսի ճիգը՝ ապրիլ ամբարելու յարատեւօրէն: Ան-ցա՝ հերկելու եւ նորոգելու, նո-րոգելու:

Թէ հարիւրէն ղանէ երկուքը ճիւաղ սեպին լրացնել այս պակասը... Ընդհակառակն համաձայն իրենց կոչումին եւ դերակատարութեանց:

Միայն մեր պաղութին մէջ ո՛րքան նորեկներ: Ընդունակ՝ զարգանալու: Նման որ կէս ճամբան մնացած են կամ-ուրջ անձնական պատճառներով, — անձնական կամ վիշտեր:

Ուրիշներ ալ կը տառապին հաւատքի, հաղորդակցութեան պակասէն, ինչ որ ի վերջոյ կը յանդի ծուլութեան եւ պարապութեան:

Թէ հարթիչ ղլանը անընդհատ կը բա-նի, նոյնիսկ իրենց դլխուն վրայ... Եւ միջակութիւնը թեւատարած կ'իշխէ ամէն ժամուր անդատանին, ինչպէս քա-րայան ասպարէղին մէջ:

Թերեւս այլ ամբարտաւան մարդանք-ներ ամէն ճակատի վրայ: Ինժալուր կան-խադատումներ եւ մնացեալը:

Այս ընթացքով, փոխանակ երկու քայլ յառաջ նետուելու, տասը քայլ եա դա-նդաղ կ'ըլլանք:

Ճակատին այսօր ալ, տեսակէտներ կան որ կ'ուզեն տարուան բորբոս կը հոտին: Եւ կամ օր-պակաս դլխեւիքներ են:

Ձարչար կը սխալին անոնք որ կը կարծեն թէ ճակատագրական է այս եղ-քը, օտար ափերու վրայ:

Երկիր այդքան խեղճացած չէին մար-դիկ, իրապէս դժոխային պայմաններու տակ: Անչուշտ անոր համար որ, լրջօրէն կը հաւատային իրենց կոչումին: Եւ կը տքնէին, զայն արժեցնելու համար:

Այն առեն ալ իրար կը խաչաձեւէին դանազան հոսանքներ եւ դիտելիքներ:

Այն առեն ալ, առտուն կանուխ ար-թընցողը թուղթ կը մրոտէր, առանց աչ-ձախ նայելու:

Եւ սակայն, արթուն էին « հաւա-տացեալները »:

Անոնք ճամբան կը հարթէին տքնաջան աշխատանքով: Միտք, սիրտ կը մշակէին անվհատ:

1949 Շ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ
ՅԱՏՈՒԿ ԴԻՐՔԻ ՄԷՋ Է

Կ'ԸՍԷ ՏԵՂԵԿԱՏՈՒԻՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ

—o—

Նախարարաց Խորհուրդէն եաք հրա-տարակուած վեկոյցը կը յայտնէր թէ Ար-տաքին նախարարը վեկուցում մը կատա-րած է միջազգային կացութեան վրայ, մինչ զործակցութեան հարցերով դրա-ղող նախարարը տեղեկութիւններ տուած է Քամբրունի, Կեդրոն. Ափրիկէի, Տա-հոմէի եւ Թոկոյի դեկավարներուն հետ ունեցած խօսակցութեանց մասին:

Կառավարութեան բանբերը, սակայն զանազան հարցումներու պատասխանած է, մանաւանդ Մոսկուայի հիւլէական դաշինքին վերաբերեալ: Ալէն Փէյրըֆիթ յայտնած է միայն թէ բնական էր որ Ռուսերն ու Ամերիկացիները զգուշացնէն հիւլէական այդ փորձերը զրոս արդէն մեծ թիւով կատարեցին եւ որոնց այլեւս պէտք չունին: «Միակ երկիրն ենք որ կը ձեռնարկէ հիւլէական ուժի մը տեղատուր-ման, զարմանալի չէ որ յատուկ կացու-թեան մը մէջ ըլլանք»: Ֆրանքֆուրթեան նկատի յարաբերութեանց մասին եղած հարցումին պատասխանելով, նախարա-րը ըսած է.— սքանչելի են: Կարգ մը մանրամասնութիւններ ալ տրուեցան Ճարտարարուեստի նախարարին կողմէ ճմեռուան ածուխի համար: Մօրիս-Պո-քանովքի կացութիւնը պարզած է զոր-ծադուլներու վազորդային: Ածուխի պահեստը պէտք է վերակազմուի:

Արդարութեան նախարարին առաջար-կին վրայ, կարգ մը անհատական որո-շումներ տրուած են:

×

ՏԱԳՆԱՊ ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՄԷՋ

Պէն Պելլա յայտարարեց թէ Ալժերիա կը սատարէ Մոսկուայի հիւլէական համաձայնութիւնը: Ինչպէս կը սպաս-ուէր, Ալժերիոյ այս որոշումը մեծ դեր կրնայ խաղալ Ֆրանսայի համար: Ար-դարեւ, ըստ Էվիանի համաձայնու-թեանց, Ֆրանսա հինգ տարի կրնար օդ-տագործել Սահարան իր հիւլէական փոր-ձերուն համար, բայց անդամակցելով Մոսկուայի դաշնագրին, Պէն Պելլա կը-նայ այլեւս առարկել թէ չի կրնար Ֆը-րանսական կառավարութեան տրամա-դրութեան տակ դնել Սահարան հիւլէա-կան փորձերու համար երբ ինք՝ Ալժե-րիա, հաւանութիւն տուած է որ այդ փորձերը զադրին:

Ասկէ զատ, երկիրը տաղնապի օրեր կ'ապրի եւ չատ հաւանական կը նկատ-ուի որ Ֆերաթ Ապպաս ի վերջոյ խղէ Պէն Պելլայի վարչակարգին հետ եւ հրա-ժարի Ազգային նախագահի իր պաշտօնէն: Կը կարծուի թէ այս հրա-ժարումը պիտի հրապարակուի ուրբաթ օր:

Իր ճառին մէջ, Պէն Պելլա ընդունած է որ ամէն բան վարդապոյն չէ: Յոյսով-նած է թէ Քազիլիոյ մէջ մաքի մը դո-յութիւն ունի զոր մէջտեղ հանած են վերջերս: Ֆրանսացի Թղթակիցները կը յայտնեն թէ այդ մաքին ծանօթ էր չա-բաթներէ ի վեր, բայց Ալժերիոյ լրա-տուութեան յատուկ օրէնքները թոյլ չէին տար որ հարցը հրապարակուէր: Այսօր, երբ Պէն Պելլա կը խօսի ատոր մասին, կարելի կ'ըլլայ այլեւս բացէ ի բաց խո-սիլ:

Պէն Պելլա ըսած է նաեւ թէ բազմա-թիւ Ֆրանսացիներ ձերբակալուած են, չեչտելով «պատճառ չկայ որ քանի մը Ֆրանսացիներ որոնք մեղի օգնած են պա-տերազմի ատեն, մեր առջեւը կենան ու ըսեն «ահա ի՛նչ ուղղութիւն պէտք է ատ-նել»: Ծանօթ է որ Ընկերվարական Ձե-ղափոխութեան կուսակցութեան մէկ լու-րին համաձայն Է.Ֆ.Լ.Ն.-ի դեկավար-ներ եւ բազմաթիւ Ֆրանսացիներ ձերբա-կալուած էին վերջերս:

Վերջապէս, վարչապետը պաշտօնապէս թաղած է «առանց բանտի յեղափոխու-թիւն» փորձին վերջը: «Պատրանք մըն է, յայտարարած է, մեր յեղափոխութիւնը կատարեցինք առանց կախաղան բարձրա-ցնելու ամէն փողոցի անկիւն: Կը պնդեմ թէ Պուտիաֆ իշխանավայել վարմունք կը վայելէ եւ իր բարեկամները չեն չարչար-ուիր: Խեմխեթին ոճրագործն իսկ չենք դատած: Բայց ատիկա ըսել չէ թէ կրա-ւորական պիտի մնանք»:

—

Աստուածածնայ տօնին առթիւ, Յառաջ լոյս չի տեսներ վաղը՝ ուրբաթ: Մեր յաջորդ թիւը Շաբաթ Օգոստ 17: Խմբագրատունը փակ է Հինգշաբթի:

ՕՐ ԸՍ ՕՐԻՆ

ՎԱ՛Յ ՔԵԶ...

—o—

Իմաստուն խօսքերը կարկուտին հետ երկինքէն չեն տեղար, անձրեւին տակ հողէն չեն բուսնիր, սալորին ծառը թոթ-վելով չեն թափիր, դդմենին ջրելով չեն ծաղկիր:

Անոնց երկինքը, հողը, ծառը եւ ջու-րը՝ մարդկային բարձր իմացականու-թիւնն է: Դիտող աչք, դատող միտք ու-նեցող մարդոց խորհրդածութիւններ են, որոնցմէ ամէն ժողովուրդ ունի իր սե-փական գանձարանը:

Ականջի օղ ընելիք ի՛նչ գոհարներ կան այնտեղ: Անոնցմէ է Ժողովրդի ադա-մանդեայ ափսոսանքը.— «Վա՛յ քեզ բա-դաք, որոյ թագաւոր Ֆո մանուկ է»:

Հնագոյն Աշխարհի տհաս իշխանին հա-մար ըսուած սղոմոնեան այդ խօսքը տեղին է կրկնել այսօր՝ Նոր Աշխարհի տկլոր բաղաքացիին խելքին վրայ.— վա՛յ քեզ...:

Եղելութիւնը պարզ է եւ իրական, թէեւ անհաւատալի մեր դարուն:

Անշուշտ, անցեալին ո՞վ չէ գնած փա-րիզի էյֆել աշտարակը, չէ ծախած Լոն-տոնի ամրոցը· ո՞վ չէ գնած Պրիւսէլի Զրվթաճ-Արձանիկը, չէ ծախած Ադեմ-սանդրիոյ փարոսը· ո՞վ չէ գնած Կրեմլի-նի բամբ զանգակը, չէ ծախած Քէոփսի բուրգը· Պոլսոյ բացուող կամուրջին մէկ կէսը ո՞վ չէ գնած, միւս կէսը չէ ծա-խած...: Այս մտացածին առեւտուրին անխելք զոհը կայ անցեալին, բայց նմա-նը տեսնել մե՛ր օրերուն, ա՛յս օրերուն, պարզապէս անհաւատալի է:

Լուրը Հռոմէն է եւ մամուլի միջազ-գային գործակալութիւններէն հաստատ-ուած:

Վերջերս, ամերիկացի այցելու մը Հռոմի պատմական յուշարձաններու հըս-կային, կայսերական կրկէսին՝ Քոլոս-սէումի դրան առջեւ կեցած, ափիբերան կը դիտէ եւ աչքերը գոց կ'երազէ:

Ի՞նչ կը դիտէ: Հաւանաբար ոչի՛նչ: Հարիւրամեայ երկրի մը զաւակ, հազար-ամեայ այդ բարը իրեն չի խօսիր:

Ի՞նչ կ'երազէ: Վստահաբար ոչի՛նչ: Հռոմէական անհաս պատմութիւնը երա-զելու համար, աչքերը գոցել չի բաւեր:

Տկլոր Ամերիկացիին միտքէն ի՞նչ կ'անցնէր: Վերը Աստուած գիտէր... վա-րը՝ արթուն իտալացի անցորդ մը կը գուշակէ:

Ժամ չանցուցած, նոյն օրն իսկ Իտա-լացին կ'երթայ Ամերիկացիին պանդոկը եւ պաշտօնապէս, յանուն Հռոմի բաղա-բապետին՝ կ'առաջարկէ Քոլոսսէումը ի-րեն վարձել:

Միամիտ Ամերիկացին՝ ի ծնէ վարժ, սորված, համոզուած թէ ամէն ինչ ծա-խու է եւ գնելի այս աշխարհիս վրայ, առանց այլեւայլի կ'ընդունի առաջարկը եւ կը համաձայնի ծախու գինին համար: Աւելի՛ն: Գործը չփախցնելու համար, վրան ունեցած չունեցած հինչուն դրամը, 200·000 լիրը կուտայ իբրեւ կանխա-վճար, թախանձագին խնդրելով միջնոր-դէն որ գործը ուրիշին չառաջարկէ: Եր-կուստեք ուրախ են, կը ժամադրուին՝ նոյն երեկոյեան Հռոմի բաղաբապետա-բանի դրան առջեւ, պայմանագրութիւնը պաշտօնապէս ստորագրելու համար:

Իտալացին ձեռքերը շփելով կը մեկնի, Ամերիկացին աչքերը շփելով կ'երազէ՛...

Կ'երազէ՛ իր պայծառ բախտին: Կ'երա-զէ կայսերական հին կրկէսը վերածել շտապ-ըմպարանի մը՝ նորաշխարհեան «սնաք-պառ»ի: Եւ հո՛ն, ուր անցեալին Ներոնն իր օթեակին մէջ նստած՝ գա-զանները թափած արեան հոսիլը կը դի-տէր, վաղը՝ ինքը անոր տեղը բազմած, այցելուներուն խմած « ֆոխ-ֆոլա »ին հոսիլը պիտի դիտէր, դրամին հոսիլը պիտի դիտէր, տոլար պիտի դիզէր...: Հին Աշխարհի պատմութիւնը իր ճամ-բով, Նոր Աշխարհի առեւտուրը իր ճամ-բով:

Ժամադրութիւնը եւ բախտը չկորսըն-ցնելու համար, երազը չաւարտած, շուն-չը հատած՝ վազելով բաղաբապետարա-նին դրան առջեւ կը հասնի: Անխելք Ամե-րիկացին դեռ կը սպասէ, աչքը բաց Ի-տալացին դեռ պիտի գայ:

Օրերով սպասելէ ետք, տկլոր Ամերի-կացին՝ բախտն անիծելով, իր երկիրը կը վերադառնայ: Այնտեղ, դուռ դրացիին գլխուն եկածը պատմելով, կ'ըսէ ու կը կենայ թէ Եւրոպացին՝ առ հասարակ, Իտալացին՝ մասնաւորաբար, հօրմէ որդի գողեր են: Ամէնուն առջեւ կը գանգատի թէ բախտ չունի:

Կեանքի մէջ է եղեր՝ թէ թղթախաղի, կոռնցնողին ափսոսանքի յանկերգը մի՛շտ նոյնն է: Ամէն մարդ իր բախտէն կը գանգատի, ոչ ոք իր խելքէն: Քար-թէզեան իմաստուն խօսք մըն ալ, ա՛յս մէկը:

Վա՛յ քեզ...:

ՇԱՀԷՆ

ԴԷՊԻ ԽԱՂԱՂ ՀԱՄԱԿԵՑՈՒԹԻՒՆ

———o———

Պաղ պատերազմէն կազմուած սառոյ – ցին մէկ կողմը հալիլ սկսաւ, կը մնայ սպասել հոսանքին ուղղութեան: Հիւլէա – կան համաձայնութիւնը դոհունակու – թեամբ ողջունուեցաւ, որպէս մխիթա – րութիւն չինեւխորհրդային անհամաձայ – նութեան: Մարքսի աշակերտներուն եր – կուստեք անպիղծողութիւնը նոր սառնա – կոյտ մը կազմութիւն կը պատճառէ: Վերջին պահուն Միկոյեան անակնկալ միջամտութիւն մը կատարեց, Խրուշչեւ պէնք առաջ կը մղէ դորպեան հանդոյցները լուծելու, բայց անօգուտ: Թղթակից մը պէնք կը նմանցնէր քահանայի մը, որ կը փութայ մահամերձին վերջին հաղորդու – թիւնը տալու: «Ստոյգ է, որ Միկոյեան ուսում առած էր էջմիածնի հայ դպրե – վանքին մէջ եւ կրնար քահանայի պաշ – տօն կատարել, բայց մահամերձը այս անդամ չինեւխորհրդային խաղաղութեան բանակցութիւնն էր, որ պէտք չունէր հաղորդութեան»:

Հիւլէական համաձայնութեամբ երեք պետութիւնները կը յուսան արգիլել ու – րիշներու հիւլէական պետութիւն մը ըլ – լալը: Սորվրդային պէտք է վախնայ Չի – նէն, որովհետեւ կը պատրաստուի հիւ – լէական փորձեր կատարելու, այն ատեն աւելի բարձր պիտի խօսի, աւելի պա – հանջկոտ պիտի դառնայ, աւելի վտան – գաւոր: Հաւանական է, որ Սորհ· Միու – թեան վարիչները ղղջացած ըլլան, որով – հետեւ փեքինի օդնած են: Սթալին Վը – րաստանի հին թագաւորներուն նման կը մտածէր· «Ձախ ձախ օձը հաւկիթին մէջ»: Եւ սակայն տարօրինակ պիտի ըլ – լայ ընկերներու միջեւ պատերազմը, հա – կադեցութիւնը զօրաւոր, կան համա – կիրներ եւ հակակիրներ երկու երկիրնե – րու հանդէպ եւրոպական համայնաւա – րութեան եւ Հարաւ–ասիական համայնա – վարներու մէջ:

Հիւլէական Ակումբի անդամները բա – ւական մթերք ունին իրար քանդելու հա – մար: Զօր· Կալուպի տեսութեան հա – մաձայն, «հիւլէական մեծ պետութեան մը դիմադրելու համար անհրաժեշտ չէ նոյնքան հիւլէական ուժ ունենալ: Դա – նիա եթէ ընդծովեայ մը ունենայ՝ փո – խարինով զինուած, կրնայ անդամալուծել Սորհ· Միութիւնը, որ կրնայ ղրաւել եւ կործանել փոքրիկ երկիրը, բայց ան ալ կրնայ տասը քաղաք ոչնչացնել»: Հիւ – լէական ռումբերով զինուած ռազմանաւ փեքինը կրնայ յիսուն միլիոն Ռուսեր սպանել եւ երեք հարիւր միլիոն կո – րուստ ունենալ, մնացածը կը բաւէ դէ – պի հիւսիս արշաւելու համար:

Չինաստան կը հեռանայ Սորհ· Միու – թենէն, Մոսկուա աւելի կը մօտենայ արբանեակներուն, որպէսզի չվարակուին չինական համաճարակով: Պելկրատէն եաք Պուքրէշ ալ անկախութիւն կը փոր – ձէ, Մոսկուա կը ջանայ տնտեսական ա – ւելի սերտ միութիւն հաստատել, արե – ւելեան հասարակաց շուկան ամրացնե – լով:

Արեւմտեան շուկան մաքսային դրու – թեամբ երէն կրնայ ձգել արբանեակնե – րու արտածումները, աւելի օժանդակու – թիւն կրնայ բերել չէզոքներուն, բարե – կեցութեան ծաւալումով Արեւմուտքի մէջ կը տկարանայ համայնավարութիւնը: Մոսկուա կը տեսնէ Մարքս–Լենինեան սկզբունքներու ժխտումը՝ զանգուածնե – րու աստիճանական աղքատացումը, ներ – քին անբուժելի հակասութիւնները:

Խրուշչեւ կ'ընդունէր Հասարակաց Շու – կայի յաջողութիւնը: Արեւելեան Գերմա – նիոյ Երիտասարդական Միութեան թեր – թի վարիչ Կերհարտ Էյսլեր կը յայտա – րարէր, թէ որդեգրելու է «դրամատիրա – կան մեթոտներ», որովհետեւ եօթնամեայ ծրագիրը չէ իրականացած: Իչխանա – պետն ալ, Ուլպրիխթ, կ'ընդու – նէր, որ երկրագործութեան եւ ճարտա – րարուեստի մէջ եա մնացած են, վարչա – ձեւը ստիպուած է դիմելու դրամատիրա – կան մեթոտներու:

Դրամատիրական եւ համայնավարու – թեան սկզբունքները հակադիր են, բայց երկուքն ալ կը հոլովեն, մէկը դէպի ձախ, միւսը դէպի աջ: Իրականութեան մէջ գոյութիւն չունի հարիւր առ հարիւր դրամատիրութիւն, որովհետեւ բազմա – թիւ ձեռնարկներ պետականացած են, ըն – կերային ապահովութիւնը ընդունուած, կայ անհատական սեփականութեան յար – գանք, թոյլտուութիւն անհատական ձեռ – նարկութեան, բայց տուրքերու համե – մատական դրութեամբ ազգային եկամու – տի աւելի արդար բաշխում հաստատ – ուած է:

Համայնավար աշխարհին մէջ ալ աւելի ազատութիւն կը պահանջեն: «Պէտք է ընդլայնել ճարտարարուեստական ձեռ – նարկներու իրաւունքները», կը գրէ տըն – տեսագէտ Լիպերման: Մտնդակտներ ալ առաջարկեցին ճարտարարուեստի հա – մար ապակեդրամացում, բայց մերժուե – ցան առանց դատապարտուելու Մալեն – քովի նման: Համոզուած են, թէ հատ – ուածական արդիւնարերութիւնը անկարելի է: Շատ տեղեր գիւղացին անհոգ է հունձքի առեն, վարիչներ զաշտերը կը ղրկեն բանուորներ եւ ուսանողներ: Զկայ գործակցութիւն տեղական վարչութեան եւ կեդրոնական իչխանութեան միջեւ: Կը միջամտէ տեղական կոմիտէն, պաշ – տօնեաները միջամուխ կ'ըլլան ամէն գործի, յայտնի չէ թէ ո՛վ է պատասխա – նատուն:

Երկու ղրութիւնները չարունակելով իրենց ուղիները, հետզհետէ կը մերձե – նան եւ հաւանաբար հաւասարակշռու – թիւնը հաստատուի Արեւելքի եւ Արեւ – մուտքի միջեւ: Սորվրդային քաղաքացին աւելին կը պահանջէ, կենցաղի մակար – դակի բարձրացում կը յուսայ, երկրա – գործը ղրամատղուխ կ'ուզէ: Խրուշչեւ կ'առարկէ, թէ ազգային եկամուտը յատ – կացնելու է սպառազինումի, միանգա – մայն կը խոստանայ արտադրութիւնը ա – ւելցնել, Ամերիկայի մակարդակին հաս – նիլ: Ապազինումը կը թեթեւցնէ զինուա – րական պնուճէն, բայց արտադրութիւնը աւելցնելու համար դիմելու է ստիպողա – բար «դրամատիրական մեթոտներ»ու, երկրագործը սեփական հողն ունենալու է, բանուորը աւելի լայն բաժին ճար – տարարուեստի վարչութեան: Ատով մէկ – տեղ անկարելի պիտի ըլլայ Ամերիկայի մակարդակին հասնիլ: 1960ին Սորհ· Մի – ութիւնը երկու հարիւր տասնեւչորս մի – լիոն բնակչութեամբ 235 միլիառ տոլար ազգային եկամուտ ունեցաւ, մինչդեռ Ամերիկա հարիւր ութսուն միլիոն բնակ – չութեամբ 504 միլիառ տոլար: Ամերիկ – եան յառաջդիմութիւնը աւելի արագ է, մրցելու համար մրցակցին մեթոտները որդեգրելու է, փոխելու է դրութիւնը: Ֆրանսայի նախագահը մերժելով մէկ – տեղ տնտեսական ազատականութեան սկզբունքը, կ'ընդունէր անհատական սե – փականութեան եւ նախաձեռնութեան յարգումը: Զինուորական ծախքերու նը – ւազումով աւելի դրամատղուխ յատկացնել երկրագործութեան, բաւարար չէ ար – տադրութիւնն աւելցնելու համար: Երկ – րագործին ազատ աշխատանքը, մեքենա – յին ու հունձքին հողագործութիւնը անհրա – ժեշտ է: Այս է որ կը չեչտեն մտնդակտ – ներ եւ նոյնիսկ համոզուած ուղղափառ – ներ:

Սորվրդային քաղաքացիին բարոյական մակարդակը աւելի վար իջած է, դեղ – ծումները սովորական են, անհատներ կը հարստանան, քաղաքացիներ՝ որոնք պար – կեչտութիւն կ'ուզէին տեսնել համայ – նավար վարչակարգին տակ, յուսախաբ եղած են մտածել Թիթօյի երկրին մէջ: Հաւաքական սեփականութեան դաստիա – րակութիւնը պաշտօնէութեան համար կեղծիք մըն է: Թիթօ զաւազանը ձեռք առած կը շրջի ղրասենեակէ ղրասենեակ, քննելու համար պաշտօնեաներու եկա – մուտները, բնակարաններու կահաւո – րումը: «Պաշտօնեաներ ճշդապահ չեն, յաճախ կը բացակային եւ ամսուան վեր – ջին օրերը ղրասենեակ կը հանդիպին՝ թոշակները դանձելու համար: Ամերիկ – եան տոլարները փոխանցուեցան Իտա – լիոյ, Գերմանիոյ՝ ինքնաշարժ, սառնա – րան, հեռատեսիլ ստանալու համար»: Մտաւէլը ամբաստանեց ղրութիւնը, ամբաստանեց մարդը: Վերջինը փոխելու համար կը մտադրէ փոխել առաջինը, մերձենալ արեւմտեան ղրութեան: Այն տեղ վարիչները փոխուելու են, այդ ալ անկարելի կը թուի, որովհետեւ յամա – ուօրէն կառչած են աթոռներու պրոլե – տարներու իչխանութիւնն ապահովելու համար:

ԽՈՐԻՆ ԳԱԲՐԻԿԵԱՆ

ՇԻՄՈՆ ՀՈԼՈՇԻ

———o———

Անկի կործանումէն եաք հայ բազմա – թիւ ընտանիքներ երկար դղեերումներէ յետոյ իրենք զիրենք գտան Սրիա եւ Մա – ւաիա, այնտեղէն ալ անոնց մէկ մասը ժէ· դարուն հաստատուեցաւ Թրանսվանիա: Այստեղ անոնց ընդհատած ա – ռեւտրական արտօնութիւնները հնարա – ւորութիւն տուին չատերուն հասնելու բարեկեցիկ վիճակի մը:

Այդ ընտանիքներէն մէկին մեծ հայրը 1736ի ծնունդներու տոմարին մէջ ար – ձանագրուած է՝ «Պաչիկ Օրսպօխեան» անունին տակ եւ՝ «Ալիաս Արիստափո – րուս Կորբուլ» անունով: Այս երեւոյթը կարելի է բացատրել հետեւեալ ձեւով, այն որ հայկական կենցաղը եւ սովորու – թիւնները, անուններն եւ լեզուն պահած այդ ընտանիքին անդամները, ի – րենց միւս ազգակիցներուն հետ միասին, ինչպէս այդ ժամանակ ընդունուած սո – վորութիւն էր, կ'առնէին նաեւ լատինա – ձեւ անուն–մականուն: Հարիւր տարի եաք սովորութիւն դարձաւ լատիներէն անուն–մականունները թարգմանել տեղա – դարերէնի եւ այդպէսով՝ Կորբուլը (Կոր – պիւլի=ագռաւ) դարձաւ՝ Հոլոշի (Ագ – ռաւեան):

Այդ ընտանիքին յետնորդներէն էր Շի – մոն, որ արդուզարդի խանութ մը ունէր Մարամարոշիզմ քաղաքին մէջ: 1857ին կը ծնի Շիմոնի որդին, որուն կուտան իր հօր՝ Շիմոն անունը: Ահա այս Շիմոն է, որ յետագային կը դառնայ հանրածա – նօթ նկարիչ մը, հունդարական երիտա – դիրի ամէնէն ինքնատիպ ներկայացու – ցիչներէն մէկը:

Հայրը փոքրիկ Շիմոնը կ'ուղարկէ մայրաքաղաք, որպէսզի ուսանի: Այնտեղ ան կ'ընդունուի նկարչական դպրոց, բայց տարի մը եաք, ուսումը կէս ձգած, կը վերադառնայ տուն: Բարեբախտա – բար, չի հրաժարիր իր սիրած արուես – տէն: 1878ին կը մեկնի Միւնիխ, ուր կը մտնէ Բադմարուեստից ակադեմիան եւ հինգ տարի եաք կ'աւարտէ: Հունդարա – ցի ծանօթ արուեստաբան Լայոչ Նեմես, որ լաւագոյն ծանօթ է Հոլոշիի կեանքին եւ գործունէութեան, նկարչին նուիր – ուած իր մենագրութեան մէջ, հրատա – րակուած Փէշտա 1956ին, կը գրէ, թէ ակադեմիան աւարտելէ եաք Հոլոշի նկարիչը կամ պէտք է ընտրէր արդի մաչած ակադեմական պատմանկարչու – թեան ուղին, կամ կենցաղային երիտա – դիրեր (մանրակերտներու վերարտադրու – թիւն), եւ կամ ալ այն ժամանակուան ընորոշումով՝ բնապաշտութեան, որ մը – տած էր Միւնիխի եկած էր, եւ որուն դասապետն էին Միւնիխի ներկայացուցիչները համախմբուած Լեո Բեմ գերմանական ընկերութեան եւ Ատա Բեմ թատերապետը կերտարա Հաուպթմանի չուրջ:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԴԵՐԸ ՌՈՒՍԵԽԹՈՒՐՔ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆՑ ՄԷՋ

1919–1922

———o———

Պաքուի մէջ Հալիլ փաչայի գործու – նէութիւնը զրաղմուեցաւ հետաքրքրական երկդիմութեամբ մը: Արդարեւ, Մուսա – վաթ կուսակցութեան կառավարութեան հետ հաստատած կիսապաշտօնական յա – րաբերութիւններէն անկախաբար (ա – նոնցմէ փոխառութիւն մը խնդրեց Մուս – թաֆա Քէմալի անունով), միեւնոյն ա – տեն Պաքուի մէջ չփումներ ունեցաւ համայնավարներու խափանարարական չարժման հետ:

Ինչ կը վերաբերի այս վերջին գործու – նէութեան, պիտի տեսնենք, որ Հալիլ փաչա արձանագրեց նուազ յաջողութիւն, քան Տոքթ· Ֆուատ Սապիթ, որ իրմէ ա – ռաջ հասած էր Պաքու՝ 1919ի Հոկտեմբեր ամսուան կէսերուն: Իր առաջին տեղե – կագրին մէջ կը կարդանք, որ բոլչեւիկ – ները խմանալով եւ անզրազառնալով թէ Անատոլուի խորհրդայնացումը պիտի հանդիպի ընկերային եւ տնտեսական հանգամանք ունեցող արգելքներու, ինչ – պէս նաեւ թուրք ժողովուրդին աւանդու – թիւններուն, իրեն խոստացած են զրա – մական օժանդակութիւն:

Դենիկինի կամաւորական բանակին պարտութենէն եաք, Հալիլ փաչայի եւ Ֆուատ Սապիթի անջատ խումբերը, ո – րոնք մինչ այդ անջատաբար գործած էին, միացան իրարու, եւ խառն ժողովի մը մէջ տուին հետեւեալ որոշումները(1)·

1·— Վար առնել «Մուսաւաթ»կուսակ – ցութեան կառավարութիւնը եւ կազմել կառավարութիւն մը, որ լեզու պիտի դանէր բոլչեւիկներուն հետ:

2·—Կազմել ընդհանուր գործունէու – թեան կոմիտէ մը, ռազմական գործողու – թեանց, լրտեսութեան եւ քարոզչութեան գործերով զբաղող երեք ենթաբաժանում – ներով:

3·— Ընդրել կարմիր Բանակէն, որ Պաքուն զրաւէ միայն՝ թուրք համայնա – վար կուսակցութեան պահանջին վրայ:

Մասնաւորաբար անյետաձգելի կը նը – կատէին բոլչեւիկ Սորհուրդին, այսինքն՝ Սովնարկոմի հետ համաձայնութիւն կընե – քելը եւ թուրք դիւանագիտական ներկա – յացուցիչի մը առաքելութիւնը Մոսկուա – յի մէջ:

Քեազիմ Քարապէքիր փաչա այս տե – ղեկագրին վրայ հիմնուեցաւ՝ համագոր – ծակցութեան համար հետեւեալ յանձնարարութիւ – նը, որ կը կրէ 1920 Ապրիլ 18 թուակա – նը, եւ որ պիտի տրուէր Մոսկուա ու – ղարկուելիք պինուորական լիազօր պատ – ուիրակութեան (2)·

1·— Համաձայն ենք բոլչեւիկներուն հետ գործակցելու ազգարհակալ կառա – վարութեանց դէմ գործողութեանց եւ այս վերջիններուն կողմէ ճնշուած ժողո – վուրդները ազատագրելու համար:

2·— Այն պարագային, որ բոլչեւիկ – եան պինուորական ուժերը գործողութեան անցնին Վրաստանի դէմ, կամ եթէ իրենց քաղաքականութեամբ ու բանեցուցած ազդեցութեամբ պատճառ դառնան որ Վրաստան ամբողջովին ընդունի բոլչե – ւիկեան վարչաձեւը եւ բոլչեւիկներու հետ դաչինք կնքելով՝ պինուորական գոր – ծողութեանց ձեռնարկէ անգլիական ու – ժերուն դէմ, զանոնք երկրէն վտարելու առաջադրութեամբ, թուրք կառավար – չութիւնն ալ, իր կարգին, յանձն կ'առնէ պինուորական գործողութեանց սկսիլ աշ – խարհակալ հայկական կառավարութեան դէմ, եւ պարտադրել Ադրբէջանի կառա – վարութեան, որ ամբողջովին ընդունի բոլչեւիկեան սկզբունքներն ու հետա – պնդած նպատակները, եւ յարի բոլչեւիկ – եան պետութիւններու խումբին: Ահա թէ ինչու անհրաժեշտ չենք նկատեր ռուսեւբոլչեւիկեան պինուորական միջա – մտութիւնը՝ Ադրբէջանի դէմ:

3·— Թուրք պինուորական ուժերը պի – տի զրաւեն այժմ հայկական կառավա – րութեան վարչակարգին ներքեւ գտնուող մահմետական մեծամասնութիւն ունեցող շրջանը եւ պինուորական ուժով կեդրո – նացման մը չնորհիւ, պիտի որոշի այդ շրջանին վարչական դրութիւնը:

4·— Ապահովելու համար աշխարհագ – կառավարութեանց դէմ ըստ բոլչեւիկեան սկզբունքներու եւ ծրագրի ձեռնարկե – լիք գործողութիւնները, թուրքիա բո – լոր չեւիկեան կառավարութենէն կը պահան – նատպատոյն օգնութիւն՝ զրամական, զինամթերքի եւ ռազմամթերքի առ – կէսէն:

5·— Այլ հարցերու մասին բանակցու – թեանց եւ դաչինքի մը ստորագրման թուասարութիւնը կը պատկանի Անգորա – ներկայացուցչական կոմիտէին կամ Մոսկուա ուղարկուելիք լիազօր պատգա – մաւորութեան մը:

Թեթեւ փոփոխութեանց ենթարկուած Քեազըմ Քարապէքիրի այս ծրագիրն է, որ Մուսթաֆա Քէմալ իբր հիմ առած 1920 Ապրիլ 26 թուակիր իր նամակին մէջ որ ուղղուած էր Լենինի՝ որպէս Սով – նարկոմի նախագահ (3):

(Շար· – 3)

---

1) Քեազիմ Քարապէքիր, Խրթքըմ Հարպլըմըզ, Պոլիս, 1960, էջ 610:

2) Քեազիմ Քարապէքիր, նոյն գիրքը, էջ 633–634:

3) Տի Վէլթ ատ Իսլամս, հատոր ե, էջ 205:

Հալոչին կ'ընտրէ այս վերջին ուղղութիւնը:

Երիտասարդ նկարիչը իր ծննդավայրին տպաւորութիւնները կը պատկերացնէ իր արուեստին մէջ: Արդարեւ, Քարվանքեան վիճակարկի դունեղ տեսարանները, ուր քիչ մը սիրէր ինք, իր արուեստին համար ղպացումներ, իսկ ամէնէն աւելի՝ ուր դպիր մարդը: Յառնուածքով դնչուէ, բայց միեւնոյն ատեն անոր մէջ զօրեղ էր պատուախնդրութեան զգացումը, որ ժառանգած էր հօրենական կողմէն:

Միեւնոյն ատեն չատ լաւ դասատու էր: Գտած էր, որ իրեն համար ալ անհրաժեշտ՝ Հոլոչին դարձած երիտասարդ նկարիչներու, մասնաւորապէս Գերմանիա սորվող Հունդարներու առաջնորդը: Նկարիչներու այդ խումբը, 1880ին սկսած ալ, կը ճանչցուին իբրեւ «Հոլոչիի դպրոց», կամ «բնապաշտութեան դպրոց», «Հունդարական կազմաւորուղղ բնապաշտական դպրոցի կեդրոն» անուններուն տակ:

Այդ դպրոցին ոճը լաւագոյն ձեւով արտայայտած է նկարիչին սկիզբի շրջանի գործերուն մէջ՝ «Գլխաչորով աղջիկ», «Այր մարդու դիմանկար» եւ մանաւանդ անոր առաջին մեծագործը դրած՝ «Եղիպտացորենի կեղեւահանը»

Տանջաթէք տարի Հոլոչին կ'ապրի, կը մնայ անխախտ կապերով կապուած իր հունդարական հայրենիքին, անոր քաղաքական, ընկերային յուզող հարցերուն: Այս պարագան առանձնապէս նկատելի կը դառնայ, երբ դիտենք հունդարական գրականութեան եւ պատմութեան նիւթեր չօչափող անոր գործերը, որ սեղմուած են իր Հունդարիա վերադառնալէն անմիջապէս յետոյ, 1895ին:

«Բրնիյի դրօհը» կտաւին մէջ պատկերացուցած է Հունդարիոյ պատմութեան մէկ կարեւոր դրուագը: Բոլոր այն կռիւներէն, որ հունդար ժողովուրդը 150 տարի անընդհատ մղած է Թուրք հորդաներու տիրապետութեան դէմ, անտարակոյս ամէնէն գիւցազնականը Սիկեոուար ամրոցին պաշտպանութիւնն է, զօրավար Միքլոշ Երինդի դլխաւորութեամբ: Այդ պաշտպանութիւնը յետագային անմահացուցած է զօրավարին համանուն թռռը իր «Միկեոի պաշարումը» երկին մէջ:

Հոլոչի Հունդարիա վերադարձաւ յատուկ պատճառներով: Տնաբոյժ նկարիչներու աղմկոտ թոհուբոհը կը սպառնար ժառանգութեան մատնել արուեստագիտի մշակութային կեդրոններու մէջ Հունդարիան ներկայացնող նկարիչներու ամբողջ սերունդի մը ուսուցիչ արուեստագիտը: Ու մինակ չվերադարձաւ: Իրեն հետ վերադարձան նաեւ իր աշակերտները, բոլոր անոնք, որոնք կը կազմէին «Հոլոչիի շրջանը»:

Բոլորն ալ հաստատուեցան Նաթփանիա քաղաքը եւ շարունակեցին Միւնիխի մէջ իրենց սկսած գործը: Սկսաւ «Նաթփանեան դպրոցի» սուր պայքարը ընդդէմ Փեշտայի «Կերպարուեստի Ընկերութեան», որ դրեթէ հաստատուած էր իր մենաշնորհը Հունդարիոյ մայրաքաղաքին գեղարուեստական կեանքին մէջ: Դըժբախտաբար, իր աշակերտներէն չատերը փնտռեցին օգտակար չահեր եւ այս իմաստով յարաբերութեան մէջ մտան Փեշտայի դօրաւոր Ընկերութեան հետ, որուն նկատմամբ, սակայն, ինքը՝ Հոլոչին մնաց միշտ անհաչտ դիրքի մը մէջ:

Ընտանեկան կեանքի մէջ ալ դժբախտ եղած է:

Հակառակ անոր, որ իր հիմնած դպրոցը հունդարական թեւատարած բնութիւնը լաւագոյն ձեւով ներկայացնող եղաւ, ու այդ իրողութիւնը միշտ կապուած մնաց իր անունին հետ, այսուհանդերձ իր կեանքին վերջը անցուց մինակ ու լքուած:

Հոլոչի, հայ նախնիքներու այդ ժառանգորդը, որ դարձաւ հունդար կերպարուեստի ամէնէն լինքնատիպ ներկայացուցիչներէն մէկը, ձղած է հարուստ ժառանգութիւն մը:

Ծագումով Հայ, բայց հայերէնին արդէն չիրապետող արուեստագէտը անտարակոյս կը պատկանի հունդար նկարիչներու ընտանիքին, սակայն այնքան անտարակուսելի է, որ անոր անունը պէտք է իր տեղը ունենայ պատմութեան դժբախտ բերումով տարադրուած հայորդիներու յիշատակը յաւերժացնող յիշատակարանին մէջ:

ՏՅԵՐԴ ՌԱՏՕ

(Հունգարացի գրագէտ)

ԿԱՐԾԻՔ ԳԻՏՆԱԼ

Իրենց տեսքով, սարդերը ունին նոյնկալի երեւոյթ մը. անոնք, մեծ կամ փոքր — բացառութիւն ըլլալով եղիպտական ապուշեպէկ կոչուած թունաւոր սեւ սարդը — ոչ միայն անվնաս, այլ նաեւ չատ օգտակար կենդանիներ են:

Իւրաքանչիւր սարդ, տարեկան միջին հաշուով կ'ուտէ 10·000–12·000 ճանճ (օրական 30–40 հատ): Հետեւաբար հիւանդութիւններու եւ անհանգստութեան պատճառ հանդիսացող ճանճերը փճացնելու մէջոց մըն է:

Սարդերու օգտակարութիւնը կը տեսնենք նաեւ երկրագործութեան մէջ, ուր անոնք կը հալածեն ու կ'ոչնչացնեն բուսականութեան վնասող բազմաթիւ մի–ջատներ: Անոնք կը սպաննեն վնասակար միջատներու զանգուածներ, որոնք եթէ ապրէին, ադէտ պիտի ըլլային երկրագործութեան համար:

Սարդերու ծանօթ տեսակներուն թիւը 400էն աւելի է: Անոնք կրնան տոկալ չատ երկար ծոմապահութեան եւ բազմաթիւ տեսակներ կ'ապրին երկար տարիներ:

ԱՆՀԵՏԱՑՈՂ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

Ցանձին ընկերը Լեւոն Թաչճեանի հաւատարիմ Դաշնակցական մը եւս յաւէտ բաժնուեցաւ մեզմէ:

Ծնած էր Սեբաստիոյ Իչխան գիւղը, բարեկեցիկ ընտանիքի մը մէջ: Ուսած էր նուաճքով ըմբռնում, պատանի տարիքէն իսկ բախումներ եւ ընդհարումներ կ'ունենայ իր տարեկից Թուրքերու հետ, որոնք այս ու այն առիթներով կը խոչընդոտէին իր համազիւղացի ընկերները:

Հօրը պնդումներուն վրայ, 1914ին կը ձդէ հայրենի գիւղը եւ կը մեկնի Մ. Նահանգներ, ուր եւ կը մտնէ Դաշնակցութեան շարքերը: Առաջին համաչխարհային պատերազմին կը մեկնի Կովկաս եւ 1916ին մեծ զրկանքներով կը հասնի Երզնկայ, ուր Սեբաստիոյ տիտան զաւակը՝ Մուրատ կենաց եւ մահու դուալարի մէջ էր: Իր յանդուգն կեցուածքին եւ քաջութեան չնորհիւ ուշադրութիւնը կը դրաւէ Սեբաստացի կորիւնին եւ կը դառնայ անոր անբաժանելի եւ վստահելի դինակիցը: Նահանջի դժնդակ օրերուն, Երզնկայէն մինչեւ Կովկաս Լեւոն մեծ նուիրումով եւ կորովով միշտ կը մնայ կռուի առաջին դիծերուն վրայ: Կովկասի մէջ կ'անցնի Անդրանիկի զօրագունդը:

Հայաստանի խորհրդայնացման հետեւանքով ստեղծուած դիհենը, պատճառ կը դառնայ, որ Լեւոն հեռանայ հայրենիքէն եւ Պոլսոյ ու Պուլկարիոյ ճամբով, մեծ դժուարութիւններով հաստատուի Ֆրանսա՝ Լասիօթա ծովահայեաց քաղաքը: Մեր տարաբախտ ընկերը հոս եւս կը նուիրուի ազգային եւ կուսակցական օ–բիւնակելի աշխատանքներու: Առաւելապէս իր ջանքերով կը հիմնուի տեղւոյն եկեղեցին եւ Դաշնակցութեան կազմը:

Այս քանի մը տողերը իրրեւ փունջ մը ծաղիկ իր յիշատակին:

Ա. ԱՐՄԱՂԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐԱՄ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ ԼՈՆՏՈՆ ՊԻՏԻ ԵՐԹԱՑ

Անգլիոյ մէջ տեղի պիտի ունենայ ուսական երաժշտութեան նուիրուած փառատօն մը: Այս առթիւ Սեպտեմբեր 16ին Անգլիա պիտի երթայ նաեւ Արամ Խաչատրեան դեկավարելու համար Մոսկուայի համանուագախումբը:

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԵՐԿՈՒ ՄՐՑԱՆԻՇԵՐ

Ծանրութիւն վերցնելու երկու համաշխարհային մրցանիշեր հաստատեցին երկու երիտասարդներ՝ Հայաստանցի Վահիմիր Կիզոզեան եւ Լիթվանիա ապրող՝ Եղուարդ Մկրտումեան: Միջին ծանրութեան ճիւղին մէջ առաջինը վերցուցած է 132,5 քիլօ, իսկ երկրորդը՝ 135 քիլօ:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

Պերլինի հայ գաղութը այցելութիւնը վայելեց Փարիզէն մայրաքաղաքս եկած Պ. Վ. Մելիքեանի: Շաբաթ Օդոստոս 3ին երեկոյեան տեղի ունեցաւ հայկ. հատգրքի մը, ուր խօսեցաւ մեր հիւրը լայնօրէն վերլուծելով գաղութներու կազմակերպութեան հարցը, եւ մասնաւորապէս պատկերացնելով Փարիզի հայ գաղութին կեանքը:

Զանազանելով մանաւանդ Եւրոպացի–ներու գաղութարարական հին չարժումները, պէտք է, ըսաւ, գաղութ բառին իմաստը լաւ ըմբռնել հայկական տեսակէտով: Հայերը ստիպուած եկած են օտար երկիրներ եւ իրենց գոյութիւնը կ'ուզեն պահել իբր համայնք:

Բանախօսը ծանօթացուց ներկաները Փարիզի հայ ազգային ամբողջ կազմին հետ, իր եկեղեցիներով, դպրոցներով, մշակութային միութիւններով, բարեր–պատակ հաստատութիւններով, ծերանոցով, մամուլով, կարմիր Խաչերով եւ նոր սերունդի պահպանման զանազան կազմերով, ճամբարներով եւայլն: Որ–քան ալ անբաւարար ըլլայ արդիւնքը՝ թափուած ջանքերուն եւ կարիքին նկատմամբ, դարձեալ պէտք է գոհ ըլլալ եւ դովել գործունէութիւնը, որ կայ Փարիզի Հայութեան մէջ, ըլլան անոնք չէզոք, կուսակցական կամ իրերօդնութեան ուղղութիւններով: Ատոնք ամէնքը իրենց գործունէութեան դաշտը ունին եւ օդտուողը վերջ ի վերջոյ ցանուցրիւ Հայութեան բեկորներն են:

Պ. Մելիքեան թելադրեց կապ հաստատել Փարիզի հետ, նոյնիսկ փոխադարձ այցելութիւններով: Դէթ փոքր խումբ–բով նոր սերունդի պատկանող տղաք կամ օրիորդներ իրարու մօտեցնել եւ այս կերպով ազգային ոգեւորութեան մղում տալ:

Այս բանախօսութիւնը, որ հակիրճ Հայոց պատմութեան վերլուծումով մը համեմատած էր, վերջ դտաւ նաեւ տըրուած հարցումներու պատասխաններով, բայց չատեր Պ. Մելիքեանի հետ նախաճաշէս ալ ծանօթ ըլլալով, մտերմական տեսակցութիւն ունեցան անոր հետ, որ Պերլինի գաղութին գործօն անդամներէն եղած էր (1921–1937) մինչեւ իր Փարիզ հաստատուիլը:

Ֆ.

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ:

ԵՐԷՏԸՋԻ
ՊՕՄՊԱՆ
ՀԱՋՋԱՐ ԻՆԸ ՀԱՐԻՒՐ ՁՈՐՍ

22· Մանուկ Ութունեան (բանտարկեալ) բնիկ Վանեցի, Բերայի մէջ, Սէրգիը տ'Օբիանի դռնապանը, յանցապարտ ճանչցուած է մասնակցած ըլլալով միեւնոյն եղեռնական ձեռնարկներու պատասխանութեան, ընդունելով եւ ակումբի ենքին չարկերուն մէջ պահելով երկու ռումբեր, որոնք անտարակոյս հայ յեղափոխական կոմիտէին կողմէն սահմանուած էին օդը հանելու այդ չէնքը· քաջութիւնը ըլլած եւ զրամ հանդանակած է պահանած կոմիտէին համար:

Այս ոճիրները նախատեսուած են Պատժական Օրէնքի 55րդ յօդուածով եւ 58րդի երկրորդ յաւելուածին առաջին հատուածով:

23· Յովհաննէս Ղարիպեան (բանտարկեալ), բնիկ Սվազցի, Բերա, Կռավիյէ տան դռնապանը·

24· Յովսէփ Թօփալեան (բանտարկեալ), բնիկ Սվազցի:

Առնցմէ իւրաքանչիւրը, կառապան Մկրտիչին եղբայրն ու քեռորդին, յանցապարտ ճանչցուած են, մասնակցած ըլլալով միեւնոյն եղեռնական ձեռնարկներուն պատրաստութեան· գործադրած են յանցապարտ Մանուկ Իմմէեանի զանազան հրամանները· օրերով պահած են տուներու մէջ — որոնց պահպանութիւնը յանձնուած էր իրենց, — պայթուցիկ ռումբերն ու հրանիւթերը, զոր Վահան եւ Մկրտիչ յանցապարտները յանձնած էին իրենց եւ զոր Յովսէփ յետոյ փոխադրեց Մանուկին քով, ամէն միջոցներով օդնելով կոմիտէին անիշխանական դատաղրութիւններուն:

Այս ոճիրները նախատեսուած են Պատժական Օրէնքի 55րդ յօդուածով եւ 58րդ յօդուածի երկրորդ յաւելուածին առաջին հատուածովը:

25· Պօղոս Կէչեան (բանտարկեալ), Պիթլիսցի·

26· Խաչիկ Պլոյեան (բանտարկեալ), Պիթլիսցի·

27· Մանուկ Կէչեան (բանտարկեալ), Պիթլիսցի·

Այս երեքն ալ Բերա, Սէրքլը տ'Օրիանի մէջ սպասարկուներ, յանցապարտ ճանչցուած են, որովհետեւ մասնակցած են հայ յեղափոխական կոմիտէի եղեռնական ձեռնարկներուն, օդնած են նոյն ակումբի դռնապան յանցապարտ Մանուկին, պահելու պայթուցիկ ռումբերը, որոնք իրենց յանձնուած էին, եւայլն:

Ոճիրները նախատեսուած են Պատժական Օրէնքին 58րդ յօդուածին առաջին հատուածովը:

28· Ֆրօ Պաղտոյեան (բանտարկեալ), բնիկ Պիթլիսցի, նախկին սպասեակ պանդոկ Քրէօքըրի, արդէն անդամ մը դատապարտուած՝ հայկական յեղափոխական գործողութիւններու մասնակցած ըլլալուն պատճառով եւ յետոյ ներուած, յանցապարտ կը ճանչցուի, որովհետեւ դարձեալ մասնակցած է միեւնոյն եղեռնական ձեռնարկներու պատրաստութեան, չարունակ պատկանելով կոմիտէին եւ ընդունելով ռումբեր, զորս պահած էր պանդոկին մէջ, եւայլն:

Այս ոճիրները նախատեսուած են Պատժական Օրէնքի 55րդ յօդուածով եւ 58րդի յաւելուածին առաջին հատուածովը:

29· Եղիա Գահվէճեան (բանտարկեալ), բնիկ Մշեցի, ղրաւճառ, յանցապարտ կը ճանչցուի, որովհետեւ մասնակցած է նոյն եղեռնական ձեռնարկներու պատրաստութեան, ընդունելով եւ պահելով իր ձեռքով պայթուցիկ հրանիւթեր, զորս յետոյ փճացուցած է յանցապարտ Մանուկ Իմմէեանին իր ընդունած աղքատութեան վրայ:

Ոճիրը նախատեսուած է Պատժական Օրէնքին 58րդ յօդուածին առաջին հատուածովը:

30· Աթէլ Պէրչիյէ, Օնքսի մէջ (Զուիցերիա) հաստատուած·

31· Արթաքի Արթաքեան, Վառնա, Պալքինոս ղրավաճառատան սեփականատէր·

32· Հայկ Մելիքեան, բնակեալ Ռուսճուք·

Այս երեքն ալ յանցապարտ կը ճանչցուին, որովհետեւ իրենց պատկանած հայ յեղափոխական կոմիտէին եղեռնական ձեռնարկներուն պատրաստութեան մասնակցած եւ Կ. Պոլսոյ կոմիտէին ու Պուլկարիոյ եւ Ժընեւի անդամներուն միջեւ հաղորդակցութիւնները դիւրացուցած են:

33· Երուանդ Յովնանեան (բանտարկեալ), Կ. Պոլիս հաստատուած·

34· Արշակ (փախստական), հօշակաբեր, բնակեալ Կ. Պոլիս, Կէտիկ փաչա թաղը·

35· Յովակիմ (փախստական), Կ. Պոլսոյ կայսերական անասնաբուժական վարժարանի աշակերտ, Գում Գաբուի բնակիչներէն·

ՍՄԲԱՏ ԲԻՒՐԱՏ

(Շար·)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէն ցաւակցութիւն կը յայտնէ Պ. Յարութիւն եւ ընկ. Գր. Փափազեանի, ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն, իրենց կնոջ, մօր եւ ազգականին՝

ԱՆՆԻԿ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առթիւ:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, Rue Thouin, PARIS

Այս կիրակի Վերափոխումն Տիրամօրն: Ձայնաւոր պատարագ ժամը 10,30ին եւ Խաղողօրհնէք:

Պիտի պատարագէ

Գերպ. ԿԻՐԻԵՂ ԵՊՍ. ԶՈՀՐԱՊԵԱՆ

Ցունաստանի եւ Ճէզիրէի նախկին Առաջնորդը:

Երկուշաբթի Մեռելոց: Ձայնաւոր պատարագ ժամը 10,30ին համօրէն ննջեցեալներուն հոգիներուն համար:

ԿԵԱՆՔԻ ՈՒՂԻՆԵՐՈՎ

Գ. Հատոր

Շուտով լոյս կը տեսնէ Ս. Վրացեանի ԿԵԱՆՔԻ ՈՒՂԻՆԵՐՈՎ (Գ. Հատորը), շուրջ 300 էջ, պատկերազարդ եւ լաթակազմ:

Երրորդ հատորը կը բովանդակէ Ս. Վրացեանի յուշերը կամաւորական շարժման, ինչպէս նաեւ դէմքեր, դէպքեր եւ տպաւորութիւններ՝ մօտիկ անցեալէն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Թադէոս եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները՝ հանգուցեալ Տիկին Արմենուհի Ղարիպեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի, եկեղեցւոյ պայծառութեան.— Պ. Իսրայէլ Ղարիպեան, Եղբարք Ղարիպեան 100ական Ֆր.: Դանիէլեան եղբայրներ 50 Ֆր., Արմենակ Փափազեան 40 Ֆր., Ղազարոս Ղարիպեան եւ Երեմիա Ղուկասեան 20ական ֆրանք: Այս մասին առթիւ Թաղականութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ հանգուցեալի պարագաներուն եւ նուիրատուներու:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Ֆ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՑԱՆԻՆ

Իրենց այցելութեան առթիւ հետեւեալ նուէրները բրած են.—

Տէր եւ Տիկին Ա. Տօլպաճեան (Մարսէյլ)՝ սառնարան մը (220 լիթր): Բժիշկ Բ. Խրիմեան (Փարիզ)՝ 20 քիլօ դեղօրայք: Տիկին Մ. Գասեան՝ 25 քիլօ ձաւար: Տիկին Տ. Սերէնկիւլեան 100 Ֆր.: Տէր եւ Տիկին Պ. Յարութիւնեան (Փարիզ) 50 Ֆր.: Տէր եւ Տիկին Պալեան (Տէսին) եւ Տէր եւ Տիկին Շէհիրլեան (Լիոն) 25ական ֆրանք:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Տէր եւ Տիկին Սահակ Կէնճեան եւ Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Յակոբեան իրենց սիրելի հօրաքրոջ աղջկան՝ Տիկին Աննիկ Փափազեանի ցաւալի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի 50ական Ֆր. նուիրած են Կապ. Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղին: (Սխալմամբ 30ական յայտարարուած էր):

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի տարեկան դաշտահանդէսը տեղի կ'ունենայ Սեպտեմբեր 1ին, առաւօտէն մինչեւ երեկոյ «Իւ-Էս-Ա.»ի մարզադաշտին վրայ (Թանըրիին քով):

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Բանախօսութիւն, երգ, արտասանութիւն եւ հայկական պարեր:

Ճոխ պիւֆէ. աղանդերներ եւ շամփուրով խորոված:

Սիրով կը հրաւիրուի գաղութի Հայութիւնը:

IMPRIMERIE SPECIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրեր եւ Ժամեր

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՄԿՐՏԻՉ (ՓԱՐԻԶ)

Այս կիրակի, Տօն Վերափոխման Սուրբ Աստուածածնի: Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ պիտի մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ եւ պիտի տրուի աւուր պատշաճի քարոզ:

Յաւարտ պատարագի պիտի կատարուի խաղողի օրհնութիւն:

Այս երկուշաբթի, Մեռելոց: Պիտի մատուցուի պատարագ եւ պիտի կատարուի հոգեհանգիստ մեր ազգի բոլոր ննջեցեալներուն ի հանգիստ: Պատարագը կը սկսի ժամը 10ին:

×

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ (ԱՌՆՈՒՎԻԼ)

Այս կիրակի հանդիսաւոր պատարագ Աստուածածնայ տօնին առթիւ: Կը պատարագէ Ներսէս վարդապետ Փափուճեան: Յաւարտ պատարագի, աւանդական խաղողօրհնէք:

×

Ս. ՅԱԿՈԲ (ԼԻՈՆ)

Շաբաթ (17 Օգոստոս), Նախատօնակ երեկոյեան ժամը 5ին: Կիրակի (18 Օգոստ.), սկիզբն. ժամերգթ. առաւօտ ժամը 7,30ին: Պատարագ ժամը 10ին: Խաղողօրհնէք 11ին, Հոգեհանգիստ ժամը 11,30ին:

Լիոնի եւ Շրջ. Հայ Ազգային Միութեան Վարչութիւնը կը հրաւիրէ շրջանի բարեպաշտ հայ ժողովուրդը ներկայ ըլլալու 18 Օգոստոսին Ս. Աստուածածնայ տօնի առթիւ կատարուելիք արարողութեանց: Յաւարտ պատարագի տեղի պիտի ունենայ նաեւ խաղողի եւ մատաղի աւանդական օրհնութիւնը:

×

ՇԱՒԻԼԻ ՄԷՋ

Պատարագ եւ աւանդական խաղողօրհնութիւն այս կիրակի առաւօտ:

×

ՏԷՍԻՆ

Ուրբաթ, Այգի օրհնութիւն եւ մատաղի զենում կէսօրէ վերջ ժամը 3ին:

Շաբաթ, Հսկումի արարողութիւն կէսօրէ վերջ ժամը 6ին:

Կիրակի(18 Օգոստ.), Տօն Աստուածածնայ. սկիզբը ժամերգութեան Ժ.ը 8,30ին, հանդիսաւոր պատարագ Ժ.ը 10ին, մասնակցութեամբ տեղւոյն երկսեռ երգչախումբին, ղեկավարութեամբ Պ. Գ. Մարտիրոսեանի. երգեհոն եւ մեներգ Օր. Անժէլ Կարապետեան, խաղողօրհնէք եւ մատաղի բաշխում:

×

ԱԽԱՆԴԱԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԷՔՍ – ԼԷ – ՊԷՆԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ, Ս. Աստուածածնայ Տօնակատարութեան առթիւ

Օթոքառները ժամը 9էն սկսեալ կը մեկնին Փառէին քովէն եւ կայարանէն: Իջնել լարուղիի (թելեֆերիք) կայանը, հոն Լա Շոմիէռ սրճարանի յարակից դաշտերու վրայ, պաղ ջուրի մօտ:

Ժամը 10ին կը սկսի պատարագ եւ խաղողօրհնէք: Ճաշէն ետք՝ բացում դաշտահանդէսի: Օրուան նշանաբան՝ «ՀԱՅԸ ՀԱՅ ՊԱՀԵԼ»:

Օգոստ. 17ին կը կատարուի Շողակաթի տօնի եւ Օգոստ. 19ին Մեռելոցի պատարագներ՝ մատուցմամբ Օշին վարդապետի, մասնակցութեամբ Փարիզի եկեղեցւոյ դպիրներու:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլի մէջ Դաշնակցութեան Օրը կը տօնուի Հոկտեմբերի 5ին Սալոն Ալհամպրա:

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

Կը փնտռուի հայ տիկին մը Հաստատութեանս մէջ իբր խոհարարի օգնական: Մանրամասն տեղեկութիւններու համար դիմել գրաւոր կամ անձամբ՝

École Apostolique Arménienne
3, Av. de Grandchmp
LE PECQ (S. et O.) Tél. 963-01-72

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

ԲԱՑՈՒԱԾ ԵՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ուսումնական 1963–1964 Տարեշրջան

Կ'ընդունուին 10–12 տարեկան բարեկիրթ եւ ուսումնասէր աշակերտներ, որոնք ունին իրենց տարիքին համապատասխան նաեւ ուսումնական ատիճան:

Արձանագրութեան եւ լուսաբանութեանց համար դիմել՝

Direction du Petit Séminaire Arménien
3, Av. de Grandchamp, LE PECQ (S. et O.)
Tél. 963.01.72

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԻՆՉՊԷՍ ՏԵՍԱՅ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ

(Տպաւորութիւններ)

Բ. ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Գրեց՝

Հ. ՎԱՀԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

ՆԿԱՐՆԵՐՈՎ ՃՈԽԱՑԱԾ ԱՅՍ ԳՐՔՈՅԿԸ Կ'ԱՐԺԷ ՄԻԱՅՆ 3 Ն. Ֆ.

Առաքումով՝ 4 Ն. Ֆ.

Դիմել՝

« Յ Ա Ռ Ա Ջ »

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մայր Եկեղեցիի վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ այս կիրակի, Ս. Աստուածածնի Վերափոխման տօնը պիտի կատարուի օրուան յատուկ հանդիսաւոր արարողութեամբ. ինչպէս նաեւ Խաղողօրհնէք եւ Մեռելոցի Հոգեհանգիստ ընդհանուր ննջեցեալներու յիշատակին:

× Ողբացեալ Տիկին Սաթենիկ Փափազեանի (ծն. Պօյաճեան) յուղարկաւորութեան առիթով փոխան ծաղկեպսակի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.— Պ. Սարգիս Իյնէճեան 20 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Հայկազուն Պետալեան 10, Տորումեան եղբ. 20, Պ. Գրիգոր Տորումեան 10, Այրի Տիկին Լափաճեան 20: Սէն-Ժերոմի Հայ Կապոյտ Խաչին՝ Պ. Վարդան Փափազեան 20, Տէր եւ Տիկին Րաֆֆի Սրվաճեան 10: (Աւանդ գումարները տրանւ եկեղեցիին Քարտուղարութենէն):

× Կը փնտռուի Սեբաստացի Այրի Տիկին Խաթուն Գարագաշեան (ծն. Շահինեան), Պոլիսէն Փարիզ գացած: Կը խնդրուի տեղեկացնել եկեղեցիին:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Տիկնանց յանձնախումբը կը խնդրէ կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ հետեւեալ թուականները .—

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1, Երեքշաբթի երեկոյ Տիկնանց յանձնախումբի կազմութեան Գ. տարեդարձին առթիւ գեղարուեստական երեկոյթ :

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 19, ցուցահանդէս հայ արուեստագէտներու նկարիչ, արձանագործ եւ փորագրիչներու գործերուն :

Հայկական Թանգարանը, 52 Ավընիւ Ֆոշ, (Փարիզ 16) :

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7, 8, 9, 10, «Բարենպատակ վաճառք » :

Յառաջիկային պիտի տրուին մանրամասնութիւններ :

×

ԼԻՈՆ.— Ֆր. Կապ. Խաչի Օրը կը տօնուի մեծ պատրաստութեամբ, 27 Հոկտ. Մոլիէրի շքեղ սրահին մէջ:

×

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան յիսնամեայ յոբելեանը կը տօնուի Հոկտեմբեր 13ին, Սալ տը լա Շիմի:

FOURRURES
Roger YOPIAN
PRIX INTERESSANTS
NEUF et REPARATION
84, Boulevard de Stalingrad, 84
— CHOISY-LE-ROI (Seine) —
Autobus : de la Porte de Choisy, descendre 3 Communes ou Rue du Docteur-Roux.

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal : 1278-35

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷ, Երկերի ժողովածու, 10 հատոր լաթակազմ	70 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ, Երկերի ժողովածու, 7 հատոր, լաթակազմ	56 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ, Պապ թագաւոր, լաթակազմ	10 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ, Հայոց բերդը, լաթակազմ	8 Ֆր.
ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆ, Երկերի ժողովածու, 2 հատոր լաթակազմ	14 Ֆր.
ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ, մեծադիր, գունաւոր նկարներով, լաթակազմ	10 Ֆր.
Վ. ԱՆԱՆԵԱՆ, Հայաստանի կենդանական աշխարհը, Բ.	8 Ֆր.
ԱՐՍԷՆ ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ, Երկեր (Արովեան Պռօշեան, Պարոնեան)	17 Ֆր.
ՄՈՒՐԱՑԱՆ, Պատմուածքներ, գունաւոր նկարներով	5 Ֆր.
ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԻ մասին յիշողութիւններ. լաթակազմ	7.50 Ֆր.
ՄԻՔ. ՇԱԹԻՐԵԱՆ. Գարունը նորից եկաւ. 296 էջ.	5 Ֆր.
ԱԲԳԱՐԵԱՆ. Մատենադարան(անգլ.) 18 գունաւոր մանրանկարներ	3 Ֆր.
ՀԵՆՐԻԿ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ. Երգի ծնունդը. բանաստեղծութիւններ	3.85 Ֆր.
Մ. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ. Տաղեր, 200 էջ. լաթակազմ	3.50 Ֆր.
ՍՈՎԵՏԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ. Ա. 800 էջ. լթկզմ.	16 Ֆր.
ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ, Անլռելի զանգակատուն, Պէյրութ, 1963	10 Ֆր.

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ԳՐԱՏՈՒՆՍ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻՆ Է

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՁԱՅՆԱԳՐԵԱԼ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԵՐՈՒՆ

ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731
Téléph. : PRO. 86-60 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ֆ. — Հատը 0·30 Ֆ.

ՇԱԲԱԹ 17 ՕԳՈՍՏՈՍ
SAMEDI 17 AOUT 1963
Le Numero : 0,30 Fr.

39րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 9684
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
39e ANNÉE — N° 9684

…ԽՕՍՔԸ

…ԿՈՒԺ ԿՈՏՐԵԼՈՒ ԺԱՄԱՆԱԿ ՉԷ

Ինչպէս նախընթաց երկու փոթորիկնե– …ուն առեն, այս անգամ ալ կը գտնուինք …աշխարհի խաչուղիներուն վրայ: Մանա– …անդ այս անգամ:

Ցիրուցան՝ ի սփիւռս աշխարհի, մեր …ժին համրանքը ենթակայ է վտանգի: Ուղղակի կամ անուղղակի:

Միւս կողմէ, անմիտ խմբակի մը, ոեւէ …ութի արարքը կրնայ անդրադառնալ …մբողջ բազմութեանց վրայ, այս կամ …այն շրջանին մէջ:

…Թէ բարեկամ ուշադրութեամբ կը հետեւին մեր քայլերուն: Յաճախ ա– …անց զգացնելու: Նոյնիսկ ժպտելով մեր …երեսին: կամ Թմրեցնելով մեր գիտակ – …ցութիւնը:

Անհրաժեշտ չէ սաւառնիլ բարձր դի– …ւանագիտութեան ոլորտներուն մէջ, ըմ– …բռնելու համար դէպքերուն իմաստը:

Ոչ վայրերան կանչեր, ոչ ալ չարագու– …ակ մարգարէութիւններ: Պարզապէս …զգօնութիւն եւ սրատեսութիւն:

Այս երկու տարրական պահանջները …կրնան լուսաւորել մեր ճամբան, չարն ու …բարին զանազանելու համար:

Նոր ցնցումներ պատահին թէ ոչ, հար– …կադրուած ենք լրջօրէն, լայնօրէն մտա– …ծել՝ տարագիր բազմութեանց ապահո – …վութեան, պաշտպանութեան մասին:

Հայրենիքը բաղկացուցիչ մասնիկն ըլ– …լալով հսկայական եւ միահեծան իշխա– …նութեան մը, իր ճակատագիրը կապուած է …անոր հետ: Եւ չի կրնար արտաքին …ութեան:

Որեւէ միջամտութիւն՝ դուրսէն, պի– …տի նշանակէր հասարակ արկածախնդ – …րութիւն:

Որեւէ թշնամական ձեռնարկ՝ համա– …զօր պիտի ըլլար ինքնասպանութեան:

Նոյն տրամաբանութիւնը կը թելադրէ …որ Երեւանը կարճ կապէ իր խելացնոր …ոչ՝ յանուն «ռեւոլուցիոն» արկա– …ծախնդրութեանց:

Ոչ միայն կարճ կապէ, այլեւ դդաս – …տութեան հրաւիրէ իր յայտնի թէ գաղտ– …նի գործակալները: Իր երեւութապէս բա– …րեմիտ ուղեկիցներն ու ինքնակոչ, խար– …դախ փաստաբանները:

Զափազանց երկար տեւեցին Հայկական …ջախջախիչ մեծամասնու– …թեան դէմ ուղղուած սարքին դաւերը: …տական ճեղքեր բանալու, հակա– …մարտ ճակատներ ստեղծելու տնաքանդ …ները:

Եթէ այդ բոլորը տեղի կ'ունենան հա– …իրենց կամքին, դերիշխան ուժի …թելադրութեամբ, աւելի դէշ:

Մեր օրուան համար են իրենք, արժէ – …համար իրենց դիրքն ու յաւակ – …նութիւնները: Մանաւանդ իրենց վարկը՝ …հաւասարազօր անգամ Խորհ. Մի– …ութեան:

Իրենք փորձառաբար գիտեն թէ Դաշ – …նակցութեան դէմ սարքուած որեւէ դաւ …կը մնայ ոչ թէ վաթսունամեայ կազ – …մակերպութեան, այլ բուն իսկ հայ ժո– …ղովուրդի հիմնական շահերուն:

Գիտեն, դարձեալ, թէ իրենք ամէն բան …են: Թէ շատ քիչ բան ձգուած է իրենց …ութեան եւ ինքնագործունէու – …թեան:

Գիտեն, վերջապէս, թէ ի վիճակի չեն …թիզ մը հող աւելցնելու հայրենիքի սահ– …մաններուն վրայ: Ոչ ալ անցագիր տալու …տարագրի: Ոչ իսկ անարգել գոր – …ծածելու բառարանին բառերը:

Հետեւաբար, իրենց շահն ալ կը թե – …ականջ դնել ոչ թէ խռպոտ, խար– …դախ կանչերու, այլ ջախջախիչ, գործօն մեծամասնութեան ազատ եւ հարազատ ձայներուն:

Կուժ կոտրելու ժամանակ չէ:

Վերագնահատում, լրջութիւն, հեռա – տեսութիւն կը թելադրեն այս բախտո – րոշ, ճակատագրական օրերը: Անշուշտ ամէնէն առաջ՝ օրուան վարիչներուն:

Ծիշդ այն պահուն երբ դղրդագին ցոյ– ցեր կը կատարուին յանուն խաղաղու – թեան, մի մոռնաք թէ մասնաւորապէս փոքր եւ անճար ժողովուրդները կը կա– րօտին նաեւ ներքին խաղաղութեան:

Ո՛վ որ որոմ, պառակտում կը սերմա– նէ, չի կրնար բարեկամ ըլլալ ոչ խաղա– ղութեան եւ ազատութեան, ոչ ալ ճշմա– րիտ յեղափոխութեան:

Օրն է բուն ջուր եւ արիւն պղտորել՝ կը նշանակէ խնդացնել Թշնամին:

1950 — Շ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՏԱԳՆԱՊ ՊՐԱԶԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

ՖԻՒԼՊԷՐ ԵՈՒԼՈՒ ՀՐԱԺԱՐԱԾ Է

Առջի օր կարգ մը միջադէպեր կը սկը– սէին նախկին Ֆրանսական Քոնկոյի մէջ եւ շատ արագ կը ծաւալէին եւ կը ստի– պէին Հանրապետութեան Նախագահը՝ Աբբայ Ֆիւլպէր Եուլուն, որ հրաժարի: Իշխանութիւնը բանակին կը յանձնուէր սպասելով նոր կառավարութեան մը կազ– մութեան:

Ամէն բան սկսած էր կարգ մը բախում– ներով ոստիկաններու եւ ցուցարարներու միջեւ, որոնց հետեւանքով հինգ մեռեալ եւ քանի մը տասնեակ վիրաւորներ կա– յին: Հինգշաբթի օր, ցուցարարները «Եուլո՛ւ, հրաժարէ» կը պոռային Նախա– գահական պալատին առջեւ եւ Եուլու խորհրդակցելէ ետք իր խորհրդականնե– րուն հետ, ընդդիմադիրները հրաւիրած էր իր գրասենեակը: Խորհրդակցութիւն– ները բաւական տեւած են եւ բանակին պատկանող հինգ անդամներ ալ միջա – մտած են: Ասոնց միջամտութիւնը տե– սակ մը վերջնագրի բնոյթ առած է եւ ստիպած են Հանրապետութեան Նախա – գահին որ հրաժարի: Այդ պահուն Եուլու յայտարարած է.— «Ձեմ վախնար մեռ – նելէ: Եթէ կ'ուզէք գլխ ամբոխին ձեռքը տալ, ըրէ՛ք: Բայց ձգեցէք որ վերջին անգամ մը իմ ծերունի մայրս համբու – րեմ»: Բայց կը Թուի թէ զինուորական– ները այդքան ալ գէշ տրամադրուած չէին քանի որ Աբբան քիչ ետք կը ճաշէր ա– նոնց հետ: Ներկայիս հաղորդակցութիւն– ները ընդմիջուած են Պրազավիլի հետ:

Ծնած 1917ին, Պրազավիլի մօտ, Ֆիւլ– պէր Եուլու, 1946 Յունիսին քահանայ ձեռնադրուած է եւ Պրազավիլի Սէն– Ֆրանսուա եկեղեցւոյ ժողովրդապետ ե– ղած յետագային: 1946ին կախակայուած է եպիսկոպոսին կողմէ եւ կը պարտուի ֆրանսական երեսփոխանական ընտրու – թեանց, բայց Պրազավիլի քաղաքապետ կ'ընտրուի: 1957ին Գիւղատնտեսութեան նախարար է: 58ին «Այո»ի կողմնակից է եւ պայքար կը տանի Հանրաքուէին ա– տեն: Այդ ատեն վարչապետ կ'ըլլայ: 1961ին Հանրապետութեան Նախագահ է:

Իրաց ներկայ կացութեան մէջ, ծայ – րայեղ ձախ մամուլը սարսափելի յար – ձակում մը սկսած է «ափրիկեցի Սալա – զար», «կապայով բռնատէր» որակելով Եուլուն: Այս առթիւ Ֆիկառօ կը գրէ. «Ձեր պալալայքաներուն ձայները ներ– դաշնակեցէք», յիշելով թէ մինչ Իւմա – նիթէ եւ Լիպերասիոն այս ոճը կը գոր – ծածեն, անդին Խրուշչեւ շնորհաւորած էր աբբայ Եուլուն Քոնկոյի Հանրապե – տութեան Գ. տարեդարձին առթիւ:

ԲԱՆԱԿՈՒՄ

ԱՐԴԻՒՆԱՒՈՐ ԽԱՆԴԱՎԱՌՈՒԹԻՒՆ

ՕԼՈՆ (Յառաջ).— Օգոստոս 3ին, երբ զանազան շրջաններէ հասած բանակող – ներուն Թիւը հարիւրը կ'անցնէր, ոգեւո– րութիւնը սկսաւ բանակավայրին մէջ:

Նոյն գիշերը, երգի, պարի ու դասա– խօսութիւններու յատկացուած մասնաւոր սրահին մէջ խմբուեցան Նոր Սերնդա – կանները ու հայերէն երգերով, պարե – րով եւ արտասանութիւններով ստեղծե– ցին զուարթ մթնոլորտ մը:

Յաջորդ օրը, առաւօտեան ժամը 9ին բանակումի վարիչները հանդիպում մը ունեցան բանակողներուն հետ եւ հա – ղորդեցին անոնց իրենց մէկ ամսուան յայտագիրը՝ դասերու, դասախօսութիւն– ներու եւ յարակից խնդիրներու վերա – բերեալ: Խօսք տրուեցաւ նաեւ տղոց, որպէսզի անոնք եւս արտայայտեն իրենց կարծիքներն ու պահանջները, եթէ աւել– ցնելիք կամ պակսեցնելիք բաներ ունին, աւելցնեն ու պակսեցնեն, գործի սկսելէ առաջ: Մէկուկէս ժամ տեւող այս զրոյ– ցին ընթացքին արտայայտուեցան շատ շահեկան կարծիքներ բանակումի բուն նպատակին, ի նպաստ հայկական բաժ– նին:

Այդ զրոյցին ընթացքին բանակումի վարչութիւնը յայտարարեց թէ հայերէն լեզուի դասընթացք մը հաստատած է եւ կոչ ըրաւ տղոց, որ իրենց ժամանակին մէկ մասը օգտագործեն ի խնդիր մայրե– նի լեզուին: Մօտ քսան հոգի անմիջապէս ընդառաջեցին այդ կոչին եւ աւելի ուշ, երբ նոր բանակողներ եկան, այդ Թիւը աւելի բարձրացաւ: Ամէն օր, կանոնա – ւորաբար, տեղի կ'ունենան հայերէնի այս դասերը եւ այդ ուղղութեամբ տարուած աշխատանքը օր ըստ օրէ աւելի խանդա– վառութիւն կը ստեղծէ:

Ինչ կը վերաբերի դասախօսութիւննե– րուն՝ չորքէն երեքը տեղի ունեցան ար– դէն Օգոստոս 5ին, 7ին եւ 11ին: Առա – ջինը իբրեւ նիւթ ունէր մեր ժողովուր – դին ծագումը սկիզբէն մինչեւ քրիստո – նէութիւն: Այլ խօսքով՝ մինչեւ Արտա– շիսեան Հարստութեան անկումը: Երկ – րորդը՝ մեր պատմութեան երեք Հարըս– տութիւններու եւ օտար իշխանութիւննե– րու օրով մեր ժողովուրդի կեանքը, զուգընթաց՝ ծանօթութիւններ մեր հայ – րենիքին մասին: Իսկ երրորդը կ'ընդ – գծէր Հայաստանի աշխարհագրութիւնը, հին ու նոր շրջաններով, եւ կը ծանրա – նար առաւելաբար Հայկական Հարցին կենսական խնդիրներուն վրայ:

Այս դասախօսութիւններէն իւրաքան – չիւրը կը վերջանար մեր գրականութենէն վերցուած համապատասխան ընթերցու – մով մը: Յարդ կարդացուած են «Արա – բատին» (Ա. Իսահակեան), «Մի խառնէք մեզ» (Վ. Տէրեան), «Հայը եւ Հա՛յը» (Ու. Սարոյեան) եւ «Ամէն բանէ վեր» (Շ. Նարդունի):

Իւրաքանչիւր դասախօսութենէ ետք, տղաքը խօսք կ'առնէին: Անոնց հետա – քրքրութիւններուն գոհացում կը տրուէր լրացուցիչ բացատրութիւններով:

Օգոստոս 8ին ունեցանք շատ հետա – քրքրական պահ մը: Նախ կարդացուեցաւ երգիծական կտոր մը, «Ազգիս Բարերար– ները» (Ա. Արփիարեան), ապա վէճի նիւթ դարձաւ գրութիւն գործող անձին– քը, մէկ կողմը՝ պահպանողականը, միւս կողմը յեղափոխականը ու անոր միտքե– րը, զինուած մեր ժողովուրդին օգտա – կար ըլլալու տեսանկիւնէն: Նոր Սերըն– դական բազմաթիւ երիտասարդներ եւ ե– րիտասարդուհիներ խօսք առին եւ հետա– քրքրական եզրակացութիւններ հանելով՝ ստեղծեցին յիշատակելի օր մը:

Ասոնցմէ զատ, բանակումի վարչու – թեան մէկ որոշումով, երկու գիշերնե – րէն մէկը, առանց բացառութեան, կը նուիրուի զուտ հայկական յայտագրի մը գործադրութեան, որ հոս կը ճանչ – ցուի «Հայկական ժամ» անունով: Այդ օրը միա՛յն հայերէն երգ կ'երգուի, կը պարեն միա՛յն հայկ. պարեր ու կ'ու– տասանուին հայ բանաստեղծներէն կը – տորներ: Այս յայտագիրը կը կիրարկուի ամենայն բծախնդրութեամբ ու այս բծա– խնդրութիւնը՝ անհրաժեշտ է չեշտել այս պարագան՝ հաճոյք կը պատճառէ բա – նակողներուն:

Մարզական կեանքը նոյնպէս եռուզեռ մը ցոյց կուտայ: Ամէն օր տեղի կ'ունե– նան փինկ–փոնկի եւ վոլէ–պոլի մրցում– ներ: Օգոստոս 10ին, Օլոնի քաղաքապե– տարանի դաշտին մէջ տեղի ունեցաւ ֆութպոլի մրցում մը Փարիզի եւ Տէսի– նի Նոր Սերնդականներուն միջեւ: Սկիզ– բը Տէսինը մէկի դէմ երկուքով յաղթա– կան էր, երբ խաղի վերջաւորութեան քառորդ մնացած՝ Փարիզի տղոց մէկուն ուժեղ մէկ հարուածէն պայթեցաւ գըն – դակը: Խաղին այս վախճանը թէ՛ խաղա– ցողներուն եւ թէ հանդիսատես բանա – կողներուն մօտ ստեղծեց ընդհանուր ու– րախութիւն մը: Արդիւնքը յայտարար – ուեցաւ՝ «ոչ յաղթական, ոչ պարտեալ»:

ԲԱՆԱԿՈՂ

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԺԱՄԵՐԸ»

ԽՄԲ.— Զայնասփիւռի Տնօրէնութեան բացատրական նամակէն ետք (*Յառաջ*, Օգոստ. 3), ստորեւ կը հրատարակենք Տեղեկատուութեան նախարարին մեզի տուած պատասխանը, «Հայկական ժա – մերու» ծանօթ միջադէպին առթիւ:

×

MINISTERE DE L'INFORMATION

Paris, le 10 Août 1963

Journal HARATCH
Direction
32, Rue de Trévise
PARIS

Monsieur le Directeur,

Par votre lettre du 26 Juillet, vous avez bien voulu me faire part des réactions d'un grand nombre d'auditeurs d'ascendance arménienne lors de la diffusion le 24 Juillet des « Heures Turques » à la place de l'émission des « Heures Arméniennes ».

Je déplore vivement ce regrettable incident et j'ai donné des instructions nécessaires pour que semblable contretemps ne se reproduise plus à l'avenir.

Cependant, j'espère que l'émission « Les Heures Arméniennes » retransmise le 7 Août aura donné satisfaction à ceux dont vous êtes le porte-parole.

Je vous demande de croire, Monsieur le Directeur, à l'assurance de ma considération distinguée.

Alain PEYREFITTE.

ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՀԱՍՏԱՏՈՒՄՆԵՐ

ՀԱՅՈՑ ԱԶԳԻՆ ԴԷՄ ԴԱՒԱԴՐՈՂ ՉՈՐՍ ԶԱՐԴԱՐԱՐ ՓԱՇԱՆԵՐ

Գ.

ԽՄԲ.— Այս յօդուածաշարքին Ա. եւ Բ. մասերը հրատարակած էինք Օգոստոս 3ի եւ 4ի մեր թիւերուն մէջ: Ստորեւ կը հրատարակենք Գ. եւ վերջին մասը:

ՖԱԽՐԻ ՓԱՇԱ

Նոր անունով՝ զօր. Ֆախրի Աթէշ Ալփ, Զէյթունի եւ Ուրֆայի Հայութեան յաւիտենս անինձեալ դահիճն եղաւ:

Ֆախրի փաշա համաշխարհային առաջին պատերազմի ընթացքին կը գտնուէր Հալէպ եւ Ճեմալ փաշայի չորրորդ բանակի սպայակոյտի պետին օգնականն էր:

Յետոյ, Ճեմալի հրամանով, 1915 Մարտ 16–29ին, երկու գունդ զինուորով, երեք թնդանօթներով եւ չերքէզներով, ղրկուած էր Մարաշ եւ Զէյթուն, պետական բոլոր միջոցներով ընկճելու համար Զէյթունի ժողովուրդը, բանտարկելու, տարագրելու եւ բնաջնջելու:

Թուրքիոյ մէջ բանակային իրաւասութեանց սահմանագծումը հետեւեալն էր.— Տիգրանակերտի նահանգի հարաւային սահմանէն վար՝ Հալէպի նահանգը, (Ատանայի նահանգն ալ մէջը) Ճեմալ փաշայի զինուորական իրաւասութեան տակ էր: Այդ մասերէն հիւսիս՝ հայկական նահանգները եւ Տրապիզոն, զինուորապէս կ'իյնար Էրզրումի Երրորդ բանակի (զօրավար Մահմուտ Քեամիլի) իրաւասութեան սահմանին մէջ, Հայերու բնաջնջման գործողութեանց համար:

Հանրածանօթ գնդապետ Լորէնս, «Իմաստութեան Եօթը Սիւները» գրքին մէջ (էջ 53) գրած է. «Ֆախրի փաշան արիւնարբու մսագործն է որ մաքրագործեց Զէյթունի եւ Ուրֆայի Հայերը»:

Իսկ Հալէպի գերման հիւպատոս Ռէօսլէր՝ գրած է հետեւեալը.

Պատերազմի սկիզբը (1914 Հոկտեմբեր 15–28), զօրավար Ֆախրի փաշա, հակառակ Հալէպի կուսակալ Ճելալ պէյի հրամանին, Զէյթունէն դուրս հանեց ջոկատ մը զինուոր եւ հոն ղրկեց այնպիսի ժանտարմաներ, որոնք թշնամի էին Զէյթունցիներուն: Եւ Մարտ 18ին՝ Զէյթունը արդէն տեղահան եղած էր: Զէյթուն ղրկուած ժանտարմաները բանտէն արձակուած ոճրագործներ էին: Զէյթունի շրջանէն տեղահան եղած էին 30 հազար Հայեր»:

Իսկ հիւպատոս Հոֆման տեղեկագրած էր, որ «Ֆախրի թնդանօթներով խորտակեց Ուրֆան: Ֆախրի՝ 1915 *Սեպտեմբեր* 21*ին (հին Տոմար) Ուրֆա բերած էր* 1000 *զինուոր,* 1915 *Սեպտ.* 22*ին՝* 2000 *զինուոր եւս: Սեպտեմբեր* 29*ին՝ ընդամէնը* 4000 *զինուորով, Ուրֆան աւերեց* 12 *սանթիմնոց թնդանօթով, նաեւ քանդեց Հայոց եկեղեցին: Իսկ* 1916 *Յուն-ուար* 4*ին, Ֆախրի խլամացուց հայ որբերը եւ թլփատել տուաւ զանոնք»:*

Լորտ Պրայս յայտնած է, որ Զէյթուն ղրկուած էին 8000 *զինուոր եւ Ուրֆա՝* 6000 *զինուոր: Ուրֆայի կռիւները տեւած էին* 10 *օր:*

Ֆախրիի գործած արարքները պակաս չեն եղած նացիներու գործած անգթութիւններէն, Տախաուի կամ Աուշվիցի մէջ:

Ֆախրի, ջարդարարական իր գործերը գլուխ հանելէ ետքը, Ճեմալ փաշայի կողմէ ղրկուեցաւ Մետինէ (1916 *Յունիսին), զսպելու համար արաբ ապստամբները: Իրաւ ալ, Ֆախրի, Մեքքէի հարաւ-արեւելքը, Թայիֆի մէջ, թնդանօթով եւ զինուորներով ջարդեց* 3000 *Արաբ:*

Յետոյ, երբ Կարմիր Ծովի ճամբով՝ Ճիտտէ, Եէնպօ ծովեզերեայ քաղաքներու խողովակով անգլիական զէնքեր, դրամ եւ ռազմամթերք հասան Ֆէյսալի եւ Հիւսէյին Թագաւորի միւս զաւակներուն՝ Ալիին եւ եղբօրը, այս անգամ Ֆախրի իր ուժերով կղզիացած մնաց Մետինէի մէջ եւ կրցաւ դիմադրել արաբ յարձակումներուն մինչեւ զինադադար եւ պաշտպանողական կռիւ մղեց՝ առանց յառաջանալու, որովհետեւ Ամմանէն մինչեւ Մետինէ քաղաքը երկարող երկաթուղին քանի մը կէտերու վրայ կտրուած էր եւ կամուրջներ խորտակուած էին Արաբներու եւ գնդապետ Լորէնսի հետեւորդներուն կողմէ:

Զինադադարին՝ Ֆախրի անձնատուր եղած էր Արաբներուն եւ Անգլիացիներուն: Անգլիացիներ Մալթա տարած էին զինք: Եւ յետոյ, առաջին խումբին հետ, (Սայիտ Հալիմի, Հաճի Ատիլի, Ֆեթհիի, Աղայէվի եւ այլոց հետ) ազատ ձգուած էր նաեւ այդ ցեղասպան հրէշը:

Այդ եղեռնագործները պետութիւններու եսասիրական շահերուն եւ ձգտումնաւոր քաղաքականութեան հետեւանքով, պատիժէ ազատ մնացին, բայց մարդկային պատմութեան անաչառ դատավճիռէն չեն կրնար ազատ մնալ:

Պատմութեան անկողմնակալ վճիռները անյեղլի եւ տեւական են:

Ազգերու պատմութեանց մէջ ոճրագործները դամուած են անպատուութեան սիւնին:

ՀԱՅԿԱԶՆ Գ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ Կ'ԱՃԻ ԵՒ ԿԸ ԳԵՂԵՑԿԱՆԱՅ

Վերջերս կարեւոր խորհրդակցութիւն մը կատարուած է Երեւանի մէջ՝ մայրաքաղաքին բարեկարգութեան եւ բարեզարդութեան նոր ծրագիրներու մասին:

Այս խորհրդակցութեան ընթացքին՝ Գ. Հարաթեան տուած է զեկուցում մը: Քաղենք գլխաւոր մասերը.—

Անցեալ տարի 147 *հազար քառակուսի մեթր բնակելի տարածութիւն յանձնուած է օգտագործման, — ըստ ծրագրի՝ նախատեսուած էր* 134 *հազար քառակուսի մեթր: Շնորհիւ բնակարանային շինարարութեան այս նուաճումներուն, Հրազդանի աջ ափին վրայ գտնուած քաղաքամասը ստացած է* 30.000 *բնակչութեամբ փոքր քաղաքի մը տեսքը: Նոր բարեկարգ թաղամասեր ստեղծուած են նաեւ Զարբախի եւ Նոր Զէյթունի մէջ: Գալով* 1964–1965 *տարիներու շինարարական ծրագիրներուն,* 1964*ին Երեւանի կեդրոնական մասին մէջ պատրաստ պիտի ըլլայ* 100.000 *քառակուսի մեթր բնակելի տարածութիւն,* 1965*ին՝* 120.000*: Պիտի ձեռնարկուի Կոնդ թաղամասի, Մոսկովեան փողոցի եւ Հրազդանի աջ ափի թաղամասերուն վերակառուցման, այդ տեղերուն մէջ բարձրացնելով* 10–14 *յարկանի տուֆ քարէ շինուած բնակարաններ: Յառաջիկայ աշնան զարկ պիտի տրուի կանանչ տարածութեանց ընդարձակման: Երեւանի զանազան մասերուն մէջ պիտի տնկուին* 40.000 *վարդի թուփեր:*

Երեւանի նոր տեսք տալու եւ զայն աւելի գեղեցկացնելու համար, մեծ նշանակութիւն ունի քաղաքին արտաքին լուսաւորութիւնը: Վերջերս գետեղուեցան հազար սնդիկային լամբեր, որոնք երեք անգամ աւելի լոյս կուտան՝ 5.000 *քիլովաթ ժամ ելեկտրական ուժի խնայողութեամբ: Ընթացիկ տարուան մէջ քաղաքին բոլոր փողոցները պիտի ողողուին լոյսով:*

Հրազդանի կիրճին ջուրի քանակութիւնը եւ խորութիւնը աւելցնելու համար՝ պատնէշներ պիտի կառուցուին գետին առջեւ: Կիրճին մէջ պիտի հիմնուին արձարաններ, սնունդի տաղաւարներ: Պիտի կազմակերպուի կանոնաւոր երթեւեկութիւն, որպէսզի շրջանը իր ամբողջ երկարութեամբ դառնայ ինքնատիպ հանգըստավայր մը: Լենինի պողոտայէն, մանկական երկաթուղիի փապուղիէն մինչեւ Շահումեան այգին կապ պիտի հաստատուի: Այգիին մէջ պիտի հիմնուին պարենաւորման կէտեր, երախաներու խաղավայրեր ու թատրոն:

Հեռու չէ այն օրը, — Հարաթեան վերջացուց իր զեկուցումը, — երբ մայրաքաղաքը պիտի գեղեցկանայ «Երեւանեան ծովով», ջուրի եւ կանանչութեան տարածութեամբ եւ նոր կամուրջներով:

ՍԱՐԵՐԸ ԿԸ ՍԱՍԱՆԻՆ

Անդունդի եզրին կառչած վանք մը կայ, կը գրեն Ժ. Զրբաշեան եւ Կ. Ա… դարեան: Հազար տարուան կեանք ա… սած, հազար դար Արփա գետակին վը… չոցին ունկնդիր շինութիւն մը, ուր սր… հաւերքի տարիներուն՝ պատսպարուեր են, իսկ Վարդավառի տօներուն՝ խրախճանք են կատարեր Սիւնեաց մեծամեծները: Անցած դարերու, անցած փառքերու մը վկային մամռոտ պատին վրայ այսօր ալ տակաւին կարելի է կարդալ Սմբատ իշխանի յիշատակութիւնը.

«Վայոց ձորը մի մատանի է, կառուցելով այս վանքը՝ ես դրեցի նրա ակը» (մատանիին թանկագին քարը):

Այժմ Վայոց ձորին մէջ նորակառոյց ճարտարապետական սքանչելիքները կը զուգորդուին բնութեան վայրի գեղեցկութեանց հետ, բայց վանքը մնացեր է մինակ, նմանելով գետին անկողնին դուրս նետուած որձաքարի: Վայոց ձորի մատանիին իսկական քարը նոր է որ կը դրուի, մեր օրերուն՝ կէչուտ գիւղին մօտ, (գիւղն իր անունը կը ստանայ կէչ կոչուած ծառերու անտառէն): Այնտեղ, ճարտարագէտները կ'աշխատին սանձել Արփա գետակը, ընթացքը ուղղելու համար դէպի կապուտակ Սեւանը, այն ծրագրով որ իր անկողնին [illegible] կայքը սփռեն վարդեր ու [illegible]:

Մեծ, նոր օրերու վայել գործ է այս ձեռնարկը:

Ահա չափանիշերը.—

40 *մեթր բարձրութեամբ ամբարտակ, ջրամբարի հայելին պիտի ունենայ* 10 *հեկտար երես, իսկ տարողութիւնը՝ 5 միլիոն խորանարդ մեթր, ու ջուրի [illegible]պուղի մը,* 47,6 *քիլոմեթր երկար, … մէկ վայրկեանի մէջ Սեւան պիտի թափէ* 18 *խորանարդ մեթր ջուր: Ցետոյ … ճամբուն վրայ՝ համախմբելով լեռնային վտակները եւ առուակները, Սեւանը պիտի հարստացնէ 8 խորանարդ մեթր:*

Գ. Հախվերդեան, այս շինարարութեան պետը, որ իր տաղանդը ցոյց … տուաւ Գիւմուշի, Արգնիի, Երեւանի … ելեկտրակայաններու կառուցման …, կ'երազէ կարծես թերթատելով … թեանց ծրագիրը, ու կ'ըսէ.

— Մենք, կէչուտեցի մեկնողներս … տարի ետքը Վարդենիսի լեռներուն … հանդիպենք Սեւանէն եկողներուն»:

Ի հարկէ, հիմակ ալ կը հանդիպին … գիտեն թէ ի՛նչով զբաղած են Արփա… Սեւան գծին հակառակ ծայրը աշխատողները, — փապուղի կը փորեն: Սակայն …

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԴԵՐԸ ԹՈՒՐՔ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆՑ ՄԷՋ

ՌՈՒՍԵՒԹՈՒՐՔ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆՑ ՄԷՋ

1919–1922

Նախորդ օրը, Ազգային Մեծ Ժողովը ընտրած էր իր առաջին առժամեայ կառավարութիւնը: Յաջորդ օրը, Համայնավար կուսակցութիւնը Պաքուի մէջ կ'անցնէր իշխանութեան գլուխ:

Այսպէս, «Թուրքիոյ Ազգային Մեծ Ժողովին կողմէ Մոսկուայի խորհրդային կառավարութեան յղուած առաջին առաջարկութիւն»ին մէկ մասը (այս էր Մուսթաֆա Քէմալի նամակին պաշտօնական վերնագիրը) արդէն իր առաքման պահուն իսկ ապաժամ դարձած էր դէպքերու թաւալգլոր ընթացքով: Նամակը իր տիրոջ՝ Լենինի հասաւ միայն 1920 *Յունիս* 1ին*: Լենին հրահանգեց, որ Չիչէրին յաջորդ օրն իսկ պատասխան մը գրէ: Մինչ այդ, Հալիլ փաշա եւ Ֆուատ Սապիթ հասած էին Մոսկուա, ուր արժանացած էին ջերմ ընդունելութեան: Այս վերաբերմունքին իբր գլխաւոր պատճառ պիտի նկատուի Ֆուատ Սապիթի բանած շատ ճարտար ընթացքը, որ Մոսկուայի Մեծ Օփերային մէջ* Թրէյտ Իւնիընների *մէկ պատգամաւորութեան ի պատիւ տրուած ընդունելութեան առթիւ՝ խելայեղ ծափերու արժանացած ճառ մը խօսեցաւ Թուրք գիւղացիներու եւ բանուորներու անունով, եւ որուն մէջ կը բացագանչէր (1).—*

«Ընկերնե՛ր, աշխարհի ամէնէն գլուխ ողբերգութեան զոհ դարձած են Անատոլուի գիւղացիներն ու բանուորները: Եւրոպացի դրամատէրերը կ'անդրադառնան, թէ պիտի չկրնան կանգուն մնալ՝ հանրային կարծիքին պատճառաւ, եւ իրենց երկիրներու բանուորներուն զարթօնքին հետեւանքով: Ահա թէ ինչո՛ւ կը ջանան իրենց համար աշխատցնել Թուրք պրոլետարիատը*: Իրենց դրամագլուխին շահերուն համաձայն Թուրքիան բաժնած են շրջաններու, եւ զանոնք գրաւած: Իրենց իսկական նպատակները պահելով իրաւական արտաքին պիտակի մը ետին, պատրուակ կը բանեն Հայերու եւ Յոյներու հարցերը. իսկ Հայերն ու Յոյները ուրիշ բան չեն եթէ ոչ միջազգային դրամատիրութեան գործակալները: Թուրք բանուորներն ու գիւղացիները կ'ակնկալեն, որ ամբողջ աշխարհի բանուորները, եւ ի մասնաւորի՝ Ռուսիոյ բանուորները, իրենց չզլանան եղբայրական աջակցութիւն՝ յանուն անկախութեան իրենց մղած պատերազմին մէջ»:*

1920 *Մայիս* 24*ին յանձնուած եւ «Խորհուրդներուն» վերտառութիւնը կրող իր տեղեկագրին մէջ, Ֆուատ Սապիթ կը նշէր (2).—*

«Արտաքին թշնամիին հաշուեյարդարէն ետք ծայր պիտի տան միջ-կուսակցական պայքարներ, եւ, վստահ եմ, ռուսական յեղափոխութեան գործած ազդեցութիւնը շատ աւելի զօրաւոր պիտի ըլլայ, քան՝ Ֆրանսական Յեղափոխութեան ազդեցութիւնը Եւրոպայի մէջ»:

Հալիլ փաշա, իր կարգին, հետեւեալ բովանդակութեամբ նամակ մը կը գրէր Մուսթաֆա Քէմալին (3).

«Ձեր եւ ձեր կացութեան մասին խօսակցութիւններ ունեցանք Գարախանի, Չիչէրինի եւ Կամենեւի հետ: Սովնարկոմը որոշած է օգնել թրքական ազգային շարժման, առանց սակայն այս օժանդակութիւնը հրապարակելու: Պատերազմական ժողովրդային Կոմիսարութիւնը, այսինքն՝ Թրոցքի, հրահանգ ստացած է զէնքեր եւ զինամթերք ուղարկել անմիջապէս: Մեզի տեղեկացուցին թէ պէտք է հրաժարինք Հայաստանի դէմ ուղղուած գործողութիւններէն՝ տրուած ըլլալով իրենց եւ մեր կացութիւնը: Անհամբերութեամբ կը սպասուի Ազգային Մեծ Ժողովին կողմէ պատուիրակութեան մը գալուստին: Ապա՝ ձեր կառավարութիւնը պիտի ճանչցուի եւ բոլշեւիկեան պատուիրակութիւն մը պիտի ուղարկուի Անգարա»:

Թուրք համայնավարներու շատ թանկագին ծառայութիւնը, որմէ Մուստաֆա Քէմալ կրցաւ օգտուիլ խորհրդային կառավարութեան հետ բարեկամական յարաբերութեանց ստեղծման ատեն, որ առթիւ հասաւ իր գագաթնակէտին եւ միեւնոյն ատեն ալ վերջ գտաւ: Այդ օրուընէ սկսեալ, արդարեւ, Թուրք համայնավարներու գործունէութիւնը [illegible] դժգոհութիւն պատճառեց Անգարայի, եւ նոյնիսկ Մոսկուայի: Եւ [illegible] անհամաձայնութեան աւելի [illegible] պատճառ մը հանդիսացաւ հայկական հարցը, որուն մասին բոլորովին կը տարբերէին Անգարայի եւ Մոսկուայի տեսակէտները:

(Շար. – 4)

---

1) Ք. Քարապէքիր Իսթիքլալ Հարպիմըզ, էջ 789, 793:

1) Նոյն գիրքը, էջ 790–792:

3) Նոյն գիրքը, էջ 799–800:

տարբե՛ր պիտի ըլլայ հանդիպումը; ևօ–
ք ատրի եռքը:
— Ցօն կը լինի, յաղթանակի ոգևո–
ժոգվրդի սրտից ջուր կը խմենք, կը
յտի տեղական Գ. Վարդանեանը, որ
կատակասէր մարդ է:

Այսօր երկունքի մէջ է հսկան: Փորող
մեքենաները հողին մէջ կը մխրճեն իրենց
ջրիփները: Գետին ձախ ափին վրայ
կ'պտիկ հորատող մեքենան: Դէս ու դէն
մեքենաներ կ'երթան ու կուգան: Միւս
կողմէ գաւառականին վրայ կը բարձրա–
նան երկայրական օթեւաններ: Կը հիմ–
նուին ժամանակաւոր հիւանդանոցներ,
ընթերցարաններ, պարենաւորման կա–
յաններ՝ շինարարութեան կապուած աշ–
խատաւորներուն համար: Նման աշխա–
տանքներ՝ կարմրաչէնի եւ Գիւլիդուղի
մէջ:

«Սով. Հայաստան»ի թղթակիցները,
որոնց անունը տուինք, կ'աշխատին խո–
գալու համեստ բանուորներն ու տաղան–
գաւոր վարպետները, ոմանք «ուրբաթա–
խօս», ոմանք ալ Արփա–Սևան մեծ ձեռ–
նարկին նուաճումովը խանդավառ, կը
խօսին հսկային ապագայ տեսքին մա–
սին, մինչ վայոց ձորը կը թնդայ եւ սա–
րերը կը սասանին:

ԿԱՐՄԻՐ ՓՈՂԿԱՊԱՀՈՐՆԵՐԸ

Այսպէս կը կոչուին Հայաստանի պա–
տանիները, երեւանեան բառով՝ պիոներ–
ները, արտասահմանեան բառով՝ արինե–
րը, որոնք ամրան իրենց արձակուրդը
կ'անցընեն Ծաղկաձորի մէջ:

Ծաղկաձո՞ր:

Յուլիս 31ին, առաւօտուն կանուխ եռ–
ուդեռի մէջ էին այս պատանիները: Ծաղ–
կաձորի բնութեան գեղեցկութեամբ ներ–
շնչուած, ոգևոր տրամադրութեամբ
համակուած, կ'երգէին, կը պարէին եւ
իրենց ճամբորը կը զարդարէին:

Հազարաւոր պատանիներ, որոնք ան–
ցեալ տարի կը չարժէին, կը վազեն, կը ցատ–
կեն:

Նոյն օրը, իրիկնադէմին, երբ արեւին
ոսկեղէն շողերը հազիւ կը լուսաւորէին
ծառերուն կատարները, յանկարծ ձորն
ամբողջ արձագանգեց չեփորներու եւ
թմբուկներու ձայնէն: Անտառը կը թըն–
զար փողային նուագախումբին ձայնե–
րէն: Լեռնալանջերէն, հեռաւոր ու մօտիկ
բացատներէն դէպի Ծաղկաձորի հրապա–
րակը կը հոսէր մանուկներու ալիքը:
Անոնք իրենց ձեռքերուն մէջ ունէին ան–
համար ծաղկեփունջեր, կարմիր դրօշ–
ներ, կանաչ ոստեր:

Այսպէս անցան անոնք, «Գարուն» ճամ–
բարի տղաքը, «Մեսրոպ Մաշտոց» ճամ–
բարին պատանիները, «Հրաչեայ Ներսիս–
եան» ճամբարին երախաները, «Փարպե–
ցի» ճամբարին արինները: Զանոնք ծա –
փառութիւններով կ'ընդունէին Ծաղ –
կաձորի բնակչութիւնը եւ հիւրերը, պաշ–
տօնական անձնաւորութիւններ, — կու –
սակցութեան կեդր. կոմիտէին Բ. քար–
տուղարը, Բաղդասարեան, երիտասար –
դութեան կեդր. կոմիտէի քարտուղար –
ներ Պօղոսեան եւ Հասրաթեան, եւայլն:
— Ձգա՛ստ:

Շարասիւնին դեկավարն է որ կը հրա–
մայէ: Շեփորահարները դործի կը սկսին՝
հնչեցնելով հայ արիներու քայլերգը:
Ցետոյ կ'երգեն բոլորը միաձայն: Կը
խօսին հիւրերը: Ի վերջոյ, Ծաղկաձորի
մէջ հանդստանալու եկած Լատվիացի
դպրոցականներու խումբին կողմէ կը խօ–
սի ներկայացուցիչը, Տանիա Բայ: Կը
սկսի չքերթը: Նուագախումբի եւ ներ –
հնութիւն բուռն ծափահարութիւններուն
տակ կ'անցնին ամպիոնի առջեւէն:

Աջեր լերան թիկունքն է անցած ար–
դէն, բայց մանկական այս քաղաքը կը
շարունակէ իր ոտնը, — ճամբարային
հանդիսը: Կը վառին խարոյկները, կը
սկսին պարերը, ու Ծաղկաձորը եւս կը
պարի ու կ'երգէ պատանիներուն հետ՝
արձագանգ տալով անոնց ուրախութեան:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԻՍ ՄԷՋ
ՄԻԵՑ ՊԻՏԻ ՑԻՇԵՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ»

Օտարները, յաճախ պետական մարդիկ,
պարբերաբար այցի կ'երթան Հայաստան:
Վերջերս Երեւան այցելած է Քամպոճի
պետութեան վերապոյն դատաւորը, Ռոս
Մոմիս:

Հայաստանի հեռաղրական դործակա –
ցութեան ներկայացուցիչին հետ խօսե –
լով՝ հետեւեալ յայտարարութիւնները է
րած.

ՅԱՆՈՒՑՐԻՒ ՀԱՅԵՐ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Քրեմիէօ.— Խաղաղ եւ անդորը քաղաք
մը: Փողոցներու մէջ չկայ եռուզեռ, ոչ
ալ խճողում: Կարծես թէ քաղաքը դի –
չերային քունի մէջ է: Այդ միապաղաղ
խաղաղութիւնը կը խանդարուի դէպի
Պուրկուէն ընթացող քանի մը ինքնա–
շարժերու ժխորով: Ազմուկէն չախորժող
բարեկամներու համար յանձնարարելի
հանդիստ օթեւան:

Այստեղ հինդէն վեց ընտանիքներէ
բաղկացած հայ գաղութ մը կայ, դրեթէ
բոլորն ալ առեւտրական, արհեստաւոր,
խանութպան: Խանութի մը վրայ արձա–
նագրուած Հայու անուն կարդալով՝ ներս
կը մտնեմ: Տարեց կին մը սիրով կ'ըն–
դունի զիս հայերէն խօսելով: Ո՛վ բարե–
բախտ զուգադիպութիւն, 12–14 տարե –
կան երկու Հայկակներ հայերէն կը խո–
սէին: Վերջէն իմացայ որ իրենց մայրը
երկրորդական ուսում ստացած բանիմաց
Հայուհի մըն է:

Ժամը 11,30: Ես դեռ ունիմ քսան քի –
լոմեթր ճամբայ՝ հասնելու համար չըր–
ջագայութեանս վերջին կայանը:

Ճամբան հարթ–հաւասար, բաւական
լայն, ինքնաշարժերու չարան ու խճո –
ղում չկայ: Մեքենան սրընթաց կ'ընթա–
նայ, ու ես «Ցառաջ»ի հանդէպ ունեցած
պարտականութիւնս կատարողի անհուն
գոհունակութեամբ, պահ մը չորս տաս –

— Ամբողջ կեանքիս մէջ միշտ պիտի
յիշեմ այն օրերը, որ անցուցի Հայաս –
տանի մէջ: Ամենուրեք մեզ հիւրասիրե –
ցին հարազատներու պէս: Հակառակ հա–
զարաւոր քիլոմեթր հեռաւորութեան, որ
կը բաժնէ մեզ ձեր երկրէն, կը զգայինք
որ ձեր ժողովուրդը քալ ծանօթ է մեր
երկրին, կը հետաքրքրուի մեր ժողո –
վուրդին կեանքով եւ գործերով: Հեռա–
նալով արեւելեան Հայաստանէն, նոր
նուաճումներ կը ցանկամ իր հիւրընկալ
ժողովուրդին:

Հայաստանի մէջ չրջեցանք երեք օր:
Քամպոճի երիտասարդական ընկերվարա–
կան թաղաւորական կազմակերպութեան
պատուիրակութիւնը այցելեց Բիւրականի
աստեղադիտարանը, Աշտարակի չրջանի
Ոսկեվազ գիւղին հաւաքական տնտեսու–
թիւնը եւ Սեւանայ լիճը: Այցելութիւն
տուինք նաեւ Հայաստանի Գերագոյն
Խորհուրդի նախագահ Ն. Ցարութիւնեա–
նի եւ Լենինեան երիտասարդութեան Մի–
ութեան կեդր. կոմիտէի քարտուղար Ս.
Պօղոսեանի:

Հիւրերը մեկնեցան երեւանէն Մոս –
կուա Յուլիս 31ին:

Պուրկուէն.— Դէպի կրընոպլ երկարող
մայր խճուղիին վրայ տարածուած նո –
րակերտ փոքր քաղաք մըն է, հրաչալի
տեսարաններով եւ անտառներով: Այս
մաքուր ու կոկիկ քաղաքին մէջ, տասնև–
հինգ տուներէ բաղկացած փոքր գաղութ
մը ունինք: Ուրֆացի, Այնթապցի, Զո –
լուցի, Իզմիրցի, Բաբերդցի, Իզմիրցի,
Ատանացի՝ իրար խառնուած: Փոքրիկ
հաւաքականութիւն մը համերաչխ մըթ –
նոլորտի տակ: Ամէն ոք զբաղած իր
անհատական գործերով: Ազգային կեան–
քով հետաքրքրուող անհատներ կան,
բայց ոչ խմբակցութիւններ: Քաղաքը
կը բաժնուի երկու մասերու, վարչական
տեսակէտով: Բուն քաղաքը ու անոր
Մալիեռ կոչուածը: Հայերը կը բաժ –
նուին երկու երեք դասակարգերու, —
գործաւորներ, արհեստաւորներ, առեւ –
տրականներ: Բանուորները կ'աշխատին
Տէտրիջ ընկերութեան գործարաններուն
մէջ: Անոնցմէ չատեր կը բնակին նոյն
հաստատութեան բնակարաններուն մէջ:
Երեք հոգի կը զբաղին չրջուն վաճառոր–
դութեամբ, երեք հոգի՝ արհեստներով:
Եղեսիացի Արմենակ Եօթնեղբայրեան
տիկնոջ հետ կը զբաղի լուսանկարչու –
թեամբ ու կանանց վարսայարդարու –
թեամբ: Գ. Պըչաքճեան (Այնթապցի),
կօշիկի առեւտուրով եւ միեւնոյն տաեն
հիներու նորոգութեամբ: Երրորդ մը
գործեալ վարսայարդար, այրերու եւ
կանանց: Կիլիկեցի դերձակ մը, որ ա–
միսներ առաջ անձնասպան եղած է:

Ահա ամփոփ պատկերը Իզմո նահանգի
քանի մը հայաբնակ մեծ ու պզտիկ քա–
ղաքներու ու գիւղերու:

Հայը ամէն տեղ ունի տնտեսական նա–
խանձելի վերելք, իսկ ազգային գետնի
վրայ՝ քառապատիկ վայրկեան: Մխիթա–
րական նշանները հետզհետէ կը նուազին:
Արդ, տեղին է նօթագրել անոնցմէ մի
քանիները:

Տօնավաճառի մը մէջ Հայեր գտնելու
մտադրութեամբ՝ երբ կը չրջէի ընդար –
ձակ հրապարակին վրայ, աչքիս զարկաւ
ինքնաշարժներու չարան մը: Գոնէ 25
կառք եան վերջացող հայ անուններով:
15 ուրիչներ, յօրինած էին չինծու ու
խորթ մականուններ: Նաեւ տասնեակ մը
կրճատեալ մականուններով: Օրինակ,
Տոլմաճեան եղած էր Տոլմակ:

Հանդիպեցայ նաեւ հայ մեծ վաճառա–
կաններու, որոնք հպարտութեամբ իրենց
խանութներու վրայ, մեծ տառերով, հա–
յերէն եւ ֆրանսերէն արձանագրած են
իրենց իսկական անունն ու մականուն –
ները:

Հայ դերձակի մը խանութէն ներս կը
մտնեմ: Ներսը չորս հոգի կար: Վարպե–
տը զբաղած էր յաճախորդի մը չափը
առնելով, իսկ երկու հոգի կ'աշխատէին:

— Բարեւ ձեզ, կ'ըսեմ: Հազիւ թէ ար–
տասանած էի, մէկը թեւէս քաշելով,
կամաց մը կը փսփսայ ականջիս.

— Մի խօսիր հայերէն:

Զայրոյթս հասաւ իր գագաթնակէտին:
Օտար մարդ մը զգալով ընդվզումս, բա–
ցաւ բերանը եւ ըսաւ խանութպանին...
մաքուր հայերէնով.

— Պարո՛ն, հոս Թուրքիա չէ, ամէն
մարդ ազատ է իր դիտցած լեզուով ար–
տայայտուելու:

Ինծի ֆրանսացիութիւն ծախող Հայը
խեղճացաւ: Զգայնացած դուրս ելայ խա–
նութէն: Ետքը իմացայ թէ այդ լուսա–
միտ մարդը ֆրանսացի հանդստեան կոչ–
ուած բարձր անձնաւորութիւն մըն է,
երկար տարիներ ապրած ըլլալով Թուր–
քիա, Հայերու հետ չփում ունենալով՝
սորված է հայերէն խօսիլ ու դրել: Հա–
յուհիի մը հետ ամուսնացած ու տղան
եւս ամուսնացած է Հայու հետ:

Երջանկայութեանս ընթացքին տպիը
ունեցայ ներկայ ըլլալու երկու հայկա –
կան դաշտահանդէսներու: Մին տեղի
կ'ունենար Շասի մէջ, իսկ միւսը հեռա–
ւոր չրջանի մը մէջ: Շասի Հաճնոյ երի–
տասարդաց նորակազմ Միութիւնը ձեռ–
նարկած էր այս դաշտահանդէսը: Ինծի
մը նորահաս երիտասարդներ, առանց
ազմուկի, մեզի ընծայեցին հայերենա –
խոս ու հաճոյալի օր մը: Հայերէն եր–
գեր, արտասանութիւն, պար, դաւեշտ,
նուագ: Նոյնիսկ երիտասարդ մը փորձեց
բացման խօսք արտասանել հայերէն լեզ–
ուով: Հանդէսը անցաւ չատ յաջող: Քա–
ջալերական երկու համեստ խօսք ըրի
նաեւ ես: Եղան նուիրատուութիւններ ու
ժողովուրդը լայն չափով մասնակցեցաւ:
Ցուտ հասոյթ 1650 նոր ֆրանք գոյացաւ,
աննախընթաց յաջողութիւն մը:

Ներկայ եղայ նաեւ Փոն–ոը–Շէրնիւի
Ազգ. Միութեան դաշտահանդէսին, ուր
բացակայ էր... հայկական դրօշը:

Խառն ամուսնութիւնները հետզհետէ
կը ստանան լայն ծաւալ: Հայ օրիորդը,
ամուսին ընտրելու մէջ հիմա խորութիւն
չի դներ նաեւ սեւին ու ճերմակին միջեւ:

Հանդիպեցայ մէկ ընտանիքի. չորս զոյ–
գեր ամուսնացած են օտար երիտասարդ–
ներու հետ: Եւ չորսն ալ ներկայիս ե–
գեսի վրայ ձգուած են, ամուսինները ա–
ներեւութացած են, մէկ–մէկ երթալով
յիշատակ ձգելով: Բարեբախտաբար ու–
րախութիւն, հպարտութիւն պատճառող
պարագաները նուազ չեն:

Բոլոր Հայերը բարեկեցիկ են եւ ունե–
ւոր: Հպարտ եմ յայտարարելով թէ կա–
րօտ Հայու չհանդիպեցայ:

ԱՆՅՈՐԴ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (206)

ԵՐԼՏՉԻ ՊՕՄՊԱՆ

ՀԱԶԱՐ ԻՆԸ ՀԱՐԻՒՐ ՁՈՐՍ

36· Գարեկին (փախստական), նոյն վարժարանի աշակերտ, Կէտիկ փաչայի բնակիչներէն:

37· Մանուկ (վախճանեալ), Կ. Պոլսոյ կայսերական Բժշկական Համալսարանի գեղագործութեան ուսանող:

Այս հինգն ալ յանցապարտ կը ճանչ –
ցուին, որովհետեւ իրենց պատկանած
հայ յեղափոխական կոմիտէին եղեռնա –
կան ձեռնարկներուն պատրաստութեան
մասնակցած են, զանազան գերեր կատա–
րած են, եւ կոմիտէին խոովարարական
գաղափարներու տարածումին սատարած
են:

Ոճիրները նախատեսուած են Պատժա–
կան Օրէնքին 58րդ յօդուածին առաջին
հատուածովը:

38· Միխալ, Նիքոյէ որդի (բանտարկ–
եալ), մաքսէն ապրանք հանող, Կ.Պոլիս:

39· Մաթթէօ, Սերգէյի որդի (բան –
տարկեալ), մաքսէն ապրանք հանող, Կ.
Պոլիս:

Երկուքն ալ ամբաստանեալ են, որով–
հետեւ իրենք մաքսէն հանել տուած են
մահափորձին կառքը. իրենց յանցաւո –
րութիւնը կամ անպարտութիւնը տարա –
կուսելի է:

40· Միլթօ (բանտարկեալ), երկաթա –
գործ, բնակեալ Կ. Պոլիս:

41· Մանոլ (բանտարկեալ), երկաթա –
գործ, բնակեալ Կ. Պոլիս:

Երկուքն ալ մեղապարտ են, որովհե –
տեւ իրենց աշխատութիւնը նուիրած են
պատրաստելու արկղը, ինչպէս նաեւ ի–
րենք չինած են դժոխային մեքենան.
սակայն, իրենց յանցաւորութիւնը կամ
անմեղութիւնը կընայ նոյնպէս կասկածի
տակ դրուիլ:

Ցանձնաժողովը կը հրաժարի մեղա –
պարտ հռչակելէ.

1· Մառի Փասքալ Սարկոլոկօն, որուն
հաճոյակատարութիւնը օգտագործած էր
յանցապարտ Վահանը, անոր ձեռքով
կրել տալով պայթուցիկ նիւթերու ծրար–
ներ Առաքել Ըսուած Տաքէս Նահապետ–
եանին՝ ասսորիական հիւանդանոցին
քով:

2· Մառի Նահապետեանը, Առաքելին
աղջիկը, զոր իր հայրը զրկած էր հիւան–
դանոցի մայրապետին վստահութիւնը
խաբելու եւ իր վախցած խուզարկութենէն
դերծ կացուցանելու համար պայթուցիկ
առարկաներն ու հրանիւթերը, զորս ինքը
կը պահէր այդ հաստատութեան դարանի
մը մէջ:

Այս երկու աղջիկներէն առաջինը, Մա–
ռի Փասքալը, անպարտ կը նկատուի, ո–
րովհետեւ իր բարեմտութիւնը հաստատ–
ուած է: Գալով երկրորդին, Մառի Նա–
հապետեանին, նկատի առնուած է անոր
դեռահաս տարիքը, նաեւ այն պարագան
թէ իր դէմ ասրուած զգացումներէն զրկուե–
լով է որ ան գործած է այդ արարքները:
Աւելորդ է յիշել թէ Երլտըզի Քննիչ
յանձնաժողովը, աւարտելէ յետոյ իր
քննութիւնները, արդիւնքը նախ հաղոր –
դած էր Հիւնքեարին, որ, իր կարգին,
կայսերական իրատէով մը, հրամայած
էր խնդիրը վերաքննել զատական իշխա–
նութեան ձեռքով:

Ահա այդ հիման վրայ է որ քննու –
թեանց բոլոր թուղթերը զրկուած էին
Դատական նախարարութեան, ընդարձակ
տեղեկագրով մը, ուր յանցապարտ հրա–
չակուած բանտարկեալ թէ վախստական
անձերուն պատիժները զատ զատ նչա –
նակուած էին, ինչպէս տեսանք. պատիժ–
ներ, որոնք նոյնութեամբ ընդունուեցան
Եղեռնազատ Ատեանին կողմէ:

ՍՄԲԱՏ ԲԻՒՐԱՏ

(Շար.)

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրեր եւ Ժամեր

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլիոյ մեր ընկերներէն Տոքթ. Ա. Շահպաղեան եւ իր տիկինը, Յառաջի խմբագրատունը այցելելով, այս առթիւ հետեւեալ նուիրատուութիւնները ըրին.–

Մշակոյթի Տան Շ. Միսաքեան սրահին, Ս. Թէհլիրեան սրահին, Հ. Յ. Դ. Թանգարանին, Յառաջին, Հայ–Բոյժին տասնական ֆրանք:

Այս նուէրները ստանալ Յառաջի խմբագրութենէն:

Ընկեր Շահպաղեան, իր հիւանդու–թեան առիթով Կապոյտ Ծաչի ընկերու–հիներուն կողմէ տրուած այցելութեան իրբեւ շնորհակալութիւն, տասնեւհինգա–կան ֆրանք կը նուիրէ Կ. Ծաչի Մարսէլիոյ մասնաճիւղին եւ Օգափոխութեան կայանին, տասը ֆրանք՝ կայանին հա–մար ուսուցչուհիները պատրաստելու ֆոն–տին, ինչպէս եւ իրբեւ հայրենակցական նուէր՝ տասը ֆրանք Վարագ թերթին բարգաւաճման: Շնորհակալութիւն բոլոր այցելուներուն եւ Վասպուրականի Հայ–րենակցական Միութեան:

Այս նուէրները ստանալ Կ. Ծաչի վար–չութենէն:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Շաւիլի եկեղեցւոյ վարչութիւնը Տիկին Անիկ Փափազեանի ցաւալի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի չնորհակա–լութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Եչիպարասչեանէ 30 եւ Պ. Տիրան Զո–լաքեանէ 50 ֆրանք:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Տիկնանց յանձ–նախումբը կը խնդրէ կազմակերպութիւն–ներէն նկատի ունենալ հետեւեալ թուա–ձանները.—

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1, *երեքշաբթի երեկոյ Տիկնանց յանձնախումբի կազմութեան Գ. տարեդարձին առթիւ դեղարուեստական երեկոյթ:*

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 19, *ցուցահանդէս հայ արուեստագէտներու նկարիչ, արձանա–գործ եւ փորագրիչներու գործերուն:*

Հայկական Թանգարանը, 52 Ավընիւ Ֆոշ, (Փարիզ 16):

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7, 8, 9, 10, «*Բարենպա–տակ վաճառք*»:

Յառաջիկային պիտի տրուին մանրա–մասնութիւնները:

×

Լիոն.— Ֆր. կապ. Ծոչի Օրը կը տօնուի մեծ պատրաստութեամբ, 27 Հոկտ. Մոլիրէի չքեղ սրահին մէջ:

×

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան յիս–նամեայ յոբելեանը կը տօնուի Հոկտեմ–բեր 13ին, Սալ տը լա Շիմի:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, Rue Thouin, PARIS

Այս կիրակի Վերափոխումն Տիրամօրն: Զայնաւոր պատարագ ժամը 10,30ին եւ Խաղողօրհնէք:

Պիտի պատարագէ

Գերպ. Կիւրեղ Եպս. Զոհրապեան

Ցունաստանի եւ Ճէդիրէի Նախկին Առաջնորդը:

Երկուշաբթի *Մեռելոց: Զայնաւոր պա–տարագ ժամը 10,30ին համօրէն ննջեց–եալներուն հոգիներուն համար:*

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Ծաչի Վիչնի մասնաճիւղի տարեկան դաշտահանդէսը տեղի կ'ունե–նայ Սեպտեմբեր 1ին, առաւօտէն մինչեւ երեկոյ «Իւ–էս–Ա.»ի մարզադաշտին վրայ (Թանըրիին fով):

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Բանա–խօսութիւն, երգ արտասանութիւն եւ հայկական պարեր:

Ճոխ պիւֆէ· աղանդերներ եւ չամիչու–րով խորոված:

Սիրով կը հրաւիրուի գաղութի Հա–յութիւնը:

IMPRIMERIE SPECIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՄԿՐՏԻՉ (ՓԱՐԻԶ)

Այս կիրակի, Տօն Վերափոխման Սուրբ Աստուածածնի: Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ պի–տի մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ եւ պիտի տրուի աւուր պատշաճի քարոզ:

Յաւարտ պատարագի պիտի կատարուի խաղողի օրհնութիւն:

Այս երկուշաբթի, Մեռելոց: Պիտի մա–տուցուի պատարագ եւ պիտի կատարուի հոգեհանդիստ մեր ազգի բոլոր ննջեց–եալներուն ի հանդիստ: Պատարագը կը սկսի ժամը 10ին:

×

ՎԱՐԱԳԱՅՑ Ս. ԽԱՉ (ԱՌՆՈՒՎԻԼ)

Այս կիրակի հանդիսաւոր պատարագ Աստուածածնայ տօնին առթիւ: Կը պա–տարագէ Ներսէհ վարդապետ Փապու–ճեան: Յաւարտ պատարագի, աւանդա–կան խաղողօրհնէք:

×

Ս. ՅԱԿՈԲ (ԼԻՈՆ)

Շաբաթ (17 Օգոստոս), Նախատօնակ երեկոյեան ժամը 5ին: Կիրակի (18 Օգոստ.), սկզբն. ժամերգութ. առաւօտ ժամը 7,30ին: Պատարագ ժամը 10ին: Խաղողօրհնէք 11ին, Հոգեհանդիստ ժա–մը 11,30ին:

Լիոնի եւ Շրջ. Հայ Ազգային Միու–թեան Վարչութիւնը կը հրաւիրէ չրջանի բարեպաշտ հայ ժողովուրդը ներկայ ըլ–լալու 18 Օգոստոսին Ս. Աստուածածնայ տօնի առթիւ կատարուելիք արարողու–թեանց: Յաւարտ պատարագի տեղի պի–տի ունենայ նաեւ խաղողի եւ մատաղի աւանդական օրհնութիւնը:

×

ՇԱԻԻԼԻ ՄԷՋ

Պատարագ եւ աւանդական խաղողօրհ–նութիւն այս կիրակի առաւօտ:

×

ՏԷՍԻՆ

Ուրբաթ, Աղի օրհնութիւն եւ մատաղի ղենում կէսօրէ վերջ ժամը 3ին:

Շաբաթ, Հոկտմի արարողութիւն կէս–օրէ վերջ ժամը 6ին:

Կիրակի (18 Օգոստ.), Տօն Աստուածած–նայ. սկիզբ ժամերգութեան ժ.ը 8,30ին, հանդիսաւոր պատարագ ժ.ը 10ին, մաս–նակցութեամբ տեղւոյն երկսեռ երգչա–խումբին, ղեկավարութեամբ Պ. Գ.Մար–տիրոսեանի. Երգեհոն եւ մեներգ Օր. Անժէլ Կարապետեան, խաղողօրհնէք եւ մատաղի բաշխում:

×

ԱԻԱՆԴԱԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
ԷՔՍ – ԼԷ – ՊԻՆի ՄԷՋ
ԱՑՍ ԿԻՐԱԿԻ, Ս. Աստուածածնայ
Տօնակատարութեան առթիւ

Օթոռաոնները ժամը 9էն սկսեալ կը մեկնին Փառիզի քովէն եւ կայարանէն: Իշնել լարուղիի (թելեֆերիֆ) կայանը, հոն Լա Շօմիէռ սրճարանի յարակից դաշտերու վրայ, պաղ ջուրի մօտ:

Ժամը 10ին կը սկսի պատարագ եւ խա–ղողօրհնէք: Ճաշէն եռք՝ բացում դաշ–տահանդէսի: Օրուան նշանաբան՝ «ՀԱՑՔ ՀԱՑ ՊԱՀԵԼ»:

Օգոստ. 17ին կը կատարուի Շողակա–թի տօնի եւ Օգոստ. 19ին Մեռելոցի պա–տարագներ՝ մատուցմամբ Օչին վարդա–պետի, մասնակցութեամբ Փարիզի եկե–ղեցւոյ դպիրներու:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մայր եկեղեցիի վարչութիւնը կը ծա–նուցանէ թէ այս կիրակի, Ս. Աստուա–ծածնի Վերափոխման տօնը պիտի կա–տարուի օրուան յատուկ հանդիսաւոր արարողութեամբ. ինչպէս նաեւ Խաղող–օրհնէք եւ Մեռելոցի Հոգեհանդիստ ընդ–հանուր ննջեցեալներու յիշատակին:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլի մէջ Դաշնակցութեան Օրը կը տօնուի Հոկտեմբերի 5ին Սալոն Ա–համպրա:

ՀԱՑ ԸՆԾԱՑԱՐԱՆ

Կը փնտռուի հայ տիկին մը Հաստա–տութեանս մէջ իբր խոհարարի օգնական: Մանրամասն տեղեկութիւններու համար դիմել գրաւոր կամ անձամբ՝

École Apostolique Arménienne
3, Av. de Grandchmp
LE PECQ (S. et O.) Tél. 963-01-72

ԿԵԱՆՔԻ ՈՒՂԻՆԵՐՈՎ

Գ. Հատոր

Շուտով լոյս կը տեսնէ Ս. Վրացեանի ԿԵԱՆՔԻ ՈՒՂԻՆԵՐՈՎ (Գ. Հատոր), *չուրջ 300 էջ, պատկերազարդ եւ լաթա–կազմ:*

Երրորդ հատորը կը բովանդակէ Ս. Վրացեանի յուշերը կամաւորական շար–ժման, ինչպէս նաեւ դէմքեր, դէպքեր եւ տպաւորութիւններ՝ մօտիկ անցեալէն:

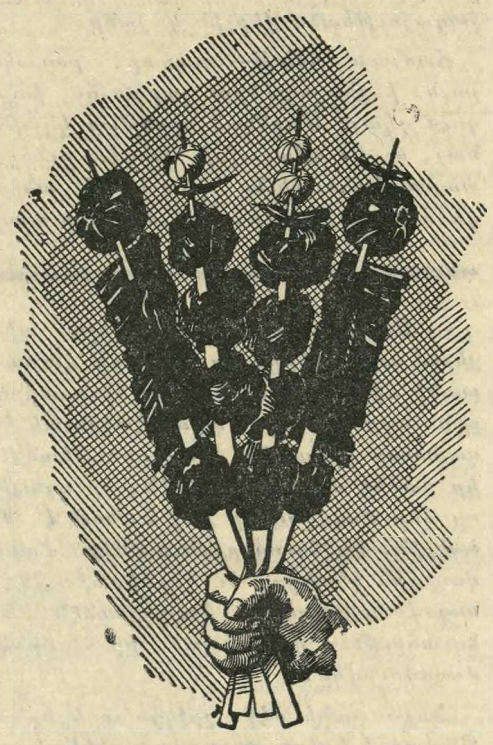

ՃԱՇԱՐԱՆ

ԵԱՐ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԹԵՒԱՆԵԱՆ

Եւրոպական, հայկական եւ կովկասեան ընտիր ճաշեր:

Առաջնակարգ կովկասեան խորովածներ

ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

AU CŒUR MÊME DES CHAMPS-ÉLYSÉES

4, RUE ROBERT-ESTIENNE
(coin Rue Marbeuf) PARIS-8e
Téléph.: BAL. 31-21 et 30-84
Métro : F. D. Roosevelt

ԼՈՑԸ ԳՈՑՆ Է···· ԳՈՑՆԸ ԼՈՑ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՑ ՏՈՒԷ՛Ք···· ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՑՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e

Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնա–կարգ ներկեր: Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրու–թիւն: Նորոյթ իւղաներկեր, պատի դեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գեանի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէում եւ փլասթիֆ — ծածկոցներ.—
TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը:

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ:

ՄԱՄՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e
166, AV. ARISTIDE BRIAND
64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՀԱՐԱՁ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86 - 60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 27 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ֆ. Հատը 0·30 Ֆ.

ԿԻՐԱԿԻ
18
ՕԳՈՍՏՈՍ
DIMANCHE
18 AOUT
1963

LE NUMERO : 0,30 FR.

39ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9685

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

39e ANNÉE — Nº 9685

ԻՐ ՆՕՏՔԸ

ՕՐԵՐԸ Կ'ԱՆՑՆԻՆ, ՏՂԱ'Ք

Երկու դասեր ունինք աչքի առջեւ, երբ կը մտածենք երիտասարդութեան պարտականութիւնները՝ տարապէս բաղմու – թեանց ինքնապաշտպանութեան պայքարին մէջ:

Առաջինը՝ անոնք որ թեւ կուտան 25էն 35: երկրորդը՝ անոնց անմիջական յա – ջորդները, 15էն 25 տարեկան:

Առաջին չարքէն ունինք բաւական կա – յուն համրանք մը՝ հայկական պա – տիւր համրանք մը՝ հայկական պա – տիւր համրանք մը՝ հայկական պա – տիւր

ԿԱՏԱՊԱՆԻ ՊԱՏԳԱՄԸ

Լոմոն Շիւց կատապան բառի մասին գերմաներէն յօդուած մը ունի Հանդէս Ամսօրեայի Յոբելենական թիւին մէջ (էջ 515–520):

Պարոնը դիտել կուտայ թէ Հունգարիոյ մէջ՝ 11–13րդ դարերուն՝ կատապանը գործածուած է իբր անձնանուն կամ ա-ռաւելաբար գերդաստանի անուն:

« Կատապանը, կը գրէ Շիւց, բիւզան-դական կատեպանօ տիտղոսն է, որ նահանգապետ կամ կողմնակալ կը նշանակէ: Երբ 11րդ դարու սկիզբը Պուլ-կարիա գրաւուեցաւ, Հունգարիայէն հա-րաւ նոր բիւզանդական նահանգներ կազմուեցան, որոնց կառավարիչները կատեպանօ տիտղոսը կը կրէին եւ դուք-սի աստիճան ունէին:

« Հայ պատմիչներ կը գործածեն կա-տապան փոխարէն կատեպանօյի: Ըստ Վարդան Պատմիչի՝ Գագիկ Թագաւորին տեղ Անի ղրկուեցաւ (1043–1045) վստա-հելի անձնաւորութիւն մը... կատապան մը: Ըստ Սամուէլ Անեցիի տարուէ տարի Բիւզանդիոնէն Հայաստան կատապաններ կը ղրկուէին: Մատթէոս Ուռհայեցի կը յիշէ Արծէշ քաղաքը գտնուող բիւզան-դական զօրավար մը, զոր Ստեփան Կա-տապան կը կոչէ: Կը յիշուի նաեւ Պերող անուն կատապան մը 1055ին ի Պաղին: Անիի յիշատակարաններէն մէկուն վրայ կը կարդանք Մագիստրոս Թագաւորի մը մասին որ Արեւելից Կատապան կ'ան-ուանուի:

« Գրաբարի մէջ հայերէն բառը կը նը-շանակէ նահանգապետ կամ կողմնակալ: Բիւզանդական տիրակալութեան Հայաս-տանէն հեռացումովը կատապանն ալ հա-յերէնի մէջ գործածութենէ դադրած է, թէեւ կատապանը պան մասնիկով մարզ-պան բառին նմանելով Հայերէնի կնիք մը ունի վրան:

« Հակառակ պաշտօնական յունարէնի մէջ կատեպանօ գրուելուն, ուշագրաւ է հունգարական կատապան, ինչպէս եւ յունարէն եւ լատիներէն ժողովրդական կատապանոս յորջորջումը: Կատեպանօին կատապան դառնալը հայերէն բարդու-թեան օրէնքով բացատրել դիւրին է: Գա-լով ու մասնիկին կորուստին, ուրիշ շարք մը յունարէն բառեր հայերէնի մէջ ուը կորսնցուցած են, օրինակ՝ պատրիկ, սպրատելատ, եւայլն:

« Տեսակէտիս պաշտպանութեան հա-մար կ'արժէ ակնարկ մը նետել պատմու-թեան: Հայեր պետական մեծ դեր կա-տարած են բիւզանդական կայսրութեան քաղաքական թէ զինուորական մարզե-րուն մէջ: Հանրածանօթ է թէ ժամանակ մը բիւզանդական կայսրութիւնը կառա-վարուած է հայ կայսրերէ ու կայսրու-հիներէ:

« Հայերը քաղաքական եւ ռազմական նպատակներով փոխադրուած են դէպի Թրակիա: Մուշեղ Մամիկոնեան եւ իր զօրամասերը Մօրիկ Հայկազնի կողմէ Աւարներու դէմ կռուելու ղրկուեցան (591–593): Հայ Պաւղիկեանները (8րդ դար) զանգուածօրէն փոխադրուեցան Թրակիա: Կայսրը 986ին գերի իյնալէ ազատեցաւ հայ հետեւակ գունդերու շը-նորհիւ: Ըստ Ստեփանոս Ասողիկի՝ 991ին կայսրը Գրիգոր Մագիստրոսի եւ այլ հայ ազնուականներու հրամանատարութեան տակ բազմաթիւ հայ զօրք ղրկեց Պուլ-կարներու դէմ:

« Որով 11րդ դարուն Պալքանեան թե-րակղզին հայ զինուորական ու քաղաքա-կան աւազանիով յագեցած կը գտնենք:

« Հունգարացիք, իբր պետութիւն, եր-բեմն Բիւզանդիոնի դաշնակից եղած են, երբեմն՝ թշնամի: Շուրջ 1000 թուակա-նին Հունգարները բիւզանդական կայսրի կողմէ պատերազմելու ղրկուեցան Պուլ-կարներու դէմ: Սակայն, երբ Ռոմանոս Դիոգինէս կայսրը 1071ին Մանազկերտի առջեւ Սելճուկներէն պարտուեցաւ, հունգար – բիւզանդական սահմանագլու-խը փոխադրուած Փեչենէկները Հունգա-րիոյ վրայ յարձակեցան: Հունգարները փոխադարձելով գրաւեցին Բիւզանդիոյ յաջորդ տարին յառաջացան մինչեւ Նիշ:

« Այս տուեալներէն ակներեւ է, որ պատմութեան ընթացքին՝ շատ հաւանա-բար ո՛չ միայն Բիւզանդացիք, այլեւ բիւ-զանդական ծառայութեան մէջ գտնուած Հայեր ալ շփման մէջ մտած են Հուն-գարներու հետ եւ ի վերջոյ Հունգարիա հաստատուած՝ այսպէս կամ այնպէս:

« Բիւզանդական աղբիւրներէ ծանօթ կատապաններու մէջ հայկական անուն մը չենք տեսներ: Սակայն նկատի առնել որ մենք միայն նահանգներու պետական պաշտօնեաները գիտենք: Եթէ նոյն տիտ-ղոսը կը պատկանէր նաեւ կարգ մը ա-ռանձնաշնորհեալ պաշտօնակալներու՝ իբրեւ քաղաքի հրամանատար կամ դա-տաւոր, այն ատեն շատ կարելի է որ Հունգարիա հաստատուած կատապաններ այս տեսակ անձեր եղած ըլլան:

« Յետոյ, պէտք է նկատի ունենալ որ կատապանը ո՛չ հայերէնի եւ ոչ ալ յու-նարէնի մէջ իբր անձնանուն երեւան կու-գայ: Այս փոփոխութիւնը կրնայ հուն-գարերէնի մէջ պատահած ըլլալ, որով – հետեւ հունգարերէնի մէջ շատ հունգա-րական եւ օտար տիտղոսներ կան, որոնք տոհմանուն դարձած են իբր մակդիր կամ անձնանուն գործածուելով »:

Գարամաճեան բառարանը կատապանի դէմ կը գրէ.— (յուն.) կողմնապետ, կուսակալ:

Կատապանը կատեպան ձեւով գոյատե-ւած է Այրարատի մէջ: Աբովեան «Վէրք Հայաստանի»ն ունի «մեր այգիի կատե-պանները», որ տեղւոյն համեմատ թէ՛ մշակ եւ թէ պահապան իմաստն ունի: Սակայն Շիւց կը տեղեկացնէ թէ Մալ-խասեանցի բառարանը կը գրէ թէ կատե-պան կը նշանակէ «այգիի պահապան»: Ըստ իս՝ կը յարմարի նաեւ տնտես ի-մաստը, այսինքն քանի մը մարդիկ, ո-րոնք մեծ այգիի մը ամէն հոգը ստանձ-նած են, մշակումը եւ պտուղին ամէն կերպ օգտագործումը: Որով պահապան իմաստն ալ բովանդակած կ'ըլլայ:

Այրարատէն աւելի հարաւ իջնելով, Այնթապի տեղական բարբառի մնացոր-դացին մէջ կը գտնենք երկու բառ, ֆէյ-ներուն մէջ: Քէյվանը – Քէտպանու հա-ռանձին չի գործածուիր, այլ կ'ըսուի ֆէյվանը ավրաթ, — «փորձառու, վար-պետ կին»: Ինչպէս որ ուրիշ առիթով մըն ալ գրած եմ, ֆէյվանը աղաւաղումն է պարսկերէն ֆէտպանու բառին, որ «տան տիկին» ըսել է պարզապէս: Քէյ-վանը գործածութենէ դադրած, բայց իբր բրածոյ մնացած է Քէյվան Համամը (բաղնիք) եւ Քէյվան աղա (Այնթապէ Խնձէչ հայ գիւղի իշխանը) յորջորջում-ներուն մէջ: Քէյվաէը – Քէտպանու հա-ւասարութիւնը թելադրիչ է Քէյվան, ֆէտպան, կատեպան, կատապան հաւա-սարութեան:

Քէտ, (ֆէտէ, կուտա) գործածական է աթէշֆէտէ (տարուշան, — կրակատուն) բառին մէջ: Մէյկէտէ եւ մէյխանէ հո-մանիշ են եւ կը նշանակեն «գինետուն»: Հայերէն նաւակատիք բառն ալ էապէս կը նշանակէ նոր տունի յատուկ:

Կ'արժէ այդ առնչութեամբ նկատի ունենալ պարսկերէն ֆէթխուտա բառը:

Քէթխուտայի համար բառարանը կը գրէ (ռամկօրէն՝ ֆէհեա).— Տան տէր, սպասաւոր, տնօրէն տեղակալ, գործա-կատար:

Կ'արժէ դիտել տալ. թէ ֆէթխուտան «քէօխվա» ձեւով գործածական է կարգ մը գաւառներու մէջ, իսկ Այնթափ ունի ֆիյա, որ քէհեային աւելի աղաւաղուած ձեւն է: Քէօխվա եւ ֆիյա կը նշանակեն գիւղապետ, ռէս, մուխթար:

Յունարէն կատեպանօ գրական ձեւը ո՛չ հայ գրականութեան ո՛չ հունգար անուններու եւ ոչ ալ Իտալիոյ մէջ երե-ւան կուգայ: Օրինակ՝ 10րդ դարու վեր-ջաւորութեան մօտ Լոմպարտիոյ կամ հիւսիսային Իտալիոյ կառավարիչը կա-տապանուս տիտղոսը ունէր, ըստ ընդար-ձակ Ուէպստրի:

Այսուհանդերձ, ինչպէս տեսանք, 19րդ դարուն Աբովեան կը գրէ «մեր այգիին կատիպանները», որ յունարէն կատեպա-նօին խիստ մօտ է: Իսկ Այնթապի ֆէյ-վանը կ'ենթադրէ սղուած ըլլալ ֆէթպան կամ կատպան ձեւէ մը:

Մեր կարծիքով, կատապանին պատ-գամը սա՛ է թէ արձանագրական տուեալ-ներու պակասութեան հակառակ՝ բառը պարսկերէն է իր ձեւով եւ իմաստով: Կը համարձակիմ ըսել թէ բառը բիւզանդա-հայ պաշտօնակալներու կողմէ յարմար-ցուած է Պարսիկներու կողմէ գործածա-կան մարզպան բառի հակադրութեամբ իբրեւ կատեպան(օ) եւ ապա պետական հայ պաշտօնատարներու եւ զօրավարնե-րու գործածութեան մէջ դարձած է կա-տապան եւ ծնունդ տուած է յունական ժողովրդական կատապանուսի, լատինե-րէն կատապանուսի, այրարատեան կա-տեպանի եւ Այնթապեան ֆէյվանի:

ՄԱՆՈՒԷԼ ՔԱՍՈՒՆԻ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՀԻՆ ԴԷՄՔԵՐ

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՊԱՆԵԱՆ

Շատ հին յիշատակ մըն է որ կը քեր-թեմ այսօր՝ կէս դարու հնութիւն մը:

Հազիւ տասներկու տարեկան պատանի մըն էի, երբ առաջին անգամ ըլլալով ներկայ եղայ Պոլսոյ Շահզատէ-Պաշը Թաղամասին մէջ գտնուող Մնակեան թա-տերախումբի ներկայացումներէն մէ-կուն:

Շահզատէ-Պաշըի մէջ երեք թատրոններ գոյութիւն ունէին, «Միլլէթ», «Ֆերահ» եւ «Շարք»: Այս երեք բեմերուն վրայ ալ Մնակեան թատրոնը յաճախակի ներ-կայացումներ կուտար, բնականաբար Թուրքերէն լեզուով: Ակներեւ է ըսել թէ Թուրք ազգային թատրոնի հիմնադիրն է բոլոր ներկայացումներուն ներկայ կ'ըլ-լար հոծ բազմութիւն եւ այդ բազմու-թիւնը մեծ յարգանք եւ ակնածանք ունէր «Մնակ էֆէնտի»ի հանդէպ:

Մեր տունին մօտիկ ապրող դրացի մը ունէինք՝ Գրիգոր Ջիլինկիրեան, որ Մը-նակեան թատերախումբի երրորդական դերասաններէն էր, բեմի անսահման սի-րահար մը, եւ խնդրած էր վարպետէն որ զինքը առնէ իր խումբին մէջ, ուր կ'ա-խատակցէր անձնուիրաբար ու սիրայօ-ժար կերպով:

Մեր ընտանիքին մօտիկ բարեկամն էր Գրիգոր Ջիլինկիրեան, յաճախ, գրեթէ ամէն օր կ'այցելէր մեզի եւ մենք զինք ընտանեբար կը կոչէինք «Գրիգոր աղ-բար»:

Օր մը, ուրեմն, հայրիկիս ու մայրի-կիս ալ համաձայնութեամբ, խնդրեցի «Գրիգոր աղբար»էն որ գիշեր մը զիս տանէր իրեն հետ Մնակեանի ներկայա-ցումներէն մէկուն: Բարի մարդը յօժա-րակամ ընդունեցաւ եւ զիս առաջնորդեց թատրոն:

Երբ ներս մտանք թատրոնէն, մեր բա-րեկամը ուզեց սրահին մէջ տեղ մը սպա-հովել ինծի, որպէսզի հոն ներկայա-ցումը դիտէի եւ խաղին վերջաւորութեան զիս դար առնէր ու առաջնորդէր տուն:

Ես սակայն, խնդրեցի « Գրիգոր աղ-բար»էն որ զիս հետը տանէր բեմ, «քու-լիս»ներուն ետեւ եւ հոնկէ էր որ պիտի նախընտրէի դիտել ու լսել ներկայացու-մը: Անշուշ «Գրիգոր աղբար»ը այդ փա-

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԴԵՐԸ
ՌՈՒՍԵԻԹՈՒՐՔ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆՑ ՄԷՋ
1919–1922

Ազգային Մեծ Ժողովը ոգեւորութեամբ ողջունեց, 1920 Մայիս 11ին, «Ռուսիոյ եւ Արեւելքի Մահմետականներուն ուղ-ղուած Մանիֆեստ»ին ընթերցումը, ո-րուն մէջ կը յայտարարուէր պատերազ-մական գաղտնի համաձայնութեան խը-զումը (1). բայց, անշուշտ չհասկցաւ Հայերու ինքնորոշման իրաւունքին մա-սին այնտեղ եղած յայտարարութեան կարեւորութիւնը: Ազգ. Մեծ Ժողովը նմանապէս ոչ մէկ տեղեկութիւն ունէր, ի հարկէ, Լենինի եւ Սթալինի թիւ 13 հրամանագրէն, որ յաւելեալ ճշգումնե-րով կ'օժտէր այս իրաւունքը (2): Ահա թէ ինչո՛ւ, Մուսթաֆա Քէմալի 26 Ապրիլ թուակիր նամակին Ջիչէրինի տուած պա-տասխանը մեծ ապշանք պիտի պատճա-ռէր Ազգ. Մեծ Ժողովին, քանի որ այդ նամակին մէջ Ջիչէրին կը պահանջէր, որ Հայաստանի, Քիւրտիստանի, Լազիս-տանի եւ Արեւելեան Թրակիոյ մէջ հանրաքուէարկութիւններ կազմակեր-պուին (3):

Անգարայի մէջ աւելի եւս տարօրինակ նկատուեցաւ խորհրդային այն պահան-ջը, թէ Թուրքիա պէտք է հողեր զիջի Հայաստանի: Յամենայն դէպս, ասոնք են Ջիչէրինի կողմէ Ազգ. Մեծ Ժողովի պաշտօնական պատուիրակ Պէքիր Սամի պէյի ներկայացուած պահանջները, երբ այս վերջինը արկածալի ճամբորդութենէ մը ետք վերջապէս Մոսկուա հասաւ 1920 Յուլիս 19ին: Այսպէս, մինչ մէկ կողմէ պատրաստ էին զինուորական եւ դրամա-կան անմիջական օգնութիւն մը շնորհե-լու Թուրքիոյ, միւս կողմէ՝ բարեկամու-թեան դաշինքի մը կնքումին նախորդող բանակցութիւնները անելի կը մատ-նուէին՝ ռուսեւթուրք սահմանագծին ճշդումին վերաբերող անհամաձայնու-թեան պատճառաւ: Խորհրդային կառա-վարութիւնը կ'ակնկալէր, որ Թուրքիա ոչ միայն հրաժարի Պրեսթ-Լիթովսքի դաշինքով ձեռք ձգած Կարսի շրջանէն, այլ նաեւ կը պահանջէր, որ Վանի եւ Պիթլիսի վիլայէթներուն մէկ մասը կցը-ուի Հայաստանի՝ սպասելով անոր մօտա-լուտ խորհրդայնացումը:

Մուսթաֆա Քէմալ ծայր աստիճանի դժուարին կացութեան մը պիտի մատ-նուէր, եթէ, Պաքուի անկումէն ետք Հա-յաստանի մէջ պայթած համայնավարա-կան ապստամբութիւնը յաջողութեամբ պսակուէր: Իրեն համար բարեբախտա-բար, ռուսեւլեհական պատերազմը ստի-պեց խորհրդային կառավարութիւնը, որ կեցնէ Երեւնի վրայ քալող 11րդ Կարմիր Բանակը, այսպէսով պատճառ դառնալով Ալեքսանդրապոլի ապստամբութեան ձա-խողութեան: Միւս կողմէ, Մուսթաֆա Քէմալ յետաձգեց, Ջիչէրինի պատաս-խանին վրայ իր արդէն իսկ արձակած հրամանը՝ Յունիս 23ին արշաւել դէպի Հայաստան: Հայաստանի հարցին շուրջ համաձայնութեան մը հասնելու անկարե-լիութեան համոզումը գոյացնելէն ետք է միայն, որ Քեազըմ Քարապէքիր փա-շայի բանակը Հայաստանէն ներս մըտ-ցուց, նախ՝ մինչեւ Սարըղամըշ եւ ապա՝ մինչեւ Կարս, որ գրաւուեցաւ 1920 Հոկտ. 30ին: Դաշնակցական կառավա-րութեան հետ սկսած բանակցութիւնները զգաստացուցին խորհրդային կառավա-րութիւնը: Անգարայի կառավարութեան մօտ բացառիկ եւ լիազօր նախարար Պու-դու Մտիվանիի կողմէ համաձայնու-թեան վերջին փորձի մը ձախողութենէն ետք, Լենին եւ Սթալին հրամայեցին, Նոյեմբեր 27ին, որ Հայաստան խորհրդ-դայնացուի: Դաշնակցական կառավարու-թիւնը իր հրաժարականը ներկայացուց Դեկտեմբեր 2ին, Գիւմրիի մէջ Թուրքիոյ հետ խաղաղութեան դաշինքը ստորագրե-լու հրամանը տալէ ետք (4):

Նկատի առնելով համայնավար կու-սակցութեան խոստումները հայ ժողո-վուրդին, կարելի չէր տարակուսիլ, թէ հայկական նոր կառավարութիւնը պիտի յաջողէր վերոյիշեալ դաշինքին վերա-բերեալ փոփոխութիւններ ձեռք ձգել: ճիշդ է, թէ չթերացաւ այդ ուղղու-թեամբ դիմումներ կատարելու Անգարա-յի կառավարութեան մօտ, բայց, բաւա-կան տարօրինակ բան, ոչ մէկ աջակցու-թիւն ստացաւ Մոսկուայի Նարկոմին-տէլէն:

Մտիվանի հրահանգ ստացաւ յայտա-րարելու, թէ Թրքական հողամասեր Հա-յաստանին զիջելու պահանջը «Թիւրիմա-ցութեան» արդիւնք է: Ասկէ զատ, Ալեք-սանդրապոլի դաշինքը վերաքննութեան ենթարկելու հարցին մէջ որեւէ միջա-մտութենէ խուսափելու ալ հրահանգ ըս-տացաւ: Այս դաշինքով հաստատուած սահմանագիծը Մոսկուայի եւ Կարսի դաշինքներուն մէջ ալ փոփոխութեան չենթարկուեցաւ (5):

(Շար. – 5)

---

1) Զայըթ ճէրիտէսի Ա, 1940, էջ 256:

2) Տոքիւմենտի վնեշնէժ փոլիթիքի ՍՍՍՌ. Ա, 1957, թիւ 43:

3) Ռըվիւ տիւ Մոնտ Միւզիւլման, Սա-տոր 52, էջ 195, ճէյն Տրկրաս, Սովիեթ Տոքիւմէնթց ան Ֆորէյն փոլիսի, հ. Ա. Լոնտոն, 1951, էջ 187:

4) Տի Վէլթ տէս Իսլամս, հ. 2, էջ 25–37:

5) Անդ, հ. 17, 1935, էջ 111–115:

…փաքիս ալ գո՞հացում տուաւ ու գլխս ա-…թռակի մը վրայ նստեցուց բեմին մէկ անկիւնը, ուրկէ լաւագոյնս պիտի կարենայի հետեւիլ խաղին։

…«Թուլիս»ներուն ետեւը գտնուելու այս …փաքր արդիւնքն էր ներքին մղումի …որ կը թելադրէր ինծի մօտիկէն ճանչ-…նալ խորհրդաւոր այն աշխարհը որ կը …կախարդէր բեմ եւ որ գլխ սկսած էր գրա-…ւելու պատանեկութեանս օրերէն։ …արդէն մօտէն տեսնել, ճանչնալ այն …«խորհրդաւոր» անձերը որոնք անգամ – …ները էին բեմական զարմանահրաշ ու ա-…նպէտ այդ ընտանիքին…

…կը ներկայացուէր Ֆրանսերէնէ Թարգ-…մանուած հինաւուրց մելոտրամ մը՝ «Փարիզի աղքատները»։

…Առաջին արարի վերջաւորութեան ու-…շադրութեանս կեդրոնը հանդիսացած էր …մը, դերակատար մը, որ իր աշխուժ …ու չէնչող խաղարկութեամբ, իր արտա-…յայտօրէն հաճակրելի դիմագիծով ու …անուանդ իր կատակերգակ – դերասանի …յայտ տաղանդով խռոված էր իմ …պատանի հոգիս։

Երբ պահ մը «Գրիգոր աղբար» միջնա-…րքին եկաւ քովս «տպաւորութիւնս» …հասկնալու համար խաղին մասին, հար-…ցուցի իրեն, ցոյց տալով մտասեւեռմանս …առարկայ եղող անձը.

— Գրիգոր աղբար, ո՞վ է այդ մարդը։

— Ատի՞կա… ատիկա մեր անզուգա – …կան fomիf Գրիգոր էֆէնտին է… Գրի – …գոր Զօպանեան։

— Ի՜նչ աղուոր կը խաղայ…

Յաջորդաբար խաղացուեցան միւս վա-…րագոյրները (չորս հատ, եթէ չեմ սխա – …լիր), ու ես, տեղս գամուած, աչքս չէի …հեռացներ Գրիգոր էֆէնտի Զօպանեա – …նէն, ամէն անգամ որ ան բեմին վրայ էր …ու ծիծաղի ալիքներ կը բարձրացնէր ժո-…ղովուրդին մէջ։

Ներկայացման վերջաւորութեան, երբ …վարագոյր պարպուած էր եւ դերասաններն …ալ կը պատրաստուէին մեկնելու, խնդրե-…ցի առաջնորդէս որ զիս անպայման Գրի-…գոր Զօպանեանին քով տանէր։

Գրիգոր Զիլինկիրեան ձեռքէս բռնելով …առաջնորդեց զիս բեմին ետեւը գտնուող …սենեակ մը, ուր Գրիգոր Զօպանեան զբա-…ղած էր իր երեսին շպարը մաքրելով։

— Գրիգոր էֆէնտի, ըսաւ Զիլինկիր – …եան զիս առաջ քշելով, ահաւասիկ պա-…տանի մը որ շատ կը սիրէ Թատրոնը, …եւ այսօր՝ խենթ կտրած է քեզի համար։

Գրիգոր Զօպանեան տարօրինակ հայ-…եացք մը ուղղեց ինծի, որուն մէջ խառ-…նուած էին գոհունակութեան եւ կշտամ-…բանքի զգացումները։ Ձեռքը գլուխիս …վրայ դրաւ, ու տրտմաթախիծ շեշտով …մը յարեց.

— Պաշխա բան չգտար տէ Թատրո՞նը կը սիրես կոր, չօճուխս…

Ու պատուական մարդը, կարծես զգա-…լով որ իր այդ խօսքերով լախտի ծանր …հարուած մը իջեցուցած էր իմ պատանի …թատերասէրի հոգիիս, եւ կարծես մեղ-մացնելու համար հարուածին ուժգնու – թիւնը, աւելցուց.

— Սիրէ՛ ողլում, սիրէ՛, խըյա՛լն բան է Թատրոնը…

Ալ այդ օրէն ետք, բազմաթիւ անգամ – ներ տեսայ Գրիգոր Զօպանեանը բեմի վրայ եւ միշտ ալ յափշտակուեցայ թէ՛ իր անձով, եւ թէ մանաւանդ իր պարզ ու անպաճոյճ արուեստով։

×

Տարիներ անցան։ Երջանիկ ու խաղաղ օրերուն յաջորդեցին մռայլ օրեր։ Պա – տերազմ, աքսոր, կախաղան ու ջարդ։ Զորս տարի անընդհատ զրկուեցանք բե-մէ ու Թատրոնէ։

Ինչպէս ամէն փոթորիկէ ետք կը հասնի անդորրութիւնը, այնպէս ալ մռայլ օրե-րուն յաջորդեցին պայծառ օրեր։

Վերստին սկսաւ եռալ Թատերական կեանքը։

Զինադադարէն ետք Ֆէլէկեան քոյրե-րու մէկ ներկայացման մէջ բախտն ունե-ցայ կրկին հանդիպելու Գրիգոր Զօպան-եանին։

Այս անգամ քիչ մը աւելի կը «հասկը-նայի» Թատրոնէն, քանի որ սկսնակ սի-րող մըն էի եւ մերթ ընդ մերթ կը մաս-նակցէի Սկիւտարի եւ Գում-Գափուի մէջ կազմակերպուած սիրողներու ներկայա-ցումներուն։

Իմ «հասկցող» մտքիս առջեւ Գրիգոր էֆէնտի Զօպանեան աւելի մեծցած ու ա-ւելի կատարելագործուած երեւցաւ։

Զմայլելի արուեստագէտը կարծես տի-րացած էր նոր ուժի մը, կարծես թէ հա-կառակ տարիներու Թաւալումին, անիկա առաւել եւս երիտասարդացած էր իր ար-ուեստին մէջ։

Ներկայացումէն ետք գացի իր քովը։ Առաջին իսկ ակնարկին ճանչցաւ զիս։ Ըսի իրեն թէ հիմա ես ալ այլեւս բեմ կ'ելլէի ու «դերասան» էի։

Անուշ ժպիտով մը նայեցաւ երեսիս, գլուխը շարժեց ու մրմնջեց.

— Գիտէի որ ատանկ պիտի ըլլար… Ի վերջոյ դուն ալ ինկար տուզախը…։

Այնուհետեւ, ամէն անգամ որ Ֆէլէկ-եան քոյրերու ներկայացումները տեղի կ'ունենային, միշտ ներկայ կ'ըլլայի, ըմ-բոշխնելու համար Գրիգոր Զօպանեանի զմայլելի արուեստէն ցայտող դեղար – ուեստական հաճոյքը։

×

Այսօր կէս դար եւ աւելի անցած է այն օրէն երբ առաջին անգամ տեսայ Գրիգոր Զօպանեանը։

Այս զմայլելի դերասանը երկար տարի-ներ աշխատեցաւ, իր հոգիէն մեծ բան զոհեց բեմին ու իբրեւ վարձատրութիւն ունեցաւ միայն սեւ մոռացութիւն։

Որեւէ տեղ, Թատերական որեւէ տա-րեգրութեան մէջ յուշագրուած չէ անու-նը Գրիգոր Զօպանեանի, որ այնքան խանդավառ սիրով կապուեցաւ բեմի տախտակներուն։

Տարօրինակ ճակատագիր։ Թրքահայ Թատերական գործիչներու լաւագոյն կենսագիրը՝ Շարասան, իր հրատարա – կած հատորին մէջ («Թրքահայ Բեմը եւ իր գործիչները») ուր կը խօսի Թրքահայ Թատրոնի բեմական գործիչներու մասին՝ Ալֆայէն մինչեւ Օմեկա, ոչ մէկ տող ու-նի Գրիգոր Զօպանեանի համար։

Ու այսօր, երբ կ'ոգեկոչեմ Գրիգոր Զօ-պանեանի յիշատակը, կը տարուիմ խոր-հելու թէ դժբախտ արուեստագէտին հա-մար թերեւս կանխազուշակութիւն մըն էր եղած որ իր չարաչար աշխատանքը, բեմին համար յանձն առած անհամար զոհաբերութիւնները, զրկանքները օր մը պիտի վարձատրուէին միայն ու միայն դաժան մոռացութեամբ մը։

Ու դարձեալ, կը տարուիմ խորհելու թէ, ճիշդ ատոր համար էր որ Շահզատէ Պաշըի Թատրոնի բեմին վրայ, «Փարիզի աղքատները»ի ներկայացման մեր առա – ջին հանդիպումին, Գրիգոր Զօպանեան ի լուր իմ Թատրոնի սիրոյս, ըսած էր.

— Պաշխա բան չգտար տէ Թատրո՞նը կը սիրես կոր, չօճուխս…։

ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏՆԵՐՈՒ ՓԱՐԻԶԻ ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ

Փարիզի ամէնէն հրապուրիչ բայց քիչ ծանօթ Թանգարաններէն մէկը Ժողովըր-դական Արուեստներու եւ Աւանդութեանց Թանգարանն է։ Անտես առնուելուն գըլ-խաւոր պատճառը ա՛յն է, որ գրեթէ կոր-սուած է Շայոյի պալատի ներքնայար – կին մէջ, սահմանափակ վայրի մը մէջ, որ իրեն Թոյլ կուտայ, ամէն անգամ շատ քիչ բան ցուցադրել իր հաւաքածո-ներու 90 հազար առարկաներէն։

Այս կացութիւնը պիտի դարմանուի 1964ի վերջերը, երբ Թանգարանը փո – խադրուի Պուլոնեի անտառին մէջ նոր – կայիս կառուցուող մեծ ու շքեղ շէնքը։ Մինչ այդ, հասարակութեան կը յիշեցնէ իր գոյութիւնը՝ վերջերս իր ձեռք ձգած առարկաներու չափազանց հաճելի մէկ ցուցահանդէսով։

Իսկապէս ի՞նչ կը ներկայացնէ ժողո-վըրդական արուեստ մը կամ աւանդու – թիւն մը։ Ատիկա պէտք է որոշուի հա-ւաքածոյ մը կազմելէ առաջ եւ ցուցա – հանդէսի ամէնէն հետաքրքրական կող – մերէն մէկը այն ճարտարութիւնն է, ո-րով Թանգարանի վարիչները աւանդու – թիւնները զատած ու զանոնք դասակար-գերու բաժնած են։ «Կրակ»ը բազմաթիւ նիւթերէն մէկն է «Տնական պէտքերուն» եւ անոր զանազան ենթաբաժանումները կը պարունակեն զանազան առարկաներ, կրակը պահելու եւ «կենդանացնելու» համար, գործածութիւնը դիւրացնելու, զայն մեկուսացնելու եւ գործածելու հա-մար։ Հոն կը տեսնուին ոտքերը տաքցը-նելու յատուկ ջերմոցներ, ծխամորճը վառելու համար վառած ածուխ մը բռ-նելու մասնաւոր ունելիներ։ Նմանապէս հոն կան զանազան առարկաներ՝ անկո – ղինները տաքցնելու եւայլնի համար։ 19րդ դարուն, ասոնք շատ ժողովրդական նուէրներ էին, նշանուածներուն։

×

Թանգարանի առարկաներուն մեծագոյն մասը երկրագործական Ֆրանսայէն է եւ մանր արհեստներէ, որ կ'անհետանան այսօր։ Այսպէս, ցուցահանդէսին մէկ մասը նուիրուած է երգիք շինողներուն եւ կը պարունակէ աղուոր գործիքներ, որ կը գործածէին յարդէ երգիք շինելու համար։ Ուրիշ արտասովոր գործիք մը հնարուած է Պիրենեաններու մէկ հողա-գործին կողմէ ու կը գործածուի Թոյլ չտալու համար որ հորթերը անյարմար ժամերու կաթ ծծեն։

Ֆրանսայի մէջ, գրեթէ ընկերային ա-մէն մէկ դասակարգ ունի իր աւանդու – թիւններն ու իր պատկերագրութիւնը։ Օ-րինակ՝ «Ընկերները» արհեստագէտնե – րու գաղտնի ընկերութիւն մըն էր, որուն ամէն մէկ նոր անդամի մասնակցութիւ-նը կը նախատեսէր «Ֆրանսայի շրջա – վայքը» հեծանիւի մրցումներու յաջու-մէն շատ առաջ։ Սակայն, կան նաեւ նը-ւազ ծանօթ խմբակներ, ինչպէս՝ «Նորա-կոչները» որոնց փոլքլորը՝ ցուցահան – դէսի ամէնէն զուարճալի մասերէն մէկն է։

Հոն կարելի է տեսնել փոխանորդու – թեան պայմանագրութիւններ, այն շըր – ջանէն, երբ նորագիրներու համար ապա-հովագրական ընկերութիւններ կային։ Անոնց գործն էր փոխանորդներ գտնել այն զինուորներուն համար, որոնց թիւերը կը քաշուէին եւ որոնք կը հրաժարուէին բա – նակին մէջ ծառայելու։

Անծանօթ պատճառներով «քիլ» խա-ղը՝ Ֆրանսայի նորակոչին բանակին ար-ձակման խորհրդանիշն էր։ Ցուցահան – դէսը մեծ թիւ մը կը պարունակէ այս «քիլ»ներէն։ Կ'ըսուի թէ զինուորական իշխանութիւնները լաւ աչքով չէին նա-յեր անոնց։

Ցուցահանդէսին մէջ կը տեսնուի նաեւ «դեղքար»ը որուն համար կը կարծուէր, թէ վէրքերէն կը հանէր օձերու թոյնը եւ ապա հաւաքած թոյնը կը թափէր եթէ կաթի մէջ թաթխուէր։ Ցուցահանդէսին հետաքրքրական առարկաներէն մէկն ալ «դիշերուան ամանն» է, որուն մէջ, կա-տակի համար, սոխալուր կը լեցնէին ու-կուտային նորապսակներուն։ Այս բոլո-րը, շատ տարածուած էին 19րդ դարու Ֆրանսայի մէջ։

Քաղեց Վ.Էն

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (207)

ԵՐԼՏՐՁԻ ՊՈՄՊԱՆ

●●●

ՀԱԶԱՐ ԻՆԸ ՀԱՐԻՒՐ ՉՈՐՍ

—o—

…մար միայն կայսերական վաւերա-…ցը. ուստի Դատական Գործերու նա-…րարը, իրեն հետ ունենալով ընդհա – …դատախազ Նէճմէտտին Մոլլա պէ-…ռֆենց Երլտըղ եւ դատական Թուղ – …Թերը յանձնեց առաջին քարտու-…Թահսին փաշայի։

…դրութեան Դիւանը կը գտ – …նոյն պահուն Նէճիպ Մէլհամէ եւ …կերական Բ. քարտուղար Իզզէթ Ա-…փաշաները։

…բայց բաւական տաք խօսակցու-…մը դարձաւ պալատականներուն …։

Նէճիպ Մէլհամէ փաշան մտատանջ կը Թուէր, դեռ նոր դուրս ելած էր Հիւնք-եարին առանձնասենեակէն։

— Փաշանե՛ր, ըսաւ Նէճիպ Մէլհամէ, Հիւնքեարը շատ բարկացած է այս պա-հուս, ես անպատեհ կը գտնեմ ունկնդրու-թիւն մը խնդրել Նորին Վեհափառու-թենէն։

— Ի՞նչպէս, հարցուց Դատական նա-խարարը, ինչո՞ւ բարկացած է, որի՞ դէմ։

— Մահափորձի դէպքէն ի վեր, չարու-նակեց Մէլհամէ, ջղային դարձած է, անտանելի՛։

— Ինչո՞ւ…

— Կ'երեւի թէ, յարեց Մէլհամէ, գոհ չէ մնացեր կատարուած դատավարու – թեան արդիւնքէն։

— Բայց, ներեցէ՛ք, փաշա՛, առարկեց ընդհանուր Դատախազը, Պալատի Քննիչ Յանձնաժողովին եզրակացութիւնները հաստատեցինք, դատավճիռները գրեթէ նոյնն են, տարբերութիւն մը չկայ բնաւ։

— Ճիշդ է, յարեց Գարա Թահսին, դատավճիռները հաստատուած են Եղեռ-նադատ ատեանին կողմէ, սակայն Հիւնք-եարին փափաքը տարբեր էր։

— Ի՞նչպէս, հարցուց Նախագահը։

— Մահուան դատապարտուածներուն մեծ մասը, շարունակեց առաջին քար-տուղարը, փախստականներ են։

— Ի՞նչ կրնայինք ընել, առարկեց ընդ-հանուր Դատախազը, գիտէ՞ք ո՛րքան աշխատեցայ այս արդիւնքը ձեռք բերել կարենալու համար. դուք ալ գիտէք, բանտարկեալները, գրեթէ առանց բացա-ռութեան, անմեղներ են, բացի Պելճիա-ցի Ժորիսէն, եւ սակայն, մենք, հնազան-դելով վերէն բխած հրահանգներուն, յա-ջողեցանք ասոնցմէ կարեւոր մաս մը դա-տապարտել տալ մահուան, ուրիշ ի՞նչ կրնայինք ընել։

— Անուրանալի են մեր ընդհանուր Դա-տախազին ջանքերը, յարեց Դատական նախարարը, եթէ չարտասանէր իր հռչակաւոր ճառը, եւ եթէ մինչեւ վերջը, նոյն դիրքը չպահէր, անկարելի պիտի ըլլար այս արդիւնքը ձեռք բերել։

— Շնորհակա՛լ ենք Նէճմէտտին Մոլլա պէյին ջանքերուն համար, յարեց կայսե-րական առաջին քարտուղարը, երանի՛ թէ իր եռանդին գոնէ կէսը դնէին այս գործին մէջ, եղեռնադատ ատեանին ան-դամները։

— Ինչ որ է, գիտել տուաւ Նէճիպ Մէլ-համէ, այսօր կատարուած իրողութեան մը հանդէպ կը գտնուինք, ի՞նչ կ'ըսէք, դատավճիռները պարունակող Թղթածրա-րը պիտի մատուցուի՞ Հիւնքեարին։

— Անշուշտ, պատասխանեց Նախագա-հը, չէ՞ որ կայսերական վաւերացման պիտի ենթարկուին անոնք։

— Սակայն, առարկեց Նէճիպ Մէլհա-մէ, վայրկեանը պատեհ չէ, Նորին Վե-հափառութիւնը այս պահուս տրամադիր չէ ընդունելու որեւէ այցելութիւն։

— Փաշա՛, գիտել տուաւ Նախարարը, այցելութեան հարկ չկայ, Առաջին Քար-տուղար փաշան պիտի մատուցանէ Թուղ-թերը, վաւերացման կայսերական իրա – տէն խնդրելու համար։

— Այո՛, ճիշդ է, իրաւունք ունիք, փաշա, ըսաւ Նէճիպ Մէլհամէ, բայց, ինչպէս քիչ առաջ ըսի, ժամանակը յար-մար չեմ գտներ, դուք գիտէք սակայն, եթէ մեր Թահսին փաշան քաջութիւն ու-նի ներկայանալու։

— Ի՞նչ քաջութիւն, մըլտաց Գարա Թահսին, քանի որ բարկացած է, այդ յիմարութիւնը չե՛մ գործեր երբեք։

Նէճիպ Մէլհամէ չարաճճի ժպիտով մը.

— Գիտե՛մ, գիտե՛մ ըսաւ, կայսերա – կան ապտակին յիշատակը դեռ թա՛րմ է։

Դատական նախարարը պալատէն մեկ – նեցաւ ընդհանուր Դատախազին հետ, իսկ Նէճիպ Մէլհամէ ու Գարա Թահսին, նոյն օրը մատուցին Հիւնքեարին, մահավճիռ-ները պարունակող Թղթածրարը։

Ապտիւլ Համիտ, առանց փոքր առար-կութեան մը, անմիջապէս արձակեց կայ-սերական իրատէն, վաւերացնելով Եղեռ-նադատ Ատեանին դատավճիռները, միեւ-նոյն ժամանակ, հրամայելով յետաձգել ասոնց գործադրութիւնը։

ՍՄԲԱՏ ԲԻՒՐԱՏ

(Շար.)

Օրեր եւ Ժամեր

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Փոխան Ծաղկեպսակի նուէրներ Տիկին Անահիտ Փափազեանի ցաւալի մահուան առթիւ.—

Տէր եւ Տիկին Տոտաքեան 100, Տէր եւ Տիկին Սուճուքճեան 100, Տէր եւ Տիկին Թիւթիւնճեան (Քլերմոն – Ֆերրան) 100 եւ ողբացեալին եղբօրորդիներն ու քե – ռորդիները միասին 100 ֆրանք։

(Մատնալ «Ծառաջ»էն)։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Տիկնանց յանձ – նախումբը կը խնդրէ կազմակերպութիւն– ներէն նկատի ունենալ հետեւեալ թուա – կանները.—

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1, երեքշաբթի երեկոյ Տիկնանց յանձնախումբի կազմութեան Գ. տարեդարձին առթիւ գեղարուեստական երեկոյթ։

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 19, ցուցահանդէս հայ արուեստագէտներու նկարիչ, արձանա – գործ եւ փորագրիչներու գործերուն։

Հայկական Թանգարանը, 52 Ավընիւ Ֆոշ, (Փարիզ 16)։

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7, 8, 9, 10, «Բարեննպա – տակ վաճառք»։

Ծառայիկային պիտի տրուին մանրա – մասնութիւնները։

×

ԼԻՈՆ.— Ֆր. Կապ. Խոչի Օրը կը տօնուի մեծ պատրաստութեամբ, 27 Հոկտ. Մոլիրէի չքեղ սրահին մէջ։

×

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան յիսնամեայ յոբելեանը կը տօնուի Հոկտեմբեր 13ին, Սալ տը լա Շիմի։

ՀԱՅ ԲՈՑԺ

ԺՈՂ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Խմբագրին երկար բացակայութեան պատճառաւ, լոյս տեսած չեն ՀԱՅ – ԲՈՑԺի 1962 եւ 1963 տարիներու թիւերը։

Խմբագիրը, որ նոր վերադարձաւ Ամե– րիկայէն, գործի ձեռնարկած է արդէն։ Պրազրած է հրատարակել երկու բացա – ռիկ թիւեր, իւրաքանչիւրը 150 էջ։ Ա– ռաջինը պիտի կրէ 1962 Թուականը, երկ– րորդը՝ 1963 Թուականը։ Այս երկուքը մէկ տարի հաշուելով՝ անոնք որ վճա – րած են 1962, վճարած կ'ըլլան նաեւ 1963 տարին։

Այս ձեւով, խմբագիրը կը խորհի ՀԱՅ– ԲՈՑԺի հրատարակութիւնը ամբողջա – ցնել եւ կանոնաւորել մինչեւ յառաջիկայ տարի, եւ 1964 տարուան թիւերը լոյս ընծայել ամսէ ամիս՝ Ցունուարէն սկսե – ալ։

Ամերիկայի նոր բաժանորդները եւս, որոնք վճարած են այս տարուան համար (1963), պիտի ստանան ՀԱՅ–ԲՈՑԺի 1962 եւ 1963 թիւերը։

Այն բաժանորդները, որոնք յետնեալ պարտք ունին, թող բարի ըլլան իրենց վճարումը հասցնել մինչեւ տարեվերջ։ Հին պարտքերուն հետ՝ ներկայ տարին եւս վճարողներն են միայն, որ պիտի ստանան ՀԱՅ – ԲՈՑԺի բացառիկները, խմբագրուած բժշկական, գրական, պատմական, չատ հետաքրքրական եւ ճոխ բովանդակութեամբ,— արդէն տը– պագրութեան յանձնուած։

Այս առթիւ շնորհակալութիւն այն հա– ւատարիմ բաժանորդներուն, որոնք ՀԱՅ– ԲՈՑԺի հրատարակութիւնը ընդհատուած ըլլալով հանդերձ՝ խմբագրին բացակա – յութեան պատճառաւ, վճարումները կա– տարած են օրը օրին ի վկայութիւն ի – րենց բարեկամութեան եւ վստահու – թեան։

Կը խնդրուի Հայրենիք, Ասպարէզ, Արմենիա, Ազատ Օր, Յուսաբեր, Ազ – դակ, Այգ, Ալիք թերթերու խմբագրու – թիւններէն, ինչպէս և Սիոն, Հասկ, Հայ Կեդրոն, Կիլիկիա, Հայաստանեայց Եկե – ղեցի պարբերականներէն, որ հրատարա– կեն այս յայտարարութիւնը դէթ 2 – 3 անգամ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ

Մատենաշար — ԾԱՌԱՋ — կեդրոնավայր Գին

Ֆրանսա՝15 Ֆր.

— Առաւել առաքումի ծախքը —

«ՅԱՌԱՋ»

ԿԵԱՆՔԻ ՈՒՂԻՆԵՐՈՎ

—o—

Գ. Հատուր

Շուտով լոյս կը տեսնէ Ս. Վրացեանի ԿԵԱՆՔԻ ՈՒՂԻՆԵՐՈՎ (Գ. Հատորը), չուրջ 300 էջ, պատկերազարդ եւ լաթա – կազմ։

Երրորդ հատորը կը բովանդակէ Ս. Վրացեանի յուշերը կամաւորական չարժ– ման, ինչպէս նաեւ դէմքեր, դէպքեր եւ տպաւորութիւններ՝ մօտիկ անցեալէն։

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԱՌԹԻԻ
ՑԱՃԱԽՑՔԻ

ՃՕՇԿՈՒՆԵԱՆ-ՈՐԴԻ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԾԱՆՕԹ ՃԱՇԱՐԱՆԸ

Ուր պիտի գտնէք արեւելեան հա– մադամ կերակուրներ եւ մասնաւո– րաբար

ՏԻՕՆԷՐ – ՓԷՊԱՊ
եւ արեւելեան զանազան
խմորեղէններ

RESTAURANT DJOCHGOUN
4. Rue de la Butte, MARSEILLE 2e
(Place Jules Guesde)

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

Կը փնտռուի հայ տիկին մը Հաստա – տութեանս մէջ իբր խոհարարի օգնական։ Մանրամասն տեղեկութիւններու համար դիմել դրաւոր կամ անձամբ՝

École Apostolique Arménienne
3, Av. de Grandchmp
LE PECQ (S. et O.) Tél. 963-01-72

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլի մէջ Դաշնակցութեան Օրը կը տօնուի Հոկտեմբերի 5ին Սալոն Ալ – համպրա։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի տարեկան դաշտահանդէսը տեղի կ'ունե – նայ Սեպտեմբեր 1ին, առաւօտեան մինչեւ երեկոյ «Իւ–Էս–Ա.»ի մարզադաշտին վրայ (Թանըրիիի Ֆով)։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Բանա– խօսութիւն, երգ արտասանութիւն եւ հայկական պարեր։

Ճոխ սլիւֆէ։ ազանդերներ եւ չամփու– րով խորոված։

Սիրով կը հրաւիրուի պաղութի չա – յութիւնը։

IMPRIMERIE SPECIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal : 1278-35

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷ, երկերի ժողովածու, 10 հատոր լաթակազմ	70 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, երկերի ժողովածու, 7 հատոր, լաթակազմ	56 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Պապ թագաւոր, լաթակազմ	10 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Հայոց բերդը, լաթակազմ	8 Ֆր.
ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆ, երկերի ժողովածու, 2 հատոր լաթակազմ	14 Ֆր.
ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ, մեծադիր, գունաւոր նկարներով, լաթակազմ	10 Ֆր.
Վ. ԱՆԱՆԵԱՆ, Հայաստանի կենդանական աշխարհը, Բ.	8 Ֆր.
ԱՐՍԷՆ ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ, երկեր (Արովեան Պուչեան, Պարոնեան)	17 Ֆր.
ՄՈՒՐԱՏՅԱՆ, Պատմուածքներ, գունաւոր նկարներով	5 Ֆր.
ԵՂԻՇԷ ԶԱՐԵՆՑԻ մասին յիշողութիւններ. լաթակազմ	7·50 Ֆր.
ՄԻՒՐ. ՇԱՒԻՐԵԱՆ. Գարունը նորից եկաւ. 296 էջ.	5 Ֆր.
ԱԲԴԱՐԵԱՆ. Մատենադարան (անդր.) 18 գունաւոր մանրանկարներ	3 Ֆր.
ՀԵՆՐԻԿ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ. երգի ծնունդը. բանաստեղծութիւններ	3·85 Ֆր.
Մ. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ. Տաղեր, 200 էջ. լաթակազմ	3·50 Ֆր.
ՍՈՎԵՏԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ. Ա. 800 էջ. լաթկզմ.	16 Ֆր.
ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ, Անդորրի զանգակատուն, Պէյրութ, 1963	10 Ֆր.

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ԳՐԱՏՈՒՆՆ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵԼԻՆ Է
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՁԱՅՆԱԳՐԵԱԼ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԵՐՈՒՆ
ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է···· ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք···· ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
եթէ ներսը եւ դուրսը

ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ՁԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC
16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջա – կարգ ներկեր : Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրու– թիւն : Նորոյթ խղանկերկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն։ Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէում եւ փլասթիֆ — ծածկոցներ.—
TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը :

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնաք 10–30 առ հարիւր գեղջ ունենալ :

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e
166, AV. ARISTIDE BRIAND
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86 - 60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար· 50 Ֆ· Վեցամսեայ՝ 27 Ֆ·
Արտասահման՝ Տար· 60 Ֆ· Հատը 0·30 Ֆ·

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
20
ՕԳՈՍՏՈՍ
MARDI
20 AOUT
1963

LE NUMERO : 0,30 FR.

39րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9686

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

39e ANNÉE — N° 9686

ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾ

Դժբախտաբար, վաւերական եւ ստոյգ տուրքերնիս չունինք ձեռքի տակ՝ կարենալ ճշդելու համար Սփիւռքի մէջ ապրող Հայերուն, մասնաւորաբար Թուրքիա բնակող մեր հայրենակիցներուն ԼԹՔ ոչ ճշդիւ, ղէթ մօտաւոր թիւը։

«Որբդրպային Մեծ Հանրագիտարան»ը երկու հատասոր մասերու կը բաժնէր աշխարհի հինգ գամաքամասերուն մէջ ցրուած Հայերու թիւը.— 1·200·000՝ բուն Հայաստանի մէջ, 1·200·000՝ Ամ· Միացեալ Նահանգներու մէջ, 1·200·600՝ աշխարհի մնացեալ մասին, ասիկա՝ հինգ գամաքամասերուն մէջ։ Այս երրորդ միլիոնը յատուկ անուն մը ունի, — Սփիւռք։

Այսպէս ուրեմն՝ համայն աշխարհի մէջ գոյութիւն ունեցող մօտաւորապէս երեք միլիոն վեց հարիւր հազար Հայեր, ըստ «Որբդրպային Մեծ Հանրագիտարան»ին (1926 տպագրութիւն)։

Անկէ ասդին անցած է ճիշդ 37 տարի։ Այս 37 տարուան ընթացքին, մեր ժողովուրդի բնական ազը եւ Երկրորդ Աշխարհամարտի հետեւանքով մեր կրած տուժանները հաշուելով, դումարելով եւ հանելով, մեր թիւը այսօր հասած պէտք է ըլլայ վերիվերոյ չորսուկէս միլիոնի։ Ճշդումը՝ ինը հարիւր հազար։

«Ցաղաքդէմի տարեդիրք»ը, որ վերահսկելի աղբիւր մըն է, 1·394·000 ցոյց կուտայ Ամ· Միութեան մէջ ապրող Հայերուն թիւը, 1·514·000՝ Որտ· Հայաստանի հայ բնակիչներուն թիւը, ըստ 1961 Յունուար 1ի մարդահամարին։

Միւս կողմէ՝ Երեւանի մէջ 1961ին հրատարակուած Հայաստանի Ատլասը աւելի քան 1·500·000 կը նշանակէ Սփիւռքի Հայերուն թիւը։

Հիմա դումարենք այս թիւերը.—
1·394·000 + 1·514·000 + 1·500·000
հաւասար է չորս միլիոն չորս հարիւր հազարի։ Աւորը վրայ աւելցնելով հայ ժողովուրդի բնական ազը՝ երեք առ հարիւր, այսօր՝ 1963ին կ'ունենանք չորս միլիոն հինգ հարիւր քառասուն հազար Հայ։

Այժմ մեզ չհաղորդող հարցը սա՛ է.— Քանի՞ հազար Հայեր կ'ապրին Թուրքիոյ մէջ, գոնէ մինչեւ Տերսիմ, Անգարայի մինչեւ կեսարիա։

Ցիշատագրի ակնարկ մը՝ այս առթիւ։

Գոյոյ Հայոց Պատրիարքարանը 1882ին կազմած էր վիճակագրութիւն մը, որու համաձայն Արեւմտահայերուն թիւը կը հասնէր 2·660·000ի։ Մէկ միլիոն 630 հազարը կ'ապրէին հայկական վեց նահանգներուն մէջ, իսկ մէկ միլիոն 30·000ը՝ Պոլիսի եւ Թուրքիոյ այլ քաղաքներուն մէջ։

Դարձեալ համաձայն Պատրիարքարանի կազմած մարդահամարին, 1912ին (նախքան Պալքանեան առաջին պատերազմը) այդ նահանգներուն մէջ ապրող մեր հայրենակիցներուն թիւը կը հաշուուէր մէկ միլիոն տասնեւեւթ հազար։ Տարբերութիւնը՝ 1882ի եւ 1912ի միջեւ՝ աննշան չէ, աւելի քան կէս միլիոն, ճշդիւ՝ 612·000։

Մէկ պահին, ի՞նչ եղան այս վեց հարիւր հազար Հայերը։ Պատասխանը շատ յստակ է եւ իր յստակութեան մէջ իսկ ահաւոր։ Երեսուն տարիներու ընթացքին 612·000 Հայեր կա՛մ ջարդուեցան, կա՛մ պաղթեցին եւ կամ կրծատիրոս եղան։

«Ցաղաքդէմի Տարեդիրք»ը ներկայիս Թուրքիոյ մէջ հինգ միլիոն չորս հարիւր երեսունվեց հազար հոգի կ'ապրի հայկական վեց նահանգներու բնակիչներուն թիւը։ Եթէ նկատի ունենանք ըլլային իրենց տեղը, — տեղահանութեան, ջարդերուն, չքաղաքավարութեան, — հիմա այդ նահանգներուն մէջ ապրող հայերուն թիւը կրնայ հասնիլ մինչեւ 1·500·000ի։

Ուրեմն, 1912ին Թուրքիոյ մէջ ապրող մեր հայրենակիցներուն թիւին 60 առ հարիւրը ջարդուած է, 40 առ հարիւրը՝ պաղթած։

Ցայ, ահաւասիկ ինչ կը նշանակէ Սփիւռք։

Ցայ, ահաւասիկ ինչ կը նշանակէ Սփիւռքի Հայերուն թիւը

ՍԱՅԱԹ-ՆՈՎԱՅԻ ՈՐԴԻՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

Հայ մեծ հիւմանիստ բանաստեղծի կեանքի ու գործունէութեան տարեգրութեան շատ էջեր, անհրաժեշտ նիւթերի սակաւութեան պատճառով, դեռեւս չեն լուսաբանուած: Հետեւապէս, նոր, առաջին հայեացքից «մանրուք» թուացող փաստերի հաւաքումն ու հրատարակումը, եթէ նոյնիսկ մասնակի նոր բան աւելացնեն կամ պարզեցում մտցնեն Սայաթ-Նովայի կեանքի տարեգրութեան մէջ, շահեկան են: Այս մղումները մեզ ստիպեցին Սայաթ-Նովայի ծննդեան 250-ամեակի առթիւ անդրադառնալ մի նորայայտ փաստի: Դա վերաբերում է Սայաթ-Նովայի որդիների՝ Օհաննէսի եւ Մելիքսէթի գործունէութեանը Մոզդոկում:

Հայ հռչակաւոր բանաստեղծ-գուսանի առաջին հրատարակիչ եւ կենսագիր Գէորգ Ախվերդեանը դեռեւս 1852 թուականին «Սայաթ-Նովա» ժողովածուի յառաջաբանում, պատումների հիման վրայ, գրել է, որ Սայաթ-Նովան, լսելով Վրաստանի սահմաններին Աղա-Մահմէդ-խանի զօրքերի մօտենալու լուրը, գալիս է Թիֆլիս եւ այնտեղից իր երկու որդիներին ու երկու աղջիկներին ուղարկում Մոզդոկ: Յետագայում առանձին բանասէրներ կարծիք յայտնեցին, թէ իբր Գ. Ախվերդեանի տեղեկութիւնները «պատմագիտական ստոյգ աղբիւր չեն կարող համարուել»: Այժմ Գ. Ախվերդեանի՝ «Սայաթ-Նովա» գրքի հրատարակութիւնից 110 տարի յետոյ, Մեսրոպ Մաշտոցի անուան մատենադարանում առաջին անգամ յայտնաբերուած միանգամայն վստահելի գրաւոր փաստը միանգամ ընդմիշտ հաստատում է առաջին հրատարակիչ-կենսագրի հաղորդած տեղեկութիւնները, եւ հնարաւորութիւն է տալիս այդ փաստի հետ առնչուող միւս պատմական նիւթերի օգնութեամբ որոշելու նաեւ Սայաթ-Նովայի որդիների Մոզդոկում ապրած ժամանակի եւ հայ գաղութի կեանքին նրանց ունեցած մասնակցութեան հարցերը:

Այս նորայայտ գրաւոր ստոյգ վկայութիւնը գտնւում է մատենադարանում պահուող «Օրինակք գրութեանց եւ նամակաց...» խորագիրը կրող թիւ 2214 ձեռագիր-մատեանում: Այդ ձեռագիր-մատեանին յետագայում միացուած են նաեւ մի շարք այլ նիւթեր, որոնք անմիջական առնչութիւն ունեն Սայաթ-Նովայի որդիների հետ, ուստի եւ դրանք մեր ուշադրութիւնը գրաւեցին: Այդ վաւերագրերը ջերմ հայրենասիրութեամբ շնչող, թուով հինգ մահսարներ են (հանրագրեր), գրուած 1809-1810 թուականներին, Պետերբուրգ, Մոսկուա, Աստրախան, Իզլար ու Մոզդոկ քաղաքներում ապրող հայ բնակչութեան կողմից եւ հասցէագրուած են Հայաստանում ապրող, պարսկաթուրքական լծի տակ տառապող հայազգի հոգեւոր հայրերին ու աշխարհական բոլոր եղբայրներին:

Մահսարների հեղինակները գրել են, որ իրենք ապրում են Ռուսաստանում, բայց երբեք չեն մոռանում հայրենիքը եւ ականջալուր են Հայաստանում ապրող ազգայինների ցնցող ձայնին, ազգայիններ, որոնք յարատեւում են իրենց գոյութիւնը մրրիկների թանձրացած մըթնոլորտում ու քաջ գիտեն, որ թշնամիները ձգտում են խորտակել բովանդակ Հայութեան «հաւատոյ նաւը»: Նրանք Հայաստանում թշնամիների դէմ մաքառողներին յորդորում էին. «Մնացէք դուք հաստատուն ի վերայ ճշմարտութեան եւ մերժեցէք զըռնաւորս...», հաւատով յուսադրում, որ Հայերի վրայ էլ արդարութեան արեւը կը ծագի ու փրկութիւն կը լինի: Պատմական այդ կարեւոր վաւերագրերն ստորագրել են հայ համայնքների 624 աչքի ընկնող ներկայացուցիչներ՝ Ռուսաստանում բնակուող բազմահազար Հայերի անունից:

1810 *Մայիս* 26*ին Մոզդոկում ապաստանած Հայերից* 134 *մարդ նոյնպէս ստորագրել են Հայաստան ուղարկուող մահսարը: Նրանց թւում էին նաեւ Սայաթ-Նովայի երկու որդիները՝ Օհաննէսն ու Մելիքսէթը: Նրանք մահսարն ստորագրել են* 120 *եւ* 121 *հերթական համարների տակ: Ուշագրաւն այն է, որ երկու եղբայրներից Օհաննէսը մաքուր հայերէնով գրել է՝ «Յօհանէս դի Սայաթնով», այսինքն՝ Օհանէս որդի Սայաթնովի: Միւս եղբայրը՝ Մելիքսէթը, Օհաննէսից մի համար ներքեւ, նոյնպէս իր ձեռքով, բայց վրացերէն տառերով գրել է իր անուն-ազգանունը, իսկ դիմացը հայերէն տառերով տրուած է նրա թարգմանութիւնը՝ «Մելիքսէթ Սայաթնով»:*

Սակայն այս գրաւոր նորայայտ փաստը եւս լրիւ չի պարզում, թէ Մելիքսէթն ու Օհաննէսը ինչքան ժամանակ են ապրել Մոզդոկում և, բացի վերեւում նշուածից, ուրիշ ինչպիսի հանրօգուտ ու հայրենասիրական գործերի են մասնակից եղել, չխօսելով արդէն նրանց անձնական զբաղմունքի ու ընտանեկան կեանքի մասին:

Այդուհանդերձ, սրանով յայտնի է դառնում, որ Սայաթ-Նովայի որդիները դեռ 1810 թուականի Մայիս 26ին ապրում էին Մոզդոկում եւ տեղի հայ համայնքի կողմից ճանաչուած էին որպէս մեծ երգչի արժանաւոր զաւակներ, որոնք իրենց հօրից ժառանգել էին, ի թիւս շատ այլ բարեմասնութիւնների, նաեւ ջերմ հայրենասիրութիւն:

Հ. ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ

Բ. ԿԱՆԱՉԵԱՆԻ ՃՇԴՈՒՄԸ

ԽՄԲ.— Օգոստոս 14ի մեր թիւին մէջ հրատարակած էինք այն զրոյցը, զոր «Ազդակ» ունեցած էր Բ. Կանաչեանի հետ եւ այդ առթիւ մատնանշած էինք թէ ծերունի վարպետին մէկ յայտարարութիւնը հարազատ չի թուիր մեզի: Այսօր ստացանք «Ազդակ»ի Օգոստ. 13ի թիւը, ուր հրատարակուած է Բ. Կանաչեանի ճշդումը: Ուրախ ենք որ մենք իրաւունք ունէինք եւ անմիջապէս յայտնած էինք մեր վերապահութիւնը, Կանաչեանի «Նամակ խմբագրութեան» իսկ առաջ: Կը ցաւինք սակայն որ Պէյրութի մեր պաշտօնակիցը այս կէտը չճշդած հրատարակած էր զրոյցը, վասնզի յօդուածէն ետք հրատարակուած ճշդումը կրնայ անտես անցնիլ եւ Կանաչեանի բերանը կը մնան պատասխանատու անհարազատ խօսքեր:

×

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Յարգելի Խմբագրութիւն «Ազդակ» օրաթերթի

Ձեր աշխատ օրաթերթի 7 Օգոստոսի թիւին մէջ, հրատարակած էիք ձեր թըղթակցին մէկ տեսակցութիւնը ինծի հետ, որուն համար շնորհակալ եմ:

Դժբախտաբար սակայն, կարգ մը հարցումներու տրուած իմ պատասխաններս թիւրիմացաբար սխալ մեկնաբանուած են, մասնաւորաբար վերջին հարցումին վերաբերեալ իմ արտայայտութիւններս հարազատօրէն չեն տրուած:

Կը փափաքիմ որ կատարէք անհրաժեշտ ճշդումը: Ստորեւ կուտամ վերոյիշեալ հարցումին իմ ճշգրիտ պատասխանս.

«Իմ երգերս նոր ձեւ մը առած են, ժողովրդական եղանակը իբրեւ թեմա գործածելով: Սկիզբը անմիջապէս կուտամ թեման, ապա կը զարգացնեմ եւ վերջաւորութեան նախկին մոթիվը ցոյց տալով, կը վերջացնեմ իբրեւ եզրակացութիւն: Որով եղանակի վերջաւորութիւնը որոշ կերպով յայտնի կ'ըլլայ: Կը խորհիմ, թէ այս ձեւը, ժողովրդական երգերու մշակումին համար, լաւագոյն ձեւերէն մէկն է: Յառաջիկային կը յուսամ, որ նոր հեղինակները նկատի կ'ունենան այդ ձեւը»:

Գալով 6րդ հարցումին տրուած պատասխանիս, հոն եւս անհարազատ կարծիքներ կան, որոնք չեն համապատասխաներ իմ մտածումիս: Իմ կարծիքս այն է՝ որ Հայաստանի մէջ ալ, Կոմիտասի երգերը հարազատ կերպով չեն ներկայացուիր:

Բ. ԿԱՆԱՉԵԱՆ

ՖՈՐՏԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ

ՄԱՐԴԸ՝ ՈՐ ԱՆԻՒՆԵՐ ՈՒՆԷՐ ԳԼԽՈՒՆ ՄԷՋ

Հարիւր տարի առաջ 1863 Յուլիս 30ին, ծնաւ տղայ մը, որ գլխուն մէջ անիւներ ունէր եւ հանճար մը, որ յեղափոխութիւն յառաջացուց աշխարհի քաղաքակիրթ երկիրներու կեանքին մէջ: Ծնողքը հողագործներ էին եւ կը կոչուէին Ուիլեըմ եւ Մերի Ֆորտ: Տղան կոչեցին Հենրի:

Այս տարի, Ամերիկայի եւ այլ երկիրներու մէջ պիտի տօնուի հարիւրամեակը այդ մարդուն, որ հնարեց խոշորագործ գործնական առաջին ինքնաշարժը, տուաւ զանգուածային արտադրութեան [illegible] եւ հիմնեց՝ Ֆորտ համաշխարհային ընկերութիւնը, որ ներկայիս կը գրաւէ մօտաւորապէս հարիւր տասը հազար գործաւորներ: Հենրի Ֆորտ մեռաւ 1947ին:

Ամերիկայի մէջ, ընկերութիւնը պատրաստած է ժապաւէն մը, «Հենրի Ֆորտի աշխարհը» խորագրով, անգլերէն եւ ուրիշ բազմաթիւ լեզուներով բացատրութեամբ (պատմումով): Այս ժապաւէնը առաջին անգամ ներկայացուեցաւ Յուլիսի ընթացքին:

Ինքնաշարժներու յառաջացուցած կեանքին կը պատրաստուին ուրիշ երկու ժապաւէններ ալ եւ Տիթրոյիթի մօտերը գտնուող ծննդավայրին մէջ տեղի պիտի ունենան մասնաւոր արարողութիւններ: Հենրի Ֆորտի մասին, այս տարի պիտի հրատարակուին շատ մը գիրքեր:

Ֆինլանտայի մէջ պետական ձայնասփիւռի կայանը յայտագիր մը կը պատրաստէ Հենրի Ֆորտի կեանքի մասին: Նման յայտագրեր կը պատրաստեն Փորթուկալի եւ Հարաւային Ռոտեզիոյ ձայնասփիւռի կայանները, իսկ Անգլիոյ, Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ պատկերասփիւռի կայանները զանազան մանրամասնութիւններ պիտի ներկայացնեն Ֆորտի կեանքէն:

Պրազիլի Սան Փաւլօ քաղաքին մէջ պիտի կանգնուի Հենրի Ֆորտի անդրին, իսկ Արժանթինի մայրաքաղաք Պուէնոս Այրէսի եւ Փորթուկալի Ազամէյճա քաղաքին մէջ իր անունը պիտի տրուի փողոցներու: Արժանթին եւ Չիլի յիշատակի նամակադրոշմներ պիտի հրատարակեն:

Քանատայի Ֆորտ ընկերութիւնը հինգ հազար տոլարնոց հինգ կրթաթոշակ պիտի յատկացնէ հարիւրամեակի ուսումնասիրութեանց համար, քանատական հինգ համալսարաններու կողմէ մէկն տարի ներկայացուելիք ուսանողներու:

Այսուհանդերձ, շատ մը թագաւորներէ եւ նախագահներէ աւելի հանրածանօթ դարձած այս մարդը՝ ըմբոստ մըն էր, զոր շատ քիչեր հասկցան:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԴԵՐԸ
ՌՈՒՍԵԻԹՈՒՐՔ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆՑ ՄԷՋ
1919-1922

Խորհրդային կառավարութիւնը ոչ միայն տեղի տուաւ հայկական հարցին մէջ, այլ նաեւ Մուսթաֆա Քէմալի հետ համաձայնութեան եկաւ համայնավար քարոզչութեան շուրջ: Այս վերջինը համայնավար կուսակցութեան հանդէպ ներողամիտ վերաբերում ցոյց տուած էր 1920 *տարուան ամբողջ տեւողութեան: Թէեւ գործունէութեան լայն ազատութիւն շնորհած չէր, հակառակ խորհրդային առժամեայ կառավարութեան ներկայացուցիչ Ուփմալ-Անկարսքիի պահանջին, սակայն լռելեայն կը հանդուրժէր «հինգերորդ զօրասիւն»ի սահմաններուն մէջ շարժում մը, տրուած ըլլալով որ այդքանը վտանգաւոր չէր կրնար դառնալ՝ բոլշեւիկեան գաղափարներու դէմ թուրք գիւղացիին անտարբերութեան պատճառով: Զերքէզ Էտհէմի դաւաճանութենէն վերջ է միայն, (երբ Թուրքիոյ համայնավար կուսակցութիւնը վարկաբեկուեցաւ), որ Մուսթաֆա Քէմալ ստիպուեցաւ խիստ միջոցառումներու դիմել: Իր ձեռք առած միջոցներուն պատճառաբանութիւնը տուաւ* 1921*Յունուար* 8*ի իր ճառին մէջ՝ հետեւեալ բառերով* (1).—

«Այս դաւաճանները իրենց համայնավար գոյնով, ձեւով եւ տարազով կը համարձակին խաբել Մոսկուայի մեր բարեկամները, միեւնոյն ատեն ձեւացնելով որ հրաբխային անմիջական յեղափոխութիւն մը կարելի է մեր երկրին մէջ: Բայց եւ այնպէս բոլշեւիկները հասկցան թէ այդ մարդիկը պարզապէս արհեստամոլներ են զորս պէտք չէ լրջօրէն նկատի առնել»:

Քիչ մը վերջ, տեսակցութեան մը ընթացքին, Մուսթաֆա Քէմալ սապէս պատասխանած է՝ Համայնավարութիւնը եւ Թուրքեւռուս բարեկամութիւնը շօշափող հարցումի մը (2).—

«Համայնավարութիւնը կապ ունի ընկերային հարցին հետ: Մեր երկրին ընկերային պայմանները, իմ կարծիքով, նպաստաւոր չեն մեր մէջ բոլշեւիզմի կիրարկումին համար: Վերջերս մեր երկրին մէջ կազմակերպուած համայնավար կուսակցութիւններն իսկ ըմբռնեցին այս ճշմարտութիւնը իրենց փորձով, որ համոզեց զիրենք թէ պէտք է վերջ տան իրենց գործունէութեան: Ռուս մտաւորականներն իրենք ալ ճանչցան այս ճըշմարտութիւնը, որուն մասին մենք կասկած չունինք: Ասոր համար է, որ Ռուսերու հետ մեր ունեցած յարաբերութիւններն ու մեր բարեկամութիւնը հաստատուած են միայն՝ երկու անկախ պետութեանց միջեւ զինակցութեան մը հիման վրայ»:

Այսպէս, 1921 *Մարտ* 16*ի բարեկամութեան ու եղբայրակցութեան դաշինքին* 4*րդ յօդուածը կը պայմանադրէր* (3).—

«Ստորագրող երկու կողմերը, հաստատելով Արեւելքի ժողովուրդներու ազգային ու ազատագրական շարժումներուն եւ ընկերային նոր կարգի մը հաստատման համար Ռուսիոյ աշխատաւորներուն պայքարին միջեւ շարունակութեան գոյութիւնը, բացարձակ կերպով կը հաստատեն այս ժողովուրդներուն ազատութեան եւ անկախութեան իրաւունքը, ինչպէս եւ իրենց իրաւունքը, իրենք զիրենք կառավարելու իրենց փափաքած կառավարական ձեւով»:

Այս դաշինքը Մուսթաֆա Քէմալի ապահովեց միջազգային իրաւական երաշխաւորութիւն մը, Թուրքիոյ մէջ համայնավար քարոզչութիւնը մէջտեղէն վերցնելու համար: Անգարայի անկախութեան դատարանը 1921 *Մայիս* 9*ին խիստ վճիռ մը տուաւ Թոքատի երեսփոխան Նազըմ պէյի, տեղեկատուութեան եւ մամուլի գրասենեակի պաշտօնեայ Զինէթուլլահ Նեւշիրվանովի եւ ուրիշ եօթը անձերու դէմ, այն ամբաստանութեամբ թէ դաւաճան են պետութեան ապահովութեան դէմ: Բայց եւ այնպէս,* 1922 *Սեպտ.* 29*ի օրէնքով եւ խորհրդային կառավարութեան կատարած դիմումներուն համաձայն՝ ներման արժանացան, Սաքարիայի վրայ թրքական բանակին տարած յաղթանակէն ետք:* 1921 *տարուան վերջերուն, զօրավար Ֆրունզէի Անգարա կատարած այցելութեամբ սկսած, եւ բանագնաց Արալովի առաքելութեան ատեն իրենց գագաթնակէտին հասած [illegible] փաղանց սիրալիր յարաբերութեանց [illegible] ջանին, թուրք համայնավար կուսակցութիւնը դարձեալ ազատ ձգուեցաւ, [illegible] ոչ պաշտօնապէս:*

1922*ի Սեպտեմբերի կէսերուն Անգարայի այսպէս կոչուած «համայնավար [illegible]» գերմանացի անդամ մը կը հաստատէր, սակայն, թէ «Այս երկրին մէջ, պրոլետարական իրական յեղափոխութեան ժամը դեռ շա՛տ հեռու է* (4):

(Շար. - 6)

1) *Աթաթիւրք'ին Սէօյլէվ վէ Տէմէչլերի*, հատոր Ա., էջ 139:
2) Անդ, հ. Գ., էջ 21:
3) Ճշգրիտ բնագրին համար տեսնել *Տիւսթիւր, Իւչիւնճիւ Թէրթիպ*, հատոր Բ., էջ 102:
4) Լիոնիտ եւ Ա. Ֆրիտրիխ, Անգարա, Պերլին, 1923, էջ 56:

ՎԵՑՆԵՑԻ ԳՈՒՇԱՆԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԱՎԱՅ ՀՈՒՇԵՐԸ

Ա.

ՅՈՒՍԻՆ ՎԱՆԵՑԱՆ ՀԱՅՈՒՀԻ

Ամեն անգամ, որ ես ուզում եմ գրել Հայաստանի մասին, ինձ թվում է, թե ես ուզում եմ գրել մի հեքիաթ, որ ես ուզում եմ պատմել մի հրաշալի երազ, որ ես տեսել եմ իմ մանկության օրերում։ Ես ուզում եմ գրել մի հեքիաթ, որ ես ուզում եմ պատմել մ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՆՈՐ ԱՐՋԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Իրենց զաւակները արձանագրել փափագող ծնողքները պէտք է փութան դիմել տեսչութեան հասցէին :

COLLÈGE ARMÉNIEN SAMUEL MOORAT
26, Rue Troyon, SEVRES (S. et O.)
Tél. : OBS. 18-28

Եւրոպայի մէջ, հայ մանչերու համար հիմնուած, ֆրանսական եւ հայկական ուսումնական կառարեալ ծրագիրներով օժտուած մեծադոյն եւ ծաղկեալ ուսումնարանն է Սեւրի Սամուէլ Մուրատեան վարժարանը, որուն սեմէն ներս հայ մանուկին հոգին, միտքը եւ մարմինը կը մեծնայ, կը ծաղկի եւ կ'ընդլայնի բաղձալի համեմատութիւններով :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Տիկնանց յանձնախումբը կը խնդրէ կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ հետեւեալ թուական հանները ·—

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1, երեքշաբթի երեկոյ Տիկնանց յանձնախումբի կազմութեան Գ. տարեդարձին առթիւ գեղարուեստական երեկոյթ :

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 19, ցուցահանդէս հայ արուեստագէտներու նկարիչ, արձանագործ եւ փորագրիչներու գործերուն :

Հայկական Թանգարանը, 52 Աւընիւ Ֆոշ, (Փարիզ 16) :

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7, 8, 9, 10, «Բարենպաստակ վաճառք» :

Ցառայիկային պիտի տրուին մանրամասնութիւնները :

×

ԼԻՈՆ.— Ֆր. կապ. Խոչի Օրը կը տօնուի մեծ պատրաստութեամբ, 27 Հոկտ. Մոլիրէի չքեղ սրահին մէջ :

×

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան յիսնամեայ յոբելեանը կը տօնուի Հոկտեմբեր 13ին, Սալ տը լա Շիմի :

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին 1963 – 1964 տարեշրջանի արձանագրու – թիւնները սկսած են : Անոնք որոնք կը փափաքին ղրկել իրենց զաւակները պէտք է այժմէն իսկ դիմում կատարեն հաստատութեան տնօրէնութեան :

Ա.— ՖՐԱՆՍԱԿԱՆԸ, որ տառացի կերպով կը հետեւի պետական լիսէներու արդիական բաժնի պաշտօնական ծրագրին — անգլերէնն եւ սպաներէնն լեզու – ներով — :

Բ.— ՀԱՅԿԱԿԱՆԸ, որ կ'օժտէ սանու – հիները հայագիտական ծանօթութիւններով, հայ լեզուի , գրականութեան, հայ կրօնքի եւ պատմութեան, Հայաստանի աշխարհագրութեան մարզերուն մէջ :

Աշակերտուհիներ կ'ընդունուին ութ տարեկանէն սկսեալ: Մանրամասնութեանց համար դիմել հաստատութեան տնօրէնութեան :

1, Bd. du Nord, LE RAINCY (S. et O.)
Tél : 927-01-72

Դպրոցասէրի ուսման ծրագիրը կ'ընդգրկէ երկու ուրոյն բաժիններ :

ԿԵԱՆՔԻ ՈՒՂԻՆԵՐՈՎ

Գ. Հատոր

Շուտով լոյս կը տեսնէ Ս. Վրացեանի ԿԵԱՆՔԻ ՈՒՂԻՆԵՐՈՎ (Գ. Հատորը), չուրջ 300 էջ, պատկերազարդ եւ լաթա – կազմ :

Երրորդ հատորը կը բովանդակէ Ս. Վրացեանի յուշերը կամաւորական չարժման, ինչպէս նաեւ դէմքեր, դէպքեր եւ տպաւորութիւններ՝ մօտիկ անցեալէն :

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրեր եւ Ժամեր

Լոյս Տեսաւ

Մատենաշար — ՅԱՌԱՋ — Կեդրոնավայր Գին
Ֆրանսա՝15 Ֆր·
— Առաւել առաքումի ծախքը —

«ՅԱՌԱՋ»

ՀԱՅ ԲՈՅԺ

ԺՈՂ· ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Շ· ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Խմբագրին երկար բացակայութեան պատճառաւ, լոյս տեսած չեն ՀԱՅ – ԲՈՅԺԻ 1962 եւ 1963 տարիներու թիւերը :

Խմբագիրը, որ նոր վերադարձաւ Ամերիկայէն, գործի ձեռնարկած է արդէն : Ծրագրած է հրատարակել երկու բացա – ռիկ թիւեր, իւրաքանչիւրը 150 էջ : Առաջինը պիտի կրէ 1962 թուականը, երկրորդը՝ 1963 թուականը: Այս երկուքը մէկ տարի հաշուելով՝ անոնք որ վճա – րած են 1962, վճարած կ'ըլլան նաեւ 1963 տարին :

Այս ձեւով, խմբագիրը կը խորհի ՀԱՅ – ԲՈՅԺԻ հրատարակութիւնը ամբողջա – ցնել եւ կանոնաւորել մինչեւ յառաջիկայ տարի, եւ 1964 տարուան թիւերը լոյս ընծայել ամսէ ամիս՝ Յունուարէն սկսե – ալ :

Ամերիկայի նոր բաժանորդները եւս , որոնք վճարած են այս տարուան համար (1963), պիտի ստանան ՀԱՅ–ԲՈՅԺԻ 1962 եւ 1963 թիւերը :

Այն բաժանորդները, որոնք չեն նպաստել պարտք ունին, թող բարի ըլլան իրենց վճարումը հասցնել մինչեւ տարեվերջ : Հին պարտքերուն հետ՝ ներկայ տարին եւս վճարողներն են միայն, որ պիտի ստանան ՀԱՅ – ԲՈՅԺԻ բացառիկները , խմբագրուած բժշկական, գրական , պատմական, չատ հետաքրքրական եւ ճոխ բովանդակութեամբ ,— արդէն տը – պագրութեան յանձնուած :

Այս առթիւ չնորհակալութիւն այն հա – ւատարիմ բաժանորդներուն, որոնք ՀԱՅ – ԲՈՅԺԻ հրատարակութիւնը ընդհատուած ըլլալով հանդերձ՝ խմբագրին բացակա – յութեան պատճառաւ, վճարումները կա – տարած են օրը օրին ի վկայութիւն ի – րենց բարեկամութեան եւ վստահու – թեան :

Կը խնդրուի Հայրենիք, Ասպարէզ , Արմենիա, Ազատ Օր, Յուսաբեր, Ազ – դակ, Այգ, Ալիք թերթերու խմբագրու – թիւններէն, ինչպէս և Սիոն, Հասկ, Հայ Կեդրոն, Կիլիկիա, Հայաստանեայց եկե – ղեցի պարբերականներէն, որ հրատարա – կեն այս յայտարարութիւնը դէթ 2 – 3 անգամ :

ՀԱՅՑ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

Կը փնտռուի հայ տիկին մը Հաստա – տութեանս մէջ իբր խոհարարի օգնական : Մանրամասն տեղեկութիւններու համար դիմել զրաւոր կամ անձամբ՝

École Apostolique Arménienne
3, Av. de Grandchmp
LE PECQ (S. et O.) Tél. 963-01-72

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլի մէջ Դաշնակցութեան Օրը կը տօնուի Հոկտեմբերի 3ին Սալոն Ա – համպրա :

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի տարեկան դաշտահանդէսը տեղի կ'ունե – նայ Սեպտեմբեր 1ին, առաւօտէն մինչեւ երեկոյ «Իւ–էս–Ա.»ի մարզադաշտին վրայ (Թանըրիին ֆով) :

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Բանա – խօսութիւն, երգ արտասանութիւն եւ հայկական պարեր :

Ճոխ պիւֆէ· աղանդերներ եւ չամփու – րով խորոված :

Սիրով կը հրաւիրուի պաղութի հա – յութիւնը :

IMPRIMERIE SPECIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal : 1278-35

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷ, երկերի ժողովածու , 10 հատոր լաթակազմ	70 Ֆր·
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, երկերի ժողովածու, 7 հատոր, լաթակազմ	56 Ֆր·
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Պապ թագաւոր , լաթակազմ	10 Ֆր·
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Հայոց բերդը, լաթակազմ	8 Ֆր·
ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆ , երկերի ժողովածու, 2 հատոր լաթակազմ	14 Ֆր·
ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ, մեծադիր, գունաւոր նկարներով, լաթակազմ	10 Ֆր·
Վ· ԱՆԱՆԵԱՆ, Հայաստանի կենդանական աշխարհը, Բ·	8 Ֆր·
ԱՐՍԷՆ ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ, Երկեր (Աբովեան Պռոշեան, Պարոնեան)	17 Ֆր·
ՄՈՒՐԱՑԱՆ, Պատմուածքներ, գունաւոր նկարներով	5 Ֆր·
ԵՂԻՇԷ ԶԱՐԵՆՑԻ մասին յիշողութիւններ· լաթակազմ	7·50 Ֆր·
ՄԻՒ· ՇԱԹԻՐԵԱՆ· Գարունը նորից եկաւ· 296 էջ·	5 Ֆր·
ԱԲԴԱՐԵԱՆ· Մատենադարան(անգլ·) 18 գունաւոր մանրանկարներ	3 Ֆր·
ՀԵՆՐԻԿ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ· Երգի ծնունդը· բանաստեղծութիւններ	3·85 Ֆր·
Մ· ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ· Տաղեր, 200 էջ· լաթակազմ	3·50 Ֆր·
ՍՈՎԵՏԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ· Ա· 800 էջ· լթկզմ·	16 Ֆր·
ՊԱՐՈՑՐ ՍԵՒԱԿ, Անլռելի զանգակատուն, պէյրութ, 1963	10 Ֆր·

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ԳՐԱՏՈՒՆՍ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵԼԻՆ Է
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ԶԱՑՆԱԳՐԵԼ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԵՐՈՒՆ
ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

ԼՈՑՍԸ ԳՈՑՆ Է···· ԳՈՑՆԸ ԼՈՑՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՑՍ ՏՈՒԷ՛Ք···· ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՑՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ՁԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e

Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնա – կարգ ներկեր : Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրու – թիւն: Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէում եւ փլասթիֆ — ծածկոցներ. —
TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը :

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր գեղջ ունենալ :

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY – SOUS – BOIS (Seine)

ՀԱՅՐԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86 - 60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար· 50 Ֆ· Վեցամսեայ՝ 27 Ֆ·
Արտասահման՝ Տար· 60 Ֆ· Հատը 0·30 Ֆ·

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
21
ՕԳՈՍՏՈՍ
MERCREDI
21 AOUT
1963

LE NUMERO : 0,30 FR.

39րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9687

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

39e ANNÉE — N° 9687

ՆՕՍՓԸ

ՈՉ ԻՄԿ ՊԱՏՈՒՀԱՆԷՆ...

Ամէն անգամ որ պարտաճանաչութեան ոչ մը կ'ուզենք Հայկական Արտասահմանի զրոյց-բրոցներուն, միշտ աչքի առաջ կ'ունենք հիմնական խնդիրները։ Ու միայն ամենօրեայ ելեւէջը, այլեւ ապագան արթնութեան կը հրաւիրէն բոլոր պիտանի ուժերը։ Առանց ապրիլի եւ գաւառանքի խորութեան։

Այդ հիմնական խնդիրներէն մէկն է՝ մշակոյթի պաշտպանութեան եւ զարգացման հոգը։

Գիտենք որ այս ճակատին վրայ եւս ձեռքեր բացուած են, իրրեւ հետեւանք ցաւագար իմաստակութեանց եւ քարաքանչ նախապաշարումներու։

Հայրենասիրութեան սեւ չուկայինները այս առուին ջուրերն ալ պղտորած են, ժխակցարար փակելով իրենց աչքերը՝ անցողիկ իրականութեան հանդէպ։

Միւս կողմէ, կան բազմաթիւ բարեհաճներ, որոնք ոչ իսկ պատուհանէն կը նային, անցուդարձը դիտելու եւ անոր համեմատ խորհելու, դործելու համար։

Եւ այս՝ ոչ միայն Արարատեան հոլիզոնին վրայ, այլեւ դաղութէ դաղութ։

Տարիներէ ի վեր անոնք իրերը կը դասեն, դիրքեր կը ճշդեն չքեղ մեկուսացումով։ Հանդիստ նստած՝ բազմոցին անկիւնը։

Եւ ընդհանրապէս ծուռ կը նային, կամ աչքերը չփելով կը յօրանջեն, եթէ փորձես խօսիլ իրենց երանաւէտ թմրութիւնը։

Ուրիշ տեսէ ժողովուրդի մէջ մահացու մեղք պիտի համարուէր այս չքեղ մեկուսացումը կամ թիւրատեսութիւնը։ Մա՛ – նաւանդ երիտասարդութեան համար։

Եթէ երեւանը ամուր փակած է դուռ-պատուհան, ըլլալով ենթակայ՝ մեւեզ – նոյն դաժան կարդուսարքին, այդ չի նշանակեր թէ «անելիք չունինք»։

Թող հեռուէն լսեն ազատ մտաւորականութեան ձայնը, հոգ չէ թէ անմիջական արդիւնքին չունենայ։

Թող իմանան թէ իրենք ամէն բան չեն, հետեւաբար իրաւունք չունին իրենց ուշադրութեան կամ պարտադրուած կաղապարին մէջ ձուլելու հայկական մշակոյթը։ Արդանկարի վերածելու դրականութիւնը եւ արուեստը։ Լեդո՛ւն։

Մենք վստահ ենք որ երբ օր մը ամէն տաղանդաւոր հայրենիքին եւ ազգային Արտասահմանի մէջեւ, երբ – ան ինք պիտի դատապարտէ մեր անարդիւնութիւնը եւ ապիկարութիւնը։

Պիտի ըսէ.— իմ ձեռքերս եւ լեզուս կապած էին։ Իսկ դուք ի՞նչ կը բանէիք անձնատուր պատուհասի մէջ, յանուն մշակոյթի անկախութեան։

Առնել բարձրացնելով ձայնը, պիտի ըսէ.— Դո՛ւք ալ մեղսակիցներն էք ինքնութեան եւ տիտուլութեան գործիքնե – րուն, քանի որ չուզեցիք տէր դառնալ ձեր վաստակին։

Ու վերջապէս, — Դուք չէի՞ք որ կապկային ընդառաջ երթալով, արտասահ – ման փոխադրեցիք ուղղադրական, լեզուական խառնիճաղանճը, իբրեւ թէ հայերուն ծառայելու համար։ Եւ ինքնաձեւացաք, երբ քարերն անկրնաք ձեւացած, երբ քարերն անկրնաք ձեւացած, երբ քարերն անկրնաք ձեւացած

ՏՈՔԹ. Հ. ՔԷՔԼԻԿԵԱՆ

Վայրի սո՛խ:

Բնիկներու լեզուով՝ այսպէս կը կոչուի քաղաքը, Շիքակօ, (Թարգմանի՝ վայրի սոխ), ուր կը մտնեմ Մարտ 16ին, դարնան դռնեբէն, ձմրան ձիւնը եռեւս ձգած:

Բայց ի՜նչ սոխ, բայց ի՜նչ սոխ:

Երկրորդ Նիւ Եորք մըն է այս քաղաքը, Միչիկընի աւազանին հարաւ–արեւմտեան անկիւնը, 50 քիլոմեթր երկայնքով՝ լիճին եղերքն ի վեր եւ 511 քառակուսի քիլոմեթր տարածութեամբ, մօտ չորս միլիոն բնակչութեամբ, արուարձաններով՝ եօթը միլիոն: Ութ տիտան–եան կառոյցներ կը կազմեն Շիքակոյի սիրտը, դոր տեղացիք կը կոչեն լուփ, Թարգմանի՝ օղակ, ըստ այլոց՝ հան–դոյց, աւելի ճիշդ՝ փոր, որովհետեւ այդտեղ կեդրոնացուած են Շիքակոյի ա–ռեւտրական բովանդակ հարստութիւնն ու կենդանութիւնը:

Լիճին շրթներուն վրայ, հրթիռի պէս դէպի երկինք նետուած այդ կառոյցները, Շիքակոյի երկինքը քերող աժդահարեան այդ հմայնարկները դեղեցիկ է դիտել դիշերը, երբ, կարծես, հազար ու մէկ դիշերներու նորադոյն պատմութեանց դիրք մը կը բացուի առջեւդ:

Հարիւր տարի առաջ, այտեղ, տասնեակ մը հիւղակներ միայն կային՝ լիճէն նոր դուրս ելած կրիաներու նման: Այսօր՝ աշխա՛րհ մը իր ամպամերձ չո–շափուկներով, իբրեւ քաղաք՝ չորրորդը աշխարհի մեծագոյն քաղաքներու դա–սաւորման մէջ, իսկ երկրորդը՝ Միացեալ Նահանգներու մէջ:

Հարիւր տարի առաջ՝ սոխի նման բուսած խրճիթներ միայն: Այսօր դէպի աստուածածութիւն բարձրացող սանդուղ–ներ: Բոլորովին ամերիկեան նախաձիրութեամբ, բոլորովին ամերիկեան ըմբռնումով քաղաք մը, որ կը մատնէ ճարտարարուեստի եւ առեւտուրի տեղա–կի վարիչներուն յատակնութիւնը, — հիմնել վերթափարին, առեղծել ոտիտան–եանը, ամէն ձեռնարկ կազմել մեծագոյն ու բարձրագոյն չափերով:

Ունի հինգ համալսարան եւ բամբիւռ բարձրագոյն վարժարաններ: Հարուստ մատենադարաններ, (ինծի անակնկալ մը եղաւ կեդրոնական մատենադարանին մէջ գտնել իմ հրատարակութիւններս): Եւ հարուստ թանգարաններ:

Ահա այս քաղաքին մէջ դուայ մեր սիրելի եւ հոչակաւոր վիրաբոյժը, Տօքթ. Համբարձում Քէքլիկեան:

Զինք տեսեր էի, առաջին անգամ, Պէյրութի մէջ: Գիտէի թէ կ'ապրէր եւ կը գործէր Շիքակոյի մէջ:

Երբ հանդիպեցանք լուփի մէջ, ուր պա–տահմամբ կը գտնուէի, ինծի ըսաւ թէ ինքը ուղեւորութեան մը կ'երթար Ատլանդեան ովկիանոսի ափերը, եւ թէ ինծի համար տեղ մը կրնար ազատել իր մեքենային մէջ:

Ես ալ ուրախութեամբ ընդունեցի առաջարկը, որովհետեւ ինծի համար ալ ճամբորդութիւնը ձանձրացուցիչ էր եղած, եւ ուզեցի ընկերանալ ուրիշ մարդու մը հետ, որ ինծի պիտի պատմէր Ամերիկան, ինչպէս կը տեսնէ զայն ամերիկացի մը:

Ճամբան ելանք Շիքակոյէն, Միչիկընի ափերէն, եւ ուղղուեցանք դէպի հարաւ–արեւելք, Ինտիանա նահանգին մէջ, ուր կը գտնուի Կարի քաղաքը, Միչիկընի աւազանին հարաւ–արեւելեան անկիւնը, 50 քիլոմեթր երկայնքով՝ լիճին եղերքն ի վեր եւ 511 քառակուսի քիլոմեթր տարածութեամբ, մօտ չորս միլիոն բնակչութեամբ, արուարձաններով՝ եօթը միլիոն: Ութ տիտան–եան կառոյցներ կը կազմեն Շիքակոյի սիրտը, դոր տեղացիք կը կոչեն լուփ, Թարգմանի՝ օղակ, ըստ այլոց՝ հան–դոյց, աւելի ճիշդ՝ փոր, որովհետեւ այդտեղ կեդրոնացուած են Շիքակոյի ա–ռեւտրական բովանդակ հարստութիւնն ու կենդանութիւնը:

Լիճին շրթներուն վրայ, հրթիռի պէս դէպի երկինք նետուած այդ կառոյցները, Շիքակոյի երկինքը քերող աժդահարեան այդ հմայնարկները դեղեցիկ է դիտել դիշերը, երբ, կարծես, հազար ու մէկ դիշերներու նորադոյն պատմութեանց դիրք մը կը բացուի առջեւդ:

Հարիւր տարի առաջ, այտեղ, տասնեակ մը հիւղակներ միայն կային՝ լիճէն նոր դուրս ելած կրիաներու նման: Այսօր՝ աշխա՛րհ մը իր ամպամերձ չո–շափուկներով, իբրեւ քաղաք՝ չորրորդը աշխարհի մեծագոյն քաղաքներու դա–սաւորման մէջ, իսկ երկրորդը՝ Միացեալ Նահանգներու մէջ:

Հարիւր տարի առաջ՝ սոխի նման բուսած խրճիթներ միայն: Այսօր դէպի աստուածածութիւն բարձրացող սանդուղ–ներ: Բոլորովին ամերիկեան նախաձիրութեամբ, բոլորովին ամերիկեան ըմբռնումով քաղաք մը, որ կը մատնէ ճարտարարուեստի եւ առեւտուրի տեղա–կի վարիչներուն յատակնութիւնը, — հիմնել վերթափարին, առեղծել ոտիտան–եանը, ամէն ձեռնարկ կազմել մեծագոյն ու բարձրագոյն չափերով:

Ունի հինգ համալսարան եւ բամբիւռ բարձրագոյն վարժարաններ: Հարուստ մատենադարաններ, (ինծի անակնկալ մը եղաւ կեդրոնական մատենադարանին մէջ գտնել իմ հրատարակութիւններս): Եւ հարուստ թանգարաններ:

Ահա այս քաղաքին մէջ դուայ մեր սիրելի եւ հոչակաւոր վիրաբոյժը, Տօքթ. Համբարձում Քէքլիկեան:

Զինք տեսեր էի, առաջին անգամ, Պէյրութի մէջ: Գիտէի թէ կ'ապրէր եւ կը գործէր Շիքակոյի մէջ:

Երբ հանդիպեցանք լուփի մէջ, ուր պատ

լուծեն Անդրանիկի Դարաչըլանէն ստացած պատասխանները:

Ուշագրաւ է, որ գործին վերջնորդ տորին խորագիրն է «Աչխարհ Քաններորդ Դարուն»:

ԳՈՐԾԻՆ ՈՒՂՂՈՒԹԻՒՆԸ

Մարդկութեան պատմութեան նորագոյն փուլերուն կարելի եղածին չափ շատ տեղ յատկացնելու հակումը, որուն կենդրոնը կ'երևի գործի առաջին հատորն է: Առաջին մասին 356 էջերը մեզ կը տանին Հին Քարէ Դարուն, Միջին Քարէ Դարուն եւ Նոր Քարէ Դարուն ընդմէջ – էն, մինչ երկրորդ մասի 517 էջերը նը – պիրատած են Անդրանիկի Դարու փոք – րիկ դարերուն:

Այս գործը հանդիպեցաւ բազմաթիւ մեծ ողբերգական արկածներու: Ա – ռաջին անգամ, գրելու դաղափարը յղա – ցաւ Պետուս Հաքսլէյ, 1946ին, իսկ յա – ջորդ տարիներուն, մինչեւ 1950, Իւնես – քոյի մասնաւոր յանձնախումբ մը ըս – տանձնեց նախապատրաստական աշխա – տանքը եւ մշակումի գործը. 1950ին, ծա – նօթ գիտնականներու եւ բանասէրներու միջազգային յանձնախումբ մը, Իւնես – քոյի կողմէ նշանակուելով՝ ստանձնեց գործին բովանդակութեան պատասխանա – տուութիւնը:

Առաջին հատորին իբրեւ հեղինակ ու հրատարակիչ ապահովուեցան Ժաքէթ Հոքս եւ Փրոֆեսէօր Հենրի Ֆրանքֆորթ: 1954ին, երբ Փրոֆեսէօր Ֆրանքֆորթ մեռաւ, Սըր Լէոնարտ Վուլլէյ չարու – նակից եւ գլուխ հանեց անոր գործը: Սկզբնական բնագիրը ենթարկուեցաւ բազմաթիւ մանագրէտներու, որոնց գի – տողութիւնները չատ մը պարագաներու մէջ կցուեցան սկզբնական բնագրին, որ վերջնուեցաւ պատշաճօրէն:

Պիտի ենթադրուի, թէ «Թխասէրէ» այս երկար չրջանը եւ յաճախ, այնքան հա – կադիր տեսակէտներ ներդաշնակելու ճի – գի՛ գիրքը գրկած են իր մաքերու թար – մութենէն: Սակայն, ընորհիւ հրատարա – կիչներու ճարտար գործին ու նաեւ բազ – մաթիւ նոթերուն, պատմութիւնը սահուն կ'ընթանայ եւ հեղինակները կը յաջողին ներկայացնել իրենց անձնական համո – զումները:

Իսկապէս, Ժաքէթ Հոքս կը ներկայա – ցնէ իր չատ մը տեսակէտներն ու կար – ծիքները, գորս փոքրաթիւ մարդագէտ – ներ կամ պատմագէտներ նախապատ – րաստուած են ընդունելու եւ գորս ուրիշ մասնագէտներ կը մերժեն գործին ընկե – րացող նոթագրութեանց մէջ:

Այսպէս, օրինակի համար, ներկայ գա – րաշրջանի հողեկան արտայայտութեանց նէս նախապատմական մարդու մաքի կա – պերու քննութեան մէջ, հեղինակը նուն – կի չափազանցութեան» առջեւ խոնար – հելով կը յայտարարէ. «... Մարդկային նկարները կը ծնին կարգ մը բնածին հո – գեկան երեւոյթներով, որոնք առեղծուած – ցան տեսակներու գարգացման փորձա – ռութեամբ: Ժառանգուեցան՝ ինչպէս կը ժառանգուին մարմնին նոյն ձեւով գար – գացող մասերը, բայց, որովհետեւ հո – գեկան բնոյթի կը կրեն, կը միտին ար – տայայտուիլ հոգեկան ձեւերով, գլխա – ւորաբար կրօնական առասպելներու մէջ, որոնք արտաքին երեւոյթով թէեւ կը տարբերին նոյն քաղաքակրթութեան չեչտերէն, սակայն, յաճախ այնպէս կը թուի թէ ունին ներքին միութիւն մը, որ չատ լայնածաւալ է եւ անժամանակ»:

«Բայց մինչ նախապատմական գարա – չրջաններու վերաբերեալ կարգ մը են – թադրութիւններ միամիտ են, ուրիշներ՝ խորամիտ ու լուսաբանիչ կը թուին»: Հեղինակը կը նչմարէ երկու հակադիր հակումներ, որոնք յառաջ կուգան մար – դուն մտային գարգացումէն եւ ինքնա – գիտակցութենէն: Առաջնումէ մէկը՝ գոր – ծիքներ չինելու եւ չրջապատը իրեն են – թարկելու չափազրգռութիւնն է, իսկ միւսը՝ հակումը միանալու ընդհանրա – կան ձեւի մը մէջ, որմէ զինք հեռացու – ցած է իր գիտակցութիւնը: Այս երկրորդ հակումը կ'առաջնորդէ կրօնքին, ար – ուեստին ու փիլիսոփայութեան:

«Հրատարակութեանց այս չարքին եւ այս գրքին առարկայական գլխաւոր նը – պատակներէն մէկն է՝ տալ մարդուն քա – ղաքակրթական ու գիտական գարգացման մէկ պատմութիւնը: Գիտակցաբար, քիչ կարեւորութիւն արուած է քաղաքական, տնտեսական ու գինուորական աղդակնե – րու: Իւնեսքոյի ընդհանուր տնօրէնի յա – ռաջաբանին համաձայն, գիրքին նպա – տակն է սրբագրել մարդու անցեալի մա – սին սովորական տեսակէտը:

Սակայն եւ այնպէս, հակառակ բարե – միտ այս մարդոց ազնիւ ճիգերուն, քա – ղաքականութիւնը չի դադրիր նեղացու – ցիչ կերպով ինքզինք պարտադրելէ: Կը բաւէ նայիլ երկաթեայ Վարագոյրի եր – կիրներու մասնագէտ գիտնականներու ներկայացուցած նոթագրութեանց, նկա – տելու համար, թէ անոնք որոշած են պատմութիւնը կրկին գրել, այն յար – մարցնելու համար կուսակցական գծին ու մարքսեան տեսարանութեան:

Այսպէս, Լենինկրատի Արեւելեան Հիմ – նարկութենէն Փրոֆեսէօր Տիակոնով՝ Սըր Լէոնարտ Վուլլէյի գործածած «քար – քէնի քաղաքակրթութիւն» տարաղին տեղ պիտի գործածէր «դասակարգային ընկերութիւն» նախադասութիւնը, եւ Մոսկուայի Աղդագրական Հիմնարկու – թեան Փրոֆեսէօր Տիմպէչ միշտ պատ – րաստ է յայտարարելու թէ «աչխատանքը աւելի հին է քան արուեստը եւ կը հան – դիսանայ անոր ծագման հիմը»:

Գրքին ուրիշ մէկ նպատակն ալ է՛սկա – պէս «միջազգային» է, այսինքն՝ տարի եղած չեչտը տալ կարգ մը կարեւոր գար – գացումներու, որ կերպով մը նպաստե – ցին համաչխարհային քաղաքակրթու – թեան պատմական ընթացքին: Այսպէս, Զինաստան եւ Հնդկաստան, ինչպէս նաեւ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ՋՈՒՐԵՐ

Խօսքը կը վերաբերի ոչ միայն հան – քային ջուրերու, այլ եւ պաղաջուրերու, որոնք կը ծախուին չիչերու մէջ՝ ինչպէս այսաեղ, Փարիզ:

Երեւանի պատմութեան թանդարանի վարիչներէն մին, Ա. Բաբայեան, կը գրէ «Երեւան» թերթին մէջ (8 Օգոստ.).—

Հայաստան փառաբանուած է իր հան – քային եւ բուժական ջուրերով, ինչպէս Արզնին, Ջերմուկը, Դիլիջանը, Սեւանը, եւ այլ ջուրեր, որոնք բուժական համբաւ ունին ու ծանօթ՝ Խորհ. Միութեան եւ արտասահմանի մէջ:

Հայկական ջուրերը ծանօթ էին հին ժամանակներէ ի վեր, բայց օգտագործ – ուած չէին:

1892ին Քրիստափոր Գիլանեան (Լաստո մականունեամբ) գործարան մը հիմնած էր Երեւանի մէջ, պատրաստելու համար գա – վասուցիչ ջուրեր՝ թարմ պտուղներու հիւթով: Վերջերս Երեւանի պատմու – թեան թանգարանին նուէր տրուեցան կարգ մը փաստաթուղթեր եւ անձնական իրեղէններ, որոնք կը վերաբերին այդ գործարանին:

Ք. Գիլանեանի գաւակները, Մարգա – րիտ եւ Հայկ, կարեւոր տեղեկութիւններ հայթայթեցին այդ գործարանին աչխա – տանքներուն մասին, միաժամանակ պատ – մեցին թէ գործարանը կը պատրաստէր գովացուցիչ ջուրեր զանազան անուննե – րով.—

Կոփէյնի լիմոնադ, Սիտրօ, Սիփոն, ինչպէս եւ «սեւ հազարջի» ջուրեր, բու – ժական հանքային ջուրեր՝ սոդա, սել – դերեան եւ Կաղզբադ (Կարլովիվար), ա – ղերը Զեխոսլովաքիայէն բերուած:

Գործարանը քանիցս մասնակցած է գիւղատնտեսական ցուցահանդէսներուն եւ մրցանակի արժանացած: 1897ին, Քիեւի համառուսական ցուցահանդէսին մէջ Երեւանի այս արտադրութիւնները արժանացած են գովասանական վկայա – թուղթերու: 1898ին, Փրակայի համաչ – խարհային գիւղատնտեսական ցուցահան – դէսին, որու կը մասնակցէին բազմաթիւ արտասահմանեան երկիրներ, Երեւանի արտադրութիւնները գրաւած են առաջ – նութիւնը եւ ստացած ոսկեայ չքանչան: Այժմ բոլոր այս իրեղէնները եւ վաւերա – թուղթերը կը գտնուին Երեւանի թանգա – րանը՝ համապատասխան բաժնին մէջ:

ՌՈՄԷՆ ՌՈԼԱՆ ԵՒ ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆԸ

«Ինոստրաննայա Լիտերատուրա» ամ – սագիրը (Մոսկուա) իր վերջին թիւով հրատարակած է Ռոմէն Ռոլանի մէկ գա – նի նամակները, գայժմ անտիպ: Այդ նամակներէն մէկուն մէջ հիացումով կը խօսուի հայ երաժչտութեան մասին.—

«Հինդչաբթի օրերը համերգներու չարք մը կազմակերպեցի անտեսական բարձրա – դոյն դիտութեանց դպրոցին մէջ, իսկ անցեալ չաբաթ իմ մօտս՝ հայկական, վրացական, ռուսական, պարսկական եւ – րաժչտութեան չատ հետաքրքրական հա – մերգ մը: Ազկէ քանի մը օր առաջ, Փա – րիզի «Կովկասեան Միութիւնը» դիս հրա – ւիրած էր երաժչտական համերգի փոր – ձի, եւ ես այնքան ցնցուեցայ որ իրենցմէ խնդրեցի գալ ինձ մօտ եւ նուագել նոյն գործերը: Եւ խումբով երգեցին հայկա – կան, վրացական եւ ռուսական երգեր: Պարսիկ մը կը նուագէր թառի վրայ, (թառը կը նմանի երկար կոթով կիթա – ռի): Երաժչտութեան մէջ վառ կերպով կը յայտնուէին ազգային նկարագիրները: Հայը խորախորհուրդ, ողբերգական եւ առնական է նոյնիսկ իր երագիտութեան մէջ: Վրացին պարզ է եւ արեւոտ, հա – մարեա Իտալացի: Ռուսը չարժուն է, յա – րափոփոխ եւ մեղմ: Այս ի՛նչ հրաչալի երաժչտութիւն է: Այս ժողովուրդները կարծես թէ ուրի՛շ չնորհքներով օժտուած են երաժչտութեան մէջ քան մենք: Եւ ես համոզուած եմ թէ եւրոպական արուես – տը ուչ կամ կանուխ անպայման կը կրէ այս արուեստին ազդեցութիւնը: Այս արուեստը արդէն սկսած է ոգեւորել մեր երաժիչտները»:

ԿԱՐԾԻ ԳԻՏՆԱԼ

Էպ ճանճ մը՝ իր կեանքին 8րդ օրէն սկսեալ կրնայ օրական ածել 160 ձուակ եւ այս թիւը կ'աճի օրէ օր: Ձանճերը ձուակներէ դուրս կ'ելլեն 18 օրէն: Այս հաչուով, միայն հինգ ամիսներու ըն – թացքին, ճանճ մը կրնայ ծնունդ տալ 100 միլիոն ճանճերու: Եթէ մէկ ճանճէն ծը – նած ճանճերը գլուխ-գլխի չարենք երկ – րագունդին վրայ, այդ գիծը կը բռնէ ամբողջ երկրին չրջանը եւ դեռ կ'աւելնայ ալ:

Ի՞նչ կ'ըլլան ճանճերու այս անթիւ բա – նակները:

Շատերը կը մեռնին աննպաստ պայ – մաններուն հետեւանքով, մնացեալները կեր կ'ըլլան միլիոնաւոր թռչուններու, սարդերու եւայլն:

ԵՐԿՏՐԶԻ ՊՕՄՊԱՆ

ՀԱՉԱՐ ԻՆԸ ՀԱՐԻՒՐ ՁՈՐՍ

— Ի՞նչ պիտի ընենք, ի՞նչ, կը հեծ – եցաւ Իպղէթ Ապիա, եթէ ատուգուի ըլլը:

— Լուրը ատուգուա՞ծ է, կը յարէր Նէ – ճիպ Մէլհամէ, հեռագիրները չտեսա՞ք:

— Ցեսա՛նք, տեսա՛նք, կը թոթովէր Գարա Թահսին, բայց...

— Գիտէ՞ք, ընկերնե՛ր, գոչեց յան – կարծ Իպղէթ Ապիա, մեր կեանքը վտան – գի մէջ է, ժա՛մ առաջ մեր գլխուն ձա՛ղը նայինք:

— Մի՛ չափազանցէք, մի՛, կ'ատամբեց Նէճիպ Մէլհամէ, սպասեցէ՛ք քիչ մը, տեսնենք ի՛նչ գիրք պիտի բռնէ Սայիտ փաչան:

— Ձէ՞ք ճանչնար այդ աղուէսը, ընդ – միջեց Գարա Թահսին, տարակոյս չկայ թէ գօրաւորին փողարը պիտի ըլլայ:

— Ի՞նչպէս, ի՞նչպէս, չհասկցայ, հար – ցուց Նէճիպ Մէլհամէ:

— Դուք չա՞տ լաւ կը հասկնաք, յա – րեց Թահսին ժպտելով, Սայիտ փաչան ծեր աղուէս մըն է, կը տեսնէք, Հիւնք – եարին խորհուրդ պիտի տայ տեղի տալ, առանց որեւէ ընդդիմութեան:

— Ես ալ նոյնը կը մտածեմ, աւելցուց Իպղէթ Ապիա, Երիտասարդ Թուրքերուն դաղանի գործակալը չէ՞ ինքը. անշո՛ւշտ առանց դառը պիտի պաշտպանի, մանա – ւանդ, ներկայ պարագային, երբ պիտի տեսնէ թէ ամբողջ բանակը թունաւոր – ուած է:

— Ճիշդ է, յարեց Նէճիպ Մէլհամէ, պիտի՞ք ի՛նչ պիտի ընէ Սայիտ փաչան:

— Ի՞նչ պիտի ընէ, հարցուցին երկու եղբայրակիցները:

— Հիմա պիտի դայ, չարունակեց Նէ – ճիպ Մէլհամէ, նախ պայման պիտի դնէ, պիտի պարտադրէ Սուլթանին առանձին, բոլորովին առանձին տեսակցութիւն մը, որուն մէջ, իր առաջին գործը պիտի ըլ – լայ թունաւորել Նորին վեհափառութեան ուղեղը, կը տեսնէք, Մանասթրէն քաչ – ուած հեռագրին վրայ, պիտի առաջար – կէ Հիւնքեարին, դերադրգռուած միա – քերը հանդարտեցնելու պատրուակով, եւ առժամապար երեւոյթները փրկելու հա – մար, պիտի ստիպէ Եըլտըզը մաքրադոր – ծելու:

— Ի՞նչ կ'ուզէ Եըլտըզէն, ընդմիջեց Գարա Թահսին:

— Հը՛մ, հը՛մ, մոլոտաց Նէճիպ Մէլ – համէ, Եըլտը՞զ... բովանդակ կայսրու – թեան մը եւ միլիոնաւոր ժողովուրդնե – րուն ճակատագիրը հոս կը վճռուի, հո՛ս, ի՛նչ կը կարծէք, առաջին հարուածը մենք պիտի կրենք, մե՛նք...:

Եւ երեք եղբայրակիցները պահ մը ապ – շահար, գիրար սկսան դննել:

Նոյն պահուն կառք մը ներս մտաւ Եըլ – տըզի չրջափակէն:

Սայիտ փաչան էր, վար իջաւ կառքէն եւ արարողապետ Ֆայիզ պէյի թեւը մը – ռած, առաջնորդուեցաւ կայսերական դահլիճը, ուր Ապտիւլ Համիտ ման կու – դար անհանդարտ քայլերով:

Ֆայիզ պէյ, Քիւչիւք Սայիտ փաչան Հիւնքեարին հետ առանձին ձգելէ ետք, ամաչարերց դէպի Քարտուղարութեան Դիւանը, ուր դեռ կը խօսակցէին երեք պալատականները, եւ ասոնց աղդարարեց նախկին եպարքոսին ներկայութիւնը պա – լատին մէջ:

— Մինա՞կ էր, հարցուց Նէճիպ Մէլ – համէ, հետաքրքիր չարժուձեւով մը:

— Մին–մինակ, պատասխանեց արարո – դապետ Ֆայիզ պէյ:

Եւ մեկնեցաւ:

Քիչ յետոյ վերադարձաւ ու մտաւ Քարտուղարութեան Դիւանը:

— Թահսի՛ն փաչա, ըսաւ հապճեպով մը, Հիւնքեարը ձեզ կ'ուզէ տեսնել:

— Ի՞նչ պիտի ընէ պիտ, արտնչաց Գա – րա Թահսին:

— Մանասթրէյն հասած վերջին հե – ռագիրը հետը թող բերէ ըսաւ, չարունա – կեց Ֆայիզ պէյ:

Առաջին քարտուղարը չուտով ընկերա – ցաւ արարողապետին եւ Սուլթանին ներ – կայանալով իրեն յանձնեց հեռագիրը:

Ապտիւլ Համիտ, Սայիտ փաչայի ակ – նարկը կարդալով, իր առաջին քարտու – ղարին աղդարարեց հեռանալ, առանձին թողլով զիրենք:

Եւ սկսաւ ունկնդրութիւնը:

— Է՛, Սայի՛տ, ըսաւ Ապտիւլ Համիտ, առէք անդամ մը կարդացէք նայիմ, կը քաչուի՞ այսպիսի հեռագիր մը:

Քիւչիւք Սայիտ, ակնոցը քթին, սկսաւ կարդալ հեռագիրը:

Մանասթրէյն էր, Նիազի եւ Էնվէր պէյերը, կայսերական բանակի սպանե – րէն, ապստամբութեան դրօչ պարզած, իրենց յարած հարիւրաւոր զօրքերով լեռը քաչուած են. ահա՛ իմաստը հեռագրին, որ տեսնելի ջղաձգումներու մատնած էր Հիւնքեարը:

ՍՄԲԱՏ ԲԻՒՐԱՏ

(Շար.)

Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Փափազեան եւ զաւակները, Պ. Կարպիս Փափազեան, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Պետրոսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Վարդեվառ Տուվալեան եւ զաւակները (Հայաստան), Տէր եւ Տիկին Յովակիմ Կարապետեան եւ զաւակները (Պուլկարիա) խոր կսկիծ – ծով կը ծանուցանեն մահը իրենց մօր, մեծ–մօր եւ քրոջ՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՀԻՊԵՐԻԿ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս հինգշաբթի ժամը 16ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ։

Մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

5, Allée d'Aubigné, Nogent–le–Metz (Oise)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Յակոբիկ եւ Ժաքլին Կարապետեան եւ իրենց ընտանեկան բոլոր պարապանները (Ամերիկա եւ Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Սարգիս Պաղտասարեան եւ զաւակները (Եգիպտոս), Տէր եւ Տիկին Նահապետ եւ Գրիգոր Տէր–Գրիգորեան եւ զաւակները (Ամերիկա), Պօղոս եւ Վարդէր Գալուստեան եւ զաւակները, նաեւ իրենց ընտանեկան բոլոր պարագլուխները (Ամերիկա եւ Եգիպտոս), Տէր եւ Տիկին Տիրան Օհանեսեան եւ զաւակները (Սէն–Մօրիս), Տէր եւ Տիկին Կարապետ Կարապետեան եւ զաւակները (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Նշան Պետրոսեան եւ զաւակները կրկին չնորհակալութիւնները կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, դրւատ եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց մօր, քրոջ, քրոջ աղջկան, հօրեղբօր աղջկան, հարսին եւ աղգակիցին։

ԵՍԹԵՐ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ
(Ծնեալ Գալուստեան)

կսկծալի մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ իր ամուսնոյն՝ Յակիկ Կարապետեանի մահէն եօթը օր վերջ, կիրակի, Օգոստոս 11ին, իրենց բնակարանին մէջ Լիոն։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐԲՅ. Հայր. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը այս չաբաթ ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին։ Օրակարգ՝ տեղւոյն վրայ։

Վարչութիւնը կը խնդրէ իր բոլոր անդամներէն ներկայ գտնուիլ տարւոյս վերջի այս կարեւոր ժողովին։

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ
ԲԱՑՈՒԱԾ ԵՆ
ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ուսումնական 1963–1964 Տարեշրջան

Կ'ընդունուին 10–12 տարեկան բարեկիրթ եւ ուսումնասէր աշակերտներ, որոնք ունին իրենց տարիքին համապատասխան նաեւ ուսումնական ատեձան։

Արձանագրութեան եւ լուսաբանութեանց համար դիմել՝

Direction du Petit Séminaire Arménien
3, Av. de Grandchamp, LE PECQ (S. et O.)
Tél. 963.01.72

ԿԵԱՆՔԻ ՈՒՂԻՆԵՐՈՎ

Գ. Հատոր

Շուտով լոյս կը տեսնէ Ս. Վրացեանի ԿԵԱՆՔԻ ՈՒՂԻՆԵՐՈՎ (Գ. Հատորը), չուրջ 300 էջ, պատկերազարդ եւ լաթակազմ։

Երրորդ հատորը կը բովանդակէ Ս. Վրացեանի յուշերը կամաւորական չարժման, ինչպէս նաեւ դէմքեր, դէպքեր եւ տպաւորութիւններ՝ մօտիկ անցեալէն։

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրեր եւ Ժամեր

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ

Մատենաշար — ԾԱՌԱՋ — Կեդրոնավայր
ԳԻՆ
Ֆրանսա՝15 Ֆր.

— Առաւել տոհմումի ծախքը —

«ԾԱՌԱՋ»

ՀԱՅ ԲՈՅԺ

ԺՈՂ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ
Խմբագիր՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Խմբագրին երկար բացակայութեան պատճառաւ, լոյս տեսած չէն ՀԱՅ–ԲՈՅԺի 1962 եւ 1963 տարիներու թիւերը։

Խմբագիրը, որ նոր վերադարձաւ Ամերիկայէն, գործի ձեռնարկած է արդէն։ Ծրագրած է հրատարակել երկու բացառիկ թիւեր, իւրաքանչիւրը 150 էջ։ Առաջինը պիտի կրէ 1962 թուականը, երկրորդը՝ 1963 թուականը։ Այս երկուքը մէկ տարի հաշուելով՝ անոնք որ վճարած են 1962, վճարած կ'ըլլան նաեւ 1963 տարին։

Ա՛յս ձեւով, խմբագիրը կը խորհի ՀԱՅ–ԲՈՅԺի հրատարակութիւնը ամբողջացնել եւ կանոնաւորել մինչեւ յառաջիկայ տարի, եւ 1964 տարուան թիւերը լոյս ընծայել ամսէ ամիս՝ Յունուարէն սկսեալ։

Ամերիկայի նոր բաժանորդները եւս, որոնք վճարած են այս տարուան համար (1963), պիտի ստանան ՀԱՅ–ԲՈՅԺի 1962 եւ 1963 թիւերը։

Այն բաժանորդները, որոնք յետնեալ պարագ ունին, թող բարի ըլլան իրենց վճարումը հասցնել մինչեւ տարեվերջ։ Հին պարագաներուն հետ՝ ներկայ տարին եւս վճարողներն են միայն, որ պիտի ստանան ՀԱՅ – ԲՈՅԺի բացառիկները, խմբագրուած բժշկական, դրական, պատմական, չատ հետաքրքրական եւ ճոխ բովանդակութեամբ,— արդէն տըպագրութեան յանձնուած։

Ա՛յս առթիւ չնորհակալութիւն այն հաստատուն բաժանորդներուն, որոնք ՀԱՅ–ԲՈՅԺի հրատարակութիւնը ընդհատուած ըլլալով հանդերձ՝ խմբագրին բացակայութեան պատճառաւ, վճարումները կատարած են օրը օրին ի վկայութիւն ի–րենց բարեկամութեան եւ վստահութեան։

Կը խնդրուի Հայրենիք, Ասպարէզ, Արմենիա, Ազատ Օր, Յուսաբեր, Ազդակ, Այգ, Ալիք թերթերու խմբագրութիւններէն, ինչպէս և Սիոն, Հասկ, Հայ Կեդրոն, Կիլիկիա, Հայաստանեայց եկեղեցի պարբերականներէն, որ հրատարակեն այս յայտարարութիւնը դէթ 2 – 3 անգամ։

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

Կը փնտռուի հայ տիկին մը Հաստատութեան մէջ իբր խոհարարի օգնական։ Մանրամասն տեղեկութիւններու համար դիմել գրաւոր կամ անձամբ՝

École Apostolique Arménienne
3, Av. de Grandchmp
LE PECQ (S. et O.) Tél. 963-01-72

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլի մէջ Դաշնակցութեան Օրը կը տօնուի Հոկտեմբերի 3ին Սալոն Ալհամպրա։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի տարեկան դաշտահանդէսը տեղի կ'ունենայ Սեպտեմբեր 1ին, առաւօտէն մինչեւ երեկոյ «Իւ–Իս–Ա.»ի մարզադաշտին վրայ (Թանըրիին fով)։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Բանախօսութիւն, երգ արտասանութիւն եւ հայկական պարեր։

Ճոխ պիւֆէ. աղանդերներ եւ չամիչով խորոված։

Սիրով կը հրաւիրուի պաղութի հայութիւնը։

IMPRIMERIE SPECIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal : 1278-35

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷ, երկերի ժողովածու, 10 հատոր լաթակազմ	70 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, երկերի ժողովածու, 7 հատոր, լաթակազմ	56 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Պապ թագաւոր, լաթակազմ	10 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Հայոց բերդը, լաթակազմ	8 Ֆր.
ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆ, երկերի ժողովածու, 2 հատոր լաթակազմ	14 Ֆր.
ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ, մեծազգի, գունաւոր նկարներով, լաթակազմ	10 Ֆր.
Վ. ԱՆԱՆԵԱՆ, Հայաստանի կենդանական աշխարհը, Բ.	8 Ֆր.
ԱՐՍԷՆ ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ, երկեր (Զրուէեան Պռօչեան, Պարոնեան)	17 Ֆր.
ՄՈՒՐԱՑԱՆ, Պատմուածքներ, գունաւոր նկարներով	5 Ֆր.
ԵՂԻՇԷ ԶԱՐԵՆՑԻ մասին յիշողութիւններ. լաթակազմ	7·50 Ֆր.
ՄԻՒ. ՇԱԹԻՐԵԱՆ. Գարունը ուրից եկաւ. 296 էջ.	5 Ֆր.
ԱԲԳԱՐԵԱՆ. Մատենադարան (անգլ.) 18 գունաւոր մանրանկարներ	3 Ֆր.
ՀԵՆՐԻԿ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ. Երգի ծնունդը. բանաստեղծութիւններ	3·85 Ֆր.
Մ. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ. Տաղեր, 200 էջ. լաթակազմ	3·50 Ֆր.
ՍՈՎԵՏԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ. Ա. 800 էջ. լթկզմ.	16 Ֆր.
ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ, Անվռելի զանգակատուն, պէյրութ, 1963	10 Ֆր.

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ԳՐԱՏՈՒՆՍ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵԼԻՆ Է
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՁԱՅՆԱԳՐԵԼ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԵՐՈՒՆ
ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է···· ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք···· ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e

Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր։ Բնական եւ արուեստական բազմերանգ դոյներու մեծ ընտրութիւն։ Նորոյթ իւղաներկեր, պատի դեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն։ Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէում եւ փլաստիք — ծածկոցներ. —
TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը։

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ։

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY – SOUS – BOIS (Seine)

ՀԱՅՐԱՏԱՊԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86 - 60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝	Տար· 50 Ֆ·	Վեցամսեայ՝	27 Ֆ·
Արտասահման՝	Տար· 60 Ֆ·	Հատը	0·30 Ֆ·

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
22
ՕԳՈՍՏՈՍ
JEUDI
22 AOUT
1963

LE NUMERO : 0,30 FR.

39ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9688

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

39e ANNÉE — N° 9688

ԿԱՐԵՒՈՐԸ ԳՈՐԾՆ Է

Անհատներու, ինչպէս նաեւ հաւաքա–կանութեանց համար, խօսքէն աւելի գործն է կարեւորը:

Ասիկա յաճախ անպատասխանատու արտայայտութիւն մըն է. մինչ գործելը շրջապատէն պատասխանատուութիւն: Ահէ՝ վարանոտ կեցուածքը անոնց, որ ի՛ւզեն կեանքի մէջ ձեռնարկով մը ոգի բանալ:

Ասոնք դեղեցիկ կամ ոչ, ծրագիր մըն է, գանկութիւններու կամ թելադրու–թիւններու խուրձ մը զոր մարդ կը պար–զէ իր չուրջիններուն, առանց պատաս–խանատուութիւնը առանձնելու անոր ճա–կատագրին. մինչ գործը կ'ենթադրէ նիւ–թական եւ բարոյական ուժերու չահար–կում:

Առաջին պարագային ենթական ոչինչ ունի կորնցնելիք, մինչ երկրորդ պա–տասխանին, կրնայ ձեռքէ հանել տարինե–րու իր վաստակն ու համբաւը:

Ասոնք ասպետներ են բոլոր անոնք, որ խօսք կ'ընեն, գոհողութեան կը հրաւի–րեն ուրիշները, կուտան դասեր, բայց անձին իրենք կ'ընեն իրենց քարոզածնե–րուն ծիշդ հակառակը:

Երբ խօսքը միշտ ազդեցութիւն չի գործեր, պատճառը այն է որ ճառողնե–րը կը պակսի իրենց ըսածը կեանքի մէջ իրականացնելու խիզախութիւնն ու կամքը:

Ասոնք, ուրեմն, առանց կենդանի օրի–նակի, դատապարտուած է մեռած տառ մնալու:

Մարդիկը մինչեւ տեղ մը կը քալեն հետեւին անոնց, որ իրենց խօսքին համա–պատասխան կերպարած են գիրենք:

Ուրիշ տուն, որ անոնք կ'ուզեն տես–նել ուղիղ կամ սխալ՝ գիրենք սխրալի ե–րիտասարդներու մօտ, առաջնորդներու մօտ ընդդիմութիւն եւ խոյանք: Երբ կը պակ–սին առնք խօսողին մօտ, զանգուածնե–րու հաւատքը խոհոյն տեղի կուտայ հի–ասթափութեան:

Ասոնք առանց գործի, կը դառնայ ան–պէտք:

Ասոնցմէները չիրականացած խօսքերու զոհերն են:

Քանդուածին վնասածը խոստում չէ, այլ կենդանի գործ:

Ինչ ըլլայ ան, բայց ըլլայ իրականու–թիւն:

Ըլլայ չօշափելի արարք, որմէ կրնայ օգտուիլ շրջապատը:

Տեղացիկ ծրագիրները չէ որ յաղթա–նակ պատուած են զանոնք յղացողնե–րու, այլ կենդանի գործերը, որոնց կապ–ուած պիտի է ըլլայ զոհողութիւնն ու նուիրումը գործողներուն:

Որուեսակ, պիտութեան եւ մտաւորա–կան ամէն մարդերու մէջ մարմնաւոր–ծագործութիւններ են որ արժէք կը տիրապետեն:

Որուեսապետի մը պատրաստութիւնը ոչ մէկ անհամ անխոցելի, դեռ եւս տար–ածքի արժանի չնորհ մը չէ, երբ ան չի գործով մը չի գրաւեր հիա–շալի գործով մը չի գրաւեր հիա–շալի շուրջիններուն:

Որպէս հանդիսով մեր յարդանքը պայմա–նաւորած է իր տուած կենդանի եւ մը–նիպարան գիտութեան:

Գիտնականը որքան մարդի վրայ եւ ար–ուեստը կամ արուեստկիրը պիտի գործէ իր ձեռով: Անհատներու եւ մարմիննե–րու անցնալ գործերով չենք կրնար ու–նենալ իրենց ներկայ անբեղուն տեղ–ը, եթէ այդպիսին են անոնք:

Ինչ կ'ըսենք գործը աւելի կ'արժէ խօս–քը, բանի կ'ուզենք, որ ամէն վայրկեան ապրիլ մեղ պիտի չափեն մեր կատարած գործերով:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԽՐՈՒՇՉԵՒ ՊԵԼԿՐԱՏ ՀԱՍԱՒ

ՋԵՐՄ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ

Եօթներորդ հանդիպումն է վարչապետ Խրուշչեւի եւ մառեչալ Թիմոյի: Թնդա–նօթի 21 հարուածներ ողջունած են խոր–հըրդային վարչապետը, որուն կ'ընկե–րանան իր ընտանիքին անդամները: Ցա–նուն Եուկոսլաւիոյ մառեչալ Թիմօ իր ուրախութիւնը յայտնեց որովհետեւ կըր–նայ փոխադարձել այն ջերմ հիւրասիրու–թիւնը զոր վայելած էր ինք ամիս առաջ երբ Մոսկուա գացած էր:

Իր պատասխանին մէջ, Խրուշչեւ եռա–կոսլաւ ժողովուրդին փոխանձեց խոր – հըրդային բանուորներուն ջերմ ողջոյնը:

Պելկրատի մէջ, չքախումբը խանդա–վառ ընդունելութիւն վայելած է ժողո–վուրդին կողմէ: Իոլորը կը դնահատեն Խրուշչեւի քաղաքականութիւնը սթալին–եան վարչակարգի սեւ տարիներէն ետք: Ժողովուրդէն զատ, դեկավարներն ալ նոյն համակրութիւնը ունին Խրուշչեւի հանդէպ, բայց կ'ըսուի թէ Խրուշչեւ պի–տի չառաջարկէ Եուկոսլաւիոյ, որ անդա–մակցի Վարչաւայի Ուխտին, Արեւելեան Հասարակաց Շուկային (Քոմեքոն), ոչ ալ որեւէ ձեւով մաս կազմէ խորհրդային պլոքին:

Երկու դեկավարները 10 օր ունին քա–ղաքական եւ միջազգային բոլոր հարցերը ծեծելու համար:

× Միացեալ Նահանգներու մէջ չատ սուր պայքար մը սկսած է Մոսկուայի հիւլէական դաշինքին դէմ: «Հ» ոումբին հայրը՝ Տոքթ. Թիլլը յայտարարեց որ պէտք է վաւերացնել պիտի նշանակէր մէկ քայլ ետ երթալ եւ ողբերգական սխալ մը պիտի ըլլար: Նոյն վերապահութիւնը կայ բանակին մէջ, բայց Քենըտի վճռա–պէս կը պատասխանէ բոլոր յարձակում–ներուն եւ կը պաշտպանէ դաշինքը:

ՊԱՊԻՆ ԿՈՉԸ
ԱՐԵԻԵԼԵԱՆ
ՈՒՂՂԱՓԱՌ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ

Կոսթթա Ֆեոսթթայի Բիւզանդական Աբբայարանի մէջ, Պապը «տիեզերական ողջոյնները» ուղղեց բոլոր հաւատացեալ–ներուն (Կաթոլիկ Թէ Ուղղափառ) ո–րոնք կ'ապրին արեւելք կամ արեւելեան Եւրոպա: Պօղոս Զ. չեշտեց վլխաւորա–

(Շար·ը կարդալ 4րդ էջ)

ԲԱՆԱԿՈՒՄ

ԵՌՈՒՉԵՒԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

Օլմն (Յառաջ).— Երկուշաբթի, Օգոս–տոս 12ին, բանակումի վարչութիւնը ըրօ–ացապտոյա մը կազմակերպած էր դէպի ՆուարմուԹիէ, յատկապէս տեղատուու–թեան եւ մակընթացութեան հետաքրքրա–կան երեւոյթին ականատես դարձնելու համար բանակողները:

Առաւօտեան ժամը 8,30ին, մօտաւորա–պէս հարիւր հոգի երկու օթոքառներով ճամբայ ելան: Ճամբան, օթոքառները Սէն–Ժան–տը–Մոն եւ Ֆրոմանթէն ծո–վափնեայ դիւղաքաղաքներուն մէկ մէկ–կան ժամ կանգ առին եւ ժամը երկուքէն առաջ խումբը հասաւ ՆուարմուԹիէի հանդիպակաց ափը:

Ծովը մակընթացութեան մէջ էր ու ՆուարմուԹիէ տանող ճամբան՝ ջուրին մէջ: Ճաշ: Ժամը երեք: Տեղատուութիւն: Անցք: Հոն երկու մասի բաժնուեցան տը–ղաքը, մէկ խումբը այցելեց 11րդ դարէն մնացած դղեակ մը, իսկ միւս խումբը ծով իջաւ: Վերադարձ ժամը 6ին, մա–կընթացութենէն քիչ մը առաջ, մակընթացութիւնը դիտելով: Զբօսաշրջիկ այս խումբը երեկոյեան ժամը 8,30ին բանա–կավայր հասաւ երգելով, ինչպէս առա–ւօտեան նոյն ժամուն, մեկնած էր եր–գելով:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

Երեքշաբթի գիշեր Տէսինի եւ փարիզի խումբերուն միջեւ տեղի ունեցաւ մըր–ցումներու շարք մը, հետեւեալ կէտերուն շուրջ.—

1· Որոշ հեռաւորութեան մը վրայ հե–ծեւանիւով առաւելագոյն թիւով անձեր փոխադրել:

2· Նոյն հեռաւորութիւնը հեծեւանիւով կտրել ամէնէն դանդաղ ընթացքով:

3· Հեծեւանիւի վրայ, երեք վայրկեա–նէն, առաւելագոյն թիւով կող նշանակել պասքէթի մէջ:

4· Խումբին կազմէ հնարուած երգ մը երգել:

5· Պարանաձգութիւն:

6· Հայոց պատմութենէն առնուած եր–կուական հարցում իւրաքանչիւր խում–բին:

7· Բարակ կոճղի մը վրայ հաւասարա–կշռութիւնը պահելով հազուստը հագնե–լու փորձ:

Եօթը կէտերէ բաղկացած այս յայտա–դիրը գործադրուեցաւ խիստ բծախնդրու–թեամբ, ստեղծելով զուարթ աշխուժու–թիւն մը բանակողներուն մէջ:

Այս մրցաշարքին մէջ Տէսինի խումբը յաղթեց Փարիզի խումբին 1–0 արդիւն–քով:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

Այս տարի բանակավայրը հայաչատ կեդրոններէ հեռու գտնուելուն պատճա–ռով՝ Նոր Սերունդին Փառատօնը փոխա–նակ հրապարակային ձեւով մը կատարե–լու, տօնեկինք ներքին հանդիսով մը: Այդ օրը մեր մէջ կը գտնուէին ընկ· Հ· Սամուէլ, Նոր Սերունդի կեդր· Վարչու–թեան երկու անդամները եւ քանի մը ու–րիշ բարեկամ հիւրեր, ամէնքն ալ իրենց ընտանիքներով:

Որոշուած էր ճաշը ընել քովընտի բա–կին մէջ, ուր բանակողներուն հրամցուե–ցաւ աւանդական չամփուրով խորոված, պատրաստուած՝ Տէսինի խումբին կող–մէ: Այս առիթով բանակումին ընդհա–նուր վարիչը, ընկ· Ն· Նիկողոսեան, քա–նի մը խօսք ուղղեց տղոց եւ ներկայա–ցնելէ ետք հիւրերը՝ հրաւիրեց ընկ· Հ· Սամուէլը, որ իր խօսքը ըսէ:

— Հին սերունդը, կեանքի բնական օ–րէնքով, կը բաժնուի կեանքէն, ըսաւ ըն–կեր Սամուէլ, ձեղի կառակելով երկու բան· չահուած հսկայ հարստութիւն մը նախ յեղափոխական ու ազգային մարդե–ցուն մէջ, յետոյ պարտք մը՝ ի խնդիր մեր սրբազան Դատին»:

Երեկոյեան, սրահին մէջ հաւաքուե–լով, տղաքը չարունակեցին Փառատօնին գեղարուեստական բաժինը, գործադրե–լով զուտ հայկական յայտագիր մը:

ԿԻՐԱԿԻ

Օլմնի տեղական խումբին եւ Նոր Սե–րընդականներու միջեւ կազմակերպուած էր ֆութպոլի մրցում մը, որ տեղի ու–նեցաւ կիրակի (Օգոստոս 18) կէսօրէ ա–ռաջ, Օլմնի քաղաքապետարանի դաշտին վրայ: Մրցումին ներկայ էին բոլոր բա–նակողները, թիւով երկու հարիւր տասը հոգի: Խաղին սկիզբէն մեր տղաքը տի–րապետեցին դաշտին եւ եօթներորդ վայրկեանին նշանակեցին առաջին կէտը: Տասը վայրկեան ետք կէտ մը եւս: Երկ–րորդ կիսախաղին Նոր Սերընդականները նորէն յարձակողականի անցան եւ եռեւէ եռու չորս կէտ եւս չահեցան: Խաղը վերջացաւ 6–2 արդիւնքով:

×

Բանակումի դաստիարակչական բաժի–նը կը չարունակուի իր առաջին թափով: Հայերէնի դասերը կը դասաւանդուին ա–մէն օր կանոնաւորաբար, իսկ դասախօ–սութիւնները տեղի կ'ունենան երկու օրը անդամ մը, առանց բացառութեան:

Անցեալ չաբթուան ընթացքին ունե–ցանք դասախօսական երեք հանդիպում: Առաջին դասախօսութիւնը կը վերաբե–րէր մեր ժողովուրդին հետ կապուած պատմական, ազգային եւ յեղափոխական նչանակալից թուականներուն, երկրորդը նիւթ ունէր Հայոց լեզուն, անոր կտրած ճամբան պատմութեան մէջ ու պատմա–կան խմաստը, իսկ երրորդը վիճաբանու–թեան դրուած այժմէական խնդիր մըն էր, — Կ'արժէ՞ Հայ մնալ:

Հետաքրքրական պիտի ըլլար այս առի–թով յայտնած Նոր Սերընդականներուն կարծիքները եւ իրենց տուած ամուր պատճառաբանութիւնները քով քովի բե–րել, բայց ատիկա առանձին նիւթ մըն է եւ տեղեկատու այս տողերուն սահմանէն դուրս կ'իյնայ: Կարեւորը այն է, որ մեր տղաքը ապրումով միայն Հայ չեն, այլ եւ մտածումով պիտեն հաստատել իրենց Հայ ծնած ըլլալու հպարտութիւնը: Այս եղրակացութեան եկան վիճաբանութեան ներկաները:

ԲԱՆԱԿՈՂ

Անցեալին եթէ լաւ գործեր տեսեր ու կատարեր ենք, իսկ այսօր կը բաւակա–նանանք միայն անպատասխանատու խոս–տումներ եւ կոչեր ընելով, կը նշանակէ դադրեր ենք այլեւս գործնական քայլեր առնելէ: Մեռած է մեր մէջ երբեմնի խի–զախութիւնն ու հաւատքը:

Կարճ· մարդոցմէ սպասուածը կենդա–նի եւ չինարար գործ է:

Ան որ կամք ունի եւ հաւատք, գործե–լէ չի վախնար:

Կը ստանձնէ ըրածին պատասխանա–տուութիւնը ու կ'իջնէ ասպարէզ:

Ստեղծագործելու կամք ունեցող բո–լոր մեծութիւնները ընթացեր են այս ուղիով: Անոնք, երբ պահանջը դգացեր են հանրօգուտ կամ ազգօգուտ գործի մը, նեռուեր են հրապարակ:

Թերինե՞ր եղած են իրենց գործին մէջ, տուածնին եղած է պակասո՞ր, — կրնայ ըլլալ, բայց ըրած են վերջապէս բան մը որ խօսքէն միշտ աւելի կ'արժէ:

Հիւանդին եւ անօթիին խնդրածը խօսք ու խրատ չէ, այլ դեղ ու պատառ մը հաց:

Այս մէկն է որ կը մոռցուի յաճախ ա–նոնց կողմէ, որ հանրութիւնը կը փոր–ձեն կշտացնել խօսքերով ու խոստումնե–րով, մինչ աւելի լաւ պիտի ընէին, եթէ չօշափելի գործերով աշխատէին օգտա–կար ըլլալ իրենց չուրջիններուն:

Եղաւ ժամանակ, մեր ընդյատակեայ յեղափոխութեան շրջանին, ուր նուիր–եալներ այնքան գործեցին, որ խօսիլը պրեթէ մոռցած էին:

Գործի տենդոտ այդ շրջանին է որ մենք ունեցանք հերոսներ եւ տուինք կրակի ճամբէն անցնող մեծութիւններ:

Այժմ կ'ապրինք տեղատուութեան օ–րեր, ուր կը տիրէ խօսքի ասպետներուն ժխորը եւ մատի վրայ կը համրուին լը–ուութեան մէջ երկունքի նստող իրական մեծութիւններ:

Գտնելու համար մեր որդեգրելիք ու–ղիղ ճանապարհը՝ դէպի հին օրերը յետ–դարձ մը կը դառնայ պահանջ:

Այդպէս է որ պիտի բիւրեղանայ մեր կեանքը եւ ճաճանչէ:

Գործ, գործ եւ միշտ գործ· ահա կա–րեւորը, ահա հրամայականը, որուն այնքան պէտք ունինք այսօր ամէն մար–դի վրայ:

«ԱՐՄԵՆԻԱ»

ԿԻԼԻԿԵԱՆ ՅՈՒՇԵՐ

ԱՏԱՆԱ (ՀԱՅԱՍՏԱՆ)

Կիլիկիոյ զրաւման ժամանակ Ֆրան– սական օրագիր մը՝ «Պոնսուառ»՝ 1920 Հոկտեմբեր 9ին հրատարակեց Ժան Փիո առորագրութեամբ երկար յօդուած մը այս խորագրով՝ «Մեր քաղաքականու– թիւնը Արեւելքի մէջ.— Ֆրանսացի Գըն– դապետի մը զործառոյթները Կիլիկիոյ մէջ»։

Հեղինակը կը զրէր թէ Կիլիկիայէն յոյժ հեռաքրքրաշարժ նամակ մըն էր առացած՝ լաւատեղեակ թղթակիցէ մը, որ կը պարզէր թէ Ֆրանսական քաղաք– կանութիւնը տեղական ժողովուրդներու ոչ համակրութիւնը եւ ոչ յարգանքը չա– հելու ուղղութիւն ընտրած էր։

Կը մէջբերենք կարեւոր հատուածները.

« Ատանայի մէջ, Կիլիկիոյ մայրաքա– ղաքը, կը զրէր «Պոնսուառ», զոյութիւն ունէր ճշմարիտ բռնակալ մը, Գնդապետ Պ... (1)։ Տխմար քաղաքականութիւն մը ըրաւ, Հայկական Լեգէոնին Հայոց ըս– պաննել տալով մահմետականները, թոյլ տալով որ այս վերջիններուն ինչքերը յանիրաւի յափշտակուին, առանց պատ– ճառ նպաստաւորելով Ատանայի հայ Պատրիարքը, եւայլն»։

« Մէկ տարի չարունակ Ատանայի մէջ չզործադրուեցան ոչ Ֆրանսական օրէն– քը, ոչ ալ Թրքականը։ Պարոն Պ...ի կամքը օրէնքի զօրութիւն ունէր։ Այդ քաղաքականութիւնը մեզի բերաւ է՛ւ հայ է՛ւ Թուրք բնակչութեան առելութիւնը։ Երեք կամ չորս հազար Ֆրանսացի պին– ուորներու մահուան պատճառ եղաւ Կի– լիկիոյ եւ Հիւսիսային Սուրիոյ մէջ»։

Քաղաքականութենէն եառ, յօդուածա– գիրը կը խօսի Գնդապետին անձնական ապրելակերպին վրայ, առանց խնայելու անոր կինը եւ պատանի աղջիկը։

Իբր թէ արժանահաւատ երկրորդ թղթա– կիցի մը նամակէն քաղելով, կը զրէ.—

« Ատանայի նահանգին մէջ հանրային կարծիքը կ'ամբաստանէ Գնդապետ Պ..., թէ Հայերէն խոշոր զումարներ առացած է։ Նոյնպէս թէ որոշ թիւով Թուրքեր ի– բենէ մեծամեծ փրկագիներ վճարած են։ Օրինակ՝ Սուլհի փաշա, Ատանայի Թուրք երեւելի մը, առիպուեցաւ իր քսա– կը բանալ։ Օսման էֆէնտի, հրեատզօրաց տեղակալ, մահուան դատապարտուեցաւ իբրեւ լրտես (գինադադարէն տասը ամիս վերջ) եւ հազիւ ազատեցաւ 7000 դեղին ոսկի վճարելով։ Այսուհանդերձ, այդ փրկագինի վճարումէն անմիջապէս ետ– քը, իր ամբողջ ընտանիքը կոտորուեցաւ՝ Ֆրանսական պինուորի հագուստ կրող Հայերու կողմէ։

« Բոլոր Թուրքերը, որոնք Հայերու ցուցմամբ պինուորական դրաման հա– մար վտանգաւոր կամ տեղահանութեան մասնակից կը նկատուէին, մահուան ենթարկուեցան առանց որեւէ ուրիչ դա– տական ձեւակերպութեան։ 15·000է աւե– լի է մահմետականներու թիւը, որոնք դատապարտուեցան, սպաննուեցան կամ ջարդուեցան հայկական հրոսախումբերու ձեռքով, որոնք Գնդապետ Պ.ի հրամա– նին տակ կը դտնուէին։

« Անոնց փոխարէն վիլայէթին մէջ հաստատուեցան աւելի քան 50·000 կամ 60·000 Հայեր, որոնք կանխաւ որեւէ կապ չունէին այդ նահանգին հետ »։

« Թուրքերը կը յուսան թէ Պ. Միլը– ռանի կառավարութիւնը որ, ըստ երե– ւոյթին, կը փափաքի կատարուած սխալ– ները ուղղել եւ Թուրքիոյ հետ վերա– հաստատել Ֆրանսայի աւանդական յա– րաբերութիւնները, պիտի չզոհանայ պաշտօնանկ ընելով Գնդապետ Պ...ն, որ բոլորովին փճացուց Ֆրանսայի բարոյա– կան հմայքը Կիլիկիոյ մահմետականնե– րու մէջէն » (2)։

Երբ «Պոնսուառ»ի այդ յօդուածը Ատա– նա իմացուեցաւ, նախկին Լեգէոնական – ներու Ատանայի Նորակազմ Միութիւնը Փարիզ ուղղեց հետեւեալ հեռագիրը Պա– տերազմական նախարարին.—

1921 Յունուար 1

« Զօրարձակուած Լեգէոնականներ խո– րապէս յուզուած Հայկական Լեգէոնի դէմ հրատարակուած զրպարտութիւննե– րէն Փարիզի «Պոնսուառ» օրագրի խըմ– բագրականին մէջ, 9 Հոկտեմբեր 1920 թուականին, յարգանօք կը խնդրեն որ դատի ենթարկել տամ պատասխանատու հեղինակները 1881 Յուլիս 29ի օրէնքին 30 եւ 47 յօդուածներու հիման վրայ։ — Բարեկամական Միութիւն Հայկական Լեգէոնի նախկին լեգէոնականներու »։

Մօտ երեք ամիս հեռագիրը անպատաս– խան մնաց։ Միութիւնը՝ 1921 Ապրիլ 28ին նամակով խնդրեց նախարարէն, որ իմացնէր թէ ի՛նչ արդիւնք ունեցած էր իր բողոքը։

Նախարարը, Յուլիս 30 թուակիր նա– մակով մը յայտնեց թէ օրագրին հրատա– րակումէն ի վեր աւելի քան երեք ամիս անցած ըլլալով, խնդիրը իրաւազուրկ դարձած էր։ Նախարարի պատասխանի հասցէն չարադրուած էր այսպէս.— Տիար Նախագահ, Հայ Նախկին Լեգէո– նականներու Բարեկամական Միութեան, ԱՏԱՆԱ (ՀԱՅԱՍՏԱՆ)։

Հեռաւոր սուրբը կրնայ կարճատես ըլլալ...։

Վ. ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆ

---

1) Իմա՛ Պոեմոն։

2) Աւելորդ է ըսել թէ «Պոնսուառ»ի պատուածքները շինծու սուտեր են։ Դիժ– ուար չէ անոնց աղբիւրը գուշակել։ Տես– նել «Լա Փասիոն տը լա Սիլիսի», Փարիզ 1937, էջ 222 (֊)։ Ընթերցողը գիտէ թէ Գնդապետ Պոեմոն ոչ միայն պաշտօնեա– կէց չեղաւ, այլ զօրավարի աստիճան ըս– տացաւ։ — Վ. Փ.

ՊԵՂՈՒՄՆԵՐԸ ՈՂՋԱԲԵՐԴԻ ՄԷՋ

Քրիստոնէութիւնը պաշտօնապէս ճանչ– ցուեցաւ Հայաստանի մէջ, չորրորդ դա– րու սկիզբը։ Այս հանդամանքը երկրին չինարարներուն առջեւ, եկեղեցիներու չինութեան ասպարէզի նոր խնդիրներ դրաւ։ Սկիզբի չրջանին քրիստոնէական ժամերգութեան համար կրնային օգտա– գործել համատարած աւերներէն եառ անվնաս մնացած հեթանոսական տաճար– ները։ Բայց, ի հարկէ, աւելի ժամա – նակաւոր մէջոց էր եւ չուտով սկսան ե– կեղեցական յատուկ չէնքեր չինել։

Մինչեւ վերջերս հայկական ճարտարա– պետութիւնը ուսումնասիրողները կը կարծէին թէ առաջին եկեղեցիները կը ներկայացնէին կամ պզտիկ երկարաւուն սրահներ՝ արեւելեան մասին մէջ ունե – ցած զոհասեղանով կամ այսպէս կոչուած պազիլիքներ, որոնց ներսի տարածութիւ– նը քառասիւներու երկու չարքով բաժ– նուած էր երեք երկայնական նաւու։ Ա– ւոնք զմբէթներ չունէին եւ ծածկուած էին փայտով կամ պարզ գլանաձեւ կա – մարներով։ Սակայն, ինչպէս յոյժ տուին Ողջաբերդի մէջ մեր կատարած պեղում– ները (1960–1961), հայ ճարտարապետնե– րը միաժամանակ կ'աշխատէին իրակա – նացնել զաղափարը աւելի յիշատակարա– նային ձեւի եկեղեցիի, որ պահուած ըլ– լար զմբէթով։ Եւ տիկա հասկնալի է, չէ՞ որ իրենց հայրենի երկրին մէջ, իւ – րաքանչիւր գիւղակի տուներու տանիք – ները կը յիշեցնէին զմբէթը։ Ատոնք կար– ծես գերաններով կառուցուած «վրան» ըլլային, որու կեդրոնը բացմած էր եր– դիքը։

Բոլոր հետազօտողները մեծ հետա – քրքրութիւն ցոյց տուած են հայկական ճարտարապետութեան մէջ զմբէթային յօրինուածքներու ծագումին եւ զարգաց– ման հարցին, նկատելով որ անոնց հիմը քառակուսի յատակագիծ ունեցող չէնքն է, որ կը պահուի զմբէթով։ Մինչեւ Ողջաբերդի պեղումները՝ Հայաստանի մէջ ո՛չ աշխարհիկ ճարտարապետութեան ո՛չ ալ վաղ քրիստոնէական ժամանակաշրջը – ջանին՝ գտնուած չէին նման պարզագոյն ձեւի զմբէթաւոր չէնքեր եւ դիտնական – ներուն կը մնար գոհանալ ենթադրու – թիւններով։ Միջնադարեան հայ ճարտա– րապետութեան պատմութեան մէջ այդ պահող օղակը գտնուած է այժմ։

Ողջաբերդ գիւղը կը գտնուի Գառնիի խճուղիին վրայ, Երեւանէն մօտաւորա – պէս 17 քիլոմեթր հեռու։ Այդ բլուրէն դէպի արեւմուտք, որու վրայ կը գտնուի գիւղը, ընկուզենիի ծառաստանէն դէպի վար բնակած վարելահողին բնակիչները 1960ին մեզի ցոյց տուին պատ կազմած քանի մը խոշոր, լաւ յղկուած քարե, որոնք կարծել կուտային թէ գեանին տա– կը պահուած են հինաւուրց չէնքի աւե– րակներ։ Մօտերու հետքերը գրաս տատ– ցեալները փակցուցած էին քարերուն, կը վկայէին թէ այստեղ եկեղեցի գոյու– թիւն ունեցած է։

Մեր առաջարկին վրայ, Հայկ. Սոց. Հանրապետութեան գիտութիւններու կո– ճառի հնագիտութեան եւ ազգագրութեան հաստատութեան ձեռնարկած պեղումնե– րը մէջտեղ հանեցին պզտիկ եկեղեցիի մը փլատակները։ Այս հնութիւնը կը ներ– կայացնէր ուղիղ քառակուսի մը, որու կողմնակի երկարութիւնը 4,08 մեթր է։ Զոհասեղանը (կիսակլոր, ինչպէս ընդ– հանրապէս), կը գտնուի արեւելեան կողմը։

Պատերու հիմերը դուրսէն գանգուածեղ երեք աստիճաններ կը կազմեն. բացա– ռութիւն կը կազմէ զոհասեղանը. այս– տեղ, հողը բարձր ըլլալուն պատճառով, երկու աստիճան կայ միայն։ Ճարտար– պետական բնոյթով — դուրս ցցուող կտ– ղակ (ապսիտ), պատերու աստիճանա– ւոր հիմերը — յայտնաբերուած եկեղե– ցին չատ նման է 1958 Թուականին մէջ եւալ վայրին մօտերը՝ Զրվէժի վերեւմա– տեան մէկ մեր պեղած եկեղեցիին, որ հիմ կուտար կարծելու թէ երկու յուշար– ձաններն ալ կառուցուած են միաժամա– նակ (Ե. դարու)։ Սակայն, ի տարբե– րութիւն Զրվէժի եկեղեցւոյ եւ առհաս– րակ վաղ չրջանի եկեղեցիներու, որոնց նման են արեւմուտքէ արեւելք ձգուած սրահի, Ողջաբերդի եկեղեցին քառակո– ւսի յատակագիծ ունի։ Այդ կը նշանակէ, որ կառուցուածքը պահուած է եղած զմբէթով։ Բայց առաջին տարուան պե– ղումներէն եառ այդ տեսիլ լոկ եր– բակացութիւններ կարելի էր հանել, քանի որ կամարներու ոչ մէկ քար չէր գտնուած։

1961 Թուականին պեղումները չարու– նակուեցան չէնքի չուրջը եւ լիովին հա– տատեցին զմբէթի վերաբերեալ ենթադ– րութիւնները։ Գտնուեցան երկու ոչ մեծ քարեր, որոնք ունէին կիսակոնաձեւ փո– րակներ, այսպէս կոչուած կամարափա– ղեր (բրոմփ)։ Ճիշդ նման կամարափա– ղեր կը դրուէին քառակուսիի անկիւննե– րուն՝ որպէս անցում «թմբուկին», որու վրայ կը հանդչէր զմբէթը։ Սակայն կա– մարափողերու ոչ մեծ չափերը թոյլ չէին տար աւարտել չէնքը ճիշդ կիսագունդ ներքին մակերեսով եւ կառուցողը այլ լուծում գործադրեց։ Մեր կարծիքով ան եկեղեցին աւարտեց փակ կամարով կա– մարափողերու վրայ հաստած անկիւն– ներով։ Այդ ոչ թմբուկային զմբէթ ա– նեցող եկեղեցիին՝ Հայաստանի առաջին դէպքն է, որ կը վերաբերի չատ չին ժամանակներու (դուցէ Դ. դարուն։ Արդէն Զ. դարուն, եկեղեցական բոլոր զմբէթաւոր չէնքերը ունէին միանգամայն

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԴԵՐԸ
ՌՈՒՍԵԻԹՈՒՐՔ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆՑ ՄԷՋ

1919–1922

4·— Ազգութիւններու եւ զազութներու հարցերուն մէջ, համայնավար Միջազ – գայինի ընդհանուր քաղաքականութեան հիմ պէտք է առնել բոլոր ազգերու եւ բոլոր երկիրներու պրոլետարներուն եւ աշխատաւոր զանգուածներուն միութիւ – նը՝ ի տես մեծ հոզատէրերու եւ բուր – ժուազիայի անկման համար մղուած հա– սարակաց յեղափոխութեան։

. . . . . .

12·— Բոլոր երկիրներու մէջ, համայ– նավար պրոլետարիատը, իր դասակար – դին դիտակցութիւնը ունենալով, ստիպ– ուած է մանաւանդ նախազգուշութիւններ ձեռք առնել ազգային զգայումներու հանդէպ, որոնք ապաժամ զարձած են, բայց եւ այնպէս պէտք է կարզ մը զի– ջումներ ընել՝ աւելի չուտ չէզոքացնելու համար այս նախապաշարումները։

Պաքուի մէջ զումարուած Արեւելեան ժողովուրդներու Համագումարին, Զինո– վիեւ հետեւեալը յայտարարեց 1920 Սեպ– տեմբեր 1ի բացման նիստին (1).—

« Համբերատարութեամբ թիկունք կը կանգնինք այն խմբակցութեանց, որոնք տակաւին մեզի հետ չեն եւ որոնք, նոյն– իսկ որոշ պարագաներու մէջ, մեզի դէմ են։ Պարագան այս է, զոր օրինակ, Թուր– քիոյ պարագան, ուր, ինչպէս ձեզի յայտնի է, ընկերները, խորհրդային կա– ռավարութիւնը իր աջակցութիւնը կու– տայ Քէմալ փաշային։ Մտքէ չենք հա– ներ, որ անոր ղեկավարած չարժումը համայնավար չարժում մը չէ։ Գիտենք այդ...։ Սակայն մեր պարտականու – թիւնն է ըսել այս համագումարին.— « Քէմալ փաշայի կառավարութիւնը, Թուրքիոյ մէջ, թիկունք կանգնած է սուլթանին իշխանութեան. այդ պէտք չէ ընէք... Պէտք է ժամանակը կանխէք եւ թոյլ չտաք որ ձեզ տանին դէպի անցեա– լը... Ձեզի կ'ըլլայ քանդել սուլթանին հանդէպ հաւատքը եւ կառուցանել իսկա– կան սովետներ։ Ռուս գիւղացիներն ալ մեծ վատահութիւն ունէին ցարին վրայ։ Բայց այս հաւատքը անհետ կորսուեցաւ երբ պայթեցաւ ժողովրդական իսկական յեղափոխութիւնը։ Թուրքիա եւ ամենու– րեք Արեւելքի մէջ մեւնոյն բանը պիտի պատահի, երբ սկսի գիւղացիական իս – կական յեղափոխութիւնը։ Այն ժամա – նակ, ժողովուրդները չուտով պիտի կոր– սընցնեն իրենց տէրերուն հանդէպ ունե– ցած իրենց հաւատքը»։ Հետեւաբար, կը կրկնենք՝ Թուրքիոյ ժողովրդական կա – ռավարութեան քաղաքականութիւնը հա– մայնավար Միջազգայինի քաղաքակա – նութիւնը չէ։ Մեր քաղաքականութիւնը չէ։ Այսուհանդերձ, կը յայտարարենք, թէ պատրաստ ենք օժանդակելու բրի – տանական կառավարութեան դէմ ուղ – ղուած որեւէ յեղափոխական պայքարի»։

Ինչ վերաբերի Զինովիեւ, տասնըվեց տարի եառ Սթալինի կողմէ մաքրագործուա՛ծ։ Չէր դիտեր թէ Մուսթաֆա Քէմալ չատ հեռու էր «սուլթանի իշխանութեան թի– կունք կանգնելէ», բայց այդ չրջանին տեղեակ էր զղուշութեամբ մօտենալ հարցին, տրուած ըլլալով թուրք դիւղա– ցիին ծայր աստիճան պահպանողական դիրքը։

Երբեմն փաշայի եւ Ազգ. Մեծ Ժողովի անպաշտօն ներկայացուցիչ Իսրահիմ Թալի պէյի յայտարարութեանց ընթեր– ցումը լսելէ եառ, համագումարը զուէ – արկեց հետեւեալ բանաձեւը (2).—

« 1·— Համագումարը իր համակրանքը կը յայտնէ համաչխարհային աշխարհա – կալութեան եւ ի մասնաւորի՝ Արեւելքի ժողովուրդները ճնշող ու չահագործող անգլեւֆրանսական աշխարհակալութեան դէմ պայքարող բոլո՛ր թուրք մարտիկներուն...

2·— Համագումարը կը հաստատէ սա– կայն, որ Թուրքիոյ մէջ ազգային–յեղա– փոխական չարժումը ուղղուած է միայն օտար բռնաբարողներուն դէմ եւ թէ ա– նոր յաղողութիւնը պիտի չնչանակէր դիւղացիներուն եւ բանուորներուն ազա– տագրութիւնը բռնաիրոյմէն եւ առհա– սարակ չահագործումէն...։

3·— Համագումարը կը խորհի թէ ա– հրաժեշտ է շատ մեծ չրջահայեցութիւն ցոյց տալ այս չարժման ղեկավարներուն հանդէպ... Թուրքիոյ եւ ամբողջ Աւե– լքի աշխատաւոր զանգուածները դրա– ւելքի աշխատաւոր զանգուածները դրա– ւելով հանդերձ, որ ուժ տան ազգայի– նական յեղափոխական չարժման, համագումարը խորհուրդ կուտայ Թուրք բանուորնե– րուն եւ դիւղացիներուն, որ խմբուին անկախ կազմակերպութեանց մէջ, պատրաս– տանին մինչեւ վերջ հետապնդելու եւ չարունակելու ազատագրութեան գործը եւ ոչ մէկ պարագայի թոյլ չտան որ ա– տար աշխարհակալները օգտուն քաղա– երկրին ունեւորներուն, հարուստ դիւղա– ցիներուն, բիւրոկրատներուն եւ զոր– ժիներուն (փաշաներ, տէրէպէյներ, վարներուն (փաշաներ, տէրէպէյներ, եւայլն) հետ ունեցած իրենց յարաբերու– թիւններէն եւ անոնց վրայ ունեցած ի– րենց ազդեցութենէն։ Այս գնով՝ բոլոր քիոյ աշխատաւնակ ժողովուրդը կրնայ ազատիլ բոլոր բռնաբարողներէն ու ազատիլ բոլոր բռնաբարողներէն ու– հարստահարիչներէն. այս գնով է միայն, որ հարստահարիչներէն. այս գնով է միայն, որ հաղորդ ազատագրուած ու ազատ հողը, գործարանները, հանքերը եւ բոլոր հանուր առմամբ՝ երկրին բոլոր հարստութիւնները պիտի օգտագործուին ի չահ աշխատաւորներուն եւ միայն ի– նոցա աշխատաւորներուն »։

(Շար. – 8)

---

1) Լը Փրըմիէ Քոնկրէ տէ փէօփլ տ'Օրիան, Պետրոգրատ, 1920, էջ 2[illegible]

2) Անդ, էջ 112–113։

ՀԱՅԵՐԸ
ՄԱՌԱԹՈՆԻ ՃԱՄԲԱՐԻՆ ՄԷՋ

—o—

Աթէնք (Յառաջ).— Քանի օրերը անցան, միջազգային ճամբարը աւելի խանդաղմնոլորտի մը մէջ էր։

Հայկական բանակավայրը չատ լաւ տպաւորութիւն մը թողուց բոլոր այցելուներուն վրայ։ Ամէն օր տասնեակներով հայ հայրենակիցներ այցելեցին հայկական բանակավայրը, բոլորն ալ հպարտացան։

Կիրակի, Օգոստոս 4ին հայկական բանակավայրին մէջ տեղի ունեցաւ պարզ հանդէս մը, մեր տղաքը իրենց հայկական պարերով մեծ յաջողութիւն ունեցան։ Օգոստոս 11ին հայկական բանակավայրին մէջ տեղի ունեցաւ եկեղեցական արարողութիւն մը, զոր կատարեց Ցունաստանի առաջնորդ Սահակ եպս. Ափզեան։ Առաջնորդը նոյնպէս քանիցս այցելեց հայկական բանակավայրը, ներս։ այցելեց հայկական բանակոմի կրակին։

Այս բոլոր հաւաքոյթներուն կը մասնակցին նաեւ Լիբանանի, Սուրիոյ եւ Իրաքի խումբերուն հայ սկաուտները։ Բոլոր հայ սկաուտները ստեղծեցին չատ գեղեցիկ «թմբուկ»։

Առաջին նայուածքով կրնայ անսովոր թուիլ պրէզիի տանիքին կլորաւուն ձեւը, բայց այդ կը բացատրուի անով, որ այսեղ օդառգործուած է կղմինտը, որ բեհրները դնուած են պեդումներու տակն։ Գմբէթներու սրածայր գագաթները երեւան կեան միայն այն տեղէն, երբ կղմինտրին փոխարինեցին քարասալերը։

Դժբախտաբար, մէջտեղ չեն եկած ճարտարապետական այն տեսակ մանրամասնութիւնները, ինչպէս են քիւր եւ պատուհաններու չրջաքարերը, որոնք հնարաւորութիւն կուտան դասելու կառոյցը ուածքի պեղարուեստական արժանիքնե– րու մասին եւ անհրաժեշտ են ժամանակագրական որոշելու համար։ Եզամուտքի մօտ գտնուած սիւնախարիսխին բեկորը հին ուրուագիծ ունի, զոր կարելի է բացատրել Գանիի յայտնի տաճարի մեր– ձաւորութեամբ։

Եւ այսպէս, Ողջարերդ կատարուած աշխատանքներու արդիւնքները հաստատեցին հետազօտողներու ենթադրութիւնները Հայաստանի դմբէթային կառոյց– ուածքներու նախահայրենական ձեւերու մասին։ Այս իրողութիւնը դիտական ա– նանձնայատուկ արժէք կուտայ Ողջա– բերդի ճարտարապետական համեստ յուշարձանին։

Ն. ՏՈԿԱՐՍԿԻ

սիրալիր եւ եղբայրական մթնոլորտ մը։

Հինդչաբթի երեկոյ տեղի ունեցաւ բանակոմի մեծ կրակը, որու ներկայ եղան հարիւրաւոր Հայեր Աթէնքէն եւ չրջան– ներէն։ Ներկայ էին ճամբարին բանակու– մի պետերը, Սահակ եպիսկոպոս եւ բազմաթիւ անձնաւորութիւններ։

Խօսեցաւ Հայ Արիներու ընդհ. պետ Տոքթ. Գուրգէն Մեծատուրեան, չեչտելով անգամ մը եւս այն բացառիկ դերը, զոր կը կատարեն Հայ Արիները, մաս– նակցելով իբր ազգութիւն միջազգային ճամբարին։

Բանակոմի կրակին պարեցին եւ երգեցին Լիբանանի եւ Սուրիոյ հայ սկաուտները։ Հայ Արիներու պատուիրակութեան մլացան նաեւ Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղին հինդ Արիները եւ երեք Գայլիկ խմբապետուհիներ, ինչպէս նաեւ Եգիպտոսէն Հայ Արի մը, 25 Հայ Արի– ներ Ֆրանսայէն լաւ խումբ մը կազմե– ցին ճամբարին մէջ։

Հայկական բանակավայրը այցելեց նաեւ գահաժառանգ իշխան Քոնսթան– թին, որ մէկիկ մէկիկ այցելեց հայկա– կան վրաններն, խոհանոցը եւ չնորհաւո– րեց Հայ Արիները իրենց գործունէու– թեան համար։

Ցունաստանի թագաւորը իր պալատին մէջ ընդունեցաւ 86 մասնակցող տղերու ընդհանուր պետերը, որոնց կարգին Հայ Արիներու Միութեան ընդհ. պետ՝ Գ. Մեծատուրեան։ Ամէն տղէ մէկ սկաուտ հիւր եղաւ թագաւորին, Հայերուն կողմէ ներկայ էր 13 տարեկան սկաուտ՝ Ժիրայր Աւագեան։

Ճամբարը մեծ խանդավառութիւն ըստեղծեց հայկական դպրութին մէջ. բոլորն ալ հպարտ են Հայ Արիներու մասնակցութեան համար, ոչ մէկ բարեկամական ցոյց պակսեցաւ։ Ճամբարը վերջացաւ Օգոստոս 11ին։ Հայ Արիները մեկնեցան Աթէնք, ուր պիտի մնան 10 օր հայկական դպրոցը, պիտի ունենան դասընդացներ եւ պոյտոներ, իրրեւ հիւրեր Աթէնքի հայկական դպրութին։ Երեք պետերու պատուիրակութիւն մը մեկնեցաւ Հռոդոս կղզին, մասնակցելու համաչխարհային սկաուտական ժԹ. համաժողովին (Օգոստոս 12–18), որու կը մասնակցին 86 տղերը։ Այս համագումարին տուած որոշումներուն հիման վրայ, յաջորդ ընդհանուր ժողովը՝ Ի. Համագումարը տեղի պիտի ունենայ Մեքսիկա, 1965ին, եւ ԺԲ. ճէմպորին, 1967ին, Միացեալ Նահանգներու մէջ։

Մասաթոնի ճամբարը վերջացաւ մեծ յաջողութեամբ։ Միջազգային այս դեղեցիկ եղբայրական մթնոլորտին մէջ 14 հազար սկաուտներու հետ Հայ Արիները անգամ մը եւս արժեցուցին իրենց վրայ դրուած վստահութիւնը։

ՀԱՅ ԱՐԻ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՀԱՅ ԳՐԱԳԻՏՈՒՀԻ ՄԸ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

Արժանթինի եւ Լատին Ամերիկայի դրական – գեղարուեստական չրջանակ – ներուն մէջ համբաւաւոր Տիկին Էմէ Տէ Ռամոս Մեհիա (Ծնեալ Արփինէ Շահպազեան) երկար տարիներէ ի վեր բազմաթիւ յօդուածներ գրած է Արժանթինի եւ այլ Լատին Ամերիկեան երկիրներու թերթերուն, հայ ժողովուրդի բարօրու– թեան ու պատմական անցեալի մասին։ Արժանթինի պետական ձայնասփիւռէն միչտ կուտայ բանախօսութիւններ հայ ժողովուրդի գիտական, գրական ու գեղարուեստական արժէքները ծանօթացնելով տեղացի ժողովուրդին։ Կ'աչխատակցի նաեւ ամերիկեան ամսաթերթերուն, ուր գրած է չատ ընդարձակ յօդուած մը Տիկին Էլէանոր Ռուզվելթի մասին, ո– րուն անձնական բարեկամը եղած է։ Անցնող տարւոյ Ապրիլ 6ին, Նիւ Եորքի Հայ Գրականութեան Բարեկամներու Միութեան նախաձեռնութեամբ սարքուած երեկոյթի ընթացքին խօսած է իր հրապարակ արտայայտութեամբ, «Արուեստա – գէտի մը խոհերը Գաղութահայ Իրակա – նութեան շուրջ» հետաքրքրական բանա – խօսութիւն մը։ Լայն չրջանակ ունեցող այս ազդեցիկ Տիկինը համակրութիւնը գրաւած է Հայոց ու Ամերիկացիներուն։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԳԱԻԱՌԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ՄԱՏԱԿԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Պոլսոյ «Երջանիկ» տարեգիրքէն կը քաղենք.—

Ներկայիս Թուրքիոյ Պատրիարքութեան հովանիին տակ կը ծառայեն երեք կուսակրօն հոգեւորականներ, որոնց մէկը անգամ է Երուսաղէմի Ս. Յակոբեանց Միաբանութեան, միւսը՝ Կիլիկիոյ Միաբանութեան ու երրորդն ալ՝ Թուրքիոյ Պատրիարքութեան։ Այժմու մեր 33 քահանաներէն հինգը՝ յառաջացեալ տարիքի մէջ, կոչուած են հանդստեան։ Ու– նեցաւ նաեւ մէկ դուռան մէջ գրուած մեր համայնքին հոգեւոր մատակարարութիւնը։ Իրր այցելու հովիւ Անդրա ու Եոզկատի չրջանները ղրկուեցան Տ. Մովսէս քահանան (Էլազըղ, Մալաթիա եւ Արաբկիր), Տ. Յարութիւն քահանայ Հալաճեան (Գասթէմունի), Տ. Վահան քահանայ Պիպիեան (Սվազ եւ Ամասիա) Տիարպաքըրի ու չրջանները իր այցելու հովիւի պարտականութիւնը ըրաւ Տ. Եսայի քահանայ Պալըմեան։

ԿԱՐԾԻՔ ԳԻՏՆԱԼ

Երբ Յովհաննէս Թումանեանի հանճարը հանդիպեցաւ Արմէն Տիգրանեանի բիւրեղի պէս յստակ, չերմ եւ հոգեբուխ մեղեդիին, ծնունդ առաւ յաւերժ անթառամ «Անուչ» օփերան։ «Անուչ»ը առաջին անգամ սիրողներու ուժերով բեմադրը– ուեցաւ 1912 Օգոստոս 4ին՝ Ալեքսան – դրապոլի մէջ եւ այնուհետեւ մնաց ամէն մէկ Հայուն սրտին եւ չրթունքներուն վրայ։ Յետագային, 11 տարի ետք՝ 1923ին, Երեւանի օփերային մէջ եւս բեմադրը – ուեցաւ «Անուչ»ը։

Սակայն մասնագիտական ձեւով, մասնագէտ արուեստագէտներու ուժերով «Անուչ» օփերան առաջին անգամ հնչեց Երեւանի օփերայի չէնքին մէջ 1935 Մարտ 27ին։ Այդ օրէն անցած է 28 տարի եւ օփերան բեմադրուած է 700 անգամէն աւելի։

×

Ներկայ դիտութեան տուեալները թոյլ կուտան եզրակացնելու, որ հին աչխարհի ամէնէն մեծ քիմիագէտները եղած են Եգիպտացիները, նոյնիսկ «քիմիա» բառը, կարգ մը գիտնականներու կարծիքով, ծագում առած է Եգիպտոսի մէջ։

Ինչի՞ վրայ հիմնուած են այդ ենթադրութիւնները։ Ակօրուան քիմիագէտնե – րը իրենց տրամադրութեան տակ ունին հարիւր հազարաւոր բնական եւ արհես – տական նիւթեր։ Բայց ասոնց օգնութեամբ չեն կրցած պատրաստել այնպիսի մոմիաներ, որոնք կը պատրաստուէին Փարաւոններու օրով։ Մինչեւ այսօր ալ չէ գտնուած դիակները զմռսելու եգիպ– տացիներու արուեստին գաղտնիքը։

Եգիպտացի քիմիագէտներուն հնարած երկնագոյն, կապոյտ, կանաչ գոյներով նկարները այսօր ալ, երբ անցած է 4000 տարի, պահած են իրենց թարմութիւնը եւ տոկունութիւնը։

Հին Եգիպտոսի մէջ գործածած էր նաեւ անուչահոտութեան արուեստը։ Արտա – դրած են զանազան անուչահոտ իւղեր եւ քսուքներ, օծանելիքներ, յօնքերուն քը – սելու սեւ նկարկեւայլն։ Անոնց պատրաս– տած չնարակը, ասոլինձը եւս այնքան բարձրորակ եղած են, որ պահպանուած են հազարաւոր տարիներէ ի վեր։ Հին Եգիպտացիները գիտէին պատրաստել քացախ, գինի եւ գործածել նմանող խմիչք մը։

×

Զինաստանի ամէնէն մեծ չրանցքը՝ պիտի վերաչինուի։ Այս չրանցքը սկսած են չինել Ք. Ա. չորրորդ դարուն եւ ա– ւարտած են Ք. Ե. տասնմէկերորդ դարուն։ Չրանցքին երկարութիւնը 1700 քիլոմեթր է։

ԵՂԼՏՐԶԻ ՊՕՄՊԱՆ

●●●

ՀԱԶԱՐ ԻՆԸ ՀԱՐԻՒՐ ՁՈՐՍ

—o—

Սայիտ, հեռագիրը քաղելէ յետոյ, մօրաքը ձեռքին մէջ, մատանիի դէմքով ձը, դլուխը ճօճելով.

— Վեհափա՛ռ տէր, ըսաւ, ասիկա ծանրակչի՛ռ է, ծանրակչի՛ռ, բանակը թող– նուրուած է, կայսերական բանակը, որ երկիրը պիտի պահպանէր, օ՛, սոսկալի է ասիկա։

— Ի՞նչ կ'ուզեն ինչ այդ դաւաճաններ, հարցուց Հիւնքեարը թախծոտ ձայնով մը։

— Սահմանադրութի՛ւնը, վեհափա՛ռ տէր, պատասխանեց Սայիտ փաչա, հեռագիրը ձեռքին մէջ։

— Բայց իրենք ինչո՞ւ կը խառնուին իմ գործերուս, բողոքեց Ապտիւլ Համիտ, զօրքերը պէտք է միշտ հեռու մնան քաղաքականութենէն, պէտք չէ տարուին հոսանքներէ, չէ՞։

— Այո՛, վեհափա՛ռ տէր, հաստատեց Սայիտ փաչա, պէտք չէ խառնուին, բայց անգամ մը թունաւորուա՛ծ են։

— Որոնցմէ՞....։

— Երիտասարդ Թուրքերէն, վեհափա՛ռ տէր, չարունակեց Քիւչիւք Սայիտ, եւ ասիկա չի նմանիր Հայկական Դէպքերուն, ոչ ալ Եմէնի, Տիւրկինեոու, Մակեդոնիոյ կամ Եգիպտոսի խնդիրներուն. ասիկա, Օգոստափա՛ռ փաթիչահ, երկրին հիմունքը սարսեցնող երկրաչարժի մը կը նմանի. բանակին ապստամբութիւնը. Թող չիմանա՞ն պալատին անձնապահ դունդերը, զո՛յչ....։

— Ի՞նչ պիտի կրնան ընել, հարցուց Հիւնքեարը, հիմա կը հրամայեմ մէկ երկու վաչաեր արձակել այդ անիծապարտ աւազակներուն վրայ եւ մէկ րոպէի մէջ թեղդել ապստամբութիւնը, չէ՞մ կրնար ընել։

— Կրնա՛ք, ինչո՞ւ չէ, պատասխանեց Սայիտ փաչա մեքենարար, սակայն հետեւա՞նքը։

— Ի՞նչ լսել կ'ուզէք, կչտամբեց Համիտ, ի՞նչ պիտի ըլլայ հետեւանքը։

— Ապստամբութեան ծաւալումը, վեհափա՛ռ տէր, պատասխանեց Սայիտ փաչան, ես կը վախնամ, կը սոսկա՞մ դին – ուորական չարժումներէն։

— Ի՞նչպէս....։

— Ենթադրենք թէ, չարունակեց Սայիտ փաչա, կայսերական վեհապոյն իրատէին համաձայն, քանի մը վաչաեր ղըրկուեցան այդ ապստամբ աւազակներուն վրայ. եթէ, Տէ՛ր մի՛ արասցէ, այդ ղըրկուած վաչաերն ալ միանան անոնց, այն ատե՞ն...

— Զըսէ՞ք որ ընդհանուր է ապստամբութիւնը, Սայիտ փաչա, դառաց Ապտիւլ Համիտ, եթէ բան մը գիտէք, պարզ խոսեցէք. ունի՞ք լուր մը, չուտով յայտնեցէք։

— Վեհափա՛ռ տէր, կմկմաց Սայիտ փաչա, ես ի՞նչ կրնամ գիտնալ, ապա – բանքս քաչուած, մեկուսի կեանք մը կ'անցընեմ, գիտէք, այնքան ժամանակ է, ձեռքս քաչած եմ քաղաքականութե – նէն, եւ միայնութեան մէջ, կը պարապիմ ընթերցումներով եւ կ'աղօթեմ Բարեբար Փաթիչահիս արեւչատութեան եւ իր Մեծազօր Տէրութեան փառքին համար...։

— Սայի՛տ, Սայի՛տ, կրկնեց Հիւնքեարը մտերմիկ ձեչտով մը, աղօթքը չի փրկեր կացութիւնը. հիմա ի՞նչ կ'ըսէք, ի՞նչ պատասխանենք այս հեռագրին։

— Զեմ գիտեր, վեհափա՛ռ տէր, ի՞նչպէս խօսիմ, ի՞նչ կրնամ ըսել, խնդիրը բա՛րդ է, կնճռո՛տ, փափո՛ւկ, գիւրին չէ անմիջապէս պատասխանել, եւ...

— Բայց վերջապէս, ընդմիջեց Հիւնքեարը, լուծել պէտք է այս խնդիրը, չէ՞։

— Այո՛, լուծել պէտք է, յարեց Սայիտ փաչա, դլխի ճօճումով մը։

— Ի՞նչպէս,,, չըսէ՞ք, հրամայեց Հիւնքեարը, ի՞նչպէս լուծելու է։

— Վեհափա՛ռ տէր, ըսաւ Քիւչիւք Սայիտ, ես առանձին չեմ կրնար պատասխան մը տալ, լուրջ խորհրդակցութեան մը կը կարօտի այս խնդիրը. եւ յետոյ, այս հեռագրին մէջ ուրիչ վտանգ մըն ալ կը նչմարեմ։

— Ի՞նչ....։

— Արտաքին թշնամիներու մասը, պատասխանեց Սայիտ փաչա։

— Որի՞ն մասը կը կարծէք թէ ըլլայ այս գործին մէջ, հարցուց Ապտիւլ Համիտ անձկոտ չարժուածքով մը։

— Միայն մէկ հատ չէ, մէկ քանի թըշնամիներու մասը կայ կ'ըսեմ այս չարժումին մէջ։

— Ինչո՞ւ չէք խօսիր ուրեմն, Սայիտ, չխօսի՞ք, եթէ բան մը գիտէք, որո՞նք են, որո՞նք, ըսէ՛ք։

— Որո՞նք պիտի ըլլային, վեհափա՛ռ տէր, չարունակեց Քիւչիւք Սայիտ, Օսմանեան յաւերժական տէրութեան դարաւոր, անհաչտելի թշնամիները....։

— Որո՞նք, որո՞նք....։

— Ռուսիան, Աւստրիան, պատասխանեց Սայիտ փաչա, որոնք մեր կողերուն վրայ բացին Պալքանեան վէրքերը....։

ՍՄԲԱՏ ԲԻՒՐԱՏ

(Շար.)

բար.— Թո՛ղ իյնան այն պատուարները, որոնք զմեզ կը բաժնեն: Բացատրենք վարդապետական այն կէտերը որ տա – րակարծութեանց դուռ կը բանան տա – կաւին: Փորձենք հասարակաց եւ համե – բաչխ դարձնել մեր «Հաւատամքը»: Ո՛չ ձուլել, ոչ ալ մեռցնել կ՚ուզենք արեւել – եան եկեղեցիներու այս ծաղկող ամբոյ – ջութիւնը, բայց կ՚ուզենք որ պատուաս – տուին Քրիստոսի միաբանականութեան միակ ծառին վրայ»:

Պապը հարց տուած է նաեւ թէ բոլոր քրիստոնեաներու համախմբման յապա – դումին պատճառը Կաթոլիկներու ան – հասկացողութենէ՞ն կուգայ թէ պատմա – կան ու վարդապետական փոխադարձ հարցերու անկատար ծանօթութենէն: «Բոլորս ալ քիչ մը խուլ ենք, քիչ մը համր ենք»:

Շատ նշանակալից կը նկատուի նաեւ Պապին յատուկ ողջոյնը յոյն Ուղղափառ – ներուն, վասնզի յոյն Ուղղափառ Եկեղե – ցին միակ քրիստոնեայ կարեւոր եկեղե – ցին էր որ դէմ չէր ըրած Տիեզերական Ժողովի առաջին նստաշրջանին:

—o—

Իլիա Էհրընպուրկի մէկ յօդուածը հրատարակուեցաւ «Լիթերաթուռնայա Կազեթա»յի մէջ: Վեց ամիսէ, առաջին անգամն է որ խորհրդային պրաւդային մէկ յօդուածը կը տպուի: Արդարեւ, խստօրէն քննադատուած էր անցեալ մար – տին, մանաւանդ Խրուշչեւի կողմէ, այն ճառին մէջ զոր խորհրդային վարչապետը արտասանած էր Մարտ 8ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Յարութիւն Փափազեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փափազեան, Տէր եւ Տի – կին Պաղտիկ Քիւլէկեան եւ ընտանեկան պարագաները չնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, նամակով, հեռագրով ու փոխան ծաղկե – պսակի նուիրատուութիւններով, մաս – նակից եղան իրենց սուգին՝ իրենց կնոջ, մօր եւ քրոջ՝

ԱՆՆԻԿ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առթիւ:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

—o—

ՆՈՐ ԱՌՋԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Իրենց զաւակները արձանագրել փափա – գուղ ծնողքները պէտք է փութան դիմել տեսչութեան հասցէին:

COLLÈGE ARMÉNIEN SAMUEL MOORAT
26, Rue Troyon, SEVRES (S. et O.)
Tél. : OBS. 18-28

Եւրոպայի մէջ, հայ մանչերու համար հիմնուած, ֆրանսական եւ հայկական ուսումնական կատարեալ ծրագիրներով օժտուած մեծադոյն եւ ծաղկեալ ուսում – նարանն է Սեւրի Սամուէլ Մուրատեան վարժարանը, որուն սեմէն ներս հայ մա – նուկին հոգին, միտքը եւ մարմինը կը մեծնայ, կը ծաղկի եւ կ՚ընդլայնի բազ – մալի համեմատութիւններով:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱՅԱՐՁ. Հայր. Միութեան Մար – սէյլի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը այս չաբաթ ժամը 21ին, սովո – րական հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ տեղ – ւոյն վրայ:

Վարչութիւնը կը խնդրէ իր բոլոր ան – դամներէն ներկայ գտնուիլ տարւոյս վերջի այս կարեւոր ժողովին:

ԿԵԱՆՔԻ ՈՒՂԻՆԵՐՈՎ

Գ. Հատոր

Շուտով լոյս կը տեսնէ Ս. Վրացեանի ԿԵԱՆՔԻ ՈՒՂԻՆԵՐՈՎ (Գ. Հատորը), չուրջ 300 էջ, պատկերազարդ եւ լաթա – կազմ:

Երրորդ հատորը կը բովանդակէ Ս. Վրացեանի յուշերը կամաւորական չարժ – ման, ինչպէս նաեւ դէմքեր, դէպքեր եւ տպաւորութիւններ՝ մօտիկ անցեալէն:

ՇԱՀԱՆ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրեր եւ Ժամեր

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ

Մատենաշար — ԾԱՌԱՋ — Կեդրոնավայր Գին
Ֆրանսա՝15 Ֆր.

— Առաւել առաքումի ծախքը —

«ԾԱՌԱՋ»

ՀԱՅ ԲՈՅԺ

ԺՈՂ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Խմբագրին երկար բացակայութեան պատճառաւ, լոյս տեսած չեն ՀԱՅ – ԲՈՅԺի 1962 եւ 1963 տարիներու թիւերը: Խմբագիրը, որ նոր վերադարձաւ Ամե – րիկայէն, գործի ձեռնարկած է արդէն: Ծրագրած է հրատարակել երկու բաց – ուիկ թիւեր, իւրաքանչիւրը 150 էջ: Ա – ռաջինը պիտի կրէ 1962 թուականը, եր – րորդը՝ 1963 թուականը: Այս երկուքը մէկ տարի հաշուելով՝ անոնք որ վճա – րած են 1962, վճարած կ՚ըլլան նաեւ 1963 տարին:

Այս ձեւով, խմբագիրը կը խորհի ՀԱՅ – ԲՈՅԺի հրատարակութիւնը ամբողջա – ցնել եւ կանոնաւորել մինչեւ յառաջիկայ տարի, եւ 1964 տարուան թիւերը լոյս ընծայել ամսէ ամիս՝ Յունուարէն սկը – եալ:

Ամերիկայի նոր բաժանորդները եւս, որոնք վճարած են այս տարուան համար (1963), պիտի ստանան ՀԱՅ–ԲՈՅԺի 1962 եւ 1963 թիւերը:

Այն բաժանորդները, որոնք յետնեալ պարագ ունին, թող բարի ըլլան իրենց վճարումը հասցնել մինչեւ տարեվերջ: Հին պարագերուն հետ՝ ներկայ տարին եւս վճարողներն են միայն, որ պիտի ստանան ՀԱՅ – ԲՈՅԺի բացառիկները, խմբագրուած բժշկական, գրական, պատմական, չատ հետաքրքրական եւ ճոխ բովանդակութեամբ,— արդէն տը – պագրութեան յանձնուած:

Այս առթիւ չնորհակալութիւն այն հա – ւատարիմ բաժանորդներուն, որոնք ՀԱՅ – ԲՈՅԺի հրատարակութիւնը ընդհատուած ըլլալով հանդերձ՝ խմբագրին բացակա – յութեան պատճառաւ, վճարումները կա – տարած են օրը օրին ի վկայութիւն ի – րենց բարեկամութեան եւ վստահու – թեան:

Կը խնդրուի Հայրենիք, Ասպարէզ, Արմենիա, Ազատ Օր, Յուսաբեր, Ազ – դակ, Այգ, Ալիք թերթերու խմբագրու – թիւններէն, ինչպէս և Սիոն, Հասկ, Հայ կեդրոն, Կիլիկիա, Հայաստանեայց եկե – ղեցի պարբերականներէն, որ հրատարա – կեն այս յայտարարութիւնը զէթ 2 – 3 անգամ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլի մէջ Դաշնակցութեան Օրը կը տօնուի Հոկտեմբերի 5ին Սալոն Ա – համպրա:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի տարեկան դաշտահանդէսը տեղի կ՚ունե – նայ Սեպտեմբեր 1ին, առաւօտէն մինչեւ երեկոյ «Իւ–Էս–Ա.»ի մարզադաշտին վրայ (Թանըրիին fով):

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Բանա – խօսութիւն, երդ արտասանութիւն եւ հայկական պարեր:

Ճոխ պիւֆէ· աղանդերներ եւ չամփու – րով խորոված:

Սիրով կը հրաւիրուի պաղութի հա – յութիւնը:

Անձրեւի պարագային «Ապաւէն» սրահը:

IMPRIMERIE SPECIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal : 1278-35

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷ, երկերի ժողովածու, 10 *հատոր լաթակազմ*	70 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, երկերի ժողովածու, 7 *հատոր, լաթակազմ*	56 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Պապ թագաւոր, լաթակազմ	10 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Հայոց բերդը, *լաթակազմ*	8 Ֆր.
ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆ, երկերի ժողովածու, 2 *հատոր լաթակազմ*	14 Ֆր.
ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ, *մեծադիր, գունաւոր նկարներով, լաթակազմ*	10 Ֆր.
Վ. ԱՆԱՆԵԱՆ, Հայաստանի կենդանական աշխարհը, Բ.	8 Ֆր.
ԱՐՍԷՆ ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ, երկեր (*Աբովեան Պռոչեան, Պարոնեան*)	17 Ֆր.
ՄՈՒՐԱՑԱՆ, Պատմուածքներ, գունաւոր նկարներով	5 Ֆր.
ԵԼԻՇԷ ԶԱՐԵՆՑԻ մասին յիշողութիւններ· *լաթակազմ*	7·50 Ֆր.
ՄԻՒՔ· ՇԱԹԻՐԵԱՆ· Գարունը ուրից եկաւ· 296 էջ·	5 Ֆր.
ԱՒԳԱՐԵԱՆ· Մատենադարան(*անգլ.*) 18 *գունաւոր մանրանկարներ*	3 Ֆր.
ՀԵՆՐԻԿ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ· երգի ծնունդը· բանաստեղծութիւններ	3·85 Ֆր.
Մ. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ· Տաղեր, 200 էջ· *լաթակազմ*	3·50 Ֆր.
ՍՈՎԵՏԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ· Ա· 800 էջ· *լաթկզմ·*	16 Ֆր.
ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ, Անվռելի զանգակատուն, *Պէյրութ*, 1963	10 Ֆր.

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ԳՐԱՏՈՒՆՍ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻՆ Է
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՁԱՅՆԱԳՐԵԱԼ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԵՐՈՒՆ
ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է···· ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք···· ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
եթէ ներսը եւ դուրսը

ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e

Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնա – կարգ ներկեր: Բնական եւ արուեստական բազմերանգ դոյներու մեծ ընտրու – թիւն: Նորոյթ իւղաներկեր, պատի դեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէում եւ փլասթիք — ծածկոցներ.—
TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը:

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր գեղջ ունենալ:

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY – SOUS – BOIS (Seine)

ՀԱՅՐԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86 - 60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 27 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ֆ. Հատը 0·30 Ֆ.

ՈՒՐԲԱԹ
23
ՕԳՈՍՏՈՍ
VENDREDI
23 AOUT
1963

LE NUMERO : 0,30 FR.

ՀԱՅ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9689

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

39e ANNÉE — N° 9689

ՆԵՐՊԱՂԹԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

(ԻՆՉ ԿԸ ԳՐԵՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ...
ԴՐՆԱՊԱՆՆԵՐԸ)

Յապաղ նիւթ մըն է ապրահաւաքումի շրջանը: Շատ բան կը գրուի, քիչ մարդ կը կարդայ: Առաջին օրերուն, մեծ սխալ մը կատարուեցաւ, ամբան անձրեւին մէջ ուրախացնելով... սրմսարները: Այդ սխալին երեւցան նաեւ քննադատութիւնները, որոնք ծուռ միտքով մեկնաբանուեցան, այն պատճառով որ յօդուածագիրը... դռնապան չէին:

Այժմ դռնապաններուն մօտ ալ սկսան քննադատութիւններ լսուիլ, բայց՝ երկիւղածութեամբ, չէնչալով, նոյնիսկ ձայնը ուղղի մխաին հոսեցնելով:

Գալնք իրերու նիւթ պատմութեան:

«Հայբար» երեք խմբագրական նիւթ կարդած է ներպաղթին (Օգոստոս 8, 9, 10), որ կը ներկայացնէ «ներպաղթին առաջին անպատեհութիւնները, ձախողութիւնն ու անպատեհութիւնները, ծածուկ, գժգոհութեան մը արտայայտութեամբ, որ կը մնայ թափանցիկ:

«Ներպաղթի պատասխանատուներուն յայտարարութիւնները պիտենք, կը գրէ Պայֆար, թէ այս տարի ներպաղթ տեղի պիտի ունենայ, բայց Իրանէն, Յունաստանէն, Կիպրոսէն եւ Եգիպտոսէն»: Ըսել կ'ուզէ թէ ներպաղթ պիտի չկատարուի Իրանէն, բայց պիտի կատարուի Յունաստանէն, Կիպրոսէն եւ Եգիպտոսէն:

Մէկ նոյն պատմութիւնը: «Այս տարի ներպաղթ պիտի ըլլայ, պիտի չըլլայ»: Նամ «այս տարի Յունաստանէն պիտի ըլլայ, Եգիպտոսէն պիտի չըլլայ»: Ցաւ կը պատահի որ ներպաղթ տեղի չունենայ Յունաստանէն ալ, Եգիպտոսէն ալ:

Երբ «պիտենք» կ'ըսէ Պայֆար, այդ պարագան ալ պիտի անդուայ: Ակնկ՝ իր դէմ գժգոհութիւնը, զոր չի ծածկեր, բայց կ'անդրադառնանք:

Ահա այժմ հետեւինք պատմութեան:

(Ներպաղթի) «պատասխանատուները, կը յայտնակ Պայֆար, արդէն իսկ ճամբայ հանած եւ գրեթէ բոլորն ալ հասած են իրենց նոր պաշտօնավայրը: Այսպէս, նոր քաղաք տեղեկութեանց համաձայն, հարիւնապարծներու բնդունման եւ տեղաւորման կոմիտէի նախագահը՝ Գ. Պէօրկեան, լման քառասուն օր Թեհրան մնալէ ետք, Յուլիս 15ին վերադարձած է Երեւան: Այժմ Աթէնք կը գտնուին պատասխանատուները Զամչեան եւ Մելքոնեան: Կիպրոս ժամանեցին վերջերս պատասխանատուները եղիչէ Յովհաննիսեան եւ Հայկ Շահինեան: Եգիպտոսի ներպաղթի պատասխանատուն մին՝ Ռուբէն Թումանեան վերջապէս հասած է Գահիրէ, մինչ միւս՝ Աշոտ Նանոպէլեան, ճամբան, անդադար ցանցառնալով, վառնա մնացած է»:

Այս տեղեկատուութենէն ետք, Պայֆար վերջապէս կը համարի «թելադրութիւնները» կը հայրենի պատկան իշխանութեանց, պատասխանատուներու ինքնութեան եւ ժամանակ թուականներու վերաբերեալ»:

Որո՞նք են այդ «թելադրութիւնները»:

«Ուղղիր ընթերցողը դժուարութիւն չունենայ անտեղակոյս նկատելու թէ ներպաղթի պատասխանատուները յանախ փոփոխութեան կ'ենթարկուին: Այսպէս, զոր տրինակ, անցեալ տարի Շահինեան եւ Գալուստեան Գահիրէ գտնուեցան, ներկայացուցչի հանդամանքով: Որոշ է թէ անոնք ժամանակին հետ միայն փորձառութիւն ձեռք ձգեցին: Արդարեւ ան հրաժեշտ պայման էր ծանօթանալ եկիպտահայութեան բացառիկ կացութեան»:

Կը նշանակէ թէ Հայաստան պատուիրակներ կը ղրկէ արտասահման նախ «ժամանակին հետ փորձառութիւն ձեռք ձգելու համար»:

Շարունակենք.—

« Արդ, այս տարի ուրիշ պատուիրակներ — Թումանեան եւ Նանոպէլեան — կոչուած են այդ աշխատանքը կատարելու: Նորեր ըլլալով, անոնք եւս հարկադրաբար կը կարօտին փորձառութեան շրջանի մը, որ ձեւով մը ժամանակի կորուստ պիտի նշանակէր »:

Առաջին պատուիրակներուն փորձառութիւնը «ժամանակին հետ» կ'ըլլար, ասոնց՝ «ժամանակի կորուստ»: Ի՞նչ յանդգնութիւն այսպիսի դիտողութիւն ընելու, նման գժգոհութիւն յայտնելու: Քիչ մնայ՝ Պայֆար պիտի առաջարկէ «ներպաղթի փորձառութեան սովետական ինստիտուտ» մը երեւանի մէջ:

Յանդգնութիւնը յանդգնութիւն կը բերէ: Քիչ մը աւելի քաջութիւն ղգալով՝ Պայֆար կը չարունակէ. «Իրաւամբ կ'անկնկալուի որ հայրենի ներկայացուցիչներու յայտարարութիւնները ոչ միայն հակասական չըլլան իրարու, այլ (եւ) ամբողջացնեն զիրար: Արդարեւ, մեզի հասած տեղեկութեանց համաձայն, անցեալ տարի, Անդրանիկ Շահինեան խոցեալ տարի, Անդրանիկ Շահինեան խոստացած էր որ այս տարի ներպաղթի երկու կարաւաններ ճամբայ ելլեն Եգիպտոսէն, առաջինը՝ Մայիսին, իսկ երկրորդը՝ Սեպտեմբերին: Այժմ Օգոստոսի մէջ ենք եւ միակ լուրը այն է թէ պատուիրակներէն մին՝ Ռուբէն Թումանեան Գահիրէ ժամանած է»: Եւ յանկարծ կը պարծենայ Պայֆար թէ «կը պահէ իր ամբողջական ազատութիւնը եւ չի՛ վարանիր ընել թելադրութիւններ, դիտողութիւններ ալ ընելու ուր որ անկ է»:

Կը վախնայ գժգոհութիւն լսելէ հոն ուր պէտք է լսել: Տեսէք թէ ո՛րքան պղտոյր է Պայֆար իր « դիտողութեանց » մէջ:

« 1946–1948ին տեղի ունեցած ներպաղթը, կը չարունակէ Պայֆար, մէկէ աւելի հայահոծ գաղութներէ, ակնկալուած յաջողութիւնը չունեցաւ »:

Այս իրողութեան մասին Դաշնակցական մամուլն ալ արտայայտուեցաւ ժամանակին, բայց Դաշնակցականի վայել ձեւով, առանց ձայնը մարած, մէջքը կոտրած ձեւով: «Տխրահռչակ մամուլ մը, կը չարունակէ բարեհռչակ մամուլին բերանը, այդ տագնապին վերաբերմամբ՝ հաղարումէկ պատմութիւններ չրջան ընել սուաւ, այն տպաւորութիւնը թողելու համար թէ աշխարհի մէջ ո՛չ մէկ տեղ այդպիսի տաղնապ կայ, բացի Հայաստա – նէն »:

Եւ դեռ, այսօր, իրենք ալ կը խօսին այն մասին թէ «ակնկալուած յաջողութիւնը չունեցաւ» ներպաղթը, վախնալով որ այս անմեղ բառերն ալ մեղք կը համարուին, անմիջապէս վկայութեան կը կանչուի «նոյնինքն հայրենի ղեկավարութեան վկայութիւնը», այսինքն խոստովանութիւնը: Սակայն ի՞նչ էր պատճառը, որ «ակնկալուած յաջողութիւնը չունեցաւ»: Հարկ չկայ պրպտելու, քննելու եւ թաքուն մեղքեր երեւան հանելու: Վերջապէս ռամկական մամուլն է խօսողը: «Այդ ձախողութիւնը, հայրենիքի թէ արտասահմանի մէջ, կը վերագրուի հայրենադարձի դանդաղածային բնոյթին»:

Հասկցուեցաւ, յանցաւոր չկայ մէջ – տեղը:

« Այդ վերագրումը, եթէ նոյնիսկ բոլորովին ճիշդ չըլլայ, իր մէջ կը պարունակէ ճշմարտութեան ակնարկ բաժին մը, զոր կարելի չէ ուրանալ եւ զոր արդէն ոչ ոք կ'ուրանայ »:

Ի՞նչ կ'ըսէ:

« Այդ տարիներուն՝ հայրենիք ներ – գաղթած մեր ազգակիցները առաւելապէս բնակարանային տագնապի մատնուե – ցան »:

Կրնայի՞ք մեղի նկարագրել այդ տագնապը, — ողբերգութիւնը, որ կատար – ուեցաւ ներպաղթողներու կեանքին մէջ: Եւ ըսել թէ որո՞նք են մեղաւորները:

Կը բացուին բերանները եւ օր մը կը պատմուի մեղի թէ ո՛րքան զոհեր խլեց այդ տագնապը:

Դեռ ուրիշ բաներ ալ կ'ըսէ Պայֆար:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿ ՎԻԷԹ-ՆԱՄԻ ՄԷՋ

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՔ ԴԻՊՈՂ ԵՆ

Վիէթնամի կաթոլիկէ նախագահը փոխանակ հետեւելու Վատիկանի թելադրանքներուն, յարձակողականի անցած է եւ զրաւելէ ետք կատուները, ձերբակալած է բազմաթիւ քուրմեր:

Նախագահին հաստատած պատերազմական վիճակը ամբողջ երկիրը կը դնէ պինուորականներու հակակշռին ներքեւ: Ժողովուրդին ըրած իր յայտարարութեան մէջ, նախագահ Տիէմ չէշտեց թէ կրօնական տարնապը քաղաքական վտանգաւոր բնոյթ մը ստացած է եւ կը չահագործուի ընդդիմութեան եւ համայնավարներուն կողմէ: Կը զատազարտէ քաղաքական չահագործողներու փոքրամասնութիւնը որ կրօնական մակդիրին տակ ապօրէն գործունէութեան մը ձեռնարկած է եւ խռովարար վիճակ մը ստեղծած: Պատերազմական վիճակի հրամանին հետ միասին հետապնդումներ սկսած են պուտտայական պարագլուխներու դէմ: Բանակը գրաւած է բազմաթիւ կառոյցներ եւ իշխանութիւնները կը յայտարարեն թէ ձեռք գրած են ռազմամթերքի, տպարանի կաղմածի, ճայնասփիւռի եւ այլ առարկաներու վրայ: Կը պնդեն թէ ոչ մէկ կերպով կ'ուզեն վնասել պուտտայականներու կրօնական ազատութեան իրաւունքին, բայց գէմ են անոնց՝ որոնք անոնց գործունէութիւնը քաղաքական նպատակներու կ'առաջնոր – դեն:

Անձկութեամբ կը սպասուի գէպքերու ընթացքին, Ուաշինկթընի քաղաքական չրջանակները թէ՛ դժգոհ են եւ թէ մտահոգ: Արտաքին նախարարութեան մէկ յայտարարութիւնը կը չէշտէ թէ Տիէմի կառավարութեան ձեռք առած միջոցները կը բռնարարեն նախապէս տրուած տպաւորութիւնները, ըստ որոնց հաչտարար քաղաքականութիւն մը պիտի տանէին պուտտայականներու հետ: Միացեալ Նահանգներու նոր դեսպանը՝ Քաբոթ Լոճ հրահանգ ստացաւ անմիջապէս Սայկոն մեկնելու:

Վիէթնամի կառավարութիւնը կ'ուզէ ամէն ձեւով համոզել թէ կատարուած գործողութիւնը միայն քաղաքական նը – պատակներ կը հետապնդէ, գլխաւորա – բար համայնավարներու դէմ:

Վիէթնամի նախագահը՝ Նկօ Տին Տիէմ Հիւէ բարձր պաշտօնեայի մը զաւակն է: 62 տարեկան:

ԿԱՐԴԻՆԱԼ ԱՂԱՃԱՆԵԱՆԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

«ԵԿԵՂԵՑԻՆ ՉԻ ՇՓՈԹՈՒԻՐ ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԻ ՀԵՏ»

Փիկարօ արձագանգ կը հանդիսանայ այն ճառին, որ կարդինալ Ագագեանեան արտասանած է Միլանոյի կաթոլիկէ համալսարանի մշակութային կատարեալ – գործման 35րդ գասին: Հաւատոյ Տարածման Ժողովին նախագահը ի մէջ այլոց չեչտած է.—

« Հակառակ անոր որ իրը ըրած է Աբեւմուտքի մշակութային եւ գեղարուեստական արժէքները, եկեղեցին չի չփոթուիր անոր հետ եւ պիտի չփոթուի «երրորդ աշխարհին» հետ: Իր առաքելութիւնը փրկագործութեան առաքելութիւն մըն է.— կը ձգտի միայն ժողովուրդ ընել բոլոր ժողովուրդները: Այս ճանապարհին զոր նոր պետութիւններ ըրին եկեղեցւոյ, ընչից զաղթահրութեան հետ մեղսակից ըլլալու մեղադրանքը որ կ'ըլլար: Գունաւոր կարդինալներու եւ եպիսկոպոսներու ներկայութիւնը տիեզերական ժողովին, յստակ արտայայտութիւնն է եկեղեցւոյ ընդհանրականութեան, եւ ցայտուն փաստ մը այն արդիւնաւէտ աշխատանքին, որ կատարուած է ըստ պահանջներու լուսաւոր թելադրանքնե – րուն »:

ՏԵՐՈՒՆԻ

ԶԱՐԵՀ ՊԷՅ ՆՈՒՊԱՐ

Յաւով կ'իմանանք թէ Օգոստոս 19ին, Թրնեւի մէջ մեռած է Պօղոս Նուպար փաշայի զաւակը՝ Զարեհ Պէյ Նուպար:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս չարաթ Թրնեւի մէջ, նախագահու – թեամբ կաթող. Պատուիրակ Սերովբէ Արքեպիսկոպոսի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՄԷՆի նախագահը՝ Սալալ երեք չաբաթ հիւանդանոց պիտի մնայ: Թէեւ կ'ըսուի թէ առամոքսի խանգարումներ ունի, բայց կարգ մը ապրիւրներու համաձայն, վիրաւորուած է եմէնի մէջ:

ԻՍՐԱՅԷԼի եւ Սուրիոյ միջեւ չատ լարուած կացութիւն մը կը տիրէ: Երուսաղէմէն կը չեչտեն թէ Իսրայէլ ինքնիրեն իրաւունք կուտայ իր պաշտպանութիւնը ապահովելու եթէ ՄԱԿը վերջ չդնէ սուրիական յարձակումին: Իսրայէլեան մամուլը կը զգուչացնէ կառավարութիւնը այս կացութեան չարունակուելուն դէմ, յայտնելով թէ ան արդիւնք է գլխաւորաբար Դամասկոսի կառավարութեան ներքին դժուարութեանց:

ՊԱՂՏԱՏԷՆ կը յայտնեն թէ իրաքեան բանակը Սուրիոյ Յեղափոխութեան հրամանատարութեան տրամադրութեան տակ է: Միւս կողմէ եգիպտական ուժերն ալ պատրաստ են դէմ դնելու համար Իսրայէլեան յարձակման Սուրիոյ դէմ, կը հաղորդէ « Միջին–Արեւելք » մամուլի գործակալութիւնը:

ԽՐՈՒՇՉեւ այցելելով Ռաքովիքայի ինքնաչարժներու գործատունը, Ս. Գիրքին ապաւինելով յայտարարած է բանուորներուն, որպէսզի աւելի աշխատին.— «Աստուած վերէն մեղի ուսելի՞ք պիտի ղրկէ: Կ'ըսեն թէ Քրիսթոս 40·000 հոգի (սիմ, կ'աւելցնէ Փիկարօ, այսինքն ճիշդ այդպէս ըսած է) կերակրած է հացի մէկ կտորով, բայց ոչ ոք ըսած է թէ այդ մարդիկը կշտացա՞ծ են: Եթէ բաւած ըլլար, Պաղեստինը ձգած հեռացած չէին ըլլար»:

ԳՐԱԿԱՆ ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԵՐԷՆԸ ԵՒ ՇՓՈԹՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ամէն ապրող լեզուի նման հայերէնն ալ ենթակայ է հնչական փոփոխութեանց: Ժամանակի ընթացքին գիրերը կը փոխեն իրենց հնչումը: Այս փոփոխութեանց կը հետեւին ուղղագրական փոփոխութիւններ, որոնք կ'որոշուին պաշտօնապէս իրաւասու հաստատութեանց կամ հեղինակաւոր դէմքերու կողմէ:

Արեւմտահայ գրական եւ խօսակցական լեզուներուն այսօրուան կացութիւնը մեզի թոյլ կուտայ պնդելու թէ այբուբենի իւրաքանչիւր տառ իր յատուկ ու որոշ հնչումը ունի այսօր: Անգլին կայ արեւելահայերէնը, որուն տառերուն կարեւոր մէկ մասը տարբեր հնչում ունի: Ու տակաւին չեմ խօսիր գրաբարի մասին, որ մեր եկեղեցիներուն մէջ կը հնչուի արեւմտահայ աշխարհաբարին պէս (եթէ Եզնիկ կամ Խորենացի լսէի՛ն մեր կրօնաւորներու գրաբարը...):

Ո՛չ բանասէր եմ, ո՛չ լեզուաբան: Պարզապէս Հայ մըն եմ, արեւմտահայ գրական եւ խօսակցական լեզուները կը գործածեմ, ինչպէս Սփիւռքի բոլոր գրողներն ու գրական լեզուով արտայայտուող Հայերը: Ո՛չ ոք այլեւս իրաւունք ունի պնդելու որ մեր այս լեզուին մէջ Բ եւ Փ, Գ եւ Ք, Ց եւ Ձ, Օ եւ Ո, Ջ եւ Չ, Դ. եւ Թ, Ե եւ Է տառերը իրարմէ տարբեր ձեւով կը հնչուին: Անտարակոյս հին ատեն այս տառերը տարբեր հնչումներ ունէին: Անտարակոյս շատ մը գաւառաբարբառներու մէջ այս տառերը իրարմէ տարբեր ձեւով կը հնչուէին, բայց այսօրուան կացութիւնը որոշ ու յստակ է: Ո՛չ մեր գրողները եւ ոչ ալ մաքուր հայերէն խօսողները ոչ մէկ տարբերութիւն կը դնեն «Բ»ի եւ «Փ»ի, «Գ»ի եւ «Ք»ի, եւ մնացեալ զոյգ տառերու հնչումներուն մէջ: Եթէ այսօր Թատերական արուեստի դըպրոց մը բանանք, տարբեր տեսակ հնչում չենք կրնար սորվեցնել: (Միշտ արեւմըտահայ գրական լեզուին մասին է խօսքս):

Եթէ կը կարծէք թէ ճշմարտութիւն չէ այս հաստատումը, հաճեցէք ուշադրութեամբ մտիկ ընել ճառախօսները, քարոզիչները, դերասանները եւ այն Հայերը, որոնք որոշ զարգացում ունին եւ բծախնդրութիւն ցոյց կուտան մաքուր հայերէն խօսելու համար:

Այս հաստատումէն մեկնելով կարելի է սրբագրել կարգ մը սխալներ, որոնք կը գործուին մեր մամուլին մէջ:

Երբ օտար բառ մը կամ նոր անուն մը հայերէնով կը գրուի, յաճախ նկատի կ'առնուին տառադարձութեան հին գրաբար ձեւերը կամ Արեւելահայոց հնչումները: Սխալ է անշուշտ:

Երբ Արեւելահայոց կողմէ հայացուած օտար բառ մը կամ անուն մը կը փոխադրուի արեւմտահայերէնի մէջ, առհասարակ կը պահուի արեւելահայերէն տառադարձութիւնը: Այս պարագային Արեւմըտահայերու մեծ մասը օտար բառը չի հնչեր այնպէս՝ ինչպէս կը հնչեն Երեւանի մէջ: Օրինակի համար տենդենցիա, ինտելիգենտ, կուլտուրա, կոմունիզմ, պարտիա եւ անհամար նորաբոյս բառեր Արեւմտահայերու կողմէ կը կարդացուին ըստ արեւմտահայերէնի հնչումներուն: Այսինքն չեն կարդացուիր թէնտենցիա, ինթէլիկէնթ, քուլթուրա, փարթիա եւլն: Երկրորդ սխալ մը:

Խօսինք այս սխալներուն մասին:

Հին տառադարձութիւնը հին հայերէնի յատուկ է: Եթէ մինչեւ այսօր կը շարունակենք գրել Սոկրատ, Պղատոն, Ապողոն, պատճառը այն է որ հայացած կը նկատենք այս անունները՝ ինչպէս հայացած են Պանթէոն, Կեսար, Յակոբ, տրիբուն, արքայ, Պենտեկոստէ, եւայլն: Ամէն լեզուի մէջ կան հինէն մնացած ձեւեր: Ո՛չ մէկ պատճառ կայ փոխելու այս բառերուն ուղղագրութիւնը, որովհետեւ Արեւմտահայը Սոկրատ անունին վարժուած է, ինչպէս Իտալացին վարժուած է Փառիճի կոչել Փարիզն ու Ֆրանչիա՝ Ֆրանսան: Անշուշտ Արեւելահայը Սոքրաթ կը կարդայ: Թո՛ղ կարդայ, քանի որ բաւական տարբեր լեզու մը ունի:

Նոր օտար բառերու հայերէն տառադարձութեան մէջ Արեւմտահայուն համար մէկ տրամաբանական օրէնք կայ, — գրել այնպէս մը որ օտարին հնչումը նոյնութեամբ վերարտադրուի: Տեմօք–ռաթ, տեմոգրադ, տեմօքռադ, տեմոք–րաթ եւ դեռ քանի մը ձեւեր ֆրանսերէն տեմոկրատ բառին հնչումը կը վերարտադրեն Արեւմտահայուն համար: Մեզի համար, բոլորովին անիմաստ եւ անըմբռնելի է դեմոկրատ գրել՝ արեւելահայերէնի ուղղագրութեամբ կամ ինչպէս պիտի տառադարձէինք ամէէ տասնեւհինգ դար առաջ: Ընթերցողը կրնայ դիւրաւ գտնել բազմաթիւ ուրիշ օրինակներ: Միակ հարցը որ կրնայ ծագիլ՝ սա է.— «ք»ի տեղ «գ» գրե՞նք, «օ»ի տեղ «ո» գործածե՞նք թէ ոչ, երկուքն ալ հաւասար իրաւունք ունին: Սովորութեամբ կը հարթուի հարցը:

Արեւելահայերէնի մէջ մտած օտար բառերը երբ արեւմտահայերէնի մէջ ալ կը հիւրընկալենք, պէտք է գրենք մեր հնչումներուն համաձայն, որովհետեւ արեւմտահայերէնը տարբեր լեզու է: Պէտք չէ գրենք բուրժուա, երբ կ'ուզենք պուրժուա կարդալ:

Աւելորդ է մանրամասնութեանց մէջ մտնել, բայց վերջացնելէ առաջ անհրաժեշտ է պնդել թէ բոլոր այս թիւրիմացութիւնները մէկ աղբիւր ունին: Շատեր անհրաժեշտ կը կարծեն որ արեւմտահայերէն, արեւելահայերէն, գրաբար եւ բազմաթիւ գաւառաբարբառ հայերէններ նոյն անխախտ, անյարիր լեզուն են: Մինչեւ որ ամէն մէկուն առանձին տեղը չճանչցուի, շփոթութիւնը չի վերնար, քանի որ մէկը միւսին պիտի խառնուի անփութօրէն, առանց որեւէ շահու:

×

«Իւ» կը գրենք իբրեւ համազօր ֆրանսերէն իւզիւ բառին ձայնաւորներուն, բայց դպրոցներուն մէջ սորված ենք որ «յու» հնչումը ունի այս երկբարբառը: Մեզի միշտ կրկնած են թէ պէտք է հընչենք իւրաքանչիւր, առիւծ, հարիւր, յուղ, որովհետեւ գրաբարի մէջ այդպէս կը հնչէին: Ասկէ կը հետեւի որ ֆրանսերէն «իւզած» բառին առաջին ձայնաւորը չկայ հայերէնի մէջ, ինչպէս չկայ իտալերէնի եւ սպաներէնի մէջ: Շա՛տ բարի, բայց տարիներէ ի վեր ինչո՞ւ ուրեմն Ֆրանսերէն եւ Թրքերէն անուններ ու բառեր կը հայացնենք «իւ» գործածելով եւ Ֆրանսացիներու ու Թուրքերու պէս ճիշդ նոյն ձայնաւորը հնչելով: «Վիքթոր Հիւկօ» երբ գրենք յուկօ՞ կը կարդանք, Կիւլիզարը Կյուլիզա՞ր կը կարդանք: (Պէտք է նշել որ կարգ մը գաւառացիներ «կյուլ»ի մօտեցող հնչում մը գործածած են ժամանակին): Երբ կը գրենք Կիւլպենկեան, Սիւրմէեան, Պիւլպիւլեան, Տիւյմէճեան, Տիւռան, Տիւփոն, յո՞ւ կը կարդանք արդեօք:

Ուրեմն «իւ»ն երկո՞ւ հնչում ունի արդեօք: Թերեւս ալ լեզուաբան մը վճռած է թէ կարգ մը բառերու մէջ «յու» կը հնչուի եւ երբեմն ալ «պիւլպիւլ»ին ձայնաւորներուն պէս կը հնչուի: Չի կրնար ըլլալ:

Իրականութիւնը այն է թէ արեւմտահայ գրական լեզուին մէջ այս «իւ» երկբարբառը «պիւլպիւլ»ին ձայնաւորին հընչումը ունի, բայց տակաւին սովորութիւն է քանի մը հին բառերու մէջ «յու» հընչել: Այս սովորութիւնը աչքառու կերպով կ'անհետանայ հետզհետէ, որ թարգմանի՝ իրաւունք չունինք այլեւս սխալ նկատելու իւղ, առիւծ կամ հարիւր բառերու Ֆրանսերէն «իւ»ով հնչումները, որոնք կ'ընդհանրանան: Պիտի ըսուի թերեւս որ գրաբար կարդացողները դըժուարութեան պիտի մատնուին, բայց քանի որ ամէն կրօնաւոր եւ աշխարհական վերէն վար սխալ կը հնչէ գրաբարը, երկբարբառ մըն ալ աւելի թող գտնուի ցանկին մէջ: (Տէրտէրներուն ուշադրութիւնը կը հրաւիրեմ չքնաղ սխալի մը վրայ, — յաճախ կ'երգեն «բանիւք այսուքիւք» միշտ «իւ»երը հնչելով «պիւլպիւլ»ին ձայնաւորներուն պէս: Ուղիղաբար կը կրկնեմ որ պէտք է կարդան «բանիվք այսոքիվք», որովհետեւ գործիական հոլով է եւ «ւ»ը բաղաձայն է: Ուրիշներ ալ ըսած են, բայց մտիկ ընող չկայ):

Ֆրանսերէն կամ Թուրքերէն իւ ձայնաւորը չունէինք: Երբ Հարկ տեսնուեցաւ աւելցնել զայն մեր այբուբենին վրայ, նախընտրելի էր նոր գիր մը հնարել, բայց «յու» հնչումով երկբարբառին տըւին այդ պաշտօնը: Եղածը եղած է, բայց ժողովուրդը ատրճանաբար կը հարթէ խնդիրը մոռնալով «յու» հնչումը:

«Ձ» գիրը խիկապէս զարմանալի երեւոյթ է մեր լեզուին մէջ:

Որոշ կերպով կը տեսնուի որ ատեն մը «ս»ի հնչում ունեցած է եւ ատոր համար ալ կը շարունակենք «ըզգեստ», «ըզգետնել», «ըսբաղիլ» հնչել զգեստը, զգետնելն ու զբաղիլը: Ատոր համար է զարձեալ որ ֆրանսերէն «իսմ» վերջաւորութեամբ բառերը երկար ատեն գրած ենք եւ յաճախ կը գրենք «իզմ»· ռոմանթիզմ, ֆէմինիզմ, եւայլն: Թերեւս Բարիզ կամ Փարիզ բառին վերջին գիրն ալ այդ սովորութենէն կը բխի:

Մեքսիկօ Մ. ՀԱՃԵԱՆ

ԽԱՓՇԻԿԵԱՆ ԱՌԱԾՆԵՐ

— Լեզուդ առիւծ է, եթէ ազատութիւն տաս, քեզ կը յօշոտէ:

— Խոստումը՝ պարտք է:

— Վրան փայտ աւելցնելով կարելի չէ խարոյկը մարել:

— Փոքր կացինը կրնայ մեծ ծառ տապալել:

— Իմաստունն ալ ամէն բան չի գիտեր:

— Կոյրին համար բոլոր գոյները միեւնոյնն են:

ԲԱՐԻՔՆԵՐ ՈՒ ԿԱՐԻՔՆԵՐ ՋԵՐՄՈՒԿՈՒՄ

— Դեռ այսքան գեղեցիկ անկիւն չէի տեսել:

Առաջին անգամ եկողի հիացումի խօսքն է սա:

Իսկ Ջերմուկ ամէն տարի գալիս են հազարներ Ադրբեջանից, որի հետ կապուած է ամենակարճ ճեղով, եւ Սեւանից, Նախիջեւանից, Կամչատկայից, որոնցից հազարաւոր կիլոմետրերով հեռու է: Գալիս են ու տեսնում, որ կառավարութիւնը միլիոններ է ծախսել, որպէսզի Ջերմուկն աւելի ջերմ ընդունի աշխատաւորին, որ նրա վարարուն ու տաք աղբիւրներն ամբարանոցն ծառայեն համար ամենաթանկը՝ առողջութիւնը:

Պողպատեբանդ բազալտից ու վարդագոյն տուֆից կերտուած կոթողները պատկանում են 4 առողջարանների, որոնք մէկ հերթում բուժում, կազդուրում են 550 աշխատաւորների: 25 մահճակալ է դրուած մանկական առողջարանում: Հոյակապ է մշակոյթի պալատը: Այցելուներին հիացմունք է պատճառում կամարակապ ու սիւնաշար ըմպասրահը, որ ծորում են տեղի հանքային բուժիչ ջրերի բոլոր տեսակները:

— Ցառաջիկայ երկու տարում աւելին կ'արուի, քան կայ մինչեւ այժմ, — յայտնում է քաղաքի առողջարանների վարչութեան պետ Բ. Աբրահամեանը, — կը կառուցուեն 4 նոր առողջարաններ 1030 ընդհանուր տեղով: Շուտով օգտագործման կը յանձնուի նոր պոլիկլինիկան, իր ջրաբուժական 40 լոգարանով ու ցեխաբուժական 10 մահճակալով:

ՑԵՆԱԿԸ ՀԱՐԿԱՒՈՐ ՉԷ

Լաւ բան է նամակ ստանալը, չնորհակալակա՞ն նամակ: Գրել էին Արտաշէս եւ Անժիկ Շահինեանները Երեւանից: Չգրել չէին կարող. ծնողի սիրտ է: Երեք տարեկան Գագիկին Ջերմուկ են ուղարկել չորեքթաթ, լեզուն «կապուած» գրութեամբ: Բայց ահա տղան թոթովում է, քայլում:

Սահմանափակուենք երկրորդ փաստով: Ննջասենեակներից մէկում փոքրիկ ցենակ է դրուած:

— Ո՞ւմն է:

— Երեւանցի Հոփիսիկ Իշխանեանին: Երկու յենակով է եկել: Համոզուած էր, որ երկրորդն էլ գին կը նետի:

Միւս առողջարաններից էլ կարելի է տալ անունները բազմաթիւ այն մարդկանց, ովքեր առողջարանում յենակներ են թողել, մէջքի, ոտքերի, աղեստամոքսային գործարանների ցաւերը յանձնել վազող ջրերին ու հեռացել՝ մի հատիկ բառ արտասանելով կամ գրելով յուշագրքում.

— Շնորհակալութի՛ւն:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԴԵՐԸ ՌՈՒՍԵՒԹՈՒՐՔ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆՑ ՄԷՋ

1919–1922

Սեպտեմբեր 5ի նիստին, Թուրքիոյ վերաբերեալ հարցերու համար Գ. Միջազգայինի ղեկավար գործակալ Փաւլովիչ յայտարարեց իր կողմէ (1).—

«Ինչի՞ պիտի յանգի վերանորոգուած եւ ուժովցած Թուրքիոյ մը կամութիւնը, եթէ իշխանութիւնը շարունակէ մընալ հարուստներուն, շահագործողներուն եւ հողատէրերուն ձեռքերուն մէջ...: Ազգային յեղափոխական շարժումը կըրնայ բարելաւել աշխատաւոր զանգուածներուն վիճակը միայն այն պարագային, երբ ըլլայ ընկերվարական մեծ շարժման մը վճռական հանգրուաններէն մին: Այս պատերազմը յաջողութեամբ կրնայ պսակուիլ այն պարագային միայն, երբ մղուի երկու ճակատի վրայ — օտար դրամատիրութեան դէմ եւ ազգային բուրժուազիային դէմ: Որպէսզի Արեւելքի յեղափոխական զանգուածները կարենան այս պայքարը մղել, պէտք է որ կազմակերպուին գիւղացիական սովետներով (Խորհուրդ), աշխատաւորական Սովետներով...: Արեւելքի ժողովուրդնե՛ր, ոտքի՛: Գ. Միջազգայինը սրբազան պատերազմի կը կանչէ ձեզ՝ դրամատէր յելուզակներուն դէմ...: Կեցցէ՛ Արեւելքի եւ Արեւմուտքի աշխատաւոր զանգուածներու յարձակողական դաշնակցութիւնը: Կեցցէ՛ աշխատանքի միջազգային խորհրդային հանրապետութիւնը, ուր պիտի չըլլան ոչ բռնաբարուած ժողովուրդներ, ո՛չ սարուկ ժողովուրդներ: Կեցցէ՛ Սովետներու իշխանութիւնը»:

Բանուոր զանգուածներու չգոյութեան պատճառաւ, Անատոլուի մէջ ստեղծելի միայն գիւղացիական Սովետներու կազմակերպութիւնը լաւ ճամբու մէջ դնելու համար, Մուսթաֆա Սուպհի, լաւ պատրաստուած տասնըչորս գործակալներու ընկերակցութեամբ մեկնեցաւ Կարս, ուր գինքը ընդունեցան Քեազըմ Քարապէքիր եւ Ալի Ֆուատ փաշա: Այս վերջինը իր յուշերուն մէջ Սուպհին կը նկարագրէ որպէս խոհեմ, պաղարիւն, եւ իր նպատակը ուժգին հետապնդող մարդ: Ք. Քարապէքիր զայն լիիւ վերահասու ըրաւ Թրքական բանակին մէջ համայնավար բջիջներու ստեղծման վտանգին: Քարապէքիրն է, որ խորհրդային առժամեայ կառավարութեան առաջին պատուիրակ Ուփմալ Անկարաքիի ըսած էր արդէն (2). «Եթէ Ռուսիա եւ Թուրքիա համաձայն գտնուին՝ ամբողջ մահմետական աշխարհը իրենց կողմը պիտի բռնէ, բայց եթէ քաղաքային վիճակ մը ստեղծուի Անատոլուի մէջ, Թուրքիայէն ոչ մէկ շահ պիտի քաղէք»:

Հարց է, թէ ինչո՞ւ Մոսկուայի նոր ներկայացուցիչը՝ Պուտու Մտիվանի բաժնուեցաւ Մուսթաֆա Սուպհիէն, որ մինակը իր ընկերներուն հետ անցաւ Էրզրում, ուր ձերբակալուեցան բոլորը: Այնտեղէն Տրապիզոն փոխադրուելէ ետք, 1921 Յունուար 28ին՝ դէպի Ռուսաստան ճամբուն վրայ, բաց ծովուն վրայ բոլորն ալ մահացան: 1921 Մայիսին, փակուեցաւ, այս «ոճրագործութեան» համար մօտալուտ վրէժի սպառնալիք ըրաւ Թուրք բուրժուազիային: Այսուհանդերձ եւ միաժամանակ, յանձնարարեց չդադարեցնել օգնել Թուրքիոյ՝ միջազգային աշխարհակալներուն դէմ մղած իր պայքարին համար:

1921 Յունիս – Յուլիսի համայնավար Միջազգայինի Գ. Համագումարին վճռաբանութիւններն ալ յանդեցան միեւնոյն եզրակացութեան: Թուրք համայնավար կուսակցութեան պատգամաւոր Սիւլէյման Նուրի հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրաւ (3).—

(Շար. – 9)

1) Անդ, էջ 143, 145, 149:

2) Ք. Քարապէքիր, Անդ, էջ 884:

3) Պիպլիոթէք տէր կոմ. ինթերն. ժգ. Համպուրկ, 1921, էջ 299:

Լաւ գնահատական առողջարանին, որի պաշտօնէութիւնը ջրերի բուժիչ ազդու – թիւնը խառնել է սրտացաւ վերաբեր – մունք ու մարդուն տուել լիարիւն կեան – ւնք ու մարդկութիւն:

Սակայն ջերմուկեան բարիքների կող – քին կան նաեւ կարիքներ, որոնք մտա – հոգութեան առիթ են տալիս: Դրանք վե – րացնել, նշանակում է հարթել առողջա – րանի՝ լաւից դէպի գերազանցի տանող ճանապարհը:

ԻՆՉՈ՞Ւ ԼՌՈՒՄ ...

Կարապանդայի բանուոր Սոպելիդի՛ն եւ Մեղրեցի ուսուցիչ Ղարիբեա՛ն, ին – չո՞ւ չէք հարցնում թիւ 1 առողջարանի բժիշկներին.

— Ո՞ր մեղքի համար ենք մենք դիչե – րում ֆիզիկոթերապիեւտում: Ինչո՞ւ լռդանք – ներ ընդունելուց յետոյ «հանդստանում» ենք ծառերի հովի տակ եւ անկողին մըտ – նելու իրաւունք ստանում միայն դիչեր – ային կէսին: Չէ՞ որ առողջարան ենք ե – կել բուժուելու եւ ոչ տուժուելու:

Լռո՞ւմ էք, հաւանաբար, վստահ չլի – նելով, որ ձեզ կը լսեն, հաստատ լսմա – նելով, որ մենակ չէք. ձեր բախտակից – ներից երկուսն էլ դիչերում են բուժքոյ – րերին յատկացուած սենեակում:

— Ուրիչ ելք չկայ, — ասացին առող – ջարանների վարչութիւնում, — ննջա – սենեակներում ճեղքուածք է: Ջրաբու – մարանի, առողջարանների եւ հանգըս – տեան տների վարչութիւնը միայն թիւ 1 առողջարան սահմանուածից 16 մարդ ա – ւելի է ուղարկել:

Ներկայ են բնակեցուած նաեւ միւս ա – ռողջարանները: Շատ ննջասենեակներում 3 մահճակալի փոխարէն դրուած են 4: Ներկայ բնակութեան փաստն առողջապահա – կան ոչ մի կանոնով չի արդարացւում:

ՄԱՆՐ ԵՒ ՎԵՐԱԴԱՌՆՈՒՄ ԵՆ ... ՇՈՒԿԱՅԻՑ

Ժողովրդական դարձուածքն է՝ ամէն որ նոյն կերակուրը չի ուտուի: Բայց ահա Ջերմուկի առողջարաններին մա – տակարարող առեւտրական կազմակերպ – ութիւնը գործնականում «ապացուցում» է, որ դա ամենեւին էլ ճիշդ չէ: Ականջի ետեւ դնելով դժգոհութեան չշուկները, նա ճաշարաններին հրամցնում է մշտա – պէս նոյն մթերքները՝ բրինձ, հնդկացո – րեղէն, ղմամ, թթու դրած կաղամբ, չո – րացրած դդար եւ սոխ: Եթէ այս հաս – տատուն ցանկին աւելացնենք պատրաստ – ուած ճաշատեսակների ոչ հաստատուն ո – րակը, ապա պարզ կը դառնայ, թէ ին – չու՛ թիւ 1 եւ առողջարաններում բու – ժուղներ երբեմն վերադառնում են անուել հասարակական ճաշարաններում: Ասի – թից օգտուելով նշենք, որ այդ ճաշա – րաններից մէկը պարզապէս ճանճարան է, իսկ մեւսում՝ թիւ 1ում, խախտուում են առեւրի ու սպասարկման կանոննե –

ՈՒՍՈՒՄԸ
ԱՅՑՈՐՈՒԱՆ ՖԻՆԼԱՆՏԱՅԻ ՄԷՋ

Զարդացումը՝ անհաւատալի չափերու հասած է Ֆինլանտայի մէջ: Կալուածա – տէրերը եւ հովիւները ծանօթ են ոչ միայն իրենց երկրի դրականութեան՝ այլ նաեւ եւրոպականին: Սակայն, ի՞նչ բանի ար – դիւնք է ասիկա:

Այն բանին, որ յաղթահարուած է ան – դրադիտութիւնը: Ճշդրիտ ըլլալու հա – մար պէտք է ըսել, թէ անդրադէտներու թիւը հազիւ 0,03 առ հարիւրի կը հասնի: Եւ պէտք է նկատի ունենալ, թէ դեռ անցեալ դարու վերջերը, Ֆինլանտա քա – ղաքակիրթ երկիրներու ցանկին դլուխը չէր գտնուեր, այլ՝ ամենավերջը:

Սակայն, իրողութիւն է թէ Ֆինլան – տայի մէջ, կրթութեան պայքարը միշտ միասին ընթացած է երկրի ազատութեան պայքարին հետ: Ֆինլանտական լեզուի պաշտպանութիւնն ու տարածումը՝ վըճ – ռական գործօն հանդիսացան՝ ռուս դեր – իշխողի դէմ ազդային գոյութեան ամրա – պնդման համար:

Բնականաբար, առարկայական այս նը – պատակը իրագործուեցաւ առաջին աչ – խարամարտին: Սակէ եաք է որ ըմբռնե – ցին, թէ ազդային ապահովութեան ամ – րապնդումը կապ ունի ազդային դաս – տիարակութեան հետ եւ ատոր համար, ուսումը պետութեան թիւ մէկ հարցը դարձաւ:

ՄԻԱԿԸ՝ ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԷՋ

Եւ ասիկա կը նկատենք, երբ նայուածք մը նետենք կրթարաններուն վրայ — քա – ղաքին մէջ ըլլանք թէ ամենափոքր դիւ – ղին, լաւագոյն չէնքը՝ վարժարանն է: Իր ճարտարապետութեամբ հոչակաւոր այս երկրին մէջ, ամէնէն անուանի ար – ուեստագէտները չինած են վարժարան – ներ, որոնց նմանը չկայ ամբողջ աշխար – հի մէջ:

Ֆինլանտացի տղաքը նախակրթարանը յաճախել կը սկսին եօթը տարեկանին: Ֆինլանտայի մէջ այս տարիքը կը նախ – ընտրեն անոր համար, որ կը կարծեն թէ տղաքը պէտք է կարելի եղածին չափ ուշ ստանձնեն իրենց պարտականութիւնները կեանքին հանդէպ եւ թերեւս նաեւ անոր համար, որ Ֆինլանտայի մէջ, տղու մը դպրոց յաճախելը կը նշանակէ, թէ քա – նի մը քիլոմեթր պէտք է երթայ քալե – լով կամ սահնակով: Ուէթ տարուան պար – տադիր ուսման ընթացքին, առանց բա – ցառութեան, հարուստ թէ աղքատ, բո – լորը, կէսօրին ձրի տաք ճաշ կ'ուտեն վարժարանին մէջ եւ միշտ ձրի կը ստա – նան դիրքերը, բժշկական խնամք եւ եթէ պէտք ունին՝ հագուստ ու կօշիկ ալ: Վարժարանէն հինգ քիլոմեթրէ աւելի հեռու բնակող տղոց համար, պետու – թիւնը պարտադրաբար կը ստանձնէ ա – նոնց փոխադրութիւնը եւ հիւրընկալու – թիւնը:

Սակայն, վարժարանական չէնքերու դեղեցկութենէն եւ աչակերտներուն հա – մար այլազան կերպերով արտայայտուող ընկերային հոգատարութենէն զատ, այս երկրին մէջ կրթութիւնը աչքի կը զարնէ դլխաւորաբար ուսուցիչի տնտեսական եւ ընկերային դիրքով: Բոլորս ալ դիտենք, թէ ո՛րքան փոքր ամսական կը ստանայ ուսուցիչը կարդ մը երկիրներու մէջ: Ֆինլանտայի մէջ, որ բարձր թոչակներու երկիրը չէ եւ ուր թոչակները գործաւո – րին համար 2500ի եւ վարպետ արհեստա – դէտին համար՝ 5000ի միջեւ կը տարու – բերին, ուսուցիչը առաջին անդամէն 5000 ամսականով կը սկսի: Շատ մը տեսա – կէտներով ալ, ընկերային նուիրապետու – թեան մէջ անոնց դիրքը կը համապա – տասխանէ այն դիրքին, զոր Իտալիոյ մէջ կը տրուի դատաւորներուն: Առանց իր հաւանութեան, կամ առանց իր մէկ օրի – նաղանցութիւնը ապացուցած ըլլալու՝ ուսուցիչ մը չի կրնար պաշտօնով ուրիչ տեղ ղրկուիլ:

ՔԱՂԱՔԱՑԻԻ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

Բնականաբար, իր կատարած այս կա – րեւոր դերը՝ կը պահանջէ նաեւ մասնա – գիտական յաւելեալ աշխատանք: Հելսին – կիի մէջ, կարդ մը երիտասարդ ուսուցիչ – ներ լինդի ըսին. « Մեր երկրի քաղաքա – կան եւ աշխարհագրական դիրքը նկատի առնելով, մենք մեր դասաւանդութիւն – ներէն զատ պարտաւոր ենք սկիզբէն պատրաստել նաեւ Ֆինլանտացի քաղա – քացին: Եթէ կ'ուզենք խորհրդային մեր ղրացիներուն ապացուցանել որ մեր ժո – ղովրդավարական կամ՝ իրենց ըսածին պէս ղրամատիրական դրութիւնը աւելի լաւ է, պէտք է մեր տղոց մէջ ամրապըն – դենք այն բացարձակ համոզումը, թէ նախ եւ առաջ պէտք է կատարեն պետու – թեան հանդէպ իրենց տնտեսական պար – տաւորութիւնները:

Ֆօսակիցներս աւելցուցին.

« Միայն Աստուած դիտէ թէ տուրքերը ո՛րքան ծանր են Ֆինլանտայի մէջ: Ամ – սական 6000 եկամուտ ունեցող մը, 20 առ հարիւրը պետութեան կուտայ: Ու – րիչ մը որ 10·000 եկամուտ ունի, 24 առ հարիւրը կուտայ: Մեր միակ սփոփանքը այն է, որ, ամէն տեղ յառաջդիմութիւն կ'արձանագրուի եւ ոչ ոք տուրքէ խոյս կուտայ, կամ դժուար ըլլալուն համար եւ կամ՝ անոր համար, որ ամէնքը կը խորհին թէ տուրքերը պէտք է վճար – ուին: Ուսուցիչը, նման համոզում մը կը ներմուծէ դեռատի Ֆինլանտացիի հո – դիին մէջ եւ այդ համոզումը անվթար կը մնայ հոն, անոր ամբողջ կեանքի ըն – թացքին: Եւ ասիկա մէկ օրինակն է այն բանին, զոր ուսուցիչներս աւելի կարե – ւոր կը նկատենք քան լաւ չարագրութիւն մը կամ խնդրի մը ճշդրիտ լուծումը »:

Ծանօթ է թէ Պիսմարք կ'ըսէր, որ բրուսիական կայսրութեան համար կա – րեւորը բրուսիացի պինուորը չէ, այլ՝ ուսուցիչը:

Այսօր, ճիշդ այդպէս է այս երկրին համար, որ ընկերային յառաջդիմութեան տեսակէտով՝ յառաջապահի դիրք ունի քաղաքակիրթ ժողովուրդներու մէջ:

Գաղեց Վ.Ա.ԶՐԻԿ

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (211)

ԵՐԷՏԶԻ ՊՕՄՊԱՆ

ՀԱԶԱՐ ԻՆԸ ՀԱՐԻՒՐ ՁՈՐՍ

Ապրիլ Համիտ այս յայտնութեան առ – ջեւ պահ մը լռեց, իր մտքին մէջ իրա – ւունք կը պահէր Սայիտ փաշայի դատե – լութիւնը. ճիշդ է, կ'ըսէր ինքնիրեն, Ա – րաբիա եւ Ռուսիա դաշնակցած, Ռու – սիոյ նահանգներու պիտի յափշտակեն նաեւ Հնդկաստանը: Բայց միւս կողմէ կը խորհէր թէ պինուորական ապստամբութեան մէջ ներգրաւի մըն ալ անտեսանելի, խորհրդա – ւոր, անչափելի մտաը կար, Անգ – լիոյ մտաը, սակայն Սայիտ փաշան անդլիասէր մարդ, կ'ըսէր Ապրիլ Հա – միտ ինքնիրեն, այդ մտաը պիտի չուդէր զինուն հանել:

— Սայիտ փաշա, ըսաւ յանկարծ, ես ալ ձեզի պէս կը խորհիմ, դիտեմ թէ Ռուսիոյ եւ Աւստրիոյ կողմէն դրդուած են, բայց կը մոռնա՞ք Անգլիոյ դերը...:

— Ի՞նչպէս, կմկմաց Քիւչիւք Սայիտ:

— կը մոռնա՞ք Ռէվալի տեսակցութիւ – նը, չարունակեց Հիւնքեարը, հոն չհիւս – ուեցա՞ւ զուլպան, հոն չվճռուեցա՞ւ կայսրութեանս ճակատագիրը, էտուարտ է. եւ Նիքոլա Բ., այս երկուքին ազե – տալի մերձեցումը չէ՞ր որ յեղաշրջեց քաղաքականութիւնը:

— Ձեմ մոռնար Ռէվալը, յարեց Քիւ – չիւք Սայիտ, ընդհակառակն՝ աւելի քան երբեք կը յիշեմ այդ հոչակաւոր տեսակ – ցութիւնը, որ ինչպէս ա՛նքան իրաւացի կերպով յայտնեց Ձեր Օգոստափառու – թիւնը, սահմանուած է յեղաշրջելու եւ – րոպական հաւասարակշռութիւնը. իրաւ է, այդ երկու վեհապետներու միջեւ խիստ կարեւոր, եւ մեր երկրին հետ կապ ունեցող կենսական խնդիրներ յուզուած են անշուշտ, եւ այդ օրէն ի վեր է որ կը նշմարուի խլրտում մը պինուորական աշ – խարհին մէջ. ահաւասիկ թէ ո՛ւրիկ ծա – դում առած է Մանասթըրի ապստամբու – թիւնը եւ միեւնոյն ժամանակ...

— Ի՞նչպէս, ի՞նչպէս ընդմիջեց Հիւնք – եարը, լաւ չմրոնեցի. կրկնեցէք, Սայիտ փաշա:

— Մանասթըրի ապստամբութիւնը, չարունակեց նախկին մեծ եպարքոսը, ծագում առած է, եթէ չեմ սխալիր եւ ես ալ ասոր մէկ մասին մասնակից եղած եմ, ինչպէս ասում են՝ այդտեղ սպա – սարկուին մի աչքը հերիք է, սպասարկ – ուողին հազարն էլ քիչ է:

Սակայն չարունակենք:

Բուժուողներից ոմանց էլ կարելի է տեսնել չուկայից վերադառնալիս: Իրենց հետ նրանք ննջասենեակներ են տանում մրգեր ու բանջարեղէն, որովհետեւ ա – ռաուտեան այս օրերին դրանցից չեն գտնում Ջերմուկեան ոչ մի առողջարա – նում: Ձեն գտնում, որովհետեւ «պետա – ռի» ընկերները հանդստութիւնը դեր – դասում են խղճմտանքից:

ՀԻՆԸ, ԱՌԱՁԻՄ « ԱՆԲՈՒԾԵԼԻՆ »

Առողջարանի ջրերի հրաչքի մօտ բու – ժիչ յատկութիւնները չեն ներգործում միայն մի «հիւանդութեան» վրայ: Աւելի ճիշդ՝ բորբոքում են այդ չարիքը: Դա բժիշկների եւ մինչեւ որակի բուժաչխա – տողների մեծ հոսունութիւնն է:

Այս տարուայ Մայիսի 20ից յետոյ 3 բժիշկ է փոխուել թիւ 2 առողջարանում: Ներկայումս թիւ ում 4ի փոխարէն աշ – խատում են միայն երկուսը: Նրանցից մէկին էլ Օգոստոսի վերջերին, առողջա – րանի բոլոր բուժքոյրերի հետ, դնալու է Երեւան:

Ինչո՞ւմն է Գաղտնիքը: Նրանում, որ առողջարանը չունի մշտական բուժաչ – խատողներ, մասնագէտների մեծ « հա – մալրումներ » են կատարում ամրան սկզբներին, երբ Երեւանում սկսում են չողերը: Ջերմուկում աշխատանքի են անցնում մայրաքաղաքի առողջապահա – կան հիմնարկների այն մարդիկ, որոնք հերթական եւ իրենց հաշուին վերցրած արձակուրդի մէջ են: Առողջարան են չատպում ընտանիքով... եւ, երկու ամիս չանցած, «մնաս բարով» ասում:

Այս երեւոյթը նոր չէ: Առողջապահու – թեան նախարարութիւնը եւս դիտէ թէ Ջերմուկի բժիշկներից ու բուժքոյրերից չատերը հոլեկներ են: Բայց թէ ինչո՛ւ ասանում են, ներում այդ կարդի մարդ – կանց, երբեմն էլ սիրաչահում, անհաս – կանալի է:

Թ. ՋՐԲԱՇԵԱՆ
Կ. ԱԶԱՐԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրեր եւ Ժամեր

ՕՐ· ԱՆԺԵԼ ՊԻԶԱՔՃԵԱՆ

Պ· ԼԵՒՈՆ ԱԻԱԳԵԱՆ

Ամուսնացած

Կնքահայրութեամբ

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ՄԻՓԱՅԷԼԵԱՆԻ

ԺԱԼԻԷՕ Յուլիս 1963 ԿՐՔՆՈՊԼԸ

Հ· Բ· Ը· Մ·ի Եւրոպայի Ցանճնաժողովը խոր ցաւով կը ծանուցանէ իր Նախագահին՝

ՋԱՐԵՀ ՊԷՅ ՆՈՒՊԱՐ

մահը որ տեղի ունեցած է Ժընեւ, Օգոստոս 19ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս չաբաթ Օգոստոս 24, Ժընեւի մէջ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ· կապ· Խաչի Սէն Ժեռոմի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Պ· Վարդան Փափազեանէ 20 ֆրանք, Պ· Րաֆֆի Սվաճեանէ 10 ֆր·, ողբացեալ Սաթենիկ Փափազեանի (Ծնեալ Պօյաճեան) մահուան առթիւ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱՀԱՐԲՑ· Հայր· Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ· անդամական ժողովը այս չաբաթ ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին։ Օրակարգ՝ տեղւոյն վրայ։

Վարչութիւնը կը խնդրէ իր բոլոր անդամներէն ներկայ դտնուիլ տարւոյս վերջի այս կարեւոր ժողովին։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին 1963 – 1964 տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են։ Անոնք որոնք կը փափաքին ղրկել իրենց զաւակները պէտք է այժմէն իսկ դիմում կատարեն հաստատութեան տնօրէնութեան։

Ա·— ՖՐԱՆՍԱԿԱՆԸ, որ տառացի կերպով կը հետեւի պետական լիսէներու արդիական բաժնի պաշտօնական ծրագրին — անղլերէն եւ սպաներէն լեզուներով —։

Բ·— ՀԱՅԿԱԿԱՆԸ, որ կ'օժտէ սանուհիները հայագիտական ծանօթութիւններով, հայ լեզուի, գրականութեան, հայ կրօնքի եւ պատմութեան, Հայաստանի աշխարհագրութեան մարզերուն մէջ։

Աշակերտուհիներ կ'ընդունուին ութ տարեկանէն սկսեալ։ Մանրամասնութեանց համար դիմել հաստատութեան տնօրէնութեան։

1, Bd. du Nord, LE RAINCY (S. et O.)
Tél : 927-01-72

Դպրոցասէրի ուսման ծրագիրը կ'ընդգրկէ երկու ուրոյն բաժիններ։

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԱՌԹԻԻ
ՑԱՃԱԽԵՑԷՔ

ՃՕՇԿՈՒՆԵԱՆ-ՈՐԴԻ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԾԱՆՕԹ ՃԱՇԱՐԱՆԸ

Ուր պիտի գտնէք արեւելեան համադամ կերակուրներ եւ մասնաւորապար

ՏԷՕՆԷՐ – ՓԷՊԱՊ
եւ արեւելեան զանազան
խմորեղէններ

RESTAURANT DJOCHGOUN
4. Rue de la Butte, MARSEILLE 2e
(Place Jules Guesde)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ

Մատենաշար — ՑԱՌԱՋ — Կեդրոնավայր Գիհ
Ֆրանսա՝15 Ֆր·

— Առաւել առաքումի ծախքը —

«ՅԱՌԱՋ»

ՀԱՅ ԲՈՑԺ

ԺՈՂ· ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Շ· ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Խմբագրին երկար բացակայութեան պատճառաւ, լոյս տեսած չեն ՀԱՅ – ԲՈՑԺԻ 1962 եւ 1963 տարիներու թիւերը։

Խմբագիրը, որ նոր վերադարձաւ Ամերիկայէն, գործի ձեռնարկած է արդէն։ Ծրագրած է հրատարակել երկու բացառիկ թիւեր, իւրաքանչիւրը 150 էջ։ Առաջինը պիտի կրէ 1962 թուականը, երկրորդը՝ 1963 թուականը։ Այս երկուքը մէկ տարի հաշուելով՝ անոնք որ վճարած են 1962, վճարած կ'ըլլան նաեւ 1963 տարին։

Այս ձեւով, խմբագիրը կը խորհի ՀԱՅ–ԲՈՑԺԻ հրատարակութիւնը ամբողջացնել եւ կանոնաւորել մինչեւ յառաջիկայ տարի, եւ 1964 տարուան թիւերը լոյս ընծայել ամսէ ամիս՝ Ցունուարէն սկսեալ։

Ամերիկայի նոր բաժանորդները եւս, որոնք վճարած են այս տարուան համար (1963), պիտի ստանան ՀԱՅ–ԲՈՑԺԻ 1962 եւ 1963 թիւերը։

Այն բաժանորդները, որոնք յետնեալ պարտք ունին, թող բարի ըլլան իրենց վճարումը հասցնել մինչեւ տարեվերջ։ Հին պարտքերուն հետ՝ ներկայ տարին եւս վճարողներն են միայն, որ պիտի ստանան ՀԱՅ – ԲՈՑԺԻ բացառիկները, խմբագրուած բժշկական, գրական, պատմական, չատ հետաքրքրական եւ ճոխ բովանդակութեամբ,— արդէն տըպագրութեան յանձնուած։

Այս առթիւ չնորհակալութիւն այն հաւատարիմ բաժանորդներուն, որոնք ՀԱՅ–ԲՈՑԺԻ հրատարակութիւնը ընդհատուած ըլլալով հանդերձ՝ խմբագրին բացակայութեան պատճառաւ, վճարումները կատարած են օրը օրին ի վկայութիւն իրենց բարեկամութեան եւ վստահութեան։

Կը խնդրուի Հայրենիք, Ասպարէզ, Արմենիա, Ազատ Օր, Յուսաբեր, Ազդակ, Այգ, Ալիք թերթերու խմբագրութիւններէն, ինչպէս և Սիոն, Հասկ, Հայ կեդրոն, Կիլիկիա, Հայաստանեայց եկեղեցի պարբերականներէն, որ հրատարակեն այս յայտարարութիւնը ղէթ / 2 – 3 անգամ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլի մէջ Դաշնակցութեան Օրը կը տօնուի Հոկտեմբերի 5ին Սալոն Ալհամպրա։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի տարեկան դաշտահանդէսը տեղի կ'ունենայ Սեպտեմբեր 1ին, առաւօտէն մինչեւ երեկոյ «Իւ–Էս–Ա·»ի մարզադաշտին վրայ (Թանըրիին ֆով)։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Բանախօսութիւն, երգ արտասանութիւն եւ հայկական պարեր։

Ճոխ պիւֆէ· աղանդերներ եւ չամիսով խորոված։

Սիրով կը հրաւիրուի ղաղութի հայութիւնը։

Անձրեւի պարագային «Ժաժակ» սրահը։

IMPRIMERIE SPECIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal : 1278-35

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷ, Երկերի ժողովածու, 10 *հատոր լաթակազմ*	70 Ֆր·
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Երկերի ժողովածու, 7 *հատոր, լաթակազմ*	56 Ֆր·
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Պապ թագաւոր, լաթակազմ	10 Ֆր·
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Հայոց թերդը, *լաթակազմ*	8 Ֆր·
ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆ, Երկերի ժողովածու, 2 *հատոր լաթակազմ*	14 Ֆր·
ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ, *մեծադիր, գունաւոր նկարներով, լաթակազմ*	10 Ֆր·
Վ· ԱՆԱՆԵԱՆ, Հայաստանի կենդանական աշխարհը, Բ·	8 Ֆր·
ԱՐՍԷՆ ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ, Երկեր (*Աբովեան Պռոշեան, Պարոնեան*)	17 Ֆր·
ՄՈՒՐԱՑԱՆ, Պատմուածքներ, գունաւոր նկարներով	5 Ֆր·
ԵՂԻՇԷ ԶԱՐԵՆՑԻ մասին յիշողութիւններ· *լաթակազմ*	7·50 Ֆր·
ՄԻՒՐ· ՇԱԹԻՐԵԱՆ· Գարունը նորից եկաւ· 296 էջ·	5 Ֆր·
ԱՒԴԱՐԵԱՆ· Մատենադարան(*անգլ·*) 18 *գունաւոր մանրանկարներ*	3 Ֆր·
ՀԵՆՐԻԿ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ· Երգի ծնունդը· բանաստեղծութիւններ	3·85 Ֆր·
Մ· ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ· Տաղեր, 200 էջ· *լաթակազմ*	3·50 Ֆր·
ՍՈՎԵՏԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ· Ա· 800 էջ· *լ/կազմ·*	16 Ֆր·
ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ, Անլռելի զանգակատուն, *Պէյրութ*, 1963	10 Ֆր·

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ԳՐԱՏՈՒՆՍ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻՆ Է
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՁԱՅՆԱԴՐԵԱԼ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԵՐՈՒՆ
ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

ԼՈՅՍԸ ԳՈՑՆ Է···· ԳՈՑՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք···· ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՑՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը

ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e

Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր։ Բնական եւ արուեստական բազմերանգ դոյներու մեծ ընտրութիւն։ Նորոյթ իւղաներկեր, պատի դեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն։ Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէում եւ փլասթիֆ — ծածկոցներ։ —

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը։

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ։

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e
64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

ՅԱՌԱՋ
HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e
Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ֆ. — Հատը 0.30 Ֆ.

ՇԱԲԱԹ 24 ՕԳՈՍՏՈՍ
SAMEDI 24 AOUT 1963

LE NUMERO : 0,30 FR.

39րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 9690
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
39e ANNÉE — N° 9690

ՆԵՐԳԱՂԹԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

(Ինչ կը գրեն Հայաստանի... դոնապանները)

Բ.

...ամ Պայքարի, ազգահաւաքման ձեռնարկին սուեղծած «տաղնապին», պարզ թուով՝ ողբերգութեա՛ն գլխաւոր պատճառն այն է որ ներգաղթը կատարուած ...զանգուածային ձեւով: Եւ Հայաստան ...նելու փութկոտութեամբ՝ շատեր խըռ...ուած են կարաւանը, խճողում տեղի ունեցած է Հայաստանի դռներուն առջեւ:

...յս պատճառաբանութենէն մեկնելով, Պայքար կը գտնէ ազգահաւաքում կատարելու լաւագոյն եղանակը.— Շարունակական ներգաղթ:

Ի՞նչ կը նշանակէ այս բացատրութիւնը:

«Շարունակական ներգաղթ կ՚ենթադրէ ...ցդուռ հայրենիք մտնելու եւ հոն ...տատուելու»: Հայերէնը հայերէն չէ, ...ոց Պայքարի ընթերցողը, երբ քիչ մը ...տայ իր խելքին, կը հասկնայ անոր: Եւ կրնայ հետեւցնել, ինչպէս ...անին թերթն ալ կ՚ըսէ, թէ «երբ ...րենի դուռը մշտաբաց է, պատճառ ...յ որ անոր առջեւ խճողում տեղի ունենայ»:

Մեր կարգին, մենք եւս զօռ տալով մեր ...ելքին, կը հետեւցնենք այս շատ խոր ...ութենէն, թէ որեւէ տաղնապ տեղի ...ենար այլեւս, երբ ներգաղթը կատարուի օ ռալանքի, այսինքն յամրաքայլ, կամաց կամաց: Աւելցնենք՝ կաթիլ կաթիլ, եւ ոչ թէ հեղեղի պէս:

Այս հաշւով՝ ազգահաւաքումը կը ...նայ շարունակական ներգաղթի ձեւ ...ով:

...եղի ծանօթ է Լենինեան յեղափոխութեան նկարագիրը, որ շատ քննադատ... ոչ ըստ էութեան, այլ ըստ եղա...ին: Յեղափոխութիւն ըսածդ յեղա...մըն է որ կը կատարուի կարճ ժամանակի մը մէջ, մինչդեռ ահա 45 ...է ի վեր կը շարունակուի ռուսական ...արժը՝ յեղափոխութեան տալով ...ական եղանակ մը:

...ոյն ձեւով, «հայրենի պատկան իշխանութիւնները», ինչպէս կ՚ըսէ Պայքար, «շարունակական ներգաղթի դրութիւնը ...գրելով», ազգահաւաքումին կուտան ...տնեակ ձեռնարկի մը ձեւը:

...էն տարի՝ քանի մը հազար հոգի, ...ժամանակ՝ քանի մը հազար թըմ... թէ «ներգա՛ղթ կը կատարուի», եւ ...ր երդ մըն ալ՝ «համբերէ՛, հոգիս, ...բերէ՛», — կը կարծէ՞ք թէ գաղութ ...ուի, այսպէս օ ռալանքի:

...է տարեկան 5.000 հոգի փոխադրուի ...տան, 200 տարի պէտք է Հայաստան փոխադրելու համար 1.000.000 հոգի: Անշուշտ եթէ այս միլիոնը չաւելնայ ...ական ծնունդներու աճով: Ճիշդ է 200 տարին շատ է, երբ ձուլումը արագ կատարուի: Կամ թէ 200 տարի ... է, եթէ «հայրենիք ընդունուին ...ով միայն որ տրամադրելի բնակարաններ գոյութիւն ունին հայրենի հողին վրայ»:

...կրնայ առարկել թէ ներգաղթը ...ուած է բնակարանային շինարարութեան: Դոնապանները կը վկայեն թէ ...զանգուածային ներգաղթին բերմամբ ...ստեղծուած բնակարանային տագնապը ...էն աւելի ցաւ ու մտահոգութիւն ...տուեց հայրենի պատկան մարմին...ին, որոնք ծանր զգացին իրենց ուսերուն վրայ բեռցուած պատասխանատուութիւնը»:

Հիմա, երբ Պայքար հրապարակ նետած է «շարունակական ներգաղթի դրութիւնը», զոր «որդեգրեր են հայրենի պատկան մարմինները», վստահ կարելի է ըլլալ թէ «միանգամ ընդմիշտ առաջքն առնուած կ՚ըլլայ նոր բնակարանային տագնապի մը»:

Ուրեմն, այս հոգն ալ վերցաւ:

Կը մնայ խորհիլ ուրիշ ցաւի մը մասին:

«Հայաստանի մէջ այն կարծիքը կար թէ ներգաղթողները Երեւան կամ Երեւանի շրջակայքը բնակութիւն հաստատելու են»:

Ինչո՞ւ: Այս մասին բացատրութիւն մը չկա՞յ «հայրենի ներկայացուցիչներու յայտարարութեանց» մէջ:

Պայքարի գիտցածն այն է միայն թէ «այդ տեսակէտն ալ խճողումի եւ դժուարութիւններու տեղի տուաւ»: Ու կը շարունակէ.— «Այդ մասին բազմիցս արտայայտուած ենք, ըսելու համար թէ Հայրենի քաղաքներն ու գիւղերը նո՛յնքան թանկարժէք են որքան մայրաքաղաք Երեւանը»:

Եւ Պայքար կը յայտարարէ թէ «ուրախ եւ հպա՛րտ է», որ «Հայաստանի ղեկավարութիւնն ու ներգաղթի պատուիրակներն ալ այժմ միեւնոյն կերպով կը մտածեն»:

Հայաստանասէր չըսես սանց՝ ուրիշ ի՞նչ ըսես: Աւելի ճիշդ է ըսել «Հայաստանի առաջնորդներ, արտասահմանէ՛ն ղեկավարելու պայմանով, արտասահմանէ՛ն թելադրանքներ ղրկելու համար «հայրենի երկրին»:

Ահա «Եգիպտոսէն հայրենադարձի լիազօր պատուիրակ Ռուբէն Թումանեան միեւնոյն գաղափարն է որ կ՚արտայայտէ տպաւորիչ ազդուութեամբ.— Մենք չենք ցանկանում միայն Երեւան կառուցանել, այլ ցանկանում ենք Հայաստա՛ն կառուցանել»:

Այնպէս որ, այժմ «շարունակական ներգաղթի դրութեան որդեգրումը կարելի կը դարձնէ նաեւ հայրենադարձներու տեղաւորումը զանազան մեծ ու պըզտիկ քաղաքներու մէջ, ինչպէս Լենինական, Կիրովական, Ղափան, Հրազդան, Ալավերդի, Լուսաւան»:

Ուսկի՛ կ՚արժէ «շարունակական ներգաղթի դրութիւնը», որովհետեւ, ինչպէս Պայքար կը հաստատէ, այս դրութիւնը կ՚ենթադրէ նաեւ հոգեկան անդորրութիւն մը, որ կարելի չէ ստորագնահատել»:

Ի՞նչ «հոգեկան անդորրութիւն» է ատիկա:

Հրամմեցէք.—

«Հայահոծ գաղութներու մէջ կան հոծ թիւով Հայեր, որոնք սկզբունքով համաձայն են հայրենադարձի, բայց լուրջ պատճառներով չեն կրնար անմիջապէս իրականացնել իրենց բաղձանքը: Այդպիսիներ յուսահատելու չեն, որովհետեւ հայրենի դռները ընդմիշտ բաց են ներգաղթել փափաքող բոլոր Հայերուն առջեւ: Անմիջապէս ներգաղթել չկրցողները այլեւս ո՛չ միայն յանցապարտութեան բարդոյթ կ՚ունենան (խմբ.— Ճիշդ այսպէս գրուած), այլ պատեհութիւն կ՚ընծայեն անմիջապէս ներգաղթել կրցողներուն՝ անյապաղ իրականացնելու իրենց երազը: Հայաստանի պատկան մարմիններն ալ շատ դժուարութիւններէ զերծ կը մնան, փոքր թիւով հայրենադարձներուն թէ՛ բնակարան եւ թէ գործ գտնելու կարելիութիւն ունենալով»:

Առաւելութիւն մը եւս ունի «շարունակական ներգաղթը», ատիկա կը կայանայ «ազգային կենսունակութեան մէջ, որ յատուկ է այս դրութեան: Արդարեւ, ներկայ դարուս քաղաքակրթութեան պատմութեան ուսումնասիրութիւնը ո-րոշապէս ցոյց կուտայ թէ քաղաքական ապահովութիւն վայելող եւ քաղաքակըրթական բարձր մակարդակի վրայ գըտնուող ժողովուրդները միայն ի վիճակի են շարունակական ներգաղթ կազմակերպելու»:

Ըսողներ կան թէ դաշնակցական եւ ռամկավար թերթերը չուն ու կատու դարձած են: Սխալ կարծիք: Ահաւասիկ տեսէք, դաշնակցական թերթ մը իր խմբագրական սիւնակին մէջ կը հիւրասիրէ ռամկավար թերթի մը խմբագրականը:

Անշուշտ, Պայքար այդ խմբագրականը շարադրած է իմաստութիւն ծախելու համար, իսկ Յառաջ կը հիւրասիրէ... զուարճանալու համար:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԾԱՆՐ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ՎԻԷԹ-ՆԱՄԻ ՄԷՋ

ՀԱԶԱՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Մինչ ամերիկացի դեսպանը Սայկոն կը ժամանէր, կառավարութիւնը յայտարարութիւն մը կը հրապարակէր ուր ի մէջ այլոց կը շեշտէր.—

«Պիտի չհանդուրժենք կրօնական ոչ մէկ չահագործումի՝ քաղաքական նպատակներու համար, ոչ ալ կոստուններու օգտագործման՝ անհարեկիչական քարոզչութեան կամ պետութեան դէմ դաւելու համար: Բոլոր անոնք որոնք կը վնասուին պաշարման վիճակի առաջին միջոցներէն, լաւ վերաբերում կը վայելեն: Ազատութիւնը կը վերադառնէն այնքան շուտ որքան շուտ վերջանայ երկրայինին եւ երկնայինին շփոթութիւնը»:

«Ազգային քաղաքականութիւնը կը ձգտի ստեղծելու ամէնէն նպաստաւոր պայմանները Սահմանադրութեան ոգիին իրագործման եւ օրէնքին գործադրութեան համար առանց դասակարգի, ցեղի կամ կրօնքի խտրութեան: Այս քաղաքականութիւնը պիտի գործադրուի պուտայական հարցին մէջ: Անոնք որոնք խակալէս դաւած են Պետութեան ապահովութեան դէմ, զինուորական արդարութեան Ատեանին առջեւ պիտի քաշուին»:

Սայկոն պաշարման վիճակի մէջ ապրող քաղաքի մը պատկերը կը պարզէ: Ժամը 9ին ճաշարան, սրճարան, թատրոն, սինեմա, բոլորն ալ կը փակուին: Ժողովրդական թաղերու մէջ խանութները փակ կը մնան նոյնիսկ օրուան մէջ:

Ամերիկեան աղբիւրէ հասած լուրերու համաձայն, հազար հոգի ձերբակալուած է, պատերազմական վիճակի հռչակման օրէնքէն ի վեր, սոնց մէջ է նաեւ Վիէթ-Նամի պուտայականներու գերագոյն պետը՝ Ջիչ-Թին Խիէթը: Կ՚ըսուի թէ այս ձերբակալուածներուն մէջ կան նաեւ համայնավար գործակալներ, որոնք սակայն կը զատուին պուտայականներէն, որպէսզի Զինուորական Ատեան քաշուին: Ուաշինկթընի մէջ կը յայտարարեն թէ ոչ մէկ լուր ունին այս մասին:

Լոնտոն գտնուող երկու վիէթնամցի եպիսկոպոսներ յայտարարած են թէ կըռիւը միայն կառավարութեան եւ պուտայականներու միջեւ է: Շատ ազդուած վերջին դէպքերէն, երկու կրօնաւորները շեշտած են.— «12 միլիոն բնակիչի վրայ, մէկ միլիոն 400 հազար կաթոլիկէ կայ: Ուրեմն փոքրամասնութիւն մըն ենք անոնց դէմ, զորս առանց դէշ իմաստի hեթանոս կը կոչեն: Ֆրանսայի մէջ չեն գիտեր յաճախ, բայց կռիւը կառավարութեան եւ պուտայականութեան միջեւ է, ոչ՝ պուտայականներուն եւ կաթողիկէներուն»:

Օսսերվաթորէ Ռոմանօն որ Վատիկանի բերանը կը նկատուի, կը գրէ թէ Կաթողիկէ Եկեղեցին կը դատապարտէ բոլոր բռնատիրական արարքները, ուրկէ ալ գան անոնք»:

× Ուաշինկթընի վիէթնամցի դեսպանը հրաժարած է իր պաշտօնէն, տարակարծիք ըլլալով իր կառավարութեան հետ:

Ամերիկեան բովանդակ մամուլը շատ դժգոհ է Վիէթնամի դէպքերէն եւ ընդհանուր կարծիքն այն է որ Տիէմ չի կրնար յաւիտենապէս իշխանութեան գլուխ մնալ եւ Ամերիկացիներու կռթնիլ եթէ իր մեթոտները չփոխէ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆՔԱՐԱՅԷՆ կը հաղորդեն որ Մայիս 21ի ձախողած պետական հարուածին 1459 ամբաստանեալներու դատավճիռը պիտի տրուի Սեպտեմբեր 11ին:

ՄԱՐՈՔԻ Թագաւորը դահաժառանգ մը ունեցած է տօջի օր: Հասան Բ.ի երկրորդ զաւակն է: Առաջինը՝ աղջիկ մըն էր որ Հռոմ ծնաւ անցեալ տարի:

ԻՆԹԵՐՓՈԼԻ (միջազգային ոստիկանութեանց ցանց) 32րդ համագումարը բացուած է տօջի օր Հելսինքիի մէջ:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ կառավարութիւնը յայտարարեց թէ Չինաստան չի կրնար հիւլէական զէնքեր արտադրել առանց վըտանգելու իր տնտեսութիւնը:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ճամբաներուն վրայ 142 մեռեալ եւ 4520 վիրաւորներ եղած են Օգոստոս 11էն 15:

ՔՈՐՍԻՔԱՅԻ բանատեղծ մը, ներշնչուելով Վիէթնամի քուրմերէն, ուզած է ողջ-ողջ այրիլ, իշխանութեանց ուշադրութիւնը հրաւիրելու համար կըղզին տնտեսութեան վրայ: Բարեկամներ տարհամոզած են զինքը եւ մանաւանդ տեղատարափ անձրեւ մը, որ թրջած էր խարոյկը, արգելք եղած է այդ փորձին:

ՌԻՕ-ՏԷ-ԺԱՆԷՅՐՈՅԻ մէջ Ժօրժ Պիտօ «Պատուոյ վկայական» մը ստացած է Պրազիլի Համալսարանի Խորհուրդի անդամ Օսքար Սթիվընսընէ: Այդ վկայականը տրուած է ի յարգանս նախկին վարչապետին գործունէութեան «Ֆրանսական դիմադրութեան գլուխը նացի բռնակալութեան դէմ պայքարին մէջ»: Ժօրժ Պիտօ իր շնորհակալութեան խօսքին մէջ յայտարարած է. «Բռնութեան առաքեալ մը չեմ, բայց ուր որ բռնութիւն կայ, դիմադրութիւն կայ»: Այս ընդունելութեան առթիւ կը հերքուի որ Պիտօ Տոքթոր Հոնորիս Քաուզայի տիտղոս ստացած ըլլայ: Կը ճշդուի նաեւ թէ կատարուած արարողութիւնը անհատական նախաձեռնութիւն մըն է:

ԽՐՈՒՇՉԵՒ չորս ժամ պտըտած է Սկիւպի աւերակներուն մէջ:

ՓԱՐԻԶԻ Կաթողիկէ Հիմնարկութեան մէջ հրդեհ մը ծագած է տօջի օր: Քընութիւնը թոյլ տուած է ճշդելու թէ յիմարի մը ոճրային արարքն է, բայց կարելի եղած է արագօրէն առաջքը առնել հրդեհին: Ազատ հաստատութիւն մըն է բարձրագոյն ուսումի, հիմնուած 1875ին: 50 ազգի պատկանող 7000 ուսանողներ կը յաճախեն այս հաստատութիւնը, որու գրադարանը 500 հազար հատոր ունի:

ՄԵՐ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐԸ

Խմբագրատուն այցելեցին Լոս-Անճելըսի մեր ընկերներէն Տէր եւ Տիկին Տէրտէրեան եւ զաւակը, որոնք երեք ամիս շրջագայութիւն մը կատարելէ ետք Յունաստան, Իտալիա եւ Ֆրանսա, կը վերադառնան իրենց բնակավայրը:

ՌՈՒՄԱՆԻԱ
ԸՆԿԵՐՎԱՐՈՒԹԵԱՆ «ՓՈՐՋԱՆՔ ՈՐԴԻ»

———o———

ԽՄԲ.— Միջազգային փաստագրութեանց պարբերաթերթ « *Քրէօվ – ի'ընֆորմասիոն* »ի Օգոստոս 13ի թիւին մէջ, Անտէ կարման շատ առարկայական ուսումնասիրութիւն մը ստորագրած էր՝ խորհրդային շուք ու մութին մէջ, իր ճամբան փնտռող արդի Ռումանիոյ բա – ղաքական եւ տնտեսական պայմաններուն վրայ: Ստորեւ, լայն հատուածք մը այդ գրութենէն.—

Այն պահուն, երբ Փեքինի եւ Մոս – կուայի մէջև դաշնակցական տագնապը իր սաստկութեան կէտին կը հասնէր, ռուսական ճակատին մէջ անսպա – սելի տեղաշարժութիւն մը երեւան եկաւ՝ Ռումանիոյ տատամսումը: Խորհրդային կալաչխարհի բոլոր թերթերէն միայն ռումանական Կոմկուսի պաշտօնաթերթն էր, որ Յունիս 20ի իր թիւին մէջ հրատարակեց չինական Կոմկուսի նշանաւոր նամակը, որ 25 կէտերու մէջ կը ճաղկէր Մրուչչեւի քաղաքականութիւնը. մաս – նաւորաբար՝ խաղաղ համակեցութեան եւ ապատթալինացման քաղաքականութեան դէմ արտայայտուող ղլուխները: Գրեթէ միեւնոյն թուականին, Ռումանիոյ ժո – ղովրդավար հանրապետութեան ղլխաւոր ղեկավարը՝ Կէորկիու–Տէյ, իր բացակայութեամբ կը փայլէր Արեւելեան Պերլինի մէջ Մրուչչեւի կազմակերպած խորհրդակցական ժողովին:

Այդ յանդգնութիւնը ա'լ աւելի զարմանալի թուեցաւ, որովհետեւ Ռումանիան եղած էր Մոր. Միութեան ամէնէն հլու դաշնակիցներէն մին: Այնուհանդերձ, անցեալ տարիէն ի վեր Պուքրէշ զգալի կերպով հեռացած էր Մոսկուայէն: Նախ եւ առաջ խոր տարակարծութիւններ ծագած էին Կոմէքոնի (արեւելեան պլոքի Հասարակայ Շուկան) կազմակերպութեան մէջ պարտադրութեանց եւ իրաւասութեանց բաշխումին առընչութեամբ: Ապա, Մոր. Միութեան մէջ հրատարակուած պատմութեան գիրք մը (որ կ'ըսէր թէ Ռումանիա իր ազատագրումը կը պարտէր կարմիր բանակին, եւ տժգոյն դեր մը կը վերապահէր Ռումանիոյ Կոմկուսին) պատճառ զարձաւ պատմաբաններու միջեւ վէճի մը: Պուքրէշի մէջ ընդվզումը այնքան բուռն եղաւ, որ Մոսկուա ներողութիւն խնդրեց: Անցեալ գարնան՝ Պուքրէշ ինքնագլուխ նախաձեռնութեամբ վերահաստատեց իր դիւանագիտական յարաբերութիւնները Ալպանիոյ հետ: Ռումանական ֆոփերաթիվ – ներու համազումարին հրաւիրուեցաւ ալպանական պատուիրակութիւն մը: Վոլէ–պոլի ռումանական խումբ մը մասնակցեցաւ Ալպանիոյ մէջ կազմակերպուած մրցաշարքի մը: Միեւնոյն առեն Պուքրէշ կը մօտենար Փեքինի: Առեւտրական, մշակութային եւ թեքնիք գործակցութեան (ի մասնաւորի՝ քարիւղի չինական ճարտարարուեստի օժանդակութեան վերաբերեալ) համաձայնութիւններ կնքուեցան Ռումանիոյ եւ Չինաստանի միջեւ:

Այս բոլորը կարելի է մասամբ բացատրել այն իրողութեամբ, որ Ռումանիոյ մէջ ապատթալինացման չարժումը դրեթէ անտեսուած է, որովհետեւ կէորկիու–Տէյ համայնավար արդի ղեկավարներէն ամէնէն հինն է ու սկիզբէն ի վեր կուսակրէն կերպարկած է սթալինական մեթոտները: Սակայն, կարելի չէ ըսել որ Ռումանիոյ Կոմկուսի ղեկավարը չինական դաղափարաբանութեան չերմ կողմնակից է: Փեքինի հետ մերձեցումը, Պուքրէշի համար պատրուակ մըն է՝ Մոսկուայէն կարգ մը դիջումներ ձեռք ձգելու համար:

Արդարեւ, մինչ չատ դէտեր ուշի ուշով կը նչէին ռումանեւչինական մերձեցումը, չատ քիչեր կը նչէին նաեւ այն իրողութիւնը, որ Ռումանիա յատկանչական կերպով կը մերձենար Արեւմուտքին: Մեծ զարկ տուած է արեւմտեան երկիրներու հետ առեւտրական փոխանակութեանց. յաճախ նախընտրութիւն կու տայ Արեւմուտքէն ներմուծուած ապրանքներու եւ նախանձութերու, անվարան քննադատելով Չեխոսլովաքիայէն դըն – ուած արտադրութեանց թերիները: Ա – րեւմտեան եւրոպայի զանազան երկիր – ներէն եկած հարիւրաւոր մասնագէտներ կ'աչխատին Ռումանիոյ մէջ եւ զանոնք ուղարկող կազմակերպութիւնները կը մասնակցին Ռումանիոյ ճարտարարուեստի վերելքին:

Մոր. Միութենէն եւ Չեխոսլովաքիայէն եաք, Արեւմտեան Գերմանիա երրորդ տեղը կը դրաւէ Ռումանիոյ արտաքին առեւտուրին մէջ: Վերջերս, նոր մղում տրուեցաւ Իտալիոյ հետ առեւտրական փոխանակութեանց: Անցեալ Ապրիլին կնքուած համաձայնութեան հիման վը – րայ, այս փոխանակութիւնները 40 առ հարիւր յաւելում պիտի կրեն: Յուլիսի սկիզբները Պուքրէշ այցելեց նաեւ Աւբրիոյ Արտաքին նախարարը՝ առեւտրա – կան համաձայնութիւն մը կնքելու հա – մար: Այս այցելութեան առթիւ Արտա – քին նախարարը դասախօսութիւն մը տուաւ Պուքրէշի Համալսարանի Իրաւաբանական դպրոցին մէջ յայտարարելով, ի մէջ այլոց, թէ համայնավար ղեկա – վարները պէտք չէ այնպէս կարծեն որ եւրոպական Հասարակաց Շուկան Ատ – լանտեան Ուխտի տնտեսական մասնա – ճիւղն է:

Աւելցննենք նաեւ, որ Միացեալ Նահանգներու Ազգային Տօնին օրը, Յուլիս 4ին, ռումանական ճայնասփիւռը ամերիկեան երաժչտութեան յայտագիր մը ներկայացուց, իսկ պատկերասփիւռը՝ ամերիկեան վաստանկար մը:

Ռումանիոյ ինքնավար քաղաքականութեան արտաքին երեւոյթներուն չարքին պէտք է դասել նաեւ Եուկոսլաւիոյ հետ վերջերս կնքուած համաձայնութիւնը, որ կը նախատեսէ միացեալ ճիդերով, զօ – րաւոր ջրլեկտրական կայանի մը կառուցումը՝ Դանուբի վրայ:

Արեւմտեան երկիրներու հետ Ռումա – նիոյ առեւտրական եւ տնտեսական դրացակցութիւնը կը բացատրուի այն հսկայական յառաջդիմութեամբ, զոր Ռու – մանիա վերջին տարիներու ընթացքին իրագործեց՝ տնտեսական մարզին մէջ:

Եւ ճիշդ այս տնտեսական հրաչքն է, որ պէտք է նկատել ռուսեւռոմանական տարակարծութեան բուն պատճառը: Ռումանացիները, բնականաբար, կ'ու – զեն իրենց վերապահել իրենց արդիւնաբերական ճիդին չահը: Արդ, անցեալ տարի Մոսկուայի մէջ որոչուած Կոմ – քոնի ծրագիրները Ռումանիոյ համար կը նախատեսէին ո'չ թէ արդիւնաբերական վերելք, այլ վերադարձ իր անցեալի հո – դագործական կոչումին, անտեսելով ճարտարարուեստական մարդը՝ բացի քարիւղի արդիւնաբերութենէն: Օրինակ, ելեկտրականացման ծրագիրին մէջ, Կո – մէքոն կը նախատեսէր, կ'որոչէր 1980ի համար, անձգլուխ 40·000 քիլովաթ ժամ – ուժ Չեխոսլովաքիոյ համար, եւ միայն 5000 քիլովաթ ժամուժ՝ Ռումանիոյ հա – մար: Այս որոշումը Ռումանիոյ մէջ այն տպաւորութիւնը ձգեց, որ կ'ուզեն իրենց երկիրը տնտեսապէս թերաճ եւ ուրիշնե – րու ի սպաս նախանձութեր արտադրող երկրի մը վիճակին մէջ պահել:

Կոմէքոնի ծրագիրը մշակողները, նը – կատի առնելով «աչխատանքի ընկերվարական բաժանումը», նախատեսած էին իւրաքանչիւր երկրի համար յատուկ մաս – նագիտական արդիւնաբերութիւն մը, տնտեսութեան որոչ ճիւղերու մէջ: Ինչ կը վերաբերի Ռումանիոյ, հետեւանքը չատ ծանր պիտի ըլլար, քանի որ երկի – րը պիտի ստիպուէր հրաժարիլ կարգ մը արդիւնաբերական ծրագիրներէ՝ ի չահ արդէն իսկ զարգացած ճարտարարուես – տի ակր երկիրներու, ինչպիսին են Չե – խոսլովաքիա եւ Արեւելեան Գերմանիա: Անմիջական հետեւանքը այն պիտի ըլ – լար, որ Ռումանիա պիտի մատնուէր տնտեսական տագնապի ու վարչակարգը պիտի վտանգուէր:

Կոմէքոնի 1962 Յունիսի նստաչրջանին առաջին մէկ օրէն, ռումանական պատ – ուիրակութիւնը հակառակեցաւ խորհրդ – դային ծրագրին դործադրութեան: Կոմ – նակի բանակցութիւնները ապարդիւն մը – նալով, տարակարծութիւնը հետզհետէ հրապարակուեցաւ: Այսպէս է, որ ճակա – տագրական պահուն, Ռումանացիները ճարպիկ կերպով օգտուիլ փորձեցին ռուսեւչինական մրցակցութենէն:

Մոսկուայի մէջ սկսած ռուսեւչինական խորհրդաժողովին չեռաձգումէն եւ Յու – լիսի վերջը դարձեալ Մոսկուայի մէջ դումարուած Կոմէքոնի նստաչրջանէն ի վեր, այնպէս կը թուի թէ ռուսեւռոմանական տնտեսական անհամաձայնութիւնը հարթուելու վրայ է: Ռուսերը տեղի տուած են, ինչպէս կը թուի, քանի որ այլեւս չի խօսուիր Կոմէքոնի կեդրոնական միակ մարմնի մը մասին, այլ՝ տնտ անդամ երկիրներու ազգային ծրագիրները հատարակաց չայտարարի մը վերածելու մասին: Միւս կողմէ, Ռումանիա պիտի չարունակէ իր արդիւնաբերական ճիդը եւ իրաւունք ստացած է երկրորդ պողպատաչինարան մը եւս կառուցանելու: Աւսր փոխարէն, ռումանական կոմկուսի պաշտօնաթերթը հրատարակեց Մրուչչեւի պատասխանը Փեքինի, եւ հրատարակեց «Խաղաղ համակեցութեան» վերնագիրը կրող զրքոյկ մը, որ կը պաշտպանէ Մրուչչեւի տեսակէտները:

Ընդհանուր հաչուով, ուրեմն, ռումանական « անմիթարանութեան » ամբողջ հարցը ուրիշ բան չէր, եթէ ոչ ռուսական խնամակալութեան դէմ ազգային հակադեցութեան մը արտայայտութիւնը. ճիշդ այնպէս, ինչպէս նախապէս ապստամբեր էին պալքանեան միւս անմիթարանութիւնները՝ Եուկոսլաւիոյ եւ Ալպանիոյ մէջ:

Համայնավարութեան ծոցը ինկած, սլաւ տարրի տիրապետութեան տակ իյնած Ռումանիոյ՝ այս լատին ազգին ընդվզումը ունի եւ բոլորովին իրեն յատուկ պատճառներ: Այսուհանդերձ, դեռ քանի մը տարի առաջ անհաւատալի պիտի ըլլար մտածել իսկ, որ Ռումանիոյ պէս փոքր երկիր մը կրնար այդպէս ապստամբիլ կարդալ այսօր Մոր. Միութեան, եթէ համայնավար աչխարհը ըլլար այն մեքան հսկայ՝ որ էր երէկ:

Գաղեց Ե. Փ.

———o———

« Այնքան ատեն որ կը չարունակուի Թուրքիոյ անկախութեան համար սկսած ազգային չարժումը, մենք՝ համայնա – վարներս, պէտք է օժանդակենք անոր, քանի որ (Դաչնակիցներու) Համաձայնութեան եւ աչխարհակալներու կործա – նումը սկզբնաւորութիւնը պիտի ըլլայ՝ որեւէ սորկութիւն ընդոդ համաչխարհային յեղափոխութեան »:

Զինովիեւ, ինքն ալ համամիտ եղաւ՝ աչխարհակալութեան դէմ ուղղուած որեւէ իսկական յեղափոխութեան օժանդակելու: Ժիւլիէն, Ֆրանսայի պատգամաւորը, հետեւեալ կարծիքը յայտնեց (1).—

« Պէտք է հակենք ազգային այս չարժումներուն՝ առանց զանոնք վհատեցնելու, առաջին օրէն: Պէտք է ղեկավարենք զանոնք, որպէսզի, պատեհ պահուն, ազգատարական չարժումը չարունակուի ազգայնական ղեկավարներու տեղը՝ համայնավարներու առաջնորդութեամբ »:

« Թուրքիոյ համայնավարնե'ր, ներկայ վայրկեանիս բնա'ւ մի' մոռնաք մօտաւոր ապագան: Տակաւին աւարտած չէ Թուրքիոյ անկախութեան պատերազմը, որ միջազգային յեղափոխական տեսա – կէտէն կարեւոր է: Պէտք է դիմադրէք ձեր զաւթիչներուն, դիտնալով հանդերձ, թէ ազատագրման պայքարին մէջ նետուելու պահը դեռ չէ հասած: Ընդհակառակն, կարելիք երկար ճամբայ մը ունիք Թուրքիոյ յեղափոխական տարրերուն հետ, որոնք բիւրեղանալու վրայ են: Հարիւր հազարաւոր մարդիկ այսօր կը պոռան՝ «կեցցէ՛ Մուսթաֆա Քէմալ» եւ «կեցցէ՛ Խորհրդային Ռուսաստան»: Այս վայրկեանէս սկսեալ, կատարելիք հըս – կայական աչխատանք ունիք՝ Արեւելքի երկիրներու քաղաքական կազմակերպութեան առընչութեամբ՝ Արեւելքի մէջ համայնավար Միջազգայինի համար զո – րաւոր յենակէտներ ստեղծելով »:

1922 Դեկտեմբեր 5ին քուէարկուեցաւ հետեւեալ բանաձեւը (4).—

« Թուրքիոյ մէջ, աւատապետ հողա – ւէրերու դէմ դիւղացիութեան պայքարը պիտի սկսի այն պահուն, երբ վերջ դը – ուած ըլլայ ազգային անկախութեան պայ – քարը, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի դէմ մղը – ուած պայքարը »:

Ճիշդն ըսելով, այս բանաձեւով ալ վերջ պատ քէմալականութեան հանդէպ ռուսական քաղաքականութեան ունեցած

ԲԱՐԻՔՆԵՐ ՈՒ ԿԱՐԻՔՆԵՐ
ՋԵՐՄՈՒԿՈՒՄ

———o———

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՋԵՒՈՎ՝ ՆՈՐ, ԷՈՒԹԵԱՄԲ՝ ՉՆԱՑ ԵՂ ՉԻՆ

Քաղաքի առողջարանների վարչութիւնում դովեստով են խօսում այցելուների ուղեդրերով եկածներին նոր ճեւով սպասարկելու մասին.

— Տեսե՞լ եք միջնակարդ դպրոցի չինքը: Այո՞: Այն դարձրել ենք հանրակացարան: Մէկ հերթում 150 մարդու ենք տեղաւորում:

— Կարելի՞ է մտնել ներս:

— Ինչո՞ւ չէ, խնդրե՛մ, — եւ ուղեկցում են:

Շքամուտքից մինչեւ ննջասենեակները կլեղտ է ու փոչի: Միջանցքների ծայրերին՝ աղբակոյտեր ու ճանճերի միլար բզզոց: Իւրաքանչիւր սենեակում 10–15 մահճակալ է դրուած: Չկան զգեստապահարաններ:

— Ձլանում են դոնէ ռադիօ դնել, — դժգոհում են Սեւանի զորձարքի սարքերի զործարանի բանուոր Արզինեը:

— Ո՞ւմ պէտքն է:

Լբացնողը Երեւանի թիւ 2 պիչերքիի դպրոցի ուսուցչուհի Լ. Անանիկեանն է:

— Համարեա 25 օր է, սպիտակեղէն չեն փոխել: Եփում, թափում ու լուանում ենք այնտեղ, ուր ճաչում ու քնում ենք: Սենեակում նստել չի լինում: Մշակութային ոչ մի միջոցառում չեն անցկացնում: Առաւօտեան ժամը 6ին զուրս դալը եւ դիչերուայ 11ին վերադառնալը բուժուողների տանջանքի « պարտադիր նուազադոյն չափն է»:

———

վեր, այնպէս կը թուի թէ ռուսեւռոմանական տնտեսական անհամաձայնութիւնը հարթուելու վրայ է: Ռուսերը տեղի տուած են, ինչպէս կը թուի, քանի որ այլեւս չի խօսուիր Կոմէքոնի կեդրոնական միակ մարմնի մը մասին, այլ՝ տնտ անդամ երկիրներու ազգային ծրագիրները հատարակաց չայտարարի մը վերածելու մասին: Միւս կողմէ, Ռումանիա պիտի չարունակէ իր արդիւնաբերական ճիդը եւ իրաւունք ստացած է երկրորդ պողպատաչինարան մը եւս կառուցանելու: Աւսր փոխարէն, ռումանական կոմկուսի պաշտօնաթերթը հրատարակեց Մրուչչեւի պատասխանը Փեքինի, եւ հրատարակեց «Խաղաղ համակեցութեան» վերնագիրը կրող զրքոյկ մը, որ կը պաչտպանէ Մրուչչեւի տեսակէտները:

Ընդհանուր հաչուով, ուրեմն, ռումանական « անմիթարանութեան » ամբողջ հարցը ուրիշ բան չէր, եթէ ոչ ռուսական խնամակալութեան դէմ ազգային հակադեցութեան մը արտայայտութիւնը. ճիշդ այնպէս, ինչպէս նախապէս ապստամբեր էին պալքանեան միւս անմիթարանութիւնները՝ Եուկոսլաւիոյ եւ Ալպանիոյ մէջ:

Համայնավարութեան ծոցը ինկած, սլաւ տարրի տիրապետութեան տակ իյնած Ռումանիոյ՝ այս լատին ազգին ընդվզումը ունի եւ բոլորովին իրեն յատուկ պատճառներ: Այսուհանդերձ, դեռ քանի մը տարի առաջ անհաւատալի պիտի ըլլար մտածել իսկ, որ Ռումանիոյ պէս փոքր երկիր մը կրնար այդպէս ապստամբիլ կարդալ այսօր Մոր. Միութեան, եթէ համայնավար աչխարհը ըլլար այն մեքան հսկայ՝ որ էր երէկ:

Գաղեց Ե. Փ.

———o———

երկերեսութիւնը: Քանի որ այնուհանդերձ Գ. Միջազգայինը Նարկոմինդէլին թոյլ ուսեւութիւնը բարեկամութենէն ծագած հարցերուն լուծման հոդը:

ԿՈՒՄԻԱՐ ԵԱՆԵՔ

(10 եւ վերջ)

---

1) Անդ, էջ 1034:

2) *Տի Վէլթ ատ Իսլամ*, հատոր Ը., էջ 210–211:

3) *Փրոֆեսոր ատ Ֆիլթէն Քոնֆրէնս* ատէր Կոմ. Ինթերն., Համպուրկ, 1923, էջ 630, 631, 634:

4) Անդ, էջ 830, 963:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԴԵՐԸ
ՌՈՒՍԵԽՈՒՐՔ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆՑ ՄԷՋ

1919–1922

ՀԻՒԱՆՈՑԸ ԵՒ ՆՐԱ ՏԻՐՈՒՀԻՆ

Փոքր է քաղաքային հիւանդոցը՝ 33 մահճակալով։ Ինդիր է դրուած 150 տեղի մը։ Մէկ ուրիշը կառուցել, բայց նախքան մէկ ուրիշը կառուցել, բայց նախքան անդամ պատրաստ չէ։

«Ա՛լ ինչ անել», — յուսահատ կ՚ըսէ տիկին Ծաղիկ, — «ի՞ն

Օրեր եւ Ժամեր

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱՀԱՐԲՅ· Հայր· Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ· անդամական ժողովը այս չաբաթ ժամը 21ին, սովո – րական հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ տեղւոյն վրայ:

Վարչութիւնը կը խնդրէ իր բոլոր անդամներէն ներկայ գտնուիլ տարեւոյս վերջի այս կարեւոր ժողովին:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան յիսնամեայ յոբելեանը կը տօնուի Հոկտեմբեր 13ին, Սալ տը լա Շիմի:

ԿԵԱՆՔԻ ՈՒՂԻՆԵՐՈՎ

Գ· Հատոր

Շուտով լոյս կը տեսնէ Ս· Վրացեանի ԿԵԱՆՔԻ ՈՒՂԻՆԵՐՈՎ (Գ· Հատորը), չուրջ 300 էջ, պատկերազարդ եւ լաթա – կազմ:

Երրորդ հատորը կը բովանդակէ Ս· Վրացեանի յուշերը կամաւորական չարժման, ինչպէս նաեւ դէմքեր, դէպքեր եւ տպաւորութիւններ՝ մօտիկ անցեալէն:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին 1963 – 1964 տարեշրջանի արձանագրու – թիւնները սկսած են: Անոնք որոնք կը փափաքին ղրկել իրենց զաւակները պէտք է այժմէն իսկ դիմում կատարեն հաստատութեան տնօրէնութեան:

Ա·— ՓՐԱՆՍԱԿԱՆԸ, որ տառացի կերպով կը հետեւի պետական լիսէներու արդիական բաժնի պաշտօնական ծրագրին — անղլերէն եւ սպաներէն լեզու – ներով — :

Բ·— ՀԱՅԿԱԿԱՆԸ, որ կ'օժտէ սանու – հիները հայագիտական ծանօթութիւններով, հայ լեզուի, գրականութեան, հայ կրօնքի եւ պատմութեան, Հայաստանի աշխարհագրութեան մարզերուն մէջ:

Աշակերտուհիներ կ'ընդունուին ութ տարեկանէն սկսեալ: Մանրամասնութեանց համար դիմել հաստատութեան տնօրէնութեան:

1, Bd. du Nord, LE RAINCY (S. et O.)
Tél: 927-01-72

Դպրոցասէրի ուսման ծրագիրը կ'ընդգրկէ երկու ուրոյն բաժիններ:

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

ԲԱՑՈՒԱԾ ԵՆ
ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ուսումնական 1963–1964 Տարեշրջան

Կ'ընդունուին 10–12 տարեկան բարեկիրթ եւ ուսումնասէր աշակերտներ, որոնք ունին իրենց տարիքին համապատասխան նաեւ ուսումնական մտածում:

Արձանագրութեան եւ լուսաբանութեանց համար դիմել՝

Direction du Petit Séminaire Arménien
3, Av. de Grandchamp, LE PECQ (S. et O.)
Tél· 963.01.72

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԻՆՉՊԷՍ ՏԵՍԱՅ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ

(Տպաւորութիւններ)

Բ· ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Գրեց՝
Հ· ՎԱՀԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

ՆԿԱՐՆԵՐՈՎ ՃՈՒՏԱՑԱԾ ԱՅՍ ԳՐՔՈՑԿԸ Կ'ԱՐԺԷ ՄԻԱՅՆ 3 Ն· Ֆ·
Առաքումով՝ 4 Ն· Ֆ·

Դիմել՝
«Ց Ա Ռ Ա Ջ»

IMPRIMERIE SPECIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Մատենաշար — ՑԱՌԱՋ — կեդրոնավայր Գին
Ֆրանսա՝15 Ֆր·

— Առաւել առաքումի ծախքը —

«Ց Ա Ռ Ա Ջ»

ՀԱՅ ԲՈՅԺ

ԺՈՂ· ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Շ· ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Խմբագրին երկար բացակայութեան պատճառաւ, լոյս տեսած չէն ՀԱՑ – ԲՈՑԺԻ 1962 եւ 1963 տարիներու թիւերը:

Խմբագիրը, որ նոր վերաղարձաւ Ամերիկայէն, գործի ձեռնարկած է արդէն: Ծրագրած է հրատարակել երկու բացա – ռիկ թիւեր, իւրաքանչիւրը 150 էջ: Առաջինը պիտի կրէ 1962 թուականը, երկրորդը՝ 1963 թուականը: Այս երկուքը մէկ տարի հաշուելով՝ անոնք որ վճարած են 1962, վճարած կ'ըլլան նաեւ 1963 տարին:

Այս ձեւով, խմբագիրը կը խորհի ՀԱՑ–ԲՈՑԺԻ հրատարակութիւնը ամբողջացնել եւ կանոնաւորել մինչեւ յառաջիկայ տարի, եւ 1964 տարուան թիւերը լոյս ընծայել ամէ ամիս՝ Յունուարէն սկսեալ:

Ամերիկայի նոր բաժանորդները եւս, որոնք վճարած են այս տարուան համար (1963), պիտի ստանան ՀԱՑ–ԲՈՑԺԻ 1962 եւ 1963 թիւերը:

Այն բաժանորդները, որոնք յետնեալ պարագ ունին, թող բարի ըլլան իրենց վճարումը հասցնել մինչեւ տարեվերջ: Հին պարագերուն հետ՝ ներկայ տարին եւս վճարողներն են միայն, որ պիտի ստանան ՀԱՑ – ԲՈՑԺԻ բացառիկները, խմբագրուած բժշկական, գրական, պատմական, չատ հետաքրքրական եւ ճոխ բովանդակութեամբ,— արդէն տըպագրութեան յանձնուած:

Այս առթիւ չնորհակալութիւն այն հաւատարիմ բաժանորդներուն, որոնք ՀԱՑ–ԲՈՑԺԻ հրատարակութիւնը ընդհատուած ըլլալով հանդերձ՝ խմբագրին բացակայութեան պատճառաւ, վճարումները կատարած են օրը օրին ի վկայութիւն իրենց բարեկամութեան եւ վստահութեան:

Կը խնդրուի Հայրենիք, Ասպարէզ, Արմենիա, Ազատ Օր, Յուսաբեր, Ազդակ, Այգ, Ալիք թերթերու խմբագրութիւններէն, ինչպէս և Սիոն, Հասկ, Հայ Կեդրոն, Կիլիկիա, Հայաստանեայց եկեղեցի պարբերականներէն, որ հրատարակեն այս յայտարարութիւնը ղէթ 2 – 3 անգամ:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՆՈՐ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Իրենց զաւակները արձանագրել փափաքող ծնողքները պէտք է փութան դիմել տեսչութեան հասցէին:

COLLÈGE ARMÉNIEN SAMUEL MOORAT
26, Rue Troyon, SEVRES (S. et O.)
Tél.: OBS. 18-28

Եւրոպայի մէջ, հայ մանչերու համար հիմնուած, ֆրանսական եւ հայկական ուսումնական կատարեալ ծրագիրներով օժտուած մեծադոյն եւ ծաղկեալ ուսումնարանն է Սեւրի Սամուէլ Մուրատեան վարժարանը, որուն սեմէն ներս հայ մանուկին հոգին, միտքը եւ մարմինը կը մեծնայ, կը ծաղկի եւ կ'ընդլայնի բաղձալի համեմատութիւններով:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼԻՈՆ·— Ֆր· Կաթ· Ռոչի Օրը կը տօնուի մեծ պատրաստութեամբ, 27 Հոկտ· Մոլիըէի չքեղ սրահին մէջ:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Ռաչի Վիէնի մասնաճիւղի տարեկան դաշտահանդէսը տեղի կ'ունենայ Սեպտեմբեր 1ին, առաւօտեան մինչեւ երեկոյ «Իւ–Էս–Ա·»ի մարզադաշտին վրայ (Թաւըրիին Ֆով):

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Բանախօսութիւն, երգ արտասանութիւն եւ հայկական պարեր:

Ճոխ պիւֆէ· աղանդերներ եւ չամիւրով խորոված:

Սիրով կը հրաւիրուի գաղութի հայութիւնը:

Անձրեւի պարագային «Ռաժակ» սրահը:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլի մէջ Դաշնակցութեան Օրը կը տօնուի Հոկտեմբերի 5ին Սալոն Ալհամպրա:

×

Հ· Բ· Ը· Միութեան Տիկնանց յանձնախումբը կը խնդրէ կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ հետեւեալ թուականները·—

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1, Երեքշաբթի երկոյ Տիկնանց յանձնախումբի կազմութեան գ· տարեդարձին առթիւ գեղարուեստական երեկոյթ:

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 19, ցուցահանդէս հայ արուեստագէտներու նկարիչ, արձանագործ եւ փորագրիչներու գործերուն:

Հայկական Թանգարանը, 52 Ավընիւ Ֆոշ, (Փարիզ 16):

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7, 8, 9, 10, «Բարենպատակ վաճառք»:

Ցառաջիկային պիտի տրուին մանրամասնութիւններ:

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal: 1278-35

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷ, երկերի ժողովածու, 10 հատոր լաթակազմ	70 Ֆր·
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, երկերի ժողովածու, 7 հատոր, լաթակազմ	56 Ֆր·
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Պապ թագաւոր, լաթակազմ	10 Ֆր·
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Հայոց բերդը, լաթակազմ	8 Ֆր·
ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆ, երկերի ժողովածու, 2 հատոր լաթակազմ	14 Ֆր·
ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ, մեծադիր, գունաւոր նկարներով, լաթակազմ	10 Ֆր·
Վ· ԱՆԱՆԵԱՆ, Հայաստանի կենդանական աշխարհը, Բ·	8 Ֆր·
ԱՐՍԷՆ ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ, երկեր (Աբովեան Պռոշեան, Պարոնեան)	17 Ֆր·
ՄՈՒՐԱՑԱՆ, Պատմուածքներ, գունաւոր նկարներով	5 Ֆր·
ԵԼԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԻ մասին յիշողութիւններ· լաթակազմ	7·50 Ֆր·
ՄԻՒՔ· ՇԱԹԻՐԵԱՆ· Գարունը ևորից եկաւ· 296 էջ·	5 Ֆր·
ԱՒԳԱՐԵԱՆ· Մատենադարան (անղլ·) 18 գունաւոր մանրանկարներ	3 Ֆր·
ՀԵՆՐԻԿ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ· Երգի ծնունդը· բանաստեղծութիւններ	3·85 Ֆր·
Մ· ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ· Տաղեր, 200 էջ· լաթակազմ	3·50 Ֆր·
ՍՈՎԵՏԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ· Ա· 800 էջ· լաթկզմ·	16 Ֆր·
ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ, Անվռելի զանգակատուն, Պէյրութ, 1963	10 Ֆր·

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ԳՐԱՏՈՒՆՆ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵԼԻՆ Է
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՁԱՅՆԱԳՐԵԱԼ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԵՐՈՒՆ
ՃՈՒԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

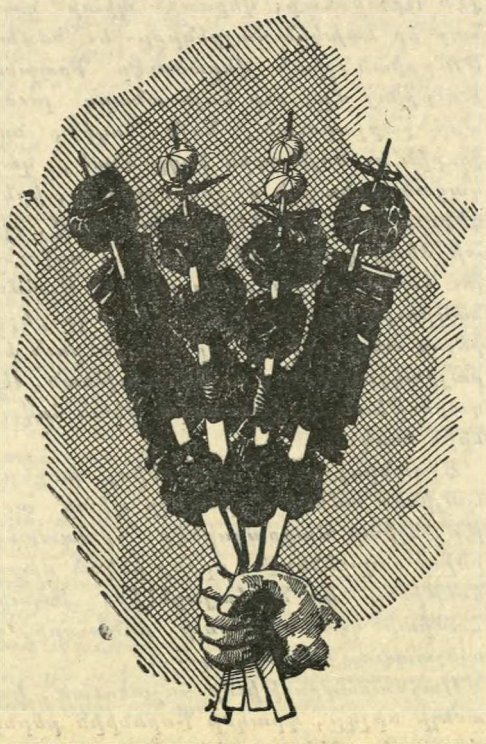

ՃԱՇԱՐԱՆ
ԵԱՐ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԹԵՒԱՆԵԱՆ

Եւրոպական, հայկական եւ կովկասեան ընտիր ճաշեր:

Առաջնակարգ կովկասեան խորովածներ

ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

AU CŒUR MÊME DES CHAMPS-ÉLYSÉES
4, RUE ROBERT-ESTIENNE
(coin Rue Marbeuf) PARIS-8e
Téléph.: BAL. 31-21 et 30-84
Métro : F. D. Roosevelt

ՀԱՅԱԼԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86 - 60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 27 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար՝ 60 Ֆ. Հատը 0·30 Ֆ.

ԿԻՐԱԿԻ
25
ՕԳՈՍՏՈՍ
DIMANCHE
25 AOUT
1963

LE NUMERO : 0,30 FR.

39րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9691

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

39e ANNÉE — N° 9691

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՅԱԻԻՏԵՆԱԿԱՆ "ՀԻՒԱՆԴ ՄԱՐԴԸ"

Մէկ չի ճանչնար զայն։

Երէկ «եւրոպայի հիւանդ մարդն» էր։ Վից մեծ պետութիւնները տարիներով ապրած մահամերձի անարիւն վրայ կը հրս – կին, իրարու ձեռքէն խլելու համար ա – զիւի բաժինը, երբ անկէ փչէր վերջին շունչը։

Առաջին աշխարհամարտը մահացու հարուած տուաւ օսմանեան կայսրու – թեան։ Յաղթականները կտոր կտոր բրին զայն եւ հասան իրենց նպատակին։

Եւ սակայն հիւանդ մասերը կարելէ վերջ ունեցին ողջնալ զայն, իւրաքան – չիւրը իրեն յատուկ դաղտնի նպատակ – ներով։

Անկէ քան չորս տասնեակ տարիներէ վեր արեւելքէն արեւմուտքը ձեռք ձեռ – քի տուած կ'աշխատին կրկին կեանքի կոչել զայն։ Շնորհիւ տարուած արտակարգ ջանքերուն, անկէ պահ մը կենդա – նութեան որոշ նշաններ սկսաւ ցոյց տալ։ Սակայն ի վերջոյ մէկտեղ եկան բոր – բոս կապած քրոնիկ ախտեր։

Մէկ տեսակ չէ հիւանդութիւնը։ Ախ – տարակ է ամբողջ մարմինը։ Անոնք – ձիւղ հիւանդ մը, զոր դարմանելու իրենց ամբարտաւանութիւնը տեղի տուած են խոստո – վանել աշխարհի ամէնէն ճարտար բժիշկ – ները։

Երէկուան «եւրոպայի հիւանդ մարդը» այսօր դարձած է ամբողջ արեւմտեան ընտանի, Ատլանտեան Ուխտի, Հասարա – կաց Շուկայի «հիւանդ մարդը»։

Յաւիտենական հիւանդը։

Ու Մոսկուայի անհաչիւ ռուբլիները, ալ Ուոշինկթընի մշտահոս տոլարները կրցան փրկել զայն քաղաքական եւ արն – ուական անձնկութենէ։

Մուսթաֆա Քէմալ տապալեց սուլթա – նութիւնն ու խալիֆայութիւնը եւ Հան – դուգաւորութիւն հռչակեց։ Սակայն փոխա – նակ ժողովրդավար կարգեր հաստատե – լու, երկաթեայ թաթով կառավարեց երկիրը։

Որովհետեւ չատ լաւ կը ճանչնար իր ժողո– — Թուրքը ո՛ւր, ժողովրդավարու – թիւնը ուր։

Պարկե՞շ էր մէկ օրէն միւսը փոխել Թուրքին դլուխը։ Իսմէթ չարունակեց Քէմալեան թաթի քաղաքականութիւնը՝ հետեւելով Աթաթիւրքի հիմնած միակ կու – սակցութեան՝ Հանրապետական Ժողովրդական Կուսակցութեան։ Թուրքիա մնաց ան – փոփոխ միայն անունով։ Հասաւ անանկութեան ժամը։

Յեղափոխութիւնը հոմանիշ դարձաւ ինքնակալ

ԱՐՍԷՆԸ ԱՐՍԷՆԻՆ ԴԷՄ

Քաջք ընդ քաջս ելեալ··· ԵՂԻՇԷ

Ե·

Աթէնքի արեւը, Փիբոս, եւ Ճարտասանութեան արեւը, Դեմոսթենէս, բեմ բարձրացան միաժամանակ, ինչպէս սո – վորութիւն էր, վասնզի Հելլէնան դատել կը սկսէր՝ երբ արեւը ծագէր:

Մարդկային ծո՛վ մըն էր կազմուեր արդէն՝ ճաղատ եւ հերարձակ գլուխներ – բու ալեկոծութեամբ, բացօթեայ դատարանին մէջ (Հելլէա), լոյսի չիկամօրուս աստուածուհւոյն ասղնտուքին տակ:

Դեմոսթենէս պահ մը սեւեռեց իր աչքերը Լիւղոսին վրայ, արձան մը գայլի գլուխով, մի՛կ գարդը հելլենական դատարաններու մէջ, յետոյ գայլի նման յարձակելէ առաջ իր որսին վրայ, յանկարծ ուղեց խաղալ միսթոտոս բառին չուրջ, ոչ թէ պատանեկան օրերու իր թոթովախօսութիւնը յիշեցնելու ձեւով, այլ արտասանական թերութեամբ մը՝ չէշտի տեղա – փոխութիւն կատարելով, ընդոստ ար – թընցնելու համար քերականագէտները եւ, բարձրաձայն ու մխաբերան, սրբա – դրութեան փութացող ժողովուրդին ա – դաղակով՝ չփոթութեան մատնելու հա – մար մեղադրեալը, դատաւորները եւ ա – տենակալը (*):

Արդարեւ, բառերը, Հոմերոսի լեզուին մէջ, ինչպէս Վիրգիլիոսի լեզուին մէջ, իմաստ կը կորսնցնեն սխալ չեշտադրութեամբ եւ իմաստ կը փոխեն համաձայն ամանակին՝ որ կը տրուի վանկերուն: Լատիներէնի մէջ, օրինակ, փալուս կը նշանակէ ձող՝ երբ երկար է առաջին ձայնաւորը, բայց կը նշանակէ ճահիճ՝ երբ երկար է վերջին ձայնաւորը:

Ահա թէ ինչո՛ւ, ժամանակ մը, բառերը կը դրուէին չեշտերով բեռնաւորեալ(**), աչքը տանելով ականջին ծառայութեան, խուսափելու համար իմաստի չփոթութենէ: Այդ չեշտերը ականջին այրուբեղը կը համարուէին: Բայց ականջը··· կոյր է: Այնպէս որ, յետագային, Լեթէի ծոցը նետեցին այդ բոլոր չեշտերը, իբրեւ անօգուտ բեռ:

Այնուհետեւ աչքն էր, որ մինակը չբունակեց տառերն ու բառերը քալեցնել դէպի յաւիտենականութեան դարպասները:

Զայնադրութիւն չկար այն օրերուն, ձայնապահարան չկար այն օրերուն: Ի՞նչ կրնար ընել աչքը, մինակը: Մանաւանդ «ադուաչ» արեղաններու ճպռատ աչքերով:

Ու կորսուեցա՜ն ձայները, մոռցուեցան առոգանութեան կանոնները, անհետ թաղուեցան կարճ եւ երկար ձայնաւորներու վարժութիւնները: Եւ ինչ որ կ'ըսէ, հիմա, Հ· Վարդան Հայկունի, պատրանք է միայն: Մեռելը տուն կանչել է պարզապէս: Եւ ուրիշ ոչինչ: Ապացոյցը այն որ, այժմ, մենք չենք գիտեր թէ, ի հնումն, ի՛նչպէս կ'արտասանուէր զեղուլ բային սահմանական եղանակ անկատարը·— Զեղոյի, յետագային զրուած՝ զեղուի: Կամ հեղուլ բային սահմանական եղանակ անկատարը·— Հեղոյի, յետագային զրուած՝ հեղուի: Հնադոյն այս ձեւով՝ առնոյիմ մը կը գտնէք Ամովսի գրքին մէջ (Գլ· ե· 11, — Բագրատունիի հրատարակութիւն, այլ հրատարակութեանց մէջ՝ առնուիմ): Կարելի՞ է հաստատել թէ ոսկեդարեանք ի՛նչպէս կը կարդային սա բառերը· «Ոյք երդնոյին» (Ամովս, Ը· 19): Կամ սա բառերը· «Եւ արդելոյին զմեզ խօսել» (Ա· Թես· Բ· 16): Վերջապէս ո՞վ կրնայ զուշակել թէ Յոյն անունը Յոյն ազգին անունը չէ, այլ Իօն աստուածուհիին անուան հայացուած ձեւն է, զրուած նաեւ Յովն, բայց ի՞նչպէս կը կարդացուէր, ի՞նչպէս:

Թէ աչքը ամէն բան չէ՝ ո՞վ կ'ուրանայ: Օրինակ, առնենք սա բառը, զա – ցող: Խնդրեմ, ըսէք, ի՞նչպէս կարդանք· — Զըլացո՞ղ թէ ըզլացող, բայց չէ՞ որ տարբեր են նշանակութիւնները՝ ըստ արտասանութեան: Կը յիշէ՞ք վէճը թէ ո՛րն է ուղիղ ընթերցանութիւնը, ըզնա՞ թէ զընա, նկատի ունենալով որ այս երկու ձեւով գրչութիւններն ալ կան ձեռագիրներու մէջ:

Բայց ակա՜նջը, ակա՜նջը, ո՞ւր մնաց իր ժառանգը: Արդարեւ, ի՜նչ ձայն մնացած է, ի՜նչ արտասանութիւն, ի՜նչ ուղղախօսութիւն, — ամէն բան տարա՜ւ··· սատանան, Հայր Վարդան (***):

Հարկ է, այլեւս, ընդունիլ թէ մեռած է պատմական հնչեբանութիւնը, եւ ինչ որ կ'ըսեն, այսօր, այդ ուսման հետեւորդները, կը մնայ փանթէզի:

Հայերէն տառադարձութի՛ւնն իսկ կը տառապի այս ցաւով, — արեւելեան աչխարհաբարին մէջ տառաձայները ուս – ական առոգանութեան ենթակայ, ա – րեւմտեան աչխարհաբարին մէջ տառաձայները թրքական առոգանութեան ենթակայ, ա՜ւ՜ղ:

Թէ աչքը չատ մեղք գործած է՝ ո՞վ կ'ուրանայ, բայց թէ չատ բան փրկած է, պէտք չէ ուրանալ: Ականջը ի՞նչ կըրնայ ընել, օրինակ, սա երկու բառերուն իմաստը դտնելու համար·— Համրաճայլ եւ յամրաճայլ: Նմանաձայն բառերու դատորոշութիւնը կարելի է կատարել ականջով, չատ մեկնելով նախադասութեան պարփակած դաղափարէն, բայց ականջը ափագի սեմաճիթիի կը մատնուի այս երկու բառերուն առջեւ, չի կրնար իմաստ հանել նոյնիսկ նախադասութեան ամբողջութենէն: Առաջին բառը ական – ջային իմաստաբանութեան յատուկ է, որովհետեւ կը նշանակէ ա փա փէօքռէ, այսինքն քալուածք մը, որ ոչ իսկ լոո – գական տպաւորութիւն կը դործէ, մինչ երկրորդը, որ չարժումի մը կշռոյթով կը բացատրուի, ակնային իմաստաբանութեան յատուկ է, որովհետեւ կը նշանակէ ա փա լան, այսինքն քալուածք մը, որ տեսողական տպաւորութեամբ միայն դգալի է:

Ահա թէ ինչո՛ւ ձայն, չէշտ եւ հնչեբանական որեւէ հնարք անօգուտ են·Պայման է աչքին միջամտութիւնը: Գիրը, այժմ, կ'իյնէ: Գիրը, որ նիւթ է, տեսակ մը արձան՝ բառերու ծագման եւ ինքնութեան վկայութեան համար, տեսակ մը նչան՝ լեզուին յաւերժացման եւ յաւիտենականութեան, կը ծիծաղի՛ ձայնին վրայ, որ օդ է միայն, փոփոխական՝ եղանակին ու ժամանակին համաձայն:

Ընդհակառակն մեռեալ լեզուները, օրինակ՝ հելլիլերէն կամ սումմերական, դորս ոչ ոք լսած է գերեզման դրուելէ ետք, յարութիւն կ'առնեն չնորհիւ տառանչանների:

Ուստի մերժելով կը մերժեմ բառերու ուղղադրութեան տալ·

1·— Այն ձեւը, որ կը հիմնուի ձեռագրական վկայութիւններու վրայ:

Օրինակ, ոմանք յոբելեան կը հոլովեն յոբելինի, «որպէս թէ ուղղականն իցէ յոբելէն»: Բայց, եղբարք ի Քրիստոս, ամէն դրուած է նաեւ ամայն, միշտ հին ձեռագիրներու մէջ:

2·— Այն ձեւը, որ կը հիմնուի հնչեբանական պայմաններու վրայ:

Օրինակ, Հ· Վարդան Հայկունի ամէն կը հոլովէ ամենէն, իբրեւ թէ վերջա – վանկի բաց տառը վանկին յաւելմամբ կը փոխուի փակ տառի, երկար տառը՝ սուղ տառի: Բայց Հայկունի մեզ կը տանի, այս առաջնորդութեամբ, դէպի նոյն խորխորատը, ուր Ղազիկեանը դարձած է Ղազիկենի:

Ի՞նչ է, ուրեմն, իմ պահանջածս: Պիտի ներկայացնեմ յաջորդիւ, օրնուած Աթէնքի Հայր Արսէնի:

Շ· ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) «Զվարճականն կամ վարձաւոր՝ հելլէն լեզու շեշտողոր ձայնիւ *միսթոտո՛ս* ասէ: Բայց աւանդի ի հնոց մեկնչաց թէ Դեմոսթենէս խորամանգ խորհրդով ի հարցման անդ այլափոխեալ իցէ զայն ի նախայարաշեշտողոր, եւ հնչեալ յատենի անդ *մի՛սթոտոս*, որպէսզի դատաւորք եւ ժողովուրդն, թէեւ ոչ ի վկայութիւն իրացն նշմարտութեան, գէթ առ ուղղելոյ զվրիպակ ատենախօսին, որպէս սովոր էին, ընդոստուցեալ աղաղակեսցեն միաբարբառ·— *Միսթոտո՛ս, միսթոտո՛ս* » (Բագր·):

Շեշտադրութիւնը առանձին ուսում մըն է բերականութեան մէջ, անշուշտ հայ – կականը յուսնականէն տարբեր: Մեր մէջ երբէի կը բաժնուին շեշտաւորման ձեւերը·— Շեշտը, որ կը դրուի բառերու վերջին վանկին վրայ, ինչպէս սովորա – բար կոչականին եւ բայերու հրամայա – կանին վրայ, կը կոչուի շեշտողոր: Երբ կը դրուի բառերու երկրորդ վանկին վրայ (հետեւեալ առաջ), կը կոչուի յարաշեշտ կամ յարաշեշտողոր: Իսկ նախա – յարաշեշտ կամ նախայարաշեշտողոր կը կոչուի, երբ կը փոխադրուի վանկ մը եւ աւելի առաջ:

Շեշտադրութիւնը եղբայր է երաժշտութեան, իր ուսումը եւս երկար դասախօսութեան կարօտ: Բաւ է այսքանը:

Յունարէնի մէջ *միսթոտոս* բառը կ'առնէ շեշտողոր, — կը զարնուի վերջին վանկին վրայ: Բագրատունի թարգմանաբար ընտրած է եռավանկ *վարձաւոր* բառը, իմաստով եւ վանկերով համապատասխան յունարէն բառին: Դեմոսթենէս, դիտմամբ, նախայարաշեշտի կը փոխէ զարկը փոխադրելով երկու վանկ առաջ, որպէսզի ժողովուրդը եւ դատաւորները, շեշտը իր տեղը փոխադրելու փորձով, պոռան միաբերան·— *Վարձաւո՛ր* կամ *վարձկա՛ն*: Դեմոսթենէսի ուզածն այդ ա՛յդ էր արդէն, պահ մը շփոթութիւն ստեղծել՝ այդ մեղադրական բառը արտասանել տալով ժողովուրդին եւ դատաւորներուն:

Այժմ, «այս ամենայն շեշտ··· ոչ եբեէ ի գիր անցանեն, եւ աւելորդ իսկ են», կը գրէ Բագրատունի:

(**) Երբայերէնի մէջ, մասորական նշանագրութեանց մտերիմ ընթերցողը ծանօթ է, անշուշտ, այն շեշտերուն, ինչպէս եւ համր տառերուն, որոնք կը ծառայէին բառերու արտասանութեան: Թէ որքան կարեւոր էին՝ կը վկայէ Յերոնիմոս, որ կը գրէ թէ միայն իրենց յատուկ շեշտով կը զանազանուէին *խաա* (կը նշանակէ՝ կին) եւ *խաա* (կը նշանակէ՝ կ'առնէ) բառերը: (Տես վերը՝ *փալուս* բառին մասին գրուածը): Ոմանք կը կարծեն թէ այդ կարգի բերականական հնարքներու կամ նշաններու կ'ակնարկէ Յիսուս, երբ կը խօսի «նշանախեցի մը» մասին (*Ղուկ· ԻԶ·* 17), այլ տեղ՝ «յոտի մը կամ նշանախեցի մը» մասին (*Մատթ· ե·* 18), — այս երկու բառերէն մէկը *հնթէուխոլասխոն* է, լուսանցքին վերեւ մտած: Նշանախեց կոչուած անոր համար որ չէր գործածուեր իբրեւ ձայն, գիր էր՝ բայց ոչ տառ: Արդարեւ, յոտը համր գիր է, — երբայերէն կը կոչուի *իոտ*, զոր մենք կը գրենք դասական տառադարձութեամբ՝ *յոտ*, (այս անուանագրութեան մէջ, նոյնպէս, համր գիր մըն է մեր *վ*-ը): Բայց նոյն համր գիրը ձայնաւոր է երբեմն, ու նաեւ··· բաձայն, ճիշդ ինչպէս մեր *վ*-ով տառը՝ ժամանակին, թէ՛ բաղաձայն, թէ՛ ձայնաւոր, յունարէն օմեղային արտասանութեան օգնական: Նման համր գիր մը ես, երբայերէնի մէջ, հէթ գիրը, գործածուած՝ իբրեւ վերջադիր (*փարակոժէ*), ճիշդ ինչպէս մեր *յ* տառը, որ տաղաչափական նշան ես է, գործածուած «չէփական նշան ես է, գործածուած «չէփ յանգ» շինելու համար, միշտ վերջադիր:

Այս համր գիրերը կը կոչուէին «համր ծառայութեան», որովհետեւ կը ծառայէին ընթերցանութեան, բայց ոչ կարդացուելու կամ իրենց յատուկ ձայն մը տալու:

Այս նշաններէն զատ, երբայերէնը ունէր շեշտերու անօրինակ հարստութիւն

ՍԱՅԱԹ – ՆՈՎԱՅԻ
ԾՆՆԴԵԱՆ 250 ԱՄԵԱԿԸ

ՄԵԾ ԸՂՋԱՒՈՐՆ ՈՒ ԲԵԶԱՐԱԾԸ

Սայաթ–Նովայի ժամանակ աչուղների համար վաղուց ընդունուած կարգ էր օրատար մականուն ընտրելը: Եթէ չլինէր այս անգիր օրէնքի թելադրանքը՝ Սայաթ–Նովան կարող էր իրեն մականուն դարձնել իր մայրենի լեզուից մի բառ՝ այժմ, յաւօք սրտի, արդէն համարեա թէ անդործածելի, բայց չատ իմաստալից ու պերճախօս եւ նոյնքան էլ անթարգմանելի մի բառ՝ Ասողիկ: Եւ կամ՝ Շնորհալի, եթէ Սայաթ–Նովայից վեց հարիւր տարի առաջ այս մականունը կպած չլինէր Ներսէս Կլայեցուն, որ նոյնպէս ոչ միայն բանաստեղծ, այլեւ մեծ երաժիշտ, երդիչ ու նուագածու էր, իր այս չնորհալիութեամբ ինքը միայն կարող էր դառնալ Սայաթ–Նովայի հոդեւոր հայրը:

Ուրիշ էին ժամանակները, եւ Արութինն իրեն վերանուանեց Սայաթ–Նովա՝ մի մականուն, որ բանասէրների կողմից մեկնաբանուել է բազմաթիւ ձեւերով, բայց նրա համար զրանցից միայն մէկն է ըստ էութեան ամէնից վայելուչ (չեմ ասում՝ ճիշդ)· ա՛յն, որ թարգմանւում է իրրեւ «երգի եւ ներդաշնակութեան արքայ»:

Այդ մասներն այլեւս չկան, բայց նաեւ կան, որքանով որ փոխանցուել են այն նուագածուներին, որոնք այսօր էլ Սայաթ–Նովայական անմոռաց եղանակներն են հնչեցնում համերգային մեծ ու փոքր դահլիճներում, ինչպէս նաեւ ռադիոալիքներով:

Սայաթ–Նովան մարդկանց է պերել նաեւ իր ձայնալարերով՝ սկսած վրաց թագաւորներից ու թագուհիներից եւ հասնելով մերօրեայ նախարարներին: Այդ ձայնալարերն էլ չեն հատուել, այլ վերափոխուելով հնչում են նաեւ այժմ ու պիտի հնչեն այսուհետեւ էլ՝ Սայաթ–Նովայական երգերը դարձնելով երեք եւ աւելի ժողովուրդների առօրեայի մի մաս, համեմունքն այն հոգեւոր սննդի, որ հանապազօրեայ է, ուրեմն եւ անփոխարինելի:

Աւանդութիւնն ասում է նաեւ, որ նոյն այս Սայաթ–Նովան՝ պեռ Արութին եւ դած օրերին, կարճ ժամանակում ոչ մի այն չուլհակութիւն է սովորել, այլեւ հնարել է մի մեքենայ: Սրա՛ն էլ հաւատացէք՝ յիշելով··· Վերածննդի մարդկանց: Հաւատացէ՛ք, որովհետեւ, որքան ճիշդ է, թէ «կարկուտը ծեծած տեղն է ծեծում», նոյնքան էլ ճիշդ է, թէ «Աստուած որ տուեց՝ էլ չափը չի հարցնում»:

Բայց Սայաթ–Նովան՝ այս ամէնից առաջ ու յետոյ՝ անցած ու գալիք ժամանակների դէմ–յանդիման կանդնում է իրրեւ բանաստեղծ: Համալսարանի անուն իսկ չլսած, ինչ–որ վանքում ինչ–ինչ դիտելիքների աղ ծամած այդ պատանին տիրապետեց չորս լեզուի, եւ այնպէս, որ ստեղծագործե՛ց այդ լեզուներով, եւ այնպէ՛ս ստեղծագործեց, որ մտաւ երեք ժողովրդի զրականութեան մէջ: Ոչ թէ զրականութեան պատմութե՛ան, այլ գրականութե՛ան մէջ՝ կենդանի եւ ապրող, կարդացուող ու երգուող, միշտ ճարուող, բայց միշտ էլ փնտռուող զրականութեան մէջ: Մտաւ իրրեւ աղ:

Այսքանով էլ՝ Սայաթ–Նովան անհատ չէ, թէկուզ եւ մե՛ծ անհատ, այլ ժամանակ լցնող չունչ է, տարածութիւն լցնող օդ, եւ այսպիսին մնում է մինչեւ հիմա, երբ Աղաղութեան համաչխարհային Խորհրդի որոշմամբ բովանդակ աչխարհը տօնում է նրա ծննդեան 250 ամեակը:

—

×

Սայաթ–Նովան համալսարան չի աւարտել: Համալսարաններ կային նրա հայրենիքում, բայց··· Նրանից հինգ–վեց կոչուի, երբ կը փոխադրուի վանկ մը եւ աւելի առաջ:

Շեշտադրութիւնը եղբայր է երաժշտութեան, իր ուսումը եւս երկար դասախօսութեան կարօտ: Բաւ է այսքանը:

Յունարէնի մէջ *միսթոտոս* բառը կ'առնէ շեշտողոր, — կը զարնուի վերջին վանկին վրայ: Բագրատունի թարգմանաբար ընտրած է եռավանկ *վարձաւոր* բառը, իմաստով եւ վանկերով համապատասխան յունարէն բառին: Դեմոսթենէս, դիտմամբ, նախայարաշեշտի կը փոխէ զարկը փոխադրելով երկու վանկ առաջ, որպէսզի ժողովուրդը եւ դատաւորները, շեշտը իր տեղը փոխադրելու փորձով, պոռան միաբերան·— *Վարձաւո՛ր* կամ *վարձկա՛ն*: Դեմոսթենէսի ուզածն այդ ա՛յդ էր արդէն, պահ մը շփոթութիւն ստեղծել՝ այդ մեղադրական բառը արտասանել տալով ժողովուրդին եւ դատաւորներուն:

Այժմ, «այս ամենայն շեշտ··· ոչ եբեէ ի գիր անցանեն, եւ աւելորդ իսկ են», կը գրէ Բագրատունի:

(**) Երբայերէնի մէջ, մասորական նշանագրութեանց մտերիմ ընթերցողը ծանօթ է, անշուշտ, այն շեշտերուն, ինչպէս եւ համր տառերուն, որոնք կը ծառայէին բառերու արտասանութեան: Թէ որքան կարեւոր էին՝ կը վկայէ Յերոնիմոս, որ կը գրէ թէ միայն իրենց յատուկ շեշտով կը զանազանուէին *խաա* (կը նշանակէ՝ կին) եւ *խաա* (կը նշանակէ՝ կ'առնէ) բառերը: (Տես վերը՝ *փալուս* բառին մասին գրուածը): Ոմանք կը կարծեն թէ այդ կարգի բերականական հնարքներու կամ նշաններու կ'ակնարկէ Յիսուս, երբ կը խօսի «նշանախեցի մը» մասին (*Ղուկ· ԻԶ·* 17), այլ տեղ՝ «յոտի մը կամ նշանախեցի մը» մասին (*Մատթ· ե·* 18), — այս երկու բառերէն մէկը *հնթէուխոլասխոն* է, լուսանցքին վերեւ մտած: Նշանախեց կոչուած անոր համար որ չէր գործածուեր իբրեւ ձայն, գիր էր՝ բայց ոչ տառ: Արդարեւ, յոտը համր գիր է, — երբայերէնի կը կոչուի *իոտ*, զոր մենք կը գրենք դասական տառադարձութեամբ՝ *յոտ*, (այս անուանագրութեան մէջ, նոյնպէս, համր գիր մըն է մեր *վ*-ը): Բայց նոյն համր գիրը ձայնաւոր է երբեմն, ու նաեւ··· բաձայն, ճիշդ ինչպէս մեր *վ*-ով տառը՝ ժամանակին, թէ՛ բաղաձայն, թէ՛ ձայնաւոր, յունարէն օմեղային արտասանութեան օգնական: Նման համր գիր մը ես, երբայերէնի մէջ, հէթ գիրը, գործածուած՝ իբրեւ վերջադիր (*փարակոժէ*), ճիշդ ինչպէս մեր *յ* տառը, որ տաղաչափական նշան ես է, գործածուած «չէփական նշան ես է, գործածուած «չէփ յանգ» շինելու համար, միշտ վերջադիր:

Այս համր գիրերը կը կոչուէին «համր ծառայութեան», որովհետեւ կը ծառայէին ընթերցանութեան, բայց ոչ կարդացուելու կամ իրենց յատուկ ձայն մը տալու:

Այս նշաններէն զատ, երբայերէնը ունէր շեշտերու անօրինակ հարստութիւն

ՍԱՅԱԹ – ՆՈՎԱՅԻ
ԾՆՆԴԵԱՆ 250 ԱՄԵԱԿԸ

ՄԵԾ ԸՂՋԱՒՈՐՆ ՈՒ ԲԵԶԱՐԱԾԸ

Սայաթ–Նովայի ժամանակ աչուղների համար վաղուց ընդունուած կարգ էր օրատար մականուն ընտրելը: Եթէ չլինէր այս անգիր օրէնքի թելադրանքը՝ Սայաթ–Նովան կարող էր իրեն մականուն դարձնել իր մայրենի լեզուից մի բառ՝ այժմ, յաւօք սրտի, արդէն համարեա թէ անդործածելի, բայց չատ իմաստալից ու պերճախօս եւ նոյնքան էլ անթարգմանելի մի բառ՝ Ասողիկ: Եւ կամ՝ Շնորհալի, եթէ Սայաթ–Նովայից վեց հարիւր տարի առաջ այս մականունը կպած չլինէր Ներսէս Կլայեցուն, որ նոյնպէս ոչ միայն բանաստեղծ, այլեւ մեծ երաժիշտ, երդիչ ու նուագածու էր, իր այս չնորհալիութեամբ ինքը միայն կարող էր դառնալ Սայաթ–Նովայի հոդեւոր հայրը:

Ուրիշ էին ժամանակները, եւ Արութինն իրեն վերանուանեց Սայաթ–Նովա՝ մի մականուն, որ բանասէրների կողմից մեկնաբանուել է բազմաթիւ ձեւերով, բայց նրա համար զրանցից միայն մէկն է ըստ էութեան ամէնից վայելուչ (չեմ ասում՝ ճիշդ)· ա՛յն, որ թարգմանւում է իրրեւ «երգի եւ ներդաշնակութեան արքայ»:

Այդ մասներն այլեւս չկան, բայց նաեւ կան, որքանով որ փոխանցուել են այն նուագածուներին, որոնք այսօր էլ Սայաթ–Նովայական անմոռաց եղանակներն են հնչեցնում համերգային մեծ ու փոքր դահլիճներում, ինչպէս նաեւ ռադիոալիքներով:

Սայաթ–Նովան մարդկանց է պերել նաեւ իր ձայնալարերով՝ սկսած վրաց թագաւորներից ու թագուհիներից եւ հասնելով մերօրեայ նախարարներին: Այդ ձայնալարերն էլ չեն հատուել, այլ վերափոխուելով հնչում են նաեւ այժմ ու պիտի հնչեն այսուհետեւ էլ՝ Սայաթ–Նովայական երգերը դարձնելով երեք եւ աւելի ժողովուրդների առօրեայի մի մաս, համեմունքն այն հոգեւոր սննդի, որ հանապազօրեայ է, ուրեմն եւ անփոխարինելի:

Աւանդութիւնն ասում է նաեւ, որ նոյն այս Սայաթ–Նովան՝ պեռ Արութին եւ դած օրերին, կարճ ժամանակում ոչ մի այն չուլհակութիւն է սովորել, այլեւ հնարել է մի մեքենայ: Սրա՛ն էլ հաւատացէք՝ յիշելով··· Վերածննդի մարդկանց: Հաւատացէ՛ք, որովհետեւ, որքան ճիշդ է, թէ «կարկուտը ծեծած տեղն է ծեծում», նոյնքան էլ ճիշդ է, թէ «Աստուած որ տուեց՝ էլ չափը չի հարցնում»:

Բայց Սայաթ–Նովան՝ այս ամէնից առաջ ու յետոյ՝ անցած ու գալիք ժամանակների դէմ–յանդիման կանդնում է իրրեւ բանաստեղծ: Համալսարանի անուն իսկ չլսած, ինչ–որ վանքում ինչ–ինչ դիտելիքների աղ ծամած այդ պատանին տիրապետեց չորս լեզուի, եւ այնպէս, որ ստեղծագործե՛ց այդ լեզուներով, եւ այնպէ՛ս ստեղծագործեց, որ մտաւ երեք ժողովրդի զրականութեան մէջ: Ոչ թէ զրականութեան պատմութե՛ան, այլ գրականութե՛ան մէջ՝ կենդանի եւ ապրող, կարդացուող ու երգուող, միշտ ճարուող, բայց միշտ էլ փնտռուող զրականութեան մէջ: Մտաւ իրրեւ աղ:

Այսքանով էլ՝ Սայաթ–Նովան անհատ չէ, թէկուզ եւ մե՛ծ անհատ, այլ ժամանակ լցնող չունչ է, տարածութիւն լցնող օդ, եւ այսպիսին մնում է մինչեւ հիմա, երբ Աղաղութեան համաչխարհային Խորհրդի որոշմամբ բովանդակ աչխարհը տօնում է նրա ծննդեան 250 ամեակը:

—

×

Սայաթ–Նովան համալսարան չի աւարտել: Համալսարաններ կային նրա հայրենիքում, բայց··· Նրանից հինգ–վեց հարիւր տարի առաջ: Սելջուկեան, մոնղոլական, ապա եւ թուրքական հրոսակների նժոյգները թուրանական անապատների աւազախառն փոշով ծածկեցին իրենց իսկ փլատակած համալսարանների բակերն ու աշակերտական աւերակները: Երբեմնի բարձր քաղաքակրթութիւնը, որ հրաշագործում էր այդ տեղ՝ քարը քանդակ դարձնելով, կաւը՝ ջնարակած ամանեղէն, կաշին ու որդան կարմիրը՝ մանրանկար ու բանաստեղծութիւն, — թուրանական կիսավայրենի ցեղերի դարաւոր ապատաճկութիւնների համաբեա թէ չքացել էր: Ինչ չէր նայում անել բարբարոսի թուրը՝ էր մոլեգնող սպիտակ սպանդը՝ պղծութեան ու տարապղութեան համաձարակը, որ երկիրը դատարկել էր իր բնիկներից՝ նրանց նետելով աշխարհի չորս ծագերը:

Պարսկաթուրքական տիրակալները իրենք չունէին կրկնելու Լուդովիկոս ԺԴ–ի ծանօթ խօսքը («Պետութիւնը ես եմ»), քանի որ դարաւոր եւ ամէնօրեայ մարտութիւն էր դա:

Մի՛ մոռացէք, որ թուրք սուլթանների բարձրագոյն տիտղոս – պատուանունը (հիւնքեար – խոնկար) պարզապէս նշանակում էր մարդասպան–արիւնահեղ:

ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ

(Շար· – 1)

«ՊԱՐՏԻԶԱԿԸ ԽՕՍՈՒՏԻԿ»

...լոյս է տեսել սփիւռքահայ ... եւ հասարակական գործիչ Յակոբ ...Յակոբեանի «Պարտիզակը խօսուն – ...պատմա–բանասիրական աշխատու – ...: Օգտագործելով Պարտիզակի մա–... Ա. Զօպանեանի, Գ. Մխալեանի, Կ. ... Ա. Պետիկեանի, Մ. Գաս–...պարեանի, Հ. Ալոջեանի եւ շատ ուրիշ – ... աշխատութիւններն ու յօդուածնե–... 19րդ դարի 50ական թուականներից ... մամուլի լոյս ընծայած փաստ–... տուեալները, ինչպէս նաեւ ան–... վաւերագրեր, զրոյցներ, պատում – ... եւ այլ նիւթեր, հեղինակը յօրինել ... աշխատութիւն, որն աչքի ... տեղ է գրաւում այդ գաւառակի ... վերջին քառասուն տարիների ըն–... ստեղծուած բաւական հարուստ ...կանութեան մէջ:

Յակոբ Տէր-Յակոբեանն իր աշխատու–... առաջին գլխում տալիս է էջեր ... Պարտիզակի հայ գաղթականութեան ...ութիւնից: Անդրադառնալով գա – ... առաջին բնակիչներին, նա յան–... է այն եզրակացութեան, որ նրանք ... են, անոնց վրայ ապա ... եղած են Ակնայ շրջա – ...: Այդ մասում օգտագործուած են ... (1766–1833 թթ.) եւ Կարապետ (1790-1850 թթ.) Պարտիզակցի քահանա–... օրագրերը, որոնք անհետ կորել են ...ութեան հետեւանքով: 1908–14 ...ներին, պետական կառավարչի պաշ–... Պարտիզակում գտնուելու պատե–...ութեամբ, հեղինակն իր ձեռքի տակ է ... դրանք եւ կատարել ընդարձակ ... քաղուածքներ, որոնք նոյնութեամբ ա–... են բերուած աշխատութեան մէջ: Հեղինակն առաջ է բերում նաեւ փաստ – ...ական հարուստ նիւթեր Պարտիզակի

...ը. — կէտ–ձայնաւորներու դրութիւնը: ...չենք բաբելոնեան դրութիւնը, որ կէտ–ձայնաւորները կը դնէր գիրերու վրայ, ... ուրիշ դրութիւն մը կէտ–ձայնաւորը կը զետեղէր գիրերու ծոցը, այս վերջին–...ները կը կոչուէին *տակէց*: Հիւ. Պաղես–...ինն ունէր եօթը կէտ–ձայնաւոր, յիշենք ... մէկը՝ *քամէց*, որ կը ծառայէր ձայ–...նաւորումը երկարելու եւ շատ բարդ գործածութիւն մը ունէր զանազան դա – ...սակարգութիւններով:

(***) Այս դժուարութիւնները յատուկ ...են միայն մեր լեզուին: Լատինագէտնե–...րը ո՜րքան կը վիճին այն մասին, թէ ինչպէս կ'արտասանուէր *կեսար* բառը ...կեսարներու օրով, ինչպէս բազմաթիւ ...այլ բառեր՝ Կիկերոնի օրով: Եւ մտածել ...թէ Հ. Վարդան Հացունի ելեր կը խօսի ...մէն բառին հոլովաձեւերուն արտասա–...նական, հնչաբանական նրբութիւններուն ...մասին,— Տէ՛ր ողորմեա, Տէր ողորմեա:

Շ. Ն.

ԱՆՁՐԵՒԻՑ ՅԵՏՈՅ

Անձրեւից յետոյ Հայոց սարերում
Արեւը այնպէս քաղցր է, դուրեկան
Արեւը այնքան անուշ է, սիրուն,
Ասես նման բան չի եղել, չկայ:

Թէ ծիլ, թէ ծաղիկ, թէ ծերպ, թէ ծմակ,
Ժայռերը անգամ, քարերը անգամ,
Անտառ ու պուրակ, ձորերը համակ
Լեզու են առնում ուժով մոգական:

Աղբիւրներն ամէն ձայնով են իրար,
Ծափում, ծիծաղում, զուարթ ու զնգուն,
Եւ առուակն անզուսպ, եւ առուն վարար
Աղբիւրների հետ կանչում են, երգում

Ու բոլորն ասես շունչ, հոգի առած,
Նուիրուածութեան սիրով անսահման,
Բնութեան առաջ սրտերը բացած՝
Ողջոյն են տալիս արեւին վառման:

Անձրեւից յետոյ Հայոց սարերում
Արեւը այնպէս վառ է, դիւթական,
Արեւը այնքան անուշ է, սիրուն
Որ ժպտում են մութ անդունդներն
անգամ:

ՍԱՐՄԷՆ

մշակութային, ազգային – հասարակա – կան եւ տնտեսական կեանքի մասին, քա– ղելով 19րդ դարի առաջին կէսին Պոլսում եւ այլուր լոյս տեսած հայ պարբերական մամուլից:

Իր աշխատութեան երկրորդ՝ «Ազգա – գրական» վերնագրուած մասը, որտեղ ամփոփուած են Պարտիզակի բազմաթիւ զրոյցներ, աւանդավէպեր, հէքեաթներ, երգեր, գաւառային բառեր եւ այլ նիւ – թեր, հեղինակը կազմած է եղել տակա– ւին Պարտիզակում գտնուած ժամանակ· նա նշում է, որ Պարտիզակցիներ «···ա– մէն օր կը հայթայթէին ինչ որ երգ էր, առակ, առած, բառ ու սովորութիւն, եւ իրենց չգիտցածը կը լրացնէին գրացի– ներու օժանդակութեամբ»: Անկասկած, Նիկոմիդիայի շրջանի Հայութեան անգիր բանահիւսութիւնը կորստից փրկելու ուղղութեամբ կարեւոր ներդրում կը լինէր, եթէ Յակոբ Տէր–Յակոբեանն իր գրի առած մի քանի տասնեակ հէքեաթ – ներն ու զրոյցները գրական մշակման չենթարկէր, այլ պահպանէր դրանց լեզ– ուական, ոճական եւ յղացման առանձնա– յատկութիւնները: Այդ տեսակէտից բա – րեբախտ վիճակում են գտնւում առած – ները, ասացուածքները եւ երգերը: Հար– սանեկան, երգիծական, աշխատանքի, ողբի եւ այլ երգերում, պահպանուած է ոչ միայն լեզուական, այլեւ հնչարանա– կան հարազատութիւնը:

Աշխատութեան վերջում զետեղուած են Պարտիզակի գաւառաբարբառի, այդ թը– ւում նաեւ բուսանունների ճոխ բառա – ցանկ եւ հետաքրքրական ծանօթութիւն – ներ նրա քերականութեան կանոնների մասին:

«ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ»

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

ՄԵԾ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆՑ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ (1)

Այս աշխատութիւնը, որու հեղինակն է Տոքթ. Ֆրանչեսքօ Սիտարի, վերլուծում մըն է մեծ պետութիւններու քաղաքական արեւելեան խնդիրներուն ամէնէն փա – փուկներէն մէկուն, Հայկական հարցին (Պերլինի ժողովին փակումէն մինչեւ 1923ի Լօզանի դաշինքը, էջ ժ. 322, աշ– խարհագրական երկու գունատիպ տախ– տակներով, 36 փաստաթուղթերով, եւ կը կամէ Փատովայի համալսարանի քաղա – քական գիտութիւններու բաժնին 8րդ հատորը): Զգալի էր կարեւորութիւնը այս խնդրին ողջմիտ, արդարադատ ամ– բողջական ուսումնասիրութեան, վասնզի եղան օրեր՝ որ ծանր դժուարութիւննե– րու մատնեց միջազգային դիւանագիտու– թիւնը, եւ շատ անգամ վրդովեց ու յու– զեց հասարակաց կարծիքը:

Հատորը կը բացուի կարճ ներածու – թեամբ մը Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ Հայե – րուն կացութեանը վրայ, մինչեւ 1878ի Պերլինի դաշնագրութիւնը, կը պարզէ հայկական հակազդեցութիւնը դաշինքին նկատմամբ, յեղափոխական շարժումնե – րը, եւ հետեւանքը Թրքական Ջարդերուն քաղաքականութեան, շրջափակելով այս բոլոր դէպքերը մեծ պետութիւններու եւ ցարական Ռուսիոյ Միջին Արեւելքի քա– ղաքական խաղերուն մէջ:

Քննութեան կ'ենթարկէ Հայ ժողովուր– դին նոր կացութիւնը «Երիտասարդ Թուրքերու» յեղափոխութենէն ետքը ստեղծուած: Մանրամասն կը քննէ հե– ղինակը ռուս եւ եւրոպական քաղաքակա– նութիւնը 1913–14ի բարենորոգումներու ծրագրին մէջ, որ կը հաստատէր հայ ազգին ամէնէն տարրական ազատութիւնը ձեռք ձգելը, թէեւ երբե՛ք իրականացած գործնականին մէջ օսմանեան կայսրու – թեան կողմէ, վերահաս առաջին համաշ– խարհային պատերազմին պատճառով, որ տակնուվրայ ըրաւ հայ ժողովուրդը եւ իր բաղձանքները: Հեղինակը այս բոլոր դէպքերը կը յիշէ փաստացի քննութեամբ պետութիւններու գործադրած քաղաքա – կանութեան:

Կը քննէ դարձեալ Անդրկովկասի եւ յատկապէս ռուսական Հայաստանի կա– ցութիւնը, ցարական իշխանութեան ան– կումով, հայ անկախ հանրապետութեան ծնունդով, համաշխարհային պատերազ– մին վերջանալով, կը կցէ քննութիւն մը խաղաղութեան ժողովին եւ մեծ պետու– թիւններու Հայոց նկատմամբ բռնած քա– ղաքականութեան Մուտրոսի զինադա – դարէն մինչեւ Սեւրի դաշինքը: Այս քըն– նութիւնը կը ստիպէ որ հեղինակը նկա– տի առնէ Հայերուն կացութիւնը Անդր– կովկասի եւ օսմանեան կայսրութեան մէջ, վերջին դէպքերուն եւ երկիրներու ու Միջին Արեւելքի քարիւղին տիրապե – տելու քաղաքականութեան լոյսին տակ:

Ուսումնասիրութեան յատուկ նիւթ կ'ըլլայ Կովկասի մէջ անգլիական եւ ի– տալական քաղաքականութիւնը, ինչպէս նաեւ դաշնակից պետութեանց քաղաքա – կանութիւնը Լոնտոնի եւ Սան–Ռեմոյի ժողովներուն մէջ: Վերոյիշեալ քննու – թիւնը կ'ամբողջանայ վերլուծումով մը ընդհանուր ուրուագիծերու մէջ, Իտա – լիոյ, Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Ամերիկայի քաղաքական ըմբռնումին եւ վերաբերու– մին հայկ. հարցերուն մասին: Այնուհետեւ Ռուսիոյ համայնավար քաղաքականու – թիւնը, մրցակցութիւնը դաշնակից պե – տութիւններուն, Քէմալի ազգայնական Թուրք նոր քաղաքականութիւնը հայկա – կան հարցին նկատմամբ, եւ Լօզանի դա– շինքը կը դառնայ գրքին վերջին մասին նիւթը:

Հեղինակը կը զբաղի զանազան տեսակէտ– ներով, եւ կը դատէ արդէն իսկ հրա – տարակուած բամաթիւ դէպքեր: Կ'ընդ– գծէ Հայերուն երբեմն բաղձանքներուն յարուցած կասկածները, եւ օսմանեան կայսրութեան ձգձգող անտեղի քաղաքա– կանութիւնը փոքրամասնութիւններու հանդէպ: Զանազան տեսակէտներու մէջ կը ցայտէ, երբ վարիչ թել եւ երբ հաս– տատուն հիմնակէտ, մեծ պետութիւննե– րուն հայկական հարցին ու դատին ստո– րադասութիւնը, կառավարութիւններու յատուկ նպատակներուն ու մրցակցու – թիւններուն խաղով:

Այս գիրքը ընթերցողին կը հայթայթէ գրական կէտեր պատմաքաղաքագիտա – կան գիտողութիւններ, եւ նիւթեր խոր – հրդածելու կառավարութիւններու եւ ժողովուրդներու ունեցած պատասխանա– տուութեան:

Ցաւելուած մը թուրք փաստաթուղթե– րու կ'ամբողջացնէ այս ուսումնասիրու– թիւնը, որու սկիզբը համառօտ ցու– ցակ մը կը դիւրացնէ քննութիւնը:

1) Auteur : Dr. Francesco Sidari, Venezia.
Editeur : C. E. D. A. M., Padova (Italie).

ԻՄ ԿՐԱԿՆԵՐԸ

Իմ կրակները երբեք չեն մարի
Ես յաւերժական հրից եմ վառել,
Իմ գետերն երբեք ցամաք չէք տեսնի
Մեր ձիւներից են նրանք վարարել:

Շատ գիշերներ եմ տեսել իմ կեանքում
Որբութեան ցաւով, կսկիծներով լի,
Բայց հիւսիսը լոյսը շողացել է միշտ
Եւ հոգիս երբեք դեռ չի խաւարել

ՍԱՐՄԷՆ

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (213)

ԵՐԼՏՐՁԻ ՊՕՄՊԱՆ

ՀԱԶԱՐ ԻՆԸ ՀԱՐԻՒՐ ԶՕՐՍ

Պէտք է որ կրօնքներուն ու ցեղերուն եղբայրակցութիւնը նուիրագործուէր «...», պէտք էր որ հին ա–...ութիւնները մեռնէին նոր կեանքի մը ...ուած սէրերուն մէջ. պէտք էր վեր–...նէր, որ Ապտիւլ Համիտ, ակամայ ...սահմանադրական Խալիֆան, այս երկ – րորդ — առաջինը բացած ու գոցած էր ...երկէն — Խորհրդարանին բացումը կա– տարէր եւ գահաճառը կարդալ տար: Պէտք էր որ բոլոր այս ուրախութիւննե– րու ...ը ապրէր բովանդակ օս – մանեան ժողովուրդը, որպէսզի յետոյ, ...ութ ամիս վերջ, Մարտ 3 ը գար, Շէ – ... վերարկուին տակ···:

Միթմի՞տ Երիտասարդութիւն, որ կարծեցիր պահ մը թէ երեսուներեք տա– րիներու Բռնաւոր մը, մէկ օրուան մէջ հրաշքով մը պիտի դառնար սահմանա – դրասէր կայսր մը, նոր ռէժիմին՝ նոր Սուլթան մը կը վայելէր···:

Այս ճշմարտութիւնը չգիտցան դըժ – բախտաբար մեր հայրենիքին ճակատա – գիրը վարելու կոչուած հայրեսէր Երի– տասարդները. ընհակառակն, Երլտըղ, կայսերական հացկերոյթին վալեցին ա– նոնք, ազգին ներկայացուցիչները, եւ ի– րենց ծառայական հնազանդութեան եւ հաւատարմութեան ուխտը կրկնեցին Տիեզերքի Խալիֆային (') ոտքը, անոր, որ ազգը կը ծաղրէր ու մահու չափ կ'ա– տէր Սահմանադրութիւնը:

Արդարութիւնը սակայն կը պահանջէր որ պատժուէր այդ չարաչուք մարդը, որ ամբողջ երեսուներեք տարիներ, իր սե– փական ընտանիքէն սկսեալ, միլիոնաւոր ժողովուրդներու արիւնը քամած էր եւ երկիրը վերածած էր իրական դժոխքի մը:

Եթէ, Յուլիսի 10ին, Սահմանադրու – թեան հրատարակման անմիջապէս յա – ջորդէր այդ արիւնզակ աւազակին գա– հընկեցութիւնը, եթէ, առաջին օրէն, իր կամարիլլային պէս, զինք ալ դուրս քը– շէին իր որջէն, հոգ չէ թէ չնորհէին իր կեանքը, անոր որ հարիւր հազար կեան– քերու տիրահոչակ Դահիճը հանդիսա – ցած էր, ա՛խ, եթէ այլեւս վնասելու ան– կարող դիրքի մը մէջ դրուէր ան, տա – րաբախտ Թուրքիան պիտի չունենար ո՛չ Մարտ 31ը, ո՛չ ալ Ատանա՛ն···:

Ի.

1909 Մարտի 31ը···

Երլտըղէն բխած կայսերական գաղտնի իրատէի մը համաձայն, Հինքեարին ջերմեռանդ արբանեակները, անխոնջ գործակալները, ոսկիներով լեցուն քը – սակներ ծոցերնին, զօրանոցները սողո– կած ու յաջողած էին զինուորները գըգ– ռել եւ մղել անոնք ապստամբութեան, Սահմանադրութիւնը ջնջել տալու եւ նախկին բռնապետական ռեժիմը վերա – կանգնելու անխոստովանելի դիտումով:

Մայրաքաղաքը դողի ու սոսկումի մէջ, զօրանոցներէն դուրս կը խուժէին ըմ – բոստ զինուորները, որոնց վաշտերէն բոլորը, որոնք իրենց սպաները փական– քի տակ դրած եւ իրենք զինուած, խումբ խումբ սկսան թափառիլ փողոցէ փողոց:

Խորհրդաւոր, ահաւոր բան մը կը դառ– նար օդին մէջ:

Արդէն, մէկ քանի ամիսներէ ի վեր, հին ռեժիմ հռոտ հրատարակութիւններ սկսած էին երեւնալ միամիտ, տգէտ, մո– լեռանդ ամբոխի մը կիրքերը գրգռելու եւ միտքերը թունաւորելու բնոյթ ունե – ցող աղտոտ յօդուածներ, Շէյխ Վահտէ– թին եւ սոր հաւասարող կամ նուազ արժէքով (') հրապարակագիրներու (') կողմէ, որոնք Երլտըղէն վարձուած եւ խիստ առատօրէն, այդ օրերուն մէջ, կացութեան բացարձակ տէրերը կը նը – կատուէին, միեւնոյն ժամանակ հրապա– րակը կ'ողողէին եւ Շէրիաթի պաշտպա – նութեան անունով, ինքնակոչ փաստա – բաններ կը հանդիսանային Խալիֆային, կամ, իրենց բացատրութիւնը կրկնելու համար, խալիֆայութեան դատին, որուն իրաւունքները բռնադատուած եւ իրա – ւասութիւնները սեղմուած ու սահմանա – փակուած կը նկատէին Սահմանադրու – թեան հռչակումէն ի վեր:

— Մեծազօ՛ր Խալիֆա, Ստուե՛ր Ա– տուծոյ, կը պոռչտար Շէյխ Վահտէթի, դուն չե՞ս տուեր, պարգեւե՛ր Սահմա – նադրութեան, երբ որ կամիս, կրնաս ետ առնել զայն···

Եւ մամուլին մէջ երեւցած էին միա – միտ հրատարակութիւններ այդ խիստ սրտառու (') նորութիւնը դրուատող···:

Այսպէս, հին ռեժիմը վերականգնա – ցած, սկսած էր խլրտալ եւ Վեհափառ Սուլթանին հաղարումէկ ստրուկները դարձեալ երեւան ելած, գործածուիլ սկսած էին թերթերուն եւ մանաւանդ աղբրագիրներուն մէջ:

ՍՄԲԱՏ ԲԻՒՐԱՏ

(Շար.)

ՕՐ· ԵՒԳԻՆԷ ԶԱՐԻՖԵԱՆ
Պ· ԺԻՐԱՅՐ ՂԱՐԻԲԵԱՆ
Ամուսնացած
Օգոստոս 21, 1963, Թեհրան

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Վիէննէն Տէր եւ Տիկին Ա· Մալաքեան, Տիկին Նարդուհի Գալայճեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրեն 20 Ֆր· Շ· Միսաքեան սրահին:

×

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՆՈՒԷՐ

Վալանսէն Գ· Քիւրճեան ընտանիքը խոր ցաւով տեղեկացած է իր սիրելի ազգականներէն՝ Տէր եւ Տիկին Արամ Թէրզեանի մահուան եւ այս տխուր առթիւ իր ցաւակցութիւնը յայտնելով Ռուբիկ (Քրիս) Թէրզեան, Հրանդ Սէոէֆ, Հայկ Թէրզեան եւ Վէհանուշ Տուկլա ընտանիքներուն, փոխան ծաղկեպսակի 100 Ֆրանք կը նուիրէ Մշակոյթի Տան Շաւարշ Միսաքեան սրահին: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ Փարիզի մէջ կը տօնուի 26 Հոկտ· չաբաթ դիշեր մինչեւ լոյս, Ճրագամասի քաղաքապետարանի սրահներուն մէջ:

★

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան յիսնամեայ յոբելեանը կը տօնուի Հոկտեմբեր 13ին, Սալ տը լա Շիմի:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին 1963 – 1964 տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են: Անոնք որոնք կը փափաքին ղրկել իրենց զաւակները պէտք է այժմէն իսկ դիմում կատարեն հաստատութեան տնօրէնութեան:

Ա·— ԾՐԱՆՍԱԿԱՆԸ, որ տառապի կերպով կը հետեւի պետական լիսէներու արդիական բաժնի պաշտօնական ծրագրին — անգլերէն եւ սպաներէն լեզուներով —:

Բ·— ՀԱՅԿԱԿԱՆԸ, որ կ'օժտէ տանուհիները հիները հայագիտական ծանօթութիւններով, հայ լեզուի, գրականութեան, հայ կրօնքի եւ պատմութեան, Հայաստանի աշխարհագրութեան մարզերուն մէջ:

Աշակերտուհիներ կ'ընդունուին ութ տարեկանէն սկսեալ: Մանրամասնութեանց համար դիմել հաստատութեան տնօրէնութեան:

1, Bd. du Nord, LE RAINCY (S. et O.)
Tél : 927-01-72

Դպրոցասէրի ուսման ծրագիրը կ'ընդգրկէ երկու ուրոյն բաժիններ:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԻՆՉՊԷՍ ՏԵՍԱՅ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ
(Տպաւորութիւններ)
Բ· ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Գրեց՝
Հ· ՎԱՀԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

ՆԿԱՐՆԵՐՈՎ ԶՈՒԱՅԱԾ ԱՅՍ ԳՐՔՈՑԿԸ ԿԱՐԺԷ ՄԻԱՅՆ 3 Ն· Ֆ·
Առաքումով՝ 4 Ն· Ֆ·

Դիմել՝
«ՅԱՌԱՋ»

IMPRIMERIE SPECIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Օրեր եւ Ժամեր

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ

Մատենաշար — ՅԱՌԱՋ — Կեդրոնավայր Գիրն
Ֆրանսա՝15 Ֆր·
— Առաւել առաքումի ծախքը —

«ՅԱՌԱՋ»

ՀԱՅ ԲՈՑԺ

ԺՈՂ· ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Շ· ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Խմբագրին երկար բացակայութեան պատճառաւ, լոյս տեսած չէն ՀԱՑ – ԲՈՑԺի 1962 եւ 1963 տարիներու թիւերը:

Խմբագիրը, որ նոր վերադարձաւ Ամերիկայէն, գործի ձեռնարկած է արդէն: Ծրագրած է հրատարակել երկու բացառիկ թիւեր, իւրաքանչիւրը 150 էջ: Առաջինը պիտի ըլլ 1962 թուականը, երկրորդը՝ 1963 թուականը: Այս երկուքը մէկ տարի հաշուելով՝ անոնք որ վճարած են 1962, վճարած կ'ըլլան նաեւ 1963 տարին:

Այս ձեւով, խմբագիրը կը խորհի ՀԱՑ–ԲՈՑԺի հրատարակութիւնը ամբողջացնել եւ կանոնաւորել մինչեւ յառաջիկայ տարի, եւ 1964 տարուան թիւերը լոյս ընծայել ամսէ ամիս՝ Յունուարէն սկսեալ:

Ամերիկայի նոր բաժանորդները եւս, որոնք վճարած են այս տարուան համար (1963), պիտի ստանան ՀԱՑ–ԲՈՑԺի 1962 եւ 1963 թիւերը:

Այն բաժանորդները, որոնք յետնեալ պարտք ունին, թող բարի ըլլան իրենց վճարումը հասցնել մինչեւ տարեվերջ: Հին պարտքերուն հետ՝ ներկայ տարին եւս վճարողներն են միայն, որ պիտի ստանան ՀԱՑ – ԲՈՑԺի բացառիկները, խմբագրուած բժշկական, գրական, պատմական, չատ հետաքրքրական եւ ճոխ բովանդակութեամբ,— արդէն տըպագրութեան յանձնուած:

Այս առթիւ շնորհակալութիւն այն հաստատիմ բաժանորդներուն, որոնք ՀԱՑ–ԲՈՑԺի հրատարակութիւնը ընդհատուած ըլլալով հանդերձ՝ խմբագրին բացակայութեան պատճառաւ, վճարումները կատարած են օրը օրին ի վկայութիւն ի – րենց բարեկամութեան եւ վստահութեան:

Կը խնդրուի Հայրենիք, Ասպարէզ, Արմենիա, Ազատ Օր, Յուսաբեր, Ազդակ, Այգ, Ալիք թերթերու խմբագրութիւններէն, ինչպէս և Սիոն, Հասկ, Հայ Կեդրոն, Կիլիկիա, Հայաստանեայց Եկեղեցի պարբերականներէն, որ հրատարակեն այս յայտարարութիւնը դէթ 2 – 3 անգամ:

ՆՈՐ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Իրենց զաւակները արձանագրել փափաքող ծնողքները պէտք է փութան դիմել տեսչութեան հասցէին:

COLLÈGE ARMÉNIEN SAMUEL MOORAT
26, Rue Troyon, SEVRES (S. et O.)
Tél. : OBS. 18-28

Եւրոպայի մէջ, հայ մանչերու համար հիմնուած, ֆրանսական եւ հայկական ուսումնական կատարեալ ծրագիրներով օժտուած մեծագոյն եւ ծաղկեալ ուսումնարանն է Սեւրի Սամուէլ Մուրատեան վարժարանը, որուն սեմէն ներս հայ մանուկին հոգին, միտքը եւ մարմինը կը մեծնայ, կը ծաղկի եւ կ'ընդլայնի բազմաձեւ համեմատութիւններով:

ԿԵԱՆՔԻ ՈՒՂԻՆԵՐՈՎ

Գ· Հատոր

Շուտով լոյս կը տեսնէ Ս· Վրացեանի ԿԵԱՆՔԻ ՈՒՂԻՆԵՐՈՎ (Գ· Հատորը), չուրջ 300 էջ, պատկերազարդ եւ լաթա – կազմ:

Երրորդ հատորը կը բովանդակէ Ս· Վրացեանի յուշերը կամաւորական շարժման, ինչպէս նաեւ դէմքեր, դէպքեր եւ տպաւորութիւններ՝ մօտիկ անցեալէն:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Խաչի Վիէննի մասնաճիւղի տարեկան դաշտահանդէսը տեղի կ'ունենայ Սեպտեմբեր 1ին, առաւօտեան մինչեւ երեկոյ «Իւ–Էս–Ա·»ի մարզադաշտին վրայ (Թանըրիին ետեւ):

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Բանախօսութիւն, երգ արտասանութիւն եւ հայկական պարեր:

Ճոխ պիւֆէ· աղանդերներ եւ չամփուրով խորոված:

Սիրով կը հրաւիրուի զաղութի հայութիւնը:

Անձրեւի պարագային «Ժաժակ» սրահը:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլի մէջ Դաշնակցութեան Օրը կը տօնուի Հոկտեմբերի 5ին Սալոն Ալհամպրա:

×

Հ· Բ· Ը· Միութեան Տիկնանց յանձնախումբը կը խնդրէ կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ հետեւեալ քառականները.—

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1, Երեքշաբթի երեկոյ Տիկնանց յանձնախումբի կազմութեան գ· տարեդարձին առթիւ գեղարուեստական երեկոյթ:

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 19, ցուցահանդէս հայ արուեստագէտներու նկարիչ, արձանագործ եւ փորագրիչներու գործերուն:

Հայկական Թանգարանը, 52 Ավընիւ Ֆոշ, (Փարիզ 16):

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7, 8, 9, 10, «Բարենպատակ վաճառք»:

Յառաջիկային պիտի տրուին մանրամասնութիւնները:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼԻՈՆ·— Ֆր· Կապ· Խաչի Օրը կը տօնուի մեծ պատրաստութեամբ, 27 Հոկտ· Մոլիերէի չքեղ սրահին մէջ:

ԼՈՑՍԸ ԳՈՑՆ Է···· ԳՈՑՆԸ ԼՈՑՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՑՍ ՏՈՒԷ՛Ք···· ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՑՆ ՏՈՒԷ՛Ք
Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ
ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ
PEINTURES THOMLAC
16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet
136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47
11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06
ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ
Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր: Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ իւղաներկեր, պատի դեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գեանի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէում եւ փլասթիֆ — ծածկոցներ·—
TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE
Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը:
Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր գեղչ ունենալ:
ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ
52, RUE CHALON, PARIS 12e
64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND
PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY – SOUS – BOIS (Seine)

ՀԱՅՐԱԼՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86 - 60 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար· 50 Ֆ· — Վեցամսեայ՝ 27 Ֆ·

Արտասահման՝ Տար· 60 Ֆ· — Հատը 0·30 Ֆ·

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 27 ՕԳՈՍՏՈՍ MARDI 27 AOUT 1963

LE NUMERO : 0,30 FR.

ՀԱՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9692 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 39e ANNÉE — N° 9692

ՆԵՐԳԱՂԹԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

(ՈՆՉ ԿԸ ԳՐԵՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ...
ԴՌՆԱՊԱՆՆԵՐԸ)

Գ.

Մի կարծէք թէ քննադատել չեն դիտեր պահպանները: Բայց քննադատելէ ա – ռաջ կը խմբագրեն խրթին փիլիսոփա – յութիւն մը, որու միտքն այն է թէ ինչ ինչ որ չվճռանան «հայրենի պատկան իշխանութիւնները»:

Եղելոյսը վկայ է որ ամէն բանին լաւ կողմն ալ կայ, դէշ կողմն ալ կայ: Այս – պէս եւ «չարունակական ներդաղթին» ալ կողմն ալ կայ, դէշ կողմն ալ կայ:

Միեւնոյն դրութիւն, կը փիլիսոփայէ պահպան, որ ունի իր առաւելութիւնները, ան – միջոցառիկ իր անպատեհութիւնները:

Սակայն, չըլլայ թէ ընդհանրացնէք այս փիլիսոփայութիւնը եւ հետեւցնէք թէ բոլշեւիկեան վարչակարգը, որու վը – րայ հիացողներու խումբին կը պատկա – նին նամակակիցները, իր լաւ կողմն ալ ունի, դէշ կողմն ալ ունի: Մեղա՛յ քեզ, Աստո՛ւած կամ... Մրուչչեւ: Բայց եւ այն – պէս, կը չարունակէ «Շարունակական Ներդաղթին» տեսարանը, «անոնք որոնք բացարձակ կ'ըլլան իրենց արտայայտու – թեանց մէջ, առաւելութիւններուն կամ անպատեհութիւններուն վերաբերմամբ, պիտի որ անոնք գոյութիւն չունին, ամբ.— Ներդաղթի՛ւն, առաւելութի՛ւն թէ անպատեհութիւն), իրականութեան մէջ իրենք չեն տեսներ կամ չեն ուզեր անոնք դանոնք: Բացարձակապաշտու – թիւնը (ամբ.— Ի՞նչ խոշոր բառ) տպէտ – ներուն նախասիրած վարդապետութիւնն է:

Այնպէս կ'երեւայ թէ Պայֆարի խմբ – ագիրը կ'աշակերտէ... Օրմանեանի: Գոյ այս հոչակաւոր պատրիարքը, օր ը, իր ճարտասանական կարողութեան գործածութիւնը ընելու նպատակով, կ'ըսէ թէ վիճաբանը որ հաստատեցի Աստուծոյ գո – յութիւնը, նոյն ձեւով կրնամ հաստատել թէ Աստուած չկայ»: Պայֆար, թուելէ ետք «չարունակական ներդաղթին» առա – ջադրութիւնները, այժմ կը պատրաստուի քննել անպատեհութիւնները:

Գլխաւոր անպատեհութիւնը, կ'ըսէ Պայֆար, կը կայանայ այն իրողութենէն որ, ինչպէս, բոլոր հայահոծ գաղութները Միացեալ կացութեան մէջ չեն դանուիր: Ուստի ոմանք կը վայելեն գոհացուցիչ պայմաններ, որոնցմէ զրկուած են կամ կրնան զրկուելու վրայ են ուրիշներ: Այդ զրկանքները կը վերաբերին մէկէ ա – ւելիներու.— Անհատական ապա – հովութենէ պակաս կամ անբաւարարու – թիւն, քաղաքական անապահովութիւն, տնտեսական դժուարութիւններ»:

Ապա, «անհատական ապահովութենէ զրկուածները» դրկել Հայաստան, բա – ւական համար անպատեհութիւն մը:

Գրկուող, « նիւթական դժուարու – թիւն », այլ խօսքով՝ « տնտեսական գոյատեւում » պատճառաւ, « հաւաքական ապրելակերպ մը գոյութիւն ունի արտա – սահմանի հայ իրականութեան մէջ: Ա – յդ համար յանգուցուրներ փնտռելու կա – րիք չկայ, քանի որ պռնուելու պարա – գան հարցը ոչ բնոյթ, ոչ ալ տարո – ղութիւն կը փոխէ »:

Ի՞նչ բարեկրթութիւն: Ինչո՞ւ յանգուցուրը փնտռելու կարիք չկայ»: Պայֆար կ'ըսէ թէ յանգուցուրը, — առաջին ան – գամ կ'ըլլայ եւ կը մերժէ յանգուցուր ընդունիլ Հ. Ց. Դաշնակցութիւնը: Հիմա

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՑՈՅՑԵՐ ԵՒ ՄԻՋԱԴԷՊԵՐ ՍԱՅԿՈՆԻ ՄԷՋ

ՀԱՄԱԼՍԱՆՆԵՐՆ ՈՒ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐԸ ՓԱԿՈՒՄԸ

Սայկոնի մէջ կացութիւնը հետզհետէ կարգադրուելէ: Ցոյցերն ու ձերբակա – լութիւնները կը չարունակուին, այս ան – գամ ուսանողներն էին, գլխաւորաբար, որոնց համախմբումներու երեք փորձերն ալ ձախողեցան: Այս բախումներու ըն – թացքին քանի մը երիտասարդներ վիրա – ւորուեցան ծանրօրէն:

Ուսանողները կ'ուզեն բողոքել կառա – վարութեան բռնած ընթացքին համար, պուտտայականներու նկատմամբ: Մօտ հազար ուսանողներ, հրաժարեալ Արտա – քին նախարարին ներկայութեամբ (որ գլուխը ածիլած է ի նշան սուգի), բա – նաձեւ մը պատրաստած են ուր կը պա – հանջեն.— ձերբակալուած պուտտայա – կաններու անմէղական ազատութիւնը եւ կռատաուներու ազատ մուտքը: Ուսանող – ները բռունցք բարձրացուցած, պահան – ջած են նաեւ Տիէմի հրաժարումը եւ ծանրօրէն յարձակած են անոր եղբօր վը – րայ: Զինուորական ձայնասփիւռը այս ցոյցերէն քիչ ետք, կը յայտարարէ թէ զինուորական կառավարիչ՝ Թուն Թաթ Տինի հրահանգով Սայկոնի համալսա – րանը եւ բոլոր երկրորդական վարժա – րանները կը փակուին ցնոր տնօրինու – թիւն:

Ուշինկթընի մէջ, նախագահ Քենըտի Վիէթնամի թղթածրարը կ'ուսումնասի – րէ: Ամերիկեան քաղաքական շրջանակ – ները չատ գոյչ են եւ չեն ուզեր մեկնել Սայկոնէն հասած կարգ մը լուրեր, ըստ որոնց նախագահ Տիէմ տեղի տուած է ընտանեկան ճնշումներու եւ իշխանու – թիւնը իր եղբօր՝ Տինի Նհուիի ձեռքն է:

Ամէն պարագայի մէջ, կացութիւնը միշտ նոյնքան չփոթ է եւ կարելի չէ պա – գուիր մը ունենալ դէպքերու բռնելիք վարուան ընթացքին մասին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔԱՐԱՔԱՍԻ մէջ ծայրայեղ ձախ կազ – մակերպութիւն մը առնչուած է հա – մաշխարհային համբաւի տէր ֆութպոլի ախոյեանը՝ Տի Սթեֆանօ: Ռէալ տը Մատրիտի յառաջապահ՝ Ալֆրետօ Տի Սթեֆանօ, ծագումով Արժանթինցի, բայց սպանահպատակ է եւ Քարաքաս կը պտնուէր իր խումբին հետ, բայց ոչ մէկ մրցումի մասնակցած էր, սկսելիքէ տա – ռապելով: Առեւանգողները քանիցս հե – ռաձայնած են, յայտնելու համար թէ գործողութիւնը միայն քաղաքական նը – պատակ ունի եւ մղուած է Պէթանքուռի վարչակարգին դէմ: Այս չարժումը, Քասթրոյէն ներշնչուած, ուղած է այս ձեւով ուշադրութիւն դրաւել եւ ինքզին – քին վրայ խօսեցնել տալ: Առեւանգողնե – րը յայտնած են թէ Տի Սթեֆանօ իր պանդոկը պիտի վերադարձուի երկու – շաբթի կէսօրէ ետք:

ՄՈՍԿՈՒԱ. Նոր գործառնութիւններ ըս – տեղծեց նախագահ Քենըտիի, պաշտօնա – կան մէկ ծանուցագիրով, որու մէջ կը յայտնէ թէ փանքով նոյն իրաւունքներն ունի քան Պոն: Այս ծանուցագիրը, Մոս – կուայի հիւլէական դաշնագրին ընդդի – մադիրներուն ջազացքին բաւական ջուր կը լծէ:

ՆԱՍԸ–ԱՐԷՖ խօսակցութիւնները վերջ դտած են յոռետես մթնոլորտի մէջ: Ա – սոնց նպատակն էր հաշտեցնել Նասրը Պաասական կուսակցութեան հետ: Իրաքի վարչապետը Դամասկոս մեկնեցաւ ուր պիտի պարզէ Նասրի հետ ունեցած խո – սակցութեանց արդիւնքը:

ԵՄԷՆԻ նախագահը՝ Սալալ որ միշտ Ադէքսանդրիոյ մէկ հիւանդանոցն է, բա – ւական ծանր վիճակի մէջ է, ըստ եմէն – եան աղբիւրի լուրերու: Նախագահը ծանր վէրք մը ունի ձախ ուսին վրայ որ ցարդ գոցուած չէ եւ արեան չրջանի խանգարումներ յառաջ բերած է:

ՓՐԱՒՏԱ. Խիստ յարձակումներ կ'ընէ Ֆրանսայի արտաքին քաղաքականութեան վրայ: «Կոլեան մամուլը երբ երբ ողջու – նեց չին պեկավարներու դիրքը» կը դրէ համամնաւար պաշտօնաթերթը:

ՊԵՆ ՊԵԼԼԱ. յայտարարած է մամուլի քուպական «Փրէնսա Լաթինա» գործա – կալութեան թէ Ալժերիա արտակարգ կա – րեւորութիւն մը ունի ափրիկեան դէպ – քերու զարգացման մէջ: Ալժերիոյ վար – չապետը ըսած է նաեւ.— «Ընկերվարու – թիւնը լայն հովահար մըն է որ Ֆիւլպէր Եուլուէն Քասթրօ կ'երթայ: Մենք Ֆիտէլ Քասթրօն ընտրած ենք»:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

ՊԵՐԼԻՆԷՆ ԼՕԶԱՆ

Յուլիսին լրացաւ Լօզանի դաշնագրին քառասնամեակը: Պարտուած Թուրքիան յաղթականներուն պարտադրեց Թուրք հանրապետութեան « ազգային ուխտը »: Հինգ դարէ ի վեր յաղթանակէ յաղթանակ, ապա անկումէ անկում դիմող կայսրութիւնը անդամահատուելով կը պահէր կորիզը ընդարձակ սահմանի մը մէջ: Կ'ազատագրուէին ոչ–թուրք տարրերը եւրոպական պետութեանց հոգածութեան ենթարկուելով:

Անցեալ տարուան վերջերը Փաուվալի Համալսարանին Քաղաքական Գիտութեանց Ամպիոնը հրատարակեց «Հայկական հարցը մեծ պետութեանց բաղաբանութեամբ Փրանչեսքօ Սիտարիի, որ օգտագործած է նորագոյն աղբիւրները: Կ'ամփոփէ Պերլինի վեհաժողովին մին–չեւ նախորդ աշխարհամարտը հարցին փուլերը եւ լայն տեղ կուտայ դիւանագիտական պայքարին, զոր պետութիւն–ներ մղեցին բաժնելու համար Փոքր Ասիան:

Պետութեանց պայքարը վերջին դարու մէջ չէ, դարաւոր է, որովհետեւ աշխարհագրական դիրքով տարանցիկ ճամբա–ներու վրայ, Հայաստան երեք աշխարհ–ներու եւ երեք ցամաքամասերու քառուղիին վրայ կը դանուի: Աշխատանքները կը դադրին, հզօր կայսրութիւն մը կը հաստատուի Բիւզանդական կայսրութեան ու ժողովուրդը, որ կը ցրուի աշխարհի ամէն մէկ անկիւնը, երկրին մէջ կը մնայ նատակեաց եւ հոգածուած՝ ենթակայ վաչ–կատուն ղրացիին աւատապետութեան եւ հարստահարութեան: Վերջին դարուն իր վիճակին դիտակցութիւնը կ'ունենայ եւ–րոպական դաշտերու թափանցումով եւ ազգութեանց գարթօնքին հետեւելով:

Ռուս յաղթանակները Կովկասի մէջ եւ Պալքաններու, Պուլկարներու ապատա–դրումը կը քաջալերեն, Հայերն ալ Ռու–սիայէն խնդրելու արեւելեան նահանգնե–րու համար ալ բարենորոգումներու իրա–գործումը: Ընդունելով Մարսէլ Լէարի (Գր. Զօհրապ), Մանուելթամի եւ Պե–բարի դաշտերը, կը գրէ. «Թուրք թե–լադրութեամբ, Ներսէս Պարոիրեք դի–մեց մեծ դուքս Նիքոլայի վարչական ինքնօրինութիւն խնդրելու: Անգլիական նաւատորմին Պոլիս գալը եւ վստահ ըլ–լալով որ Ռուսիա նպատակ չունի Հա–յաստան գրաւելու՝ թուրք կառավարու–թիւնը ետ կեցաւ իր որոշումէն»: Հեղի–նակներու դաշտերը անորոշ է, Աշղ. Ընդհ. ժողովը աւելի առաջ պահանջած էր բարենորոգումներ եւ թուրք դիւանա–գիտութիւնը ետ չկեցաւ իր որոշումէն: Պերլինի մէջ ինքնավարութիւն պիտի ու–նէն, որոշ սահմանի մը մէջ, որու քարտէ–սը ներկայացուցին: Պատրիարքը ժողովին մէջ կը յայտարարէր. «Թուրք պատուի–րակութիւնը հրահանգ ստացած չէր ընդ–դիմանալու մեր ծրագրին»: Ծածկագիր հեռագրային թղթակցութիւնները կը կա–տարուէին Մաչիկ Օտեանի միջոցով, որ անդամ էր թուրք պատուիրակութեան: Սան Սթեֆանոյի դաշնագիրը մտահոգեց Անգլիան: Խաղաղասէր Տերպի հրաժա–րեցաւ եւ անգլիական կայսրութեան պաշտպան Սալզպըրի Արտաքին նախարա–րութեան կոչուեցաւ: Առաջին հակազդե–ցութիւնը սկսաւ նախարարին Մայիս 30ի չրջաբերականով եւ նոյն օրը Սալզպըրի–Շուվալոֆ համաձայնութիւնը կնքելով: Այդ բաւարար չդանելով կը կնքէր Կիպ–րոսի Համաձայնագիրը (1878 Յունիս 4) վեհաժողովի բացումէն մէկ օր առաջ միայն (Յունիս 13), բայց զինուորական խարիսխ մը ունենալու մտածումն ու հե–տաքրքրութիւնը պատերազմին սկիզբէն ի վեր էր: 16րդ յօդուածով Ռուսիա պի–տի հսկէր բարենորոգումներու վրայ, Սալզպըրի – Շուվալոֆ համաձայնու–թեամբ Անգլիա պիտի գործակցէր, Կիպ–րոսի Համաձայնութեամբ Թուրքիա պի–տի կատարէր բարենորոգումներ «քրիս–տոնեաներու եւ ուրիշներու» արեւելեան նահանգներու մէջ, Պերլինի դաշնագրով հարցը միջազգային կ'ըլլար: «Անգլիա եւ Ռուսիա կը պայքարէին Փոքր Ասիոյ համար Հայերու կռնակէն» կը գրէր Պուրֆուան եւ Քեմպրիճի պատմաբան Հ. Թիմփերլի պիտի գրէ. «Ս. Սթեֆա–նոյի բանակցութեանց ընթացքին եւ Պեր–լինի վեհաժողովին մէջ Հայերը պիտի ըլլան անգլեւռուս հակամարտութեան խաղին մէջ փիոն մը»: Պիսմարք տեսա–կան կը նկատէր 61րդ յօդուածը, որ դործնական արդիւնք մը չէր կրնար ու–նենալ. «Մեծ պետութիւնները իրաւարա–րութիւն կը կատարէին վանդալաւոր խա–ղի մը, որուն կը մասնակցէին Հայերը առանց իրաւունքի ըլլալու»:

Սան Սթեֆանոյով պարտադրուած, Կիպրոսի համաձայնագրով ընդունուած եւ Պերլինի մէջ պետութիւններէն երաշ–խաւորուած բարենորոգումները պիտի հանդիպէին Թուրք վարչութեան ընդդի–մութեան, որովհետեւ կը հաւատար, թէ բարենորոգուած դաւառները պիտի ձըգ–տէին ինքնավարութեան եւ ապագային Փոքր Ասիոյ անդամահատութեան: Սա–լըզպրիի հրաժարումով իշխանութեան կը հասնէր ապագային մեծ հայասէր Կլա–տսթոն, որ մտածեց չեղեալ նկատել Կիպրոսի Համաձայնագիրը, բայց հան–դիպեցաւ Վիքթորիա թագուհիի բուռն ընդդիմութեան եւ միւսներուն հետ Դրան ներկայացուց 1880 Սեպտեմբեր 7ի հաւա–քական ծանուցագիրը՝ թէեւ վնասահ էր որ ապարդիւն պիտի մնար:

Տարիներ կը սահին, թուրք վարչու–թիւնը ներքին բաժանումներ կը կատա–րէ Հայերը փոքրամասնութեան վերա–ծելու համար, կը կազմուին կուսակցու–թիւններ բարենորոգումներու իրագոր–ծումը պահանջելու համար եւ վերջապէս կը բացուի հարցը Սասունի դէպքերով: Քամպոն կը գրէ Արտաքին նախարարին (1894 Փետրուար 20). «Բարձրաստիճան թուրք պաշտօնեայ մը երկու տարի առաջ կ'ըսէր հայկական հարց չկայ, բայց մենք պիտի ստեղծենք զայն, նախատեսութիւ–նը իրականացած է, հայ հարցը գոյու–թիւն ունի այսօր»: Ռուսիա հակառակ էր բարենորոգումներու, որովհետեւ ա–զատագրուած ժողովուրդները ապերախտ դանուած էին, կը փակէին իր ճամբան դէպի ներքին Ծովը, մինակ ուղին կը մնար Մերճաւոր Արեւելքը: Բարենորոգումները սկիզբը պիտի ըլլային ինքնավարութեան եւ յետոյ անկախ Հայաստանի մը ստեղ–ծումին, որուն մխանալ պիտի ուղէր կով–կասի Հայութիւնը: Ժամանակը բարե–դէպ էր թուրք վարչութեան համար, կո–տորածներով փոքրամասնութեան մէջ ձգելու արեւելեան նահանգներու Հայերը:

Կլատսթոնի կը յաջորդէ Սալզպըրի ժա–ռանգելով ազատական Րոզպըրիի քաղա–քականութիւնը, կը պահանջէ հիմնական կարգադրութիւն մը օսմանեան կայսրու–թեան, կը վերադառնայ Նիքոլայի ծրա–գրին. «Կը ցաւիմ որ արեւմտեան պետու–թիւններ մերժեցին Նիքոլա Ա.ի ծրագիր–ը՝ Օսմ. կայսրութեան բաժանման»: Սալզպըրի կը յաջորդէր Րոզպերիի 1895 Յունիսին, երբ մայիսեան ծրագրի չորք կը բանակցէին Պոլսոյ երեք դեսպաննե–րը Բարձ. Դրան հետ: Բաժանման ծրա–գիրը կը ներկայացնէր Յուլիսի վերջե–րը, Օգոստոս 9ին կը տեսակցէր Վիլհելմ կայսեր հետ, որ կը մերժէր առաջարկը, Սեպտեմբեր 4ին Գուբ Գափուի ցոյց եւ Հոկտեմբերին կոտորած, Ռուսիա կը մերժէր միջամտել կոտորածներուն վերջ տալու համար: Ռուս տարաղիր պատ–մաբան Կրիւնուալէր կ'արդարացնէ Լո–պանովի քաղաքականութիւնը. «իրա–պաշտ քաղաքականութեան հետեւեցաւ Թուրքիոյ բաժանումն արդիւնելով»: Ի–տալացի հեղինակը կը յիշէ Հիւկ Փըե–լէրի գործը՝ «Թրեական Հարցը 1895ին», որ քննադատութիւնն է դերման նշանա–ւոր պատմաբան Մայնեքէի «Անգլեւգեր–ման յարաբերութիւնները 1890–1900» դիրքին:

Գերմանիա դանց առնելով Աւստրիոյ պալքանեան չափերը՝ կը ջանար մերձե–նալ Ռուսիոյ: Անգլիոյ եւ ցամաքային պետութեանց միջեւ կը մղուէր դիւանա–դիտական բուռն պայքար մը, Անգլիա կ'աշխատէր զինակիցներ դտնել, Գերմա–նիա կ'աշխատէր ցամաքային զինակցու–թիւն մը կազմել Անգլիոյ դէմ, որովհե–տեւ կը վախնային որ Անգլիոյ հաշուոյն կրնան ցամաքային պատերազմ մղել: Համիտ ըմբռնեց կացութիւնը եւ սարքեց «ամէնէն սարսափելի, կատարեալ ոճիրի բարեկենդան մը»: Կրէյ կը գրէ. « Հա–միտ կատարելապէս ըմբռնած էր պետու–թեանց դիրքաւորումը, արտաքին եւ ներքին ուժերը, որոնցմով չրջապատուած էր եւ դիտէր դանոնք գործածել իր սե–փական նպատակներուն »: Սալզպըրի կը մտածէր նաւատորմը դրկել Տարտանէլ, բայց ծովակալութիւնը կը դրժէր, յայտ–նելով թէ Պոլիս դրկուած նաւատորմը կրնար պաշարուիլ Ֆրանսական եւ ռուս տորմիղներէն: Աւստրիա կ'ուզէր միա–նալ Անգլիոյ ձեռնարկին, բայց Գերմա–նիա կ'ընդդիմանար: Պետութիւնները ներհակ չահեր ունէին Օսմ. կայսրու–թեան մէջ եւ կը մտածէին այդ չահերը պաշտպանել: Կոտորածներու նպատակն էր «ջնջել Հայերը ջնջելու համար Հա–յկական հարցը, անդործադրելի դարձնե–լու բարենորոգումները»: Անգլիոյ նա–խարարը կը մնար մինակ եւ ձեռնթափ կ'ըլլար թէեւ հանրային կարծիքը բուռն կերպով կը բողոքէր եւ կը պահանջէր սուլթանին գահընկէցութիւնը: Գերթող մըն ալ, Ուիլերմ Էլան կ'երդէր. «Ձենք վախնար ո՛չ Ֆրանսացիէն, ո՛չ Մոսկո–վէն, երբ աղատութիւնը մեզ կը կանչէ, մենք պիտի կռուինք անգլիկ եռանդով, դաղրեցուցէք ձեր ատրճանները, լեցուցէք ձեր հրացանները, իրենց ձայնը մեզ կը յիշեցնէ մեր առաքելութիւնը, եկած է օրը Ալպիոնի զաւակներուն համար դրա–ւելու Տարտանէլը »:

ԽՈՐԷՆ ԴԱՔԻԿԵԱՆ

(Շար. – 1)

ՅԵՂԱՅԻՆ ԽՏՐՈՒԹԻՒՆԸ ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԻՐՈՒ ՄԷՋ

Յեղային խտրութիւնը դաւանական խտրականութեան չափ խոր, դժբախտ պարադայ մըն է դարձած Միացեալ Նա–հանգներու հարաւի կարգ մը չրջաններու մէջ:

Տասնըվեցերորդ դարու սկիզբը եղածին պէս, մէկուկէս դար ետք, դարձեալ եր–բեմնի Համադաշնակցութեան մաս կազ–մող նահանգները՝ Ֆլորիտա, Ճորճիա, Ալապամա, Հիւսիսային Քարոլին, Հա–րաւային Քարոլին, Միսուրի, Լուիզիա–նա, Թեքսաս, Արքանսաս, Թեննէս եւ Վիրճինիայէն որոշ մաս մը, — կ'ընդդէ–մանան սեւամորթներու՝ իրենց զանա–զանութեան հետ համալսարան յաճախելուն:

Խտրական ոգին այն աստիճան չէ–տուած է Հիւսիսի մեծ Համալսարան–ներուն մէջ, որ անախորժ բախումներ կը մնան սո–վորական երեւոյթ:

Պատմութենէն ծանօթ է որ 19րդ դա–րու սկիզբէն իսկ խոր հակակրութիւն կը տիրէր Հիւսիսի Մաքքարկրօնիներու ժո–ղովրդավար տեսակէտներուն եւ Հարաւի հողագործներու կարծեցեալ աղնուապե–տական հակումներուն միջեւ: Մաքքա–կրօնները կը պահանջէին սեւերու դերու–թեան ջնջումը: Հարաւը կը սպառնար բաժանման դնով անջատուիլ Հիւսիսէն, եթէ փորձուէր դերութիւնը վերցնել:

Հարաւն էր որ առեն մը տուած էր հասարակաց հայրենիքին ֆրանսական Յեղափոխութեան ազատական դաղա–փարներով սնած մեծ նախագահ մը, յան–ձին Թ. Ճեֆըրսընի, որ կը մերժէր նո–րին Գեորագացւոյ–իւն տիտղոսը եւ կ'ու–զէր, որ իր հայրենակիցները կոչէին պիտի պարզապէս Պ. Ճեֆըրսըն: Կը սիրէր զբ–լուխ դլխի խօսակցութիւններ ունենալ ժողովրդական համեստ խաւերու պատ–կանող մարդոց հետ. կը յորդորէր սիրել իրենց նմանները:

Հանդէպ սեւամորթներու տեսլութիւնը եւ թշնամանքը սակայն ծայրայեղու–թեան հասաւ իր անունը կրող Հարաւի չրջանին ուրիշ նախագահ մը՝ Ճեֆըրսըն Տէյվիսի օրով:

Երկիրը բաժնուած երկու մասի, մղեց կատաղի պատերազմ մը 1801ին, երբ Հիւսիսի մէջ նախագահութեան գլուխը կը դտնուէր Աբրահամ Լինքըն, մէկը դե–րութեան ջնջումի կատաղի կողմնակից–ներէն:

Հարաւի տանտրմէկ նահանգներու պա–տուէրամբ, վերջ արուեցաւ դերութեան:

Այդ օրերուն իր աղնուական խո–հուածքով դրպիտուհի մը՝ Տիկին Ֆիլիպ Սթառ, դրեց համաշխարհային գրակա–նութեան մէջ հիւմանիստական իր ոգիով ու բովանդակութեամբ հռչակուած գիրք

(Շար. – 2)

ՍԱՅԱԹ – ՆՈՎԱՅԻ
ԾՆՆԴԵԱՆ 250 ԱՄԵԱԿԸ

ՄԵԾ ԸՂՁԱԻՈՐՆ ՈՒ ԲԵԶԱՐԱԾԸ

Գոհացէ՛ք սակայն, որ իսլամական օ–րէնսդրութիւնը « խեղճ » հիւնքեար – խոնդկարի իրաւունքը սահմանափակել էր՝ նրան թոյլ տալով... օրական սպա–նել ոչ աւելի, քան տասնչորս հոգի...: Վերյիշեցէ՛ք, որ միապետը (ինչպէս Թուրքիոյ սուլթանը, այնպէս էլ Պարսից չահը) իր բոլոր հպատակների ոչ միայն դոյքի, այլեւ կեանքի տէրն էր:

Եւ այս՝ ոչ միայն 14–15–16–17րդ դա–րերում, այլ նաեւ... 18րդ դարում:

Իսկ 18րդ դարը դարն էր մեծագոյն յեղաշրջումների, մինչնաղարեան կա–պանքներից ի վերջոյ ազատուելու, աւա–տական կացութիւնից փլատակման: Իսկ 18րդ դարը դարն էր Վոլտէրի ու Ռու–սոյի, Դիդրոյի ու Դալամբէրի, Եումի ու Պոպի, Լեսինգի ու Հերդէրի:

Մինչ Անգլիայում (դեռեւս 1675 թուա–կանին) ուժի մէջ էր մաել անձի անձեռն–մխելիութեան օրէնքը («Հապէաս Քոր–փուս», մինչ բովանդակ եւրոպան ըդ–բաղուած էր «Հասարակական դաշինք»ի եւ «Օրէնքների ոգի»ի ընթերցմամբ ու վերընթերցմամբ, մինչ իրար յետեւից լոյս էին տեսնում աչխարհահռչակ «Հան–րապետարան»ի հատորները, եւ լեհին – դեան «Նաթանն» էր բեմադրւում, — Արեւելքում չարունակւում էր ոչ միայն ճորտատիրութիւնը, այլեւ դեռ այնքան էր յարդի ստրկավաճառութիւնը, որ նոյնիսկ «ալլահի տեղապահ» սուլթան – ներն էլ վերջին հաշուով կիսաստրուկներ էին, քանի որ, իրրեւ կանոն, ծնւում էին ստրկուհուց...:

Մինչ այնտեղ դղրդում էր Ֆրանսիա – կան Մեծ Յեղափոխութիւնը, եւ մարդ դադափարը լայնանում էր բաղաքացի ըմբռնողութեամբ ու խորանում անհատ հասկացողութեամբ, նոյն այդ ժամանակ այստեղ կեանքն ընթանում էր ըստ Ֆը–րանսիական առածի. «Որքան աւելի էր փոխւում, այնքան մնում էր նոյնը», ուստի եւ մարդկային ամենաստորրական օրէնքներն իսկ դեռ չատ պիտի սպասէին իրենց դրամանը:

Մինչ այնտեղ մի վոլտէր պետութիւն–ների հիմքեր էր սասանում իր դրչով՝ անդնելով երկրից երկիր եւ ամենուրեք իրեն դդալով ոչ միայն ինչպէս իր տանը, այլեւ իրրեւ տանտէր, այստեղ մի Սա – յաթ–Նովա՝ չունենալով հայրենի պե – տութիւն, ծնւում էր օսար մի երկրում, եւ ծնւում... կիսաճորա...:

Ահա թէ ինչո՛ւ Սայաթ–Նովան ոչ մի համալսարան չի աւարտել: Նա ընդամէնը սովորել է ինչ–որ մի վանքում, սովորել այն, ինչ կարելի էր սովորել վանքում չունկնդրելով ո՛չ Եումին, ո՛չ Գիդրոյին, ո՛չ էլ Կանտին: Բայց...

Եւ հէնց այս բայցն է, որ չամաի խոր–տում է պատմութեան ոչ միայն ժամա–նակագրութիւնը, այլեւ տրամաբանու–թիւնը:

Պատիլի անկումով ու «Մարդու եւ քաղաքացու իրաւունքների յայտարար–թեամբ» Եւրոպայում մարդն ազատա–դրում էր հոգեւոր ու մարմնաւոր ճիզիաճի–բից, միջնադարեան զոպաչապիկից, ֆի–զիկ վիզիցիայի (հաւատաքննութիւն) սպէս եւ աուտոդաֆէի մղձաւանջային չողութիւններից: Որոշակի էին դառնում մարդու պարտականութիւններն ու իր–աւունքները՝ նրան դարձնելով որքան ան–բութեան անդամ, նոյնքան էլ անհատ:

ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ԾԱՌԱՉԸ»

— Ազգար Թովմասի տնակը, որ անհետքացաւ ընդունելութիւն մը պատաւ ա-
ղջկայ կողմ:
Ծովերով ջուրեր սահած են Միացեալ Նահանգներու պատմութեան կամուրջ – ներուն տակէն՝ այդ օրերէն ալ այս կողմ: Նոյնքան ժամանակ է, որ Նահանգները ամբողջացած են մէկ հանրապետութեան: Աւելի քան մէկ հարիւր տարի, աննկարելի եղյմիներ – ով, աշխարհի աչքերուն առջեւ Հարաւի նահանգները կը զործեն իրենց երկրին պատիւը վարկաբեկող արարքներ:

Ցմարդի կեցուածքը զոր ցոյց կուտան ամբողջ նահանգներու սպիտակամորթ քաղաքացիները՝ իրենց պէս կարմիր ա-
րիւն ունեցող սեւամորթներու հանդէպ, անուն չունի:

Մի՛թէ մեղաւոր է մանուկ մը, որ ծնած է սեւամորթ մօրմէ մը:

Ի՞նչ յանցանք ունի անմեղ փոքրիկ մը, որուն նախնիքները խլուած իրենց բնա-
կավայրէն (Ափրիկէ), չղթայակապ բեր-
ուած են զոյդ Ամերիկանները, ու հրա-
պարակներու վրայ ղրաստի պէս վաճառ-
ի են հանուած:

Անոնք որ խորթ աչքով եւ հակակրան-
քով կը նային համաքաղաքացի սեւերու վրայ, կը մոռնան, որ հիւսիսէն հարաւ, ցոյզ Ամերիկանները արդաւանդ դաշտերու վերածուած են քրտինքով մարդկային ոտքեր այլ բազմութիւններուն: Բազ-
մութիւններ, որոնք իրենց ապրած եր – կիրներուն պաշտպանութեան համար աչ – խատեր եւ քանի մը պատերազմներու մէջ արիւն են թափեր:

Վերջին քանի մը տարիներու ընթաց – քին քաղաքակիրթ մարդկութեան աչքե-
րուն առջեւ հակասեւամորթ պայքարի ժխտաբարոյ բարբարոսութեամբ կը զարնակուի:

Հարաւայիններ օգտուելով երկրին ահմանադրութեան մէջ նահանգային ներքին որոշ իրաւունքներու տրամադրու-
թենէն, կը շարունակեն մերժել երկաեռ ուղեու՝ մտնել իրենց ապօթատեղիները, իրենց յաձախած թատրոնները, ճաշա-
րանները, դբօսավայրերը, եւայլն:

Հրապարակային այս արդելքներով ա-
նոնք կը խորացնեն ցեղային ատելու – թիւնն ու թշնամանքը տարամորթ դան – դուածներու մէջ:

Մարդակայութեան զղացումը կ'աչխա-
տին խորացած տեսնել մարդկային բազ – մաթիւոն բազմութիւններու մէջ, որոնց մէկ մեղքը իրենց սեւ մորթ ունենալն է:

Չի՞ որ երկրին իրրեւ քաղաքացիներ, անոնք կը խօսին պետութեան լեզուն, հատասար տուրք կը վճարեն, կը կատա-
րեն իրենց զինուորական պարտականու – թիւնները եւ ձերմակներու հատասար կը թափեն իրենց արիւնը հայրենիքին հա-
մար մղուած պատերազմներու մէջ:

Եթէ Միացեալ Նահանգներու հիւսի – սային եւ արեւմտեան չրջանի նահանգ – ները դար մը եւ աւելի առաջ կրցած են վերջ տալ ամօթալար զերութեան եւ խորութեան, եթէ լայնախոհութեամբ ու մարդկային արժանապատուութիւնը չվի-
րաւորող կեցուածքով կողք կողքի կ'ապ-
րուորդ կեցուածքով նոյնը պիտի կրնային ընել նաեւ Հարաւայիններ եւս:

Կարճ: Միացեալ Նահանգներու հարաւի ամբողջ նահանգներու կեցուածքը հե-
տզհետէ մարդկային ըլլալէ, կը զառնայ նոր

ՋԵԿՈՅՑ
Գ. ԿԻԼԻՊԵՆԿԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ

———o———

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐ

*Ստորեւ կը հաղորդենք ցուցակը ներ-
կայ տարւոյ առաջին վեցամսեայ ըն-
թացքին Հիմնարկութեանս կողմէ կա –
տարուած յատկացումներուն, կրթական, մշակութային եւ բարեսիրական մարզե –
րուն մէջ: Այդ յատկացումներուն դու –
մարը կը հասնի 288·900 տոլարի:*

1· *Ամառնային մանկավարժական դաս-
ընթացք Սեւրի մէջ (Ֆրանսա) 10·000 տոլար:*

*Այս դասընթացքը կազմակերպուած է Սեւրի Միջազգային Մանկավարժական կեդրոնին մէջ եւ անոր կը մասնակցին Միջին եւ Մերձաւոր Արեւելքի հայկական վարժարաններու Ֆրանսերէնի 30 ուսու-
ցիչներ: Դասընթացքը, որուն տեւողու –
թիւնը մէկ ամիս է, նպատակ ունի ծա-
նօթացնել օտար վարժարաններու մէջ Ֆրանսերէնի ուսուցման մեթոտները:*

Այս ծրագրին յատկացուած է 10·000 տոլար:

2· *Ս·Թարգմանչաց վարժարանի (Պաղ-
տատ) հանդիսասրահի սարքաւորում: 8·400 տոլար:*

*8·400 տոլարի դումար մը յատկաց – ուեցաւ կահաւորելու եւ սարքաւորելու համար հանդիսասրահը Պաղտատի Ս· Թարգմանչաց վարժարանին որ վերանո-
րոգուած է Հիմնարկութեանս կողմէ:*

3· *Ի նպաստ երեք համալսարաններու հայագիտական ամպիոններուն: 15·000 տոլար:*

*Երեք համալսարաններու մէջ հայագի-
տական ուսմանց ամպիոններուն օժան – դակելու նպատակով յատկացուեցաւ 15 հազար տոլար:*

ա) Սան Փաւլոյի (Պրազիլ) համա – լսարանին նորահաստատ հայագիտական ամպիոնին համար 5·000 տոլար:

*բ) Քոլոմպիա համալսարանին (Միաց-
եալ Նահանգներ) հայկ· պրոֆեսորանին անհրաժեշտ գիրքերու եւ հրատարակու – թիւններու գնման համար յատկացուեցաւ 5·000 տոլար:*

*գ) Սպահանի համալսարանին հայագի-
տական ամպիոնին օժանդակելու համար յատկացուեցաւ 5·000 տոլար:*

4· *Յատկացում Թեհրանի հայ համա – լսարանականներու Ընկերակցութեան: 5·000 տոլար:*

Թեհրանի հայ համալսարանականներու Ընկերակցութեան յատկացուեցաւ 5·000 տոլարի դումար մը, նոյն Ընկերակցու – թեան բուժարանին սարքաւորումը բար – ւոքելու համար:

5· *Երկամեայ օժանդակութիւն Ս· Խաչ Լիսէին (Պոլիս): 30·000 տոլար:*

*Այս վարժարանին, որ անցեալին մէջ Հիմնարկութեան մասնաւոր օժանդակու-
թեան առարկան եղած է, կատարուեցաւ տարեկան 15·000 տոլարի յատկացում մը 1963–64 եւ 1964–65 տարեշրջաններուն համար:*

6· *Եռամեայ միանուագ յատկացում յապաղած հայ աշակերտներու յատուկ դասարանի մը ստեղծման համար: 4·000 տոլար:*

*«Մուլերու համար Հոլանտեւլիբանան – եան Մխիթն»ի հիմնած վարժարանին մէջ (Պուրճ–Համուտ, Պէյրութ), ուր կը դասախարակուին ֆիզիքական անբաւա – րարութեան հետեւանքով յապաղած աշա-
կերտները, որոշուեցաւ ստեղծել դասա-
րան մը, սահմանուած հայ աշակերտնե-
րու, որոնք նոյն պատճառներով յապա – ղում կրած են իրենց ուսման մէջ եւ ո-
րոնք ի վիճակի չեն ուրիշ տեղ դնելու նման աչակերտութիւն մը: Այս օժանդակու-
թիւնը սահմանափակուած է երեք տար-
ուան չրջանի մը միայն, այն համոզումով որ այնուհետեւ պիտի չարունակուի տե-
ղական համայնքին կողմէ կամ նպաստա-
ւորուող տղայոց ընտանիքներու միջո – ցով:*

7· *Յաւելուածական յատկացում Սելա-
նիկի (Յունաստան) մէջ յիսուն տարագիր Հայերու բնակութեան սահմանուած «Նանսէնեան Հոմ»ի շինութեան: 19·000 տոլար:*

*Այս տան շինութեան ծրագիրը կազ – մուեցաւ «Տարագիրներու տարուան Նոր-
վեկիական կոմիտէ»ին եւ Հիմնարկու – թեանս կողմէ միասնաբար եւ հաւասար մասնակցութեամբ, իրր յարդանքի ար-
տայայտութիւն մը իր ծննդեան հարիւր-
ամեակին առթիւ Ֆրիտիոֆ Նանսէնի, որուն մարդասիրական եւ հայանպաստ գործունէութիւնը հանրածանօթ դարձու-
ցած է ղինքը: Այս նպատակին նախապէս Հիմնարկութեանս կողմէ տրամադրուած էր 79·000 տոլար, որու վրայ կ'աւելցուի 19·000 տոլարի նոր դումար մը, համա-
ձայն շինութեան պէտքերուն:*

8· *Մեծն Բրիտանիոյ մէջ երեք տար – ուան ամառնային դասընթացք Միջին եւ Մերձ· Արեւելքի հայկ· վարժարաններու տնօրէններու եւ անգլերէնի ուսուցիչնե – րու համար: 23·000 տոլար:*

*Ծրագիրը մը կազմուեցաւ յաջորդաբար երեք տարի Մեծն Բրիտանիոյ մէջ կազ-
մակերպելու ամառնային դասընթացք – ներ, որոնց պիտի մասնակցին վերոյիչ – եալ երկիրներու հայ դպրոցի տնօրէններ եւ անգլերէնի ուսուցիչներ, կատարելա – գործելու համար իրենց մասնագիտու-
թիւնը:*

9· *Զօհրապ Նայիրի վարժարանին (Թեհրան) վերաշինութեան համար յատ-
կացում: 33·000 տոլար:*

*Տրուած ըլլալով Թեհրանի հայկ· վար-
ժարաններու աշակերտութեան մեծ եւ յարաճուն թիւը, որոշուեցաւ ընդարձա-
կելով վերաշինել այս վարաժրանը, 33 հազար տոլար յատկացնելով սոյն նպա – տակին, որուն տեղական համայնքը եւս կը մասնակցի 27·000 տոլարով:*

10· *Յատկացում Ներսէսեան նախա – կրթարանի (Պոլիս) վերաշինութեան: 10 հազար տոլար:*

*Որոշուեցաւ վերաշինել Հասպիւղի (Կ· Պոլիս) այս հարիւրամեայ վարժարանը որ ի վիճակի պիտի ըլլայ ընդունել ա-
շակերտներ ուրիչ վայրերէ եւս: 10·000 տոլար յատկացուեցաւ այս նպատակին, որուն նաեւ իր մասնակցութիւնը կը բե-
րէ վարժարանին հոգաբարձութիւնը հա-
ւասար դումարով մը:*

11· *Յատկացում Երուսաղէմի Պատ – րիարքարանի շրջափակին մէջ պատսպար-
ուած գաղթականներուն պէտերուն: 11 հազար 200 տոլար:*

Շարունակելով Ս· Յակոբեանց վանքին կատարած իր օժանդակութիւնը յօդուտ այնտեղ պատսպարուած գաղթականնե – րուն, Հիմնարկութիւնը որոշեց 1963–64 տարեշրջանին համար անոր յատկացնել 11·200 տոլարի դումարը:

12· *Յատկացում Հալէպի (Սուրիա) հայ բողոքական համայնքին, ընդարձակ-
ուած «Այրիներու Տան» շինութեան հա – մար: 5·300 տոլար:*

*Այս հատատաութիւնը ապատան կու տայ այրիներու, առանց յարանուանա – կան խտրութեան եւ տեղւոյն մէջ իրր այդ, միակն է որ գոյութիւն ունի: Հիմ-
նարկութիւնը 5·300 տոլարով կը մաս – նակցի նոր շէնքին կառուցման որ պիտի արժէ մօտաւորապէս 18·500 տոլար:*

13· *Յատկացում Հալէպի (Սուրիա) հայ դպրոցականներու խումբի մը ատա-
ւարժական խնամքին կազմակերպու – թեան: 15·000 տոլար:*

*Իրր հետեւանք Հովսէփ Գարակէօզեան Հիմնարկութեան կողմէ այս նպատակին համար կատարուած քննութիւններու ար-
դիւնքին, որոշուեցաւ 15·000 տոլար յատկացնել 3 տարի խումբ մը դպրոցա-
կաններու առամնաբուժական խնամքը կազմակերպելու գործին: Յարմարագոյն համախմբումը ներկայացնող թաղի մը մէջ, առամնային բուժարան մը իր քըն-
նութեան եւ խնամքին բովէն պիտի ան – ցընէ երկու, երեք հազար աշակերտու-
թիւն: Այս ծրագրին նպատակն է ոչ մի-
այն ներկային մէջ ապահովել տղոց ա-
ռողջութեան կարեւոր մէկ պայմանը, այլ եւ անոնց ներշնչել կենցաղային եւ առող-
ջապահական լաւ սովորութիւններ:*

14· *Յաւելուածական յատկացում 1963–1964 տարեշրջանի համալսարանական կրթաթոշակներուն համար: 50·000 տոլ·:*

*Այս նոր դումարը կ'աւելնայ նախապէս յատկացուած վարկին վրայ որ կը հաս-
նէր 140·000 տոլարի: Գոյացած 190·000 տոլարի ամբողջական դումարը կարելի պիտի դարձնէ գոհացում տալ ամէն կող-
մէ հասնող արժանաւորապոյն թեկնածու-
թիւններուն, որոնց թիւը կ'աւելնայ հետ-
զհետէ:*

15· *Յաւելուածական յատկացում հայ երկրորդական վարժարաններու բնագի – տական, բնալուծական եւ կենսաբանա – կան աշխատանոցներու սարքաւորման ծրագրին: 50·000 տոլար:*

*Նախապէս 50·000 տոլար յատկացում մը կատարուած էր հայ երկրորդական վարժարաններու գիտական աչխատանոց-
ներու սարքաւորումը ստեղծելու կամ ամբողջացնելու նպատակին: Իրր հետե – ւանք կատարուած քննութիւններու եւ հետաղոտութիւններու, անհրաժեշտ նը-
կատուեցաւ հատատար դումար մը եւս յատկացնել այս ծրագրին:*

Գումար՝ ընդհանուր յատկացումներու 288·900 տոլար:

ՄԻՆՉԵՒ ԱՅՍՕՐ ԿԱՏԱՐՈՒԱԾ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԵՒ ՅԱՏԿԱՑՈՒՄՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱԿԸ

Հիմնարկութեան ստեղծումէն մինչեւ 1962 Դեկտեմբեր 31, 4·620·515 տոլար:

1963 Յունուար 1էն Յունիս 30, 288·900 տոլար:

Համապատասխան բոլոր յատկացումներու մինչեւ 1963 Յունիս 30, 4·909·415 տոլ·:

Այս ընդհանուր դումարին մէջ չեն մտներ Հիմնարկութեան կողմէ հայկա – կան նպատակներու յատկացուած երկու ուրիչ կարեւոր դումարներ:

*Ինչպէս ծանօթ է, մեր Հիմնադիրը իր կտակին մէջ փափաք յայտնած է 300–400 հազար տոլարի դումար մը յատկացնել, ի յիշատակ իր ծնողաց, Ս· Էջմիածնի Մայր Տաճարին վերանորոգման, դրամա-
կան եւ շինարարական գործողութիւննե-
րը Ն· Վեհ· Ամենայն Հայոց Կաթողիկո-
սին հետ համախորհուրդ յառաջ տանելու պայմանով:*

*Հիմնարկութեան Վարչ· Խորհուրդը ձեռնարկեց կտակով յայտնուած սոյն փափաքին գործադրութեան, մասնագէտ-
ներու հսկողութեան տակ եւ միչտ չփման մէջ մնալով Նորին Վեհափառութեան հետ: Ներկայիս իր վերջին փուլին հա – սած է վերանորոգութիւնը, որուն համար մինչեւ այսօր վճարուած էր 270·000 տ·:*

*Փափաքելով իր ամենալայն սահմանով մեկնել Հիմնադրին կամքը, Վարչ· Խոր-
հուրդը վերջին կարգադրութեամբ մը ո-
րոշեց, համաձայնութեամբ Ամեն· Հա – յոց Վեհ· Կաթողիկոսին, յատկացնել 400 հազար տոլար Մայր Աթոռի Տաճարին վերանորոգութեան:*

*Այս հիման վրայ, վերջերս Ս· Էջմիա-
ծին փոխանցուեցաւ 65·000 տոլարի դու-
մարը, իսկ մնացեալ 65·000 տոլարը պի-
տի փոխանցուի յառաջիկայ Յունուարին:*

*Վերոյիչեալ ընդհանուր դումարը չի բովանդակեր նաեւ 100·000 սթերլինի դումարը զոր Հիմնարկութեան Վարչա – կան Խորհուրդը տրամադրեց Ս· Յարու-
թիւն Տաճարին վերանորոգութեան գոր-
ծին, իրրեւ մասնակցութիւն սոյն վերա-
շինութեան ծախքերուն Երուսաղէմի Հա-
յոց Պատրիարքութեան ինկած բաժնին:*

ԳԱԼՈՒՍՏ ԿԻԼԻՊԻՆԿԵԱՆ

ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

Լիզպոն, Օգոստ· 1963

Օրեր եւ Դէմքեր

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ Փարիզի մէջ կը տօնուի 26 Հոկտ. չարաթ դիւղը մինչեւ լոյս, 6րդ թաղամասի քաղաքապետարանի սրահներուն մէջ։

★

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան յիսնամեայ յոբելեանը կը տօնուի Հոկտեմբեր 13ին, Սալ տը լա Շիմի։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

—o—

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին 1963 – 1964 տարեշրջանի արձանագրու – թիւնները սկսած են։ Անոնք որոնք կը փափաքին ղրկել իրենց զաւակները պէտք է այժմէն իսկ դիմում կատարեն հաստատութեան տնօրէնութեան։

Ա.— ՓՐԱՆՍԱԿԱՆԸ, որ տառացի կերպով կը հետեւի պետական լիսէներու արդիական բաժնի պաշտօնական ծրագրին — անգլերէն եւ սպաներէն լեզու – ներով — ։

Բ.— ՀԱՅԿԱԿԱՆԸ, որ կ'օժտէ սանու – հիները հայագիտական ծանօթութիւններով, հայ լեզուի, գրականութեան, հայ կրօնքի եւ պատմութեան, Հայաստանի աշխարհագրութեան մարզերուն մէջ։

Աշակերտուհիներ կ'ընդունուին ութ տարեկանէն սկսեալ։ Մանրամասնու – թեանց համար դիմել հաստատութեան տնօրէնութեան։

1, Bd. du Nord, LE RAINCY (S. et O.)
Tél : 927-01-72

Դպրոցասէրի ուսման ծրագիրը կ'ընդգրկէ երկու ուրոյն բաժիններ։

ՀԱՅ ԸՆԾԱՑԱՐԱՆ

Կը փնտռուի հայ տիկին մը Հաստատութեանս մէջ իբր խոհարարի օգնական։ Մանրամասն տեղեկութիւններու համար դիմել գրաւոր կամ անձամբ՝

École Apostolique Arménienne
3, Av. de Grandchmp
LE PECQ (S. et O.) Tél. 963-01-72

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԻՆՉՊԷՍ ՏԵՍԱՅ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ

(Տպաւորութիւններ)

Բ. ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Գրեց՝
Հ. ՎԱՀԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

ՆԿԱՐՆԵՐՈՎ ՃՈԽԱՑԱԾ ԱՅՍ ԳՐՔՈՑԿԸ Կ'ԱՐԺԷ ՄԻԱՅՆ 3 Ն. Ֆ.

Առաքումով՝ 4 Ն. Ֆ.

Դիմել՝
«ՅԱՌԱՋ»

FOURRURES
Roger YOPIAN
PRIX INTERESSANTS
NEUF et REPARATION
84, Boulevard de Stalingrad, 84
— CHOISY-LE-ROI (Seine) —
Autobus : de la Porte de Choisy, descendre 3 Communes ou Rue du Docteur-Roux.

IMPRIMERIE SPECIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ

Մատենաշար — ՅԱՌԱՋ — Կեդրոնավայր Գին
Ֆրանսա՝15 Ֆր.
— Առաւել առաքումի ծախքը —

«ՅԱՌԱՋ»

ՀԱՅ ԲՈՅԺ

ԺՈՂ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԱՇԿՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Խմբագրին երկար բացակայութեան պատճառաւ, լոյս տեսած չեն ՀԱՑ – ԲՈՑԺԻ 1962 եւ 1963 տարիներու թիւերը։

Խմբագիրը, որ նոր վերադարձաւ Ամերիկայէն, գործի ձեռնարկած է արդէն։ Ծրագրած է հրատարակել երկու բացառիկ թիւեր, իւրաքանչիւրը 150 էջ։ Առաջինը պիտի կրէ 1962 Թուականը, երկրորդը՝ 1963 Թուականը։ Այս երկուքը մէկ տարի հաշուելով՝ անոնք որ վճարած են 1962, վճարած կ'ըլլան նաեւ 1963 տարին։

Այս ձեւով, խմբագիրը կը խորհի ՀԱՑ–ԲՈՑԺԻ հրատարակութիւնը ամբողջացնել եւ կանոնաւորել մինչեւ յառաջիկայ տարի, եւ 1964 տարուան թիւերը լոյս ընծայել ամսէ ամիս՝ Յունուարէն սկսելով։

Ամերիկայի նոր բաժանորդները եւս, որոնք վճարած են այս տարուան համար (1963), պիտի ստանան ՀԱՑ–ԲՈՑԺԻ 1962 եւ 1963 թիւերը։

Այն բաժանորդները, որոնք յետնեալ պարտք ունին, թող բարի ըլլան իրենց վճարումը հասցնել մինչեւ տարեվերջ։ Հին պարտքերուն հետ՝ ներկայ տարին եւս վճարողներն են միայն, որ պիտի ստանան ՀԱՑ – ԲՈՑԺԻ բացառիկները, խմբագրուած բժշկական, գրական, պատմական, չատ հետաքրքրական եւ ճոխ բովանդակութեամբ,— արդէն տարեգրութեան յանձնուած։

Այս առթիւ չնորհակալութիւն այն հաւատարիմ բաժանորդներուն, որոնք ՀԱՑ–ԲՈՑԺԻ հրատարակութիւնը ընդհատուած ըլլալով հանդերձ՝ խմբագրին բացակայութեան պատճառաւ, վճարումները կատարած են օրը օրին ի վկայութիւն իրենց բարեկամութեան եւ վստահութեան։

Կը խնդրուի Հայրենիք, Ասպարէզ, Արմենիա, Ազատ Օր, Յուսաբեր, Ազդակ, Այգ, Ալիք թերթերու խմբագրութիւններէն, ինչպէս և Սիոն, Հասկ, Հայ Կեդրոն, Կիլիկիա, Հայաստանեայց եկեղեցի պարբերականներէն, որ հրատարակեն այս յայտարարութիւնը դէթ 2 – 3 անգամ։

ԿԵԱՆՔԻ ՈՒՂԻՆԵՐՈՎ

Գ. Հատոր

Շուտով լոյս կը տեսնէ Ս. Վրացեանի ԿԵԱՆՔԻ ՈՒՂԻՆԵՐՈՎ (Գ. Հատորը), չուրջ 300 էջ, պատկերազարդ եւ լաթա – կազմ։

Երրորդ հատորը կը բովանդակէ Ս. Վրացեանի յուշերը կամաւորական չարժման, ինչպէս նաեւ դէմքեր, դէպքեր եւ տպաւորութիւններ՝ մօտիկ անցեալէն։

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՆՈՐ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Իրենց զաւակները արձանագրել փափաքող ծնողքները պէտք է փութան դիմել տեսչութեան հասցէին։

COLLÈGE ARMÉNIEN SAMUEL MOORAT
26, Rue Troyon, SEVRES (S. et O.)
Tél. : OBS. 18-28

Եւրոպայի մէջ, հայ մանչերու համար հիմնուած, ֆրանսական եւ հայկական ուսումնական կատարեալ ծրագիրներով օժտուած մեծադոյն եւ ծաղկեալ ուսումնարանն է Սեւրի Սամուէլ Մուրատեան վարժարանը, որուն սեմէն ներս հայ մանուկին հոգին, միտքը եւ մարմինը կը մեծնայ, կը ծաղկի եւ կ'ընդլայնի բազմաճաշակ համեմատութիւններով։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի տարեկան դաշտահանդէսը տեղի կ'ունենայ Սեպտեմբեր 1ին, առաւօտէն մինչեւ երեկոյ «Իւ–Էս–Ա.»ի մարզադաշտին վրայ (Թանըրիին ֆով)։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Բանախօսութիւն, երգ արտասանութիւն եւ հայկական պարեր։

Ճոխ պիւֆէ. աղանդերներ եւ չամիչով խորոված։

Սիրով կը հրաւիրուի գաղութի հայութիւնը։

Անձրեւի պարագային «Խաժակ» սրահը։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼԻՈՆ.— Ֆր. Կապ. Խաչի Օրը կը տօնուի մեծ պատրաստութեամբ, 27 Հոկտ. Մոլիերէի չքեղ սրահին մէջ։

×

Հ. Բ. Ը. Միութեան Տիկնանց յանձնախումբը կը խնդրէ կազմակերպութիւնէրէն նկատի ունենալ հետեւեալ թուականները.—

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1, երեքշաբթի երեկոյ Տիկնանց յանձնախումբի կազմութեան գործադարձին առթիւ գեղարուեստական երեկոյթ։

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 19, ցուցահանդէս հայ արուեստագէտներու նկարիչ, արձանագործ եւ փորագրիչներու գործերուն։

Հայկական Թանգարանը, 52 Ավընիւ Ֆոշ, (Փարիզ 16)։

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7, 8, 9, 10, «Բարեկամական վաճառք»։

Ցառաջիկային պիտի տրուին մանրամասնութիւնները։

×

Մարսէյլի մէջ Դաշնակցութեան Օրը կը տօնուի Հոկտեմբերի 5ին Սալոն Ալհամպրա։

ՍԱԿԱԳԻՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	35 Ֆ.	միջնէն 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	15 Ֆ	միջնէն 1/8 սիւնակ
ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿՐ ՓՆՏՈՒՈՒԻ»	5 Ֆ.	» » »
ԾԱՒՈՒ Է	20 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը։

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է։

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան։

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal : 1278-35

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷ, երկերի ժողովածու, 10 հատոր լաթակազմ	70 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, երկերի ժողովածու, 7 հատոր, լաթակազմ	56 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Պապ թագաւոր, լաթակազմ	10 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Հայոց բերդը, լաթակազմ	8 Ֆր.
ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆ, երկերի ժողովածու, 2 հատոր լաթակազմ	14 Ֆր.
ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ, մեծադիր, գունաւոր նկարներով, լաթակազմ	10 Ֆր.
Վ. ԱՆԱՆԵԱՆ, Հայաստանի կենդանական աշխարհը, Բ.	8 Ֆր.
ԱՐՍԷՆ ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ, երկեր (Աբովեան Պռօշեան, Պարոնեան)	17 Ֆր.
ՄՈՒՐԱՑԱՆ, Պատմուածքներ, գունաւոր նկարներով	5 Ֆր.
ԵՂԻՇԷ ԶԱՐԵՆՑԻ մասին յիշողութիւններ. լաթակազմ	7.50 Ֆր.
ՄԻՒՌ. ՇԱԹԻՐԵԱՆ. Գարունը ուրիից եկաւ. 296 էջ.	5 Ֆր.
ԱԲԳԱՐԵԱՆ. Մատենադարան (անգլ.) 18 գունաւոր մանրանկարներ	3 Ֆր.
ՀԵՆՐԻԿ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ. երգի ծնունդը. բանաստեղծութիւններ	3.85 Ֆր.
Մ. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ. Տաղեր, 200 էջ. լաթակազմ	3.50 Ֆր.
ՍՈՎԵՏԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ. Ա. 800 էջ. լաթկազմ.	16 Ֆր.
ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ, Անզուելի զանգակատուն, Պէյրութ, 1963	10 Ֆր.

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ԳՐԱՏՈՒՆՍ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻՆ Է

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՁԱՅՆԱԳՐԵԱԼ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԵՐՈՒՆ

ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86 - 60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար· 50 Ֆ· Վեցամսեայ՝ 27 Ֆ·
Արտասահման՝ Տար· 60 Ֆ· Հատը 0·30 Ֆ·

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
28
ՕԳՈՍՏՈՍ
MERCREDI
28 AOUT
1963

LE NUMERO : 0,30 FR.

39ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9693

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

39e ANNÉE — Nº 9693

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՊԱՆՔ ՕԹՈՄԱՆ

Ա·

Հայ յեղափոխութեան պատմութեան մէջ նշանակի դէպք մըն է Պալսոյ Օսմանեան Դրամատան գրաւումը, բուռ մը անձնանուէր հրիտասարդներու կողմէ 1896 Օգոստոս 14-26ին:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը հինգ տարի առաջ էր տակաւին: Սակայն արդէն ունէր իւր կազմակերպութիւն մը օսմանեան մայրաքաղաքին մէջ:

*Հակառակ սուլթան Համիտի անթիւ անմարդ ամէնազգի լրտեսներուն, կուսակցութիւնը յաջողած էր «սուրբ դոր – ծութիւնը յաջողած էր «սուրբ դոր – ծութիւնը յաջողած էր «սուրբ դոր – ծ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

ՊԵՐԼԻՆԷՆ ԼՕԶԱՆ

Ռուս արտաքին նախարար Լոպանով կը պատասխանէ. «Անգլիա կ'ուզէ գրաւել բոլոր դռները, բայց այդ մէկը պիտի չունենայ»: Կանխելու համար անգլիական գրաւում մը՝ դեսպան Նելիտով մաքօքի նման պիտի բանի Պոլսոյ եւ Փեթերպուրկի միջեւ Ռուսիոյ Սեւ Ծովու նաւատորմը Պոլիս բերելու համար: Մայ – րաքաղաքին մէջ նոր շարժում մը պատրուակ պիտի ըլլար Վոսփորը գրաւելու: Նոր Արտաքին նախարար Մուրավիեւ Փարիզ կ'երթար Հանոթոն համոզելու, բայց Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը կ'ընդդիմանար, կ'անցնէր Պերլին, ուր Վիլհելմ կայսրը կը հաւաստէր, թէ համաձայն էր արեւելքի գոյավիճակի պահպանման: Նելիտովի առաջարկը կը մերժուէր եւ արդէն 1898ին կը հեռացուէր Պոլսէն հաւատարիմ գործակից Մաքսիմովի հետ:

Քննելի են երկու կէտեր՝ «ցարը համամիտ էր Նելիտովի ծրագրին»: Երբ Նիքոլա Անգլիա այցելեց, Վիքթորիա թագուհին եւ Սալզպրի Պալմորալի մէջ առաջարկեցին համաձայնութեան մը գալ, գահընկէց ընել սուլթանը եւ Նեղուցներու հարցը կարգադրել, Նիքոլա մերժեց: Պէտք չկար Սեւ Ծովու տորմիղը շարժման մէջ դնելու:

Հաւատալի չէ որ Նելիտով «համոզուած պաշտպանն ըլլայ ռուս միջամտութեան անհրաժեշտութեան՝ հայկական հարցի մէջ»: Թուրքեւռուս հաշտութեան նախագիծը պատրաստուած էր Նելիտովի կողմէ եւ յանձնուած Բ. Դրան, երբ Իկնատիեւ Փեթերպուրկ մեկնած էր: Պատրիարքը յայտարարեց ընդհ. ժողովին մէջ. «Նախագիծին մէջ Հայերուս համար տրամադրութիւն մը չկար, սրբազան եղբայրներուս հետ խորհրդակցելով գործի ձեռնարկեցինք»: Իկնատիեւ վերադարձին ցաւ յայտնեց, որ առանց իր ներկայութեան նախագիծը յանձնուած է: Պատրիարքը դիմեց «դաշտնաբար» Մեծ Դուքսին եւ Իկնատիեւ ստիպուեցաւ հեռագրով ցարին հաւանութիւնը ստանալ յօդուած մը զետեղելու համար: Հաւանական է, որ Նելիտով եւ Մեծ Դուքսը ընդդիմացած ըլլան եւ տեղի տուած՝ Իկնատիեւի պնդումին եւ ցարին հաւանութեան: Հեռագրին պատճէնը հրատարակուած չէ: Դեսպան Քամպոն կը կասկածէր Նելիտովի յաճախակի պալատ այցելելէն: Ռուս հրապարակագիր մը Նելիտովի կը վերագրէր «Զարդէ' վեհ, Տէր» խօսքը և Լէօ կ'աւելցնէր թէ մինչեւ այսօր հերքուած չէ վերագրումը:

Համիտ տեղի տալով Սելանիկի շարժումին, ստիպուեցաւ հռչակել միտհատեան սահմանադրութիւնը: Քրիստոնեաներ եւ իսլամներ ողջագուրուեցան եկեղեցիներու եւ մզկիթներու մէջ: Ցընծութեան տօն էր բովանդակ կայսրութեան մէջ: Սահմանադրական դրօշը կը ծածանէր ամենուրեք, «Ազատութիւն, Հաւասարութիւն, Եղբայրութիւն, Արդարութիւն» վերտառութեամբ: Ազատութիւն՝ մամուլի եւ խօսքի, հաւասարութիւն՝ ցեղերու, արդարութիւն՝ ամէն անհատի, օրէնքի առջեւ ամէնուն հաւասարութիւնը որպէս քաղաքացի, ո'չ տիրող, ո'չ հպատակ: Հայերը հաւատացին, թէ Թուրքիա պիտի ըլլար խոստացուած դրախտավայրը: Յուսախաբ եղան, երբ Ատանայի կոտորածը տեղի ունեցաւ: Երիտասարդ Թուրքերը սկսան քաղաքական միութեան աշխատիլ, թըրքացնել այլատարր ժողովուրդները, կեդրոնացնել կառավարութիւնը, մինչդեռ կայսրութիւնը բաղկացնող տարրերէն ոչ մէկը կը մտածէր հրաժարիլ ազգութենէն. իւրաքանչիւրն ունէր իր աւանդութիւններն ու դաւանանքը: Աւստրիա գրաւեց Պոսնիան, Իտալիա՝ Թրիփոլին, Պալքանները շարժեցան եւ Թուրքիա պարտուեցաւ: Երիտասարդ Թուրքերը Եւրոպայէն հեռանալով դարձան արեւելք, Համիտի օրերը վերադարձան:

1912ի սկիզբը Էջմիածնի կաթողիկոսը Պօղոս Նուպար փաշայի պաշտօն տուաւ պետութեանց մօտ դիմումներ կատարելու, բարենորոգումներու իրագործման ռուս հակակշռին տակ: 1912 Նոյեմբեր 26ին Պոլսոյ ռուս դեսպանն ալ Սազոնովին կը գրէր Հայերու տխուր կացութիւնը յայտնելով, թէ «Հայերուն աչքերը դարձած են Ռուսիոյ, հիւպատոսներ կը վկայեն Հայերու հոգեկան վիճակը, կը խնդրեն բարենորոգումներ ռուս հակակշռին տակ, նոյնիսկ ռուսական գրաւում»: Դեսպանին համաձայն, հայկական հարցը կարեւոր էր Ռուսիոյ համար, ուստի ռուս կառավարութիւնը ստանձնելու էր բարենորոգումներու նախաձեռնութիւնը, իսկ եթէ անիրականալի ըլլային՝ պատրաստուելու էր գրաւելու հայկական հողամասը: Սազոնով կը հրահանգէր դեսպանին դիմել Բ. Դրան եւ յայտնել թէ հայկական հարցը չլուծուելու պարագային, եւրոպական միջամտութիւն մը կրնար տեղի ունենալ եւ սահմաններուն վրայ խռովութիւններ ծագելու պարագային ալ «անբաղձալի շըփումներ» կը ստեղծուէին: Ժամանակը յարմար չէր Ռուսիոյ համար, միջազգային ձեռնարկ մը կատարելու համար: Ռուս դեսպանը կը թելադրէր ռուսահայ Տոքթ. Զաւրիեվի. «Կայսերական կառավարութիւնը կը հետաքրքրուի Հայաստանի ճակատագրով, սակայն Հայերը աչքէ հեռացնելու չեն ներկայ վայրկեանի բացառիկ պայմանները, ծանրացնելու չեն կացութիւնը անխոհեմ գործերով, անհրաժեշտ է որ Հայերը մնան Թուրք կամայականութեան զոհեր, գրգռելու չեն Թուրքերը, Եւրոպայի ներկայացնելու չեն ոչ մէկ տեսակի քաղաքական պահանջներ»:

Նոյն խորհուրդը կուտայ Փարիզի դեսպան Իզվոլսքի Պօղոս Նուպարի: Նախաձեռնութիւնը Ռուսիոյ մնալու էր եւ ոչ թէ Եւրոպայի, Հայերը սպասելու էին ռուսական կարգադրութեանց: Հեղինակը կ'ենթադրէր, թէ հայկական շարժում մը միջազգային միջամտութեան պատճառ պիտի ըլլար կամ Ռուսիոյ համար ծանր աղէտ մը պիտի ըլլար, եթէ հայկական լաւ առաջնորդուած ըմբոստութիւն մը պատճառ ըլլար արեւելեան սահմաններուն վրայ ինքնավար Հայաստանի մը ստեղծումին: Մուխթար փաշա կը կարծէր, թէ «Ռուսիա կը փափաքէր օգտուիլ Թուրքիոյ տագնապալի կացութենէն եւ տկարութենէն՝ պահանջելու համար Պերլինի դաշնագրով արեւելեան նահանգներու վերաբերեալ բարենորոգումներու իրագործումը»:

Լոնտոնի Թուրք դեսպան Թեվֆիք փաշա Անգլիոյ կը դիմէր՝ խորհրդականներ տրամադրելու արեւելեան վերակազմութեան համար: Լուրը բուռն յուզում կը պատճառէր Փեթերպուրկի մէջ: Լոնտոնի ռուս դեսպան Պէնքենտորֆ անգլիական կառավարութեան կը յայտնէր, թէ ռուս կառավարութիւնը անտարբեր չէր կրնար մնալ ռուս կայսրութեան սահմաններուն մօտ կատարուելիք բարենորոգումներուն: Սազոնով կը զարմանար, որ անգլեւթուրք ուղղակի համաձայնութիւն մը տեղի կ'ունենար, մինչդեռ Փոքր Ասիոյ հարցերը կարգադրուելու էին ընդհանուր շրջանակի մը մէջ: Սազոնով կը մըտահոգուէր, որ Թուրքիոյ հաւանութեամբ Անլիա կը ստանձնէր բարենորոգումներու իրագործումը եւ Պերլինի դաշնագիրը ստորագրող պետութեանց կը դիմէր հաւանաբար քննելու բարենորոգումներու հարցը, Հայերով բնակուած Թուրք նահանգներու մէջ անդորրութիւնը հաստատելու համար: Ֆրանսայի Արտ. նախարար Փիշոն Լոնտոնի Ֆրանսական դեսպան Քամպոնի միջոցով կը հաղորդէր Արտաքին նախարար Կրէյի, թէ համաձայն է Անգլիոյ կողմէ ոստիկանական կազմակերպութեան արեւելեան նահանգներու մէջ, իսկ Ֆրանսա պիտի ղրկէ ելմտական խորհրդականներ, մերժումի պարագային Թուրքիա կրնայ դիմել Գերմանիոյ:

Ռուսիա պիտի մերժէր երկուքին մասնակցութիւնը եւ չէր հաւատար, որ Թուրքիա Գերմանիոյ կը դիմէ:

Իրականութեան մէջ Սազոնով ուզած էր Թուրքիոյ հետ ուղղակի բանակցութեամբ կարգադրել Նեղուցներու հարցը եւ Թուրքիա հաղորդելով Լոնտոնի ռուս առաջարկը՝ փափաքած էր վերանորոգել Կիպրոսի Համաձայնագիրը: Ինչպէս 78ին եւ 95ին, այս անգամ ալ Ռուսիա կ'ընդդիմանար անգլիական միջամտութեան: Լոնտոնի եւ Փարիզի դեսպաններուն միջոցով կը հաղորդէր, թէ Կիպրոսի Հայերուն խոստացած էր պաշտպանել Թուրքիոյ Հայերը: Սազոնով կը յայտնէր անգլիական դեսպանին. «Եթէ խռովութիւններ կամ կոտորած ծագին արեւելեան նահանգներու մէջ, Ռուսիա պիտի մ[...] ջամտէ, պիտի չկրկնէ Լոպանովի [...] 1895ին, երբ անտարբեր մնաց [...] կոտորածներուն հանդէպ»: Հրահան[...] Պոլսոյ դեսպանատան 1895ի մայիսե[...] ծրագիրը հիմ ունենալով պատրաս[...] բարենորոգումներու ծրագիր մը եւ [...] կայացնել անգլիական եւ ֆրանսակա[...] դեսպաններուն եւ անոնց հաւանութի[...] ստանալէ ետք ներկայացնել միւս պետ[...] թեանց:

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

(Շար. – 2)

ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԳԱՐԵԳԻՆ Ծ. Վ. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ ՀԵՏ

Ա.

Անթիլիասի Դպրեվանքի վերատեսուչ Գարեգին Ծ. վարդապետ Սարգիսեան, որ Քանատա գացած էր իբրեւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան պատգամաւոր մասնակցելու եկեղեցիներու համաշխարհային ժողովին, քանի մը շաբաթուան համար Քանատայէն անցած է Միացեալ Նահանգներ: «Հայրենիք» թերթի խմբագրութիւնը շահեկան տեսակցութիւն մը ունեցած է Հայր Սուրբին հետ՝ կուտանք նոյնութեամբ.—

Հ.— Ի՞նչ է ձեր վերջին առաքելութեան նպատակը:

Պ.— Միացեալ Նահանգներ այցելութիւնս պաշտօնական ոչ մէկ առաքելութիւն կ'ենթադրէ: Եկած էի պաշտօնական առաքելութեամբ մը՝ Քանատա, Մոնթրէալի մէջ, մասնակցելու եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի «Հաւատք եւ Կարգ» կոչուած շարժումի կողմէ գումարուած համաշխարհային ժողովին, որպէս պատգամաւոր Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան: Մոնթրէալէն Ամերիկա անցայ, անձամբ տեսնելու համար մեր կաթողիկոսութեան ենթակայ ազգային թեմի եկեղեցական կեանքը, [...] խաւոր երեսներն ու յատկանշական երեւոյթները՝ կարգ մը կեդրոններու մէջ, ինչպէս Նիւ Եորք, Ֆիլատելֆիա եւ Պոսթոն:

Հ.— Մոնթրէալի Համաժողովին ընդհանուր կարգը ի՞նչ գծով կը շահագրգռէ Հայ Եկեղեցին:

Պ.— Անհրաժեշտ կը դզամ նախ [...] մը բառերով ուրուագծել միայն նպատակին ու օրակարգը ժողովին:

«Հաւատք եւ Կարգ» անունին ներքոյ ծանօթ շարժումը Ի. դարու եկեղեցական կեանքին մէջ միջազգային տարածում ունեցող այն շարժումն է, որ որպէս նպատակ ունի համայնական, համաքրիստոնէական ճիգով ուսումնասիրութիւնը աստուածաբանական [...]

ՍԱՅԱԹ – ՆՈՎԱՅԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 250 ԱՄԵԱԿԸ

ՄԵԾ ԸՂՁԱԻՈՐՆ ՈՒ ԲԵԶԱՐԱԾԸ

Բայց անհատի եւ անհատականութեան բուռն զարգացման այդ ամբողջ շրջանում եւրոպական բազմալեզու բանաստեղծութիւնն ընթացաւ մի այնպիսի ուղղութեամբ, որ առաջին պահ աննուազն տարօրինակ է թւում: Այդ դարում, դարի մանաւանդ առաջին կէսում (որ համապատասխանում է Սայաթ–Նովայի ստեղծագործական կեանքին), բանաստեղծութեան յատկանիշներից գործում էր միայն մէկը՝ յանգաւոր չափածոն: Իսկ պոէզիայի տեսակարար չարժաւոիթը, որ ներշնչանք է կոչւում, ոչ միայն մոռացուել, այլեւ խայտառ վտնտուել էր՝ Ֆրանսիացի Պուալոյի եւ անգլիացի Պոպի օրերից սկսած: Բանաստեղծելիս աշխատեցնում էին մկանները, մինչդեռ պէտք է աշխատէին ջղերով: Գործում էր ուղեղը, մինչդեռ հոգու մասնակցութիւն էր հարկաւոր: Ողեշնչման տեղը գրաւել էին զատողութիւն ու սրամտութիւնը, պատկերաւորութեան տեղը բռնել էր պճնազարդ արհեստականութիւնը, տաղանդի տեղը՝ ստացական զիտելիքը:

Ինչքա՛ն ուզէք՝ խրատ ու քարոզ, խորհուրդ ու բարոյախօսութիւն: Որքա՛ն սրտներդ տայ՝ չափածոյ հռետորութիւն ու յանգաւոր հրապարակախօսութիւն, ցամաք ու երկարաբան նկարագրութիւններ, լաւագոյն դէպքում՝ սերովբէական երգկոտութիւն ու սաղմոսային լալկանութիւն, բայց ո՛չ ճշմարիտ արուեստի յաճախանք, բայց ո՛չ հոգու խռովք ու ոգու թեւաբախում:

Արդար ու խելացի, փայլուն ու հանճարեղ, սրամիտ ու խայթիչ, քնքուշ ու նրբաշինող հազա՛ր մտքեր, խօսքեր, բայց... Բայց եթէ վերակենդանանար Դանիմարքայի Համլէտ կոչուած արքայազն եւ, անգիր իմանալով իր արարչի «Սոնետներ»ը, սրանց հետ համեմատէր չափածոյ այն արտադրանքը, որ երեւան էր եկել չէքսփիրեան «Սոնետներ»ից մէկուկէս–երկու դար յետոյ, — Համլէտն անկասկած կը կրկնէր իր հռչակաւոր խօսքը. «Բառե՛ր, բառե՛ր, բառե՛ր»...:

Եւ որքան հաւաստի է այս երեւոյթը, նոյնքան եւ առաւել հետաքրքրական է: Անհատի եւ անհատականութեան դարում անհատները ամբողջովին նուիրուած էին հանրայինին, հանրայինով էին ըղբաղուած այնպէս եւ այնչափ, որ սեփականը իսկ չէր մնում անհատականի համար, առանց որի չի եղել ու չի կարող լինել ճշմարիտ ու մնայուն պոէզիա:

Դարն էր այդպիսին: Հարիւրամեակների ընթացքում կաշկանդուած մարդկային միտքը՝ այլեւս ազատուած կապ ու կապանքից, արդէն թօթափած հաւատալիք ու սնոտիք՝ գրաւել էր մարդու հոգեւոր կեանքի նոյնիսկ այն բնագաւառը, որ իրենը չէր: Կործանել էր պէտք ու կառուցել: Եւ այդ էլ անում էին՝ նաեւ չափածոյով: Հռետոր էր պէտք եւ ոչ թէ բանաստեղծ: Գործ էր պէտք եւ գործել էր հարկաւոր: Եւ գործում էին. աւելի գործում, քան... ստեղծագործում:

×

Իրաւացի են, ի հարկէ, գրականութեան պատմագիրները, երբ գրական դէմքերին նայում ու գրական դէպքերը դիտում են ակնոցով այն ժամանակների, որոնց ծնունդն են այդ դէմքերն ու դէպքերը:

Բայց արդէն անցեալ դարձած, այլեւս անցեալին պատկանող գրողներին, իսկապէս ասած, այդ ակնոցն անկարող է օգնել, որովհետեւ մարդկանց կենդանութիւնը որոշւում է ոչ թէ ակնոցով, այլ աչքով. ա՛յն աչքով, որն ունի բնբերցողը՝ թէկուզ նոյնիսկ կարճատես, բայց ողջ ու կենդանի, առողջ ու ապրող ընթերցողը:

Ահա այսպէս՝ ոչ թէ ակնոցով, այլ աչքո՛վ նայելիս մենք նշմարում ենք [...] խարի համբուող մեծութիւններ, [...] րոնք այլեւս պատկանում են գրակա[...] թեան պատմութեանը, այսինքն՝ անց[...] տեսադաշտին, եւ ընդհակառակն՝ գոր[...] զորոչ տեսնում ենք այն երջանիկնե[...] որոնք չեն տեղաւորւում գրականութ[...] պատմութեան պարունակի մէջ, [...] ծառը՝ ջերմոցում, այսինքն՝ [...] են աչքի ենթակայութեան մէջ:

Առաջինները նման են այն կարգե[...] տաճարներին, որոնց մէջ այլեւս ոչ [...] չի աղօթում: Դրանք սրբութեամբ [...] պանւում են եւ պիտի պահպանուե[...] միայն «պետութեան կողմից», այլ [...] լորիս, որ ժողովուրդ ենք [...] Պիտի՛ պահպանենք, բայց եւ [...] անժխտելին. հաստատենք, որ այն[...] այլեւս չեն աղօթում:

Իսկ վերջիններս նման են այն [...] րաններին, որտեղ ապրում ենք՝ [...] խանում ու վշտանում, ոգեւորւ[...] յուսախաբւում: Ժամանակ առ ժամ[...] նրանք պէտք են զգւում ընդամէնը [...] նորոգման», որ ինքներս ենք անում, [...] որից թարմանում են նրանք ու [...] կեանքը:

ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ

(Շար. – 3)

բանական այն տարբերութիւններուն, ո– րոնք եկեղեցիներու պառակտումի դրժ – դանք եկեղեցիներու պառակտումի դրժ – դանք եկեղեցիներու պառակտումի դրժ – դան

Օրեր եւ Ժամեր

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ազգաժախնամի տարեկան պարահան – դէսը՝ փորժ ե՛ւ չքեղ սրահներուն մէջ, Հոկտեմբեր 27ին, ժամը 16էն 24։

ՑԱԻԱԿՑՈՒԹԻԻՆ

Մարսէյլի Վաստուրականի Հայրե – նակցական Միութիւնը իր ցաւակցութիւ – նը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Գաղիկ Շալճեանի եւ Պօյաճեան ընտանիքին, Սաթենիկ Փափազեանի (Ծնեալ Պօյա – ճեան) կսկծալի մահուան առթիւ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ

Տէր–Յովհաննէսեան Յովհաննէս, հօրը անունը Պետրոս, մօրը անունը Սալվի, քրոջը անունը Հերմոն· ունի երկու եղ – բայրներ՝ Սահակ եւ Մովսէս։ Կը բնա – կէին Էրզրումի Պաղիչէն գիւղը։ Իրենց – մէ լուր կ'ուզէ Իրենց հօրեղբայր կա – րապետի աղջիկը՝ Վարդանոյշ, մօրը ա – նունը Մանեակ։

Հասցէն է·— Երեւան, Արաբկիր, 8րդ փողոց, թիւ 5 տուն, խորհ· Միութիւն։

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ

Կրթական հաստատութեան մը մէջ աշ – խատելու համար կ'ուզուին·—

ա) Մէջէն տարիքի կին մը՝ ներքին մաքրութեան եւ տնական գործերու հա – մար։

բ) Այր մարդ մը ճաշարանը ծառայելու համար։

Անձամբ դիմել Յառաջի վարչութեան։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին 1963 – 1964 տարեշրջանի արձանագրու – թիւնները սկսած են։ Անոնք որոնք կը փափաքին ղրկել իրենց զաւակները պէտք է այժմէն իսկ դիմում կատարեն հաստա – տութեան տնօրէնութեան։

Ա.— ՖՐԱՆՍԱԿԱՆԸ, որ տառայի կեր – պով կը հետեւի պետական լիսէներու արդիական բաժնի պաշտօնական ծրա – գրին — անգլերէնն եւ սպաներէնն լեզու – ներով —։

Բ.— ՀԱՅԿԱԿԱՆԸ, որ կ'օժտէ տանու – հինները հայագիտական ծանօթութիւննե – րով, հայ լեզուի, գրականութեան, հայ կրօնքի եւ պատմութեան, Հայաստանի աշխարհագրութեան մարզերուն մէջ։

Աշակերտուհիներ կ'ընդունուին ութ տարեկանէն սկսեալ։ Մանրամասնու – թեանց համար դիմել հաստատութեան տնօրէնութեան։

1, Bd. du Nord, LE RAINCY (S. et O.)
Tél : 927-01-72

Դպրոցասէրի ուսման ծրագիրը կ'ընդ – գրկէ երկու ուրոյն բաժիններ։

ՍՏԱՑԱՆՔ

Ինչպէս տեսայ Հայաստանը

(Տպաւորութիւններ)

Բ· ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Գրեց՝

Հ· ՎԱՀԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

ՆԿԱՐՆԵՐՈՎ ՁՈՒԱՑԱԾ ԱՑՍ ԳՐ – ՔՈՑԿՐ ԿԱՐԺԷ ՄԻԱՑՆ 3 Ն· Ֆ·

Առաքումով՝ 4 Ն· Ֆ·

Դիմել՝

«ՅԱՌԱՋ»

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ

Մատենաշար — ՅԱՌԱՋ — կեդրոնավայր Գին
Ֆրանսա՝15 Ֆր·
— Առաւել առաքումի ծախքը —
«ՅԱՌԱՋ»

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՆՈՐ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Իրենց զաւակները արձանագրել փափա – գող ծնողքները պէտք է փութան դիմել տեսչութեան հասցէին։

COLLÈGE ARMÉNIEN SAMUEL MOORAT
26, Rue Troyon, SEVRES (S. et O.)
Tél. : OBS. 18-28

Եւրոպայի մէջ, հայ մանչերու համար հիմնուած, ֆրանսական եւ հայկական ուսումնական կառարեալ ծրագիրներով օժտուած մեծագոյն եւ ծաղկեալ ուսում – նարանն է Սեւրի Սամուէլ Մուրատեան վարժարանը, որուն սեմէն ներս հայ մա – նուկին հոգին, միտքը եւ մարմինը կը մեծնայ, կը ծաղկի եւ կ'ընդլայնի բազ – ձալի համեմատութիւններով։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Լիոն·— Ֆր· կաթ· Խոչի Օրը կը տօնուի մեծ պատրաստութեամբ, 27 Հոկտ· Մոլիերի Հքեղ սրահին մէջ։

×

Հ· Բ· Ը· Միութեան Տիկնանց յանձ – նախումբը կը խնդրէ կազմակերպութիւն – ներէն նկատի ունենալ հետեւեալ թուա – կանները·—

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1, երեքշաբթի երեկոյ Տիկնանց յանձնախումբի կազմութեան Գ· տարեդարձին առթիւ պեղարուեստական երեկոյթ։

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 19, ցուցահանդէս հայ արուեստագէտներու նկարիչ, արձանա – գործ եւ փորագրիչներու գործերուն։

Հայկական Թանգարանը, 52 Ավընիւ Ֆոշ, (Փարիզ 16)։

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7, 8, 9, 10, «Բարեւպա – տակ վաճառք»։

Ցառաջիկային պիտի տրուին մանրա – մասնութիւններ։

×

Մարսէյլի մէջ Դաշնակցութեան Օրը կը տօնուի Հոկտեմբերի 5ին Սալոն Ալ – համպրա։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ Փարիզի մէջ կը տօնուի 26 Հոկտ· չաբաթ գիշեր մինչեւ լոյս, 6րդ Թաղամասի քաղաքա – պետարանի սրահներուն մէջ։

★

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան յիս – նամեայ յոբելեանը կը տօնուի Հոկտեմ – բեր 13ին, Սալ տը լա Շիմի։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Ասչի Վիէնի մասնաճիւղի տարեկան դաշտահանդէսը տեղի կ'ունե – նայ Սեպտեմբեր 1ին, առաւօտէն մինչեւ երեկոյ «Իւ–Էս–Ա·»ի մարզադաշտին վրայ (Թանըրիին ետվ)։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Բանա – խօսութիւն, երգ արտասանութիւն եւ հայկական պարեր։

Ճոխ պիւֆէ· աղանդերներ եւ չամփու – րով խորոված։

Սիրով կը հրաւիրուի գաղութի հա – յութիւնը։

Անձրեւի պարագային «Ասժակ» սրահը։

FOURRURES
Roger YOPIAN
PRIX INTERESSANTS
NEUF et REPARATION
84, Boulevard de Stalingrad, 84
— CHOISY-LE-ROI (Seine) —
Autobus : de la Porte de Choisy, descendre 3 Communes ou Rue du Docteur-Roux.

ՍԱԿԱԳԻՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	35 Ֆ·	միճչեւ 1/4 սիւնակ		
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	15 Ֆ	միճչեւ 1/8 սիւնակ		
ՑԱԻԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ·	»	»	»
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ·	»	»	»
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ·	»	»	»
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ·	»	»	»
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ·	»	»	»
«ՓՈՒԼԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ·	»	»	»
«ԿԸ ՓՆՏՐՈՒԻ»	5 Ֆ·	»	»	»
ԾԱՀՈՒ Է	20 Ֆ·	»	»	»

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ ճշգրտուած ծառայով ազ – դերու համար են, չորրորդ էջը։

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է։

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան։

ԼՈՑՍԸ ԳՈՑՆ Է···· ԳՈՑՆԸ ԼՈՑՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՑՍ ՏՈՒԷ՛Ք···· ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՑՆ ՏՈՒԷ՛Ք
Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ
ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ
PEINTURES THOMLAC
16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet
136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47
11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06
ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ
Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնա – կարգ ներկեր։ Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրու – թիւն։ Նորոյթ իւղաներկեր, պատի դեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն։ Գեանի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէում եւ փլաստիֆ — ծածկոցներ·—
TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE
Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը։
Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր գեղջ ունենալ։
ՄԱՄՆԱՃԻՒՂԵՐ
52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY – SOUS – BOIS (Seine)

IMPRIMERIE SPECIALE DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86 - 60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 27 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ֆ. Հատը 0·30 Ֆ.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
29
ՕԳՈՍՏՈՍ
JEUDI
29 AOUT
1963

LE NUMERO : 0,30 FR.

39րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9694

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

39e ANNÉE — Nº 9694

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՊԱՆՔ ՕԹՈՄԱՆ

—o—

Բ.

2. Յ. Դաշնակցութեան Պոլսոյ կեդրոնական կոմիտէն մանրամասնօրէն պատրաստած էր Օգոստոս 27ին (հին տոմարով Օգոստ. 14) տեղի ունենալիք զոր-ցոյցները:

1. Ժամը ճիշդ 12ին 75 հոգի 200 ռումբով զինուած պիտի զբաւէին Պանք Օթոմանը:

2. Նոյն ժամուն Սամաթիոյ ընկերները Տնտեսի, Սուրէնի (Արտաշէս Անդրէասեան) եւ Միսաքեանի ղեկավարութեամբ ռումբերով պիտի յարձակէին տեղւոյն պահակին վրայ եւ պիտի սոսկացնէին զօրքը, որ փողոց ելլէր, երբ նախապէս ռումբի տարափ պիտի թափար անոնց վրայ:

3. Հինգ ընկերներ ամերիկահայ եղբօր ղեկավարութեամբ պիտի սպառ-ազինէին Ղալաթիոյ կամուրջին վրայ եւ երբ Շեհ-էմարքոսի կառքն անցնէր, ռումբի ահաւոր հարուածներով պիտի ոչնչացնէին զայն:

4. Զօրս կէտերու վրայ ընկերներ պատրաստուածներէն ռումբեր պիտի տեղային Պանք Օթոման գացող զինուորներուն վրայ:

5. Երկու Մշեցի տղաք խոշոր ռումբ մը պիտի նետէին Կալաթա-Սէրայի վրայ, երբ զինուորները փողոց ելլէին:

Միւտարի զաղանի ձուլարանին մէջ պատրաստուած չորս հարիւր զատարկ ռումբեր ութ օրուան մէջ փոխադրուած էին Բերայի արհեստանոցը, Օր. Իսկուհի տունը, ուր լեցուելէ վերջ բաժնուած էին զանազան ընկերներու տունը, տաս-տասնմէկ երիտասարդ ուսուցիչներու եւ ուսանողներու կողմէ, որոնց մէջ երեք աղջիկներ:

Երեւնափորձին մասնակցող ընկերնե-րուն ժամադրավայրը նշանակուած էր Պանք Օթոմանի մօտակայ անգլիական դպրոցը, որ արձակուրդի առթիւ պարապ էր: Այնտեղ մնացած էր միայն հսկող զինեալ Ցանէսը, Դաշնակցա-կան:

Պոլիս Համիտի խաֆիէները որոշ տեղեկութիւններ կրցեր էին քաղել կատարուած գործողութեանց մասին: Այդ պատճառաւ ալ ձախողեցաւ Սամաթիոյ ընկերները: Հարիւր յիսուն եւ չորս ռումբ-ներ գրուած էին զանազան տեղեր: Ընկերները եկեղեցի պիտի հաւաքուէին: Հոգեւորականները վրայ յարձակում պիտի գործէին մեքենայով:

Կարը տարածուած ըլլալով, Սամա-թիները Սան Սթեֆանօ փախած էին: Կատարածին ոստիկանները պաշարած էին Միսաքեաններու տունը եւ Գնունին ինքնէին: Վեց հոգի — մէկը Միսաք-եաններու մայրը՝ որ առաջին ռումբը նետող — հերոսաբար կռուեցան մին-չեւ:

Ձերբակալուած ընկերներ Բարկէն քանի մը աստիճանով դատարանի առաջնորդութեամբ կը դրաւէին Պանք Օթոմանը: Մուտքի դրան առջեւ կանգնած էին Սիւնի՝ ռումբերը հսկելու համար: Արմէն Գարօ կը ստանձնէր գործողութեանց ղեկավարութիւնը: Դրամա-կան 150 պաշտօնեաներն ու քանի մը յա-ճախորդներ կ'արձակուէին անվնաս-պարտ:

Ներսինները պատուհաններէն ռում-բերը տեղայնէին չէնքը պաշարող զին-ուորներուն եւ ամբոխին վրայ՝ ամէն ռումբին տասնեակներ դեռին փուելով: Ոչ մէկը կրնար ելլալ ներս մտնել: Համիտ առիթէն կ'օգտուի ջուրի կազմակերպելու համար ներսի մէջ, Բարենորոգումներու երաշխաւոր վեց մեծ պետութեանց դեսպան-ներու ջիթին տակ: Անոնց մէկ պարզ ստորագրութիւնը բաւական էր վերջ տալու ջարդին: Բոլորն ալ Վոսփորի մէջ ունէին իրենց պահականաւերը՝ թնդանօթներով պինդ-ուած: Սակայն ո՛չ մէկը տեղէն չարժե-ցաւ՝ սպառնալու համար ոմբակոծել Եըլտըզի պալատը՝ եթէ չարունակուէին ջարդերը:

Զար բերաններ կ'ըսեն նոյնիսկ, որ ռուսական դեսպանատան աւագ թարգ-ման Մաքսիմով քաջալերած է Կարմիր Սուլթանը, խորհուրդ տալով անոր.—

Massacrez Majesté, massacrez !..

Այս նոյն Մաքսիմովն է, որ յանուն վեց մեծ դեսպաններուն, Բ. Դրան ներ-կայացուցիչին եւ Պանք Օթոմանի տնօ-րէնին հետ բանակցութիւններ վարեց Պանք Օթոմանը ղրաւող Դաշնակցական ֆետայիներու պարապլուխ Արմէն Գարո-յի (Գարեգին Փաստրմաճեան) եւ Հրայրի (Հայկ Թիւրեաքեան) հետ:

Պանքայի ղրաւումէն վերջ Լեւոն Նէվ-րուզ վեց դեսպաններուն յանձնած էր Հ. Յ. Դ. Կեդրոնական Կոմիտէի Պա-հանջմնագիրը: Միւս կողմէ Արմէն Գա-րօ Պանք Օթոմանի տնօրէն Օպինոյի եւ Մաքսիմովի տուած էր վերջնագիր մը՝ սպառնալով օդը հանել չէնքը՝ եթէ ան-միջապէս չդադրին ջարդերը, չդադրի Պանքայի վրայ զինուած յարձակումը եւ երաշխիքներ չտրուին Հայկ. Բարենո-

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՎԻԷԹՆԱՄ

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐԸ ՇԱՏ ԴԺԳՈՀ ԵՆ

—o—

Քաղոթ Լոճ ի վերջոյ յաջողեցաւ տեսնուիլ Վիէթնամի նախագահին եղբօր՝ Տինհ Նհուի հետ: Նախագէպ տեսնուած էր նաեւ նախագահ Տիէմի հետ եւ յետագային խորհրդակցութեան պիտի կանչուէր Արեւելքին նախարարին փոխանորդին կողմէ: Միւս կողմէ, մինչ Ուաշինկթըն կը փորձէր փրկել Վիէթնամի բանակին պատասխանատուութիւնը անցած-դարձածին մէջ, Վիէթնամի բանակին սպայակոյտը յատուկ դեկոյցով մը կը հերքէր ամերիկեան Արեւելքին նախարարութեան յայտարարութիւնը զոր «ծայրայեղօրէն եւ բացարձակապէս սխալ» կ'որակէր: Արդարեւ Ամերիկացիք ըսած էին թէ պատերազմական վիճակի առթիւ ձեռք առնուած բոլոր միջոցները զործադրուած էին «մասնաւոր ուժերու խումբերու կողմէ, որոնք ենթակայ չեն բանակի ընդհանուր հրամանատարին»: Այս զեկոյցին առթիւ է որ Վիէթնամի բանակը կը ճշդէ.— «Բանակին բոլոր պատասխանատու պետերը, միաձայնութեամբ, առաջարկած ու ձեռք ձգած են պատերազմական վիճակի հաստատումը եւ անոր հետ կապ ունեցող ձեռք առնուելիք միջոցները:

Յարդ յայտնի չէ թէ ի՞նչ ըսուած է Վիէթնամցիներու եւ Ամերիկացիներու միջեւ: Ուաշինկթընի մէջ կ'ըսուի թէ Ամերիկացիք չատ կարուկ եղած են եւ իրենց վճռական տեսակէտը յայտնած նախագահ Տիէմի ձախաւեր քաղաքականութեան համար պատասխանատուներու նը կատմամբ:

Ուաշինկթընի մէջ ուրիշ կարծիք մըն ալ կը տիրէ: Արդարեւ, Ամերիկացիք անհանդուրժելի կը գտնեն որ Տիէմի եղբայրը (գլխաւոր պատասխանատուն նըկատուած այս դէպքերուն) դործի գլուխ մնայ տակաւին: Ուաշինկթընի մէջ չատ գոհ կ'ըլլան եթէ Տիէմ ազատի քիչ մը

խաւոր վեց մեծ պետութեանց դեսպաններու քիթին տակ: Անոնց մէկ պարզ ստորագրութիւնը բաւական էր վերջ տալու ջարդին: Բոլորն ալ Վոսփորի մէջ ունէին իրենց պահականաւերը՝ թնդանօթներով պինդ-ուած: Սակայն ո՛չ մէկը տեղէն չարժեցաւ՝ սպառնալու համար ոմբակոծել Եըլտըզի պալատը՝ եթէ չարունակուէին ջարդերը:

Զար բերաններ կ'ըսեն նոյնիսկ, որ ռուսական դեսպանատան աւագ թարգման Մաքսիմով քաջալերած է Կարմիր Սուլթանը, խորհուրդ տալով անոր.—

Massacrez Majesté, massacrez !..

Այս նոյն Մաքսիմովն է, որ յանուն վեց մեծ դեսպաններուն, Բ. Դրան ներկայացուցիչին եւ Պանք Օթոմանի տնօրէնին հետ բանակցութիւններ վարեց Պանք Օթոմանը ղրաւող Դաշնակցական ֆետայիներու պարապլուխ Արմէն Գարոյի (Գարեգին Փաստրմաճեան) եւ Հրայրի (Հայկ Թիւրեաքեան) հետ:

Պանքայի ղրաւումէն վերջ Լեւոն Նէվրուզ վեց դեսպաններուն յանձնած էր Հ. Յ. Դ. Կեդրոնական Կոմիտէի Պահանջմնագիրը: Միւս կողմէ Արմէն Գարօ Պանք Օթոմանի տնօրէն Օպինոյի եւ Մաքսիմովի տուած էր վերջնագիր մը՝ սպառնալով օդը հանել չէնքը՝ եթէ անմիջապէս չդադրին ջարդերը, չդադրի Պանքայի վրայ զինուած յարձակումը եւ երաշխիքներ չտրուին Հայկ. Բարենորոգումներու զործադրութեան համար:

Բանակցութիւնները տեւեցին մինչեւ առտուան դէմ, երբ 19 ֆետայիներ յաղթական դուրս ելան չէնքէն, հաւատալով Մաքսիմովի խաբեբաներ խոստումներուն: Եօթը հերոսներ նահատակուած կամ ծանրապէս վիրաւորուած էին: Թուրք հրամանատարը հարցուցեր է թէ ո՞ւր են միւսները: Կը կարծէ եղեր, որ Պանքան զրաւողները երկու հարիւր հոգի էին...:

Անգլիական Մանչիսթր Փոսթ թերթը գրեց, որ 450 թուրք սպաններ եւ զինուորներ սպաննուած կամ ծանրապէս վիրաւորուած էին Պանք Օթոմանի զրաւման առեն:

Յեղափոխական խիզախ ձեռնարկ մըն էր, որ տեղի ունեցաւ 67 տարի առաջ Վոսփորի ափերուն վրայ, օսմանեան կայսրութեան մայրաքաղաքին մէջ: Մեծ եղաւ տպաւորութիւնը թրքական եւ օտար շրջանակներու վրայ:

Սուլթան Համիտ վերջ տուաւ իր ջարդի քաղաքականութեան: Նոյնիսկ 1905ին Եըլտըզի պոմպային առթիւ չհամարձակեցաւ ջարդի հրաման տալ:

Սակայն չդործադրեց խոստացուած բարենորոգումները, ապահովելով երաշխաւոր պետութեանց անտարբերութիւնը:

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՍԻԶԻ մէջ, Գերապայծառ Քափովիլլա դասախօսութիւն մը ըրած է եւ կարդ մը յայտնութիւններ ըրած Յովհաննէս ԻԳ.ի մասին: Գերպ. Քափովիլլա որ անձնական քարտուղարը եղած է վախճանեալ Պապին, յիշած է թէ 1962 Դեկտ. 26ին, ան իր յուշատետրին մէջ դրած է.— Առջի դիշեր, կարդալէ ետք ռուսերէն ղրականութեան մը յատուկ բանը, ամբողջ հնութիւնս Տիրոջ նուիրեցի որպէսզի բովանդակ Ռուսիան կաթոլիկ դառնայ: Քարտուղարը կարդ մը բացատրութիւններ ալ փորձած է տալ Սճու պէյի ընդունելութեան մասին: Բայց դակ մամուլը կ'ողջունէ այս լուրը բացի Իլ Թեմփոյէն որ չի մոռնար թէ Յովհաննէս ԻԳ.ի յայտարարութիւնը մէկ միլիոն ձայն չհիլ տուած է համայնավարութեան, Իտալիոյ մէջ:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ Դաշնակցային Հանրապետութեան նախկին նախագահը՝ Թէոտոր Հօյս անդամահատուեցաւ ձախ սրբունքէն:

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ մէջ Իրաքի եւ Սուրիոյ զեկավարները սկսան իրենց խօսակցութիւնները, որոնց կը մասնակցին նաեւ երկու երկիրներու կարդ մը նախարարներ: Ըստ սուրիական Ալ Փիֆան օրգանին, Սուրիա եւ Իրաք կը խորհին հասարակաց սպայակոյտ մը ստեղծել:

ԱՆՔԱՐԱՑԻՆ կը հաղորդեն որ էքրէմ Ալիքան, փոխ-վարչապետ եւ Նոր-Թուրքիա կուսակցութեան նախագահ, յայտարարած է թէ կը հրաժարի այս զոյգ պաշտօններէն:

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ 6 միլիոն 856 հազար տոլար կուտան Իրաքի, վերապարձնելիք 19 տարուան ընթացքին, ըստ առջի օր ստորագրուած համաձայնութեան մը:

—

եղբօրը «հողատարութենէն» եւ մօտենայ բանակին:

—

Ամէն պարագայի մէջ, Ամերիկացիք պէտք է անելէն դուրս ելլեն: Իրենց գլխաւոր դէնքն է՝ տարեկան 500 միլիոնի օժանդակութիւնը զոր կ'ընեն Վիէթնամի:

ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՅՐԵՆԱԴԱՐՁԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿԻՆ ՀԵՏ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Հ.— Անցեալ տարի Պ. Անդրանիկ Շահինեանը մեզի անձամբ յայտնեց, թէ այս տարի Յունուար կամ Փետրուար ամսուն հայրենադարձի պատուիրակը պիտի հասնի Գահիրէ, որպէսզի Մայիս եւ Սեպտեմբեր ամիսներուն երկու կառաւաններ մեկնին հայրենիք: Սակայն, արդէն Յուլիս ամսուան վերջերուն կը գտնուինք եւ նոր բախտը կ'ուենենանք ընդունելու ձեզ մեր մէջ: Աւելի լաւ չէ՞ որ ներգաղթողները սկիզբէն յստակօրէն գիտնան իրենց ընելիքը եւ մեկնելիք թղթականը: (Յառաջ.— Հարցումը թղթու է):

Պ.— Ի հարկէ լաւ կը լինի որ սկզբից ամէն ինչ յստակ լինի, ներգաղթողներին խնայելու համար աւելորդ դժուարութիւններ, սակայն պիտի ասել որ ինձնից առաջ մի ուրիշ պատուիրակ պիտի գար, որոշ աշխատանքներից յետոյ, հրաժարուեց նա: Անմիջապէս ինձ նշանակեցին, անցագիրս ձեւակերպեցի եւ եկայ: Ուրեմն սա է պատճառը ուշացման:

Հ.— Ե՞րբ պիտի մեկնի կարաւանը:

Պ.— Կարաւանը պէտք է մեկնի Սեպտեմբերի 15-30: Ջենք ուզում աւելի ուշ ճանապարհ դնել հայրենադարձներին, որպէսզի տաք երկնից յանկարծ ցրտի մէջ չընկնեն:

Հ.— Ո՞ր շրջանները պիտի տեղաւորուին այս տարուան հայրենադարձները:

Պ.— Նախատեսել ենք այս տարուան հայրենադարձները տեղաւորել Լենինական, Կիրովական, Ղափան, Հրազդան, Ալավերդի, Լուսաւան եւ այլ շրջաններ, նայած մեկնողների մասնագիտութեան, ինչպէս նաեւ զործի ու բնակարանի յարմարութիւններին: Մենք չենք ցանկանում միայն Երեւան կառուցանել, այլ ցանկանում ենք Հայաստան կառուցանել: Հայաստանի բնակչութեան մի ստուար մասը ապրում է Երեւանում ու Երեւանը գնալով զերբնակուած քաղաք է լինում: Շրջաններում ապրողները ոչ մի ձեւով չեն զրկուի ապրուստի եւ վայելքի հնարաւորութիւնից եւ հարկ չեն զգայ անպայման բնակուելու Երեւանում:

Հ.— Գահիրէի մէջ, պետական պատկան իշխանութեանց հետ շփում հաստատեցի՞ք:

Պ.— Այո, ես եղել եմ Ներքին նախարարութեան անցագրային բաժնում: Շնորհակալ եմ որ ինձ նկատմամբ սիրալիր ընդունելութիւն ցուցաբերեցին եւ խոստացան օժանդակել մեզ նախորդ տարուան նման: Անցագրի եւ այլ զործողութիւնները պիտի ընթանան անցեալ տարի հաստատուած կերպով: Ուրեմն, ներգաղթողները պիտի աշխատեն անցեալ տարուան ձեւով:

Հ.— Ուրիշ ո՞ր երկիրներէն հայրենադարձ պիտի կազմակերպուի:

Պ.— Այս տարի հայրենադարձներ են լինելու Յունաստանից եւ Կիպրոսից: Պարբերական հայրենադարձը չարունակւում է միշտ Իրանից: Իմ նաւով Կիպրոս գնացին հայրենադարձի լիազօր պատուիրակներ Եղիչէ Յովհաննիսեանը եւ Հայկ Շահինեանը: Յունաստանի պատուիրակներ Զամչեան եւ Մելքոնեան արդէն կը գտնուին Աթէնքի մէջ:

Հ.— Ո՞րքան ատեն պիտի տեւէ հայրենադարձի շարժումը:

Պ.— Հայրենադարձի շարժումը պիտի չարունակուի եւ գնալով աւելի լայն ծաւալ ստանայ, այնքան ատեն որ հայրենիք վերադառնալ ցանկացող Հայեր լինեն: Ամէն տարի նոր բնակարաններ ենք կառուցանելու, որպէսզի լաւ պայմաններով ընդունենք հայրենադարձներին:

ԿԻԼԻԿԵԱՆ ՅՈՒՇԵՐ

ԳՆԴԱՊԵՏ ՊՈՒԷՄՈՆԻ ՀՐԱԺԵՇՏԸ

Գնդապետ Պոէմոնը Ատանա ժամանեց 1919 Յունուար 30ին իբր Վարչական Հակչռի Պետ: Այդ պաշտօնը վարեց մինչեւ Սեպտեմբեր 1920, երբ Մարզպան ղօր. Կուռոյի հրամանով Ֆրանսա վե – րադարձաւ:

Ղօր. Կուռոյի տուած որոշումին պատ – ճառը առաջին օրէն իսկ յայտնի էր: Փօլ ոիւ Վէռւ զայն բացէն կը յիշէ «Լա Փա – սիոն տը լա Սիլիսի»ի մէջ:

Գնդապետին ընդհանուր քարտուղարն էր պահեստի տեղակալ Խաքանո:

Երկուքին միջեւ ծայրայեղ դժուարութիւն ծագեցաւ: Ըստ Փօլ ոիւ Վէռւի՝ Խաքանո կ'ամբաստանուէր իբր գեղծարար եւ ձերբակալուելու վտանգի մէջ էր: Ցա – մենայն դէպս ստոյգ է որ Խաքանո ձեռք անցուց գնդապետին մէկ գրութիւնը, ուր գնդապետը ղօր. Կուռոյի վերաբերմամբ աննպաստ դատողութիւններ կ'ընէր եւ որ անձնական խոզովակով Ֆրանսա պիտի ղրկուէր: Իսկոյն, Խաքանո չունչը պէչ – բութ առաւ եւ այդ գրութիւնը ղօր. Կու – ռոյին յանձնեց: Արդէն հինուց ղօրավարը եւ գնդապետը փոխադարձ համակրու – թիւն չէին տածեր: Արդիւնքը եղաւ ան – միջական՝ գնդապետ Պոէմոնի հեռա – ցումը: Խաքանո կիլիկիա չվերադարձաւ:

Հնազանդելով, գնդապետ Պոէմոն ան – միջապէս պատրաստուեցաւ մեկնելու եւ այդ առթիւ պաշտօնէութեան ուղղեց հրաժեշտի յայտարարութիւն մը, որուն թարգմանութիւնը կուտանք իբր պատ – մութեան նիւթ:

Ատանա, 4 Սեպտեմբեր 1920

«Առաջին ղօրաբաժնի ղօրավարը (1) թիւ 975 Գ. 4 Սեպտեմբեր 1920 թուակիր նամակով ինծի կը յայտնէ թէ Մարզպանը, նկատի ունենալով որ աւելի քան 19 ամիս անցուցած եմ Արեւելքի մէջ, որոշած է որ վերադառնամ Ֆրանսա անհրա – ժեշտ տեղեկութիւններ տալու համար՝ կիլիկիոյ մկրթութիւնքի հետ հաշտութեան դաշնագրի գործադրութեան վերաբեր – եալ»:

«Շնորհակալ եմ, ի խորոյ զինուորա – կանի սրտիս, բոլոր անոնց, մեծ ու պզտ – ուկ, որոնք աշխատակիցներս եւ օգնա – կաններս եղան մեր ծանր ձեռնարկին մէջ, որ այնչափ տաժանելի դարձաւ այս տարուան սկիզբէն ի վեր:

«Անոնք վստահ կրնան ըլլալ թէ պիտի յիշեմ զիրենք հաւատարմօրէն, եւ ուրախ պիտի ըլլամ իրենց կրկին հանդիպելու իմ ճամբուս վրայ:

«Եթէ այդ ճամբան երբեմն ընդհա – տեցաւ, եթէ անոր վրայ գտանք խիճեր, փուշեր եւ ապրեր, դուք զայն պիտի չա – ջատէք, որ ճակատագիրը յաճախ պլանում է տալ «հանճար» կոչուածներին անգամ:

Սայաթ–Նովան ունէր չնորհը:

Բանաստեղծների մեծամասնութիւնը, նոյնիսկ ականաւոր բանաստեղծների, ի – րենց ստեղծագործական կեանքում չըը – ջում են կեղծամով, որ այս դէպքում պիտի հասկանալ ոչ թէ բառացի, այլ փոխաբերաբար. կեղծամ, որ կա՛մ դըը – քանութիւն է (բառիս ոչ վատթար ի – մաստով), կա՛մ ծածկամտութիւն, այս – ինքն՝ անկեղծութեան եւ անմիջականու – թեան պակաս:

Սայաթ–Նովան այն հազուագիւտներից է, ովքեր կեղծամ չեն դնում, եթէ մին – չեւ իսկ ճաղատ – հերթաթափ են:

Ահա թէ ինչո՛ւ այսօր էլ, երկու հա – րիւր տարի անց, նա թափում է ոչ միայն ապրող–կենդանի անձնաւորութիւն, այլև ժամանակակից ու հասակակից: Իւրա – քանչիւր նորեկ սերնդի հետ նա խօսում է «ես»ով, դիմում է «դու»ով, եւ նրան պատասխանելիս «դուք»ի անհրաժեշտու – թիւն չի զգացւում:

Մեր հաւատացեալ պապերի համար որքան անհրաժեշտ, նոյնքան էլ հեշտ բան էր մահից առաջ խոստովանելը: Այդ կարող էին անել բոլորը: Բայց մեծերին, մի՛յն մեծերին է տրուած ոչ միայն մա – հից առաջ, այլ մահից յետոյ էլ խոստո – վանելու դժուարին բախտաւորութիւնը: Եւ ահա, աւելի քան 200 տարի, Սայաթ – Նովան խոստովանում է ոչ թէ ինչ–որ մէկին, այլ մի ամբողջ ժողովրդի: Ո՛չ. երե՛ք ժողովրդի:

Եւ խոստովանում է ոչ այլ ինչ, քան իր միակ եւ մեծագոյն մեղքը՝ սէրը:

Սէրն է. խակապէս, նրա երկրորդ «ես»ը, Հոմէացիների ասած «ալտէր – էգօ»ն: Ուստի եւ Աւետարանի յայտնի տողը նա կը սրբագրէր այսպէս. «Ի սկզբանէ էր Սէրն», ուրեմն եւ «ամենայն ինչ նովաւ եղեւ, եւ առանց նորա եղեւ եւ ոչինչ, որ ինչ եղեւն»:

Սիրոյ այս առաջնութիւնը (Եւրոպա – ցու ասած պրիմատը) նորութիւն չէր Հա – յոց բազմադարեան բանաստեղծութեան մէջ: Յակոբ Նարեկացին՝ հայ քնարեր – գութեան մեծագոյն հանճարը, Սայաթ – Նովայից 800 տարի առաջ, սիրոյ ծագու – մը տեսնում էր «արեւելքից էլ վեր» եւ «առաւօտից առաջ»:

Հայոց միջնադարեան տաղերգութիւ – նը, որ (համաշխարհային պոէզիայի մեծ դիտակ, ռուս ականաւոր բանաստեղծ Վ. Բրիւսովի արդար բնորոշմամբ) «մէկն է մարդկային ոգու այն սքանչելի յարթա – նակներից, ինչպիսիք պիտի բովանդակ աշխարհի տարեգրութիւնը», կտակել է աքանչելի չատ էջեր, որոնց մէջ սիրոյ ճառագայթումը նոյնպէս սկզբնային է, Նարեկացու բառով՝ «յառաւօտէ»: Իսկ մեր ժողովրդի ստեղծած այն հրաշալիքի մէջ, որ վերագրւում է Նահապետ Քու – չակին, իբրեն սիրոյ սկիզբ կամ արքե – տիպ, ամենամեծ պարգեւը՝ հնարագի – տութեան սկսիլ անդլեւ–Քրանսական ճշդելու համար՝ Փոքր Ասիոյ մէջ:

Գէորգ Ե. կը դիմէր Կովկասի փոխար – քային, խնդրելով որ Հայերուն ապա – հովուի լաւագոյն ճակատագիրը մը: Ցա – լոկի հետ խօսելով կ'ըսէր. «Փոքր Ասիոյ մէջ բնականաբար նկատի պիտի ունենամ Հայերու հարցը: Կարելի չէ անոնք ձգել Թուրք լուծին տակ: Կգելո՞ւ եմ Հայաս – տանը, այդ պիտի ընեմ, եթէ Հայերը խնդրեն, այլապէս իրենց պիտի տամ ինքնավար վարչութիւն մը»: Կովկասի Հայերուն մէջ եռանդուն գործունէութիւն մը կը տիրէ, կամաւորական գունդեր կը կազմուին, ռուս կառավարութիւնը կա – ճածանգով կը դիտէր այդ շարժումները: Թուրք բանակին առաջին պարտութիւնն ալ Թուրքերէն կը վերագրուէր հայ կա – մաւորներու գործունէութեան, Հայբե – նադաւութիւն կը նկատուէր ատիկա, ա – րեւելեան նահանգներու կացութիւնը խիստ կը ծանրանար: Կոտորած չեղաւ պատերազմէն առաջ, որովհետեւ Թուրք կառավարութիւնը խիստ միջոցներ ձեռ – առաւ Քիւրտերու դէմ, վախնալով որ Թուրքահայ միջադէպեր անմիջական մի – ջամտութեան պատճառ կ'ըլլան Կովկասի բանակին կողմէ: Պիթլիսի ռուս հիւպա – տոսը աշխատեցաւ չարժել Քիւրտերը, կոտորած պատճառել եւ միջամտութեան պատրուակ ունենալ: Վալին հրամայեց ձերբակալել պետերը, որոնք ապատա – նեցան Հիւպատոսարան, յետոյ անցան Կովկաս:

Սուլթանը սրբազան պատերազմ կը հռչակէ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի դէմ ըմբոստութեան հրաւիրելով իսլամները: Անգլիա եւ Ֆրանսա կը յայտարարեն թէ չեն պատերազմիր խալիֆայութեան եւ իսլամութեան դէմ, այլ հաւատարաց ե – րիտասարդ Թուրքերու դէմ. պատերազ – մին դլխաւոր նպատակն է ազատագրել փոքրամասնութիւնները, մասնաւորապէս Հայերը, Թուրք բռնակալութենէն: Երի – տասարդ Թուրքերն ալ կ'որոշեն ձերբա – կալել Հայերէն, տարագրելով, կո – տորելով:

Էնվէր եւ Թալեաթ գերման դեսպանին կը յայտնեն իրենց ծրագիրը՝ օգտուելով ընդհանուր պատերազմէն՝ արմատապէս վերջացնել ներքին թշնամիներու գործ, առանց խանգարուելու արտաքին քաղ – աքականութեան միջամտութենէն: Գերման դեսպան կոմս Մենթերնիխ կը միջամտի Թալեաթի մօտ, բայց ի զուր: Ոչ մէկ դիմում նկատի կ'առնուի երիտասարդ Թուրքերու կողմէ: Թալեաթ կ'ըսէ ամե – րիկեան դեսպան Մորկենթաուի. «Դուն Հրեայ ես, ինչո՞ւ կը պաշտպանես այս քրիստոնեաները»: Ցետոյ կը բացատրէ. «Հայերը հարստացած են ի վնաս Թուր – քերուն, կ'ուզէին բաժնուիլ օսմանեան կայսրութենէն եւ հիմնել անկախ պետ – ութիւն մը, քայլալերեցին մեր թշնամին – րը, միանալով Ռուսերուն՝ պատճառե – լով մեծ կորուստներ մեր բանակին:

Ռուսիա կը սպասէր պատերազմի դա – լուստին, որովհետեւ Ներատովի, ռուս Արտաքին Նախարարութեան խորհրդա – կանին համաձայն, «Նեղուցներու հարցը կը լուծուի ընդհանուր պատերազմով»: Թուրքիա կը մտնէր կրկէսին մէջ. Գեր – մանիոյ եւ Աւստրիոյ կողքին, Անգլիա անմիջապէս կը հրատարակէր իր խնամա – կալութիւնը Եգիպտոսի վրայ: Սազոնով ի փոխարինութիւն կը պահանջէր Պոլիսն ու Նեղուցները: Լոնտոնի Ֆրանսական դեսպան կրկին կ'առաջարկէր բանակցութեան սկսիլ անգլեւ–Քրանսական շահերը ճշդելու համար՝ Փոքր Ասիոյ մէջ:

Գէորգ Ե. կը դիմէր Կովկասի փոխար – քային, խնդրելով որ Հայերուն ապա – հովուի լաւագոյն ճակատագիրը մը: Ցա – լոկի հետ խօսելով կ'ըսէր. «Փոքր Ասիոյ մէջ բնականաբար նկատի պիտի ունենամ Հայերու հարցը: Կարելի չէ անոնք ձգել Թուրք լուծին տակ: Կգելո՞ւ եմ Հայաս – տանը, այդ պիտի ընեմ, եթէ Հայերը խնդրեն, այլապէս իրենց պիտի տամ ինքնավար վարչութիւն մը»: Կովկասի Հայերուն մէջ եռանդուն գործունէութիւն մը կը տիրէ, կամաւորական գունդեր կը կազմուին, ռուս կառավարութիւնը կա – ճածանգով կը դիտէր այդ շարժումները: Թուրք բանակին առաջին պարտութիւնն ալ Թուրքերէն կը վերագրուէր հայ կա – մաւորներու գործունէութեան, Հայբե – նադաւութիւն կը նկատուէր ատիկա, ա – րեւելեան նահանգներու կացութիւնը խիստ կը ծանրանար: Կոտորած չեղաւ պատերազմէն առաջ, որովհետեւ Թուրք կառավարութիւնը խիստ միջոցներ ձեռ – առաւ Քիւրտերու դէմ, վախնալով որ Թուրքահայ միջադէպեր անմիջական մի – ջամտութեան պատճառ կ'ըլլան Կովկասի բանակին կողմէ: Պիթլիսի ռուս հիւպա – տոսը աշխատեցաւ չարժել Քիւրտերը, կոտորած պատճառել եւ միջամտութեան պատրուակ ունենալ: Վալին հրամայեց ձերբակալել պետերը, որոնք ապատա – նեցան Հիւպատոսարան, յետոյ անցան Կովկաս:

Սուլթանը սրբազան պատերազմ կը հռչակէ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի դէմ ըմբոստութեան հրաւիրելով իսլամները: Անգլիա եւ Ֆրանսա կը յայտարարեն թէ չեն պատերազմիր խալիֆայութեան եւ իսլամութեան դէմ, այլ հաւատարաց ե – րիտասարդ Թուրքերու դէմ. պատերազ – մին դլխաւոր նպատակն է ազատագրել փոքրամասնութիւնները, մասնաւորապէս Հայերը, Թուրք բռնակալութենէն: Երի – տասարդ Թուրքերն ալ կ'որոշեն ձերբա – կալել Հայերէն, տարագրելով, կո – տորելով:

Էնվէր եւ Թալեաթ գերման դեսպանին կը յայտնեն իրենց ծրագիրը՝ օգտուելով ընդհանուր պատերազմէն՝ արմատապէս վերջացնել ներքին թշնամիներու գործ, առանց խանգարուելու արտաքին քաղ – աքականութեան միջամտութենէն: Գերման դեսպան կոմս Մենթերնիխ կը միջամտի Թալեաթի մօտ, բայց ի զուր: Ոչ մէկ դիմում նկատի կ'առնուի երիտասարդ Թուրքերու կողմէ: Թալեաթ կ'ըսէ ամե – րիկեան դեսպան Մորկենթաուի. «Դուն Հրեայ ես, ինչո՞ւ կը պաշտպանես այս քրիստոնեաները»: Ցետոյ կը բացատրէ. «Հայերը հարստացած են ի վնաս Թուր – քերուն, կ'ուզէին բաժնուիլ օսմանեան կայսրութենէն եւ հիմնել անկախ պետ – ութիւն մը, քայլալերեցին մեր թշնամին – րը, միանալով Ռուսերուն՝ պատճառե – լով մեծ կորուստներ մեր բանակին:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

ՊԵՐԼԻՆԷՆ ԼՕԶԱՆ

Անգլիացիներ եւ Ֆրանսացիներ կը վախնային, որ Ռուսերը չարժէն Հայէ – րը, զինուորապէս միջամտելու համար: Գերման դեսպան Վանկենհայմ 1913 Յու – նիս 10ին կը գրէր Արտաքին Նախարարու – թեան. «Հայկական հարցը բանալին է որ Ռուսիոյ առջեւ պիտի բանայ նեղուց – ները»:

Անգլիոյ առաջարկով ռուս դեսպանը պիտի ներկայացնէր ծրագիրը անգլիա – կան եւ Ֆրանսական դեսպաններուն, մինչդեռ ռուս դեսպանատան պաշտօնեայ Մանտելստամ կը ստանձնէր պատրաս – տութիւնը, եւ ներկայացնելով պաշտպա – նելու պաշտօնը: Ռուս դեսպանը կը յայ – տարէր, թէ «ծրագիրը փեթերպուրկի տեսակէտը չէր ներկայացներ եւ իր պաշ – տօնեային անձնական գործն էր»: Զէ՞ր մտածեր արդեօք, թէ անգլեւ–Քրանսացի պաշտօնակիցները այնքան միամիտ չէին դիւանագիտական խաղը հասկնալու չափ:

բունակէք անխոնջ, աչքի առջեւ ունենա – լով միայն Ֆրանսայի մեծութիւնը: Քա – նի քանինե՛ր անոր կը զոհեն իրենց կեան – քը ամէն օր, անշուք եւ անչշուկ: Ի՞նչ են մեր տառապանքները անոնց չնչին – րուն առջեւ:

«Մեծատարած գործ մը կատարեցինք կիլիկիոյ մէջ: Ձչմարտութիւնը ի վերջոյ միշտ կը չողայ: Ցետ Ջարչարանաց Յու – դա ինքինքը կը կախէ:

«Ամէն կողմէ ծանր փորձանքներ դեռ կը սպառնան Ֆրանսական ձեռնարկին՝ կիլիկիոյ մէջ: Վստահ ըլլանք որ քաջու – թիւնները հաւասար պիտի ըլլան դժուա – րութեանց:

«Անգամ մը եւս բոլորս միասին կրկ – նենք.— կեցցէ՛ Ֆրանսան:

«4 Սեպտեմբեր 1920 թուականին հրա – մանատարութիւնը կը փոխանձեմ հաղա – րապետ Հասլէրին»:

ԳՆԴԱՊԵՏ ՊՈՒԷՄՈՆ

Կիլիկիոյ վարչ. Հակակշռի Պետ

(Հաղորդել ամբողջ անձնակազմին):

Այսպէս մեկնեցաւ գնդապետ Պոէմոն:

Հազիւ ոտք կոխած էր Ֆրանսա, որ իր թշնամիներէն ներշնչուած յարձակում – ներ տեղ գտան մամուլին մէջ: Նախորդ յօդուածով մը Փարիզի «Պոնսուար» օրա – գրի էլոյթը յիշեցինք (2): Յաջորդով կու տանք Մարսէյլի «Սէմաֆոռ»ի գրութիւնը, որուն այս անգամ՝ գնդապետ Պոէմոն անձամբ պատասխանեց:

Վ. ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆ

---

1) Տիւփիէօ, որ կիլիկիոյ գիւուորական իրամանատար էր:

2) Յառաջ, 22 Օգոստոս 1963:

ՍԱՅԱԹ – ՆՈՎԱՅԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 250 ԱՄԵԱԿԸ

ՄԵԾ ԸՂՋԱԽՈՐՆ ՈՒ ԲԵԶԱՐԱԾԸ

Սայաթ–Նովան այն երջանիկներից է, որոնց նայում են աչքով եւ ոչ թէ ակ – նոցով:

Սայաթ–Նովան անուխտաւոր տաճար չէ, այլ մշտաբնակ կացարան, եթէ կ'ու – զէք՝ մի մեծ լջեւան, որովհետեւ այն – ւեղ չի բնակւում միայն մէկ ընտանիք, այլ առնուազն երեք ժողովուրդ՝ իր մեծ ու փոքրով...:

Իսկ ո՞րն է զաղանիքը: Գաղանիքն ա՛յն բանի, որ կարող է կոչուել յարատեւու – թիւն կամ մնայնութիւն:

Ձէ՞ որ, իրօք, աշխարհահռչակ քանի՛ անուններ կան (չասենք այդ անունները բարձրաձայն, բայց վերյիշենք մտքեր – նիս մէջ), որոնք այսօր էլ տակաւին մը – նում են մեծութեան խորհրդանիշ, սա – կայն ոչ երբեք ապրող – կենդանի մեծու – թիւն: Եւ զաղանիքն ա՞յն չէ արդեօք, որ նրանց պակասել է որքան մեծ, առա – ւել հազուագիւտ մի չնորհ (Սայաթ – Նովայի լեզուով ասած՝ մի մաքան բան)՝ գրող լինելով մարդ մնալու չնոր – հը, որ ճակատագիրը յաճախ պլանում է տալ «հանճար» կոչուածներին անգամ:

Սայաթ–Նովան ունէր չնորհը:

Բանաստեղծների մեծամասնութիւնը, նոյնիսկ ականաւոր բանաստեղծների, ի – րենց ստեղծագործական կեանքում չըը – ջում են կեղծամով, որ այս դէպքում պիտի հասկանալ ոչ թէ բառացի, այլ փոխաբերաբար. կեղծամ, որ կա՛մ դըը – քանութիւն է (բառիս ոչ վատթար ի – մաստով), կա՛մ ծածկամտութիւն, այս – ինքն՝ անկեղծութեան եւ անմիջականու – թեան պակաս:

Սայաթ–Նովան այն հազուագիւտներից է, ովքեր կեղծամ չեն դնում, եթէ մին – չեւ իսկ ճաղատ – հերթաթափ են:

Ահա թէ ինչո՛ւ այսօր էլ, երկու հա – րիւր տարի անց, նա թափում է ոչ միայն ապրող–կենդանի անձնաւորութիւն, այլև ժամանակակից ու հասակակից: Իւրա – քանչիւր նորեկ սերնդի հետ նա խօսում է «ես»ով, դիմում է «դու»ով, եւ նրան պատասխանելիս «դուք»ի անհրաժեշտու – թիւն չի զգացւում:

Մեր հաւատացեալ պապերի համար որքան անհրաժեշտ, նոյնքան էլ հեշտ բան էր մահից առաջ խոստովանելը: Այդ կարող էին անել բոլորը: Բայց մեծերին, մի՛յն մեծերին է տրուած ոչ միայն մա – հից առաջ, այլ մահից յետոյ էլ խոստո – վանելու դժուարին բախտաւորութիւնը: Եւ ահա, աւելի քան 200 տարի, Սայաթ – Նովան խոստովանում է ոչ թէ ինչ–որ մէկին, այլ մի ամբողջ ժողովրդի: Ո՛չ. երե՛ք ժողովրդի:

Եւ խոստովանում է ոչ այլ ինչ, քան իր միակ եւ մեծագոյն մեղքը՝ սէրը:

Սէրն է. խակապէս, նրա երկրորդ «ես»ը, Հոմէացիների ասած «ալտէր – էգօ»ն: Ուստի եւ Աւետարանի յայտնի տողը նա կը սրբագրէր այսպէս. «Ի սկզբանէ էր Սէրն», ուրեմն եւ «ամենայն ինչ նովաւ եղեւ, եւ առանց նորա եղեւ եւ ոչինչ, որ ինչ եղեւն»:

Սիրոյ այս առաջնութիւնը (Եւրոպա – ցու ասած պրիմատը) նորութիւն չէր Հա – յոց բազմադարեան բանաստեղծութեան մէջ: Յակոբ Նարեկացին՝ հայ քնարեր – գութեան մեծագոյն հանճարը, Սայաթ – Նովայից 800 տարի առաջ, սիրոյ ծագու – մը տեսնում էր «արեւելքից էլ վեր» եւ «առաւօտից առաջ»:

Հայոց միջնադարեան տաղերգութիւ – նը, որ (համաշխարհային պոէզիայի մեծ դիտակ, ռուս ականաւոր բանաստեղծ Վ. Բրիւսովի արդար բնորոշմամբ) «մէկն է մարդկային ոգու այն սքանչելի յարթա – նակներից, ինչպիսիք պիտի բովանդակ աշխարհի տարեգրութիւնը», կտակել է աքանչելի չատ էջեր, որոնց մէջ սիրոյ ճառագայթումը նոյնպէս սկզբնային է, Նարեկացու բառով՝ «յառաւօտէ»: Իսկ մեր ժողովրդի ստեղծած այն հրաշալիքի մէջ, որ վերագրւում է Նահապետ Քու – չակին, իբրեն սիրոյ սկիզբ կամ արքե – տիպ, ամենամեծ պարգեւը՝ հնարագի – տութեան համարելը դնում է արդէն որոշի բնորոշում.

Երբ սէրն ի յաշխարհս եկաւ,
Եկաւ իմ սիրտս բնակեցաւ.
Հապա իմ սրտէս ի դուրս՝
Երկրէ երկիր թափեցաւ...:

Այս բնաբանի տակ կ'առնուի Սայաթ – Նովայի ամբողջ սիրերգութիւնը:

Սակայն Սայաթ–Նովայի սիրերգու – թիւնը մի վճռական – չըջադարձի կը – տում տարբերւում է ոչ միայն նրան – ցուց եւ միջնադարեան տաղերգութեան այլ եւ քուչակեան «հայրէններից» Յովնաթանի երգերից:

Իրենց սիրերգութեամբ Քուչակն ու Յովնաթանը չատ բանով յիշեցնում են Ֆրանսիական troubadour'ներին, որոնք նոյնպէս այնքան էին զոհ աչքերնի – նից, որ երկնքին նայելը համարում էին միայն խեղճ ու կրակ արեգակների գոր – Օր ցերեկով ու բոլորի ներկայութեամբ իր «խոչ եար»ի «դունչիկը պագնելը Քուչակի փափաքն էր, ինչպէս որ Յով – նաթանի ցանկութիւնն էր այնպէս ու – ւել, որ «աչերս–ալամ իմանայ» խօ – սէն էլ troubadour'ն էր սիրածից խը – դրում ամենամեծ պարգեւը՝ հնարագի – տութիւնը:

ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ

(Շար. – 4)

ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԳԱՐԵԳԻՆ Ծ. Վ. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ ՀԵՏ

Բ.

Հ.— Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան, Դպրեվանքի եւ առհասարակ ազգային – եկեղեցական կեանքի մասին կրնա՞ք սեղմիւ տեղեկութիւններ տալ մեզի:

Քանի՞ եպիսկոպոս, քանի՞ վարդապետ, քանի՞ աբեղայ, քանի ուսանող ունի Դպրեվանքը:

Դպրեվանքի ուսման ծրագիրը վերջին տարիներուն ի՞նչ ձեւ ստացաւ: Քանի՞ տարի մատենագրութիւն եւ գրականութիւն կ'ուսանին, ի՞նչ միջոցներով կը խորացնեն իրենց ծանօթութիւնները:

Գ.— Այս հարցումը բնականօրէն սրտիս ամէնէն մօտիկ հարցումն է, որովհետեւ դիս կը հրաւիրէ խօսելու իմ հարազատ հոգեւոր տանս մասին, ուրկէ մէկ ամիսէ ի վեր բաժնուած եմ եւ կարօտի զգացումն է որ կ'արթննայ մէջս ձեր այս հարցումով:

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութիւնը ներկայիս ունի հինգ թեմակալ եպիսկոպոսներ (երեք արքեպիսկոպոս եւ երկու եպիսկոպոս), տասներկու վարդապետներ եւ 12 աբեղաներ, որոնք որպէս ուխտեալ Միաբանները Կիլիկեան Աթոռին, բոլորուած Նորընտիր Վեհ. Հայրապետին շուրջ, լծուած են Աւետարանի եւ հայ ժողովուրդի ծառայութեան, կաթողիկոսութեանս ինը թեմերուն եւ Անթիլիասի Մայրավանքին մէջ:

Դպրեվանքը ունի 60 ուսանողներ: Վերջին երեք տարիներուն՝ այս թիւը մնայուն թիւը եղաւ Դպրեվանքի ուսանողութեան: Անոնցմէ վերջ կուսակրօնութեան ուխտը ըրած սարկաւագներ են արդէն որոնք ընծայարանի մէջ եռամեայ աստուածաբանական ուսումները կ'ընեն ներկայիս եւ հինգը քահանայից դասընթացքի մէջ են եւ մէկ տարիէն կը դըռկուին հայ ժողովուրդի հովուական ծառայութեան հոգեւոր եւ ազգային սպասարկութեան: Մնացեալները ժառանգաւոր սաներն են Դպրեվանքի, Հայց. Եկեղեցւոյ եւ հայ ազգի մշակութային բազմերդծագործութեանց մէջէն ճշմարտութեան բացուող եւ դէպի առաջելութեան թրծուող պատանի հոգիներ:

Դպրեվանքի կրթական ծրագիրը հիմնական փոփոխութիւններ չկրեց: Գլխաւոր երկու ուղղութիւնները կը մնան նոյնը — Կրօնագիտական եւ Հայագիտական, լեզուական, ուսողական, գիտական, երաժշտական դասերէն վեր:

Իմ համոզումով՝ Դպրեվանքի կրթական ծրագրին մէջ հետզհետէ աւելի խորութիւն եւ ընդարձակութիւն պէտք է ստանան այս երկու ուղղութիւնները: Ներկայիս հայ մատենագրութիւնն ու գրականութիւնը, գրաբարի ու աշխարհաբարի ուսուցումներէն զատ երեք տարիներու ընթացքին կ'աւանդուին: Հետապնդուած մեթոտը այն է, որով ուսանողները ուղղակի, անձնական շփման մէջ կը բերուին սկզբնաղբիւրներու հետ, այսինքն հաղորդակից կը դառնան մատենագիրներու եւ արդի հայ գրողներու գործերու բովանդակութեան եւ անոր մէջէն բացուող հոգիի ու միտքի աշխարհին հետ:

Կը կրկնեմ. հետզհետէ պէտք է երթալ դէպի խորացում, մատենագիտական պրպտումի ճամբով:

Հ.— Կը մտածուի՞ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսարանին մէջ ստեղծել բանասիրական պրպտումներու հնարաւորութիւն մը, որպէսզի արտասահմանէն սրոշ մարդիկ, կաթողիկոսարանի նախաձեռնութեամբ, լծուին մատենագրական, բանասիրական, գրական աշխատանքներու, տարբեր խօսքով՝ Կաթողիկոսութիւնը կը մտածէ՞ պատմագիտական աշխատանքներու ատակ մտաւորականներու հոյլ մը տեւաբար պահել Անթիլիաս եւ զանոնք լծել գործի, մշակութային կորիզ մը ստեղծելով Աթոռին շուրջ:

Գ.— Այս կէտը շատ փափուկ խնդիր մըն է եւ ես ներկայիս ի վիճակի չեմ յստակ պատասխան մը տալու: Հակայ գործ է ձեր հարցումին մէջէն երեւակայելի գործը եւ ես անձնապէս անկարող եմ յանուն կաթողիկոսարանի, յստակ խօսք մը ըսելու այդ մասին: Ինչ որ անհրաժեշտ կը նկատեմ ըսել այն է, որ պէտք է խորապէս ուսումնասիրուի հարցը, երկարօրէն ծրագրուի աշխատանքը եւ լրջօրէն ձեռնարկուի որեւէ գործի որ նման պատասխանատու դեր մը ունի սփիւռքեան հայ մտաւորական կեանքին համար:

Կաթողիկոսարանը ասկէ երկու տարիներ առաջ 15–20 հայ երիտասարդ մտաւորականներու համար «Նաբաթ» մը կազմակերպեց որ բացառիկ յաջողութիւն մը եղաւ ներքին մտաւորական ամրապնդումի եւ լրջութեան տեսակէտէն: Կաթողիկոսարանը պատրաստ է այդ մշակութային առաքելութիւնը շարունակելու:

Հ.— Ի՞նչպէս կ'ըմբռնէք կուսակրօն հայ հոգեւորականութեան տեղը՝ անկախ – խսքար հովուական սահմանափակ աշխատանքներէ: Չէ՞ք կարծեր, որ անոնք առաւելապէս մշակութային, հոգեւոր եւ բարոյական առաքելութիւն մը ունին՝ հանրային գծով:

Գ.— Հայ կուսակրօն հոգեւորականութիւնը Սփիւռքի մէջ, իմ պարզ համոզումովս, պէտք է լծուի առաւելապէս հոգեւոր կրթութեան, մշակութային գործունէութեան եւ հայ տոհմիկ դաստիարակութեան կենսական գործին: Մեր եկեղեցւոյ նուիրապետական դրութիւնը ինքնին յստակ բաժանում մը կը դնէ հովուական գործին եւ մտաւորական գործունէութեան միջեւ: Հովուական գործը, ծխական մակարդակի վրայ հայ քահանային է վիճակուած, իսկ մտաւորական ու կրթական գործը հայ վարդապետին, վանական կազմակերպութեան մէջէն ինքզինք արտայայտող: Մեր եկեղեցւոյ պատմական կեանքին մէջ վարդապետները դասը մտաւորական ջիղն է եղած հայ մշակոյթին: Այսօր Սփիւռքի պայմաններուն մէջ ինքզինք ամբողջութեամբ ընծայել գիտցող վարդապետը պէտք է իր գործունէութեան առանցքը ընէ քրիստոնէական ճշմարտութեանց եւ հայ արժէքներու փոխանցումը հայ նոր սերունդին խօսքի ու գիրի ճամբով, զանոնք խորապէս իւրացնելէ ետք միայն:

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ՈՍԿԻ ԱՇՈՒՆ», բանաստեղծութիւններ. գրեց Մ. Իշխան, Պէյրութ 1963:

ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՇՏՈՑ, թատերախաղ հինգ արար, գրեց Գէորգ Դարֆի, Թեհրան, 1963:

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ (Ա. հատոր), Ռուբինեանց Հարստութիւն, 1080–1375:

ՆԵՐՍԷՍ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ, գրեց՝ Լեւոն Տ. Ճերահեան (32 պիս, Պուլվար տէ Ֆօվէք, Պոմոն – Մարսէյլ):

...յին մեր ձախողութիւնները»:

Թուրքիա կը սպառնայ առանձին հաշտութիւն մը կնքել, եթէ Գերմանիա եւ Աւստրիա միջամտեն իր ներքին գործերուն, այնքան ատելութիւն կուտակուած էր Հայերու հանդէպ: Ժամանակը նպաստաւոր էր սպառնալիքը գործադրելու համար: Ռուս սպայակոյտի պետ Զօր. Ալեքսիեւ համաձայն է առանձին հաշտութիւն կնքելու Թուրքիոյ հետ 1915 Նոյեմբեր 21ին, Պուլկարիոյ պատերազմի մուտքին առիթով, որովհետեւ Գերմանիա ուղղակի հաղորդակցութիւն հաստատելով Թուրքիոյ հետ, պարէն, դրամ եւ հում նիւթեր պիտի գտնէր, դիմադրելու կարողութիւնը պիտի զօրացնէր: Թուրքիոյ ճակատներուն վրայ գտնուող ուժեր կարելի պիտի ըլլար փոխադրել Գերմանիոյ դէմ, Կովկասի բանակը ազատ պիտի ըլլար, Նեղուցներու բացումով կարելի պիտի ըլլար հաղորդակցութիւն հաստատել զինակիցներու հետ, կարելի պիտի ըլլար արմտիք արտածել, զէնք ներածել, եւ վերջապէս աւելի շուտ եւ հեշտ գերման զինուորական ուժը խորտակել:

Անգլիա կը կասկածէր, թէ ռուս նաւատորմը անմիջապէս գործողութեան պիտի անցնէր Վոսփորի դէմ, եթէ Թուրքիա չէզոք ալ մնացած ըլլար, երբ պատերազմը ծագէր Երրեակ Զինակցութեան դէմ: Ծովակալ Մելն չհետապնդեց Կէօպէն եւ Պրեսլաու մարտանաւերը:

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

(Շար. – 3)

Կ'ԱՐԺԷ ԳԻՏՆԱԼ

Մ. Նահանգներու մէջ պատրաստեցին նոր տեսակի կերպընկալ բաղադրութիւն մը, որ ունի հետաքրքրական յատկութիւն մը. լոյսի ճառագայթներուն տակ ան կը ստանայ տարբեր գոյն, իսկ մութին մէջ կ'առնէ իր սովորական գոյնը: Կը մտադրեն օգտագործել լուսամուտներու փեղկերուն համար, որոնք արեւոտ օրերուն ստանալով աւելի զով գոյն, թոյլ չեն տար արեւի ճառագայթներուն թափանցումը, իսկ ամպոտ օրերուն վառ լոյս կ'արձակեն սենեակին մէջ:

×

Լեհ ճարտարագէտ մը՝ Զ. Փթասնիսքի գտած է երկաթ պատրաստելու նոր եղանակ մը: Ըստ յիշեալ մասնագէտին, ջերմելեկտրակայաններու մէջ ստացուած մոխիրը կը պարունակէ 5 առ հարիւր երկաթ: Այս երկաթը կարելի պիտի ըլլայ մոխիրէն զատել՝ օգտագործելով ելեկտրամագնիսական անջատիչներ:

×

Միջերկրական ծովի լիբանանեան ափերուն մօտ գտնուեցան նաւերու բեկորներ, որոնց մասին մասնագէտները կ'ենթադրեն թէ մնացորդներն են Մեծն Աղեքսանդրի այն նաւատորմին, որ Ք. Ա. 332ին մասնակցեցաւ Տիրոս քաղաքի պաշարումին: Գտնուեցան նաեւ նոյն ժամանակաշրջանին պատկանող փիւնիկեան եւ յունական աղաստանաւերու մնացորդներ:

×

Հունգարացի ճարտարապետներ նախագծեցին ինքնատիպ քաղաք մը: Ամբողջ քաղաքը պիտի բաղկանայ միակ շէնքէ մը, որ ունի 3000 մեթր երկարութիւն եւ 100–120 մեթր բարձրութիւն: Այս քաղաք շէնքին միջանցքները պիտի կազմեն փողոցներ՝ իրենց երկայնքին ունենալով խանութներ, դպրոցներ, շարժանկարի սրահներ, պետական հաստատութիւններ, ճաշարաններ եւայլն: Այս նախագիծը իրականութիւն դառնալու պարագային, իւրաքանչիւր յարկաբաժնի շինութեան 40 առ հարիւր խնայողութիւն մը պիտի կատարուի:

×

Միայն Չինաստանի մէջ կը ցանեն աւելի քան 20 միլիոն հեկտար բրինձ: Բրինձի մշակութիւնը մեծ տարածութիւններ կը բռնէ նաեւ Վիէթնամի, Ճափոնի եւ Ծայրագոյն Արեւելքի այլ երկիրներուն մէջ: Բայց բրինձի ջուրով լեցուած դաշտերուն մէջ ցանք կատարելը դժուար է ու շատ ժամանակ կը խլէ: Ուստի շատ կարեւոր է բրինձի ցանքին մեքենայացումը: Չինացի բժիշկ մը՝ Տայ Մաօյեան հնարած է բրինձի պարզ մեքենայ մը: Այս նոր մեքենան շինուած է միայն փայտով, առանց մետաղի եւ ամէն գիւղացի կրնայ շինել այս ձեւի մեքենայ մը: Մեքենան կ'աշխատի առանց քարշակի (թրաքթէօր)*, սովորական հեծելանիւի ոտնակներու* (փետալ) *միջոցաւ:*

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (215)

ԵՐԼՏԸՐԶԻ ՊՈՄՊԱՆ

ՀԱԶԱՐ ԻՆԸ ՀԱՐԻՒՐ ՉՈՐՍ

Ցեղաջնջական շարժումին առաջին յաջողութենէն ՝ Վստահացած եւ ախորժակը սըրուած, Ապտիւլ Համիտ կը մտածէր ընդարձակել իր աշխարհաւեր գործողութիւններուն շրջանակը. մայրաքաղաքէն դուրս, նահանգներուն ու գաւառներուն մէջ, նաեւ գաւառակներուն ու գիւղերուն խորերը, իր կայսրութեան մերձաւոր թէ հեռաւոր անկիւնները, ամէն տեղ, ամէն խաւերու մէջ կը խորհէր փարել հրդեհը. երեսուն երեք տարիներու փորձառութիւնը դրաւական մըն էր իրեն համար, յաղթահարելու ամէն խոչընդոտ...:

Կը մնար հիմակ աչքէ անցընել կուսակալներուն, կառավարիչներուն, գայմագամներուն, գիւղախումբի տնօրէններուն, ժանտարմայի եւ կանոնաւոր զօրաբանակներու հրամանատարներուն ցանկը, որուն մէջէն ընտրելու էր իրեն հաւատարիմ մնացած, իր կայսերական անհուն (՛) շնորհներով լիացած, երախտաւորեալ արբանեակները, որոնք ընդունակ էին կէտ առ կէտ գործադրելու իր դժոխային ծրագիրը:

Այդ յղի օրերուն մէջ էր, կայսրութեան զանազան անկիւններէն, նոյնիսկ մայրաքաղաքէն, ժուռնալներ կը տեղային Երլտըզ, Խալիֆայութեան դէմ ըսպառնացող Երիտասարդ Թուրքերու կառավարութիւնը դատափետող ժուռնալներ, որոնք ոչ նուազ կ'ազդէին Բռնաւորի եղեռնասուն ուղեղին վրայ:

Աւելին կայ: Նոր թիկնապահները, նոր սենեկապետները, նոր քարտուղարները, նոր պալատականները, որոնք էպիւլ Հիւտաներու, Գարա Թահսիններու, Իզզէթ Ալիխաներու, Մէլհամէներու, եւայլն, եւայլն փոխնորդն, ձերբակալումէն կամ արտաքսումէն ետքը մուտք գտած էին Երլտըզ՝ Իթթիհատի պետերուն յանձնարարութեամբը, դրեթէ առանց բացառութեան, բոլորը տակաւ ընտելացած էին Երլտըզի ներքին կեանքին, որ հոն կը տիրապետէր քառորդ դարէ աւելի ժամանակէ ի վեր. ասոնք, մեծ մասը կարծեցեալ յեղափոխականներ, Ապտիւլ Համիտի ոսկիներու ծուղակին մէջ ինկած էին շուտով, եւ օսմանեան նորածին Սահմանադրութեան դէմ պատրաստուող դաւերուն մէջ անդիտակից գործիքներ կ'ըլլային դժբախտաբար. այնպէս որ, Սահմանադրութենէն առաջին իրարու յաջորդող դահլիճները չէին կրնար թափանցել Երլտըզի մէջ լարուած գաղտնի մեքենայութիւնները, տեղի ունեցած հայ – ընդդէմ խորհրդակցութիւնները եւ, հետեւաբար, Օսմանցիներու Սահմանադրական Կայսրը (՛) որ Ապտիւլ Համիտը պիտի ըլլար, մէկ երկու ամսուան ընթացքին, կարողացած էր առաջ քշել իր ծանօթ ծրագիրը, առանց մատնուելու, չթերանալով միեւնոյն ժամանակ քաջալերելու ժուռնալներուն երամակը, որ երթալով կ'ապացուցանէր իր վերածնունդը եւ կ'աճէր ու կը ստուարանար:

Վալիներու եւ միւթէսարրըֆներու ցանկը, որուն մէջէն պիտի ընտրէր ամէնէն ատակները, ծայրէ ծայր աչքէ անցուցած եւ գտած էր առաջին շարքին մէջ երկու արժանաւորներ, որոնք պիտի կրնային առանց դժուարութեան գլուխ հանել գործը: Այդ երկու հանուած պաշտօնեաները ծանօթ էին արդէն իրենց... անցեալ գործունէութեամբ. Ատանայի կուսակալ Ճէվատ պէյը եւ Ճէպէլի Պէրէքէթի կառավարիչ Ասաֆ պէյը. առաջինը՝ Քիւչիւք Ճէվատ պէյ, իր անձնական քարտուղարներէն եղած էր, Սիւրէյա փաշայի շրջանին. իսկ երկրորդը՝ Երլտըզէն սիրուած անբաղդատելի հայատեաց մըն էր:

Ուստի, որոշեց սկսիլ Ատանայէն, ուրկէ ստացած էր արդէն քանի մը ժուռնալներ, հայկական իշխանապետութիւն (՛) մը հիմնելու գաղափարը վերագրելով Կիլիկիոյ Հայերուն, որոնք Սահմանադրութեան հռչակումէն ի վեր, երկրին բացարձակ տէրերը (՛) կը հռչակէին (՛) իրենք զիրենք, եւ Օսմանեան կայսրութիւնը բաղկացնող միւս տարրերէն աւելի, խանդավառ ցոյցերով տօնած էին Յուլիս 10ի Մեծ Օրը...: Եւ սակայն բաւական չէ՞ր միթէ բնաջինջ ընելու համար այդ վայրերու հայ տարրը...:

Սիհունն ու Ջահանը ներկող հայ արիւնը, որ հոսեցաւ Կիլիկիոյ մէկէ աւելի բարգաւաճ քաղաքներուն ու գիւղերուն մէջ, Օսմանեան Սահմանադրութեան պարտուց էջին մէջ անջնջելիօրէն արձանագրուած պիտի մնայ կարմիր թուանշաններով, ոչ միայն իբրեւ Մեծ Մարդասպանի վայրագ վրէժխնդրութեան վերջին կոթողը, այլ նաեւ Սահմանադրական Ռեժիմին անունով կառավարողներու երեսին շպրտուած թուք մը...:

ՍՄԲԱՏ ԲԻՒՐԱՏ

(Շար.)

Օրեր եւ Ժամեր

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՆՈՐ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Իրենց զաւակները արձանագրել փափագող ծնողքները պէտք է փութան դիմել տեսչութեան հասցէին :

COLLÈGE ARMÉNIEN SAMUEL MOORAT
26, Rue Troyon, SEVRES (S. et O.)
Tél. : OBS. 18-28

Եւրոպայի մէջ, հայ մանչերու համար հիմնուած, ֆրանսական եւ հայկական ուսումնական կատարեալ ծրագիրներով օժտուած մեծագոյն եւ ծաղկեալ ուսումնարանն է Սեւրի Սամուէլ Մուրատեան վարժարանը, որուն սեմէն ներս հայ մանուկին հոգին, միտքը եւ մարմինը կը մեծնայ, կը ծաղկի եւ կ'ընդլայնի բազմաճալի համեմատութիւններով :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Աղքատախնամի տարեկան պարահանդէսը՝ ժորժ Ե·ի չքեղ սրահներուն մէջ, Հոկտեմբեր 27ին, ժամը 16էն 24։

ՄՕՏ ՕՐԷՆ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

ՀԱՅ ԲՈՅԺ

ԺՈՂ· ԱՄՍԱԹԵՐՔ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Շ· ՆԱՐԴՈՒՆԻ

1962 տարուան բացառիկ հատորը, 128 էջ զրական, պատմա – բանասիրական, բժշկական այլազան եւ հարուստ բովանդակութեամբ, կարդ մը քլիչէներով :

1963 տարուան բացառիկ հատորը, նոյնքան բովանդակալից, յանձնուած է մամուլին :

Այս երկու հատորները պիտի ղրկուին միայն պարտաճանաչ եւ հաւատարիմ բաժանորդներուն :

1964էն սկսեալ ՀԱՅ–ԲՈՅԺ կը ստանայ պարբերաթերթի իր նախկին դիմագիծը :

Բաժնեգինը մինչեւ տարեվերջ՝ կը մնայ նոյնը, 15 նոր ֆրանք Ֆրանսայի համար : Ամերիկա 5 տոլար :

Դիմել Ցառաջի խմբագրատան հասցէով, (միշտ Ցառաջ դրել հասցէին վրայ·), եւ Հայ–Բոյժի խմբագրին անունով (Գրել

Ch. Aïvazian

ուղղագրութեամբ) ·—

32, Rue de Trévise, Paris (9e)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Լիոն ·— Ֆր· կապ· Խոչի Օրը կը տօնուի մեծ պատրաստութեամբ, 27 Հոկտ· Մոլիերէի չքեղ սրահին մէջ :

×

Մարսէյլի մէջ Դաշնակցութեան Օրը կը տօնուի Հոկտեմբերի 5ին Սալոն Ալ – համպրա :

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻԻ

ՀԻՆ ՈՒ ՆՈՐ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

	Ֆր·
Մեղեդիներ, մեղեդիներ	20
Բանե՛ր, բանե՛ր, ի՛նչ բաներ	15
Առաջնորդ Մայրերու	10
Լուսեղէն Շիրիմներ	10
Կանաչ Բաժակով	7,50
Ջրվէժ	7,50
Վարդամատեան	7,50
Ծաղկամատեան	7,50
Նիզակամարտ Շաւարշանայ դաշտին վրայ	5
Ո՞ւր ես մայր իմ	3
Մեղուին ճառը	3
Ոգին Հայկազանց	3
Մատեան Հայկազանց	3
Բաժակ ի ձեռին	3
Որդիէ ցասման	3

Առաքման ծախքը պնդին վրայ : Դիմել հեղինակին Ցառաջի հասցէով

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ

Կրթական հաստատութեան մը մէջ աշխատելու համար կ'ուզուին·—

ա) Միջին տարիքի կին մը՝ նեբքին մաքրութեան եւ տնական գործերու համար :

բ) Այր մարդ մը ճաշարանը ծառայելու համար :

Անձամբ դիմել Ցառաջի վարչութեան :

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ

Տէր–Յովհաննէսեան Յովհաննէս, հօրը անունը Պետրոս, մօրը անունը Սալվի, քրոջը անունը Հերմոն· ունի երկու եղբայրներ՝ Սահակ եւ Մովսէս : Կը բնակէին Էրզրումի Պաղիչէն գիւղը : Իրենցմէ լուր կ'ուզէ իրենց հօրեղբայր Կապաեթ աղջիկը՝ Վարդանոյշ, մօրը անունը Մանեայ :

Հասցէն է·— Երեւան, Արաբկիր, 8րդ փողոց, բիւ 5 տուն, խորհ· Միութիւն :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ Փարիզի մէջ կը տօնուի 26 Հոկտ· չաբաթ գիշեր մինչեւ լոյս, 6րդ թաղամասի քաղաքապետարանի սրահներուն մէջ :

★

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան յիսնամեայ յոբելեանը կը տօնուի Հոկտեմբեր 13ին, Սալ տը լա Շիմի :

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի տարեկան դաշտահանդէսը տեղի կ'ունենայ Սեպտեմբեր 1ին, առաւօտէն մինչեւ երեկոյ «Իւ–Էս–Ա·»ի մարզադաշտին վրայ (Թանըրիին fով) :

Գեղարուեստական ճոխ բաժին : Բանախօսութիւն, երգ արտասանութիւն եւ հայկական պարեր :

Ճոխ պիւֆէ· աղանդերներ եւ չամիւրով խորոված :

Սիրով կը հրաւիրուի գաղութի հայութիւնը :

Անձրեւի պարագային «Խաժակ» սրահը :

FOURRURES
Roger YOPIAN
PRIX INTERESSANTS
NEUF et REPARATION
84, Boulevard de Stalingrad, 84
— CHOISY-LE-ROI (Seine) —
Autobus : de la Porte de Choisy, descendre 3 Communes ou Rue du Docteur-Roux.

ՍԱԿԱՒԻՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ

ՄԷԿ ԱՆԴԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	35 Ֆ·	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈՓԵՀԱՆԴԻՍՍ	15 Ֆ	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱԽԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ·	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ·	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ·	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ·	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ·	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ·	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ֆ·	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	20 Ֆ·	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է։

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան :

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է···· ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք···· ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք
Ձեր քնակարանը կը լուսաւորուի
եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ
ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ
PEINTURES THOMLAC
16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet
136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47
11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06
ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ
Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր : Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն : Նորոյթ իւղաներկեր, պատի դեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն : Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէում եւ փլասթիֆ — ծածկոցներ· —
TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE
Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը :
Ամէն գիորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր գեղջ ունենալ :
ՄԱՄՆԱՃԻՒՂԵՐ
52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal : 1278-35

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷ, երկերի ժողովածու, 10 *հատոր լաթակազմ*	70 Ֆր·
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, երկերի ժողովածու, 7 *հատոր, լաթակազմ*	56 Ֆր·
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Պապ թագաւոր, լաթակազմ	10 Ֆր·
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Հայոց բերդը, *լաթակազմ*	8 Ֆր·
ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆ, երկերի ժողովածու, 2 *հատոր լաթակազմ*	14 Ֆր·
ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ, *մեծադիր, գունաւոր նկարներով, լաթակազմ*	10 Ֆր·
Վ· ԱՆԱՆԵԱՆ, Հայաստանի կենդանական աշխարհը, Բ·	8 Ֆր·
ԱՐՍԷՆ ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ, երկեր (*Արովեան Պռօշեան, Պարոնեան*)	17 Ֆր·
ՄՈՒՐԱՑԱՆ, Պատմուածքներ, *գունաւոր նկարներով*	5 Ֆր·
ԵՂԻՇԷ ԶԱՐԵՆՑԻ մասին յիշողութիւններ· *լաթակազմ*	7·50 Ֆր·
ՄԻՒՌ· ՇԱԹԻՐԵԱՆ· Գարունը նորից եկաւ· 296 *էջ·*	5 Ֆր·
ԱԲԳԱՐԵԱՆ· Մատենադարան (*անդլ·*) 18 *գունաւոր մանրանկարներ*	3 Ֆր·
ՀԵՆՐԻԿ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ· Երգի ծնունդը· բանաստեղծութիւններ	3·85 Ֆր·
Մ· ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ· Տաղեր, 200 *էջ· լաթակազմ*	3·50 Ֆր·
ՍՈՎԵՏԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ· Ա· 800 *էջ· լաթկզմ·*	16 Ֆր·
ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ, Անլռելի զանգակատուն, *Պէյրութ*, 1963	10 Ֆր·

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ԳՐԱՏՈՒՆՆ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՏԵԼԻՆ Է

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՁԱՅՆԱԳՐԵԱԼ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԵՐՈՒՆ

ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

IMPRIMERIE SPECIALE DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86 - 60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար· 50 Ֆ· Վեցամսեայ՝ 27 Ֆ·
Արտասահման՝ Տար· 60 Ֆ· Հատը 0·30 Ֆ·

ՈՒՐԲԱԹ
30
ՕԳՈՍՏՈՍ
VENDREDI
30 AOUT
1963

LE NUMERO : 0,30 FR.

39ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9695

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

39e ANNÉE — N° 9695

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՓՈԹՈՐԻԿԸ ԱՆԽՈՒՍԱՓԵԼԻ

—o—

Բանակը հեռու պէտք է մնայ քաղաքականութենէ։

Այդպէս կը պահանջէն ժողովրդավարութեան սկզբունքները։

Բանակը ենթակայ է քաղաքային իշխանութեան — կառավարութեան։ Պարտականութիւնն է ազգային պաշտպանութիւնը։

Երբ երկրի մը մէջ կառավարութեան գլուխ կ'անցնի բանակին ձեռքը, արձագանգ կը տրուի ժողովրդավարութեան։

Ներկայիս արեւմուտքի եւ արեւելքի քանդած երկիրներուն մէջ իշխանութիւնը կը պահեն բանակի զինուորականները։

Ասոնք են ժողովրդավարութեան հիմնական սկզբունքները։

Թուրքիա, որ ամպարատութեամբ ապրած է ժողովրդավար Արեւմուտքի զանազան կազմակերպութեանց մէջ, ամէնէն յառաջխաղացական երկիրներէն մին է, ուր « ժողովրդավարութիւն »ը տասերի բառ մըն է լոկ։

1960 Մայիս 27ի զինուորական յեղափոխութիւնը՝ տապալելով դեմոկրատներու մինոատիրական վարչաձեւը, հաստատեց յեղաշրջական կարգեր։

Հանրապետութեան նախագահի պաշտօնին կոչուեցաւ զինուորական մը — գեր· ճէմալ Կիւրսէլ։ Տարիներէ ի վեր վարչապետի աթոռին կառչած է յեղափոխական զինուորական մը — իսմէթ Ինէօնիւ։ Յեղափոխութեան մասնակից զինուորականները ի պաշտօնէ անդամ նշանակուած են Ազգ. Ժողովարանին— ծերակոյտական։ Հանրապետութեան նախագահը ինք կը նշանակէ կարգ մը ծերակոյտականներ։ Վարագոյրի ետեւէն բանին է, որ ուզուիքիւն կոչուած քաղաքականութեան։

Նոր Սահմանադրութիւնը ժողովրդավարութեան անունին տակ ամէնէն խիստ վարչակարգ մը հաստատած է երկրին մէջ։

Մայիս 21ի վիժած յեղափոխութիւնը պատրուակ բռնելով, կառավարութիւնը պատրաստած է Պոլսոյ, Անգարայի եւ Իզմիրի մէջ։

Աւելի քան չորս միլիոն անդորձներ ուզ ու գործ կը պահանջեն։

Հաճախորդութեան տարրերը կը չահագործ բանուորներու անօթութիւնն ու երկրին ընդհանուր թշուառութիւնը՝ «ընտրական» չարժում կազմակերպելու համար։

1960 Մայիս 27ի յեղափոխութենէն վերջ հանգստեան կոչուած եօթը հազար զինուորներ դժգոհներու բանակ մը կը կազմեն։

Իշխանութեան տենչացող բարձրաստիճան զինուորականներ կառավարութիւնը տապալելու փորձեր կը կատարեն։

Անգարայի զինուորական վարժարանի տնօրէնն ընդհատեալ Թալէաթ Այդընի 1962 Փետր· 22ի անյաջող փորձէն վերջ, այս տարուան Մայիս 20–21ին նկարուող ձեռնարկ մըն ալ կատարեց, ապարդիւն։ Ամբաստանեալները ի պաշտօնէ անդամ նշանակուած են Ազգ. Ժողովարանին— ծերակոյտական։ Հանրապետութեան նախագահը ինք կը նշանակէ կարգ մը ծերակոյտականներ։ Վարագոյրի ետեւէն բանին է, որ ուզուիքիւն կոչուած քաղաքականութեան։

Նոր Սահմանադրութիւնը ժողովրդավարութեան անունին տակ ամէնէն խիստ վարչակարգ մը հաստատած է երկրին մէջ։

Մայիս 21ի վիժած յեղափոխութիւնը պատրուակ բռնելով, կառավարութիւնը պատրաստած է Պոլսոյ, Անգարայի եւ Իզմիրի մէջ։

Աւելի քան չորս միլիոն անդորձներ ուզ ու գործ կը պահանջեն։

Հաճախորդութեան տարրերը կը չահագործ բանուորներու անօթութիւնն ու երկրին ընդհանուր թշուառութիւնը՝ «ընտրական» չարժում կազմակերպելու համար։

1960 Մայիս 27ի յեղափոխութենէն վերջ հանգստեան կոչուած եօթը հազար զինուորներ դժգոհներու բանակ մը կը կազմեն։

Իշխանութեան տենչացող բարձրաստիճան զինուորականներ կառավարութիւնը տապալելու փորձեր կը կատարեն։

Անգարայի զինուորական վարժարանի տնօրէնն ընդհատեալ Թալէաթ Այդընի 1962 Փետր· 22ի անյաջող փորձէն վերջ, այս տարուան Մայիս 20–21ին նկարուող ձեռնարկ մըն ալ կատարեց, ապարդիւն։ Ամբաստանեալները ի պաշտօնէ անդամ նշանակուած են Ազգ. Ժողովարանին— ծերակոյտական։ Հանրապետութեան նախագահը ինք կը նշանակէ կարգ մը ծերակոյտականներ։ Վարագոյրի ետեւէն բանին է, որ ուզուիքիւն կոչուած քաղաքականութեան։

Նոր Սահմանադրութիւնը ժողովրդավարութեան անունին տակ ամէնէն խիստ վարչակարգ մը հաստատած է երկրին մէջ։

Մայիս 21ի վիժած յեղափոխութիւնը պատրուակ բռնելով, կառավարութիւնը պատրաստած է Պոլսոյ, Անգարայի եւ Իզմիրի մէջ։

Աւելի քան չորս միլիոն անդորձներ ուզ ու գործ կը պահանջեն։

Հաճախորդութեան տարրերը կը չահագործ բանուորներու անօթութիւնն ու երկրին ընդհանուր թշուառութիւնը՝ «ընտրական» չարժում կազմակերպելու համար։

1960 Մայիս 27ի յեղափոխութենէն վերջ հանգստեան կոչուած եօթը հազար զինուորներ դժգոհներու բանակ մը կը կազմեն։

Իշխանութեան տենչացող բարձրաստիճան զինուորականներ կառավարութիւնը տապալելու փորձեր կը կատարեն։

Անգարայի զինուորական վարժարանի տնօրէնն ընդհատեալ Թալէաթ Այդընի 1962 Փետր· 22ի անյաջող փորձէն վերջ, այս տարուան Մայիս 20–21ին նկարուող ձեռնարկ մըն ալ կատարեց, ապարդիւն։ Ամբաստանեալները ի պաշտօնէ անդամ նշանակուած են Ազգ. Ժողովարանին— ծերակոյտական։ Հանրապետութեան նախագահը ինք կը նշանակէ կարգ մը ծերակոյտականներ։ Վարագոյրի ետեւէն բանին է, որ ուզուիքիւն կոչուած քաղաքականութեան։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

"ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ՏՈՂԱՆՑՔԸ"

—o—

Անցեալ դարէն ի վեր զանազան առիթներով, Ուշինկթըն թաւեբաբեմը եղած է բազմաթիւ տողանցքներու։

1894ին, անդորձներն էին որոնք մեծ ծրագրի մը գործադրութիւնը կը պահանջէին։ 1913ին, «սիւֆրաժէթ»ները կը քալէին Ուշինկթընի վրայ՝ պաշտպանելու համար իսկական քուէարկութեան դասը։

1925 Օգոստոսին «Քլու Քլուքս Քլան»ի անդամներն էին որոնք մասնաւոր քառասուն կառախումբերով կ'անցնէին Ուշինկթընէն։ Այս զաղտնի կազմակերպութիւնը սեւերուն եւ կաթոլիկներուն դէմ է։ Ասոնք մասնաւորաբար հարաւային նահանգներէն կուգային եւ ամբողջ գիշեր մը փայտէ հսկայ խաչ մը վառած են Փոթոմաֆի վրայ։ Քանի հատ ալ «սեւ տողանցքներ» եղած են եւ այդ առիթի միայն երկուած է «Մէյզպղպային»ը։

«Վեթերաններու արշաւը», այլ խօսքով՝ նախկին ռազմիկներու, որ տեղի ունեցած է 1932ին, ամէնէն յիշատակելիներէն էր։ Ասոնք «պարզեւ» մը կ'ուղղէին նախագահ Հուվըրին, զոր ստացան չորս տարի առաջ միայն։

Եւ վերջապէս 1963 Օգոստոս 28ին, 100 հազար սեւեր կը նախատեսուին, Ուշինկթընի վրայ քալելու համար։ Արդարեւ ազատութեան եւ ժողովրդավարութեան ախոյեանի անուն հանած Ամերիկան, ցեղային խտրականութեան ծանր հարցը չէ կրցած լուծել եւ յաճախ բախումներ, ծանր դէպքեր տեղի կ'ունենան։

Զորեքշաբթի օրուան արշաւին մաս նակցողներու ճշդրիտ թիւը կարելի չէ պիտնալ։ Ամէն պարագայի մէջ, մաս նակցողներուն 90 առ հարիւրը սեւերէ բազկացած էր։ Թղթակիցները կը յայտնեն թէ ասոնց մէջ «արհեստաւոր» ալ կան, այսինքն մարդիկ որոնք բոլոր տողանցքերուն կը մասնակցին, առանց հետաքրքրուելու նպատակով։ Այս ապրանքը կայ արդէն բոլոր երկիրներու մէջ։

Այս տողանցքին ընդհանուր բանաձեւը եղած է՝ մինչեւ ծայրը տանիլ պայքարը։ Վեց սեւ եւ չորս ճերմակ պարագլուխներ ընդունուած են Սպիտակ Տան մէջ, նախագահ Քենըտիի եւ փոխ-նախագահ Լինտըն Ճոնսընի կողմէ։

Նախագահ Քենըտի յայտարարած է թէ սեւերու ձեռք ձգած չահերը 1963ին երբեք պիտի չկորսուին։

—o—

Ոչ հայիւ միայն կեցցէ մարդ,
այլ ամենայն բանիւ Աստուծոյ։
ՂՈՒԿ· Դ· 4

Լենինեանութիւն վարդապետութեան մեր օրերու մարգարէն, վարչապետ Նիխիթա Սերգիեւիչ Խրուշչեւ Աստուածաշունչ մատեանը անտեսող մը չէ։

Աւետեաց կարմիր աշխարհի տէրն ու տիրականը անտեղեակ չէ Աւետարանի առակներուն՝ ըստ Մատթէոսի, Մարկոսի, Ղուկասի եւ Յովհաննէսի։ Ընդհակառակն։

Իր կամ ուրիշի տան մէջ, իր խօսած ճառերուն ընթացքին Աւետարանէն փոխառեալ առակներու մէջբերումէն դատե – լով, Ս· Գիրքը իր բարձին տակ առած՝ պառկող սատանաներէն է։

Խօսքի ու խոստումի վարպետ, շատ դիւրաւ կը խօսի ուրիշին բերնով։ Դըժուարը իր բերնով խոստացածին տէր ըլլալն է։ Եւ ասոր մէջ բախտ չունի։ Խօսողն ու խոստացողը երկու լարախաղացներ են, որոնք նոյն լարին վրայ չեն կրնար խաղալ։

Ո՞վ չի յիշեր Էյֆեյթ դարձած խրուշչեւի հաւկիթը (*Յառաջ*, 13 Մարտ 1962)։ Եւ ո՞վ չի գիտեր այսօր՝ թէ այդ հաւկիթը դեռ չեն ածած «կոլխոզացած» ու «սովխոզացած» հաւերը։

Անցեալ տարի, Զատկի նախօրեակին, «կենտկոմ»ը իր մէկ լիակատարը գումարեց։ Եւ լիակատարը ծնաւ հաւկիթն ընչին։ Վարչապետը, իր 6 ժամ տեւող տեղեկագիրը եզրակացուց, ամէն Ռուսի՝ ամէն օր հաւկիթ մը խոստանալով··· ի փառս համայնավար անհաս գիւղատնտեսութեան։ Արար աշխարհ պէտք է իմանար, թէ շուտով համայնավար աշխարհի մէջ ամէ՛ն օր Զատիկ պիտի ըլլար, եւ խորհրդային մարդը պիտի ունենար իր խորհրդաւոր կարմիր հաւկիթը հանապազորդ։

Ի դէպ, այդ օրէն, չըսելու համար 40 տարիներէ ի վեր, ինչպէս հաւը երազը կորկոտ է տեսեր, Ռուսն իր առօրեայ հաւկիթը երազին մէջ կը տեսնէ։

Ըսենք թէ այդ խոստումը հին պատմութիւն է, անցուկը մոռցուկ է, եւ գանք նորին։

Անցեալ շաբթու, Եուկոսլաւիոյ մէջ,

Օր ը Օր ի ն

«ՈՉ ՄԻԱՅՆ ԲԱՆԻՒ...»

—o—

Ոչ հայիւ միայն կեցցէ մարդ,
այլ ամենայն բանիւ Աստուծոյ։
ՂՈՒԿ· Դ· 4

Լենինեանութիւն վարդապետութեան մեր օրերու մարգարէն, վարչապետ Նիխիթա Սերգիեւիչ Խրուշչեւ Աստուածաշունչ մատեանը անտեսող մը չէ։

Աւետեաց կարմիր աշխարհի տէրն ու տիրականը անտեղեակ չէ Աւետարանի առակներուն՝ ըստ Մատթէոսի, Մարկոսի, Ղուկասի եւ Յովհաննէսի։ Ընդհակառակն։

Իր կամ ուրիշի տան մէջ, իր խօսած ճառերուն ընթացքին Աւետարանէն փոխառեալ առակներու մէջբերումէն դատե – լով, Ս· Գիրքը իր բարձին տակ առած՝ պառկող սատանաներէն է։

Խօսքի ու խոստումի վարպետ, շատ դիւրաւ կը խօսի ուրիշին բերնով։ Դըժուարը իր բերնով խոստացածին տէր ըլլալն է։ Եւ ասոր մէջ բախտ չունի։ Խօսողն ու խոստացողը երկու լարախաղացներ են, որոնք նոյն լարին վրայ չեն կրնար խաղալ։

Ո՞վ չի յիշեր Էյֆեյթ դարձած խրուշչեւի հաւկիթը (*Յառաջ*, 13 Մարտ 1962)։ Եւ ո՞վ չի գիտեր այսօր՝ թէ այդ հաւկիթը դեռ չեն ածած «կոլխոզացած» ու «սովխոզացած» հաւերը։

Անցեալ տարի, Զատկի նախօրեակին, «կենտկոմ»ը իր մէկ լիակատարը գումարեց։ Եւ լիակատարը ծնաւ հաւկիթն ընչին։ Վարչապետը, իր 6 ժամ տեւող տեղեկագիրը եզրակացուց, ամէն Ռուսի՝ ամէն օր հաւկիթ մը խոստանալով··· ի փառս համայնավար անհաս գիւղատնտեսութեան։ Արար աշխարհ պէտք է իմանար, թէ շուտով համայնավար աշխարհի մէջ ամէ՛ն օր Զատիկ պիտի ըլլար, եւ խորհրդային մարդը պիտի ունենար իր խորհրդաւոր կարմիր հաւկիթը հանապազորդ։

Ի դէպ, այդ օրէն, չըսելու համար 40 տարիներէ ի վեր, ինչպէս հաւը երազը կորկոտ է տեսեր, Ռուսն իր առօրեայ հաւկիթը երազին մէջ կը տեսնէ։

Ըսենք թէ այդ խոստումը հին պատմութիւն է, անցուկը մոռցուկ է, եւ գանք նորին։

Անցեալ շաբթու, Եուկոսլաւիոյ մէջ, մարած բանուորները խանդավառելու համար, առակասէր վարչապետը կ'ըսէր·

— Երկինքէն մանանա՞յ կը սպասէք, կ'ըսուի թէ Քրիստոս պատառ մը հացով 40·000 (՞) հոգի կերակրած է։ Ոչ ոք կ'ըսէ թէ անոնք կշտացած էին։ Եթէ յագեցած ըլլային, Պաղեստինէն գաղթած պիտի չըլլային··· Ա՛յս, ըստ վարչապետին։

Ըստ Մատթէոսի (ժե· 34–38) եւ միւս աւետարանիչներուն, բազմապատկութեան հրաշքին ներկայ էին շուրջ 4·000 հոգի եւ սկզբնական ուտելիքն էր՝ 7 հաց եւ ձուկ։ Ամէնքն ալ կերան ու կշտացան, եւ աւելցած կտորներով եօթը զամբիւղ լեցուն տարին։

Աւետարանիչին առակը ո՛ւր, այս նոր աւետարանախօսին ըսածը ո՛ւր։

Դարերու ընթացքին այս առակը, գիտցողին ու չգիտցողին բերնով, առաւել կամ նուազ սրամիտ տարբերակներու տեղի տուած է։

Օր մը, Իտալիոյ կորսուած գիւղերէն մէկուն ժողովրդապետը, լեզուի վրիպակով մը, առակը հակոտնեայ կը պատմէ·

— ··· Եւ Քրիստոս, շուրջ 4·000 հացով եւ ձուկով 7 հոգի կերակրեց ու կշտացուց։ Ներկաներուն բարձրաձայն հազէն ու մեղմիկ բրթջոցէն անդրադառնալով կատարած սխալին, բարոզիչը անայլայլ կը շարունակէ·— Այո՛, սիրելի հաւատացեալներ, 4·000 հացն ու ձուկը՝ 7 հոգիի կերցուց· կերան եւ չպայթեցան, ահա՛ հրաշքը։

Se non è vero, e ben trovato !

Վոլկայէն ասդին՝ հրաշքի այդ ձեւն ալ կայ։ Անդին՝ աւոր խօսքն անգամ չկայ։

Զարմանալի՛։ Վարչապետ Խրուշչեւի լեզուն առաւելաբար կը հակի Աւետարանի ուտիճի առակներուն վրայ, հոգ չէ թէ բիւր կամ խոտոր ձեւով։ Ինչո՞ւ։ արդեօ՞ք որովհետեւ լեզուն ցաւած ակռային կողմը կ'երթայ, եւ սովը մեծագոյն ցաւն է սովետական վարչաձեւին։

Կրեմլինի պալատականները կուշտ են, աւօթին ժողովուրդն է։ Եւ կուշտն աւօթիին բառ է փշրեր։

Ո՛րճան ալ համով ըլլան կարմիր աւետարանի առակները, չորս հազար բառով իսկ եօթը հոգի կշտացնելու հրաշքին հետքը չկայ այնտեղ։

Հրաշքով թէ նակտի բրտինքով, հացի բազմապատկութիւնը կենսական է։ Եւ Ղուկասի խօսքը շրջաբանելով, տեղին է իրրեւ հուսկ բան ըսել·—

Ոչ միայն բանիւ···։

ՇԱՀԷՆ

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

—o—

Թղթատարական նախարարութիւնը, մերժելով Մամուլի Ընկերակցութեան դիմումը, որով խնդրուած էր մամուլը հնեթարկել թղթատարական ծախքերու նոր եւ յանկարծական յաւելման, Սեպ – տեմբեր 1էն սկսեալ հարիւրին 400 հա – մեմատութեամբ յաւելում մը կը կատարէ թերթերու առաքման գինին վրայ, ան – սպասելի տնտեսական ծանր եւ նոր բեռ մը ստեղծելով, մանաւանդ այն թերթերուն համար, ինչպէս Յառաջ, որոնց ընթերցողներուն մեծագոյն մասը բա – ժանորդ է եւ ոչ հատապնորդ, ինչպէս Ֆրանսական մամուլը։

Ծանօթ է որ Օգոստ· 1էն Մամուլի Ընկերակցութիւնը բարձրացուց օրաթերթերու գինը։ Յառաջ, ինչպէս յայտարարած էր այդ թուականին, որոշած էր մինչեւ Դեկտեմբեր 31 պահել իր բաժանորդագրութեան գինը, բայց այս առնկնկալ եւ ծանր յաւելումը անկարելի կը դարձնէ անխախտ պահել այդ որոշումը։ Ուստի նախատեսուած յաւելումը կը ստիպուինք կատարել Հոկտեմբեր 1էն սկսեալ, մէկ ամսուան բացառիկ պայմանաժամ մը տալով մեր բաժանորդներուն՝ կարգադրելու համար իրենց առկախ հաշիւները։

Այն բաժանորդները, որոնք մինչեւ Սեպտեմբեր 30 չեն վճարած ընթացիկ տարուան (1963) բաժնեգինը, այդ թիւ – ականէն ետք կը վճարեն նոր սակով։

Հոկտեմբեր 1էն, Յառաջի բաժանորդագրութեան պայմանները են.—

ՖՐԱՆՍԱ

Տարեկան 60 Ֆրանք
Վեցամսեայ 35 Ֆրանք

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ միայն տարեկան՝ 75 Ֆ·։

Շնորհակալութիւն մեր այն բոլոր բաժանորդներուն, որոնք իրենց կանխիկ եւ կանոնաւոր վճարումներով կը դիւրացնեն Յառաջի վարչական ծանր գործը։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՍԻԼՎԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ՆԵՐՍ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ԴՈՒՐՍ

ԽՄԲ.— «Ցառաչ»ի վաղեմի աշխատակիցներէն ընկ. Հ. Կոսոյեան ամենայն համբերութեամբ կրկին կարդացեր է Սիլվա Կապուտիկեանի մէկ յօդուածը, որ տպուած է «Զարթօնք» ռամկավար օրաթերթին մէջ (Պէյրութ) եւ միաժամանակ «Սովետական Հայաստան» պաշտօնաթերթին մէջ (Երեւան): Մեր ընկերը իրեն բան գործ ըրեր է բաղդատել «Զարթօնք»ի մէջ տպուածը «Սովետական Հայաստան»ի մէջ տպուածին հետ: Եւ ի՞նչ տեսնէ, Հայաստանի մէջ կացինով ջարդուած յօշոտուած է Սիլվա Կապուտիկեանի յօդուածը, որ կը կրէ «Աշխարհի ամենամեծ հաղաճն է Երեւանը» խոբագիրը: Զարմանալի ոչինչ կայ, ոչ միայն Երեւան, այլեւ բովանդակ Խորհ. Միութիւնը սովորութիւն ըրած են իրենց արտադրութիւնը բաժնել երկու խումբի, մէկ խումբը ներքին սպառումի համար, երկրորդ խումբը արտածման համար: Հայրենասիրութիւնը, եկեղեցասիրութիւնը, էջմիածնասիրութիւնը արտածման ապրանքներ են: Այս է որ կը հաստատէ ընկ. Կոսոյեան, իր բաղդատական հաղուածովը, Թեհրանի «Ալիք»ին մէջ.—

Մի՛ արկանէք զմարգարիտս ձեր առաջի խոզա՛ց:
(Մոտթ. Է. 6)

Քննարկուս չնորհալի բանաստեղծուհի Սիլվա Կապուտիկեանը ներկայ տարեվկզբի ամիսներին, յատուկ առաքելութեամբ, Երեւանէն ճամբորդեց հայկական արտասահմանեան մի կարգ երկիրներ, այցելութիւն տալու հայահոծ գաղութներուն: Նրա այդ առաքելութիւնը թողատրուած էր Սովետ. իշխանութեանց կողմէ, մասնայատուկ նպատակադրում-ներով, որոնք մասնակի չափով աքօղուած էին:

Բանաստեղծուհին 70 օրեր առիթ ունեցաւ չիման մէջ մնալու իր այցելած վայրերի հանրային – հասարակական եւ մշակութային կեանքի հետ: Ընդ ամին միշտ խուսափեց մեր ազգային – եկեղեցական իշխանութիւն ներկայացնող մարմիններուն եւ հաստատութեանց մոտենալուց:

Նա եղաւ Պէյրութ, Զահլէ, Տրիպոլի, Դամասկոս, Հալէպ, Գահիրէ, Ալեքսանդրիա եւ ապա Փարիզ, որեղէց վերադարձաւ Երեւան: Խորհրդային աշխարհէց եկող մայրենասիրական բանաստեղծուհին իր հանդիպած բոլոր վայրերում Հայութեան բոլոր դասերի կողմէց ջերմօրէն ընդունուեց, մեծարուեց ըստ արժանւոյն: Նա կենդանի աչքերով տեսաւ եւ համոզուեց ցուցաբերուած անշահախնդիր ընդունելութենէց: Բանաստեղծի հայրենասիրական ղգայնութեամբ ապրեց եւ տեսաւ իր արիւնակիցներուն կեանքը հեռաւոր ափերի վրայ: Տեսաւ, կշռադատեց եւ ինչպէս ինքն է բնորոշում, «մեծագոյն յարգանքի եւ հիացմունքի արժանի է ընդհանուր նկարագիրը մեր ա՛յն հատուածի, որ թէեւ տեղահան իր պապենական օջախից եւ սփռուած օտար հողերի վրայ, կարողացաւ արագօրէն ոտքի կանգնել, հաւաքել իրեն թէ՛ հոգեպէս եւ թէ՛ ֆիզիք-քապէս, ապրել որպէս հայ բնաղդի միակ կեդրոնաձիգ ուժով եւ որպէս իր ազգային գոյութեանը հետամուտ ժողովրդի»:

Եւ երբ բանաստեղծուհին «այդ զարմանալի ժողովրդի ամենազարմանալի հատուածին իր տուած այցելութիւնը» աւարտած համարեց եւ իրեն թոյլատրուած չրջապտոյտի ժամանակամիջոցը փակուած, նա վերադարձաւ Մայր Հայրենիք, Երեւան, ուր պարտիք ունէր մերկրաբնակ արիւնակիցներին պատմելու հարազատօրէն: Պատմել առանց վերադիրների, նամանաւանդ առանց յապաւումների եւ կացնահարումների:

Ու նա կատարեց այդ, իր արձակ բանաստեղծի զեկուցումով: Գրուած տողերով:

Ապրիլ 28ին, Հայկ. Գիտութիւնների մեծ դահլիճում Սիլվա Կապուտիկեանը ամբողջ երեք ժամ տեւողութեամբ ներկայացրեց իր տպաւորութիւնները: Դեռ չատ թարմ, դեռ չատ տպաւորիչ, Միջին Արեւելքում կատարած ուղեւորութիւնից վերջ պատմեց իր ազգակիցների կեանքի եւ ձգտումների մասին: Ներկաները լարուած ուշադրութեամբ երեք ժամ դամուած իրենց տեղերում, լսեցին բանասեղծուհու խօսքերը:

Սիլվա Կապուտիկեանի երեք ժամ տեւող բանախօսութեան համառօտ չարադրանքը լոյս տեսաւ Պէյրութի «Զարթօնք» օրաթերթի Յուլիս 7 եւ յաջորդական թիւերում, ընդամէնը 7 յօդուած, վերնագիրը՝ «Աշխարհիս ամենամեծ հաղթն է Երեւանը»:

Ապրիլ ամսու 28ին Երեւանում կատարուած այդ ելոյթը «Սովետական Հայաստան»ի խմբագրութիւնը տեղ է տալիս միայն Յուլիս 18ին: Ուրեմն լրիւ երկու ամիս հաւն օր անց, երբ Պէյրութում «Զարթօնք»ը դայն լոյս էր ընծայել Յուլիս 7 թուի մէջ եւ աւարտել Յուլիս 14ի համարում:

Մինչդեռ սպասելի էր, որ «Սովետ. Հայաստան» աւելի շուտ պիտի հրատարակէր, քան իր հոգեղբայր՝ ռամկավար օրգանը Պէյրութում:

Բանից դուրս է գալիս «Սովետական Հայաստան»ը տպագրում է 80 օր ուշացումով, ամենախոշոր չափի վրայ յապաւումներով, որոնք ըստ ամենայնի, գրական կացնահարման նման երեւոյթ ունին, յօդուածը, խոչտան-դելով բանաստեղծուհու հոգին:

Թերեւս կարելի է խորհել, որ Երեւանեան խորհրդային քարոզչութիւնը եւ կոմունիստական դրքնութիւնը թոյլ են տուել որ «Աշխարհիս ամենամեծ քաղաքն է Երեւանը» թղթատարական ճամբով անցնի արտասահման՝ Սիլուքի համար հարազատ բովանդակութեամբ լոյս ընծայուելու: Իսկ Հայաստանի մէջ հրատարակել խոշորագոյն կրճատումներով, որոնք անթոյլատրելի են Հայաստանցի-ների համար, որպէս արդիւնաւէտ պատուի եւ դէմ սոցիալիստական ռէալիզմի ա-զանդաւորութեան:

Կարծում ենք ուրիշ մեկնաբանութիւն տալ կարելի չէ:

Գրական բարոյականի այս խաչելութեան արժանացած են բանաստեղծուհի Սիլվան եւ իր «Աշխարհիս ամենամեծ քաղաքն է Երեւանը» ելոյթ յօդուածա-շարքը:

Թէ՛ Սիլուքում լոյս տեսած եւ թէ «Սովետ. Հայաստան»ում տպագրուածը ունին նոյն վերնագիրը եւ նոյն ստորագրութիւնը՝ Սիլվա Կապուտիկեան:

Սակայն բովանդակութիւնը մէկ տեղ (Հայաստանում) այլ, միւսում (արտասահմանում) խեղումներով, ընդարձակ յապաւումներով: Ոչ մասնակի չափով, այլ մեծածաւալ կրճատումներով, որի հետեւանքով էլ առաջացել է անկապակցութիւն չարադրանքի պարբերութեանց մէջ:

Որպէս օրինակ յիշատակենք մի քանի նմոյշներից միայն հետեւեալը, համեմատութեան դնելով դէմ առ դէմ:

Ա.— «Զարթօնք»ի մէջ տպուածը.—

Ահա ես գնում էի այդ զարմանալի ժողովրդի ամենազարմանալի մի հատուածին ծին այցելութեան: Ես գնում էի հիւր լինելու Թէէեան Մշակութային Միութեան կազմակերպած Մեսրոպեան Փառատօնին, որ նպատակ ունէր մի անգամ եւս ոգեկոչել Մեսրոպի անունը, մի առիթով եւս արծարծել հայրենասիրութեան կրակը հայրենակարօտ հոգիներում:

«Սով. Հայաստան»ի մէջ տպուածը.—

Ահա ես գնում էի այդ զարմանալի ժողովրդի ամենազարմանալի մի հատուածին ծին այցելութեան: Ես գնում էի հիւր լինելու Թէէեան Մշակութային Միութեան կազմակերպած Մեսրոպեան Փառատօնին, որ նպատակ ունէր *խրախուսանքի մրցանակներ չնորհելով Սիլուքի լաւագոյն արուեստագէտներին՝* մի անգամ եւս ոգեկոչել Մեսրոպի անունը, մի առիթով եւս արծարծել հայրենասիրութեան կրակը *օտարների* հոգիներում:

Սա մեկ օրինակը չէ: Կան ուրիշներ էլ, որոնք հարկ չենք համարում մեջ բերել: Անցնենք լայն յապաւումներին:

Բ.— *Վերի մէջբերուած հատուածէն անմիջապէս առքը հետեւում է Ս. Կապուտիկեանի խօսքը Մեսրոպեան փառատօնի կապակցութեամբ, ի ներկայութեան 2000ի հասնող ունկնդիր բազմութեան: Նրա ճառ-խօսքը բռնում է 130 լրագրային սիւնակնոց տողեր, որոնք առաւելաւում են հետեւեալ բառերով.—*

« ... Հայ ժողովուրդը ապրել է, հայ ժողովուրդը ապրում է, հայ ժողովուրդը պիտի ապրի »:

Ահա բանաստեղծուհու փառատօնի ճառը, 130 տողերի մէջ ամփոփուած ու վերջաբանով, բացակայում է «Սովետ. Հայաստան»ի էջերից: Գրական այս կացնահարումը կատարել է «Սովետ. Հայաստան»ի խմբագրութիւնը: կատարել է մեղանչելով գրական բարոյականութեան դէմ, հաւատարիմ մնալու կոմունիստական ռէալիզմի գծին:

Բանաստեղծուհին, երբ ճառն ասած լինում է բեմից, արժանանում է որոշընդոստ ծափահարութեան, ջերմ ովացիաների եւայլն:

Մինչդեռ «Սովետ. Հայաստան», մոռնալով որ յապաւել է բանաստեղծու ճառը, նրա առաջ բերած որոշընդոստ ծափահարութիւնները եւ ովացիաները դրնում է... ինքնաթիռից իջած պահին: Բոլորովին անկապ եւ անիմաստ:

Գ.— *Մէկ այլ յապաւումն, որ երեւում է կատարել է այս անգամ «Զարթօնք»ի խմբագրութիւնը՝ որպէս հակաբարական անբաղձալի մի արտայայտութիւն.*

« *Հալէպում «Քարուն» հիւրանոցի դրան առջեւ, ասում է բանաստեղծուհին, հաւաքուած հայ բազմութիւնը ինձ ճամբայ էր դնում դէպի օդանաւակայանը: Բազմութեան մէջ էր պատառոտուած հագուստով, ցաք ու ցրիւ մազերով, սիրունդակ մի պատանի: «Անունդ ի՞նչ է դիմեցի ես նրան: Հարցս չհասկանալով պատանին տարակուսած ինձ նայեց: «Սիսիկա Հայ չէ» բացատրեցին ինձ ուղեկիցները մի այնպիսի ժպիտով, որ նշանակում էր «Դեռ լաւ չէք գիտեր Սիլուքը, Տիկին Կապուտիկեան, Հայերը մուրացիկ չունին»:*

«Այո՛, Հայերը մուրացիկ չունին, եւ դա այնպիսի երկրներում, ուր ամէն քայլափոխում հանդիպում ես անպատմելի չքեղութեան եւ խեղճութեան բեւեռային հակադրութիւնների, ուր արաբ մանուկը մինչեւ դիջերուան կէսը սպասում է բապարէի դրանը, որպէսզի այնտեղից ելնող հարբած այցելուների առջեւ բացի ինքնաշարժի դուռը եւ մի քանի դուրուշ առանայ: Երբ Լուքսորի փարաւոնների դամբարանները տեսնելու եկած չքեղաշուք տիկիններին տասացի չորքոտանիներ կամ ձանձակալած ջորիներով երեխաները եւ օդում ճանճի բզզոցի պէս կանչում է նրանց անընդհատ կրկնուող հազագը՝ «պախշի՛շ, պախշի՛շ, պախշի՛շ...» («Մ. Հ.» 18 Յուլիս):

Մենք բաւականանում ենք մատնանշել վերի պարբերութեան յապաւումն, որ իր հերթին կատարել է «Սովետ. Հայաստան»ի լուսեղբայր «Զարթօնք»ը:

Շարունակենք «Սովետ. Հայաստան»ի անխորհուրդ յապաւումների շարքը:

Գ.— *Բանաստեղծուհին այցելում է Հալէպի ծերանոցը եւ սրտցաւ դրիչով պատկերացնում է ընթերցողին.— « Ես այցելեցի Հալէպի ազգային ծերանոցը: Անկարելի էր առանց յուզումի նայել այդ՝ ով դիտէ ի՛նչ արիւն ու տառապանք տեսած հայ մամիկներին ու պապիկներին, պառաւներ, որոնք այսուամենայնիւ, պարտուած են ապահով յարկի տակ, որպէսզի դիւական յարմարութիւններով օժտուած, մաքուր ու լուսաւոր քառասրահ չենք-բում: Տարուան մէջ մօտ 200 ծերուկներ ապահովուած են նուէր-ճաշով: Ներր ես չրջեցի ծերանոցի սենեակները, որոնք բոլորն էլ մաքուր էին ու կոկիկ: Իւրաքանչիւր սենեակի ճակատին կար փոքրիկ ցուցանակ, որտեղ գրուած էր անունն ազգանունն ու ծննդավայրը: Այդ նշանակում է տուեալ անձի նուիրատուաբ-թեամբ կահաւորուած ու պահւում է տուեալ սենեակը: Ցիշում եմ մի այդպիսի մակագրութիւն. «Նուէր Թ. Թ.ին եւ ընտանեաց՝ Այնթապցի իր ծնողաց յիշատակի ծերութիւն չունեցող իր ազգ՝ Այնթապ եւ Պետրոս Թերզեանների-բուն»(կիւրեղեան): Մեր ժողովրդի պատմութիւնն ու ճակատագիրը կայ այս փոքրիկ մակագրութեան մէջ, իր անհամար*

ՍԱՅԱԹ – ՆՈՎԱՅԻ
ԾՆՆԴԵԱՆ 250 ԱՄԵԱԿԸ

—o—

ՄԵԾ ԸՂՁԱԽՈՐՆ ՈՒ ԲԵԶԱՐԱԾԸ

—o—

Թրուպադուրներին նման էր Սայաթ-Նովան էլ, բայց միայն իր կրակուած ու վառվռուն սրտով: Նման էր նաեւ իր պատկերաւոր ոճով, իր արուեստի ղեկուքեամբ ու երաժշտականութեամբ: Բայց իր սիրոյ էութեամբ, իր հոգեվիճակով նա տարբերւում էր ինչպէս իր ազգակից Քուչակից ու Յովնաթանից, նոյնպէս ալ ֆրանսիացի Թրուպադուրներից: Այս իմաստով նա աւելի յիշեցնում է ղերմանացի մայստերզինգերներին, որոնց սէրն ասպետական էր այնքան, որ սրբապղծութիւն էր համարւում սիրածի նոյնիսկ անունն ասելը:

Սայաթ-Նովան հանճարեղ երգիչն է անյոյս սիրոյ: Բայց նա մի սովորական ձախողած չէ սիրոյ մէջ: Սայաթ-Նովան ունի իր արժանիքների խորին գիտակցութիւնը: «Ձիս է՛ն Սայաթ-Նովասին չիմ, որ աւղի վրայ հիմնանամբ», — բայց-կանչում է նա մի արժանապատուու-թեամբ, որի աստառը հպարտութիւն է: «Կու մեռնեմ, չի՛ս տեսնի Սայաթ-Նովու պէս», — դառնացած գոչում է նա մի ուրիշ անգամ եւ կրկնում մի երրորդ անգամ: Հաւք-թռչունի պատկերին էլ է դիմում՝ վրացերէն, նկատելով որ «մէկը թուխակ կուլի, մէկն էլ մէ՛ լըլուլ», իսկ ադրբէջաներէն ճղռում է իր ո՛վ լինելը սիրածի համար. «Ձիս լըլուլ իմ, ուրիշ հաւք չիմ քիզ համա»:

Հոմերոսին ու յունական դիցաբանութեան բոլորովին անծանօթ Սայաթ-Նովան երեւակայութեան ուժով ստեղծել է մի պատկեր, որ ցոյց է տալիս իր սիրածի ամենաղօրութիւնը եւ (անդրադարձ ապացուցման օրէնքով) վկայում է նաեւ Սայաթ-Նովայի զօրութիւնը: «Դուն է՛ն հուրին իս, վուր դէմի (նաւ) կու գաս-թէ՛» — ասում է բանաստեղծն իր սիրածին եւ ասածը պատճառաբանում դիտո՞ք թէ ինչպէս. «Ձունքի (որովհետեւ) ի՛նձ զարթեցիր խափով նազանի»: Հասկանա-լի՞ է: Մ՛յն «նազանին», որ կարողացել է դրաւել-առնել բանաստեղծի նման առնական մէկին, պիտի որ լինի մի դեր-բնական էակ, ծովում նաւե՛ր դերող մի դերբնական արարած (հուրի), — ահա եղրակացութիւնը:

Բայց այս եղրակացութիւնից չի փոխուում եղրը՝ այն իրողութիւնը, որ բանաստեղծը (Քուչակեան պատկերով ասած) դեռնից կուտ չուտող ու երկնքում ճախրող թռչունի պէս՝ սիրոյ ծովի մէջ լարուած ականա-թակարդն է ընկնում ոչ միայն «երկու ոտքով», այլ «թեւն էլ աւելի»:

Բազմաչարչար Ողիսեւսի նաւը, վերջի վերջոյ, ազատուեց յաւերժահարս Կալիպսէից ու կիկլոպ Պոլիթեմից, կախարդուհի Կիրկէից ու սիրէնները, Սկիլլայից ու Խարիբդայից, ինչպէս նաեւ արքայադուստր Նաւսիկէից: Ազատուեց, ընդհետեւ Ողիսեւսին հովանաւորում եւ օգնում էին աստուածները: Սայաթ-Նովայի հանդէպ աստծոյ կա՞մքն էր ուրիշ, թէ վրաց արքայադուստր Աննան զօրեղ էր առասպելական Նաւսիկէից, — այս հարցերի պատասխանը ոչինչ չեմ-խելով՝ մի անանցանելի սահման է դառնում դիցաբանութեան եւ իրականութեան միջեւ:

Իսկ իրականութիւնն այն է, որ Սայաթ-Նովայի նաւը չաղատուեց դերուքիւնից:

ՊԱՐՈՑՐ ՍԵՒԱԿ

(Շար. – 5)

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ :

ԵՐԿԱՐԱԿԵԱՑՆԵՐԸ

—o—

ԼՈՒՐ.— Պուէրէշի երկարակեցութեան համագումարէն տնօրէնուհի Փրոֆ. Անճա Ասլան, «Ֆլաֆբրա» շաբաթաթերթին մէջ կուտայ հետեւեալ լուրերը երկարակեցութեան շրջանին—

Երկրագունդի ամբողջ տարածութեան մէջ կը հանդիպինք երկարակեցներու, որոնք կը մօտենան, հասած կամ նոյնիսկ անցած 100 տարիին: Այս երկարակեացներու վրայ կատարուած ուսումնասիրութիւնները ցոյց կուտան, որ անոնց յառաջացած տարիքը չի խոչընդոտեր մինչ ապրելակերպին: Կը միջմտեն ապրելակերպին, աշխարհագրական տարբերը, սնունդը, աննդառութիւնը: Հաստատուած է, թէ ամէնէն շատ երկարակեացներ կը գտնուին Ռուսիոյ Ուրս. Միութեան Ղազախստանի եւ Ղրղզիոյ մէջ: Ուրս. Միութեան մէջ, ըստ 1959ի մարդահամարին, կային 29·000 հարիւրամեայ մարդիկ: Տաղտանի մէջ անոնց թիւը համեմատաբար աւելի շատ է, մէկ միլիոն ազգաբնակչութեան մէջ 2548՝ հարիւր տարեկան մարդիկ: Միացեալ Նահանգներուն մէջ մէկ միլիոն բնակութեան դէմ կան 32 մարդիկ, որոնք հարիւր տարեկան են, Հունգարիոյ մէջ 13, Իտալիոյ մէջ՝ 6,7, Տանիմարքայի մէջ՝ 4, Հոլանտայի մէջ՝ 6,6, Գրաստանի մէջ համրուած են 55·361 մարդիկ, որոնք անցած են 80 տարեկան, ինչ որ կը ներկայացնէ ամբողջ բնակութեան 1,36 առ հարիւրը:

Ընդհանրապէս, այս մարդիկը կը վարեն առողջ, գործունեայ, հասարակ կեանք մը, անտեղով մասնաւորապէս կաթնեղէնով, եղիպտացորենի ա-լիւրով, փոքր քանակութեամբ միսով եւ շատ նիւթերով: Երկարակեացները, ինչպէս մեր երկրի այլ նման շրջաններու ապրնակչութեան մեծ մասը, Պուլկարիոյ, եուկոսլաւիոյ կամ աւելի հեռաւոր երկիրներու ժողովուրդները, ինչ-պէս իրանի ժողովուրդը կ'ամբողջացնէ իր կալիքի՝ պայքարելու եւ յարատեւելու ազգակ գործնող ժողովրդի նկարագիրը»:

Ահա այս դեղեցկահիւս պատկերումը Մոսկուայի ղրկից, «Սովետ. Հայաստան»ը հարստացնելով դուրս է հանել իր տեսակներից: Կարիք չկայ հարցնելու թէ ինչո՞ւ: Կատարել է, որ Հայաստա-նաբնակները իրազեկ չգտնան նման բա-ղդին Հասատատութեանց զոյութեանը Միութեան, այն էլ առանց պետական միջոցների:

Հ. ԿՈՍՈՑԵԱՆ

(Վերջացաւը յաջորդով)

ՀԱՅԵՐԸ ԱԻՍՏՐԱԼԻՈՅ ՄԷՋ

—o—

Աւստրալական թերթ մը կը գրէ.—

Բազմաթիւ տարիներէ ի վեր Հայերը աչքաթող եւ ճարպիկ վաճառականի համբաւը ունեցած են: Ներկայիս այնպէս կը թուի, թէ նորէն նոյն դիրքին մէջ են:

Աւստրալիոյ մէջ գտնուող ամ մը Հայութիւնը (մօտ 1000 հոգի, որուն կէսը կը բնակի Սիտնիի եւ 200ը Մելպուրնի մէջ) արդէն գլխաւոր յաղթանակ մը տարած է «Ներպաղթի Գրասենեակ»ի մէջ: Այս գրասենեակը ընդառաջելով հայ համայնքի զեկավարներու խնդրանքին եւ պահանջին, թոյլատրած է Գահիրէ ապրող հազարաւոր Հայերու ներպաղթը դէպի Աւստրալիա:

Մելպուրնի մէջ ապրող Հայերը ուրախ են այժմ լսելով կառավարութեան որոշումը: Անոնք ոչ մէկ դժուարութիւն պիտի ունենան գործ գտնելու կամ տեղական լեզուին վարժուելու: Անոնք մեծ դիւրութիւններ –ունին օտար լեզուներ

բուն իսկ իրենց վարած կեանքով: Անոնք կը կատարեն ֆիզիքական աշխատանք, ամառ ու ձմեռ կը քնանան ազատ օդի մէջ, հաղնելով միշտ թեթեւ հագուստ ու կը վարժուին դիմանալ եղանակներու փոփոխութիւններուն: Երկարակեցութեան կարեւոր մէկ գործօնն է, ապահովարար, նաեւ ժառանգականութիւնը: Հաստատուած է, թէ երկարակեցութիւնը մաս կը կազմէ, ընդհանրապէս, այն ընտանիքներուն, որոնց մէջ ապրած է երկարակեացը մինչեւ իր յառաջացած տարիքը:

Մեծ նմանութիւն մը կայ 140 տարեկան Ծերունիի մը, որու այցելութիւն տուի քանի մը տարի առաջ Քլուժի շրջանին մէջ եւ Իրանի լեռնագաշտերուն վրայ ապրող Ծերունիին միջեւ, որուն մասին կ'լսուի թէ 160 տարեկան է: Երկուքն ալ փայտ կը կտրէին, ծանր գերաններ կը կրէին մինչեւ խոր Ծերութիւն, ամբողջ կը քնանային բացատներու մէջ, իսկ ձմեռը՝ կրկին բացօթեայ եւ կը սնանկին առատ կամ նուազ չափով նման սննդեղէններով:

Մեր երկրին (Ռումանիոյ) մէջ կան 460 երկարակեացներ: Երկարակեցութեան ուսումնասիրանին ընկերային բաժանումը-քը, օժանդակութեամբ շրջանային ժողովրդային խորհուրդներու, բաշխած է այս Ծերունիները ձրի դարմանատու-ներու վրայ, ուր ամիսէ ամիս քննու-թեան կ'ենթարկուի անոնց առողջական վիճակը: Այս ուսումնասիրութիւնէն եր-քը պիտի հրատարակուին, անտարակոյս, նախազգուշական կարեւոր տուեալներ:

ՓՐՈՖ. ԱՆՆԱ ԱՍԼԱՆ

որվելու: Մինչեւ Արեւելքի Հայութեան դրեթէ ամբողջութիւնը երեք կամ չորս լեզուներ կը խօսի:

Իրենց հոս հաստատուիլը աւելի դիւրին պիտի ըլլայ, մանաւանդ հիմա, երբ Սիտնիի եւ Մելպուրնի հայ համայնքները ունին իրենց եկեղեցիները: Մելպուրնի եկեղեցին մէկ տարի առաջ շինուեցաւ եւ ըստ անոր անդամներու, արդէն մեծ աղդեցութիւն գործած է իրենց կեանքին վրայ:

Եկեղեցին շատ կարեւոր է Հայուն համար: Բազմաթիւ հեղինակութիւնները կ'ըսեն, թէ եկեղեցիի միջոցով է, որ Հայերը պահած են իրենց ազգային գիտակցութիւնը, եւ վերջերս, անիկա ծառայած է որպէս ազգային –միութեան ազդակ՝ աշխարհի բոլոր անկիւններուն մէջ ցրուած Հայութեան համար:

Ժամանակին, Հայերուն համար դժուար էր արտայայտել իրենց ազգային միութեան զգացումը: Քրիստոսէ բազմաթիւ դարեր առաջ երկարող իրենց պատմութեան ընթացքին այս փոքրիկ ազգը նուաճուած է տասնեակ մը կայսրութենց կողմէ, ձուլուած, պառակտուած, վերակազմուած ու շատ քիչ անգամներ միայն ինքն իր ճակատագրին տէրը եղած:

Հայաստան խիստ ու լեռնային եր-կիր մըն է, Ասիոյ ծայրամասին վրայ: Անոր սահմաններն են արեւմուտքէն՝ Թուրքիա, հարաւէն Իրան, արեւելքէն՝ Ատրպէյճան, իսկ հիւսիսէն՝ Վրաստան: 1922էն ի վեր ան մաս կը կազմէ Ուրս. Միութեան:

Իր պատմութեան վաղադոյն շրջանը կը սկսի անկախութեան համար նախ Պարսիկներու եւ Ասորեստանցիներու, ապա Հռոմէական կայսրութեան դէմ մղուած պայքարներով:

1878ին ռուսերէն բուք պատերազմը յանկարծ մեծ պետութիւններու դիրկը նետեց զայն: Ու ստեղծուեցաւ հայկական հարց մը, զոր Անգլիա ծառայեցուց իր նպատակներուն՝ Ռուսերը Միջին Արեւելքէն հեռացնելու եւ Հնդկաստանի իր ճամբաները ապահովելու համար:

Թրքական տիրապետութիւնը վերջ գտաւ 1916ին, երբ Ռուսիա պրաւեց Հայաստանը՝ յայտարարելով թէ այլեւս պատասխանատու է « Թրքական լուծէն »: Մէկ երկու տարի ետք՝ բոլշեւիկ վարչակարգը եկաւ նուիրագործելու Ռուսիոյ այս յաղթանակը, հակառակ զայն ետ առնելու Թուրքիոյ դիմեալ փորձերուն:

Ներկայիս Հայաստան այնքան լուռ դոյութիւն մը ունի, որ հազուադիւտ չատ մը արեւմտեանները պիտի չգիտնային նոյնիսկ, թէ ո՛ւր կը գտնուի ան, եթէ ամերիկեան գինուորական օդանաւ մը չմօտենար անոր սահմաններուն կամ մէկը չդիտենար որ Արուեստի ալ բազուկը՝ Միկոյեան, ժամանակին զորղ ծախող մը եղած է Հայաստանի մէջ:

ԻԱՆ ՄԲ՝ ՖԱՐԼԻՆԿ

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

ԺԱՆ–ԺԱՔ ՎԱՐՈՒԺԱՆ

—o—

Յառաջիկայ Սեպտեմբեր 7ին, ժամը 21ին, Ֆրանսական Պատկերասփիւռը պիտի ներկայացնէ (ուղղակի) Ժան–Ժաք Վարուժանի նորագիր թատերախաղը՝ ՋՈՒՐ ԳՈՂՈՒՆԻ (ԼԷ ԳՕ տեռոպէ):

Հեղինակը՝ Վարուժան Ուզունեան (Ժան–Ժաք Վարուժան) ծանօթ է մեր ընթերցողներուն: Զաւակը ողբացեալ դերասան Յովսէփ Ուզունեանի, կանուխէն մտած է թատերական կեանքի մէջ: 1961ին Անկէնի թատերական Արուեստի մրցանակը ստացաւ Ֆասատ անուն թատերգութեան համար: Իր ուրիշ մէկ թատերգութիւնը՝ Քոնչերթօ, ներկայացուած է Օէօվրի թատրոնին մէջ, Փիէռ Ֆրէնէի խաղարկութեամբ:

Ներկայիս իրրեւ լրագրող կ'աշխատակցի Փարիզիէն Լիպեոէի, «ընթերցող» է նաեւ ծանօթ հրատարակչական տան մը մէջ:

Ժան–Ժաք Վարուժան 35 տարեկան է եւ ամուսնացած Ֆրանսուա Փերիէի քրոջ հետ:

Սեպտեմբեր 7ին ներկայացուելիք թատերդութեան նիւթն է.–Արամ Մատթէոսեան, Ֆրանսահայ երիտասարդ մը, կը տառապի, որովհետեւ չէ ճանչցած իր հայրը: Այս վերջինը 20 տարի առաջ մեկնած է հայրենիք մը գտնելու համար, Ջարդերու վաղորդայնին: Արամ մօրը հետ ապրած է, հայերէն չէ սորված: Հայրենասիրական մըն է: Երջանիկ չէ ապրելուն, որովհետեւ ոչ մէկ բան դինքը կապէ հոն ուր է, ոչ ոքի կրնայ կապուիլ:

Իր մէկ Ֆրանսացի ընկերոջ դործած ոճիրը կարծես առիթ պիտի տայ իրեն որ որոշէ ըլլալ մարդը որ ցարդ չէ յաջողած ըլլալ: Բայց այդ դէպքին հետ միասին ժամանակ կը պատահի ուրիշ մը, որու վրայ այլեւս չէր հաշուեր.— հօրը՝ Հայկ Մատթէոսեանի վերադարձը:

Միասին կ'ուզեն վերադտնել կորուսեալ ժամանակը, բայց կարելի չէ: Հայկ կը դտնէ իր տղուն մէջ այն երիտասարդը, որ էր 20 տարի առաջ: Կը թողու որ Արամն ալ մեկնի, ինչպէս ինք ըրած է ժամանակին, դիտնալով հանդերձ թէ ոչ մէկ բան կայ դտնելիք, ոչ մէկ տեղ: Բայց պէտք է բաներ կատարել ու ապրիլ դանոնք ճանչնալու համար:

Հեղինակը կը ճշդէ. Թէ բնաջրին մէջ Արամի մայրը միայն հայերէն կը խօսի, բայց պատկերասփիւռի թատերական ոճօրէնութեան դիմումին ընդառաջելով, այդ մասը թարգմանած է աւելի հաս-կընալի դարձնելու համար, ընդհանուր կերպով, հազիւ քանի մը բառ մնացած է հայերէն...:

ՅԱՌԱՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ (216)

ԵՐԼՏՐԶԻ ՊՕՄՊԱՆ

●●●

ՀԱՋԱՐ ԻՆԸ ՀԱՐԻՒՐ ՁՈՐՍ

—o—

Կիլիկեան երեկոներէն մէկուն, քսմանելի ժանրամասնութիւններով այնքան հարուստ, հայկական ժամանակակից մարդուութեան թերեւս ամէնէն զարհուրելի ղրուագը, եթէ ոչ բոլորովին անհաւատալի, տաժանելի պիտի ըլլար, մտքին մէջ պատրաստակամ, պատկերացնել իր արհաւիրքով Նշանաւոր Հայոց պատմական վէպիս տողերին մէջ. վէրքը դեռ թարմ է ցեղին հոգւոյ զալարուող յիշողութիւններու մէջ...:

Տարիներ ու տարիներ պէտք է անցնին, պէտք է սերունդ մը վերանորոգուի, պէտք է Սահմանադրութիւնը զօրանայ, ընդհանրանայ, արմատանայ ժողովուրդի բոլոր խաւերուն մէջ. պէտք է Օսմանեան Հայրենիքը նոր ուժերով օժտուի, նոր հայրենասէր ծնունդներով, որոնք զերծ ըլլան կանխակալ կարծիքներէ, հնապաշտ մոլորութիւններէ, ցեղային զղուելի աւելորդութիւններէ, կրօնային վտանգաւոր մոլեռանդութիւններէ. պէտք է ազգը մարդեր հասցնէ, որոնք պիտի նան յարգել իւրաքանչիւր տարբի ինքնուրոյն գոյութիւնը, անհատական ազատութիւնները, մանաւանդ պէտք է ժամանակին հոդովումովը, մոռցուին ատելութիւնները, մարին ոխերը, փարատին կասկածները, եղբայրանան մտածումները, դրկախառնուին զգացումները. մէկ խօսքով, պէտք է ընկերային սանդուխի բարձրադոյն աստիճանէն մինչեւ պատուանդանը, բոլոր դասակարգերը, բոլոր յարանուանութիւնները, բոլոր կրօնքները, իրրեւ միեւնոյն մօր զաւակներ, չըրջապատեն հասարակաց հայրենիքը, ապնոր փառքին, անոր երջանկութեան եւ անոր խաղաղութեան նուիրեն իրենց բոլոր կարողութիւնները...: Ահա՛ այդ բարեբաստիկ դարաշրջանը պէտք է բացուի, որպէսզի կարելի ըլլայ լսելցնել Ազատութեան համար թափուած արիւնին ձայնը, եւ որպէսզի կարելի ըլլայ վերապրեցնել եւ ապագայ սերունդին երակներուն մէջ հոսեցնել Կիլիկեան Արհաւիրքին սար-սուռնե՛րը...:

ԻԱ.

Մինչդեռ մայրաքաղաքի փողոցներուն մէջ սխալ ըմբռնուած, կամ աւելի ճիշդը, չարամտօրէն թիւր մեկնուած ՇԵ-րիաթին ինքնակոչ պաշտպանները, իրենց դլուխ ունենալով չէյխ Վահաբեթիի որակէն հրապարակագիրներ ու Միզանի համբաւաւոր (՞) խմբագիր Մուրատ պէյի պէս ամբոխավարներ կ'ահաբեկէին խաղաղ ժողովուրդը, մինչդեռ օսմանեան Սորբոնի չէնքին առջեւ կը սպասնուէր Լաթաքիոյ երիտասարդ երեսփոխան Խան Էմիր Ասլանը, մինչդեռ ապստամբած զօրքեր, զինուած, սուինամերկ, խումբ խումբ կը վազվզէին Բ. Դրան պողոտայէն վեր վար, հետապնդելու եւ տեղն ի տեղը սպաննելու համար երի-տասարդ Թուրքերը, որոնք Սահմանադրութիւնը մտցուցած էին Ապտիւլ Համիտի երկիրներուն (՞) մէջ, մինչդեռ մայրաքաղաքէն դուրս, Աստանան ու չըրջակայ դիւղերն ու քաղաքները կ'ողողուէին հայկական անմեղ արիւնի հեղեղներով, անդին, Եւրոպական Թուրքիոյ մեծագոյն նաւահանգիստին՝ Սելանիկի մէջ, արտասովոր չարժում մը կը տեսնուէր, մասնաւորապէս « Օսմանեան Միութեան եւ Ցառաջդիմութեան Կոմիտէ »ի կեդրոն. Քլիւպին չրջակաները, քարափին վրայ:

Ցերեկուընէ արդէն, պատերուն վրայ ազդեր փակուած էին ծանուցանող թէ Սելանիկի երեսփոխան Մանուէլ Գարասօ էֆէնտին եւ ուրիշ քանի մը կարեւոր անձնաւորութիւններ, բանախօսութիւններ պիտի ընէին այն դիչերը, Կոմիտէին քարտիւ քլիւպին մէջ: Տակաւին քաղաքին մէջ չէր տարածուած Մարտ 31ին արձադանդը. Իթթիհատի անդամներէն մէկ քանիները միայն աղօտակի իմացած էին թէ Պոլսոյ մէջ յեղաչրջական չարժում մը տեղի ունեցած էր, եւայլն:

Բանախօսութիւնները, ինչպէս որ ցոյց կուտային պատերուն ազդերը, եւ կարեւոր անձերու դրկուած հրաւիրագրերը, իրիկուան աղօթքէն ետք, ժամը 3ի առեներն տեղի պիտի ունենային, սակայն ժողովուրդին մէջ զարմանալի փութիկոտութիւն մը կը տեսնուէր. խմբովին ամէն թաղերէ, մեբճաւոր թէ հեռաւոր վայրերէ կը վազէին հոն, քարափի քլիւպը, եւ իրիկուան ժամը 1–2ի առեները, երկսեռ ամբոխ մը կը խռնուէր անոր ընդարձակ սրահին մէջ:

ՍՄԲԱՏ ԲԻՒՐԱՏ

(Շար.)

ԿԱՐԴԱՑԵՔ ՏԱՐԱԾԵՑԵՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Փափազեան եւ զաւակները, Պ. Կարպիս Փափազեան, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Պետրոսեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք անձամբ, գրաւոր կամ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց մօր՝

ՀԻՊԵՐԻԿ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առթիւ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԼԻՈՆ.— Այրի Տիկին Մելիքուհի Սողոմոնեան եւ ընտանեկան պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի իր ամուսինին՝

ԳԱՐԵԳԻՆ ՍՈՂՈՄՈՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքի առթիւ այս կիրակի, Ս. Յակոբ եկեղեցիին մէջ:

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները:

Հ. Բ. Ը. Միութեան Տիկնանց յանձնախումբը կը խնդրէ կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ հետեւեալ թուականները.—

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1, *Երեքշաբթի երեկոյ Տիկնանց յանձնախումբի կազմութեան Գ. տարեդարձին առթիւ գեղարուեստական երեկոյթ:*

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 19, *ցուցահանդէս հայ արուեստագէտներու նկարիչ, արձանագործ եւ փորագրիչներու գործերուն:*

Հայկական Թանգարանը, 52 Ավընիւ Ֆոշ, (*Փարիզ* 16):

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7, 8, 9, 10, *«Բարենպատակ վաճառք»:*

Յառաջիկային պիտի տրուին մանրամասնութիւններ:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՀԻՆ ՈՒ ՆՈՐ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

	ֆր.
Մեղեդիներ, մեղեդիներ	20
Բանե՛ր, բանե՛ր, ի՜նչ բաներ	15
Առաջնորդ Մայրերու	10
Լուսեղէն Շիրիմներ	10
Կանաչ Բաժակով	7,50
Ջրվէժ	7,50
Վարդամատեան	7,50
Ծաղկամատեան	7,50
Նիզակամարտ Շաւարշանայ դաշտին վրայ	5
Ո՞ւր ես մայր իմ	3
Մեղուին նառը	3
Ոգին Հայկազանց	3
Մատեան Հայկազանց	3
Բաժակ ի ձեռին	3
Որդիք ցասման	3

Առաքման ծախքը գնողին վրայ:
Դիմել հեղինակին Յառաջի հասցէով

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի տարեկան դաշտահանդէսը տեղի կ'ունենայ Սեպտեմբեր 1ին, առաւօտէն մինչեւ երեկոյ «Իւ—էս—Ա.»ի մարզադաշտին վրայ (Թանըրիին քով):

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Բանախօսութիւն, երգ, արտասանութիւն եւ հայկական պարեր:

Ճոխ պիւֆէ. աղանդերներ եւ չամփուրով խորոված:

Սիրով կը հրաւիրուի գաղութի Հայութիւնը:

Անձրեւի պարագային «Խաժակ» սրահը:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ազքատախնամի տարեկան պարահանդէսը՝ Փորթ Ե.*ի շքեղ սրահներուն մէջ, Հոկտեմբեր 27ին, ժամը 16էն 24:*

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ

Կրթական հաստատութեան մը մէջ աշխատելու համար կ'ուզուին.—

ա) *Միջին տարիքի կին մը՝ ներքին մաքրութեան եւ տնական գործերու համար:*

բ) *Այր մարդ մը ճաշարանը ծառայելու համար:*

ԱՆՁԱՄԲ դիմել Յառաջի վարչութեան:

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԱՌԹԻՒ
ՅԱՃԱԽԵՑԷՔ

ՃՕՇԿՈՒՆԵԱՆ-ՈՐԴԻ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԾԱՆՕԹ ՃԱՇԱՐԱՆԸ

Ուր պիտի գտնէք արեւելեան համադամ կերակուրներ եւ մասնաւորաբար

ՏԷՕՆԷՐ - ՔԷՊԱՊ

եւ արեւելեան զանազան խմորեղէններ

RESTAURANT DJOCHGOUN

4. Rue de la Butte, MARSEILLE 2e
(Place Jules Guesde)

ՅԱՌԱՋ

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք ԱՅՍ ԳԻՐՔԵՐԸ

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Օրեր եւ Ժամեր
Ժ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Բուռ մը Տոմս
Բ. ԹԱՇԵԱՆ	Ներածութիւն Հայ Գրականութեան Պատմութեան Լեզուական Հարցեր Լսարան Հայ Լեզուի
ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ	Նահանջը առանց երգի Յարալէզներու Դաւաճանութիւնը
Մ. ԻՇԽԱՆ	Ոսկի Աշուն (*Բանաստեղծութիւն*)
Հ. ՎԱՀԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ	Ինչպէս տեսայ Հայաստանը
ՎԱՀԷ ՔԱՋԱ	Կարթը

ԱՌԱՔՈՒՄԻ ՀԱՄԱՐ ԱՌԱՒԵԼ 1 ՖՐԱՆՔ

ՅԱՌԱՋ

ՍԱԿԱԳԻՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	35 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	15 Ֆ	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	20 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան:

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal : 1278-35

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷ, Երկերի ժողովածու, 10 *հատոր լաթակազմ*	70 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Երկերի ժողովածու, 7 *հատոր, լաթակազմ*	56 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Պապ թագաւոր, լաթակազմ	10 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Հայոց բերդը, *լաթակազմ*	8 Ֆր.
ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆ, Երկերի ժողովածու, 2 *հատոր լաթակազմ*	14 Ֆր.
ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ, *մեծադիր, գունաւոր նկարներով, լաթակազմ*	10 Ֆր.
Վ. ԱՆԱՆԵԱՆ, Հայաստանի կենդանական աշխարհը, Բ.	8 Ֆր.
ԱՐՍԷՆ ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ, Երկեր (*Արովեան Պռոշեան, Պարոնեան*)	17 Ֆր.
ՄՈՒՐԱՑԱՆ, Պատմուածքներ, գունաւոր *նկարներով*	5 Ֆր.
ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԻ մասին յիշողութիւններ. *լաթակազմ*	7.50 Ֆր.
ՄԻՔ. ՇԱԹԻՐԵԱՆ. Գարունը նորից եկաւ. 296 *էջ*.	5 Ֆր.
ԱԲԳԱՐԵԱՆ. Մատենադարան (*անգլ.*) 18 *գունաւոր մանրանկարներ*	3 ֆր.
ՀԵՆՐԻԿ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ. Երգի ծնունդը. բանաստեղծութիւններ	3.85 Ֆր.
Մ. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ. Տաղեր, 200 էջ. *լաթակազմ*	3.50 Ֆր.
ՍՈՎԵՏԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ. Ա. 800 *էջ. լթկզմ*.	16 Ֆր.
ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ, Անլռելի զանգակատուն, *Պէյրութ*, 1963	10 Ֆր.

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ԳՐԱՏՈՒՆՍ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻՆ Է

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՁԱՅՆԱԳՐԵԱԼ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԵՐՈՒՆ

ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է

ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Երբ ներսը եւ դուրսը

ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ - ԶԱՐԴԱՐԷՔ - ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e

Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր: Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք — *ծածկոցներ.* — TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը:

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ:

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

IMPRIMERIE SPECIALE DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ֆ. — Հատը 0.30 Ֆ.

ՇԱԲԱԹ 31 ՕԳՈՍՏՈՍ
SAMEDI 31 AOUT 1963
LE NUMERO : 0,30 FR.

…Դ ՏԱՐԻ — Թիւ 9696
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
39e ANNÉE — N° 9696

…Ս ԽՈՍՔԸ

…ՆՍՏՈՒԿ ԻՄԱՍՏՈՒՆՆԵՐ

…յական Արտասահմանի մէջ, Թեր… ոչ մէկ դասակարգ այնքան մանր, …պատճառ ճակատներու բաժնուած է, …մտաւորականը:

…համար ալ, հետզհետէ աւելի …երբեւէ պատկեր մը կը ներկա… մեր հանրային կեանքը:

…կան գործօն տարրեր, անդամ …ալեկից՝ զանազան կազմակերպու…:

…կան «բոլորտիքեաններ» ալ, որոնք ո… կը կատարեն, թեւ տալով իրենց …հոսանքին:

…յաճախ կը նպաստեն բարեխառ… մթնոլորտը, երբ տաք ու պաղ ի… խառնուին:

…կը մնան բազմաթիւ գրող-բրոց… որոնք ոչ ներկայ են, ոչ բացակայ: …ու չկան:

…կարելի էր երկու մասի բաժնել այս …դասակարգը, — 1. Երկչոտներ. — 2. …ուկ իմաստուններ:

…բոլորդ ալ կը ճանչնաք երկչոտները (…անուանել նաեւ ձեռնպահներ):

…յաճախ զոհերն են իրենց բնա…թեան կամ ընկալեալ սովորու…:

…հանրապէս մեղմաբարոյ, կը խու… հանրային գործունէութեան մը … կը դժկամակին պարտականու…, պատասխանատուութիւններ …նձնել:

…ձեռներէցութեան ոգի ալ ունե… նեցուկի մը, անթացուպի մը կա… կը զգան, ապարէզ նետուելու …համար: Կը վախնան որ կէս ճամբան կը …, ծանր բեռի մը տակ իյնալով:

…օժտուած ըլլալ սուր տրամա…թեամբ. սակայն ի վիճակի չեն ար… զայն, իրենց իսկ խանուած …

[illegible]

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՏԸ ԿՈԼ՝ ՎԻԷԹՆԱՄԻ ԿՈՂՔԻՆ

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԱՆՍՊԱՍԵԼԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Նախարարաց Խորհուրդէն ետք, Փէյրֆիթի տուած զեկուցումը բաւական զարմանք պատճառեց քաղաքական շրջանակներու մէջ: Արդարեւ կառավարութեան բանբերը յայտնեց թէ Վիէթնամի ծանր դէպքերը ուշադրութեան եւ յուզումի առարկայ եղած են Փարիզի մէջ: Այն գործը զոր Ֆրանսա կատարած է Քոչինչինի, Աննամի եւ Թոնքինի մէջ, այն կապերը զորս պահած է երկրին ամբողջութեան մէջ, այն հետաքրքրութիւնը զոր կը բերէ անոր բարգաւաճման, կը մղեն զինքը լաւ հասկնալու վիէթնամցի ժողովուրդին տառապանքը: Միւս կողմէ, շարունակած է Նախարարը, այն ծանօթութիւնը զոր Ֆրանսա ունի այդ ժողովուրդէն, իրեն կը պարզէ թէ ի՛նչ դեր կրնայ խաղալ Ասիոյ ներկայ կացութեան մէջ իր հարազատ զարգացման համար, ի շահ միջազգային համակցողութեան, այն վայրկեանէն երբ կրնայ իր գործունէութիւնը վառել անկախութեան մէջ դուրսի նկատմամբ, ներքին խաղաղութիւն եւ միութիւն ու համերաշխութիւն դրացիներուն հետ: «Այսօր աւելի քան երբեք, այս է որ Ֆրանսա կը մաղթէ Վիէթնամի: Անշուշտ, կ՚աւելցնէ Տեղեկատուութեան Նախարարին կարդացած զեկոյցը, իր ժողովուրդին կը պատկանի եւ միայն անոր, ընտրելու այն միջոցները, որոնցմով հոն կը հասնին: Բայց որեւէ ազգային ճիգ որ կը կատարուի Վիէթնամի մէջ, Ֆրանսան պատրաստ պիտի գտնէ իր հարազատ կարելիութեանց սահմանին մէջ, այդ երկրին մէջ սիրալիր գործակցութիւն մը կազմակերպելու»:

Այս յայտարարութիւնը անշուշտ բաւական աղմուկ պիտի հանէ աշխարհի մէջ եւ դժգոհութիւն պատճառէ բոլորին՝ աջէն ձախ:

Տը Կոլի այս յայտարարութիւնը կրնայ զանազան հարցեր մէջտեղ դնել: Նախ երկրին վերամիացում մը կը նախատեսուի որ 1954ի Ժընեւի համաձայնութեանց մէջ նախատեսուած էր: Դատապարտումն է նաեւ օտար միջամտութեանց՝ չինական եւ ռուսական՝ հիւսիսային կողմը եւ ամերիկեան՝ հարաւային: Կոչ մըն է նաեւ ժողովուրդին ազգայնական զգացումներուն. ժողովուրդ մը որ լաւ չի հանդուրժեր օտար հոգատարութիւնները, բայց որուն ընտրանին կապուած կը մնայ ֆրանսական մշակոյթին:

Ուաշինկթընի մէջ, հաւանաբար շատ գոհ չըլլան: Արդարեւ, մինչ Ամերիկա այնքան դժուարութեանց կը բախի Վիէթնամի մէջ վերջին դէպքերուն առթիւ, Ֆրանսայի անսպասելի միջամտութիւնը շատ տարօրինակ տպաւորութիւն կը թողու: Առաջին առթիւ «ոչ մէկ մեկնաբանութիւն» յայտարարած էր Ուաշինկթընի Արտաքին նախարարութեան բանբերը: Պաշտօնական շրջանակներն ալ չեն ուզեր արտայայտուիլ, բայց յստակ է որ երբ տը Կոլ կ՚ըսէ թէ Վիէթնամ անկախ պէտք է ըլլայ դուրսի նկատմամբ, բացէ ի բաց ապտակ մըն է նախագահ Քենըտիի արտաքին քաղաքականութեան:

×

Ֆրանսայի Նախարարաց Խորհուրդը իր այս կարեւոր ելոյթէն զատ կարգ մը որոշումներ տուած է ձայն-պատկերասփիւռի սպասարկութեանց վերաբերեալ: Այսպէս՝ Փիէռ տը Պուատըֆէռ ձայնապատկերասփիւռի տնօրէն նշանակուած է ողբացեալ Ժիլսոնի տեղը: Կարգ մը այլ նշանակումներ ալ տեղի ունեցած են այս մարզին մէջ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆՔԱՐԱՅԷՆ կը հաղորդեն որ ութ հարիւր կիներ ու երախաներ որոնք Պարզանիի ցեղախումբին կը պատկանին, Թուրքիա ապաստանած են:

ՈՒՈՇԻՆԿԹԸՆԻ Արտաքին նախարարութեան ծերակուտական յանձնախումբը 1ի դէմ 16 ձայնով վաւերացուց Մոսկուայի հիւլէական դաշինքը: Այս հարցին շուրջ Ծերակոյտը իր նիստերը կը սկսի Սեպտեմբեր 9ին:

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ առջի օր քննած է իսրայէլեան եւ սուրիական բողոքները: Ամերիկացի պատուիրակը յայտարարած է թէ «Երկու Իսրայէլացիներու մահը խիստ դատապարտում մը կը պահանջէ»: Մարոքի եւ Սուրիոյ ներկայացուցիչները դէմ արտայայտուած են եւ այդ պատճառաւ ալ Իսրայէլի ներկայացուցիչը մասնաւոր շնորհակալութիւն յայտնած է Սթիվընսընի յայտարարութեան համար, որ կարծել կուտայ թէ «Խորհուրդը դրական կերպով պիտի տնօրինէ»:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ Ընկերվարական Յեղափոխական Կուսակցութիւնը արգիլուեցաւ: Վերջերս Թռուցիկներ բաժնած էին Պէն Պելլայի կառավարութեան դէմ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մշակութային նախարարը՝ Ա. Մալրօ Ֆինլանտա հրաւիրուած է Սեպտեմբեր 15էն 21:

ԼԻԲԱՆԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔ

ՄԵՍՐՈՊ Ծ. Վ. ԹԷՐԶԵԱՆԻ

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՕԾՈՒՄԸ

Կիրակի Օգոստոս 25ի երեկոյեան ժամը 4ին, Զմմառու Հայ Կաթողիկէ վանքի նորակառոյց Ընծայարանի բացօթեայ բակին մէջ, հանդիսաւոր արարողութեամբ Եպիսկոպոս ձեռնադրուեցաւ Մեսրոպ Ծ. Վրդ. Թէրզեան, ձեռամբ՝ Իգնատիոս — Պետրոս ԺԶ. Կաթողիկոս-Պատրիարքի Մեծի Տանն Կիլիկիոյ, որ իր կողքին ունէր Հալէպի Կաթողիկէ Հայոց Առաջնորդ Գէորգ Արքեպ. Լայիքեան եւ Եգիպտոսի Կաթողիկէ Հայոց Առաջնորդ Ռափայէլ Եպիսկ. Պայեան:

Ներկայ էին Լիբանանի Հանրապետութեան նախագահի ներկայացուցիչ՝ Արդարութեան նախարար Ֆուատ Պուտրոս, Պուրճ — Համուտի քաղաքապետ Յակոբ Աչճեան, պետական երեսփոխաններ եւ բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ:

Ներկայ էին նաեւ Լիբանահայոց Առաջնորդ Տաճատ Արքեպ. քոյր եկեղեցիներու առաջնորդներ, բարձրաստիճան եկեղեցականներ, մայրապետներ եւ հաւատացեալներու խուներամ բազմութիւն մը:

Կարգապահութեան կը հսկէին Կաթողիկէ հայ սկաուտներ: Ոստիկան զօրաջոկատ մը պատուոյ յարգանք կը մատուցանէր: Ս. Փրկիչ եկեղեցւոյ փողեբախումբը մէջ ընդ մէջ կը նուագէր, առաւել փայլ մը տալով Զմմառու շրջափակի հանդիսաւոր շքեղանքին:

Արարողութիւնը, որ կը ձայնասփռուէր Լիբանանի ռատիոկայանէն, խմբերգուեցաւ քառաձայն Ս. Փրկիչ եկեղեցւոյ երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ Հայր Մանուէլ Վ. Պաթապեանի:

Պատարագի ընթացքին, կանոնական ծիսակատարութեամբ տեղի ունեցաւ եպիսկոպոսական տպաւորիչ օծումը:

Յաւարտ պատարագի, կարդացուեցաւ Վատիկանէն ստացուած Օգոստ. 24 թուակիր հեռագիրը, որով Պապը, Արհ. Թէրզեան Գերապայծառի Եպիսկոպոսօծման ուրախ առթիւ, իր հայրական առաքելական օրհնութիւնը կուտար Պաթանեան Կաթողիկոս — Պատրիարքին, նորօծ Եպիսկոպոսին եւ հաւատացեալ ժողովուրդին:

Ապա տեղի ունեցաւ դաւաթ մը գինիի հիւրասիրութիւն եւ շնորհաւորական աջահամբոյր:

Այժմ, Մեսրոպ Եպիսկոպոս Թէրզեան տիտղոսաւորն է Կոմանայի Հայոց եւ Ընդհ. Փոխանորդ Պէյրութի Պատրիարքական Թեմին:

հանրութեան:

Բաւական պատկառելի համրանք մը կը կազմեն երկչոտներն ու նստուկ իմաստունները, բոլոր գաղութներուն մէջ:

Երկուքին մէջ ալ, կան բազմաթիւ պիտանի տարրեր, որոնք ասպարէզ նետուելով, գործելով միայն կրնան փրկուիլ:

Իրենց շատ մը մեղքերն ալ շարժումով միայն կրնան չտկուիլ:

Կա՞յ հրաշագործ միջոց մը, այդ շարժումը ստեղծելու համար: Ե՛ւ իրենց ե՛ւ հանրութեան բարիքին համար:

Ժամանակները մեզի չեն սպասեր, իմաստութեան տուփերը բանալու եւ բեռ չալկելու համար:

Ի՛նչ դաւանանք ալ ունենայ, ոեւէ ուսումնական այնքան կ՚արժէ որքան ընդունակ է տրամադրուելու հանրօգուտ ծառայութեան:

1950 Շ.

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Թղթատարական նախարարութիւնը, մերժելով Մամուլի Ընկերակցութեան դիմումը, որով խնդրուած էր մամուլը չենթարկել թղթատարական ծախքերու նոր եւ յանկարծական յաւելման, Սեպտեմբեր 1էն սկսեալ հարիւրին 400 համեմատութեամբ յաւելում մը կը կատարէ թերթերու առաքման գինին վրայ, անսպասելի տնտեսական ծանր եւ նոր բեռ մը ստեղծելով, մանաւանդ այն թերթերուն համար, ինչպէս Յառաջի, որոնց ընթերցողներուն մեծագոյն մասը բաժանորդ է եւ ոչ հատավաճառ, ինչպէս ֆրանսական մամուլը:

Ծանօթ է որ Օգոստ. 1էն Մամուլի Ընկերակցութիւնը բարձրացուց օրաթերթերու գինը: Յառաջ, ինչպէս յայտարարած էր այդ թուականին, որոշած էր մինչեւ Դեկտեմբեր 31 պահել իր բաժանորդագրութեան գինը, բայց այս անակնկալ եւ ծանր յաւելումը անկարելի կը դարձնէ անխախտ պահել այդ որոշումը: Ուստի նախատեսուած յաւելումը կը ստիպուինք կատարել Հոկտեմբեր 1էն սկսեալ, մէկ ամսուան բացառիկ պայմանաժամ մը տալով մեր բաժանորդներուն՝ կարգադրելու համար իրենց առկախ հաշիւները:

Այն բաժանորդները, որոնք մինչեւ Սեպտեմբեր 30 չեն վճարած ընթացիկ տարուան (1963) բաժնեգինը, այդ թուականէն ետք կը վճարեն նոր սակով:

Հոկտեմբեր 1էն, Յառաջի բաժանորդագրութեան պայմաններն են.—

ՖՐԱՆՍԱ
Տարեկան 60 Ֆրանք
Վեցամսեայ 35 Ֆրանք

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ միայն տարեկան՝ 75 Ֆ.:

Շնորհակալութիւն մեր այն բոլոր բաժանորդներուն, որոնք իրենց կանխիկ եւ կանոնաւոր վճարումներով կը դիւրացնեն Յառաջի վարչական ծանր գործը:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՍԻԼՎԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ՆԵՐՍ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ԴՈՒՐՍ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Դ.— Կայ աւելի անիմաստ եւ չարամտօրէն կատարուած կացնահարում հայ դպրոցների եւ հայկական մանկապարտէզների մասին, որոնք հայրենաշունչ գրչով պատկերում է բանաստեղծուհի Ս. Կապուտիկեանը:

«Իսկ հապա դպրոցները: Ամէն մի ժողովրդի համար դպրոցը, ինչպէս Սփիւռքում են ասում, վարժարանը մի վայր է, որտեղ երեխան ստանում է գիտելիքներ եւ ընդհանուր դաստիարակութիւն: Սփիւռքահայի համար վարժարանը նաեւ հայրենիք է:

«Հալէպի մի չարք դպրոցները կոչւում էին հայրենի վայրերի անունով՝ Կիլիկեան վարժարան, Այնթապի վարժարան, Մարաշի վարժարան եւայլն: Կորաւ Կիլիկիան եւ մնաց օտար հողի վրայ՝ հայրենիք դարձած Կիլիկեան վարժարանը: Ամայացան Մարաշն ու Այնթապը, բայց գաղթի առաջին օրերից հիմնուեցին Մարաշի Մեսրոպեան եւ Այնթապի Կրթասիրաց վարժարանները: Ու վարժարանը ջանում է հայ մանուկի համար փոխարինել հայրենիքին: Աւելի ճիշդ՝ կառուցել մանուկ հոգու մէջ հայրենիքի զգացողութիւնը, հայրենիք: Ես զգացի, թէ ի՛նչ վիթխարի ճիգ ու ջանք են գործադրում դրա համար ուսուցիչն ու պարտիզպանուհին, տնօրէնութիւնն ու հոգաբարձութիւնը:

«Մանկապարտէզից են սկսում այդ կառուցումը: Կառուցանում են յամառութեամբ, սիրով: Համբերութեամբ տեղ են բացում մանուկի հոգում, դնում հիմնաքարերը:

«Գահիրէում եմ, Մերձանեան մանկապարտէզում: Ընդարձակ սրահում, փոքրիկ աթոռակների վրայ նստել են «Ծիլ», «Բողբոջ», «Կոկոն» եւ «Ծաղիկ» դասարանների երեխաները: Նրանք երգում, արտասանում, պարում են: Ահա առաջ է գալիս մի սիրունիկ մանչուկ: Հազիւ 4–5 տարեկան է, բայց արտասանում է մեծի ինքնավստահութեամբ, լրջուած ու տենդոտ.

Հայ եմ ես, Հայ եմ ես,
Դուք լաւ նայէք իմ երես,
Հայաստանը ազատող
Քաջ Վարդանի թոռն եմ ես:

«Դամասկոսի Բարեգործականի Սահակեան վարժարանում մանկապարտէզի սանուհիները իրենց մէջ են առել ընկերուհուն, սեւաչեայ ու վառվռուն Նեկտարին, որի ձեռքին տիկնիկ կայ: Գնում է մտքերի աշխոյժ փոխանակութեան՝ չափածոյի վերածած: Բազմաթիւ օտար անուններ քննութեան չեն դիմանում ու մերժւում են: Վերջում ընտրում են հայկականը՝ Հայարփի: Եւ ամուր գրկած տիկնիկին, փոքրիկ Նեկտարը ոգեւորուած բացականչում է.

Օր մըն ալ մեզ եթէ ճամբայ տան,
Պուպրիկս կ'առնեմ կ'երթամ Հայաստան:

Ահա մէջ բերուած մօտ 75 տող կազմող սքանչելի հատուածը իր հայրենաշունչ իմաստով, հայ մանկական աշխարհի աննենգ ձգտումներով գեղազարդուած Սիլվայի ներկայացմամբ, ամենայն բըրտութեամբ «Սով. Հայաստան»ը կացնահարել է: Տեղ չի տուել իր էջերում: Ինչո՞ւ, որովհետեւ Երեւանի հայ մանուկների հոգին կ'աղճատի:

Որովհետեւ Երեւանցիք լծուած են կոմունիզմի կառուցման բանդագուշանքով: Այդ գործին կապել են մանկապարտէզը, դպրոցներն ու ծնողները: Վերեւում ներկայացուածը դուրս են նետել, որ Հայաստանաբնակ ծնողքները, մանուկ սերունդը եւ ընթերցողները անհաղորդ մնան հայ ժողովրդի բիւրեղացած իղձերին:

Բանաստեղծուհի Սիլվա Կապուտիկեան իր հանդիսաւորապէս ունեցած ելոյթի ժամանակ բաւական հանգամանօրէն անդրադառնում է «Ազդակ» օրաթերթում տպուած Բժ. Երուանդ Խաթանասեանի բաց նամակին, որն ուղղուած էր իրեն: Նաեւ նոյն ձեւի անդրադարձում «Հայրենիք»ի խմբագիր Ռ. Դարբինեանի յօդուածի առթիւ՝ բանաստեղծուհու առաքելութեան նպատակի շուրջ:

Մեր նպատակը չէ զբաղուել բանավէճի բնոյթ ստացած այդ խնդիրներով: Դա վերաբերում է Բժ. Ե. Խաթանասեանին եւ Ռ. Դարբինեանին, որոնք ի վիճակի են զբաղուել, եթէ անշուշտ յարմար կը համարեն:

Իմ ակնարկը կը չօշափի այն կէտը, որ «Ս. Հայաստան» տեղ տալով Կապուտիկեանի ելոյթին՝ ի մասին Բժ. Խաթանասեանի բաց նամակին, յապաւել է հետեւեալ կարեւոր հատուածը, միշտ առաջնորդուած քարոզչական մտահոգութիւններից, կամ նման անմաքուր դիտումներից:

Մէջ բերենք Կապուտիկեանի խօսքը, որի շարադրանքը կայ եւ «Ս. Հայաստան»ում եւ «Զարթօնք»ի մէջ.—

«Ազդակ» թերթի մէջ կարդացել էի դաշնակցական պարագլուխներից մէկի՝ Բժ. Խաթանասեանի ինձ ուղղած բաց նամակը: Պ. Խաթանասեանը չափազանց վրդովուած իմ՝ Փառատօնի խօսքին մէջ օգտագործած մայրական կաթի համեմատութիւնից, աշխատում էր ապացուցանել, որ նրանք երբեք էլ հայ մանուկին չեն զրկել իրենց Մայրիկի՝ Մայր Հայաստանի կաթից»:

Ահա սոյն պարբերութիւնից ետքը, «Ս. Հայաստան»ը չարամիտ դիտումներով դուրս է ձգել ստորեւ մէջ բերուած տողերը, իբրեւ բացայայտ ճշմարտութիւններ.—

«Պ. Խաթանասեանը, ասում է Կապուտիկեան, մի ամբողջ լրագրային երեք սիւնակ սէր է բացատրում Սով. Հայաստանի ստեղծած մշակոյթի հանդէպ եւ ստացւում է այն տպաւորութիւնը, որ իր կուսակցութեան վերջին 40 տարիների գործունէութիւնը հիմնականում հետապնդել է բանասիրակա՛ն նպատակներ, որ էշրէֆիէի ակումբի ժողովականները հաւաքուել են ոչ թէ Հայաստանեաւէր անձանց դէմ հալածանքի ծրագիրներ կազմելու, այլ Հայաստանի Ակադեմիայի հրատարակած «Անձնանունների բառարանը» ուսումնասիրելու: Եւ որ Սփիւռքի բոլոր ակումբներում՝ Սահակեան սրահում, Թէքէեան Մշակ. Միութեան կամ «Գրական շրջանակի» մէջ անվերջ անտեսուե՛լ է Հայաստանի երգն ու խօսքը, եւ միա՛յն «Համազգայինի» բոլոր մասնաճիւղներն են, որ աշխարհասփիւռ մամուլով ամենուր, Հեռաւոր Արեւելքից մինչեւ Ամերիկա, տարածում են խորհրդահայ գրողների հայրենաշունչ եւ իրաւ հայրենական բանաստեղծութիւնները, հայ երգահանի սրտի տաքուկ բաբախումները, Հայաստանի կերպարուեստի ազգային նորագոյն ցայտքերը եւ ներկայացնում հանրութեան, իբրեւ առկայծումը՝ հայ տաղանդի զարթօնքի, եւ մարմնացումը՝ հայ հոգու»:

Ապա շարունակում է Սիլվան.—

«Մենք ամբողջ սրտով ողջունում ենք Պարոն Խաթանասեանին եւ նրա կուսակցութեան այս նոր, նախորդներից շատ աւելի արդիւնաւէտ առաքելութիւնը: Բայց եթէ նոյնիսկ այս նոր դիրքաւորումը իրօք գոյութիւն ունենար, դարձեալ Մեսրոպեան Փառատօնին ասուած իմ խօսքը մնում է ուժի մէջ»:

Կապուտիկեանի յիշեալ մէջբերում խօսքը «Ս. Հայաստան» կացնահար յապաւելուց ետք կրճատել է նաեւ բանաստեղծուհու մէկ այլ արտայայտութիւնը, որ թւում է չի բաժանում «Ս. Հայաստան»ի խմբագրութիւնը:

Դա հետեւեալ կարճ պարբերութիւնն է.—

«Ես (իմա Սիլվա Կապուտիկեան) Պարոն Խաթանասեանին որպէս հօրս նախկին ընկերոջը (կարծում եմ, եթէ հայրս կենդանի մնար՝ պիտի հաւանութիւն տար այս նախկին ածականին) կարող եմ խոստովանել, որ այնքան էլ համամիտ չեմ մի քանի հրապարակագիրների հայհոյալից թօնին, երբ նրանք գրում են Դաշնակցութեան եւ նրա ղեկավարների մասին»:

Այսպիսով կրճատման, յապաւում-կացնահարութեանց ու խեղումների, նաեւ գրական բարոյականութեան ըմբռնումների ոտնահարման մի իւրատեսակ խառնուրդ շարադրանք է «Ս. Հայաստան»ում լոյս ընծայուածը:

Եւ մեր խորին համոզմամբ, գրական այդ խմբագրական շահատակութեանց դէմ առաջին ծառացողը ինքը, հեղինակը, բանաստեղծուհին է լինելու:

Ամէն բանից առաջ Սիլվա Կապուտիկեան ինք է որ համակերպելու չէր իր գրաւոր ելոյթի կոմունիստական կացնահարման ապաբարոյութեան հետ:

Այս պարագային տեղին է Թաղաւորի աւետարանական այն գեղեցիկ դարձուածք – խօսքը:

Խորապէս ցաւալի է, որ Սիլվա Կապուտիկեանի «Աշխարհիս ամենամեծ քաղաքն է Երեւանը» գեղուցում յօդուածը այդ դէշ ճակատագրին ենթարկուած է «Ս. Հայաստան»ի մէջ:

Մեղքը բանաստեղծուհու ձուին է նաև:

Հ. ԿՈՍՈՅԵԱՆ

Յ. Գ.— Պարտք կը համարեմ ասել նաեւ այն, որ իմ հայրենակից Սիլվա Կապուտիկեան արդարեւ շնորհակալ գործ է կատարել Սփիւռքի Միջին Արեւելքի հայ գաղութներին տուած իր այցելութեամբ: Շատ եւ շատ ցանկալի է, որ նրա այդ այցելութիւնը չլինէր վերջին: Այլ դառնար շարունակական, դէպի հայ ժողովուրդի մի շատ ստուարաթիւ հատուածը, որպէս խորհրդային Սփիւռք, որ տարտղնուած է խորհրդային կայսրութեան այս եւ այն երկրամասերում: Դժբախտաբար տարէց տարի ներկայ Հայաստանից դուրս են գալիս նորանոր հաղորդակներ, որոնք, եւ ինչպէս հինները, ուծացման ամենակուլ ախտին ենթակայ պայմանների հոգեվիճակումն են գտնւում:

Եթէ ճիշդ է Սիլվայի այն պատկերաւոր արտայայտութիւնը՝ ուղղուած Բժ. Խաթանասեանին, որ իբրեւ թէ հիւանդ երեխան բուժուել, մեծացել, աւարտել է դպրոց եւ համալսարան, առաւօտից մինչեւ երեկոյ ոգեւորուած աշխատում, կառուցում է տներ եւ քաղաքներ, ծաղկեցնում ամայի եւ խոպան հողեր եւայլն, եւայլն, ցաւալի է սակայն որ բանաստեղծը չտեսնելու է տալիս, որ մօտ մէկ միլիոնի հասնող մի թիւ Մայր հողից կտրուած է, մայրական հարազատ կաթից զրկուած: Ռուսականութեան սմբէների կաթով է սնւում, մեծանում: Հայւում է եւ անէանում բոլշեւիկ ուսանողութեան պղտոր յորձանուտներում: Արդեօ՞ք սա առողջացումն է:

Ահա, պայմանների սոյն իրադրութեան բերումով, Սիլվա Կապուտիկեան եւ ընկ., հարկ է այց տան նաեւ ուսումնական

ՍԱՅԱԹ – ՆՈՎԱՅԻ
ԾՆՆԴԵԱՆ 250 ԱՄԵԱԿԸ

ՄԵԾ ԸՂՁԱՒՈՐՆ ՈՒ ԲԵՋԱՐԱԾԸ

×

Անհնարին է վերախառնել մարդկային խառնուածքը: Եթէ Սայաթ-Նովան ունենար, դիցուք Քուչակի խառնուածքը, ապա օրերից մի օր կը բացականչէր.

Ա՛յ, գնա, չի պիտիս դու ինձ
Լուկ պեզար իմ սիրտս ի քենէ,
Ձերս խոցեցիր դու զիս՝
Լուկ վերցաւ սրտիկս ի քենէ:
Թէ գան ու զքեզ ջուր առնեն,
Կամ ջրի ճարակն ի քենէ՝
Տարեկ մի ծարաւած կենամ,
Ջի խմեմ կաթիլ մի քենէ:

Սակայն Սայաթ-Նովան իր ամենակարող նախորդին կարող էր պատասխանել՝ այս դէպքում փոքր-ինչ այլ իմաստ տալով իր նշանաւոր տողին. «Իմ ջուրըն ո՛ւրիշ ջրէն է» եւ կամ թէ. «Քու ասածըն ո՛ւրիշ դիզ է, ո՛ւրիշ դիզ»: Թո՛ղ որ Քուչակը Սայաթ-Նովային խրատէր սրա իսկ տողով. «Ամէն մարթ իր բարին բարեբար կուլի» (այսինքն՝ իրեն հաւասարին կը հաւասարուի): Բայց պատասխան ունի եւ Սայաթ-Նովան. «Ամէն մարթ իր սրտի՛ն հաւասար կուլի»:

Եւ քուչակեան դեղը Սայաթ-Նովային ապաքինել չէր կարող հէնց ա՛յս պատճառով: Ա՛յն պատճառով, որ ինչպէս էլ «ամէն մարթ իր սրտի՛ն հաւասար կուլի»: Իսկ Սայաթ-Նովան այն մարդկանցից էր, որոնց կրծքավանդակի լայնութիւնը ցոյց տալով՝ ասում են. «Այստեղ Թոք չկա՛յ — համատարա՛ծ սիրտ է»:

Շէյքսփիրն է ասել, որ «ով դաւաճանում է ինքն իրեն՝ աշխարհում չի սիրում ոչ ոքի»: Նոյնքան անդաւաճան ինքն իր հանդէպ՝ Սայաթ-Նովան, լայն կրծքավանդակով մէկ համատարածուած այդ սիրտը, լեփ-լեցուն էր որքան անդաւաճան, նոյնքան էլ անյոյս մի սիրով: Այս պատճառով էլ Սայաթ-Նովայի սիրոյ բառարանը հանրագիտարանային չէ: Նրա սիրոյ բառարանը առաւել համանիշային է, ուստի եւ նրա սէրը կարող է արտայայտուել հոմանիշներով միայն մէ՛կ բայի («չսիրուել»), միայն մէ՛կ ածականի («անյոյս»), միայն մէ՛կ եւ այն էլ վերացական գոյականի («կարօտ»): Ըստ այսմ էլ նրա սիրոյ համար տեսակաբար ու յայտաբար է մէ՛կ ձայնարկութիւն («ախ») եւ մէ՛կ շաղկապ («բայց»)...:

Բայց հոմանիշային նրա բառարանն ունի մի այնպիսի հարստութիւն, որի հաշուետարն են դարձել մինչեւ անգամ օտարները: Վ. Բրիւսովը, իբրեւ օրինակ, հէնց այդ էր անում, երբ Սայաթ-Նովայի խաղերում գտնում էր ապշեցուցիչ «բազմազանութիւն միանմանութեան մէջ» եւ նրանց հեղինակին հանճար համարելով՝ իրաւամբ կոչում էր «երանգների բանաստեղծ», ա՛յն երանգների, որոնց պահանջատէրն ու վճարողը պիտի աշխարհ գար Սայաթ-Նովայից 100 տարի ետք ու կոչուէր Վեռլէն:

(«Pas la couleur, rien que la nuance»).

Այդ երանգների բազմապիսութիւնից, զգացմունքային այդ հոմանիշների անսպառ հարստութիւնից, մեղեդիական միեւնոյն թեման անսահմանօրէն փոփոխակելու կարողութիւնից զգում ես մի գլխապտոյտ, որ ծանօ՛թ, շա՛տ ծանօթ է Սայաթ-Նովայի այս առումով ամէնից աւելի յիշեցնող բանաստեղծն էլ գրել է հայերէն եւ կոչւում է Նարեկացի:

Ինչպէս որ սա՝ Սայաթ-Նովայից 800 տարի առաջ՝ իր մէկ եւ նոյն զգացմունքի համար Արարչին էր դիմում հազար ու մէկ ձեւերով, գտնելով հազար ու մէկ դիմառնութիւն եւ կոչական, մակդիր ու ածական, ճիշդ այնպէս էլ Սայաթ-Նովան իր մէկ եւ նոյն զգացմունքի համար իր Եարին է դիմում՝ գտնելով հազար ու մէկ բոլորովին այլ դիմառնութիւն ու կոչական, ածական ու մակդիր: Ու եթէ «մեղաւոր» Նարեկացին քաւութեան իր մոլեգին ձգտումի մէջ Աստծուն հաւասարեցնում է Սիրոյ, ապա բոլորովին այլապէս «միղաւոր» ու «ջրատար» Սայաթ-Նովան էլ իր Սէրն է հաւասարեցնում Աստուածութեան: Իրենց թէ ներսուզման եւ թէ վերսլացման մէջ նրանք հասնում են մի բախտաւորութեան, որ քչերին է տրուած. եթէ բառերը առերի կապակցութիւններ չեն, այլ իրերի, զգացմունքների ու գաղափարների շիրմաքարեր, ապա բանաստեղծների որոյգի համար աշխարհում կատարւում է այն, ինչ պիտի իբրեւ թէ կատարուի Յայտնութեան օրը — ճաքում են բառերի տաշէ շիրմաքարերը, բացւում են նրանց դարաւոր գերեզմանները, վերստանում միս ու մարմին, վերածնւում այնպիսի կենդանութեամբ ու շարունակութեամբ, որից չնչահեղձւում են բանաստեղծներն իրենք եւ գլխապտոյտ պատճառում իրենց ընթերցողներին, որ գլխապտոյտ, որ բուղդայականները կոչում են նիրվանայ, քրիստոնեաները երանութիւն:

ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ

(Շար. – 6)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՍԻՓԻՒՔԻ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

«Երեւան» թերթը կը գրէ թէ Օգոստոս 15ին օդանաւով Օտեսայէն Երեւան հասան 18 հայ ուսուցիչներ (Լիբանանցի, Մարքացի եւ Եթովպիացի)։ Օդանաւակայանին մէջ ջերմօրէն ընդունուեցան ուսուցիչներու կառավարչադործման ուսումնարանին եւ արտասահմանեան երիտասարդներու հետ մշակութային կապի ընկերութեան պատասխանատուներու կողմէ։

Երկու օր առաջ Երեւան հասած էին նաեւ հայ ուսուցիչներ Կալկաթա քաղաքէն (Հնդկաստան) եւ Մարսէյլ քաղաքէն (Ֆրանսա)։

Սփիւռքի հայ ուսուցիչները Հայաստան կը մնան մինչեւ Հոկտեմբեր ամսուն վերջը, եւ ատկէ կ'ուշենան ծանօթանալու հոն կրթական աշխատանքներուն, ինչպէս եւ արդիւնաբերական ու գիւղատնտեսական ձեռնարկներուն, որոնց կարգին՝ դիտութեան նուաճումներուն։ Անոնք պիտի պտտին նաեւ քանի մը զուարական քաղաքներ եւ տեսարժան վայրեր։

Այս ուսուցիչներուն համար կազմակերպուած են մասնաւոր դասախօսութիւններ մանկավարժական կարեւոր հարցերու շուրջ։

ՔԻՄԻԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԱՌՈՂՋԱՐԱՆԸ

Երեւանէն 50 քիլոմեթր դէպի հիւսիս, Հրազդանի չրջանին Ազվերան լեռնահովիտին մէջ, երկու տարի առաջ՝ աշնան հիմը դրուեցաւ մասնաւոր առողջարանի մը, որ յատկացուած է քիմիագէտներուն։

Դարաւանդին երկու կողմերուն վրայ կը հանդչին առողջարանին երկկարկանի չորս չէնքերը, որոնք կառուցուած են տուֆ քարով եւ ինքնատիպ ճարտարապետութեամբ։

Առողջարանին շուրջ գօտի մը կը հիւսեն անտառները, որոնց լանջերուն վրայ ալիք ալիք կը ծփան լեռնային հազարադոյն ծաղիկները՝ ինչպէս ծով մը։ Բնութեան այդ հրաշապատում համանուագին մաս կը կազմէ լեռնային առողջարար օդը, որ մագնիսի պէս կը քաշէ հարիւրաւոր հովկներ։

Առողջարանին տնօրէնը, Ա. Յովհաննիսեան, կը յայտնէ թէ չորս չէնքերուն մէջ կրնան բնակիլ 160 հոգի։ Երբ ամէն չինուածքներ աւարտին, կրնայ պատսպարել մինչեւ 300 հոգի։

Առողջարանը ունի լողարան, 150 հոգիանոց ճաշարան, բաղնիք, բուժարան եւ մրզաստան։

ՁԱՅՆԱՊԱՀԱՐԱՆ

Երեւան եւս ունի իր ձայնապահարանը (ֆոնոթէք)։ Եթէ հայ մատենադարաններուն մէջ փոշիներէն, պատմութեան արհաւիրքներէն եւ ժամանակին թշնամութիւններէն կը պաշտպանուին ու կը պահպանուին մատղաշ թուղթեր, հին մատեաններ, որոնք կը պատմեն մեր ժողովուրդին հերոսական գործունէութիւնն ու ստեղծագործութիւնները, նոյն ձեւով այս ձայնապահարանին մէջ ապաստան գտած են երաժշտական ու թատերական արուեստի ձայնաւոր նմոյշներ։

Ընդարձակ ու լուսաւոր գահլիճ մըն է, ուր մինչեւ առաստաղը, դարակներու մէջ, դիզուած են ժապաւէնները, սկաւառակները, հայ ժողովուրդին երաժշտական վաստակը։ Այս ձայնական գանձարանին մէջ պահուած է աւելի քան 28 հազար երաժշտական ստեղծագործութիւն, որոնց մէջ պատկառելի տեղ մը կը գրաւէ անմահ Կոմիտասի ժառանգութիւնը, — Լոռուայ հորովելը, Կալի երգը, Լորիկը, Լուսնակն ածուշը, Լօ–լօն։ Հարուստ է հայ դասական երաժշտութեան բաժինը, որու կողքին՝ ռուսական, եւրոպական, ասիական ժողովրդական երգեր։

Ձայնապահարաններու մէջ խնամքով կը պահպանուին նաեւ մեծանուն երաժիշտներու, արուեստագէտներու, ամմունքի վարպետներու ասլերը։ Այստեղ կը գրենէք աշխարհահռչակ Իմա Սումակի, Բենիամինօ Ջիլիի, Տ. Գորիի, Տ. Սկիպա–

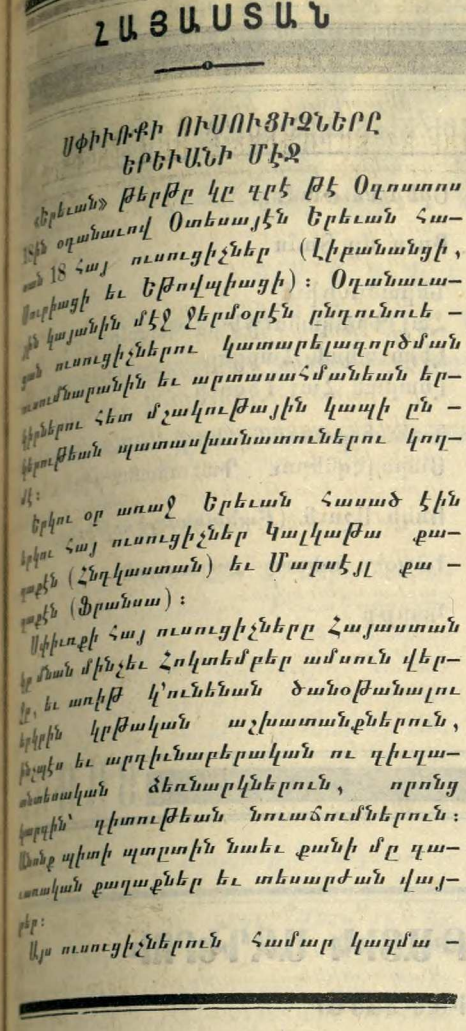

տարածքների վրայ գրուած հայկական հին Սփիւռքին, ճիշդ այնպէս, ինչպիսին կատարուեց Միջին Արեւելքի Հայ Գաղութներուն։ Եւ պիտի տեսնուի բեւեռից բեւեռ ան՝ տարբերութիւնը, որ կայ երկուքի միջեւ, այն ազգատուութիւնը, հոգւոյ, ազգային և մշակութային, որոնց զուրկ, ձիւնհալքի մէկ են հոծ հաճախմբումներ խորհ. երկրներում։ Ապատանեաղծի գրիչը ձեռքին, դնէր գայն իր խղճի վրայ, հրապարակէր ելոյթ–գիտցող, գոյց տալու համար որ հայրենիքը չնաբան ունենալու զգացողութիւնը բացակայում է եւ տակաւ առ տակաւ խլում են հոգեւոր միասնութեան կապերը, ի հետեւանս չիլ մի վարդապետութեան ապահերիչ ուսմունքի։

Նաւ բաղձալի է մեզ, արտահայաս – տանիներիս համար, որ Սիլվան (եւ իր նմաններ) այդ առաքելութեան ճամբի վրայ կանգնած, չարունակի իր այցելութիւնները։ Թերեւս առիթ ունենայ տեսնելու ուծացման վտանգաւոր իրականութիւնը։ Աչօք բացօք չօշափի այն, որ տասերց Արտասահմանում, որից յետոյ պիտի գայ տեղւոյ թէ ո՞վ է որ ազի եւ ցեղի է fսում հարազատ մօր ստիպիցե – ցին... եւ որ «Աչխարհս ամենամեծ քաղաքն է խորհրդային Երեւանը», այս տատրձակի տակ դիտուած։

Հաւատա՞լ արդեօք։ Հրաչքի դարը վաղուց անցել է, մանաւանդ աթէիստական Հայաստանում։

Հ. Կ.

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐԸ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՆ

Հայ Աբիներու Միութեան փարիզի եւ Մարսէյլի չրջանի սկաուտները, խմբապետերը եւ խմբապետուհիները, որոնք մասնակցեցան մարաթոնի ձամբարին եւ Հոդոսի համաժողովին, վերադարձան Ֆրանսա, մէկ ամսուան բացակայութենէ մը ետք։

Ձամբարէն եւ համաժողովէն ետքը

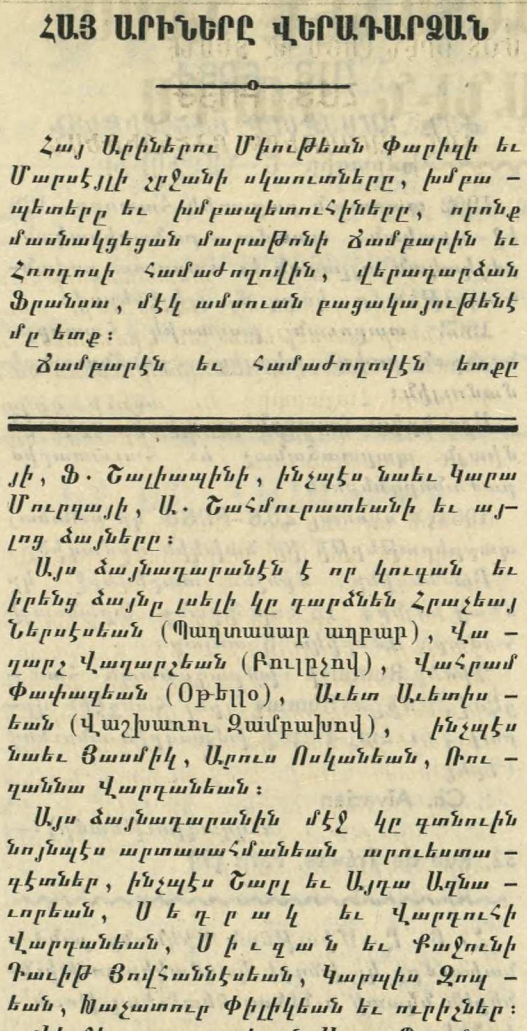

յի, Ֆ. Շալիապինի, ինչպէս նաեւ կարա Մուրզայի, Ա. Շահմուրատեանի եւ այլոց ձայները։

Այս ձայնադարանէն է որ կուգան եւ իրենց ձայնը լսելի կը դարձնեն Հրաչեայ Ներսէսեան (Պաղտասար աղբար), Վարդգէս Վաղարչեան (Բուլբչով), Վահրամ Փափազեան (Օթելլո), Աւետ Աւետիս–եան (Վաշխառու Ջամբախով), ինչպէս նաեւ Յասմիկ, Արուս Ոսկանեան, Ռուդոլֆ Վարդանեան։

Այս ձայնադարանին մէջ կը գտնուին նոյնպէս արտասահմանեան արուեստագէտները, ինչպէս Շարլ եւ Այդա Ազնաւուրեան, Մ ե դ ր ա կ եւ Վարդուհի Վարդանեան, Մ ի ւ զ ա ն եւ Քալուստ Դաւիթ Յովհաննէսեան, Կարպիս Զոհրաբեան, Խաչատուր Փիլիկեան եւ ուրիշներ։

Վերջերս ստացուեցան Աչտ Պատմագրեանի, Համբարձում Գրիգորեանի, Հրաչեայ Եաղուպեանի, Արման Թոքմաջեանի, Համբարձում Պէրպէրեանի ձայները։

«ԱՐԵՒԻՆ ԼԻՃԸ»

Բարձրացէք Աբովեան պուրակէն վեր՝ ոլորապտոյտ ճամբով։ Ձեր ձախ կողմը կը փռուի Հայաստանի քաղաքամայրը, հին ու նոր Երեւանը։ Կանանչ ու վարդագոյն է քաղաքին պատկերը։ Աւելի հաճոյալի է այդ տեսարանը՝ «Ցաղթանակ» դբօսական այդիին ճամբէն։ Վարդագոյն չէնքեր, կարմրաւուն տանիքներ, ու ծառե՛ր, ծառե՛ր, ալիք ալիք ծաղիկնե՛ր, կպրտպատ պողոտաներ ու փողոցներ։

Ահա արդէն հասած էք «Ցաղթանակ» հանրային պարտէզը։ Երեւանի բնակչութիւնը չատ կը սիրէ այս վայրը, հան–գըստանալու եւ հաճելի ժամեր անցընելու համար։ Ամրան տաքերուն՝ զով է այստեղ, մշտադալար պարուն։ Զբօսա–կան այլազան յարմարութիւններ ստեղծուած են ամէն անկիւն, — ճօճանակ, կառքեր, պրազարան, խաղատուն։

Բայց մեծագոյն նուէրը «Արեւին Լիճն» է, որ պատրաստութեան մէջ է։ Լիճը պիտի ունենայ 11 հազար քառակուսի մեթր տարածութիւն, 170 մեթր երկա–րութիւն, լայնքը՝ 70 մեթր։ Լիճին մէջ պիտի գործեն ինքնաշարժ նաւակներ։

Լիճին մէջ պիտի թոյլատրուին նաեւ լողալու մրցումները։

Հայ Աբիները տասը օր հիւր եղան Աթէնքի հայ դաղութին։ Իրենց համար կազմակերպուած էին պատյաններ, ընդունե–լութիւններ եւ հանդէսներ։ Երեք չաբաթուան ընթացքին ստեղծուած էր այն – քան սիրալիր եւ տաք մթնոլորտ մը որ բաժանումը չատ տխուր եղաւ։

Աթէնքի մէկ վերջին երեկոն, հաւա–քոյթի մը ընթացքին, դաղութին կազ–մակերպութեանց անդամները հրաժեշտ առին Հայ Աբիներէն, երգերով, սիրալիր խօսակցութիւններով եւ բոլորն ալ խոս–տացան դարձեալ միասին հանդիպումներ ունենալ։

Յունաստանի Առաջնորդ Սրբազանը, մասնաւորապէս այցելեց Հայ Աբիներուն բարի ճանապարհ մաղթելու։

Հայ Աբիներու Միութեան ընդհանուր պետը, հրաժեշտի այցելութիւններ ըրաւ «Ազատ Օր»ին, Առաջնորդին եւ դանազան ազգային մարմիններու, որոնք բոլորն ալ գուրգուրացին Հայ Աբիներու վրայ։

Գալով ձամբարին յաջողութեանը, մեծ եղաւ Հայ Աբիներուն համար։ Յունաս–տանի թագաւորը, գահաժառանգ իշխա–նը իրենց չնորհաւորութիւններն ու գո–հունակութիւնը յայտնեցին Հայ Աբինե–րու Միութեան մասնակցութեան համար Միութեան ընդհանուր պետին, իսկ յու–նական կառավարութեան կրթական նա–խարարը, որ ներկայ եղաւ Հոդոսի Հա–մաժողովին ամբողջ տեւողութեան, եր–կար եւ մտերիմ խօսակցութիւն մը ու–նեցաւ հայ պատուիրակներուն հետ, իր ուրախութիւնը յայտնելով հայկական պատուիրակութեան մասնակցութեան եւ մանաւանդ այն մեծ խանդավառութեան համար, որ Հայ Աբիները ստեղծեցին Յունաստանի հայ դաղութին մէջ։

Ձամբարին մասնակցող Հայ Աբիները մեծապէս օգտուեցան անկէ, նախ ճանչ–նալով յունահայ դաղութը, եւ յետոյ՝ գոյց տալով որ իրենք ալ չեն օտարացած։ Մեր տղաքը խօսեցան եւ երգեցին հայե–րէն։ Հպարտ էին հայ սկաուտութիւնը ներկայացնելու եւ իրենց վարքով և գործունէութեամբ բոլորն ալ միայն գո–վասանք ստացան ամէնէն։

Եղբայրական սիրալիր մթնոլորտ մը ստեղծուեցաւ նաեւ Հայ Աբիներու Մի–ութեան Մարսէյլի եւ չրջանի սկաուտնե–րուն եւ խմբապետներուն միջեւ։ Բոլորն ալ հպարտ էին Միութեան այս մեծ յա–ջողութեան համար, և յատկիկայ տար–ուան համար կազմեցին արդէն գործու–նէութեան ընդարձակ ծրագիր մը։

Բոլորն ալ վերադարձան հիմա, առողջ եւ առոյգ, լեցուն դունապեղ յիչատակ–ներով եւ պատրաստ, չարունակելու ի–րենց սկաուտական գործունէութիւնը նոր եռանդով եւ չատ մը ուրիչ յաջողու–թիւններու հեռանկարով խանդավառ–ուած։

ՀԱՅ ԱՐԻ

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (217)

ԵՐԿՆՉԻ ՊՕՄՊԱՆ

ՀԱԶԱՐ ԻՆԸ ՀԱՐԻՒՐ ՁՈՐՍ

Սրտանը չատ նեղ պիտի դար. որոշեալ ժամանակին առաջ արդէն դրաւուած էին նստարանները. հետզհետէ հասնողներն ու նոր մտնողները կը սահպուէին մնալ տեղ մը վրայ, սպասելով բանախօսութեան ժամուն, որ սակայն կ'ուշանար, վայրկեանները դանդաղասահ կը թռուէին. դահլիճը մեծ անհամբերութիւն մը ցոյց կուտար. ամէնքը կարմ ու պատրաստ, իրենց աչքերով կ'օրօնէին բանախօս Գարասօ էֆէնտին, որ սակայն դեռ երեւար, տակաւին չէր եկած։

Հաւատա՞լ արդեօք։ Հրաչքի դարը վաղուց անցել է, մանաւանդ աթէիստական Հայաստանում։

Հ. Կ.

Ցուղումը կ'աւելնար երթալով, բազմութիւնը կը պահանջէր հեռադրին ընթերցումը, կ'ուզէր վերահասու ըլլալ անոր պարունակութեան։

Սակայն կոմիտէին անդամները չուտած կը թուէին, պիտի չկրնային դադտնի պահել դայն։

Աղաղակները բարձրացան.

— Կարդացէք հեռադիրը...։

Կոմիտէի անդամները, Մանուէլ Գաբասոյի եւ ուրիչ քանի մը կարեւոր անձնաւորութիւններու հետ, ուղեցին ա–ռանձնանալ քանի մը վայրկեան խորհրդակցութեան համար։

Բազմութիւնը կ'աղաղակէր չարունակ.

— Պէտք է կարդացուի հեռադիրը...

Այս խառնաձայն ժխորին մէջ, յան–կարծ սպայ մը բեմ բարձրացաւ եւ դառնալով ունկնդիրներուն.

— Հայրենակիցնե՛ր, ըսաւ, կ'աղաչեմ, պահեցէք ձեր պաղարիւնը, քիչ մը մեզի միջոց տուէք խորհրդակցելու, խնդիրը չատ լուրջ է, կենսական է, պիտի կարդացուի հեռադիրը, սակայն պէտք է սպասէք քանի մը վայրկեան։

— Ո՛չ, ո՛չ, կ'աղաղակէին ամէն կողմէ. պէտք է կարդացուի հեռադիրը եւ հիմա՛...

Դժուար էր խեղդել ամբոխին աղաղակը, որ կը թնդացնէր սրահը։

ՍՄԲԱՏ ԲԻՒՐԱՏ

(Շար.)

ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Հայկազունի 200 ֆրանք կը նուիրէ Կապոյտ Խաչի օղափոխութեան կայանին։ (Ստանալ «Յառաջ»էն)։

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հայ Արենոյշներու խմբապետական Խորհուրդը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Գայիկ Շալճեան եւ Փոյաճեան ընտանիքներուն, Տիկին Սաթենիկ Փափազեանի (ծնեալ Փոյաճեան) կսկծալի մահուան առթիւ։

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՆՈՐ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Իրենց զաւակները արձանագրել փափաքող ծնողքները պէտք է փութան դիմել տեսչութեան հասցէին ։

COLLÈGE ARMÉNIEN SAMUEL MOORAT
26, Rue Troyon, SEVRES (S. et O.)
Tél. : OBS. 18-28

Եւրոպայի մէջ, հայ մանչերու համար հիմնուած, ֆրանսական եւ հայկական ուսումնական կատարեալ ծրագիրներով օժտուած մեծագոյն եւ ծաղկեալ ուսումնարանն է Սեւրի Սամուէլ Մուրատեան վարժարանը, որուն սեմէն ներս հայ մանուկին հոգին, միտքը եւ մարմինը կը մեծնայ, կը ծաղկի եւ կ'ընդլայնի բաղձալի համեմատութիւններով ։

ԿԵԱՆՔԻ ՈՒՂԻՆԵՐՈՎ

Գ. Հատոր

Շուտով լոյս կը տեսնէ Ս. Վրացեանի ԿԵԱՆՔԻ ՈՒՂԻՆԵՐՈՎ (Գ. Հատորը), շուրջ 300 էջ, պատկերազարդ եւ լաթակազմ։

Երրորդ հատորը կը բովանդակէ Ս. Վրացեանի յուշերը կամաւորական շարժման, ինչպէս նաեւ դէմքեր, դէպքեր եւ տպաւորութիւններ՝ մօտիկ անցեալէն։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին 1963 – 1964 տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են ։ Անոնք որոնք կը փափաքին ղրկել իրենց զաւակները պէտք է այժմէն իսկ դիմում կատարեն հաստատութեան տնօրէնութեան ։

Դպրոցասէրի ուսման ծրագիրը կ'ընդգրկէ երկու ուրոյն բաժիններ ։

Ա.— ՖՐԱՆՍԱԿԱՆԸ, որ տառացի կերպով կը հետեւի պետական լիսէններու արդիական բաժնի պաշտօնական ծրագրին — անգլերէն եւ սպաներէն լեզուներով — ։

Բ.— ՀԱՅԿԱԿԱՆԸ, որ կ'օժտէ սանուհիները հայադիտական ծանօթութիւններով, հայ լեզուի, գրականութեան, հայ կրօնքի եւ պատմութեան, Հայաստանի աշխարհագրութեան մարզերուն մէջ ։

Աշակերտուհիներ կ'ընդունուին ութ տարեկանէն սկսեալ։ Մանրամասնութեանց համար դիմել հաստատութեան տնօրէնութեան ։

1, Bd. du Nord, LE RAINCY (S. et O.)
Tél : 927-01-72

ՄՕՏ ՕՐԷՆ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

ՀԱՅ ԲՈՅԺ

ԺՈՂ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ

խմբագիր՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

1962 տարուան բացառիկ հատորը, 128 էջ գրական, պատմա – բանասիրական, բժշկական այլազան եւ հարուստ բովանդակութեամբ, կարգ մը քլիշէներով։

1963 տարուան բացառիկ հատորը, նոյնքան բովանդակալից, յանձնուած է մամուլին։

Այս երկու հատորները պիտի ղրկուին միայն պարտաճանաչ եւ հաւատարիմ բաժանորդներուն։

1964էն սկսեալ ՀԱՅ-ԲՈՅԺ կը ստանայ պարբերաթերթի իր նախկին դիմագիծը։

Բաժնեգինը մինչեւ տարեվերջ՝ կը մնայ նոյնը, 15 նոր ֆրանք Ֆրանսայի համար։ Ամերիկա 5 տոլար։

Դիմել Յառաջի խմբագրատան հասցէով, (միշտ Յառաջ գրել հասցէին վրայ·, եւ Հայ-Բոյժի խմբագրին անունով (Գրել
Ch. Aïvazian
ուղղագրութեամբ).—
32, Rue de Trévise, Paris (9e)

Հ. Բ. Ը. Միութեան Տիկնանց յանձնախումբը կը խնդրէ կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ հետեւեալ թուականները .—

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1, Երեքշաբթի երեկոյ Տիկնանց յանձնախումբի կազմութեան Գ. տարեդարձին առթիւ գեղարուեստական երեկոյթ ։

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 19, ցուցահանդէս հայ արուեստագէտներու նկարիչ, արձանագործ եւ փորագրիչներու գործերուն ։

Հայկական Թանգարանը, 52 Ավընիւ Ֆոշ, (Փարիզ 16)։

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7, 8, 9, 10, «Բարենպատակ վաճառք»։

Յառաջիկային պիտի տրուին մանրամասնութիւններ ։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի տարեկան դաշտահանդէսը տեղի կ'ունենայ Սեպտեմբեր 1ին, առաւօտէն մինչեւ երեկոյ «Իւ-Էս-Ա.»ի մարզադաշտին վրայ (Թանըրիին քով)։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Բանախօսութիւն, երգ արտասանութիւն եւ հայկական պարեր։

Ճոխ պիւֆէ. աղանդերներ եւ շամփուրով խորոված։

Սիրով կը հրաւիրուի գաղութի Հայութիւնը։

Անձրեւի պարագային «Խաժակ» սրահը։

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ

Կրթական հաստատութեան մը մէջ աշխատելու համար կ'ուզուին.—

ա) Միջին տարիքի կին մը՝ ներքին մաքրութեան եւ տնական գործերու համար։

բ) Այր մարդ մը ճաշարանը ծառայելու համար։

ԱՆՁԱՄԲ դիմել Յառաջի վարչութեան։

ՅԱՌԱՋ

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք ԱՅՍ ԳԻՐՔԵՐԸ

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Օրեր եւ ժամեր
Ժ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Բուռ մը Տոմս
Բ. ԹԱՇԵԱՆ	Ներածութիւն Հայ Գրականութեան Պատմութեան Լեզուական Հարցեր Լսարան Հայ Լեզուի
ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ	Նահանջը առանց երգի Յարալէզներու Դաւաճանութիւնը
Մ. ԻՇԽԱՆ	Ոսկի Աշուն (Բանաստեղծութիւն)
Հ. ՎԱՀԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ	Ինչպէս տեսայ Հայաստանը
ՎԱՀԷ ՔԱՋԱ	Կարթը

ԱՌԱՔՈՒՄԻ ԾԱԽՔԸ ԳՆՈՐԴԻՆ ՎՐԱՅ

ՅԱՌԱՋ

ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	40 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	15 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը ։

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է ։

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան ։

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է

ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը

ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e

Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր ։ Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն։ Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն։ Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ. —

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը ։

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ ։

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

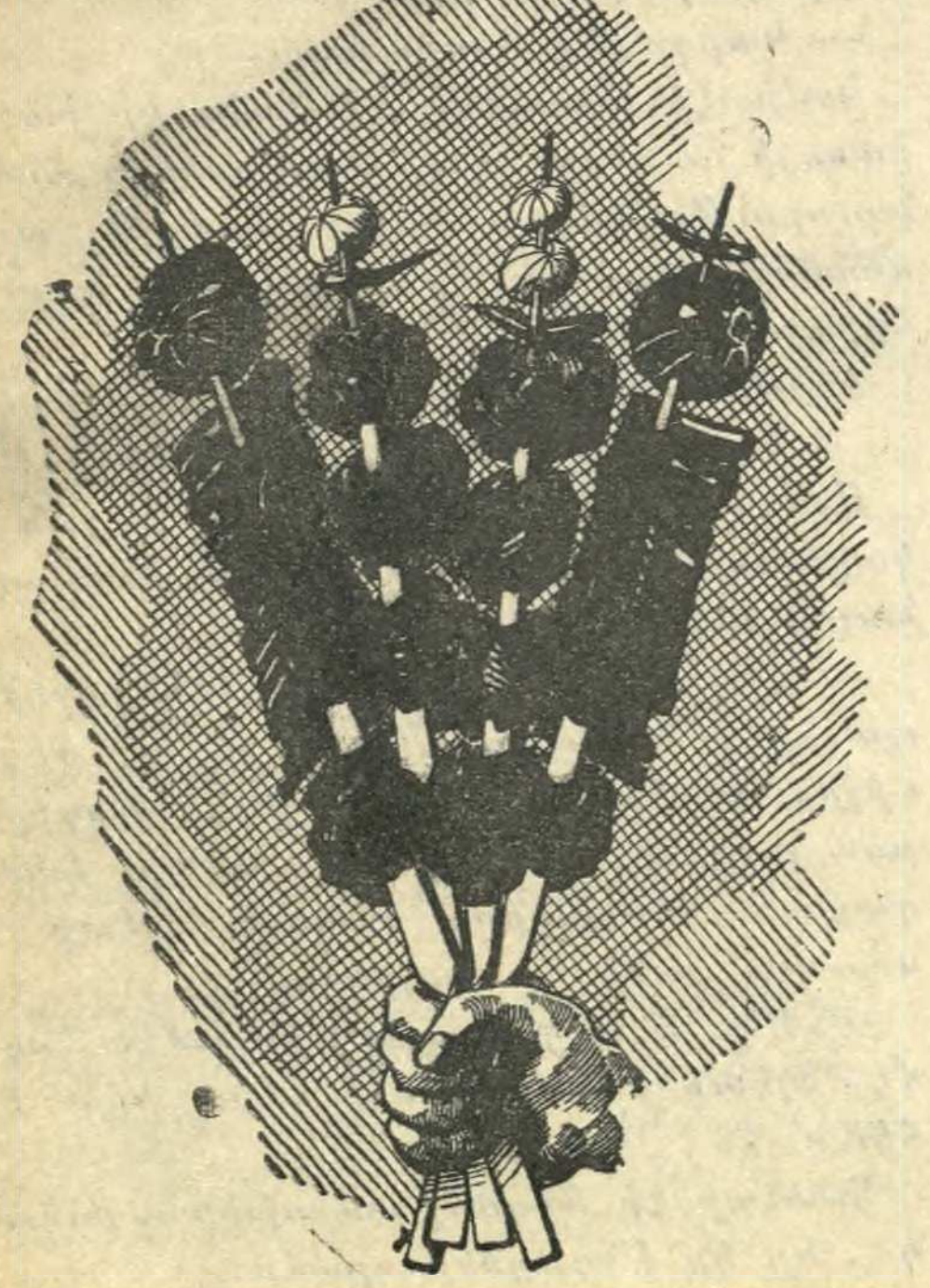

ՃԱՇԱՐԱՆ

ԵԱՐ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԹԵՒԱՆԵԱՆ

Եւրոպական, հայկական եւ
կովկասեան ընտիր ճաշեր ։

Առաջնակարգ կովկասեան խորովածներ ։

ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

AU CŒUR MÊME DES CHAMPS-ÉLYSÉES

4, RUE ROBERT-ESTIENNE
(coin Rue Marbeuf) PARIS-8e
Téléph. : BAL. 31-21 et 30-84
Métro : F. D. Roosevelt

Imprimerie Speciale du Journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, Paris (9e)